

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH  
EKONOMICKÁ FAKULTA**

**VLIV SOCIÁLNÍHO KAPITÁLU NA REGIONÁLNÍ  
EKONOMIKU NA PŘÍKLADU  
SPOLUPRÁCE OBCÍ V JIHOČESKÉM KRAJI**

**Habilitační práce**

Obor: Ekonomika a management

České Budějovice, 2016

Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem habilitační práci s názvem *Vliv sociálního kapitálu na regionální ekonomiku na příkladu kooperace obcí v Jihočeském kraji* vypracoval samostatně. Použitou literaturu a informační zdroje jsem uvedl v seznamu bibliografických odkazů, který je součástí této práce.

V Českých Budějovicích, dne 3.8.2016

.....

Ing. Jiří Dušek, Ph.D.

Mé upřímné poděkování patří všem pracovníkům Českého statistického úřadu, Centra pro regionální rozvoj ČR, Krajského úřadu Jihočeského kraje, Oddělení rozpočtové analýzy hospodaření územních rozpočtů Ministerstva financí ČR, Úřadu Regionální rady regionu soudržnosti Jihozápad a Ústavu územního rozvoje v Brně za poskytnutí informací, materiálů a součinnosti potřebné ke zpracování této habilitační práce.

## ABSTRAKT

DUŠEK, Jiří: *Vliv sociálního kapitálu na regionální ekonomiku na příkladu spolupráce obcí v Jihočeském kraji*. [Habilitační práce] / Jiří Dušek. - Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta. - Stupeň odborné kvalifikace: Docent. - České Budějovice, EF JČU, 2016. 305 s.

**Klíčová slova:** mikroregion, místní akční skupiny, region, regionální ekonomika, sociální kapitál, spolupráce obcí

Předkládaná habilitační práce se zabývá problematikou sociálního kapitálu, kterou zkoumá na bázi spolupráce obcí ve vybraném regionu – Jihočeském kraji. Tento region byl zvolen na základě nízké hustoty zalidnění, roztržitěné sídelní struktury, fyzicko-geografické polohy a dalších faktorů podporujících rozvoj různých forem a způsobů spolupráce obcí. Hlavním cílem práce je na základě primárního a sekundárního výzkumu identifikovat úroveň sociálního kapitálu, tj. úroveň spolupráce obcí, na příkladu Jihočeského kraje po skončení programovacího období 2007-2013, vymezit její přínos pro rozvoj regionální ekonomiky při zohlednění další udržitelnosti v programovacím období 2014-2020.

Nezbytným základem této práce, která měří míru spolupráce obcí v rámci sociální sítě, je dle nově navrženého metodického postupu klasifikace municipalit vlastní originálně vytvořená modelová datová báze spolupráce měst a obcí vybraného regionu za období roku 2007 a 2014, což umožnilo komparativní analýzou porovnat vývoj spolupráce obcí v průběhu minulého programovacího období 2007-2013. Konkrétní výstupy a přínosy práce (např. identifikace vztahů a souvislosti proměnných v oblasti spolupráce obcí, stanovení problémových regionů apod.) představují unikátní možnost, jak zkvalitnit a rozšířit úroveň teoretických poznatků, zkušenosti a vědeckého poznání v oblasti sociálního kapitálu a spolupráce obcí, stejně tak i výstup s vysokým potenciálem využití v aplikační sféře. Přínosy práce tak lze spatřovat ve všech čtyřech rovinách poznání: teoretické, vědecké, pedagogické i praktické.

**Klasifikace JEL / JEL Classifications:** H41 Public Goods, O18 Urban, Rural, Regional, and Transportation Analysis; Housing; Infrastructure, R11 Regional Economic Activity: Growth, Development, Environmental Issues, and Changes, R51 Finance in Urban and Rural Economies

## ABSTRACT

DUŠEK, Jiří: *Impact of Social Capital on Regional Economics on the Example of Cooperation among Municipalities in the South Bohemian Region*. [Habilitation thesis] / Jiří Dušek. - University of South Bohemia in České Budějovice, Faculty of Economics. - Level of qualification: Associate professor. - České Budějovice, FE USB, 2016. 305 pp.

**Key words:** micro-region, municipal cooperation, local action groups, region, regional economy, social capital

This habilitation thesis deals with social capital and examines it on the basis of cooperation between municipalities in the selected region – the South Bohemian Region. This region was selected because of its low population density, scattered character of the population, its geographical location and other factors favourable to development of various forms of municipal cooperation. The main objective of the thesis is to identify based on the primary and secondary research the level of social capital, i.e. the level of cooperation between municipalities on the example of the South Bohemian Region after the programming period 2007-2013, to define its contribution to the development of the regional economy, by taking into account further sustainability in the programming period 2014-2020.

The originally created model database of cooperation between towns and municipalities of the selected region for the period of 2007 and 2014, which enabled to the application of a comparative analysis to compare the development of cooperation between municipalities during the last programming period 2007-2013, is the essential basis for this thesis, which measures the degree of cooperation between municipalities within the social network, according to the newly proposed methodical procedure of municipalities classification. Specific outputs and benefits of this paper (e.g. identification of relationships and the context of variables in the field of cooperation between municipalities, determination of problem regions, etc.) represent a unique opportunity how to improve and expand the level of theoretical knowledge, experience and scientific knowledge in the field of social capital and cooperation between municipalities and high-potential outputs in the application sphere. Benefits can thus be seen in all four levels of knowledge: theoretical, scientific, pedagogical and practical.

## PŘEDMLUVA

V posledních 30 letech jsme svědky pozvolného růstu zájmu o problematiku sociálního kapitálu, který souvisí mimo jiné s reformami veřejné správy v mnoha evropských zemích (západní Evropa od 70. let 20. století, střední a východní Evropa od 90. let 20. století), jež přinesly její větší demokratizaci, decentralizaci, dekoncentraci a subsidiaritu. Důsledkem tohoto procesu je posílení významu a kompetenci měst a obcí, které přestávají být pouhými pasivními aktéry rozvoje místní a regionální ekonomiky a díky vzájemným interakcím (například spolupráci obcí) dokáží úspěšně katalyzovat jejich rozvoj. Význam této oblasti podtrhuje i skutečnost, že Evropská územní spolupráce je jedním ze tří cílů Evropské unie v programovacím období 2007-2013 i 2014-2020. Právě začátek programovacího období 2007-2013 byl v podmínkách ČR pozitivním impulzem k nastartování zájmu o tuto problematiku, neboť propojením jednotlivých aktérů dochází k efektivnějšímu dosahování výsledků a cílů společných aktivit.

Autor se věnuje dlouhodobě této problematice nejen ve vědecko-výzkumné rovině, ale i jako člen řídící výboru IPRM a IPRÚ České Budějovice, Komise pro strategický rozvoj, Pracovní skupiny PO 2 Rozvoj konkurenceschopnosti a vzdělávání v území a jako expert Evropského regionu Dunaj-Vltava v rámci vědomostní platformy Kooperace vysokých škol, proto pro něj byla nynější problematická situace na začátku nového programovacího období v oblasti spolupráce obcí impulsem pro zpracování této práce. Nedostatečný zájem veřejné správy a zejména Ministerstva pro místní rozvoj ČR o problematiku spolupráce obcí vedl v posledních letech například k tomu, že Český statistický úřad přestal oblast mikroregionální spolupráce sledovat v roce 2007, Ministerstvo pro místní rozvoj ČR ukončilo správu přehledu regionů pracujících metodou LEADER či že Ústav územního rozvoje v Brně byl na seznamu institucí, které měly být v roce 2013 rušeny v rámci fiskálních úspor – to všechno následně může vést k dalším nesystémovým opatřením a v konečném důsledku i k nerovnoměrnému rozvoji území, včetně nárůstu regionálních disparit zejména v periferních venkovských oblastech s menší hustotou osídlení. Nedostatečné sledování spolupráce obcí vede též k problémům při získávání relevantních statistických dat pro kvalitní a efektivní rozhodování.

Tato práce má proto ambici nejen zhodnotit současný aktuální stav a potenciál spolupráce obcí v ČR, ale i stát se dalším z nemnoha příspěvků k rozpracování a konkretizaci teoretických, vědeckých a praktických otázek v oblasti sociálního kapitálu tak, aby se stala užitečným pramenem plným podnětů a námětů jak pro jednotlivé aktéry rozvoje regionální ekonomiky, tak i pro vědeckou, odbornou a laickou veřejnost.

# OBSAH

ÚVOD .....	16
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A SOUVISLOSTI REGIONÁLNÍ EKONOMIE .....	18
1.1 Regionální ekonomie a regionální vědy .....	18
1.2 Vymezení regionální ekonomie .....	23
1.3 Teoretické přístupy k regionální ekonomii .....	29
1.4 Regionální ekonomika a místní ekonomický rozvoj .....	37
1.5 Přístupy ke studiu regionální ekonomiky .....	42
1.6 Regionální ekonomika a zdroje ekonomického růstu .....	45
2 SOCIÁLNÍ KAPITÁL V REGIONÁLNÍ EKONOMICE .....	52
2.1 Historie vývoje sociálního kapitálu .....	52
2.2 Teoretické konceptualizace sociálního kapitálu .....	54
2.2 Sociální kapitál v (institucionální) ekonomii .....	63
2.3 Typologie a formy sociálního kapitálu .....	66
2.4 Měření sociálního kapitálu .....	72
2.5 Sociální kapitál v managementu regionální ekonomiky .....	79
3 MANAGEMENT SPOLUPRÁCE, PARTNERSTVÍ A PARTICIPACE .....	84
3.1 Spolupráce, partnerství a participace a další kooperativní vztahy obcí .....	84
3.2 Východiska spolupráce a partnerství v oblasti rozvoje regionální ekonomiky .....	86
3.3 Význam a důvody spolupráce obcí .....	89
3.4 Vývoj podmínek a formování spolupráce obcí v Česku .....	93
3.5 Právní rámec spolupráce obcí .....	99
4 CÍL PRÁCE A METODICKÝ PŘÍSTUP K HODNOCENÍ SPOLUPRÁCE OBCÍ .....	105
4.1 Cíl a hypotézy práce .....	106
4.2 Metodický postup řešení práce .....	107
4.3 Typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR .....	110
4.4 Hodnocení spolupráce obcí a občanské a technické vybavenosti obcí .....	113
4.5 Základní zdroje dat .....	115
5 VÝVOJ SPOLUPRÁCE OBCÍ NA PŘÍKLADU VYBRANÉHO ÚZEMÍ JIHOČESKÉHO KRAJE V LETECH 2007-2014 .....	119
5.1 Meziobecní spolupráce na regionální úrovni .....	119
5.1.1 Mikroregiony .....	119
5.1.2 Specifické formy spolupráce – Svaz měst a obcí Jihočeského kraje .....	124
5.2 Spolupráce obcí se subjekty v území .....	126
5.2.1 Místní akční skupiny (MAS) .....	126
5.2.2 Místní Agenda 21 (MA21) .....	130
5.2.3 Klastry .....	131
5.3 Národní struktury spolupráce obcí .....	132

5.3.1 Národní síť Místních akčních skupin ČR (NS MAS ČR) .....	132
5.3.2 Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM ČR) .....	133
5.3.3 Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR) .....	135
5.3.4 Sdružení místních samospráv ČR (SMS ČR) .....	136
5.4 Spolupráce obcí se subjekty jiných států .....	137
5.4.1 Přeshraniční impulzní centra (GIZ) .....	137
5.4.2 Euroregiony .....	138
5.4.3 Evropská seskupení pro územní spolupráci .....	140
<b>6 ANALÝZA SPOLUPRÁCE OBCÍ V JIHOČESKÉM KRAJI .....</b>	<b>141</b>
6.1 Zhodnocení vývoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	141
6.2 Využití ukazatele Ks jako moderního konceptu pro hodnocení spolupráce obcí .....	150
6.2.1 Základní charakteristiky Ks v Jihočeském kraji .....	150
6.2.2 Spolupráce obcí měst a obcí Jihočeského kraje .....	151
6.3 Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	159
6.4 Vzájemné vztahy a souvislosti proměnných v oblasti spolupráce obcí .....	165
<b>7 REFLEXE VYBRANÝCH PROBLÉMŮ MANAGEMENTU SPOLUPRÁCE OBCÍ .....</b>	<b>189</b>
7.1 Validita a reliabilita dat spolupráce obcí .....	189
7.1.1 Kvalita informačních zdrojů v oblasti spolupráce obcí .....	189
7.1.2 Monitoring spolupráce obcí na příkladu mikroregionů Jihočeského kraje .....	191
7.2 Specifika spolupráce obcí v regionech .....	198
7.3 Předpoklady a překážky spolupráce obcí .....	203
7.4 Spolupráce obcí jako základ dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí .....	210
7.5 Paradoxy v oblasti spolupráce obcí .....	219
<b>ZÁVĚRY .....</b>	<b>223</b>
Současné možnosti spolupráce obcí v ČR .....	223
Měření spolupráce obcí – možnosti a limity .....	228
Stav a potenciál jednotlivých forem spolupráce obcí ve vybraném regionu – Jihočeském kraji	231
Doslov .....	245
<b>SOUHRN .....</b>	<b>247</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>249</b>
<b>PŘÍLOHY .....</b>	<b>252</b>
Příloha I – Spolupráce obcí v zahraničí .....	252
Příloha II – Základní charakteristiky zkoumaného regionu – Jihočeského kraje .....	264
<b>SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ .....</b>	<b>271</b>
Monografie a vysokoškolské učebnice .....	271
Kapitola v monografii nebo vysokoškolské učebnici .....	285
Periodika (časopisy) a sborníky, resp. statě v nich zveřejněné .....	287
Internetové zdroje .....	296



# SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

## Obrázky

Obrázek 1 – Hlavní věcné oblasti tvořící regionalistiku jako souhrnný obor .....	20
Obrázek 2 – Prvky regionální vědy .....	20
Obrázek 3 – Zaměření regionalistiky a regionálních věd .....	21
Obrázek 4 – Hlavní směry výzkumu regionální ekonomie .....	28
Obrázek 5 – Vazba součástí regionální ekonomie na lokalizační analýzu .....	29
Obrázek 6 – Schéma impulsů a zdrojů regionální ekonomie .....	30
Obrázek 7 – Koncept trojitě šroubovice (triple helix) .....	32
Obrázek 8 – Ekonomický prostorový systém (závislost mezi teorií, empirií a politikou) .....	36
Obrázek 9 – Charakteristiky místního ekonomického rozvoje .....	41
Obrázek 10 – Typy kapitálu a jeho vztah k vědě .....	49
Obrázek 11 – Rámec komunitního kapitálu .....	49
Obrázek 12 – Formy a rozsah sociálního kapitálu .....	59
Obrázek 13 – Typologie sociálního kapitálu .....	71
Obrázek 14 – Model měření sociálního kapitálu .....	73
Obrázek 15 – Obecné pojetí měření sociálního kapitálu občanské společnosti .....	74
Obrázek 16 – Počet publikací o sociálním kapitálu v letech 1984-2003 .....	79
Obrázek 17 – Konceptualizace sociálního kapitálu a rozvoj regionální ekonomiky .....	81
Obrázek 18 – Faktory působící na rozvojové rozhodování .....	92
Obrázek 19 – Faktory efektivní spolupráce .....	102
Obrázek 20 – Návrh územního rozsahu společenství obcí .....	103
Obrázek 21 – Typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR .....	111
Obrázek 22 – Mikroregiony v Jihočeském kraji (počet zapojení obcí) .....	120
Obrázek 23 – Změna zapojení obcí do mikroregionů v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	120
Obrázek 24 – Změna zapojení obcí do Svazu měst a obcí Jihočeského kraje v období 2007-2014 .....	126
Obrázek 25 – Místní akční skupiny v Jihočeském kraji .....	127
Obrázek 26 – Změna zapojení obcí do MAS Jihočeského kraje v období 2007-2014 .....	128
Obrázek 27 – Změna zapojení obcí do MA21 v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	131
Obrázek 28 – Změna zapojení obcí do NS MAS ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	133
Obrázek 29 – Změna zapojení obcí do NSZM ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	134
Obrázek 30 – Změna zapojení obcí do SMO ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	135
Obrázek 31 – Změna zapojení obcí do SMS ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	136
Obrázek 32 – Změna zapojení obcí do přeshraničních impulzních center (GIZ) v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	138
Obrázek 33 – Euroregiony v Jihočeském kraji .....	138
Obrázek 34 – Změna zapojení obcí do euroregionů v Jihočeském kraji v období 2007-2014 .....	140
Obrázek 35 – Pyramídální model významnosti jednotlivých forem spolupráce obcí .....	145
Obrázek 36 – Způsoby spolupráce obcí v Jihočeském kraji (2007 a 2014) a Středočeském kraji (2011) .....	146
Obrázek 37 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v roce 2007 .....	149
Obrázek 38 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v roce 2014 .....	149
Obrázek 39 – Koeficient spolupráce Ks na území Jihočeského kraje v roce 2007 .....	153
Obrázek 40 – Koeficient spolupráce Ks na území Jihočeského kraje v roce 2014 .....	153
Obrázek 41 – Změna koeficientu spolupráce Ks na území Jihočeského kraje v letech 2007-2014 .....	156

Obrázek 42 – Kartogram shlukové analýzy spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	160
Obrázek 43 – Základní rozvojové rozvahy obce a formulace vize a rozvojových záměrů.....	169
Obrázek 44 – Změna koeficientu vybavenosti Kv na území Jihočeského kraje v letech 2001-2011 .....	182
Obrázek 45 – Mikroregiony v Jihočeském kraji dle ÚÚR a CRR ČR.....	189
Obrázek 46 – Sociální kapitál a jeho význam v oblasti spolupráce obcí .....	202
Obrázek 47 – Historický vývoj a fragmentarizace spolupráce obcí.....	203
Obrázek 48 – Schéma fungování spádového mikroregionu.....	217
Obrázek 49 – Kontinuální proces využívání participativních metod v regionálním rozvoji .....	217
Obrázek 50 – Vývoj počtu způsobů spolupráce obcí v ČR.....	223
Obrázek 51 – Způsoby spolupráce obcí dle perspektivy budoucího vývoje.....	225
Obrázek 52 – Turistická oblast Toulava .....	227
Obrázek 53 – Možnosti a omezení navrženého způsobu měření spolupráce obcí.....	230
Obrázek 54 – Vývoj spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	232
Obrázek 55 – Proces vzniku a rozvoje spolupráce obcí.....	233
Obrázek 56 – Jádra regionálního rozvoje a problémové municipality dle zapojení do spolupráce obcí v Jihočeském kraji.....	236
Obrázek 57 – Mapa Jihočeského kraje.....	264
Obrázek 58 – Okresy a správní obvody obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji.....	265

## Grafy

Graf 1 – Význam institucí/partnerů pro rozvoj regionu.....	143
Graf 2 – Krabicový graf koeficientů spolupráce v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	151
Graf 3 – Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	159
Graf 4 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie .....	167
Graf 5 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikosti příjmů obce.....	169
Graf 6 – Přijaté transfery (v tis. Kč) obcí Jihočeského kraje dle koeficientu spolupráce Ks.....	175
Graf 7 – $\Delta$ koeficientu spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie.....	177
Graf 8 – $\Delta$ koeficientu spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikosti příjmů obce .....	178
Graf 9 – $\Delta$ koeficientu spolupráce vybavenosti dle $\Delta$ koeficientu spolupráce .....	180
Graf 10 – Ukazatel autarkie dle koeficientu spolupráce Ks.....	183
Graf 11 – Ukazatel míry samofinancování obcí dle koeficientu spolupráce Ks .....	185
Graf 12 – Hustota osídlení obcí Jihočeského kraje dle shlukové analýzy .....	187
Graf 13 – Hustota osídlení obcí Jihočeského kraje dle koeficientu spolupráce Ks .....	188
Graf 14 – Počet mikroregionů Jihočeského kraje ve vybraných databázích v letech 2007-2014..	194
Graf 15 – Překážky spolupráce obcí v SRN.....	204
Graf 16 – Překážky spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	205
Graf 17 – Spokojenost obcí v Jihočeském kraji se současným modelem veřejné správy.....	206
Graf 18 – Systémové zjišťování potřeb / zapojování veřejnosti v obcích Jihočeského kraje .....	207
Graf 19 – Uplatňování principů komunitně vedeného místního rozvoje v obcích Jihočeského kraje .....	207

## Tabulky

Tabulka 1 – Teoretické přístupy v regionálním rozvoji z pohledu ekonomických směrů .....	34
Tabulka 2 – Základní metodologické přístupy ke studiu regionální ekonomiky .....	44
Tabulka 3 – Přehled vybraných definic pojmu sociální kapitál .....	56
Tabulka 4 – Výchozí teoretické koncepty sociálního kapitálu .....	57
Tabulka 5 – Teorie sociálního kapitálu .....	58
Tabulka 6 – Základní typologie a příklady indikátorů sociálního kapitálu .....	67
Tabulka 7 – Komplementární kategorie sociálního kapitálu .....	69
Tabulka 8 – Vztah mezi vybranými formami sociálního kapitálu .....	70
Tabulka 9 – Princip partnerství v trojrovném pojetí EU .....	87
Tabulka 10 – Vývoj počtu obcí v České republice podle krajů v letech 1961-2015 .....	96
Tabulka 11 – Počet obcí ČR v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v letech 1921-2015 .....	96
Tabulka 12 – Počet obcí a obyvatel v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v roce 2015 .....	97
Tabulka 13 – Paradox počtu obcí a počtu obyvatel .....	97
Tabulka 14 – Právní formy spolupráce obcí .....	101
Tabulka 15 – Definice proměnných při výpočtu koeficientu spolupráce $K_S$ .....	114
Tabulka 16 – Definice proměnných při výpočtu koeficientu vybavenosti $K_V$ obce .....	115
Tabulka 17 – Datová dostupnost informací o spolupráci obcí .....	116
Tabulka 18 – Základní charakteristika použitých statistických ukazatelů .....	117
Tabulka 19 – Počet mikroregionů v Jihočeském kraji dle roku vzniku .....	119
Tabulka 20 – Mikroregiony v Jihočeském kraji .....	121
Tabulka 21 – Zaměření mikroregionů Jihočeského kraje .....	122
Tabulka 22 – Velikost rozpočtu DSO v Jihočeském kraji v roce 2014 .....	123
Tabulka 23 – Zapojení obcí do mikroregionů v Jihočeském kraji .....	124
Tabulka 24 – Místní akční skupiny v Jihočeském kraji .....	127
Tabulka 25 – Zapojení obcí do MAS v Jihočeském kraji .....	129
Tabulka 26 – Klastry v Jihočeském kraji .....	132
Tabulka 27 – Vývoj způsobů spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	142
Tabulka 28 – Vývoj forem spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	144
Tabulka 29 – Komparace mikroregionů a MAS v Jihočeském kraji .....	147
Tabulka 30 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v letech 2007-2014 .....	148
Tabulka 31 – Základní charakteristiky $K_S$ v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 .....	150
Tabulka 32 – Koeficient spolupráce $K_S$ obcí Jihočeského kraje v letech 2007-2014 .....	152
Tabulka 33 – Koeficient spolupráce $K_S$ v jednotlivých regionech Jihočeského kraje .....	154
Tabulka 34 – Koeficient spolupráce $K_S$ obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie .....	157
Tabulka 35 – Koeficient spolupráce $K_S$ obcí Jihočeského kraje dle vzdálenosti od SO ORP .....	157
Tabulka 36 – Struktura koeficientu spolupráce $K_S$ obcí Jihočeského kraje v roce 2014 dle způsobu spolupráce obcí .....	158
Tabulka 37 – Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	159
Tabulka 38 – Koeficient vybavenosti $K_V$ obcí Jihočeského kraje .....	161
Tabulka 39 – Vybrané statistické ukazatele shlukové analýzy spolupráce obcí v Jihočeském kraji .....	164
Tabulka 40 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 1 .....	168
Tabulka 41 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 2 .....	170
Tabulka 42 – TOP5 jihočeských obcí z hlediska nejvyšších a nejnižších příjmů per capita roce 2013 .....	171
Tabulka 43 – Koeficient spolupráce $K_S$ obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v km) .....	172

Tabulka 44 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v minutách).....	172
Tabulka 45 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 3 (vzdálenost od sídla SO ORP) .....	173
Tabulka 46 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 3 (vzdálenost od krajského města).....	173
Tabulka 47 – $\emptyset$ přijaté transfery a $\emptyset$ celkové příjmy jihočeských obcí v letech 2001-2013.....	175
Tabulka 48 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 4 .....	176
Tabulka 49 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 5 (počet obyvatel) .....	177
Tabulka 50 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 5 (příjmy obcí) .....	179
Tabulka 51 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 6 .....	181
Tabulka 52 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 7 .....	184
Tabulka 53 – Míra soběstačnosti (autarkie) jihočeských obcí dle velikostní kategorie.....	185
Tabulka 54 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 8 .....	186
Tabulka 55 – Míra samofinancování jihočeských obcí dle velikostní kategorie .....	186
Tabulka 56 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 9 .....	188
Tabulka 57 – Komparace chybovosti zařazení mikroregionů ve vybraných databázích v letech 2007 a 2014 .....	197
Tabulka 58 – Charakteristika parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje .....	199
Tabulka 59 – Škálování parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje.....	200
Tabulka 60 – Kvantifikace parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje .....	200
Tabulka 61 – Podíly obcí, krajů a států na výnosu z DPH.....	212
Tabulka 62 – Dopady rozpočtového určení daní 2013-2015 na obce.....	212
Tabulka 63 – Vývoj forem spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 (souhrn).....	214
Tabulka 64 – Koeficient spolupráce Ks dle administrativního členění území.....	240
Tabulka 65 – Přehled dílčích charakteristik vybraných států EU a forem spojování obcí.....	252
Tabulka 66 – Změny počtu municipalit ve vybraných evropských zemích v letech 1945-2011 ...	260
Tabulka 67 – Počet municipalit velikosti do 999 obyvatel ve vybraných evropských zemích.....	261
Tabulka 68 – Základní geografické charakteristiky Jihočeského kraje k 31.12.2014 .....	266
Tabulka 69 – Počet obcí v Jihočeském kraji v letech 1961-2015 .....	267
Tabulka 70 – Velikostní struktura obcí dle počtu obyvatel v Jihočeském kraji.....	267
Tabulka 71 – Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje.....	270
Tabulka 72 – Změna počtu obyvatel dle okresu Jihočeského kraje mezi roky 2007/2014.....	270

## SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- $\Delta$  – Delta – čtvrtý znak řecké abecedy (symbol pro diferenci, odchylku nebo změnu),
- AČR – Armáda České republiky,
- ARIS – Automatizovaný rozpočtový informační systém Ministerstva financí ČR,
- CEMR – Evropská rada obcí a regionů,
- CEP – Centrální evidence projektů výzkumu, experimentálního vývoje a inovací,
- CLLD – Komunitně vedený místní rozvoj (Community-led Local Development),
- CRR ČR – Centrum pro regionální rozvoj České republiky,
- ČNR – Česká národní rada,
- ČOV – Čistírna odpadních vod,
- ČR – Česká republika,
- ČSÚ – Český statistický úřad,
- DSO – Dobrovolný svazek obcí,
- EGTC – Evropské seskupení pro územní spolupráci (European Grouping of Territorial Cooperation),
- ERDF – Evropský fond pro regionální rozvoj,
- ERDV – Evropský region Dunaj-Vltava,
- ES – Evropské společenství,
- ESF – Evropský sociální fond,
- ESN – Euroregion Silva Nortica,
- ESÚS – Evropské seskupení pro územní spolupráci,
- EŠJČ – Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy,
- EU – Evropská unie,
- FS – Fond soudržnosti,
- GIZ – Přeshraniční impulsní centrum (Grenzüberschreitendes Impulszentrum),
- IČ – identifikační číslo osoby,
- IISSP – Integrovaný informační systém státní pokladny Ministerstva financí ČR,
- IPRM – Integrovaný plán rozvoje města,
- IPRÚ – Integrovaný plán rozvoje území,

- IROP – Integrovaný regionální operační program,
- ITI – Integrovaná územní investice,
- K<sub>S</sub> – Koeficient spolupráce,
- KÚ – Krajský úřad,
- KÚ JK – Krajský úřad Jihočeského kraje,
- K<sub>V</sub> – Koeficient vybavenosti,
- LAG – Local Action Groups,
- LEADER – Propojení aktivit rozvíjejících venkovskou ekonomiku (Liaison Entre Actions Développement de l'Économie Rurale),
- MA21 – Místní Agenda 21,
- MAS – Místní akční skupina,
- MF ČR – Ministerstvo financí ČR,
- MMR ČR – Ministerstvo pro místní rozvoj ČR,
- MNV – Městský národní výbor,
- MSP – malé a střední podniky,
- MV ČR – Ministerstvo vnitra ČR,
- MZE ČR – Ministerstvo zemědělství ČR,
- MŽP ČR – Ministerstvo životního prostředí ČR,
- N/A – anglický výraz Not Available (nedostupné),
- NOZ – Nový občanský zákoník,
- NS MAS ČR – Národní síť Místních akčních skupin ČR,
- NSPRV – Národní strategický plán rozvoje venkova ČR,
- NSRR – Národní strategický referenční rámec,
- NSRV – Národní síť rozvoje venkova,
- NSZM ČR – Národní síť Zdravých měst ČR,
- NUTS 2 – Nomenklatura územních statistických jednotek – region (soudržnosti),
- OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj,
- OP – Operační program,
- POU – Obec s pověřeným obecním úřadem,
- PPP – Public Private Partnership (Partnerství veřejného a soukromého sektoru),

- PRV – Program rozvoje venkova,
- R&D – Research and Development (věda a výzkum),
- RERA – Regionální rozvojová agentura jižní Čechy,
- RIS – Regionální informační systém,
- ROP – Regionální operační program,
- RSAI – Regional Science Association International,
- RVUR – Rada vlády pro udržitelný rozvoj,
- SMO ČR – Svaz měst a obcí ČR,
- SMOJK – Svaz měst a obcí Jihočeského kraje,
- SMS ČR – Sdružení místních samospráv ČR,
- SO ORP – Správní obvod obcí s rozšířenou působností,
- ÚÚR – Ústav územního rozvoje,
- VÚSC – vyšší územní samosprávný celek,
- WHO – Světová zdravotní organizace.

## ÚVOD

*Je zndmo, že lidé dosdhnout více, když spolu navzdjem spolupracují, než když jsou proti sobě.*

*Dr. Allan Fromme, americký psycholog, učitel a spisovatel*

V současnosti je akcentována významná role sociálního kapitálu a jeho jednotlivých složek při rozvoji regionální ekonomiky jak z pohledu teoretického, tak i ze strany realizovaných empirických šetření dané problematiky. Nutnost kooperace, vytváření koalic anebo využívání informací odjinud, se stává důležitým nástrojem pro rozvoj měst a regionů, neboť struktura a vlastnosti sociálních sítí, zejména klíčových aktérů, mají zásadní vliv na jejich utváření a vývoj (BLAŽEK, UHLÍŘ, 2011). Kooperační vztahy jsou významnou interakcí ve všech oblastech lidské činnosti. Umožňují snadněji a účinněji dosáhnout potřebných výsledků, kterých v řadě případů není možné bez spolupráce vůbec dosáhnout. Její důležitost se projevuje nejen v oblasti mezilidských vztahů, ale i v oblasti činnosti a komunikace nejrůznějších subjektů (GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 11). Velice zásadní věcí proto je, aby všichni aktéři našli takový systém spolupráce, který jim umožní co nejlépe dosáhnout stanovených cílů. Zlepšování jednotlivých prvků spolupráce je však dlouhodobý proces (DUŠEK, 2013, s. 330).

V posledních letech došlo a dochází k významným společenským a ekonomickým změnám. V kontextu globalizačních a integračních procesů ve světové ekonomice se zároveň mění úloha substátních územních celků, které sehrávají stále významnější úlohu. Jedním z projevů změn je také to, že se úkoly a kompetence v oblasti místního a regionálního rozvoje přesouvají na místní a regionální instituce. Otázka rozvoje regionální ekonomiky tak přestává být výlučnou záležitostí centrálních vlád a stává se úkolem nižších správních orgánů. Obce, města, nejrůznější místní anebo regionální společenství již nejsou pouhými pasivními příjemci rozhodnutí investorů anebo centrálních orgánů veřejné správy, ale stávají se aktivními činiteli (skutečnými aktéry) rozvojových aktivit a strategií (JEŽEK, 2008a, s. 320). Místní vlády však stále více čelí politickým problémům, které překračují hranice jednotlivých společenství. Institucionální teorie místní správy zdůrazňují význam sítí pro podporu spolupráce mezi místními samosprávami. Přesto empirický výzkum systematicky nezkoumá vliv sociálních sítí a sociálního kapitálu na spolupráci těchto subjektů (např. v oblasti služeb), ačkoliv sítě poskytují příležitost k více osobním interakcím, což následně přináší lepší výsledky vedoucí k efektivnímu partnerství (LEROUX, BRANDENBURGER, PANDEY, 2010, s. 268-278). Sociální kapitál dle CUSACKA, 1999, přispívá v rámci komunity pozitivně k výkonu vlády, jejich institucionálních forem a minimalizují se i problémy v rozhodovacím procesu. Vyšší mira



sociálního kapitálu v rámci kultivované politické kultury vede též k větší spokojenosti občanů s výkonem místní správy. Místní vládní struktury, kde je centralizovaná moc, tak generují větší spokojenost občanů s vládními výkony než ty, kde je distribuce mocí rozptýlenější. Stejně rolí místních a regionálních společenství dlouhodobě potvrzují v ČR i reprezentativní výzkumy veřejného mínění zaměřené na důvěru ústavním institucím, kdy se na prvních místech opakovaně umísťují s výrazným náskokem právě zástupci měst a obcí (starostové a primátoři), kterých je k 1.1.2016 na území ČR celkem 6 258.

Existencí velkého počtu obcí lze dle JETMARA, 2014, s. 517-518, na jednu stranu vnímat jako pozitivní, jedná se především o možnost demokratické participace na správě věcí veřejných, zásadní je i přiblížení základní (samo)správy občanům, na druhou stranu však s sebou fragmentace obcí přináší řadu problémů. Je zřejmé, že řešením těchto výzev není vzhledem k vysokému zastoupení sídel administrativní slučování obcí tak, jak se uskutečnilo v řadě západoevropských zemí. Zánik samostatného postavení menších obcí by vedl k další ztrátě zájmu občanů o veřejné záležitosti a k riziku konzervace ne-li zhoršení dosaženého stupně rozvoje a vybavenosti malých obcí (viz např. bludný kruh veřejné dopravy). Řešením je podpora stávajících forem spolupráce obcí, včetně uplatnění nových forem, které by posílily postavení obcí a měst jako klíčového partnera státu a jeho orgánů a organizací působících v území, tak i krajů a ekonomických a sociálních partnerů, a dle VAJDOVÉ, ČERMÁKA, ILLNERA, 2006, s. 38, i kompenzovaly problémy spojené s velikostí regionu. Tento proces spolupráce začal v ČR v 90. letech 20. století. Obce se jako samostatné a samosprávné jednotky začaly pozvolna spojovat a sdružovat do spolupracujících seskupení různých typů na bázi teritoriální i sektorové. Některá seskupení mají území v jednom okrese, některá hranice okresů překračují; některá sdružují několik obcí, některá téměř všechny obce celého kraje. Současná situace v ČR tak ilustruje dříve zjištěné, že místní vlády mají přirozený sklon uchýlit se ke vzájemné spolupráci, aby překonaly své slabosti a vyrovnaly se se svou nedostatečností, která obvykle pramení z malé velikosti obce (LEEMANS, 1970). Význam spolupráce obcí potvrzují i KOTVALOVÁ, 2001, BARTHOLOMEEUSSEN, 2001, ŽÁRSKA, 2007, HULST a VAN MONTFORT, 2007, WOKOUN, et al, 2008, FRICK a HOKKELER, 2008, HOLEČEK, 2009, ROSE, 2010, SCHULITZ a KNOBLAUCH, 2011, KLEIN, 2012, RICHTER, 2013, HUBER, 2014, a další autoři, přesto je nutné konstatovat, že dle SABATINIHO, 2008, s. 466-499, v ekonomické literatuře o sociálním kapitálu existuje překvapivá mezera, když zde chybí studie zabývající se dopady sociálního kapitálu na ty aspekty rozvoje, které mohou přispět k dlouhodobějšímu růstu. Dále stále není úplně jasné, jaký typ sítí může mít více pozitivní vliv na různé perspektivy vývoje.

# 1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA A SOUVISLOSTI REGIONÁLNÍ EKONOMIE

Regionální problematikou se zabývá velké množství vědecké i odborné literatury, neboť je v současné době významným tématem, k čemuž přispívá také význam regionální politiky na úrovni Evropské unie, kde se stala politikou soudržnosti od roku 2007 nejfinancovanější politikou. DOČKAL, 2004, k tomu uvádí, že po určitém vědeckém vakuu výzkumu této oblasti, které bylo pro české prostředí příznačné obzvláště do konce 90. let 20. století, vznikla po roce 2000 četná díla, která se právě problematikou regionálních věd zabývají (např. PEŠEK, 2001, PAULÍK, 2002, WOKOUN, 2003). Dle autora této práce se však i navzdory tomu jedná stále o terminologicky a přístupově roztržitou a nejednotnou oblast, proto je věnována první kapitola právě vymezení základních terminů řešené problematiky.

## 1.1 Regionální ekonomie a regionální vědy

Ekonomii lze dle SAMUELSONA a NORDHAUSE, 1992, s. 5, definovat jako společenskou vědu, která zkoumá, jak různé společnosti užívají vzácné zdroje k výrobě užitečných komodit a jak je rozděluje mezi různé skupiny. Zatímco však obecná ekonomie pracuje s dimenzí času, regionální ekonomie akcentuje i dimenzi prostoru. Dá se to říci i jinak, obecná ekonomie se prakticky nezabývá odpovědi na otázku „kde“ a „proč“, to je doména regionální ekonomie (KUPKA, PONIKELSKÝ, KOŠTEJNOVÁ, 2012, s. 7). Základní otázkou regionální ekonomie je, proč se ekonomická činnost děje tam, kde se děje... Při řešení otázek týkajících se zákonitosti umístění (lokalizace) ekonomických subjektů, kdy některé místa prosperují a jiné nikoliv, se zkoumají vlivy politiky a legislativy, prostorové aspekty nákladově užitkových rozhodnutí a význam sociálních a profesionálních sítí (CUTLER, SHIELDS, WEILER, 2015).

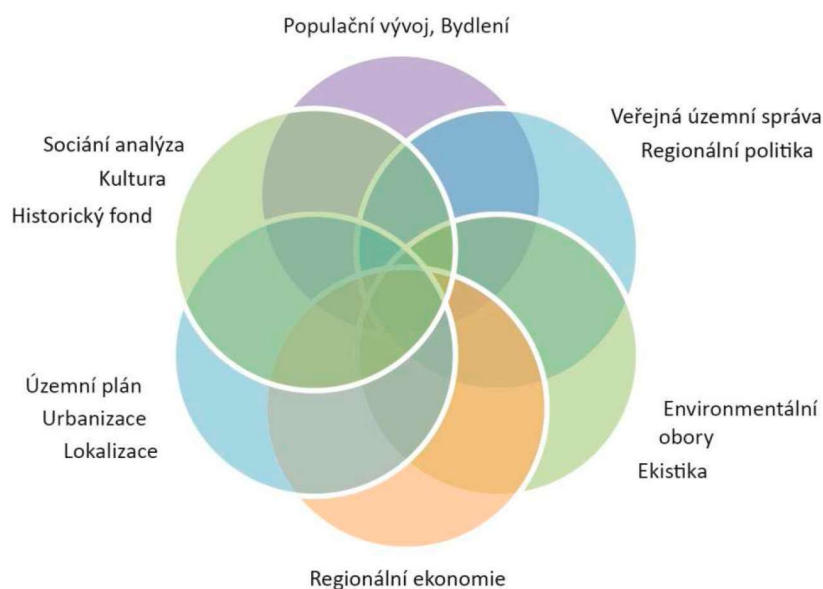
Regionální ekonomii ČADIL, 2010, s. 1, charakterizuje jako poměrně mladou a samostatnou vědní disciplínu rozvíjející se v rámci ekonomických věd, která se vyznačuje výraznou interdisciplinární povahou. Zasahuje do oblasti ekonomie, geografie, sociologie, demografie, urbanismu a dalších disciplin a využívá přitom matematický, statistický a ekonometrický aparát. Je podmnožinou oblasti, která bývá nazývána regionální vědou (Regional Science) s tím, že klade důraz právě na vysvětlení ekonomických problémů. Vzhledem k širší svého záběru však bývá často s regionální vědou přímo zaměňována. Regionální věda se soustřeďuje dle ISARDA, 2003, s. 188, na lidské chování a chování institucí, na rozdíl od geografie se mnohem více omezuje na vědecké analýzy sociálních

procesů, věnuje méně pozornosti prostorovým detailům a souvisejících fyzikálním a biologických elementům. Disciplína zahrnuje pečlivé a trpělivé studium sociálních problémů s regionálním nebo prostorovým rozměrem, které různým způsobem kombinují analytický a empirický výzkum (ISARD, 1975, s. 2). Tato definice je dále rozpracována: regionální věda je primárně sociální věda, která se zabývá studiem člověka a (prostorových) jevů, procesů a vztahů v souvislosti s nepřetržitými interakcemi a přizpůsobením se fyzickému prostředí. Při hlubším pohledu na prostorové vztahy, procesy, jevy atd. konstatuje KOLEKTIV AUTORŮ, 2004, že se nemůžeme vyhnout charakteristice prostorového uspořádání společnosti, která úzce souvisí s osídlením a sídelní strukturou určitého území (republika, region, subregion atd.). Jedná se o základní východiska, o základní charakteristiky, které napomohou pochopit historická i současná specifika země i její postavení v rámci Evropy. Umožní rovněž globálnější pohled na prostorové jevy a procesy, které se v našich podmínkách odehrávají. Shrneme-li, základem zkoumání regionálních věd je studium regionu (určitého konkrétního nebo vymezeného území) v jeho mnohotvárné podobě. Specifikace chápání rozdílů vztažených k územním jednotkám se, jak uvádí MALINOVSKÝ, 2007, s. 23, odvíjí od definic základního pojmu „region“ a jeho synonym. Tyto definice na jedné straně rozšiřují komplexnost, kterou se regionalistika jako vědecká disciplína o regionech zabývá. Na druhé straně se ustupuje od této, pro praxi nezvládnutelné komplexnosti (i když i teorie regionálního rozvoje nejsou důsledně komplexní) a volí se cesta výběru (selektivnosti).

MATOUŠKOVÁ, et al, 2000, s. 7, uvádí, že v českém prostředí lze pojem regionalistika považovat za ekvivalentní právě pojmu Regional Science, který se ve světě používá několik desetiletí od přelomu 40. až 50. let 20. století, kdy podle SOHTORIK, 2016, s. 57, vznikla na základě selhání doménových přístupů různých oborů při řešení urbánních problémů, a spolupráce mezi různými obory ukázala jako nezbytná. Došlo tak k posunu od perspektivy monooborové disciplíny k mezioborové a multidisciplinární, společně s vzestupem prostorových věd. Založení Regional Science Association (nyní RSAI) Walterem Isardem společně se skupinou akademických pracovníků z oblasti ekonomie, geografie, urbánního plánování, politologie a rurální sociologie v roce 1954 je indikátorem tohoto trendu. V případě prostorových věd se tato konvergence uskutečnila většinou přijetím tzv. „tvrdých“ vědeckých metod (bližší viz PORTUGALI, 2011), ačkoli mohou existovat i jiné alternativní způsoby (THRIFT, 2002), což je jedna z hlavních výzev pro nadcházející roky. Při terminologickém vymezení vědní disciplíny bychom měli zdůraznit, že regionalistika není totožná s regionalizací jako souborem metod vymezení regionů, regionalizace je součástí metodologické základny regionalistiky.

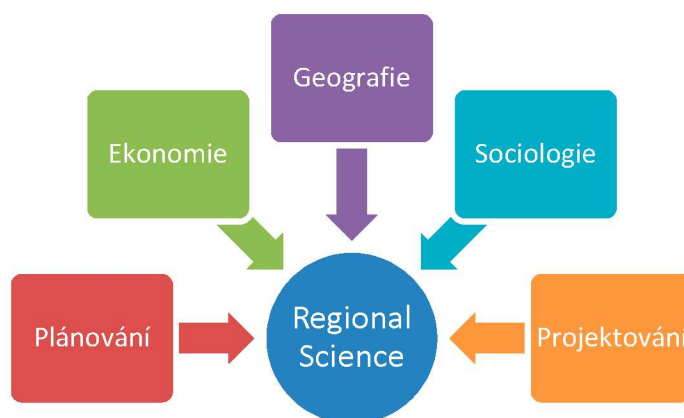
Víceoborový charakter regionalistiky vytváří rozmanitou věcnou strukturu. Vedle ekonomických oborů do ní vstupuje značná část nauky o prostředí, nauky o osídlení, demografie, ekistiky a problematiky bydlení, dále urbanismus a územní plánování, způsoby využívání pozemků (land use), systémové techniky územní analýzy, metody související s lokalizací, komparační modely využitelné pro programování a tvorbu územních koncepcí, techniky využívající bilancování vstupů a výstupů, multikriteriální vyhodnocování variant územního vývoje, sociální analýzy, některé sektory památkové péče, tematika územní veřejné správy a územně vázaných zájmových společenství, strukturální dynamika sídel či lokalit, souhrnný koncept vývoje územních celků (MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 9). Obrázek 1 a 2 v tomto ohledu přináší stručný výčet širších oblastí a prvků regionalistiky a ilustruje jejich vzájemné prolínání.

Obrázek 1 – Hlavní věcné oblasti tvořící regionalistiku jako souhrnný obor



Zdroj: MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 9.

Obrázek 2 – Prvky regionální vědy



Zdroj: LOVERIDGE, 2000.

Vytváření regionalistiky jako víceoborového poznávacího systému, sloužícího, jak konstatuje MATOUŠKOVÁ, et al, 2000, s. 7, potřebám teoretických rozborů, tak i praktickému ovlivňování vývoje území, je spojeno především s novými nároky a podněty, pokud jde o sdružování poznatků z různých oborů a s prosazováním systémového chápání a vyjadřování pozorované reality, při němž region představuje systémový objekt. Takovýto přístup se objevuje bezprostředně po druhé světové válce, kdy také regionální ekonomika získává svoji oborovou identitu.

Pro mnoho vědců v oblasti prostorových věd není regionální věda jedinou tvůrčí disciplínou, ale často se doplňuje s jejich původní „domácí“ disciplínou. Stupeň „sebeurčitosti“ regionální vědy anebo prostorových věd obecně je spíše nízký. Regionální věda je v podstatě amalgamizace různých přístupů v jednotlivých disciplínách se základním zaměřením na prostor. Tato klíčová charakteristika má svá pozitiva díky své schopnosti vytvářet „mosty“ mezi různými přístupy, ale také odráží negativa v podobě chybějícího jednotného nebo široce přijatého teoretického a metodologického rámce (REGIONAL SCIENCE ACADEMY, 2016), což potvrzují i KADEŘÁBKOVÁ a KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, 2008, s. 8, když zdůrazňují komplexní a multidisciplinární pohled regionálních věd. Témata v regionálních vědách nejsou limitována lokalizační teorií nebo prostorovou ekonomikou a zahrnují i lokalizační modely, dopravu, ekologické analýzy, management zdrojů, analýzu migrace, využití půdy a rozvoj měst, analýzu průmyslu, analýzu životního prostředí a ekologie a další oblasti (PEARCE, 1995, s. 56).

Obrázek 3 – Zaměření regionalistiky a regionálních věd



Zdroj: KADEŘÁBKOVÁ a KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, 2008, s. 8.

V rámci České republiky má, jak uvádí PONIKELSKÝ a KOŠTEJNOVÁ, 2008, s. 17-18, regionalistika prozatím jen velmi krátkou historii. Před rokem 1990 bylo řešení prostoru České republiky koncipováno účelově v duchu centrálně řízené ekonomiky. Zcela příznačná byla regionalizace dle správních celků (okresů, krajů), nefunkční samospráva obcí, realizace modelu střediskových obcí s plánovanou stagnací a úpadkem periferních oblastí. Po roce 1990 nastal zlom nejen ve fungování politického a ekonomického systému, společenském rozvoji, apod., ale i v regionalistice. Nedostatek kvalifikovaných odborníků schopných aplikovat standardizované regionalistické metody v praxi, případně nevěle k takto odbornému přístupu, umožnili takový socioekonomický vývoj území ČR, s jehož negativními důsledky se potýkáme dosud (atomizace území – velké množství malých obcí, ekonomická nesoběstačnost, krajská struktura, regiony soudržnosti, praktická aplikace regionální politiky, dlouhotrvající nevěle k plánování rozvoje území, apod.). K hlavním rysům praktické regionalistiky v ČR patří poměrně široká vědecká / teoretická základna, nízká úroveň transformace výsledků výzkumu a teoretických postupů a metod do praktické realizace územního rozvoje a pomalá reakce regionalistů na aktuální rozvojové problémy. Zároveň se česká regionalistika potýká s nízkou úrovní invence regionalistů (minimum nových přístupů, opakující se chyby v regionální politice), nízkou kvalifikaci (případně nekvalifikovanosti) realizátorů stěžejních částí regionalistických oborů v praxi (strategické plánování, regionální rozvoj, regionální politika) a s konzervativním (negativistickým) přístupem značné části územních samospráv (zejména nižších) ke koncepčnímu řešení rozvoje (neznalost, nedostatek nadhledu, nízká úroveň manažerských schopností). Pozitivně lze ale hodnotit vliv členství ČR v Evropské unii, neboť zde působí tlak na koncepční přístup k regionálnímu rozvoji jako jedna z klíčových podmínek čerpání prostředků ze strukturálních fondů a tlak na aplikaci obecných principů regionální politiky EU (partnerství, programování, doplňkovost, solidarita, koncentrace).

Zájem o regionální problematiku byl v České republice historicky vyvolán mnoha faktory (KOLEKTIV AUTORŮ, 2004, s. 7), velmi významným je zejména proces diferenciací regionů v důsledku jejich nerovnoměrného ekonomického a sociálního rozvoje a poměrně rychlý nárůst nezaměstnanosti v 90. letech 20. století. Řešení problémů spojených s restrukturalizací ekonomické základny a decentralizací veřejné správy bylo proto v centru pozornosti nejen odborné a politické, ale i široké veřejnosti. Rostoucí význam regionalistiky v rámci členství České republiky v Evropské unii vede následně dle PONIKELSKÉHO a KOŠTEJNOVÉ, 2008, s. 18, ke skutečnosti, že si i ty nejnižší stupně územní samosprávy začínají postupně uvědomovat nutnost zapojení odborníků do svého působení.

## 1.2 Vymezení regionální ekonomie

Regionální ekonomie je aplikovanou a poměrně dynamickou víceoborovou ekonomickou subdisciplínou, která zahrnuje dimenzi prostoru do analýzy fungování ekonomiky. Regionální ekonomie se ve svých analýzách zaměřuje na všechny typy regionu (CAPELLO, 2009, s. 9), kde modely místního ekonomického růstu zahrnují prostor jako ekonomický zdroj a jako nezávislý výrobní faktor, generátor statických a dynamických výhod pro firmy, které se v něm nacházejí. Nebo jinými slovy, prostor je prvkem zásadního významu při určování konkurenceschopnosti místního výrobního systému. Jak poukázal Perloff (bližší viz CHAND, PURI, 1983, s. 39), plánování není pouhé „kolikování prostoru“, musí mít opravdu prostorové rozměry. Země jsou nuceny přijmout územní a regionální plánování jako důležitou součást národního plánování. A protože regionální plánování by mělo být založené na ekonomických úvahách a ekonomickém myšlení, dochází k růstu významu a uznání regionální ekonomiky, která se pro účely vědeckého poznávání procesů rozvoje regionálního hospodářství postupně vyčlenila jako samostatný vědní obor. Impulsy k rozvíjení regionální ekonomie jako oboru měly především empirické pozadí (MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 15). Je příznačné, že první významnější pokusy z počátku 20. století vyjádřit prostorové vztahy ekonomickými prostředky se týkaly využívání nejdůležitějšího územního zdroje – půdy (pozemků).

Změny ekonomického systému reprezentují výzvu usilovat o pochopení povahy faktorů (HOOVER, GIARRATANI, 2016), které vedly ke změně a mohou lidem ve světle těchto poznatků pomoci lépe přizpůsobit své vlastní chování nebo pokusit se o změnu ekonomického, politického a sociálního systému, v kterém žijí a pracují. V této souvislosti regionální ekonomie představuje rámec, v němž lze pochopit prostorový charakter ekonomických systémů. Snažme se identifikovat faktory, kterými se řídí prostorové aspekty hospodářské činnosti, a uvědomit si, že s tím, jak se tato tyto aspekty změni, mohou mít významné důsledky pro jednotlivce i pro společenství.

Zkoumání ekonomických zákonitostí v územním kontextu umožňuje přispět k vysvětlení řady ekonomických jevů, se kterými se setkáváme při zkoumání hospodářského vývoje států, jejich částí ale i ekonomických seskupení tvořených státy, a to z hlediska vnitřních procesů integrace jednotlivých trhů, ale i vnitřní prostorové specializace (pohyb zboží, kapitálu, migrace), případně zkoumání jevů a procesů vyvolaných odlišností vůči vnějšímu prostředí (disparity). Význam regionální ekonomie bývá dle JETMARA, 2011, s. 141, někdy neoprávněně redukován na zkoumání problému regionálně divergentního vývoje v rámci národní ekonomiky či nadnárodních ekonomických uskupení, tj. na

interpretaci příčin a důsledků diferencovaného vývoje, rozbor motivů a chování ekonomických subjektů či jednání veřejného sektoru reprezentovaného veřejnou správou. Záběr regionální ekonomie je ale podstatně širší a hlubší. Navzdory v minulosti spíše kritickému pohledu na regionální ekonomii je však těžké popřít, že „ekonomický“ přístup k regionálním problémům byl a je nejvýznamnějším při rozvoji regionální vědy. Jako subdisciplína ekonomie postupně rozvinula své nezávislé postupy a přístupy, které odpovídají předmětu či perspektivě regionální ekonomie.

Indický ekonom DUBEY, 1964, sumarizoval čtyři možné přístupy k definování regionální ekonomie:

1. První přístup je „popřít možnost vydělení takové disciplíny“. PERLOFF, HANSEN, 1944, nebo PERLOFF, DUNN, LAMPARD, MUTH, 1960, odmítají možnost rozdělení regionálních studií nebo regionální vědy na paralelní obory. ANAS, 2013, s. vii, zdůrazňuje, že udržet krok s vývojem ekonomie jako celku je více než impozantní výzva. Ekonomové jsou konfrontováni s problémy spojenými s rychlým rozvojem jejich disciplíny, existuje riziko tzv. „balkanizace“ oboru.
2. Druhý přístup je v souladu s definicí ROBBINSE, 1932, „Ekonomika je věda, která zkoumá lidské chování jako vztah mezi cíli a vzácnými zdroji, které mají alternativní využití“, u ekonomických problémů vyskytujících se v regionu.
3. Třetím přístupem je definovat regionální ekonomiku jako subdisciplínu ekonomie, která se zabývá obecnou prostorovou rovnováhou. Tento přístup zdůraznil LEFERBER, 1958, či NOURSE, 1967.
4. Čtvrtým přístupem je definovat regionální ekonomii jako subdisciplínu ekonomie, která se zabývá vysoce nepohyblivými (imobilními) zdroji. Tento názor akcentovali např. BORTS, 1960, STEIN, 1961, a MEYER, 1963.

SIEBERT, 1969, charakterizoval regionální ekonomii jako studium ekonomického chování člověka v prostoru. Vychází z definice regionální ekonomie jako systému vědeckých odpovědí na otázky „kde, proč a co?“ (HOOVER, GIARRATANAI, 1971) a definice regionální ekonomie jako „studia diferenciací a vzájemných vztahů oblasti ve světě nerovnoměrně rozložených a nedokonale mobilních zdrojů, se zvláštním důrazem na aplikaci při plánování kapitálových investic na zmírnění sociálních problémů způsobených těmito okolnostmi“ (viz DUBEY, 1964, s. 29), což lze jinými slovy definovat jako studium systémů, jak (mnoho) a kde vyrábět, přerозdělovat a užívat vzácné zdroje nebo veřejné statky. Jedním z nejpopulárnějších témat regionální ekonomie je nyní hodnocení regionální konvergence a souvisejících aspektů regionální dynamiky (REY, ANSELIN, 2000).



Sám pojem regionální ekonomie, především přívlastek „regionální“, je dle MATOUŠKOVÉ, et al, 2000, s. 9, účelovým zjednodušením, když jevy, vztahy a hlediska, u nichž je rozhodující územní stránka, jsou v zájmu snazší komunikace a s ohledem na potřebu souhrnné, reprezentativní kategorie, zastupovány tímto termínem. Výrazová příbuznost slova „regionální“ se stejným termínem ve většině světových jazyků, stejně jako příslušnost k regionalistice, vede k tomu, že se dává přednost právě přívlastku „regionální“. V odborných studiích a v literatuře všeobecně se často setkáváme se vcelku volným zaměňováním termínu, zvláště přívlastku, vyjadřujících územní aspekt. V anglicky psaných pramenech kromě regional také spatial (prostorová ekonomie), local, territorial, area-bound, případně další). Preference jednoho z těchto pojmů však neomezuje využívání, podle kontextu, pojmů ostatních. Také se v řadě případů objevuje tendence odlišit na úrovni oboru tematiku týkající se regionu, měst či rozsáhlejších urbanizovaných celků (regional respektive urban, local, spatial economy). Společný základ a intenzita věcného propojení takto rozlišovaných tematických okruhů jsou nicméně důvodem k tomu, že je účelné považovat je za jednotlivé součásti regionální ekonomie. Jsou-li například problémy regionální ekonomie aplikovány na specifika měst, hovoříme o ekonomii měst nebo o urbánii (někdy též urbanistické) ekonomii (JEŽEK, et al, 2014, s. 8). Podobné terminologické pojetí nabízí i MCCANN, 2013, s. xxi – tradiční prostorová ekonomická analýza je rozdělena na dvě subdisciplíny, a to urbánii ekonomii a regionální ekonomii. Hranice mezi nimi není jasně vymezena a mnohé analýzy budou spadat do obou kategorií. Rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi může vyplývat z odpovědi na mírně odlišné otázky. Urbánii ekonomie se podle definice obecně zabývá otázkami ohledně povahy a fungování ekonomiky města. Takové modely a techniky vyvinuté v tomto oboru jsou primárně navrženy tak, aby analyzovaly jevy, které jsou omezeny na jediné město. Regionální ekonomika má na druhé straně tendenci klást otázky týkající se větších prostorových oblastí než jednotlivé města a vyvinuté modely a analytické techniky obecně odrážejí tuto širší prostorovou perspektivu. V podstatě urbánii ekonomika napomáhá tomu, aby zdůrazňovala problémy nebo vztahy působící primárně na místě, zatímco regionální ekonomika má tendenci zdůrazňovat problémy nebo vztahy působící především mezi místy. Kromě toho se hlavní otázky regionální ekonomiky zaměřují na důvody, proč se jednotlivé prostorové části stejné země nebo skupin sousedních zemí chovají odlišně, zatímco hlavní otázky urbánii ekonomiky většinou zcela ignorují oblasti venkova nebo mix menších urbáních a venkovských lokalit. Výběr vhodného analytického přístupu bude v obou případech určen konkrétním reálným kontextem, který uvažujeme, a dostupnými údaji. Častým omylem, na který upozorňuje REDLICOVÁ, 2015, je, že

regionální ekonomie se zabývá vždy menším územním celkem než ekonomie „klasická“. Rozdil však spočívá v zohledňování prostorových aspektů, které ekonomie jako taková a priori vůbec nebere v potaz. Z hlediska úrovně zkoumání a teoretické disciplíny se lze kromě regionální (prostorové) ekonomie setkat ještě s tzv. mezinárodní ekonomikou, což ale není synonymum pro regionální ekonomii, ale jedná se o samostatnou vědní disciplínu (CIHELKOVÁ, et al, 2007, s. 26-27), která se zabývá ekonomickými vztahy mezi státy a zkoumá dva jejich základní okruhy: mezinárodní obchodní a mezinárodní finanční vztahy. Oproti tomu regionální ekonomie se zabývá prostorovým uspořádáním ekonomických a zejména výrobních aktivit na určitém území a zkoumá důvody, které jejich rozmístění ovlivňují. Obě tyto disciplíny mohou analyzovat dopady stejných jevů, dalo by se tudíž hovořit o makro a mikropohledu na zkoumanou realitu. Na každé z těchto úrovní ale fungují odlišné přízpůsobovací mechanismy. Dalším faktorem jsou odlišné předpoklady, na nichž jsou oba přístupy postaveny. Jde především o různé vnímání prostoru – mezinárodní ekonomie prostor uvnitř národního státu neuvažuje.

Objektem studia regionální ekonomie je ekonomický prostorový systém, který se skládá ze tří základních prvků (JEŽEK, et al, 2014, s. 8):

- Rozložení ekonomických aktivit (produkce, spotřeba) v rámci daného prostorového systému míst (stanovišť), resp. regionů = struktura. Rozložení ekonomických aktivit, jako nespojitých bodů (míst, stanovišť) v prostoru, nazýváme prostorovou strukturou (někdy též strukturou míst anebo stanovišť). Jejich rozložení (rozmístění) v rámci regionu analogicky regionální strukturou.
- Pohyb výrobních faktorů (práce, kapitál, inovaci, informací), zboží a služeb mezi stanovišti resp. regiony = interakce.
- Dynamika prostorové anebo regionální struktury jako důsledek místně či regionálně interních růstových faktorů nebo působením prostorové interakce (externí faktory růstu) = proces.

V kontextu historického vývoje regionální ekonomie je vhodné zmínit ještě tzv. znalostní mezeru, kterou můžeme identifikovat mezi různě ekonomicky vyspělými státy, které mají dle CHANDY, PURIHO, 1983, s. 39, tendenci učit a studovat věci, které se učily a byly studovány ve vyspělých zemích o 10 let nebo dokonce dvě desetiletí dříve. Na základě těchto skutečností lze v budoucnu očekávat velký nárůst zájmu o studium regionální ekonomiky (tzn. ekonomického systému vymezeného na daném územním celku) v hospodářsky méně rozvinutých zemích.

Regionální ekonomii jako vědu je možné členit na regionální makroekonomii a regionální mikroekonomii, ačkoliv je klade důraz na význam prostoru a vzdálenosti, což je charakteristické spíše pro regionální mikroekonomii (JEŽEK, et al, 2014, s. 8, bližší viz též PEARCE, 1983, CLARK, 1992, PEARCE, 1995, CALHOUN, 2002, s. 405, ARNOTT, MCMILLEN, 2006):

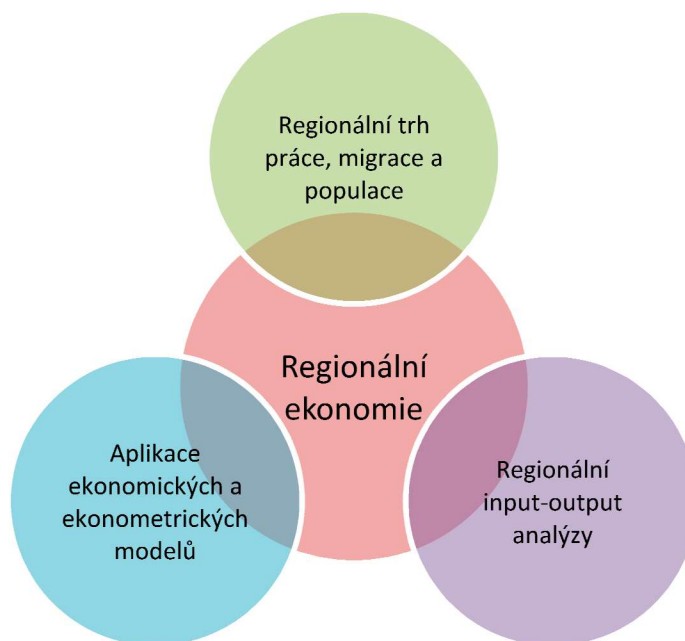
- Regionální makroekonomie obvykle porovnává ekonomickou výkonnost vybraných regionů s národní ekonomikou, přičemž na jednotlivé regiony pohlíží jako na ekonomicky homogenní jednotky. To znamená, že nevěnuje pozornost vnitroregionálním rozdílům (například rozdílům mezi rostoucími regionálními centry a zaostávajícími periferiemi regionu). Dále se zabývá komparací ekonomického růstu regionů v rámci dané země (či seskupení zemí typu EU), meziregionálními rozdíly nezaměstnanosti a meziregionálním pohybem výrobních faktorů (práce a kapitálu).
- Regionální mikroekonomie se naopak zabývá otázkou lokalizace a prostorové interakce jednotlivých ekonomických aktivit. Explicitně zvažuje vliv prostoru a vzdálenosti na ekonomické aktivity. Na regiony nahlíží jako na homogenní celky. Otázky regionální mikroekonomie obvykle spadají do předmětu teorie lokalizace.

Důležitost územního (prostorového) hlediska v ekonomii, a tedy význam regionální ekonomie, dokládají následující argumenty (GREBENÍČEK, 2011, s. 10):

- ekonomika v měřítku státu i správa vykonávaná na celostátní úrovni představují tak složité systémy, které nemohou dostatečně reagovat na potřeby, zájmy, postoje a aktivity obyvatel určitých územních celků, regionální ekonomie dovoluje regionální měřítka zohledňovat,
- územní realita se z mnoha hledisek vyznačuje značnou diferenciací, které je zapotřebí přizpůsobit výklad poznatků i východiska a postupy, pokud jde o rozhodování o změnách v území,
- územní veřejná správa představuje svébytnou ekonomickou sféru, která podstatně ovlivňuje ekonomický potenciál a vývoj v příslušných regionech,
- ekonomika veřejného sektoru je zásadním způsobem vázána na regionalistiku,
- do národní hospodářské politiky řadíme i politiku regionální se svými ekonomickými metodami a prostředky.

Důležitost územního (prostorového) hlediska v regionální ekonomii na konkrétních příkladech potvrzuje i celá řada zahraničních autorů, např. v Indii CHAND, PURI, 1983, RAGHAVAN, 1995, v Rusku LIBMAN, ZWEYNERT, 2014, či Brazílii NASSER, 2000.

Obrázek 4 – Hlavní směry výzkumu regionální ekonomie



Zdroj: Vlastní zpracování.

Regionální ekonomie představuje ucelený poznávací systém. Její možné členění na dílčí složky zdůrazňuje aspekty zvláštního významu či vymezuje oblasti aplikace. Mezi jednotlivými složkami existuje mnoho přesahů, společných prvku i komplementárních vazeb. Sféru působnosti oboru regionální ekonomie charakterizuje následující členění (MATOUŠKOVÁ, et al, 2000, s. 13, viz též NIJKAMP, MILLS, CHESHIRE, 1986):

- a) ekonomika regionu a lokalit (různých rozměrů) jako relativně samostatných celků (vývoj ekonomické báze, vztahy mezi vstupy a výstupy apod.),
- b) ekonomika vázaná na územní veřejnou správu (vztahy mezi obcí a hospodářskými subjekty, daňové podmínky atd.),
- c) vztahy mezi územními celky (jejich součástmi, prvky) navzájem – interregionální vztahy (toky, komunikace, mobilita produkčních faktorů, atd.),
- d) prostorové stránky obecných ekonomických jevů a procesů (nabídka-poptávka, tržní rovnováha, ceny, zaměstnanost atd.),
- e) regionálně ekonomické součásti ekonomiky veřejného sektoru (lokalizace investic v tomto sektoru, efektivnost fungování zařízení apod.),
- f) environmentální ekonomika týkající se území (ekonomické dopady územně vázaných externalit, územní diferenciacce plateb za znečištění atd.).

Všechny uvedené složky větší či menší měrou využívají lokalizační analýzu (jak naznačuje obrázek 5), kterou možno považovat za další relativně autonomní součást regionální ekonomie (MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 19).

Obrázek 5 – Vazba součástí regionální ekonomie na lokalizační analýzu

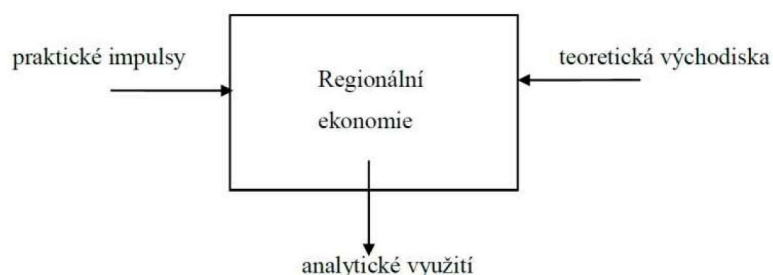


Zdroj: MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 19.

### 1.3 Teoretické přístupy k regionální ekonomii

V rámci regionální ekonomie byla postupně vytvořena poměrně rozsáhlá soustava teorií regionálního rozvoje vesměs navazujících na hlavní teoretické směry ekonomie, řada z těchto teorií však dle VITURKY, 2007, s. 5, představuje originální příspěvek k rozvoji ekonomické teorie, i když jak uvádí KUPKA, PONIKELSKÝ, KOŠTEJNOVÁ, 2012, s. 6, někdy narážíme na nepřijatelnost některých obecných východisek ekonomie, což regionální ekonomie řeší existencí specifických východisek. Regionální ekonomie byla dlouhou dobu součástí hlavního ekonomického proudu, již v 19. století se ekonomové zabývali hodnotou půdy jako hlavního výrobního faktoru (viz např. Ricardovo pojetí renty – THOMPSON, 1829, MORISHIMA, 1990, WOOD, 1991). Jako relativně samostatná disciplína se osamostatnila až v první polovině 20. století (ZAHÁLKA, FARSKÝ, 2008, s. 20) s dalším rozvojem industriální společnosti. Ten přinášel nové impulsy, vyvolané vážnými praktickými problémy (nedostatek půdy, proces urbanizace, rozvoj aglomerací, růst regionálních disparit, rozvoj dopravy, environmentální problémy), na něž se regionální ekonomie snažila reagovat. Určité zpoždění rozvíjení ekonomického myšlení spjatého s prostorem (MATOUŠKOVÁ, et al, 2000, s. 10, viz též PONSARD, 2012, s. 1) lze také spojovat s dříve velmi omezenými možnostmi získávání a prezentace dostatečně podrobných statistických údajů o územních celcích.

Obrázek 6 – Schéma impulsů a zdrojů regionální ekonomie



Zdroj: KUPKA, PONIKELSKÝ, KOŠTEJNOVÁ, 2012, s. 14.

Historie regionální ekonomiky byla poznamenána širokou škálou příspěvků k analýze meziregionálních rozdílů při dosahování blahobytu (NIJKAMP, DE GRAAFF, SIGAR, 1981). Existuje tak celá řada teorií pro vysvětlení rozdílů v regionálním růstu, měřených v příjmech, zaměstnanosti nebo produkci (ARMSTRONG, TAYLOR, 1978). Rozkvět disciplíny nastal dle ČADILA, 2010, s. 1, až v druhé polovině 20. století, svoje základy nachází regionální ekonomie ale pochopitelně výrazně dříve (jako nejstarší bývá v literatuře často uváděna von Thünenova teorie z roku 1826 (např. SINGH, DHILLON, 2004, s. 445, LIU, 2008, s. 7), která se zabývá již zmíněným využitím půdy, nicméně jednalo se jen o samostatné teorie bez praktických aplikací a využití. Do popředí zájmu hospodářské politiky se regionální ekonomie částečně dostává v 50. letech 20. století zejména díky Françoisi Perrouxovi a jeho teorii pólů (BARRY JONES, 2001, s. 649, HOSPERS, 2004, s. 56). Populární se ale stává až v 70. letech, a to v oblasti aplikací zejména díky Walteru Isardovi (ISARD, 1966, ISARD, LANGFORD, 1971). Boom v oblasti teorií potom odstartovala v podstatě až Krugmanova „nová ekonomická geografie“ (KRUGMAN, 1991a, FINGLETON, 2007, FIREBAUGH, 2009). KRUGMAN, 1991b, ve svém díle *Increasing Returns and Economic Geography* zdůrazňuje důležitost ekonomické geografie a regionální ekonomie pro obohacení ekonomie, když doufá, že „tento dokument bude podnětem k oživení výzkumu regionální ekonomie a ekonomické geografie“.

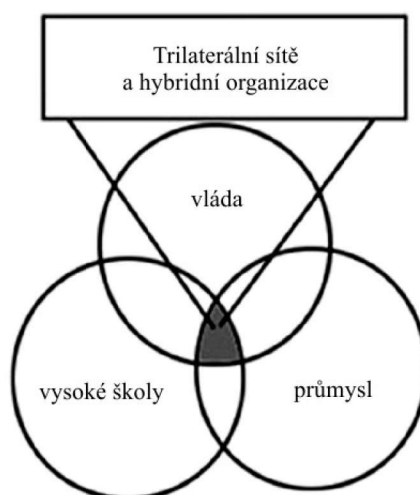
Ekonomické přístupy k rozvoji regionů mají podle GREBENÍČKA, 2011, s. 12, snahu vysvětlit rozdíly v ekonomické výkonnosti regionů a uspořádání ekonomické struktury regionů, na základě tohoto vysvětlení se následně snaží vytvořit doporučení pro úspěšný rozvoj regionů. Znalosti těchto přístupů jsou dle HOLEČKA, et al, 2009, s. 57, základním předpokladem pro tvorbu účelné regionální politiky centrální, regionální i lokální úrovně. Ekonomické teorie představují významnou skupinu myšlenkových „podkladů“ pro regionální rozvoj, neboť většina teorií regionálního rozvoje z ekonomických teorií vychází nebo s nimi má společný základ (KREJČÍ, 2010, s. 17). Níže uvedený přehled je tak vzhledem k jejich rozsahu a počtu jen selektivním nastíněním v rámcové podobě.

Za nejstarší teorie lze považovat dle VITURKY, 2003, regionální teorie vycházející z neoklasické ekonomické školy, jejímž významným paradigmatem je automatické obnovování ekonomické rovnováhy a tím i vyrovnávání ekonomické úrovně regionů. V souladu s tímto předpokladem považují neoklasickou teorii regionálního rozvoje, koncepčně orientovanou regionální politiku, za málo účelnou. Z příslušných teorií je potřebné uvést zejména lokalizační teorie usilující o vysvětlení prostorového uspořádání ekonomiky (např. WEBER, 1909, CHRISTALLER, 1933, ISARD, 1956) a sektorové teorie cílené na objasnění mobility základních faktorů ekonomického růstu – kapitálu, pracovní síly a technického pokroku považovaného za exogenní proměnnou (Cobb-Douglasova produkční funkce – viz COBB, DOUGLAS, 1928). O překonání omezení vyplývajících ze značných teoretických zjednodušení obecně příznačných pro neoklasickou školu vůbec (zejména předpokladu dokonalé konkurence a klesajících výnosů z rozsahu a rovněž zanedbání institucionálních faktorů) se v dalším vývoji pokusili protagonisté tzv. neoliberálních teorií regionálního rozvoje (zavedený předpoklad nedokonalé konkurence a rostoucích výnosů z rozsahu ve vazbě na koncept vnitřních a vnějších úspor, např. aglomerační mechanizmy), v jejichž rámci se dostaly do popředí již zmíněná nová ekonomická geografie (např. KRUGMAN, 1991a, 1991b, PORTER, 1990) a nová teorie růstu ROMERA, 1987, a SOLOWA, 1970.

Vzhledem k tomu, že dosud neexistuje univerzálně platné paradigma regionálního rozvoje a v uplynulých desetiletích došlo k významnému rozvoji ekonomie, geografie a příbuzných oborů (JOHANSSON, KARLSSON, STOUGHS, 2012, s. 95), souvisí s tím i problémy s klasifikací jednotlivých teorií. Dle BLAŽKA a UHLÍŘE, 2002, s. 13, byl vytvořen poměrně značný počet teorií regionálního rozvoje, přičemž soubor těchto teorií je koncepčně hybridní, takže i jejich samotné výchozí principy jsou často protikladné. Důsledek dynamiky rozvoje regionálních věd (viz GEENHUIZEN, GEENHUIZEN, NIJKAMP, 1995) v podobě mnoha nových teorií, konceptů a přístupů odůvodňují BLAŽEK a UHLÍŘ, 2011, i snahou nabídnout vysvětlení současného dynamicky se měnícího globálního prostředí a nastínit implikace pro oblast regionálního rozvoje. Nově se tak lze zaměřit na dva směry, které v poslední době regionálním ekonomickým přístupům dominují, tedy institucionální ekonomii a školu nové ekonomické geografie. Mezi nové nebo relativně nové teorie a koncepty patří dále například globální hodnotové řetězce, globální produkční síť, trojitá šroubovice (triple helix), regionální inovační systémy, znalostní základny, příbuzná rozmanitost (related variety), klastry, koncept „local buzz – global pipelines“, odvětvová a geografická krátkozrakost atd. NIJKAMP a ABREU,

2009, s. 202-207, CAPELLO a NIJKAMP, 2009, s. 19-304, či HIGGINS a SAVOIE, 1997, v rámci svých přehledů teorií regionálního rozvoje zmiňují i další, méně známé, teorie, jako je teorie aglomerace, tvorba sítí, R&D spill-over efekty, apod., což opět ukazuje, že i navzdory značnému počtu teorií neexistuje žádná všeobecně přijímaná teorie, která by dokázala spolehlivě vysvětlit či předpovědět budoucí vývoj regionů. Jako příčinu uvádí PONIKELSKÝ a KOŠTEJNOVÁ, 2008, s. 34, že rozvoj regionu je permanentní proces, do kterého se promítá široké spektrum oborů a odvětví, jejichž vzájemné vazby jsou mnohdy neodhadnutelné či velmi obtížně specifikovatelné → multioborový charakter celého komplexu regionálních věd působí na všechny oblasti regionální ekonomie.

Obrázek 7 – Koncept trojité šroubovice (triple helix)



Zdroj: QIANG, RENYONG, 2009, s. 481-497.

Dělení přístupů dle KREJČÍHO, 2010, s. 11, které asi nejvíce odpovídá obsahovému významu regionálního rozvoje, uvažuje jako kritérium trend, jakým se podle teorie regiony vyvíjejí – zda dochází ke snižování nebo naopak zvětšování rozdílů mezi nimi. Na základě této úvahy rozeznáváme konvergenční a divergenční teorie regionálního rozvoje. Konvergenční teorie v zásadě předpokládají postupné vyrovnávání rozdílů mezi regiony, tedy převládají zde nivelační procesy. Protipólem jsou teorie divergenční, pro něž je základní tendencí zvětšování meziregionálních rozdílů formou diferenciačních procesů (koncentrace atp.). Blíže viz také ARMSTRONG a TAYLOR, 1993, CHISHOLM, 1990, KOROTAYEV, 2011, či MARTIN a SUNLEY, 1998, nebo SOKOLOFF a ENGERMAN, 2000. Zmínit lze v tomto ohledu i LUCASE, 1990. Pochopení prostorových a regionálních ekonomických problémů vychází dle HOOVERA, GIARRATANAI, 1971, ze tří skutečností: existence přírodních zdrojů, úrovně ekonomické koncentrace a výše nákladů na dopravu a komunikaci → nedokonalá mobilita faktorů, dělitelnost a mobilita zboží a služeb.



Zde je nutné upozornit na fakt, že téměř všichni autoři ve svých teoriích uvažují i s působením opačného trendu, než který sami upřednostňují – někteří zmiňují epizodické střídání uvedených trendů nebo kombinují oba přístupy v závislosti na hierarchické úrovni jevů (HAMPL, 2005, s. 63).

Méně často zmiňované dělení teorií je na nabídkové a poptávkové teorie, které je uvažováno při konstrukci konkrétní regionální a ekonomické politiky – od něj se odvíjí výběr nástrojů na podporu regionů. Problematickou je ovšem volba ukazatelů pro výběr nástrojů, neboť principiální otázkou je, jaké ukazatele vybrat, aby byly dostatečně objektivní a průkazné (KREJČÍ, 2010, s. 11). Teorie regionálního rozvoje se tedy mohou dle BLAŽKA, 2008, s. 221, lišit řadou podstatných prvků. Někdy mohou mít odlišnosti povahu dichotomie, jindy představují „volbu“ mezi více základními možnostmi nebo principy. Nemusí se jednat o „volbu“ výlučnou, ale spíše o míru preferenci určitého pohledu (např. většina teorií obsahuje současně jak prvky induktivního, tak deduktivního přístupu). Například MARKUSEN, 1985, navrhuje dělit teorie dle epistemologické konstrukce na induktivní (kdy jsou na základě pozorování jednotlivých případů vyvozovány obecnější závěry) a deduktivní (postup, při kterém je postupováno od obecného k jednotlivému na základě axiomů/tezi) a dále na teorie zdůrazňující stranu poptávky versus nabídky. Toto druhé dělení má velký význam z hlediska vytváření regulačních nástrojů, včetně koncepce regionální politiky a rozvojových strategií. Jinou možností rozdělení teorií regionálního rozvoje je dle BLAŽKA, 2008, s. 222, použitý metodologický přístup. V teoriích regionálního rozvoje se nejvíce prosadily tyto metodologické směry: pozitivismus (např. lokalizační teorie), přístupy ovlivněné hermeneutikou (např. teorie výrobních okrsků, teorie učících se regionů), strukturalismus (např. regulační teorie), kritický realismus (teorie prostorových dělb práce). Možné je i členění z pohledu ekonomického směru, který představoval hlavní inspirační zdroj pro příslušné teorie regionálního rozvoje, jakkoli v některých případech může být vazba jen velmi slabá. Z tohoto členění vychází dle KUTSCHERAUERA, et al, 2006, s. 12, i SLOBODY, 2006, s. 5, dělení teorií na intervencionistické (keynesiánské a extrémní marxisticko-socialistické) a neintervencionistické (silně neintervencionistické liberální, vycházející z neklasických teoretických základů a spíše neintervencionistické moderní koncepce regionálního rozvoje).

Různé teorie se dotýkají různých částí, událostí a procesů v ekonomice, proto ani potenciální rozdělení teorií na relevantní a irrelevantní není jednoduché či smysluplné. Zdánlivě všudypřítomná, obvykle krátkodobá, teoretická relevance může být považována za znamení spíše ideologické než vědecké povahy teorie (HYTTINEN, et al, 2002, s. 109).

Tabulka 1 – Teoretické přístupy v regionálním rozvoji z pohledu ekonomických směrů

Obecné paradigma	Charakteristické rysy	Regionální politika
Liberální (neintervencionistické) endogenně rozvojové.	Prostorový vývoj tenduje k rovnováze, není nutno zasahovat do tržních procesů. Přístup neintervencionistický.	„Dělníci za práci“, nástroje zvyšující mobilitu pracovních sil.
Keynesiánské (intervencionistické) exogenně rozvojové.	Prostorový vývoj tenduje k nerovnováze, zásahy do tržních procesů jsou nutné. Intervencionistický přístup.	„Práce za dělníky“, nástroje podporující příliv investic do problémových regionů.
Marxisticko-socialistické (extrémně intervencionistické).	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze, nutnost plánování a řízení prostorového vývoje. Intervencionistický přístup.	Centrální plánování a řízení prostorového vývoje ignorující regionálně-tržní signály.
Moderní („transformovaný“) neoendogenní rozvoj vytváření rámcových podmínek pro endogenní iniciativy.	Vývoj tenduje k regionální nerovnováze, je nutno využít regionální potenciál. Spíše neintervencionistický přístup.	Podpora prostředí, ve kterém se bude dařit networkingu, malým a středním firmám, inovacím, učení se. Zvýšení kvality místních a regionálních institucí, konkurence a kooperace.

Zdroj: SUCHÁČEK, J., 2005, s. 37-51.

Alternativně je dle KUTSCHERAUERA, et al, 2006, s. 12, možno hovořit o koncepcích zdůrazňujících vnitřní potenciál a vnitřní rozvojové možnosti regionů v duchu „bottom-up“ přístupu (liberální a moderní) či naopak o koncepcích spoléhajících na intervence „shora dolů“, resp. „top-down“ přístupy, těmto přístupům se věnuje například JEŽEK, 2007, LARRISON, 2002, LENGYEL, 2009, či NETOLICKÝ, 2008, který definuje tzv. „bottom-up regionalismus“ jako růst regionální ekonomické a politické mobilizace obyvatel, rozvíjený na základě iniciativy obyvatelstva žijícího v konkrétním území. Bez jakýchkoliv nařízení a vlivů centrálních, zejména státních orgánů, vznikají například z iniciativy obcí a jejich občanů různé formy spolupráce, které se nacházejí na jasně definovaném území a na kterých jsou prováděny společné aktivity turistické, kulturní, ekologické atd. Důležitý je zde prvek dobrovolnosti zapojení a také fakt, že regiony takto vzniklé vznikají iniciativou odzodla, což odpovídá překladu běžně užívaného anglického názvu. „Top-down regionalismus“ – hlavním iniciátorem jsou v tomto případě centrální instituce (iniciativy na rozdíl od bottom-up regionalizmu směřují odshora dolů), řadit zde lze regiony vznikající na základě zákonů (kraje, okresy, regiony soudržnosti atd.).

Přesto začíná být dle KUTSCHERAUERA, et al, 2006, s. 10, v posledních dvou až třech desetiletích patrný odklon od exogenně založených přístupů k regionálnímu rozvoji k staronovým, vnitřní potenciál regionu zdůrazňujícím koncepcím. Nelze však konstatovat, že se jedná o pouhé „oprášení“ původních endogenních přístupů. Spíše jde o přetransformovanou koncepci akcentující vytváření rámcových podmínek pro stimulaci endogenních rozvojových možností jednotlivých regionů. Tato koncepce vznikla v průniku

přístupů jako flexibilní specializace, teorie výrobního okrsku, teorie učících se regionů a některých jiných teorií zdůrazňujících význam neobyčejné prostorové diferencovanosti institucionálních a sociálně-kulturních charakteristik. Od původně neoklasického neintervencionistického přístupu tedy nastal posun k intervencionistickému keynesiánství, extrémně intervencionistickému socialistickému paradigmatu regionálního rozvoje, abychom se nakonec dostali do současného, moderního eklektického stádia teorií regionálního rozvoje, které je v zásadě neintervencionistické, avšak snaží se o vytváření pro rozvoj vhodného regionálního prostředí. Adekvátní regionální prostředí pak má poskytnout dostatečný prostor pro aktivity místních, resp. regionálních aktérů.

Pro současné období, v kterém se nacházíme, je dále víceméně typické rozšíření teorií regionálního rozvoje o nové, zásahem širší, přístupy, pro které je podle BLAŽKA a UHLÍŘE, 2002, s. 167-169, typická společná snaha o řešení příčin regionálních problémů, a nikoliv jen jejich následků, jako tomu bylo v předcházejícím období. Jmenovat lze například podporu malým a středním firmám, tvorbu a šíření inovací, deregulační opatření, lokální iniciativy, decentralizační opatření či programy následné péče o zahraniční investory atd.

Z pohledu snah regionální ekonomie o vysvětlení ekonomického prostorového systému lze (poněkud zjednodušeně) z přehledu vyčlenit tři komplexy teoretických přístupů (ŽÍTEK, 2002, s. 1-2):

- Lokalizační teorie bývají považovány za nejstarší součást prostorové ekonomie. Jejich cílem je nalezení faktorů, které ovlivňují lokalizaci ekonomických aktivit v prostoru, a vysvětlení prostorové struktury. V rámci lokalizačních teorií lze rozlišit čtyři základní směry (MASSEY, 1979):
  - snaha o vysvětlení lokalizačních rozhodnutí jednotlivých typů podniků (zemědělských, průmyslových a obslužných),
  - zkoumání vzájemné závislosti lokalizačních rozhodnutí různých podniků,
  - snaha o vyzdvižení tzv. „měkkých“ lokalizačních faktorů (tento směr vychází z behaviorálního paradigmatu),
  - úsilí o vysvětlení prostorového uspořádání ekonomiky jako celku.
- Teorie prostorové mobility se zabývají podmínkami a důsledky prostorové mobility jednotlivých výrobních faktorů (práce, kapitálu, znalosti), zboží a služeb.
- Regionální růstové a rozvojové teorie se snaží vysvětlit nejenom socioekonomický vývoj jednotlivých regionů, ale také meziregionální rozdíly ekonomického rozvoje a dynamiku regionálních struktur.

Obrázek 8 – Ekonomický prostorový systém (závislost mezi teorií, empirií a politikou)



Zdroj: SCHÄTZEL, 1996, s. 23.

Když zkoumáme vývoj myšlení ve všeobecné ekonomické teorii, můžeme pozorovat rozdílný pohled na postavení a roli prostoru v místním ekonomickém rozvoji. V původních teoretických úvahách prostor vystupuje v podobě fyzické bariéry proti ekonomickým činnostem v něm lokalizovaným. Bere v úvahu fyzické vzdálenosti mezi vstupními a výstupními trhy v podobě dopravních nákladů. Teorie, které vznikly v 50. a 60. letech 20. století, používaly prostor jako abstraktní jednotku, která byla rozčleněna do územních celků, které zpravidla odpovídaly správním jednotkám a které byly vnitřně jednotné z hlediska jejich sociálně-ekonomických charakteristik. Výhodou tohoto pojetí prostoru je, že umožňuje využití makroekonomických modelů na vysvětlení fenoménu růstu těchto jednotek. V tomto případě nehrál prostor žádnou roli v určování cesty vývoje lokální ekonomiky. Radikální změna v pohledu na roli prostoru proběhla v 70. letech minulého století. Prostor byl koncipován jako ekonomický zdroj a stal se generátorem statických a dynamických výhod pro firmy a klíčovým faktorem konkurenceschopnosti místního výrobního systému. Rozvoj na lokální úrovni závisí na účinnosti koncentrované územní organizace produkce, nikoli na dostupnosti hospodářských zdrojů nebo na jejich účinnějším prostorovém uspořádání. Prostor se změnil na diverzifikovano-vztahový prostor. Vývoj přichází selektivně v těch částech prostoru, kde koncentrovaná organizace výroby uplatňuje svůj pozitivní vliv na parametry statické a dynamické efektivity. Ve stejnou dobu, prostor je vztahový, v tom, že hospodářské a sociální vztahy vznikají v oblasti provádění klíčových funkcí, které prostor poskytuje. Zajišťují plynulejší realizaci základních principů tržního mechanismu, vzniká a mezi jednotlivými aktéry se šíří více efektivity a méně výrobních nákladových procesů, akumulují se znalosti místního trhu a zrychluje se tempo inovací – a to jsou všechno faktory, které podporují místní ekonomický rozvoj. V současných teoriích růstu prostor se chápe jako prostor, který je schopen využít informace za účelem identifikace a řešení problémů. Právě v ekonomické oblasti má prostor schopnost přeměnit informace a poznatky do inovací a růstu produktivity. V tomto chápání má význam i kooperace mezi místními aktéry (DAMBORSKÝ, TVRDOŇ, 2016, s. 202-203).

## 1.4 Regionální ekonomika a místní ekonomický rozvoj

Chápání pojmu „regionální ekonomika“ je v praxi velmi široké (KRAFT, 2007, s. 447) a jeho významové chápání se v průběhu času vyvíjí. ŽÁK, et al, 2002, s. 651, charakterizuje regionální ekonomiku jako ekonomický systém vymezený na územních celcích (regionech s různými rozměry a strukturami), které jsou součástí větších ekonomických systémů (národních i nadnárodních). COOKE, PICCALUGA, 2004, s. xix, upozorňují na problém, že v dnešní globalizované světové ekonomice není v některých případech vůbec možné definovat region jako subnárodní vládní entitu. Regionální ekonomiku, kterou považují za koncepční a reálný otevřený systém s významem pro vládní úroveň, definují jako komplex lidských činností souvisejících s výrobou, distribucí a spotřebou zboží a služeb v určitém geografickém regionu. COOPER, DONAGHY, HEWINGS, 2007, s. 41, zdůrazňují při definování regionální ekonomiky i neekonomické aspekty. Tradiční regionální ekonomika je dle jejich názoru geograficky přesně vymezena a má jak ekonomickou identitu, definovanou strukturou průmyslu se specifickými potřebami zdrojů, trhy a obchodními vztahy, tak paralelní institucionální identitu nebo regionální vládu, která vhodnou politikou podporuje ekonomiku regionu a její vztahy s jinými regiony. Vlastní identitu a projevy se jako relativně samostatný celek zmiňují i MACHÁČEK, TOTH, WOKOUN, 2011, s. 14, podle kterých ekonomika v měřítku státu i správa vykonávaná na celostátní úrovni představují systémy a systémové objekty, které jsou natolik rozsáhlé, složené a zájmově různorodé, že mohou stěží poskytovat analytické poznatky či bezprostředně reagovat, pokud jde o potřeby, zájmy, postoje, záměry a aktivity lidí, vázané na podmínky v konkrétních územních celcích, které se v rozměru regionu či lokality cítí bezprostředněji a lze je mnohem lépe zjišťovat, vyjádřit a případně ovlivňovat. Zatímco celostátní i nadnárodní hospodářská politika musí v řadě ohledů pracovat s generalizacemi a abstraktními předpoklady, regionální měřítko umožňuje – podle povahy kritérií a velikosti územního útvaru – tyto předpoklady převádět do konkrétní podoby. Mezi věcné součásti regionální ekonomiky patří vedle mnoha dalších vývoj regionální ekonomické základny, povaha odvětvové struktury, zejména z hlediska míry její diverzifikace a specializace, vztahy mezi vstupy a výstupy, vnitřní i vnější pohyb produkčních faktorů.

Z hlediska změn ve fungování regionálních ekonomik je pozoruhodná hlavně měnící se role subnárodních aktérů, kteří dle WANGA, 2005, s. 35, profitují z rozměňování center moci. Nedá se říci, že by národní vlády ztrácely svou moc, spíše jsou nuceny se o ni dělit – s městy a jinými menšími regiony než státními celky. Nižší než státní celky vykazují dle TOMALOVÉ, 2008, s. 16-17, v posledních letech stále intenzivnější

vnější aktivitu. V oblasti veřejné diplomacie a měkké moci mají subnárodní aktéři tu výhodu, že jejich pověst nebývá vždy asociována s obecnými představami o státu jako celku, zejména v oblasti zahraničněpolitických rozhodnutí není jejich dobrá pověst výrazně ovlivněna. Veřejná diplomacie je také v souvislosti s konceptem „low“ a „high“ politics (low politics se vztahuje k úsilí o větší blahobyt a high politics ke sledování bezpečnosti a moci) zařazena do „low politics“, neboť může být realizována i na nižší úrovni. Podle obecné definice přijaté Mezinárodním měnovým fondem a zeměmi OECD rozlišujeme čtyři vládní úrovně (PROVAZNÍKOVÁ, 2009, s. 13):

- nadnárodní vláda,
- ústřední vláda v unitárních státech, či federální ve federativních státech,
- republiková úroveň (státní, zemská, provincionální, regionální),
- místní (municipální) úroveň.

Základní jednotkou prostorového uspořádání je prostorová koncentrace obyvatelstva a ekonomických aktivit na místní (municipální) úrovni. Tyto základní jednotky jsou formovány v průběhu vývoje lidské společnosti a mají nejčastěji podobu obce či sídla. Obec může být tvořena několika sídly, může mít charakter vesnice či města (po splnění určitých kritérií). Prostřednictvím vzájemných vztahů jsou základní prostorové jednotky propojovány do vyšších prostorových celků (úrovni) – regionů. Vztahy mezi základními prostorovými jednotkami se realizují prostřednictvím prostorového pohybu obyvatelstva, zboží, informací, peněz (GREBENÍČEK, 2011, s. 16). Tyto vztahy ovlivňující tvorbu specifické sociálně ekonomické struktury jsou výsledkem dlouhodobého působení lokalizačních a urbanizačních procesů, jež vyprofilovaly dle ŽÁRSKÉ, 2007, s. 9-10, ekonomiku celé země a jejích jednotlivých obcí. Ekonomika obcí je charakterizována svojí odvětvovou, sektorovou, velikostní, vlastnickou a organizační skladbou lokalizovaných subjektů tvořících jeden územní ekonomický celek. Tato ekonomika tvoří tzv. lokální nebo místní ekonomiku. Všechny ekonomické subjekty působící na území obce tvoří zmiňovanou místní ekonomiku, která ovlivňuje postavení a význam obce v státě.

Regionální ekonomika většinou ztotožňuje konkurenceschopnost regionu (státu apod.) s růstem jeho produktivity práce. Konkurenceschopnost regionů se tak odvozuje od konkurenceschopnosti zde působících subjektů (ZDENĚK, 2005, s. 80). Mikroekonomickým základem rozvoje regionu apod. je vyvážený kontext vztahů ve dvou rovinách (SKOKAN, 2004, s. 67):

- harmonický makroekonomický, politický, právní a sociální rozvoj státu a regionu,
- harmonický vztah mezi výkonností firemních operací a propracovanost jejich strategií a kvalitou mikroekonomického podnikatelského prostředí.

Stejně jako v případě ekonomie je možné i v případě ekonomiky setkat se s různými přivlastky vyjadřujícími územní aspekt. Například AYDALOT, 1985, v tematickém rámci regionální ekonomiky vyčleňuje jako oblast zvláštního zájmu ekonomické systémy měst (tj. městskou neboli urbánní ekonomiku – bližší viz např. MILLS, 1973, MIYAO, 1981, SMITH a MORRISON, 2012, atd.). Analogickým způsobem jini autoři hovoří místo o lokální či místní ekonomice o municipální ekonomice, i tato oblast je předmětem zájmu celé řady autorů, mezi které patří například REGULSKI, 1988, KRESL a FRY, 2005, či PANARA a VARNEY, 2013. Obsahově odlišný význam má však termín komunální ekonomika, který se netýká jen územního vymezení ekonomiky, ale i vlastnictví. Komunální ekonomiku tvoří subjekty a jejich činnost, jež je založená na obecním vlastnictví a působí na území obce, respektive mimo ni. Představují ji organizace a společnosti fungující jako součást majetku obce, respektive je založila obec na základě svého majetku a produkují zboží a služby k uspokojování těch potřeb obyvatel, které vyplývají z kompetence místní samosprávy (ŽÁRSKA, 2007, s. 10).

Během posledních minimálně pěti let se v České republice výrazněji prosazují témata související s regionálním řízením a jeho vztahem k problematice regionální ekonomiky. Akcent je dle PAVLÍKA, et al, 2014, s. 106, kladen hlavně na samotné řízení krajských a obecních agend ve vztahu k efektivnímu využívání finančních prostředků v rámci jednotlivých municipalit a regionálních samospráv. Stranou nezůstávají ani jiná témata, MARTIN-BREEN a ANDERIES, 2011, hovoří o významu interakci „zespodu“ (bottom-up interactions), které společně s otevřeným a síťovým charakterem regionální ekonomiky vytváří vhodné podmínky pro zvyšování ekonomické odolnosti regionu. Pojem ekonomická odolnost regionů se v současné době diskutuje především v kontextu rostoucí pozornosti směrem k ekonomickým krizím, a to zejména v souvislosti se zkoumáním asymetrických regionálních dopadů hospodářské krize z roku 2008. Odolnost je v širším smyslu chápána (SVOBODA, KLEMENTOVÁ, 2014, s. 179-185) jako schopnost socioekonomického systému existujícího ve vymezeném regionu odolat a následně se úspěšně adaptovat na vychýlení ze své dosavadní rovnováhy. Rovnováhou je v tomto smyslu pojímán žádoucí stav sledovaných veličin, který umožňuje efektivní rozvoj regionu. Ekonomická odolnost regionu je pak nahlížena jako schopnost regionální ekonomiky reagovat vhodným způsobem na existenci vlivu množiny událostí přírodního či antropogenního původu majících schopnost vychýlit ekonomiku regionu z ustáleného stavu. Lze tedy konstatovat, že pojem regionální odolnost v sobě skrývá schopnost ekonomiky efektivně odolávat různým náhlým výkyvům či nežádoucím jevům.

V anglosaské literatuře se lze dle ŘEHOŘE a ŠEBESTOVÉ, 2013, s. 421, v případě regionální ekonomiky často setkat i s pojmem „local economic development“, tzv. lokální ekonomický rozvoj, z něhož je patrné, že se zdůrazňuje ekonomický aspekt rozvoje uskutečňovaným v určité lokalitě (viz též BINGHAM, MIER, 1993, BLAIR, 1995, COOKE, LAZZERETTI, 2008). Místní (regionální) hospodářský rozvoj nabízí místní (regionální) vládě, soukromému a neziskovému sektoru a celé komunitě příležitost pracovat společně na zlepšení hospodářství v území. Je zaměřen na zvýšení konkurenceschopnosti, na udržitelný rozvoj a na zajištění toho, aby z rozvoje měli užitek všichni obyvatelé daného území (WORLD BANK, 2011). Společné znaky v definicích lokálního / regionálního ekonomického rozvoje sumarizují CUNNINGHAM a MEYER, 2005, s. 6, do následujících bodů:

- je poháněný lokální vládou, ale je třeba zapojení soukromého sektoru a občanské společnosti,
- je založený na participačních procesech a všestranném úsilí účastníků,
- iniciativa v rámci lokálního ekonomického rozvoje potřebuje být založená na hlubokém průzkumu lokální ekonomiky,
- lokální ekonomický rozvoj potřebuje strategii (pisemnou) a institucionální základnu.

Ačkoliv, jak uvádí JEŽEK, 2008b, s. 341, ARMSTRONG a TAYLOR, 2000, místní anebo regionální iniciativy nejsou a ani nemohou být všelékem pro řešení všech místních či regionálních problémů, ani nerovnoměrného ekonomického rozvoje, jsou významným doplňkem aktivit státu popř. samosprávných krajů v podpoře a stimulaci ekonomického rozvoje. Otázkou není (NORTH, 2005), má-li místní či regionální samospráva podporovat místní či regionální ekonomiku, ale spíše jakou roli by v rámci tohoto procesu měla sehrávat. Jistou komplikací lokálního ekonomického rozvoje je i fakt (ROWE, 2009), že lokální ekonomický rozvoj disponuje nepříliš rozsáhlým teoretickým zázemím (viz výskyt tohoto pojmu převážně jen v anglosaské literatuře). Praktická snaha o podporu lokálního ekonomického rozvoje, vycházejícího z omezeného množství informací, není v důsledku této informační bariéry zvláště efektivní (ROWE, 2005, s. 230). ISSERMAN, 1994, s. 94, dokonce hovoří o „přešlapování regionálního rozvoje na okraji masivních tržních sil“. Rozvoj teorie lokálního ekonomického rozvoje a regionální ekonomie by mohl přispět ke zlepšení praxe v regionální ekonomice mnoha způsoby. Zejména by mohl napomoci sjednotit místní rozvojové aktivity vycházející z někdy vzájemně nekoherentních vědních oborů. Základní teorie lokálního ekonomického rozvoje by mohla pomoci aktérům hlouběji proniknout do systému znalosti, z kterých vychází praxe (GUNDER, 2004). Přínosy teorie lokálního ekonomického rozvoje při rozvoji regionální ekonomiky vyplývají



dle OHMAA, 1982, i z existence sil, které „boří“ hranice států a vytvářejí ve světě nové regionální ekonomiky. RUBIN, 1988, BEAUREGARD, 1993, PERRY, 2010, vidí i další důvody Roweho výzvy k rozvoji teorie lokálního ekonomického rozvoje, např. aby mohli odborníci v oblasti ekonomického rozvoje lépe racionalizovat svou činnost či uplatňovat postupy nabízející „administrativní“ jistoty ohledně přijímání rizik a inovací apod.

Obrázek 9 – Charakteristiky místního ekonomického rozvoje



Zdroj: VILLANUEVA, 2016.

Snaha o hledání univerzálních praktických návodů pro zajištění prosperity a blahobytu regionální ekonomiky je dle BLAŽKA a UHLÍŘE, 2011, s. 282, pochopitelná, ale též spojena s nemalými obtížemi. V první řadě je nutné si uvědomit, že pojem „úspěchu“ regionu či regionální ekonomiky, jeho prosperita, stejně jako pojem konkurenční výhody a konkurenceschopnosti jsou velmi mnohorozměrné koncepty. Pro jednoduchost se lze spokojit dle některých autorů s konstatováním, že za úspěšný region lze považovat ten, který je schopen vytvářet (a udržovat) společenské a hospodářské podmínky, jež umožňují místním podnikům vytvářet vysoce kvalifikovaná a dobře pracovní místa pro co největší počet obyvatel. Tím je jistý rozpor mezi tím, jak vypadají konkrétní společenské a hospodářské možnosti regionální ekonomiky, a tím, jaké jsou možnosti regionálních aktérů tyto podmínky ovlivnit a měnit. Je nutné si uvědomit, že schopnost regionu a regionálních aktérů ovlivnit hospodářské a společenské dění na vlastním území je vždy nutně omezená, jelikož na regionální úrovni se promítají dopady rozhodnutí, politik, společenských a hospodářských procesů, které se často odehrávají mimo regionální kontext, mimo přímou kontrolu regionálních hráčů.

## 1.5 Přístupy ke studiu regionální ekonomiky

V oblasti regionální ekonomiky působí značné množství objektivních a subjektivních faktorů, a je proto velmi obtížné zachytit celý komplex funkčních vztahů. Existující rozvojové teorie jsou vždy více či méně přesným obrazem určitého výseku prostorové reality, kdy v různých územích a v různých rozvojových oblastech dominuje určitý teorií zachycený odraz reality. Lze proto tvrdit, že teorie regionálního rozvoje se v zásadě nevylučují, pouze nabývají platnosti za určité konstelace předpokladů. Z hlediska rozvojového interaktivního auditu je proto klíčovou otázkou identifikace rozvojových podmínek jako určujícího systému pro volbu nejvhodnějších rozvojových nástrojů (CHABIČOVSKÁ, et al, 2009, s. 20). Značně různorodý přístup a pohled odborníků (např. v oblasti spolupráce obcí je evropský přístup často zaměřen na úsporu nákladů a zefektivnění veřejných financí, americký přístup se naproti tomu orientuje spíše na řešení institucionálních výzev/problémů a vztah miry odpovědnosti municipalit versus výši jejich financí, což vyplývá z ekonomických, geopolitických, historických, kulturně náboženských a politických odlišností – bližší viz např. DUŠEK, PROTIVA, 2008, s. 51), ale podle JEŽKA, et al, 2014, s. 12, i nedostatek či nedostupnost potřebných informací, což se projevuje například při sestavování modelů (teorii) regionálního ekonomického rozvoje tím, že většinou nelze využít národohospodářských modelů, resp. mezinárodně-ekonomických modelů (viz např. MILANOVIĆ, 1982, BONIN, PUTTERMAN, 2001).

Ke studiu regionální ekonomiky lze (či je nezbytné) přistupovat prostřednictvím analýzy situace na různých úrovních (řádech) (SZCZYRBA, SMOLOVÁ, JEŘÁBEK, 2006, s. 4). Velmi jasným trendem je dle MATHURA, 1981, s. 321, v této oblasti rostoucí role makroekonomických přístupů, což lze vysvětlit na základě tří jevů:

1. Technologický pokrok a rostoucí rozsah investičních projektů jak v oblasti výroby, tak v oblasti technické infrastruktury. Velmi velké investiční projekty rostou na národní a mezinárodní úrovni, na regionální úrovni klesají.
2. Institucionální pokrok se projevil vytvořením národních a mezinárodních institucí zodpovědných za regionální rozvoj.
3. Pokrok v metodice makro plánování, vytváření nástrojů a pobídek pro meziregionální plánování na národní úrovni jako součást systému regionální politiky a plánování.

Při studiu regionální ekonomiky nelze opomenout ani jiné přístupy (či jejich kombinaci), neboť například vysvětlování makroekonomických aspektů pouze pomocí mikroekonomických činitelů je nedostatečné, aniž bychom věděli, co je „akceptovatelné řešení“ (HARTLEY, 1997, s. 167).

Těžiště makropřístupu v oblasti regionálního rozvoje spočívá primárně ve strukturální a vývojové analýze a analýze rozvojového potenciálu. Tento přístup vychází z „tvrdých“ statistických dat, právních a jiných dokumentů, jehož výsledkem jsou následně objektivní informace o stavu meziregionálních rozdílů. Mikropřístup se naproti tomu zaměřuje na individuální aktéry interakci a studuje jejich subjektivní prostorové vnímání, chování a jednání. Velice důležitou roli, zvláště pak v posledních letech, hraje výzkum různých forem spolupráce a kooperace mezi těmito individuálními aktéry (JEŽEK, et al, 2014, s. 92), což je i stěžejním tématem autorem realizovaného výzkumu spolupráce obcí v Jihočeském kraji. Na rozhraní obou představených přístupů lze podle některých autorů identifikovat ještě třetí přístup – mezopřístup (SCHAMP, 1994, nebo SZCZYRBA, SMOLOVÁ, JEŘÁBEK, 2006), který zde představuje výzkum spolupráce s obcemi jiných států (viz kapitola 5.4). Přestože je podle JEŘÁBKA, DOKOUPILA, HAVLÍČKA, 2004, s. 78, otázka vlivu těchto přeshraničních kooperací na „reálný“ regionální rozvoj diskutabilní (včetně jejich legitimacy), v čase i prostoru proměnlivá, představuje právě tato mezouroveň jednak významnou platformu pro prosazování regionálních zájmů, jednak úroveň blízkou geografickému myšlení (vnímání). A tak zatímco MARTIN, 2009, tvrdí, že euroregiony a přeshraniční mikroregiony mají potenciál stát se zásadním rozhraním na místní úrovni, kterým lze propojit obyvatele marginalizovaných oblastí členských států v rámci EU, naopak ASCHAUER, 1995, jejich smysluplnou existenci zpochybňuje, čímž lze opět demonstrovat názorové neshody v oblasti rozvoje regionální ekonomiky. Výsledný přístup využitý autorem k analýze vývoje, změn a perspektiv spolupráce obcí v Jihočeském kraji je proto kvůli své komplexnosti kombinací makro, mikro a mezopřístupu tak, aby byly lépe podchyceny a zdůrazněny specifika zkoumaného regionu a problematiky.

Makro, mezo, a mikro úroveň výzkumu je dle WILLEMSE, TYNANA, JAMESE, 2013, s. 19, společným klasifikačním mechanismem napříč vědeckými obory používaným jako demarkační mechanismus k vymezení vhodnosti zacílení zorného pole výzkumu. Pojmy mikro, mezo a makro se používají dle NESTELY, et al, 2017, s. 30, ve společenských vědách, aby přesně odkazovaly na umístění, velikost a rozsah výzkumného cíle. Mikro je nejmenší jednotkou analýzy, týká se jednotlivců v jejich sociálním prostředí. Střední úroveň se používá k analýze komunity či organizace a makro úroveň slouží k řešení interakcí napříč celou společností. Například KAPIRIRI, NORHEIM, MARTIN, 2007, s. 79, makro, mezo a mikro přístup výzkumu vymezují u makroúrovně jako národní/provinční stupeň, u meziúrovně jako regionální/institucionální a u mikroúrovně jako lokální/individuální stupeň. Vzájemnou integraci mikro, mezo a makropřístupu pak

vzniká víceúrovňový přístup (TORRE, WALLET, 2014, s. 293). V oblasti regionálního plánování je nezbytné reflektovat při formulování rozvojových záměrů a strategii příslušnou odpovídající úroveň (přístup) plánování tak, aby bylo dosaženo jednotné úrovně rozvoje celé regionální ekonomiky (AZIZ, KRISHNA, 1996, s. 27) a nedocházelo ke vznikům regionálních disparit.

Tabulka 2 – Základní metodologické přístupy ke studiu regionální ekonomiky

Výzkumný přístup	Objekt výzkumu	Analytický přístup (příklady)	Akční přístup
makropřístup	stát (země)	strukturální analýza, historická (vývojová) analýza, analýza regionálního rozvojového potenciálu, vize dalšího vývoje	integrace, regulace
mezopřístup	přihraniční regiony	analýza přihraničního rozvojového potenciálu, vize dalšího vývoje	motivace, stimulace
mikropřístup	municipality	analýza prostorového chování a jednání, analýza vnímání prostředí	organizace, kooperace

Zdroj: Vlastní návrh (inspirováno přístupem dle JEŽKA, et al, 2014, s. 92).

Období několika desetiletí vývoje moderního regionálního rozvoje znamenalo dle VITURKY, et al, 2010, s. 12-13, vznik poměrně značného počtu přístupů a teorií regionálního rozvoje, jejichž výchozí principy jsou ale často protichůdné. Tyto teorie se obvykle snaží o regionálně ekonomické zohlednění základních myšlenek všeobecných ekonomických teorií. Najdeme však i celou řadu regionálních teorií bez přímé, respektive zřetelné vazby na některou ze všeobecných ekonomických teorií a rovněž regionálních teorií inspirovaných jinými vědními obory, které tak představují originální přínosy regionální ekonomie pro rozvoj ekonomické vědy. Z výše uvedených důvodů proto příliš nepřekvapuje, že praktická aplikace teorií regionálního rozvoje v rámci regionální ekonomiky začala postupem času nabývat poněkud eklektické povahy, kdy jsou směřovány určité prvky z několika vybraných výchozích teorií.

V případě této práce byly vzhledem k jejímu zaměření inspirativní zejména institucionální směry teorií regionálního rozvoje reflektující endogenní přístupy (podporující vitalizaci a aktivizaci místních kapacit a vnitřního rozvojového potenciálu, díky čemuž mohou municipality lépe a efektivněji využít své zdroje) – např. v podobě teorie učících se regionů, triple helix a klastrů, pominout ale nelze ani kriticko-realistické přístupy (locality debate nebo teorie územních dělb práce) či lokalizační teorie v podobě Christallerovy teorie centrálních míst a řadu dalších konceptů a teorií regionálního rozvoje (např. sociální kapitál), jejichž častým problémem je dle SKOŘEPY, JEŽKA a JEŽKOVÉ, 2008, s. 128, 131, přílišné akcentování významu a role místních zdrojů a naopak opomíjení místních kapacit.

## 1.6 Regionální ekonomika a zdroje ekonomického růstu

Velký prostor pro aplikaci ekonomie v regionálním rozvoji nalezneme dle WOKOUNA, et al, 2008, pokud hledáme faktory ekonomického růstu dané regionální ekonomiky. Zde se můžeme opřít o celou řadu ekonomických modelů růstu ekonomiky, např. o liberální přístupy, které prosazují minimalizaci státních zásahů, keynesiánství, které uvádí, že ekonomika (např. regionální) je založena na mechanismu, který má vnitřní faktory způsobující cyklický vývoj, a vzniká tak nezaměstnanost, která je pro region nevyužitím všech zdrojů (výrobních faktorů), postkeynesiánství, které řeší otázku oligopolních struktur, školy strany nabídky, která upozorňuje na škodlivost regulace poptávky na stranu nabídky apod.

Rozvoj regionální ekonomiky není jen ekonomickou otázkou (CAPELLO a NIJKAMP, 2009, s. 1), je to také otázka spravedlnosti, neboť ekonomický rozvoj obvykle vykazuje významnou míru prostorové variability. Během posledních desetiletí tento empirický fakt inicioval vznik různých pramenů v odborné literatuře, zejména v oblasti měření meziregionálních disparit, kauzálního vysvětlení vzniku nebo trvalé přítomnosti prostorové variability v ekonomickém rozvoji, a posouzení dopadů politických opatření zaměřených na eliminaci nežádoucích podmínek prostorové nerovnosti.

Z hlediska ekonomické teorie lze v zásadě odlišit dva hlavní přístupy k ekonomickému růstu, které jsou platné jak na národní, tak regionální úrovni (ČADIL, 2010, s. 47). Prvním přístupem je nabídkově orientovaný přístup opírající se o agregátní produkční funkci. Do této kategorie patří neoklasický model ekonomického růstu spojovaný se Solowem a na něj navazující teorie endogenního růstu. Na mikroekonomické úrovni lze do této kategorie zařadit i v praxi často využívanou input-output analýzu, zabývající se multiplikací výroby za předpokladu Leontiefovy produkční funkce. Do druhé kategorie polom spadají modely vystavěné obvykle na bázi centrum-periferie, které sledují toky statku, služeb a výrobních faktorů mezi regiony a akcentují multiplikační efekty. Do modelů strany poptávky jsou přitom často řazeny i poměrně komplexní modely, které berou v úvahu jak poptávku, tak produkci, ale díky meziregionálnímu obchodu a rostoucím výnosům z rozsahu v produkční funkci vedou za určitých podmínek k podobným závěrům jako čisté poptávkové modely. Spadá sem např. Krugmanův model monopolistické konkurence (KRUGMAN, 1991b) nebo Thirlwallův model (DIXON, THIRLWALL, 1975). Je nutné zmínit, že řada významných růstových teorií zde není zmíněna, a to zejména z důvodů jejich využitelnosti (jak teoretické, tak praktické) na regionální úrovni. Jedná se např. o Schumpeterovský přístup nebo Ramseyův, potažmo Cass-Koopmansův model.

Zdroje ekonomického růstu jsou klasifikovány různými způsoby (SPĚVÁČEK, ŽĎÁREK, et al, s. 133). Buď jde o přístup podle jednotlivých vstupů, nebo o souhrnný přístup. V praxi je však odlišení obou typů velmi obtížné, neboť dochází k vzájemnému prolinání, resp. ovlivňování a spolupůsobení jednotlivých faktorů (v zásadě jde o identifikaci prvotního impulsu). První pojetí odlišuje:

- pracovní vstup (množství, struktura a další charakteristiky spojené s prací),
- kapitálový vstup (typy kapitálových statků, technická a technologická úroveň),
- půdu (a přírodní zdroje a jejich množství, kvalita).

Toto pojetí může mít různé dílčí modifikace, např. BRADEN, 1977, s. 37:

- přírodní zdroje,
- infrastruktura,
- lidský kapitál (nabídka a kvalita práce),
- podnikatelské nebo manažerské schopnosti,
- fyzický kapitál,
- technologie a řada institucionálních faktorů.

Alternativní (druhé) pojetí rozlišuje zdroje růstu (SPĚVÁČEK, ŽĎÁREK, et al, s. 133):

- a) extenzivní (kvantitativní, tj. rozšiřování disponibilních množství výrobních faktorů),
- b) intenzivní (kvalitativní, tedy zlepšování kvality disponibilních výrobních faktorů, zvyšování jejich využití odrážející technický a technologický pokrok).

BOWEN, 1997, s. 30, v rámci své studie charakterizuje pět potenciálních zdrojů ekonomického růstu, které zvyšují národní důchod (jedná se o kombinaci obou přístupů):

- využívání většího počtu pracovních sil,
- větší využívání fyzického kapitálu,
- zlepšení produktivity práce,
- rozvoj fyzického kapitálu,
- efektivnější organizace zdrojů ve výrobě.

Zdá, že neexistuje žádný limit počtu hypotéz týkajících se zdrojů ekonomického růstu, každá z nich má v historii svůj „okamžik slávy“. Mnohé z těchto hypotéz jsou podpořeny, alespoň do určité míry, jejich korelací napříč zeměmi. Velké rozdíly v ekonomickém růstu jednotlivých zemí samozřejmě vyvolávají otázky, zda tyto podstatné změny mohou být adekvátně vysvětleny pouze několika málo proměnnými (HALVORSEN, BROWN, LAYTON, 2006, s. 122). Ekonomové se sice zabývají ekonomickým růstem po staletí od dob Adama Smithe, což vedlo k lepšímu pochopení dané problematiky, přesto se dle HELPMANA, 2004, s. 81, ukazuje úplné pochopení ekonomického růstu jako nepřekonatelný problém a i nadále zůstává mnoho nejasností.

Ekonomické teorie a modely i navzdory nejasnostem dle HARMÁČKA, 2016, s. 126, 127 a 131, akcentují akumulaci kapitálu jako nejvýznamnější bezprostřední determinant ekonomického růstu. Kapitálová akumulace je dána úrovní úspor a investic, neboť nové investice zvyšují zásobu kapitálu v ekonomice (jsou-li vyšší než depreciace kapitálu). Tyto nové investice jsou financovány úsporami, které pochází z aktuálního ekonomického produktu (důchodu – domácnosti uspoří to, co nespotřebují). Zásadní otázkou modelů růstu založených na kapitálové akumulaci tedy bývá zkoumání vztahu mezi úsporami, investicemi, akumulací kapitálu a jeho dopady na ekonomický růst. V každém případě platí, že výše úspor resp. investic (a současně jejich produktivita) jsou pro ekonomický růst zásadní, nicméně jedná se o podmínku nutnou, nikoliv postačující (bližší viz například RAY, 1998, PERKINS, RADELET, LINDAUER, 2006, apod.). Většina teorií a modelů však aplikací těchto bezprostředních faktorů nedokázala zcela uspokojivě vysvětlit rozdíly v mírách růstu mezi zeměmi, ani rozdíly v jejich ekonomické úrovni. To se částečně zlepšilo až s příchodem nových teorií růstu (resp. teorií endogenního růstu) na přelomu 80. a 90. let 20. století. Podíl vysvětleného ekonomického růstu část rozdílů mezi zeměmi se podařilo zvýšit. Inovativní přístup nových růstových teorií inspiroval empirické zkoumání dalších vlivů na ekonomický růst. Zejména v 90. letech 20. století a na počátku první dekády nového milénia zaznamenaly empirické studie (nejčastěji ekonometrické) zaměřené na zkoumání zdrojů a faktorů růstu opravdový „boom“. Tyto studie analyzovaly proměnné, které tradiční růstové modely a teorie dlouho považovaly za exogenní. Jednalo se například o charakter vládních politik, jejich kvalitu, fungování institucí zajišťujících ochranu práv (zejména vlastnických) atd. (viz např. ACEMOGLU, JOHNSON, ROBINSON, 2004). Tyto tzv. hluboké faktory zásadně ovlivňují faktory bezprostřední (akumulaci práce a kapitálu včetně lidského a jejich produktivitu v procesu výroby) a jejich prostřednictvím působí na ekonomický růst. Tímto poněkud odlišným přístupem (od teoretického studia bezprostředních faktorů) se podařilo částečně vystihnout a vysvětlit rozdíly v dlouhodobém ekonomickém růstu (a tedy i ekonomické úrovni) mezi zeměmi. Ačkoliv je zřejmé, že potenciálních faktorů ekonomického růstu může být (a je) velké množství a v jejich relativním významu se ekonomické teorie a modely velmi často neshodnou, existuje na druhé straně alespoň shoda v základní klasifikaci, která faktory rozděluje na:

- bezprostřední (akumulace výrobních faktorů – práce a kapitálu),
- hluboké (nejčastěji například geografie, zapojení do mezinárodního obchodu, kvalita institucí a politik apod.).

Zatímco bezprostřední faktory ovlivňují ekonomický růst přímo, hluboké faktory jej ovlivňují přímo nebo nepřímo tím, že působí na první skupinu faktorů.

Od 70. let 20. století se vědci dle PETRAKISE, 2011, s. 14-15, zajímají o „nevysvětlitelnou část“ ekonomického růstu. KUZNETS, 1971, dospěl k závěru, že národní rozdíly v ekonomickém růstu lze považovat za solowský zbytek (SOLOW, 1957), který je prostě rozdílem v produktivitě, která je charakterizována jako exogenní veličina v jednoduchém neoklasickém modelu. ABRAMOVITZ, 1956, definoval tento zbytek jako „miru naší nevědomosti“. Tento přístup podporuje i DOUGHERTY a JORGENSON, 1996. Dnes, díky rozsáhlému výzkumu na toto téma, se naše relativní nevědomost v této oblasti výrazně snížila. Základní mezinárodní empirické poznatky ukazují, že v ekonomickém růstu hraje významnou roli i něco jiného kromě základních faktorů – kapitálu a práce (EASTERLY a LEVINE, 2001). Tim něčím jiným je tzv. celková produktivita (TPF – Total Productivity Factor), která je základním faktorem, jenž rozlišuje výkonnost ekonomiky z hlediska prostoru a času. Neinterpretuje skutečnost, nýbrž přisuzuje nebo představuje všechny faktory, které ovlivňují rozdíly v ekonomickém růstu. V důsledku toho se nyní rozšiřuje výzkum na oblasti, které zahrnují například historii, kulturu, geografii a politiku studovaných ekonomik. HALL a JONES, 1999, se domnívají, že rozdíly v sociální struktuře ekonomiky jsou dostatečné, aby interpretovaly ještě větší část tempa růstu ekonomiky. Nedávný výzkum dle AKPANA a CHUKUA, 2014, s. 44-45, ukázal, že kromě akumulace kapitálu, produktivity práce a úrovně technologického pokroku v ekonomice hrají významnou úlohu při vysvětlení rozdílů v ekonomické výkonnosti mezi zeměmi ještě dva další faktory:

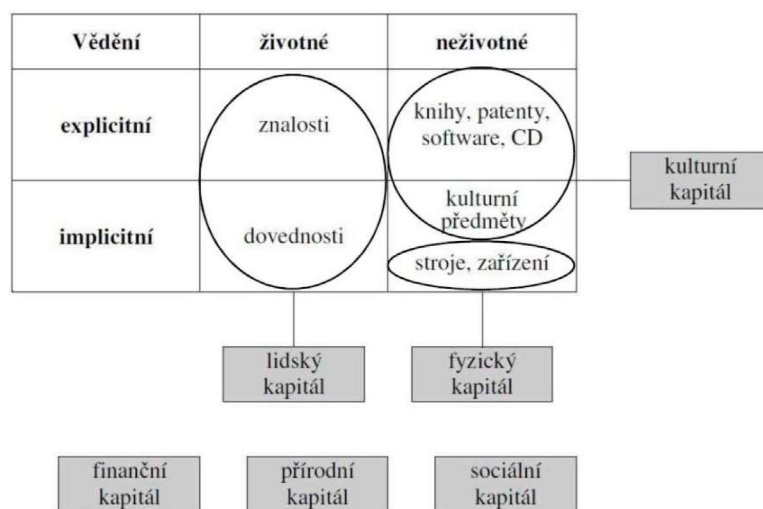
- rozdíly v množství přírodního kapitálu (SACHS a WARNER, 1995, 1999),
- rozdíly v množství sociálního kapitálu, který zahrnuje vzdělávání (ACEMOGLU, JOHNSON, ROBINSON, 2002, AUTY, 2007).

V poslední době lze pozorovat pokusy některých odborníků dávat různé typy kapitálů do souvislosti a uvažovat několik typů kapitálu najednou. Například GYLFASSON, 2011, s. 10, rozdělil kapitál do šesti kategorií – reálný kapitál, lidský kapitál, zahraniční kapitál, sociální kapitál, finanční kapitál a přírodní kapitál – jejich relativní srovnání zvažuje otázky jako hmatatelnost, doplňovatelnost, vzájemné působení vybraného kapitálu na zásoby ostatního kapitálu a ekonomický růst apod. Studie Světové banky dle ŠUBRTA, et al, 2010, s. 149, zase nejprve rozlišovaly mezi lidským, přírodním a fyzickým kapitálem jako základními typy produktivních faktorů. V současných jejich konceptech ovšem vždy kromě těchto forem figuruje také sociální a finanční kapitál (viz WORLD BANK, 2000, 2006). ŠUBRT, et al, 2010, s. 150, považuje za možné a účelné rozlišovat kapitály na přírodní kapitál, fyzický kapitál, finanční kapitál, sociální kapitál, lidský kapitál a kulturní kapitál. Přírodním kapitálem se rozumí přírodní zdroje, jako je půda, lesy, minerály,



ovzduší atd. Fyzický kapitál jsou materiální výrobní prostředky vytvořené lidmi (stroje a zařízení atd.), určené pro výrobu statků a služeb. Finančním kapitálem se rozumí dostupné finanční prostředky, jako jsou úspory, akcie a dluhopisy. Sociální kapitál lze chápat jako společenské sítě mezi lidmi a vzájemnou důvěru a porozumění mezi nimi. Lidský kapitál je vědění vtělené v lidech (znalosti a poznávací i výkonové dovednosti). Kulturní kapitál jsou materiální produkty, které nelze bezprostředně využít pro výrobu komodit a služeb.

Obrázek 10 – Typy kapitálu a jeho vztah k vědění



Zdroj: ŠUBRT, et al, 2010, s. 151.

Některé jiné práce jdou do ještě větších podrobností. FLORA, et al, 2005, rozlišuje sedm typů kapitálů: přírodní, kulturní, lidský, sociální, politický, finanční a vytvořený.

Obrázek 11 – Rámec komunitního kapitálu



Zdroj: FLORA, et al, 2005, RISSLER, RUTLIN, 2015.

ROLAND a LANDUA, 2011, v rámci snahy o pochopení složitých transakcí a výměn v globální komunitě a mapování finančních ekosystémů identifikují dokonce 8 druhů kapitálu: intelektuální, duchovní, sociální, hmotný, finanční, živý, kulturní a zkušenostní (lidský, které napomáhají porozumět i dalším cenným zdrojům (mimo finanční kapitál) v globálním kapitalismu. Uvedený výčet typů kapitálu však není taxativní, ale pouze demonstrativní, setkat se lze i dalšími typy, jako je například kapitál symbolický, etický, informační, environmentální apod. V neoborné literatuře bývá dle JUREČKY, 2010, s. 32, termín kapitál používán ve zcela širokém smyslu, kdy se kapitálem rozumí jakákoli věc nebo vlastnost, která může být zdrojem nové hodnoty, důchodu či bohatství. Jako kapitál v tomto širokém laickém pojetí pak bývají označovány i důležité informace, zvláštní schopnosti, zdraví, známosti, vzhled apod.

Zaměříme se ale ještě na další, méně tradiční vnímání a chápání kapitálu a zdrojů ekonomického růstu. Výchozím bodem teorie Richarda Florida je předpoklad, že postmoderní ekonomika, na rozdíl od tradiční ekonomiky, má novou růstovou dynamiku. V nové, postmoderní ekonomice je růst méně závislý na exogenních faktorech (přírodních zdrojích) a více na endogenních faktorech (lidských zdrojích). Přesněji řečeno, Florida uvádí tři T<sub>s</sub>, technologii, talent a toleranci. Tyto tři faktory, podle jeho názoru, jsou hlavními hnacími silami v nové ekonomice. Technologie je vyvinuta talenty a talent se rozvíjí tam, kde je tolerance (GARMANN JOHNSEN, 2016, s. 154). FLORIDA, 2005, rozpracovává ve své publikaci *The Flight of the Creative Class* svoje argumenty, které přímo kontrastují s Weberovou analýzou (WEBER, 1909). Uvádí, že kreativní třída představuje někde mezi 30 až 40 % pracovní síly v západních zemích. Jsou to talenty, které řídí inovace a následně hospodářský rozvoj. Tento kreativní kapitál označuje jako paralelu k fyzickému kapitálu (strojům), lidskému kapitálu (vzdělaným lidem) a sociálnímu kapitálu (prostředky, které můžete využít ve skupině). Kreativní kapitál je dle jeho názoru druh inovační kapacity uvnitř populace v určité oblasti (město, region). Tento kreativní kapitál se zvyšuje s tolerancí, protože tolerantní, pluralitní společnost přitahuje tvůrčí lidi a stimuluje nové myšlení a nové kombinace kompetencí.

Koncept mnoha typů kapitálů se podle ŠUBRTA, et al, 2010, s. 149, užíval a užívá především v oblasti rozvojových studií, trvale udržitelného rozvoje a v nejrůznějších strategických a koncepčních dokumentech (viz GOODWIN, 2003). Koncept kapitálů je tedy v poslední době uplatňován i prakticky, a to například při přípravě rozvojových strategií (např. BLAŽEK, MACEŠKOVÁ, CZANK, 2006). Síla konceptu „mnoha

kapitálů“ tkví v intuitivní srozumitelnosti, kdy se jakási obecná představa bohatství „rozparceluje“ na jednotlivé součásti. Problém ovšem je, že tyto typologie nejsou opřeny o žádný sjednocující teoretický rámec, který by zaručoval, aby jednotlivé typy kapitálů skutečně ve svém úhrnu zahrnovaly všechny dostupné zdroje a aby se tyto typy vzájemně nepřekrývaly. Mnohé kapitály (zejména pak kapitály sociální a kulturní) jsou velmi nejasně definovány. Velký problém mají tato vymezení s vedením, které jde jaksi napříč různými kapitály. Ještě závažnějším problémem je ovšem nedostatečná (či lépe řečeno zcela chybějící) teoretická hloubka. Není jasné, do jaké míry jsou jednotlivé typy kapitálů vzájemně kompatibilní, do jaké míry se navzájem podmiňují či vylučují a lze je směřovat.

Jako příklad ekonomizace a chápání vybrané oblasti jako kapitálu je možné zmínit například kulturní kapitál, kde dle TITTELBACHOVÉ, 2011, s. 124 a 153, ekonomický pohled na kulturu nemůže zahrnout všechny aspekty tohoto sektoru, je však pro další rozvoj, výši podpory z veřejných zdrojů, její směřování a celkové postavení kultury ve společnosti zásadní. Pojem kulturního kapitálu zavedl francouzský sociolog Pierre Bourdieu (BOURDIEU, 1984, nebo SWARTZ, 1997) a z ekonomie odvodil jeho pojetí a formy. Kulturní kapitál je prostředkem k přivlastnění symbolického vlastnictví, které je společností ceněno a uznáváno, a má tři formy: objektivní, inkorporovaný a institucionalizovaný. Posun ve vnímání kultury a jejího postavení v ekonomice odráží změny ve společnosti, potřebu hledat další zdroje ekonomického růstu a formování průmyslových odvětví reagujících na nové spotřební vzorce (kreativní průmysl apod.). Jak zmiňuje PETRAKIS, 2011, s. 11, celosvětové ekonomické a sociální prostředí se dynamicky a rychle mění. Míra ekonomického a sociálního vývoje je hlavní charakteristikou dvacátého a zejména začátku 21. století, kdy se změny týkají všech účastníků globálního ekonomického procesu, ať už se jedná o národní ekonomiku, organizace nebo pracovníky.

Jak vyplývá z výše uvedeného (ADVISER-EURO, 2009, s. 10), ekonomický a rozvojový potenciál území regionální ekonomiky není a nemůže být založen pouze na jednom jediném faktoru. Naopak, potenciál rozvoje regionů je multi-faktorově podmíněn, přičemž roli nehraje jen přítomnost jednotlivých faktorů, ale jejich výsledná kombinace vytvářející „příznivé lokální prostředí“. To je v současnosti chápáno především jako příznivý endogenní vývoj, zaměřený na vnitřní zdroje regionu, atmosféru, etiku práce, sebedůvěru, spolupráci a efektivní vztahy v regionu (SPILKOVÁ, 2004, s. 260). V kontextu uvedené komplexní podmíněnosti ekonomického rozvoje regionální ekonomiky je proto nutné velmi podrobně analyzovat všechny stěžejní faktory ovlivňující regionální rozvoj a snažit se pochopit jejich význam.

## 2 SOCIÁLNÍ KAPITÁL V REGIONÁLNÍ EKONOMICE

V posledních letech se do popředí úvah o předpokladech hospodářského rozvoje dostává sociální kapitál (MAIER a PELTAN, 2012, s. 146), který představuje vztahy mezi lidmi jako jednotlivci i jejich nejrůznějšími společenstvími, jako jsou zájmové skupiny a profesní sdružení, formální organizace a instituce reprezentující občany. Ukazuje se, že pro rozvoj a prosperitu území je sociální kapitál přinejmenším stejně důležitý jako dostupnost přírodních zdrojů a finančního kapitálu. Koncept sociálního kapitálu (BOFOTA, 2012, s. 5) se tak stává klíčovým pojmem v mnoha oblastech výzkumu. Řada odborných děl oslavila jeho význam i jeho žádoucí sociální a ekonomické efekty, zatímco jiné zpochybnily jeho platnost a užitečnost. Navzdory této diskuzi je sociální kapitál jako koncept postaven na důležité myšlence, že stojí za to studovat sociální interakce, protože pomáhají jednotlivcům, komunitám a společnosti dosáhnout svých cílů. Odlišná úroveň sociálního kapitálu pomáhá dle MAJEROVÉ, et al, 2011, s. 9, vysvětlit, proč se některé regiony úspěšně rozvíjejí a jiné, s podobnými charakteristikami, se jen obtížně vyrovnávají s hospodářskými i sociálními problémy. Každý region i každá lokalita jsou jedinečnými seskupeními tradičních i moderních prvků, jejichž detailní konstelace je neopakovatelná a často i obtížně identifikovatelná. Subtilnost prvků sociálního kapitálu souvisí s proměnlivostí v čase a s jejich vzájemnou provázaností. Vztahy mezi nimi mají někdy kořeny v hluboké minulosti, jindy jsou velice aktuální, ale vždy se prolínají.

### 2.1 Historie vývoje sociálního kapitálu

Zájem o problematiku sociálních vazeb není nový, spíše vědci a komentátoři již mnoho staletí studují způsoby, jak spolu lidé žijí. Například před skoro 180 lety DE TOCQUEVILLE, 1838, ve svém díle *Demokracie v Americe* komentoval potřebu lidí družít se slovy „Američané všech věkových kategorií, ve všech fázích života a všech dispozic, navždy vytvářejí společenství“. O více než sto let později se myšlenka „psychologického zážitku komunity“ stala ústředním tématem disciplíny tzv. komunitní psychologie. Zážitek komunity je definován jako pocit vzájemné sounáležitosti, kdy členům komunity sobě navzájem i na komunitě záleží, a sdílená víra, že potřeb členů komunity bude dosaženo prostřednictvím závazku být spolu. Existují čtyři aspekty zážitku komunity: členství, vliv, integrace a naplňování potřeb a sdílené emocionální spojení, které lze identifikovat v řadě významných komunit, jako je sousedství, ze zájmových a profesních komunit například profesní sdružení, sítě přátel a příbuzných a církevní společenství (FRUMKIN, FRANK, JACKSON, 2004, s. 161). Vlastní koncept sociálního

kapitálu ve své současné podobě může být vysledován do první poloviny 20. století a rané aplikace až do 19. století (GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a, s. 2). Implicitně se roli sociálních vztahů od dob francouzského sociologa Émila Durkheima (1858-1917) zabývala celá řada sociologů. Termín „sociální kapitál“ byl poprvé použit v roce 1916 v článku *The Rural School Community Center* (HANIFAN, 1916) ve snaze zdůraznit význam vstřícné a přátelské pospolitosti pro úspěšné vzdělávání dětí. Další zmínky o sociálním kapitálu se následně objevují až s několika desítkami letým odstupem po druhé světové válce v 50. letech (např. SEELEY, SIM, LOOSEY, 1956, nebo BANFIELD, 1958), explicitně se samotný pojem sociální kapitál objevuje až v 70. letech 20. století, mimo jiné v souvislosti s teorií kolektivního jednání (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 14). Velké popularitě se koncept sociálního kapitálu těší od počátku 90. let 20. století a plní tak tisíce stran knih a článků. Hlavní důvod lze spatřovat dle HÄUBEREROVÉ, 2011, v tom, že neexistuje pouze jedna uznávaná obecná teorie sociálního kapitálu, setkáváme se tak s mnoha konceptuálními přístupy, které využívají rozdílné způsoby měření.

Koncept sociálního (společenského) kapitálu nabízí podle ŠAFRA a SEDLÁČKOVÉ, 2006, s. 14, ucelený rámec jak teoretického uvažování, tak empirického zkoumání skupinových a společenských vazeb. Za jeho rostoucí popularitou se skrývá jak zaměření na studium pozitivních důsledků sociability, tak zkoumání sociálního kapitálu jako skrytého zdroje moci a vlivu individuí i společenských skupin (PORTES, 1998). Termín sociální kapitál je poměrně nový, poprvé ho v sociálních vědách použili v 70. letech 20. století, víceméně spíše metaforicky, americký ekonom Glenn Loury a francouzský sociolog Pierre Bourdieu. Známým se pojem stal až díky teoretickému a empirickému rozpracování amerického sociologa Jamese Colemana (např. COLEMAN, 1987, 1988, 1990). Do české sociologie uvedl pojem sociální kapitál MOŽNÝ, 1991, když ho použil pro analýzu rozpadu státně socialistického systému, a MATĚJŮ, 1993, při analýze konverze sociálního kapitálu nabytého za socialismu na jiné formy specifických kapitálů a jeho vlivu na vzestupnou sociální mobilitu. Do středu zájmu sociálněvědního výzkumu se problematika sociálního kapitálu dostává v 90. letech díky dílu amerického politologa Putnama (např. PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993, či PUTNAM, 1995). Nicméně je třeba zdůraznit, jak poukazují např. PORTES, 1998, a LIN, 2001, že podstatou sociálního kapitálu jako investice do sociálních vztahů při očekávaných výnosech se sociologie zabývala již před zavedením samotného pojmu zejména při studiu sociálních sítí (GRANOVETTER, 1973, LIN, ENSEL, VAUGHN, 1981, LIN, VAUGHN, ENSEL, 1981, BURT, 1982, 1992). V této době se koncept sociálního kapitálu začíná postupně rozšiřovat ze sociologie také dalších vědních disciplin.

## 2.2 Teoretické konceptualizace sociálního kapitálu

V posledních dvaceti letech zaznamenala dle PILEČKA, 2010, s. 64, frekvence výzkumu sociálního kapitálu rapidní vzestup a dostala se do popředí zájmu nejen odborníků v rámci akademické sféry, ale i politiků (HALPERN, 2005, RADCLIFFE, 2004). Největší rozmach zaznamenal tento interdisciplinární koncept (ADAM, RONČEVIĆ, 2003) na poli sociálních věd (sociologie, politologie, sociální geografie) a také ekonomie, kde se mu dostalo širokého uplatnění. Nedostatek dohodnutých a zavedených definic sociálního kapitálu v kombinaci s jeho multidisciplinárním přístupem vedl ke spontánnímu procesu růstu různých interpretací tohoto konceptu. Výsledné definice, které jsou naštěstí častěji komplementární než protichůdné, se používají v řadě výzkumných projektů a aktivit tak, aby se pokusily co nejlépe zachytit podstatu a rozvojový potenciál koncepce. Závažnost této problematiky vedla v této oblasti i navzdory chybějící shodě na přesné definici sociálního kapitálu k realizaci empirického i aplikovaného výzkumu. Jasně vymezení použitého konceptu a tomu uzpůsobená metodika ve většině případů ukázala, že solidních a reprodukovatelných výsledků týkajících se vlivu sociálního kapitálu na ekonomický rozvoj může být dosaženo i bez existence shody na konkrétní definici (GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a, s. 2).

Pojem sociální kapitál je velmi široký, užívaný v mnoha různých kontextech a definovaný mnoha způsoby. Základní myšlenka konceptu sociálního kapitálu je velmi jednoduchá: vztahy mezi lidmi jsou důležité. Prostřednictvím vytváření a udržování vzájemných vztahů (*connections*) jsou lidé schopni pracovat společně na dosažení cílů, kterých by osamocení nemohli dosáhnout, anebo jen velmi obtížné (FIELD, 2003, s. 1). Dle ŠUBRTA, et al, 2010, s. 147-148, lze v současném uvažování o sociálním kapitálu lze rozlišit dva proudy:

- Jeden proud navazuje na práci Pierra Bourdieua, který chápal sociální kapitál jako soukromý statek, tedy jako soubor známosti a konexi, které může jednotlivec v případě potřeby využít.
- Druhý proud vychází z práce Jamese Samuela Colemana a především pak amerického politologa Roberta Putnama, kteří zdůrazňují důležitost fungujících sociálních vazeb nejen pro jednotlivce, ale také pro společnost a chápou tedy sociální kapitál jako veřejný (případně smíšený) statek.

Podle PUTNAMA, LEONARDA, NANETTI, 1993, s. 167, „sociální kapitál odkazuje k vlastnostem sociální organizace, jako je důvěra, normy a sítě, které usnadňují koordinované jednání a tak přispívají k výkonnosti společnosti“. Právě toto vymezení pojmu sociální kapitál se stalo v posledních deseti letech hojně užívaným. Dříve

nepoužívaný či jen úzce vymezený pojem se začal používat k vysvětlení a řešení mnoha problémů na místní i národní úrovni a počet publikací na téma sociální kapitál vzrostl exponenciálně. Většinou přitom bývá tento pojem vymezen právě jako veřejný statek. Sociální kapitál podle definice v hojně citované publikaci OECD, 2001, s. 41, označuje „sítě, sdílené normy, hodnoty a způsoby chápání, jež usnadňují spolupráci uvnitř skupin a mezi skupinami“. Společenství a společnosti s vysokým sociálním kapitálem se pak vyznačují vyšší úrovní vzájemné důvěry, reciprocitou, nepsanými a nevyslovenými dohodami o společenských pravidlech a sociální soudržnosti. Takové společnosti tedy mohou být efektivnější v dosahování kolektivních cílů.

Ze základních konceptů Bourdieho (BOURDIEU, 1986), Coleman (COLEMAN, 1988) a Putnama (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993), tvůrců současného konceptu sociálního kapitálu, lze odvodit obecnou definici sociálního kapitálu. Ten představuje vlastnosti vztahů mezi jedinci, které jsou zdrojem, jež mohou aktéři používat a těžit z něj. Protože ani Bourdieu, ani Coleman neformulují empiricky testovatelné teoremy, ani jedno z těchto pojetí není vhodné považovat za obecnou teorii sociálního kapitálu. Lze vyvodit čtyři předpoklady, které by obecná teorie sociálního kapitálu měla obsahovat (HÄUBEREROVÁ, 2011, s. 325):

1. Předně je třeba vzít v úvahu, že sociální kapitál je buď individuální, nebo veřejný statek, a proto musí být teoreticky konceptualizován na mikro a makro úrovni společnosti.
2. Sociální kapitál je vytvářen v otevřených i uzavřených strukturách, jakož i v institucionalizovaných a neinstitucionalizovaných vztazích. Zdroje zakořeněné v těchto rozličných strukturách mohou být prospěšné při jednání sledující dosažení určitého cíle.
3. Navíc je třeba zvážit často opomíjené negativní dopady sociálního kapitálu ve smyslu vyloučení.
4. Opominout nelze ani způsoby, jimiž může být sociální kapitál využit k boji proti nerovnosti.

Koncept sociálního kapitálu má nepřehledné množství pojetí a definic, jež jsou svým charakterem dosti různorodé. Obecně je však spojován s důvěrou, vzájemnými vazbami, ochotou spolupracovat a zapojovat se do veřejného dění atd. Z pohledu institucionální ekonomie je možné vidět míru sociálního kapitálu na síle neformálních vztahů na horizontální i vertikální úrovni v rámci společnosti (KONEČNÁ, 2010, s. 3). Výzkum sociálního kapitálu je dnes velmi mezinárodní záležitostí, neustále dochází k řadě pokusů o zdokonalení a zpřesnění teoretického chápání sociálního kapitálu (HALPERN, 2005, s. 9).

Tabulka 3 – Přehled vybraných definic pojmu sociální kapitál

Autoři	Definice sociálního kapitálu
BURT, 1992, s. 9	přátelé, kolegové a obecněji kontakty, díky nimž dostáváte příležitosti využívat jejich finanční a lidský kapitál
BOURDIEU, 1986, s. 51	suma aktuálních nebo potencionálních zdrojů, která vychází z vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známosti, jinými slovy členství ve skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními
COLEMAN, 1988, s. 98	...sociální kapitál je definován svou funkcí. Není to jednoduchá entita, ale skládá se z více entit, které mají společné dvě charakteristiky: všechny se skládají z některých aspektů sociální struktury a usnadňují určité činnosti jednotlivců, kteří jsou uvnitř struktury
FUKUYAMA, 1995, s. 10	schopnost lidí spolupracovat pro společný účel ve skupinách a v organizacích
JOHNSTON, et al, 2000, s. 746	vlastnosti sociální struktury nebo sociálních vztahů, které usnadňují jednání jedinců založené na vzájemné spolupráci a které, jako důsledek, zvyšují hospodářskou výkonnost
LIN, 2001, s. 25	zdroje zakotvené v sociálních sítích jedince, které mohou být aktivovány skrze vazby v sítích
PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993, s. 167	rysy sociální organizace jako důvěra, normy a sítě, které mohou zlepšit efektivitu fungování společnosti usnadňováním koordinovaných akcí
WOOLCOCK, NARAYAN, 2000, s. 226	normy a sítě umožňující lidem jednat kolektivně

Zdroj: PILEČEK, 2010, s. 66, upraveno.

Navzdory existenci řady definic se celá řada autorů (CÔTÉ, 2001, SCHULLER, 2001, HALPERN, 2005) shoduje, že společnými znaky většiny definic jsou následující aspekty – sociální sítě, normy, hodnoty a důvěra. Řešení k utřídění poněkud nesourodé problematiky nabízí CALLOIS, ANGEON, 2004, kteří člení názory na sociální kapitál do třech různých směrů (PILEČEK, 2010, s. 65):

- První sleduje definici WOOLCOCKA a NARAYANA, 2000, kdy zdůrazňuje sociální a kulturní soudržnost společnosti. Sociální kapitál je chápán jako „...*souhrn neformálních norem, které podporují spolupráci mezi jednotlivci*“ (CALLOIS, ANGEON, 2004, s. 3). Opakovanými interakcemi mezi jednotlivci pak v rámci sítě dochází k vytváření vzájemné důvěry.
- Druhý směr představuje příspěvek COLEMANA, 1988, obhajující funkcionální chápání sociálního kapitálu jako aspektu sociální struktury skládající se z následujících součástí (dle SEDLÁČKOVÉ, ŠAFRA, 2005, a VESELÉHO, 2007): závazky a očekávání, které závisí na důvěryhodnosti sociálního prostředí (struktury); kapacita sociální struktury z hlediska toku informací (informační kanály); normy doprovázené efektivními sankcemi.
- Třetím směrem je chápání sociálního kapitálu jako zdroje v pojetí LINA, 2001, kdy je na něj nahlíženo jako na skrytý potenciál, který lze v případě potřeby aktivovat a využít, čímž se toto pojetí velmi významně přibližuje k přístupu BOURDIEUA, 1986.



Teoretické koncepty sociálního kapitálu lze rozlišit z hlediska výchozí filozofie, nositelů a efektu jak pro společnost, tak pro jedince. Základním rozlišovacím kritériem je v tomto případě otázka, přináší-li sociální kapitál zisk jednotlivci, uzavřené skupině (rodině, komunitě) či celé společnosti (ŠUBRT, et al, 2008, s. 335).

Tabulka 4 – Výchozí teoretické koncepty sociálního kapitálu

Forma sociálního kapitálu	Výchozí politicko-filozofický směr, paradigma	Produkt	Projevy + měření	Nositel	Efekt pro jedince	Efekt pro společnost	Příklady autorů
<b>Individuálně-kolektivní mobilizační</b>	teorie třídní reprodukce, symbolické násilí, marxismus, strukturalismus	účelová, vědomá investice	sítě známostí, exkluzivní kluby	aktér: třída (!), jedinec a jeho rodina	individuální zisky aktéra pomocí konverze na jiné formy kapitálů udržení třídní (elitní) pozice	(-) reprodukce a cement nerovností (tříd) (-) klientelistické až korupční sítě	Bourdieu
<b>Individuální mobilizační</b>	teorie lidského kapitálu, teorie racionální volby	účelová, vědomá investice	sociální sítě známostí (slabé vazby)	aktér (jedinec/rodina/organizace)	tvorba lidského kapitálu, pohyb v sociální struktuře	(+) nahrazuje nefunkční instituce	Lin
<b>Komunitní – kolektivní (ekonomické pojetí)</b>	utilitarismus, teorie racionální volby	nezamýšlená externalita sociálních vztahů	závazky, očekávání informace normy a sankce důvěra, reciprocita	skupina: rodina, komunita (např. etnická skupina) jedinec	snížování transakčních nákladů získávání komparativní výhody	efekty pro danou komunitu přispívá k CSC	Coleman Becker Putnam
<b>Individuální interakční sociabilita (ISIC)</b>	komunitarismus	vedlejší produkt sociálních vztahů	face to face interakce („setkávání se“) neformální sítě + komunikace	jedinec	inkluze jedince (např. lepší zdraví jedince)	(+) přemostující sociální kapitál: spojuje různá strata, etnika (-) svazující sociální kapitál: uzavírání skupin	Coleman Putnam
<b>Kolektivní makro společenská úroveň (CSC)</b>	komunitarismus funkcionalismus	vedlejší produkt sociálních vztahů	formální členství participace (členství, dárcovství) + důvěra	celá společnost/lokální komunita	společenská soudržnost, prospěch z ekonomického růstu	integrace, koheze celé společnosti (společenské přehradu přemostující sociální kapitál)	Putnam Halpern

Zdroj: ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 82-83, ŠUBRT, et al, 2008, s. 336.

LIN, 1999, upřesňuje pozici sociálního kapitálu jako jiné (nové) formy kapitálu a ve vztahu k jiným typům kapitálu zavádí tzv. novou teorii neokapitálu (neo-capital theory) (viz tabulka 5), když sociální kapitál stavi vedle dalších částí (kulturní, lidský) tzv. neokapitálu. Charakteristickým rysem této teorie jsou potenciální investice a zachycení nadhodnoty dělníky nebo masami.

Tabulka 5 – Teorie sociálního kapitálu

Oblast	Klasická teorie	Teorie neokapitálu			
		Lidský kapitál	Kulturní kapitál	Sociální kapitál	
<b>Teoretik</b>	Marx	Schultz, Becker	Bourdieu	Lin, Burt, Marsden, Flap, Coleman	Bourdieu, Coleman, Putnam
<b>Vysvětlení</b>	sociální vztahy: využití proletariátu kapitalisty (buržoazii)	hromadění přebytečné hodnoty dělníků	reprodukce dominantních symbolů a významů (hodnot)	přístup a užití zdrojů vyvstávajících ze sociálních sítí	solidarita a reprodukce skupin
<b>Kapitál</b>	a) část přebytku hodnoty daného zboží mezi hodnotou využití (spotřební trh) a směnnou hodnotou b) investice do produkce a oběhu zboží	investice do technických a jiných znalostí	internalizace nebo přehlížení dominantních hodnot	investice do sociálních sítí	investice do společného rozpoznání a potvrzení
<b>Úroveň analýzy</b>	strukturální (třídy)	individuální	individuální / třídní	individuální	skupinová / individuální

Zdroj: LIN, 1999, s. 30.

Sociální kapitál inspiroval dle ANDRÝSOVÉ, 2012, s. 59, řadu autorů, kteří se zabývají vztahy mezi lidmi, a sociálních vědců, včetně ekonomů a následně i politologů. Mnozí z nich teorii sociálního kapitálu využili podle potřeby výstupu, který z teorie potřebují. Existují tak vědci, kteří akcentují dopady rozvinutého sociálního kapitálu na ekonomickou společnost a její prosperitu. Dále existují vědci, kteří se zaměřují na dopady sociálního kapitálu na pracovní trh (tedy, co pomáhá jedinci najít si dobrou práci), nebo dopady sociálního kapitálu na prosperitu firmy (jak nastavit pracovní vztahy tak, aby firma více vydělávala, aby realizovala vyšší zisk na základě lepší spolupráce mezi kolegy na pracovišti). Tyto ekonomické aspekty a uchopení teorie sociálního kapitálu v ekonomii zdůrazňovali Ronald Burt (BURT, 1997, s. 355), Alejandro Portes (PORTES, 1998, s. 6), Julia Sensenbrenner (PORTES, SENSENBRENNER, 1993, s. 1323), Glenn Loury (LOURY, 1992, s. 100), Mark Granovetter (GRANOVETTER, 1973). Existuje také skupina vědců, mezi něž patří například Sidney Tarrow (TARROW, 1996), který vnímá u sociálního kapitálu nedostatky propojení kvantitativní analýzy s analýzou historickou v případě Roberta Putnama, nebo zpochybňuje propojení politické kultury s demokracií. Sheri Berman (BERMAN, 1997) zase upozornila na negativa vytváření sítí mezi lidmi, které mohou kontraproduktivně vést k snížení demokracie v zemi, jako se to stalo ve Výmarské republice.

Sociální kapitál je možné zkoumat na všech úrovních – mikro, makro i mezoúrovni. Na mikroúrovni, v podobě horizontálních sítí jednotlivců, domácností a souvisejících norem a hodnot, které jsou základem těchto sítí. Oblíbeným příkladem jsou pěvecké skupiny analyzované ve studii občanských sdružení v Itálii (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993). Mezoúroveň pozorování zachycuje horizontální a vertikální vztahy mezi skupinami (jinými slovy na úrovni mezi jednotlivci a společností jako celku), ilustruje regionální seskupení místních sdružení, jako je například Organizace andských chudých lidí (BEBBINGTON, CARROLL, 2000). A konečně, při širším využití konceptu lze sociální kapitál zkoumat též na makroúrovni, ve formě institucionálního a politického prostředí, které slouží jako základ pro všechny hospodářské a společenské činnosti a kvalitu řídicích systémů. Tyto elementy, na které se zaměřil OLSON, 1982, a NORTH, 1990, při zkoumání zdrojů růstu a rozvoje, přinesly koncept sociálního kapitálu do oblasti institucionální ekonomie, který předpokládá kvalitu stimulů a institucí (jako je právní stát, soudní systém nebo kvalita vymáhání smluv) jako hlavní určující faktor hospodářského růstu. Diskuse ohledně sociálního kapitálu, jeho forem a rozsahu je znázorněna na obrázku 12, kde jsou představeny specifické koncepty strukturálního a kognitivního sociálního kapitálu podél kontinua od mikro k makro dimenzím. Šíře konceptu sociálního kapitálu zároveň demonstruje silné a slabé stránky dosavadní koncepční diskuse. Síla širokého konceptu spočívá zejména v tom, že začlenění mikroúrovně, mezo a makroúrovně sociálního kapitálu umožňuje efektivní komplementaritu a substituci mezi těmito třemi úrovněmi. Tyto různé úrovně sociálního kapitálu se mohou navzájem doplňovat, například když národní instituce poskytují příznivé prostředí, v němž se mohou rozvíjet místní komunity. Potenciální slabá stránka takové komplexní koncepce při výzkumu a vývoji je, že může být příliš široká, aby bylo možné vyvodit konkrétní závěry o úloze postojů, chování nebo struktur (GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a, s. 3-5).

Obrázek 12 – Formy a rozsah sociálního kapitálu



Zdroj: GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a, s. 4, vlastní zpracování.

Teorie sociálního kapitálu by měla plnit tři úkoly (ŠUBRT, et al, 2008, s. 340):

- vysvětlit, jak zdroje získávají na hodnotě a jak jsou distribuovány ve společnosti,
- ukázat, jak aktéři pomoci interakci a sociálních sítí mají různý přístup ke strukturálně zakořeněným zdrojům (struktura příležitosti),
- vysvětlit, jak lze tento přístup ke zdrojům mobilizovat za účelem vytvoření zisku.

Konceptu sociálního kapitálu se také dostalo dle PILEČKA, 2010, s. 65-66, celé řady negativních reakcí (např. PORTES, LANDOLT, 1996). SCHULLER, BARON, FIELD, 2000, shrnují své kritické poznámky do třech bodů:

- různorodost definic,
- aplikace v rámci příliš širokého spektra sociálních aspektů, což do jisté míry podkopává vědeckou serióznost tohoto konceptu,
- problematika měření z hlediska zmiňované různorodosti definic a závislosti na problematických indikátorech.

Velmi výstižnou kritiku předložili též MOHAN a MOHAN, 2002. Tato kritika se týkala Putnamových prací, které lze považovat za do jisté míry průkopnické (vztažení konceptu sociálního kapitálu na regiony). Putnam (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993) totiž na úrovni italských regionů sledoval fungování vlád a proklamoval kauzální závislost mezi výkonem těchto vlád, úrovní sociálního kapitálu a ekonomického rozvoje. Pozdější práce (např. PUTNAM, 2000) se pak týkaly komparace jednotlivých států USA z hlediska úrovně sociálního kapitálu a míry občanské participace. MOHAN, MOHAN, 2002, tedy popírají předpoklad, že sociální kapitál je skutečně produktem takových aktivit, které Putnam zdůrazňuje. Jejich kritika dále směřuje k výběru indikátorů týkajících se měření participace, a naopak zdůrazňují nové formy participace na kolektivních aktivitách, které nevyžadují tak intenzivní fyzický kontakt (např. různé internetové portály typu „chat“). Významná výtka se také týká skutečnosti, že Putnam vůbec nebere v potaz negativní formy sociálního kapitálu, jako jsou nejrůznější společenství v oblasti organizovaného zločinu (typickým příkladem je mafie) vyznačující se v pozitivním smyslu charakteristikami, o kterých Putnam hovoří (sítě, normy, sankce atd.) – v souvislosti s fenoménem mafie mluví KELLER, 2009, dokonce o sociálním kapitálu v jeho krystalické podobě. Podle RADCLIFFA, 2004, dále Putnam zcela ignoroval roli státu, resp. státních intervencí v rozvoji regionů. Pokud jde dle o povahu vztahů, které vytvářejí sociální kapitál, dle HÄUBEREROVÉ, 2011, s. 326-327, Bourdieu, Coleman a Putnam zdůrazňují uzavřené a husté sociální struktury, protože předpokládají, že přinášejí největší prospěch tím, že usnadňují přístup k informacím a ustanovování norem a sankcí (Coleman), napomáhají

vymezování vůči ostatním skupinám (Bourdieu) a přispívají k výchově k občanství (Putnam). Tento úzký pohled je ovšem často ostře kritizován, poněvadž rozličné empirické studie ukazují, že stejně tak důležité jsou slabé vazby (přátelé, známi). Na druhé straně Burt klade přílišný důraz na slabé vazby a opomíjí ty silné. Linovo pojetí pak zahrnuje obě strukturní charakteristiky sítě – silné i slabé vazby. Jeho koncept také splňuje čtvrtou podmínku konceptualizace – propojení sociálního kapitálu a nerovnosti ve společnosti, které je u ostatních tří autorů v podstatě zanedbáno. Kritikové dále požadují uchopení toho, jak sociální kapitál přispívá ke zvýšení rovnosti. Přestože je nerovnost ústředním tématem diskutovaných konceptů (kromě Putnamových). Žádný z nich nerozebírá, jak lze sociální kapitál využít v boji proti nerovnosti. Konečně řada autorů a autorek zdůrazňuje, že sociální kapitál může být též negativní, tj. přispívat k vyloučení. Nicméně toto hledisko není v uvedených klasických pojetích sociálního kapitálu obsaženo. Zatímco rané práce týkající se sociálního kapitálu se soustředily dle GROOTAERTA a VAN BASTELAERA, 2002b, s. xxi, především na výkon státní správy, makroekonomické tempo růstu, (a v této souvislosti) na výkon vzdělávacího systému a fungování trhu práce, spektrum výzkumu je nyní širší (od vlivu sociálního kapitálu na dětskou úmrtnost, přes nakládání s pevným odpadem až po komunální násilí). Objem poznatků ukazuje, že naprostá většina pokroku v této rychle se rozvíjející oblasti pochází z rozsáhlých šetření poskytujících systematické empirické důkazy o formách, příčinách a následcích sociálního kapitálu.

I když se sociálním kapitálem zabývali vědci různého zaměření a definice se objevují v různých podobách a érách, můžeme najít několik klíčových styčných bodů, které se ve výše zmíněných popisech sociálního kapitálu opakují. Jsou to následující teze (ANDRÝSOVÁ, 2012, s. 60):

- Aktivem společnosti jsou společenské sítě, normy, hodnoty a schopnosti (know-how) občanů se koordinovat a spolčovat.
- Předpokladem pro vznik těchto aktiv jsou především důvěra, tolerance ve společnosti a pravidlo reciprocity.
- Dopadem vytváření sítě a navyšování sociálního kapitálu mohou být pozitiva spolupráce: společné a lepší řešení kolektivních problémů, rychlejší šíření informací. Dopad na celou společnost ale vždy pozitivní být nemusí (uvažujeme-li izolovanou skupinku, která všeobecné blaho může svou vyhraněností ohrožovat, nebo sdružování lidí, kteří mají cíl, který nevede ke společenskému dobru).

Obecná teorie sociálního kapitálu je tedy stále ve stadiu vývoje, můžeme nicméně formulovat provizorní formální koncept, který lze dále empiricky testovat (HÄUBEREROVÁ, 2011, s. 327).

Z problematiky sociálního kapitálu se během několika posledních let stalo samostatné teoretické i výzkumné odvětví. V podstatě lze říci, že neexistuje oblast či téma, kde by se perspektiva tohoto konceptu neuplatnila. Jeho popularita navíc spočívá v praktické rovině v tom, že se jedná z velké části o tzv. měkké proměnné podmiňující sociální, ekonomický i politický rozvoj. Mezinárodní instituce i vlády států, v Evropě zejména Velká Británie, přispívají nemalou měrou na měření jejich indikátorů s cílem stimulovat jejich posilování pomocí prakticko-politických opatření. Na teoretické rovině jsou pak tyto koncepty atraktivní tím, že nabízejí určité přemostění mikro, mezo a makro roviny analýz, a možná tedy do budoucna přislíbují i překlenutí tradiční dichotomie individua a společnosti. Navíc jde o koncepty zásadně kontextuální jak v prostoru, čase, tak i kultuře. Za jejich velký přínos lze považovat také skutečnost, že vytvářejí platformu pro vzájemnou konfrontaci poznatků rozdílných oborů, jako je ekonomie, antropologie, sociologie a politologie, při snaze pochopit zákonitosti života lidí ve vzájemných interakcích (ŠUBRT, et al, 2008, s. 346-347, či FINE, 2002, ANDRUSZ, HARLOE, SZELENYI, 1996). Z pohledu České republiky je zde vhodné zmínit skutečnost, že ne všude je sociální kapitál vnímán a pojímán stejně. Sociální kapitál je totiž dle STACHOVÉ, BERNARDA, ČERMÁKA, 2009, s. 15-16, kategorií, která je vysoce závislá na daném sociálním kontextu, a proto je třeba mít v první řadě na mysli rozdíly mezi západní a postkomunistickou Evropou. V důsledku komunistické minulosti se formy sociálního kapitálu a jeho důsledky od západních vzorců mohou lišit. Je třeba jisté opatrnosti v aplikaci konceptu sociálního kapitálu na komunistickou a postkomunistickou společnost. Občané postkomunistických zemí, ve srovnání se západními, podstatně méně participují v občanském životě, méně často jsou členy dobrovolných organizací. Méně důvěřují ostatním lidem a politickým autoritám a demokratickým institucím (HOWARD, 2003). Rovněž podoba neformálních sociálních sítí či normy a hodnoty se mohou od západních zemí lišit. Přes tyto rozdíly, které je třeba mít na zřeteli, lze základní předpoklady o sociálním kapitálu přijmout i v postkomunistických zemích. To se týká například vztahu institucionální a generalizované důvěry, základních dimenzí sociálního kapitálu. Čím větší je podpora demokracie a vlády, zvláště pak právního systému, tím pravděpodobněji lidé budou věřit ostatním. Pokud vidí lidé svoji vládu jako zkorumpovanou, potom ztrácejí důvěru v druhé lidi. USLANER, 2003, prokázal, že důvěra v právní systém a národní vlády a podpora demokracie významně souvisí s hladinou sociální důvěry nejen v západních zemích, ale i v zemích východních, i když tam tento vztah není tak silný. Podobně je tomu u členství v dobrovolných organizacích. Psychologický proces vzniku důvěry a nedůvěry je na západě i na východě velmi podobný.

## 2.2 Sociální kapitál v (institucionální) ekonomii

Nová ekonomie obohatila tradiční vnímání aktiv o koncepty zrozené původně v sociologii, zejména sociální kapitál a kapitál vědění. Znalostní společnost (Knowledge society) nachází snadno spojovací můstky ke specifičnosti aktiv WILLIAMSONA, 1985, a jeho pojetí nové institucionální ekonomie. Důvěra na trhu není jen záležitostí krátkých okamžiků jednotlivé směny, ale také kapitálem, když Kenneth Arrow konstatuje, že důvěra je neviditelným aktivem každé ekonomiky. Oproti teorii vlastnických práv v nové institucionální ekonomii – podle níž výkonnost ekonomického systému kriticky závisí na ostrosti specifikace vlastnických práv, včetně, ba stále více včetně, práv duchovního vlastnictví – je tady něco navíc: nejen vědění, ale i stav vzájemné důvěry na trhu rozhoduje o vítězích a poražených v globální soutěži (MLČOCH, et al, 2013, s. 62). I mnoho dalších autorů dle ŠUBRTA, et al, 2010, s. 149, pokládá důvěru za základní zdroj prosperity, obnovování struktur důvěry pak za jeden z nejdůležitějších předpokladů (a problémů) úspěšné společenské transformace post-komunistických zemí (FUKUYAMA, 1995, RAISER, et al, 2002). Je ovšem namístě přiznat, že přes velkou popularitu bylo pojetí sociálního kapitálu, tak jak jej začal používat Putnam, také silně kritizováno, a to zejména pro svou normativnost. PORTES, 1998, a další pak ukázali, že sociální kapitál může mít i negativní stránky. Ekonomická teorie se tedy nově zajímá nejen o aktiva viditelná, hmatatelná a zcizitelná, ale i o aktiva neviditelná, nehmatatelná a nezczitelná, ba zczováním trpící (MLČOCH, et al, 2013, s. 62).

Ekonomické pojetí sociálního kapitálu je dle ŠAFRA a SEDLÁČKOVÉ, 2006, s. 21, dvojího rázu. Ekonomie ho chápe jednak jako součást individuálního lidského kapitálu (např. GLAESER, LAIBSON, SACERDOTE, 2002), což je koncept inspirovaný dílem Theodora Williama Schultze, Jacoba Mincera a Gary S. Beckera (v sociologii na něj navázali Coleman, resp. Lin), a pak jako obecné společenské klima snižující transakční náklady směny (viz WOOLCOCK, 1998, WOOLCOCK, NARAYAN, 2000, FUKUYAMA 1995, 1999), a je tak blízké Putnamovu pozitivně funkcionálnímu pojetí. Tento druhý přístup kladoucí důraz především na míru důvěry je pro ekonomii v současnosti nejpříznačnější a adoptují a rozvíjí ho mezinárodní instituce jako Světová banka či Mezinárodní měnový fond. Uplatňované neoinstitucionální ekonomické paradigma tak nahlíží na sociální kapitál jako na zakořenění ekonomické aktivity v sociálních vztazích, faktor produkce či jako na individuální/kolektivní vlastnictví komodity (např. CONSCISE, 2007). Předmětem zájmu ekonomů se stala role sociálního kapitálu v adaptaci na ekonomický rozvoj, technologické změny, redukci nezaměstnanosti, vztah lidského a sociálního kapitálu a mnoho dalších témat, jejichž přehled přináší např. DURLAUF, FAFCHAMPS, 2005.

Dle FINA, MILONAKISE, 2009, s. 111, je pozoruhodné, že sociální kapitál, který byl ekonomikii velmi obtížně akceptován jako způsob řešení společenských problémů, byl v historii tohoto vědního oboru více méně nepřítomen (GAGGIO, 2004). A to navzdory tomu, že se zabývá podobnou problematikou jako novější institucionální ekonomická teorie. Dle FINA, 2008, pro to existují dva důvody.

- Za prvé, vzhledem k „připojení“ sociálního kapitálu k nové institucionální ekonomikii dávno předtím, než se sociální kapitál od 90. let minulého století objevil, neměly institucionální ekonomické teorie potřebu využívat sociální kapitál. Instituce, formální nebo neformální, pokrývaly všechno, co poskytovala teorie sociálního kapitálu, samotné instituce byly použity k vysvětlení všeho, co není přímo ekonomické, nebo spojeno s trhem.
- Za druhé, vzestup nové ekonomické historie (new economic history, větev institucionální ekonomie) vedl k rozporu mezi ní a sociálními dějinami (spor se týkal třídy, moci, konfliktů, systémových změn, variabilních významů a diskurzivního stylu a metod (LAMOREAUX, 1998)). Svoji povahou a svou opozicí vůči nové ekonomické historii není pravděpodobné, že by sociální dějiny vítaly zmínky o sociálním kapitálu vzhledem k jeho nedostatečné citlivosti na analytické prvky.

Jak uvádí GROOTAERT, 1998, s. 2-7, ekonomové se primárně zaměřují především na zjištění, jak sociální kapitál přispívá k ekonomickému růstu prostřednictvím zefektivnění fungování trhů. Sociální kapitál má vliv na ekonomický rozvoj proto, že usnadňuje hospodářské operace mezi tržními subjekty. Tato funkce souvisí s tím, že:

- a) zapojení jednotlivců do sociálních sítí zvyšuje přístup k informacím,
- b) zapojení do místních sítí a posilování vztahů vzájemné důvěry usnadňuje kolektivní rozhodování,
- c) účast v sítích a vzájemné vztahy důvěry snižují oportunistické chování příslušníků skupiny.

Zvýšený zájem o studium a porozumění funkcím a zákonitostem sociálního kapitálu v oblasti ekonomie je především z důvodu zvýšení efektivity vynaložených peněz na veřejnou správu. Podle mnohých výzkumů má sociální kapitál vliv na výši transakčních nákladů, kvalitu poskytovaných služeb a administraci veřejných podpor. Konkrétně se tématu efektivního fungování veřejné správy s podporou sociálního kapitálu dotýkají tři klíčové teorie (KONEČNÁ, 2010, s. 5, 6):



- Transakční náklady – teorie transakčních nákladů popisující náklady na provedení určité politiky. Transakční náklady mohou vznikat při získávání informací, vyjednávání, zajištění souhlasu zúčastněných stran, uzavírání kontraktu, provádění kontroly atd. (GROENEWEGEN, 2012).
- Teorie kontraktu – jednotlivé typy kontraktu se liší podle vztahu obou dotčených stran a typu předmětu kontraktu (SLANGEN, LOUCKS, SLANGEN, 2008):
  - Klasický – typ běžného kontraktu, kde se jedná především o cenu a zboží. Jednající stranám jsou lhostejné osobní charakteristiky té druhé strany.
  - Neoklasický – jedná se o tzv. neúplný kontrakt, kde nejsou postihnuty veškeré možné varianty a situace, které mohou nastat. Část podmínek či způsob chování je všeobecně očekáván. V případě, že by se strany pokusili postihnout všechny možnosti a situace, vzrostly by transakční náklady na neúnosnou míru a kontrakt by se stal neracionálním. Proto si raději strany dobře vybírají svého partnera a snaží se s kvalitním partnerem udržovat dlouhodobě dobré vztahy i za cenu nižšího výnosu.
  - Vztahový – jedná se už o kontrakt, který v mnoho případech nemá konkrétní písemnou formu. Obě strany se na základě dlouhodobých zkušeností důvěřují a tím naprosto snižují transakční náklady na administraci kontraktu.
- Teorie morálního hazardu – původně se teorie používala v pojišťovnictví, kde popisovala snížení snahy o odvrácení či snížení možnosti újmy na pojištěné věci po podpisu smlouvy. Nyní se tato teorie zabývá také možností oportunistického chování po uzavření kontraktu, která vzniká, pokud je předmět kontraktu špatně kontrolovatelný nebo je znalost „kupujícího“ o předmětu menší než „prodávajícího“, což snižuje kontrolovatelnost a tím vytváří podmínky pro oportunistické chování poskytovatele (JENNINGS, 2015).

Jakkoli je oblast výzkumu sociálního kapitálu diskutabilní, jeho potenciál je pro další rozvoj ekonomické teorie enormní. Zvláště pak ve spojení s praxí veřejných politik, podporou místního hospodářského života a rozvojem místních institucí, s praxí sociálního začleňování a obecně důrazem na kvalitu života v místě (JOHANISOVÁ, 2008). Proto je v ekonomické literatuře dle CZESANÉHO, 2007, s. 9, stále větší pozornost věnována otázkám posuzování úlohy sociálního kapitálu. K aktuálním tématům patří: Jaké koncepty sociálního kapitálu jsou k dispozici? Jak se měří sociální kapitál? Jaké jsou zdroje sociálního kapitálu? Jaký je vliv sociálního kapitálu na blahobyt?

## 2.3 Typologie a formy sociálního kapitálu

Byť je odborná literatura pojednávající o sociálním kapitálu stará teprve tři desetiletí a teorii vážící se k tomuto fenoménu lze zatím považovat spíše za nerozvinutou, setkáme se s mnoha konceptuálními přístupy a typologickými rozlišeními. Některé slouží pouze jako typologie různých indikátorů při měření, jiné (např. přemostující/svazující/spojující) osvětlují samotnou teoretickou bázi konceptu a vysvětlují tak, jaké efekty pro společnost sociální kapitál produkuje (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 25). Novost sociálního kapitálu a jeho typologii dokládá CHERTI, 2008, s. 41, skutečnosti, že většina autorů před vydáním publikace *Bowling Alone: The Challenge and Revival of American Community* (PUTNAM, 2000) nerozlišuje možné typy sociálního kapitálu. Vzhledem k poměrně velkému množství různých definic a náhledů na teorii sociálního kapitálu je ale možné různé druhy sociálního kapitálu rozdělit a vytvořit tak typologii forem sociálního kapitálu (PILEČEK, 2010, s. 67-69):

### a) Individuální versus kolektivní

- Toto rozlišení vychází ze skutečnosti, zda daná forma přináší zisk jednotlivci, uzavřené skupině (rodině, komunitě) nebo společnosti jako celku (SEDLÁČKOVÁ, ŠAFR, 2005, ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006). Sociální kapitál je proto chápán jako vlastnost individua v pojetí BOURDIEUA, 1986, – síť kontaktů, které může člověk (jako jednotlivec) využít ke svému prospěchu hmotnému nebo nehmotnému a který je realizován prostřednictvím inter akce mezi lidmi, a částečně COLEMANA, 1988, kdy má sociální kapitál v daleko větší míře povahu veřejného statku (VESELÝ, 2007). Nebo je možné na sociální kapitál nahlížet jako na atribut společnosti v pojetí PUTNAMA, LEONARDA, NANETTI, 1993.
- Individuální úroveň sociálního kapitálu lze dále rozdělit na mobilizační a interakční složku. Pro první jmenovanou je charakteristická vysoká aktivace sociální sítě za účelem zisku, zatímco druhá je založena na intenzitě společenské interakce jedince s jeho okolím (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006). Podle MATĚJŮ, VITÁSKOVÉ, 2006, nalézají obě formy odlišné uplatnění v rámci různých oblastí výzkumu. Individuální sociální kapitál (tj. sociální kapitál jako soukromý statek) mají tendenci preferovat spíše sociologové, jejichž snahou zpravidla bývá vysvětlení reprodukce nerovnoměrností, zatímco kolektivní formu sociálního kapitálu (tj. sociální kapitál jako veřejný statek) spíše preferují ekonomové, kteří jej chápou jako faktor ovlivňující rozdily v ekonomickém růstu.

Tabulka 6 – Základní typologie a příklady indikátorů sociálního kapitálu

Typy sociálního kapitálu		Příklady indikátorů
Kolektivní (komunitní)	souhrnné statistické údaje	počet občanských/profesionálních sdružení (v lokalitě) počet členů v občanských sdruženích podíl dárcovství k součtu osobních příjmů odpracované hodiny při dobrovolné práci
	individuální výpovědi	dotaz na členství v občanských / profesionálních sdruženích důvěra v druhé lidi
Individuální	interakční	frekvence společenských aktivit
	mobilizační	schopnost mobilizovat sociální síť ve svůj prospěch, např. obstarat nedostatkové statky

Zdroj: SEDLÁČKOVÁ, ŠAFR, 2005, s. 6.

b) Svazující/přemostující/spojující/korporační

- PUTNAM, 2000, definoval dvě základní formy kolektivního sociálního kapitálu (svazující a přemostující) na základě odlišného fungování sociálních vztahů a identit i jejich důsledků pro společnost (ŠAFR, HÄUBERER, 2007):
  - Svazující sociální kapitál – „defenzivní“ sociální kapitál. Tato forma je charakterizována silnými vazbami mezi jednotlivci, pomoci nichž se členové dané skupiny brání negativním vlivům a externalitám zvenčí. Podle KUČEROVÉ, 2008, je hlavní funkcí takovýchto sítí omezovat určitá nebezpečí a nejistotu. Svazující sociální kapitál je založen na silné vnitřní loajalitě, homogenitě a vysoké důvěře v rámci dané skupiny. Patří sem rodinné svazky, nejužší přátelské a sousedské vztahy či vztahy mezi členy stejné etnické skupiny.
  - Přemostující sociální kapitál – „ofenzivní“ sociální kapitál. Tento typ je považován za pozitivní z hlediska společenského rozvoje a rozvoje občanské společnosti (STACHOVÁ, 2008). Zahrnuje vzdálenější kontakty charakteristické slabými a často nestálými vazbami, které mají menší hustotu. Jedná se např. o vztahy se známými, kteří nejsou naši přátelé nebo např. s obchodními partnery. Tato forma kapitálu spojuje lidi napříč různými sociálními skupinami, které sdružuje nějaký společný zájem či snaha zasadit se o společnou věc. Patří sem např. různé spolky, zájmová sdružení atd.
- Rozlišení těchto dvou forem má určitou návaznost na Granovetterovo rozlišení dyadických vazeb na silné a slabé (GRANOVETTER, 1973). Silné vazby zahrnují kontakty s rodinou, blízkými přáteli, spolupracovníky, zatímco pod slabé vazby lze zjednodušeně zahrnout známosti („přátelé

přátel“) – BUŠTÍKOVÁ, 1999. GRANOVETTER, 1973, přikládá význam a pozitivní roli zejména slabým vazbám, které přispívají k lepší informovanosti jedince, umožňují mu dosahovat úspěchu v životě, a to nejčastěji při hledání práce. Též poukazuje na jejich „význam pro soudržnost sousedské komunity a schopnost společného jednání místních obyvatel“.

- Spojující sociální kapitál – tato forma hierarchicky propojuje sociální skupiny rozdílného ekonomického a sociálního statusu. Význam tohoto typu vazeb zdůrazňuje WOOLCOCK, 2001. Aktérům na lokální/regionální úrovni umožňuje využívat jisté výhody díky vertikálním vazbám na klíčové aktéry, resp. instituce regionálního či centrálního charakteru. Podle SABATINIHO, 2009, má charakter těchto sítí, které jsou většinou budovány mimo „obyčejnou“ komunitu velký vliv při získávání finančních prostředků, informací apod., a proto mohou podstatnou měrou přispívat k prosperitě v rámci dané komunity. De facto se jedná o jistou formu lobbingu.
- Korporační sociální kapitál – k výše uvedeným formám přidává, trochu netradičně, tento typ SABATINI, 2009. Autor argumentuje tím, že sociální sítě v rámci nejrůznějších organizací mohou pozitivním nebo negativním způsobem ovlivňovat charakter sociálního kapitálu. Dobrovolnické organizace a sdružení (ekologická, na ochranu lidských práv apod.) jsou všeobecně považovány za formu pozitivního sociálního kapitálu, neboť podporují růst důvěry ve společnosti. Naopak profesní sdružení, odbory nebo politické strany přispívají ke snižování sociální koheze.
- SÝKORA a MATOUŠEK, 2009, s. 56, se v obecné rovině pokusili propojit koncept sociálního kapitálu (jeho různé formy – svazující, přemosťující a spojující) a geografické organizace společnosti. Autoři poukázali na skutečnost, že v konkrétním území se zpravidla prolínají sociální sítě různorodého charakteru a tedy i různé formy sociálního kapitálu. Tyto sítě operují v různých regionech a mají na různých úrovních sociální hierarchie odlišné vzorce geografického působení. Z hlediska územního rozvoje proto autoři zdůrazňují potřebu zohlednění územního rozsahu sociálních sítí a také mnohvrstevnatosti vzájemně propojených (i nepropojených) sociálních sítí v konkrétním území.

- Poznámka: Pro studium funkce sociálního kapitálu při utváření struktury společnosti, sociálních skupin a jejich vzájemných vztahů vyplývajících z kvalitativní různorodosti interakcí v rámci sociálních skupin a sítí a mezi nimi používá MAJEROVÁ, et al, 2011, s. 79, alternativní termíny:
  - vnitroskupinový (v literatuře označován jako bonding = svazující),
  - meziskupinový (bridging = přemostňující),
  - hierarchický (linking = spojující).
- c) Strukturální versus kognitivní – toto rozlišení vymezil UPHOFF, 1999, s. 218-221, bližší viz také obrázek 12 – GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a. Strukturální sociální kapitál zahrnuje nejrůznější formy sociální organizace (role, pravidla nebo procedury) tedy instituce ve smyslu „organizace s adresou“. Naproti tomu kognitivní sociální kapitál je spojován s mentálními (kognitivními) procesy, normami, přesvědčeními, postoji a hodnotami, a napomáhá „předpřipravit“ konkrétní aktéry ke vzájemné spolupráci (CALLOIS, ANGEON, 2004).

Tabulka 7 – Komplementární kategorie sociálního kapitálu

Kategorie	Strukturální	Kognitivní
Zdroje a projevy	role a pravidla sítě a ostatní interpersonální vztahy  procedury a tradice	normy hodnoty postoje přesvědčení
Domény	sociální organizace	občanská kultura
Dynamické faktory	horizontální vazby  vertikální vazby	důvěra, solidarita, kooperace, dobrotivost
Společné prvky	očekávání vedoucí ke kooperativnímu jednání, které produkuje vzájemné výhody	

Zdroj: UPHOFF, 1999, s. 221.

- d) Vertikální/horizontální – Jak poukazuje LEWANDOWSKI, 2006, (nebo též CULLEN, WHITEFORD, 2001), dělení na svazující a přemostňující sociální kapitál není vhodné, pokud chceme porozumět vzniku a fungování sociálního kapitálu ve vysoce jak ekonomicky, socio-kulturně, tak i etnicky stratifikovaných společnostech. Zavádí místo toho členění na dva typy sociálního kapitálu, který chápe jako dostupné zdroje (sítě důvěry a sociálních norem). Zatímco horizontální je přístupný pouze uvnitř specifického strata, vertikální představuje skutečně demokratickou formu sociálního kapitálu, protože je dostupný mezi různými sociálními straty. Naproti tomu HALPERN, 2005, s. 193, označuje horizontální

sociální kapitál za egalitární a stavi ho proti hierarchickým formám, které zosobňují rigiditu vztahů. S odkazem na Putnamovu studii italských regionů (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993) poukazuje na to, že tato forma je důležitá pro efektivní vládnutí. Horizontální vazby jsou s to podporovat komunitní společenství a smysl pro kolektivitu (společné „my“) jen uvnitř určitého socioekonomického strata, ale nelze počítat s tím, že by vytvářely vertikální vazby, které by tato strata překračovaly. Pro vznik vertikálního sociálního kapitálu nejsou důležitá formální ani neformální občanská sdružení (ta produkují pouze horizontální sociální kapitál), jak tvrdí mainstreamová Putnamova teorie, ale spíše demokratické instituce, např. nezávislé sněmy, radnice apod., s pravomoci utvářet legislativu a politická opatření, které budou přijímat taková rozhodnutí, jež transformují horizontální kapitál na vertikální, a umožní tak různým sociálním skupinám ve značně stratifikované společnosti přístup k těmto sociálním zdrojům. V této souvislosti Lewandowski používá označení „strong public“ jako vlastnost těchto institucí, na kterou poukazuje FRASEROVÁ, 1992. Vedle nich jsou pro fungování demokracie nezbytné i „weak publics“, tedy zprostředkující skupiny, např. občanské asociace zvyšující veřejnou angažovanost, které dávají dohromady lidi z různých společenských skupin (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 27-28).

- e) Občanský versus vládní – toto rozlišení se buďto týká sociálního nebo politického prostředí. Obě formy jsou navzájem závislé (NARAYAN, 1999). Na jednu stranu se vládní stabilita a podpora vlády odvíjí od stability sociální, na druhou stranu mohou silné a aktivní občanské komunity fungování vlády podporovat (viz tabulka 8).

Tabulka 8 – Vztah mezi vybranými formami sociálního kapitálu

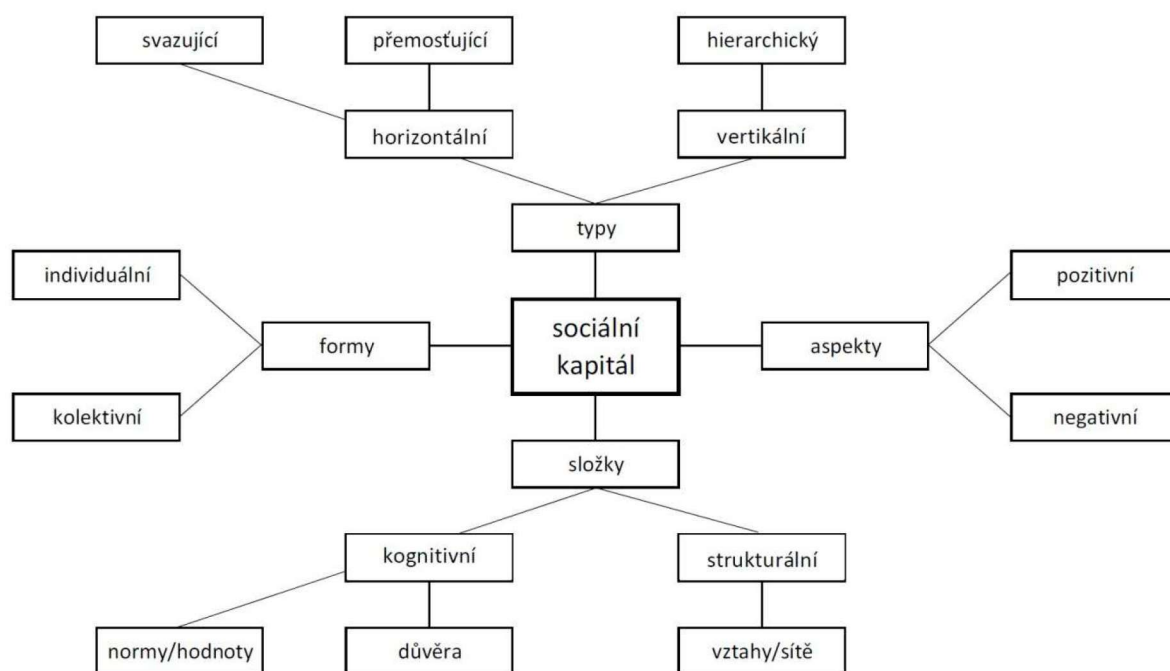
Sociální kapitál	Strukturální	Kognitivní
Občanský	klub, sdružení, neziskové organizace, komunita...	normy, přesvědčení, postoje, hodnoty...
Vládní	stát, soudní systém...	zákony, vládní systém...

Zdroj: SIRVEN, 2000, PILEČEK, 2010, upraveno.

Kromě výše uvedených typologií je vhodné uvést ještě typologii dle CASTIGLIONA, VAN DETHA, WOLLEBA, 2008, nebo dle HALPERNA, 2005, s. 39, WESTLUND, LARSSON, 2016, s. 59, která zahrnuje různé rozměry sociálního kapitálu:

- hlavní složky (normy, sankce, sítě),
- úroveň použité analýzy (individuální, mezo a makroekonomická),
- a jeho charakter nebo funkce (svazující, přemostňující, hierarchický) apod.

Obrázek 13 – Typologie sociálního kapitálu



Zdroj: CASTIGLIONE, VAN DETH, WOLLEB, 2008 (upraveno dle BENEŠE, 2014).

V literatuře existuje řada dalších příkladů typologizace, například HEFFRON, 2000:

- podle síly vazeb na silný (intenzivní a opakovaný) nebo slabý (dočasný a náhodný),
- otevřený (občansky angažovaný a vykonávaný na principu dobrovolného a otevřeného členství) nebo uzavřený (ochranné a uzavřené členství),
- geograficky rozptýlený nebo ohraničený,
- pomocný nebo základní.

Tyto druhy sociálního kapitálu vyžadují nezbytně další výzkum, aby se vytvořil široce dohodnutý vědní rámec, který je nezbytný pro empirickou analýzu (VAN DETH, 2003). Kromě publikování několika více či méně zdařilých pokusů o komplexní, ale zároveň analytický přístup k sociálnímu kapitálu byly dle ŠUBRTA, et al, 2010, s. 148, již také vypracovány metodologie empirické analýzy sociálního kapitálu. PUTNAM, 2001, například vypracoval tzv. index sociálního kapitálu založený na následujících indikátorech:

- rozsah zapojení do života společenství a organizačního života (např. počet občanských a sociálních organizací na 1000 obyvatel),
- veřejná angažovanost (např. účast ve volbách),
- dobrovolné aktivity různých společenství (např. průměrný počet účastí na dobrovolnické práci v posledním roce),
- neformální sdružování (např. návštěvy přátel),
- uváděná úroveň vzájemné důvěry mezi jednotlivci.

## 2.4 Měření sociálního kapitálu

Výzkum sociálního kapitálu se stal v poslední dekádě natolik dynamicky se rozvíjející oblastí, že jen stěží lze postihnout všechny způsoby jeho měření. Z výše uvedeného přehledu teoretických přístupů ke konceptualizaci sociálního kapitálu je patrné, že i metodologie měření je značně různorodá a nepřehledná (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 41), neboť o definici, měření a operacionalizaci sociálního kapitálu probíhají permanentní diskuse (MAJEROVÁ, et al, 2011, s. 13). Například ekonomové se neustále snaží zvýšit kvalitu svých analýz tím, že berou v úvahu a snaží se měřit další vysvětlující faktory (KONČELÍK, KÖPPLOVÁ, PRÁZOVÁ, 2002, s. 73). Živá debata doprovázející tuto diskuzi pomáhá rozvíjet myšlení a objasňovat neshody, což může přinést další pokrok při tvorbě empirických nástrojů k měření sociálního kapitálu (GROOTAERT, et al, 2004).

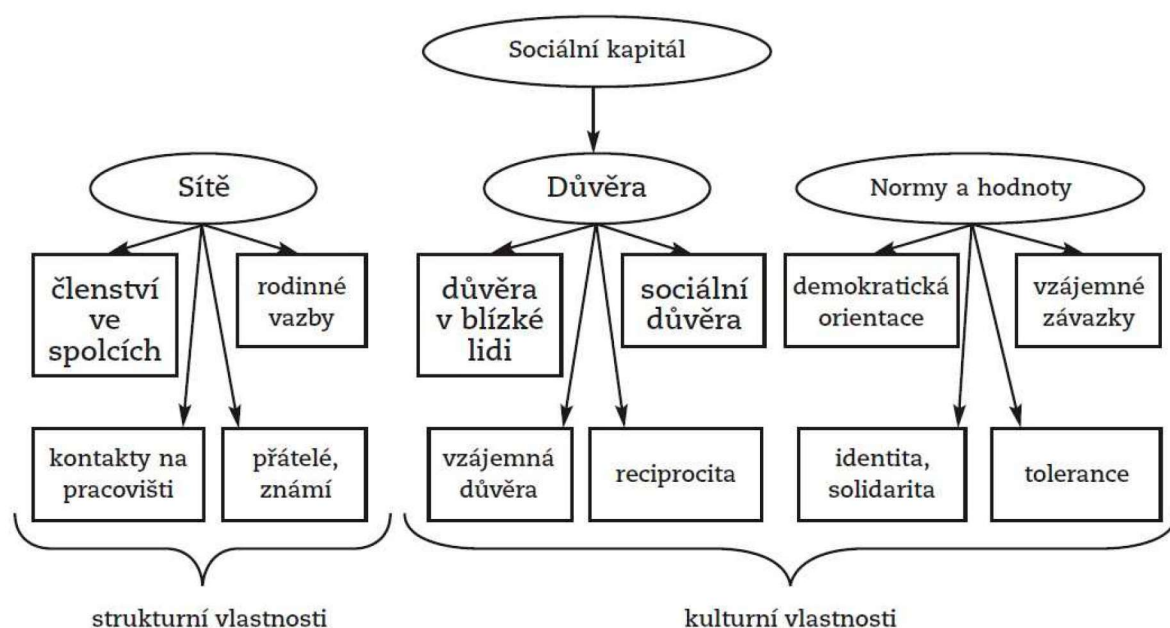
Sociální kapitál se dle ŠAFRA, SEDLÁČKOVÉ, 2006, s. 41-42, v zásadě sestává ze dvou odlišných komponent (PAXTON, 1999):

- První představuje objektivní sdružování mezi jednotlivci, tato rovina objektivní síťové struktury ukazuje na to, jak jsou jedinci v sociálním prostoru navzájem spojeni. Paxton měří ve dvou dimenzích neformálních vazeb (čas trávený se sousedy a přáteli) a členství ve formálních dobrovolných organizacích.
- Druhou složkou je subjektivní podoba vazeb, neboť vazby mezi lidmi musí mít určité kvality jako reciprocitu, důvěryhodnost a způsobovat pozitivní emoce. Autorka analyzuje tuto dimenzi jako dva typy důvěry v druhé lidi a v instituce.

Na důvěru, ač je často považována za synonymum sociálního kapitálu, ovšem nemůžeme pohlízet jako na složku, která ho bezprostředně vytváří. Sama spíše představuje výsledek jiných procesů. LI, PICKLES a SAVAGE, 2003, proto navrhli model, který nekonvenčně důvěru pojímá jako důsledek působení sociálního kapitálu. Ten operacionalizují do tří dimenzi majících pro člověka rozdílné efekty: vztah k sousedské komunitě (slabé vazby se sousedy), sociální síť (silné vazby v důvěrných vztazích) a občanská participace (komunikace s cizími lidmi). Indikátorů sociálního kapitálu existuje nepřehledné množství, a to i v rámci totožných konceptualizací. Bez ohledu na to, jakou formu sociálního kapitálu měříme, je třeba si uvědomit, že indikátory existují ve dvou základních podobách podle toho, zda se jedná o postoje (důvěra, hodnocení kvality sociálního života atd.), anebo o jednání (např. členství v organizaci). Většinou se používají oba typy znaků neodděleně, čímž se měří kognitivní a strukturní aspekty společně. VAN DETH, 2003, uvádí tři hlavní oblasti, ve kterých se nejčastěji měří: síť odpovídající strukturnímu zornému úhlu, důvěra, normy a hodnoty spjaté s kulturním hlediskem. Instruktivně mapuje způsoby a oblasti měření sociálního kapitálu obrázek 14.



Obrázek 14 – Model měření sociálního kapitálu



Poznámka: Nejpoužívanější indikátory jsou zvýrazněny.

Zdroj: VAN DETH, 2003, s. 83, ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 42.

Nutno vzít v úvahu, že indikátory jsou omezeny tím, jak vznikala data, ze kterých jsou konstruována. Dnes jsou již poměrně často využívány primární soubory dat vzniklé přímo za účelem měření nějaké dimenze sociálního kapitálu. Především tam, kde je třeba rekonstruovat míru sociálního kapitálu do minulosti (např. PUTNAM, 1995, 2000), se lze setkat i s indikátory pocházejícími z již existujících datových bází původně určených k jiným účelům, což vedle sociálněvědních výzkumů bývají též (ne)oficiální statistické a archivní údaje (např. počty organizací, členů apod.) (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 42).

Velkému množství metod měření nahrává dle PILEČKA, 2010, s. 69, ve velké míře „slabá“ definice, která vždy komplikuje operacionalizaci tohoto pojmu potažmo výběr relevantních indikátorů (MOHAN, MOHAN, 2002). ZICH, 2006, s. 23, konstatuje, že „pojem ve spojení kapitál „něčeho“ totiž vyvolává naději na exaktnost a měřitelnost“, avšak podle MASKELLA, 2000, je sociální kapitál z hlediska měřitelnosti až příliš komplikovaným konceptem závislým na specifickém lokálním kontextu, a není proto možné sestavit univerzální soubor indikátorů. Obecně lze říci, že odlišné přístupy k měření sociálního kapitálu vychází ze zásady, že autoři mají motivaci řešit odlišné typy problémů (JANČÁK, et al, 2008), což mimo jiné souvisí se skutečností, že sociální kapitál má výrazně „proměnlivý“ charakter na různých úrovních sociálních systémů, v odlišných historických kontextech (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 63), a také s ohledem na rozdíly v řádovostní hierarchii regionů. Část sociálního kapitálu je dle ANDRÝSOVÉ, 2012, s. 65, 67, měřitelná a kvantifikovatelná. Jedná se zejména o vazby a sítě, které v

americké realitě měřil Robert Putnam. Nicméně sociálním kapitálem rozumíme i normy, které dotváří celkový dojem o kultuře národa. Pokud tedy chceme plně analyzovat sociální kapitál ve vybrané zemi, je třeba kromě analýzy kvantitativních dat provést také analýzu společenských norem a pravidel, k čemuž nám může pomoci i analýza historie, ze které vyplývají vzorce chování společnosti (ukázka faktorů, které můžeme měřit při zjišťování sociálního kapitálu občanské společnosti, je uvedena na obrázku č. 15). Měření sociálního kapitálu je problematické přinejmenším i z dalších důvodů (ČEVELA, et al, 2014, s. 119):

- Sociální má kapitál významnou kvalitativní dimenzi.
- Druhý problém souvisí s „pozitivními externalitami“ (externalitou se rozumí činnost jednoho ekonomického subjektu, která ovlivňuje činnost subjektu jiného).
- Třetí problém se týká záporných externalit.
- FINE, 2002, s. 176, uvádí jako jeden z problémů při měření sociálního kapitálu i to, že zahrnuje až příliš mnoho jednotlivců, aktivit a mnoha postojů.

Obrázek 15 – Obecné pojetí měření sociálního kapitálu občanské společnosti

Participace občana v rámci státu a povaha vazeb, která vypovídá o společenských sítích		Důvěra	Vlivy, které ovlivňují společenské normy a pravidla
<p><i>politická participace občanů</i></p> <p><i>občanská participace</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• pracovní a profesní (kontakty na pracovišti, kontakty díky profesi)</li> <li>• dobrovolnická a filantropická</li> <li>• náboženská</li> <li>• společenská a volnočasová (neformální sociální kontakty)</li> </ul>	<p>makroúroveň kolektivní sociální kapitál slabé vazby přemostující sociální kapitál</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p>mikroanalýza individuální sociální kapitál silné vazby spojující sociální kapitál</p>	<p>obecná důvěra (<i>generalized trust</i>)</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p>důvěra v instituce</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p>důvěra mezi lidmi</p> <p style="text-align: center;">↑</p> <p>důvěra v sebe samého</p>	<p>kultura (altruismus) tradice historie geny sociální homogenita ekonomika investiční klima globalizace a vliv okolních zemí politický systém</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• občanské svobody (existence plurality myšlení)</li> <li>• volební systém</li> <li>• stranický systém</li> <li>• welfare state</li> <li>• vymahatelnost práva</li> <li>• přímá demokracie (odvolatelnost)</li> <li>• politické znalosti</li> </ul> <p>byrokracie, soudy korupční kauzy a kriminalita a další faktory, které narušují důvěru mezi lidmi, v instituce a obecnou důvěru</p>

Zdroj: ANDRÝSOVÁ, 2012, s. 67.

Široká propast mezi teoretickým chápáním sociálního kapitálu a způsobu, jakým byl sociální kapitál měřen v empirickém výzkumu, vedly k několika problémům. K jejich vyloučení byly navrženy následující čtyři zásady (GUPTA, 2009, s. 505-506):

- Měření a praxe sociálního kapitálu musí být předem teoreticky stanoveny. V opačném případě hrozi, že se nic nebo všechno označí jako sociální kapitál a staré, nepotřebné myšlenky budou prezentovány v nové podobě.
- Sociální kapitál by měl být vnímán jako zdroj kolektivní aktivity. Můžeme určit, zda a kolik přináší sociální kapitál společenských a ekonomických výsledků, jako jsou kooperativní a aktivní společenství. Nesmíme však porovnávat jiné společenské aktivity nebo výsledky se sociálním kapitálem.
- Jedná se o vicerozměrný koncept. Musíme tedy chápat, jak se různé dimenze sociálního kapitálu dotýkají koncepce jako celku.
- Sociální kapitál se liší podle typu sítě a sociálního rozsahu. Jeho rozměr a výsledky v jedné síti nemusí odpovídat rozměrům a výsledkům v jiné síti.

Tyto čtyři principy jsou mimořádně užitečné při utváření sociálního kapitálu jako užitečného teoretického, empirického a politického nástroje. Bližší viz také MASCIARELLI, 2011, KNACK, KEEFER, 1997, BEUGELSDIJK a VAN SCHAIK, 2005.

Problematika sociálního kapitálu se v empirickém výzkumu objevila před 30 lety. Díky enormnímu nárůstu zájmu došlo od té doby k tak prudkému vývoji v metodologii měření, že již dnes můžeme vysledovat čtyři rozdílné etapy studia (SEDLÁČKOVÁ, ŠAFR, 2005, s. 5):

- První etapu, spadající do konce 80. let 20. století, je možno označit za jakési „pre-empirické období“. Sociální kapitál byl pojat individuálně a sloužil zejména k vysvětlení mezigenerační transmise, především přístupu ke vzdělání (Bourdieu, Loury, Coleman). Pravděpodobně první, kdo analyzoval sociální kapitál (při explicitním použití tohoto pojmu) na datech z reprezentativního sociologického výzkumu, byl COLEMAN, 1988. Vzhledem k omezené dostupnosti dat byl jeho způsob operacionalizace značně intuitivní (např. pomocí typu školy) a ne zcela konzistentní s teoretickou definicí. Na Colemanem řešenou úlohu vlivu sociálního kapitálu rodiny resp. komunity na individuální školní úspěch navázalo na začátku 90. let několik studií v oblasti sociologie vzdělávání, které využívaly především sekundární analýzu existujících souborů dat. S využitím konceptu individuálního sociálního kapitálu se rovněž rozvíjel výzkum sociální stratifikace (získávání pracovních míst, sociální mobilita, vstup do podnikání).

- Ke zvratu dochází od počátku 90. let, kdy lze vysledovat nástup druhého období. Na scénu přichází Robert Putnam (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993, PUTNAM, 1995) se svým kolektivním pojetím a široce pojatou sekundární analýzou především tzv. tvrdých dat (statistické údaje počtu organizací apod.). Sociální kapitál v kolektivně pozitivní konceptualizaci se postupně dostává do středu zájmu nejen v sociálních vědách, ale i ve veřejném diskursu.
- Další zlomový bod představuje rok 1995, od kterého výrazně vzrůstá počet publikací s touto tematikou. Od druhé poloviny 90. let můžeme tedy mluvit o počátku třetího období, které je charakteristické jednak snahou o ucelenou konceptualizaci, dále pak rozvojem primárních výzkumů zkoumajících sociální kapitál a jeho efekty. Vznikají také výzkumné projekty, které se přímo orientují na definování a doladování metodologie měření.
- V současnosti na prahu 21. století lze hovořit již o zrodu další fáze, kterou je možno označit jako revizi třetí etapy. Ukazuje se totiž, že přes počáteční nadšení a úsilí o precizaci konceptu se situace v měření sociálního kapitálu stala díky enormní explozi jeho studia nepřehlednou. Existuje proto snaha o nalezení nového jednotného výzkumného konceptu, který by byl použitelný v mezinárodním srovnání.

Dnes je tedy pro tento kapitálový diskurs typické dle SEDLÁČKOVÉ a ŠAFRA, 2005, s. 5, další hledání a precizování indikátorů, především snaha o standardizaci měření v nově koncipovaných výzkumech (vedle globálního modulu SC-IQ a multidisciplinárního nástroje SOCAT Světové banky, např. americký SCCBS, australský FS CCP a evropský CONSCISE projekt). Probíhá debata o podobě a využití komprehensivních indexů a pokračuje hledání nových témat studia efektů sociálního kapitálu (veřejné zdraví, snížení kriminality atd.). Díky projektům OECD a Světové banky se výzkum dostává i mimo anglosaský svět. Typická je rovněž snaha o revizi stávajících a tedy již vžitých konceptualizací právě s ohledem na kulturní specifika různých zemí a regionů (např. ROSE, HAERPFER, MISHLER, 1997, MATĚJŮ, VITÁSKOVÁ, 2006 atd.). Znovu se obnovuje i zájem o individuální perspektivu sociálního kapitálu jako sociálních zdrojů zakořeněných v sítích i o nerovnosti různých skupin v přístupu k nim (LIN, 2001, MORROW, 2001). Rostoucí počet empirických důkazů dle GROOTAERTA a VAN BASTELAERA, 2002a, s. 9, i JONESE a WOOLCOCKA, 2009, naznačuje, že sociální kapitál je nejlépe měřen za použití kombinace různých kvalitativních a kvantitativních nástrojů. Tento přístup samozřejmě není striktní, zejména v rámci ekonomické paradigmatu a využívání kvantitativních metod.

Jak zmiňuje PILEČEK, JANČÁK, 2010, s. 79, podle SÝKORY a MATOUŠKA, 2009, zpravidla nelze přímo měřit sociální kapitál, ale spíše podmínky vhodné pro utváření sociálního kapitálu nebo jevy, jež jsou důsledkem existence jisté úrovně sociálního kapitálu. Navíc některé ukazatele jsou v kontextu výše uvedeného (úroveň versus podmínky versus důsledek) vnímány různými autory odlišně. Typickým příkladem je míra důvěry (např. FUKUYAMA, 1995, vs. PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993, vs. CÔTÉ, 2001). Zmíněné problémy se vážou k obecným otázkám, na které se v souvislosti s měřením sociálního kapitálu snažili odpovědět SCHULLER, BARON, FIELD, 2000:

- Je sociální kapitál ryze novým konceptem?
- Je sociální kapitál analyticky „produktivním“ konceptem?
- Lze sociální kapitál operacionalizovat pro empirické účely?
- Měří vůbec používané ukazatele to, co se předpokládá, že mají měřit?

Nicméně, i přes stručný nástin určité kontroverznosti týkající se diskutované problematiky, lze přístupy k měření sociálního kapitálu velmi zjednodušeně rozdělit podle několika základních kritérií (PILEČEK, JANČÁK, s. 80):

- První se týká „míry“ komplexnosti měření, tzn., že dochází z pohledu výše uvedené definice k hodnocení (měření) jen určitých aspektů sociálního kapitálu – různých forem sociálního kapitálu (typů sociálních sítí) – SABATINI, 2005, ŠAFR, HÄUBERER, 2007, důvěry – KNACK, KEEFER, 1997, ZICH, 2009.
- Na druhou stranu se můžeme setkat s komplexními hodnoceními sociálního kapitálu na bázi konstrukce syntetických (souhrnných) ukazatelů, které mohou vycházet z určitých předem definovaných dimenzí, do kterých lze jednotlivé indikátory přiřadit. Již „klasická“ je v tomto ohledu práce Roberta Putnama (např. PUTNAM, 2000) a jeho index sociálního kapitálu (bližší viz ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006). Z podobných prací lze dále uvést např. BOSCHMA, 2005, CALLOIS, AUBERT, 2007, JANC, 2006.
- Další kritéria vycházejí z rozlišení různých forem sociálního kapitálu (např. PATULNY, SVENDSEN, 2007), z rozlišení různorodých oblastí, v rámci kterých byl koncept sociálního kapitálu aplikován (lokální/regionální rozvoj, mezinárodní rozvojová studia, participace a výkon vlád, zdraví populace atd.), z rozlišení řádovostní úrovně sledování (makro, mezo, mikro, lokální úroveň, úroveň jednotlivce), nebo z hlediska aplikace kvantitativních, resp. kvalitativních metod. Je však nutné konstatovat, že míra provázanosti uvedených přístupů k měření sociálního kapitálu je značně vysoká. To dokumentuje i obrázek 12 znázorňující strukturální a kognitivní sociální kapitál ve vztahu k řádovostní úrovni.

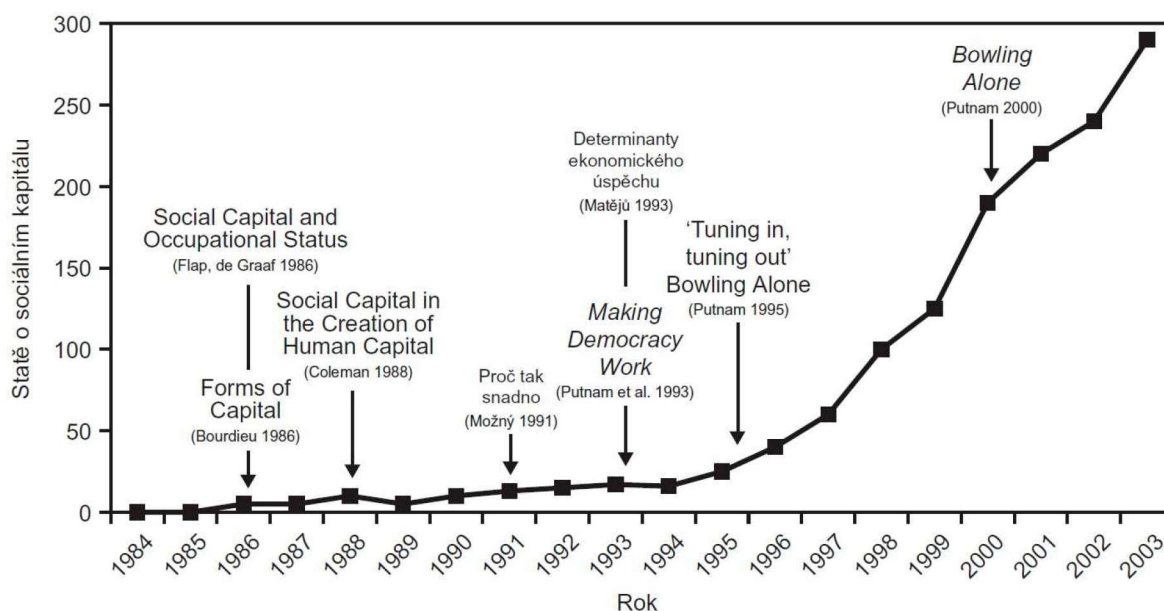
Při měření konceptu sociálního kapitálu lze v praxi dle IISAKKY, 2006, s. 11, zpravidla využít následující 3 zdroje:

- rozhovory a dotazníkové materiály,
- data registrů a statistik,
- samostatné datové soubory o sociálním kapitálu.

Většina statistik a materiálů používaných při měření sociálního kapitálu byla původně sestavena pro nějaký jiný účel, což je na jedné straně výzvou, na straně druhé to snižuje porovnatelnost výsledků. Další komplikací je nutnost zkoumání komunity v kontextu činnosti a názorů jednotlivců (SIMPURA, 2002.) Jediný datový soubor totiž zřídka poskytuje dostatečně silný základ pro komplexní a rozmanité zkoumání sociálního kapitálu, většinou je nutné paralelně použít různé materiály z různých úrovní výzkumu.

Za povšimnutí stojí fakt, že ačkoli měření sociálního kapitálu prošlo za poslední dekádu kritickou reflexí, je Putnamův přístup stále brán za základ, z něhož se odvozují další podobně orientované výzkumy v USA i jinde, včetně ČR (ŠŤASTNÁ, 2016, s. 43). Jenže zatímco u jiných typů kapitálu (např. lidského kapitálu) již byl nalezen při empirických studiích konsensus, pokud jde o využívání konkrétních indikátorů, v případě sociálního kapitálu hledání nejlepších indikátorů stále pokračuje (GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002b, s. 6). Navzdory neustálým snahám o harmonizaci, jednoduchý a efektivní model měření sociálního kapitálu se zdá, že je to vzdálený cíl. Dosud vyvinuté rámce měření se zdají být tak široké a rozsáhlé, že vyžadují shromáždění rozsáhlých samostatných datových sad, kdy nemohou být úspěšně použity stávající statistické zdroje – to je dominantním trendem ve většině zemí světa (IISAKKA, 2006, s. 22). Velmi činní byli v tomto ohledu zejména ekonomové, kteří významně přispěli k literatuře týkající sociálního kapitálu, aniž by ale tyto poznatky dostatečně sdíleli – do značné míry díky užšímu zaměření výzkumu (FINE, 2002, s. 176). Proto je pozice koncepce sociálního kapitálu a jeho měření v „kapitálové rodině“ poměrně slabá, což pochopitelně nepřímo souvisí s malou historickou podporou této doktríny. Stěžejní produkční faktory v agrárních a průmyslových společnostech byly práce, půda a kapitál, ekonomové se tudíž přirozeně soustředili na tyto faktory. I kdyby sociální kapitál podle definice existoval tak dlouho, jako lidské bytosti samotné, hypotéza, že jeho význam pro národní ekonomiku je dnes větší, není nepravdivá. Obrovský rozmach konceptu sociálního kapitálu na konci 20. století lze těžko vysvětlit jiným způsobem, než ambicí vysvětlit fenomény, které vznikly ve znalostní ekonomice. Asi nejdůležitější z nich je v tomto ohledu pokles významu fyzického kapitálu pro ekonomický růst (WESTLUND, 2006, s. 16).

Obrázek 16 – Počet publikací o sociálním kapitálu v letech 1984-2003



Zdroj: HALPERN, 2005, s. 9, ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 13.

A jaké jsou další perspektivy sociálního kapitálu do budoucna? Doposud malá pozornost byla věnována sociálnímu kapitálu jako dynamickému konceptu. Z hlediska tvorby kolektivního sociálního kapitálu není důležitý jen vývoj občanské společnosti (míra participace, jak poukazuje Robert Putnam), ale i její vzájemná interakce s politickou reprezentací. Tento reciproční vztah, který nebyl doposud dostatečně teoretizován, má vliv na očekávání lidí, jejich solidaritu, vzájemnou důvěru i míru participace. Neméně významný je pak regionální kontext, ať už pro ekonomický rozvoj, tak i pro rozvoj participace a demokracie obecně, jak poukázal již původní Putnamův koncept sociálního kapitálu jako lokální politické kultury (ŠAFR, SEDLÁČKOVÁ, 2006, s. 61).

## 2.5 Sociální kapitál v managementu regionální ekonomiky

Růst významu sociálního kapitálu v ekonomice je tak velký, že CHRISTOPOULOS, 2012, s. 272, hovoří o tzv. elitním sociálním kapitálu, jehož vytvoření, zachování nebo zničení má srovnatelný význam s jinými klíčovými zdroji ekonomiky, jako je lidský kapitál, což potvrzuje i celá řada dalších autorů (LIN, 1999, GROOTAERT, VAN BASTELAER, 2002a, DYNES, 2002, HÄUBERER, 2011, SIEGEL, 2016, apod.).

Dle MAJEROVÉ, et al, 2011, s. 24, má sociální kapitál vliv na ekonomický růst a vyspělost. Sociální sítě a jejich funkčnost a důvěra ve společnosti a v její normy přispívají k efektivnímu fungování trhů. Výzkumy prokázaly, že úroveň sociálního kapitálu, respektive jeho dílčích složek pozitivně koreluje s tempem ekonomického růstu. V případě

participace v organizacích občanské společnosti to potvrzují RAISER, et al, 2002, u důvěry mezi lidmi navzájem i mezi lidmi a institucemi USLANDER, 2004, a obdobné souvislosti zjistili na úrovni obcí i SCHAFFT a BROWN, 2000, v Maďarsku nebo CUSACK, 1999, v Německu. Nizká úroveň sociálního kapitálu, nedůvěra a nespolečenská spolupráce mohou naopak vést ke ztrátě konkurenceschopnosti (LINDKVIST, 2010). Na druhou stranu hospodářská situace v regionu, ekonomická vyspělost a růst ovlivňují sociální kapitál prostřednictvím příjmů jednotlivců, jejich zaměstnanosti respektive nezaměstnanosti, a také například strukturou příjmové nerovnosti nebo kvalitou nabídky služeb a životního prostředí. Ekonomická vyspělost, růst a úroveň, kvalita, tvorba a využívání sociálního kapitálu jsou navzájem oboustranně provázány.

Nové politiky regionálního rozvoje se proto dle STACHOVÉ, BERNARDA, ČERMÁKA, 2009, s. 24, spíše než na investice zaměřují na endogenní regionální růst ve formě výzkumu a vývoje, inovaci a podnikání. Klíčové je vytváření podmínek pro inovaci a růst, ale také pro vytváření sítí (síťování) a institucionální spolupráci. Typickými nástroji jsou pak například výzkumné parky, instituce transferu technologií a partnerství veřejného a soukromého sektoru (Public Private Partnership) atp. (BEUGELSDIJK, VAN SCHAIK, 2005). Jelikož může být sociální kapitál považován za vlastnost skupiny a vyžaduje spolupráci, otevírá se při jeho vytváření prostor pro působení vlády. Ta může podporovat svými opatřeními prostředí vhodné ke kooperaci a participaci v lokálních organizacích, podporovat tak výměnu informací (IYER, KITSON, TOH, 2005). V posledních 20 letech se veřejná participace stala hlavním atributem regionálního plánování. Stoupající komplexita společnosti a stále se zvyšující hladina vzdělanosti a přístupu k informacím prostřednictvím informačních technologií limituje tradiční top-down praktiky plánování a rozšiřuje kolektivní vyjednávání a komunikaci v plánování, které je pak nazýváno komunikativním, participativním či kooperativním (RAAGMA, 2002).

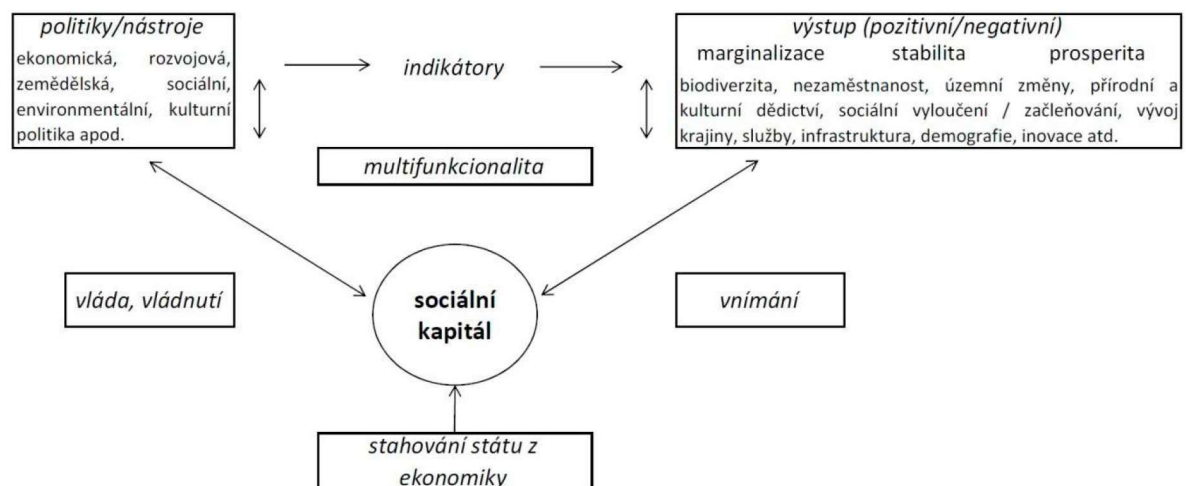
Veřejná participace a úspěch procesu rozvoje jako celku je ovlivněn postojem autorit na straně jedné a postojem lidí, jejich aktivitou a znalostmi na straně druhé. Jelikož existuje vztah mezi institucionální hustotou a regionální identitou, existence velkého množství regionálních institucí garantuje aktivnější participaci a udržitelný občanský rozvoj. Vytváří se aktivní a dynamická síť, která slouží k posilování lokálního či regionálního potenciálu. Veřejná participace často závisí v první řadě na jednání autorit a jejich postoji k potřebě této participace. Nedostatek politické vůle a strach z toho, že silná občanská participace a množství institucí a názorů zpomalí proces rozvoje, se může stát překážkou rozvoje regionální ekonomiky (RAAGMA, 2002). Opomenutelná není ani existence různých nejistot a asymetrických informací v reálných ekonomických



transakcích, což může znamenat, že tyto transakce nejsou vždy prováděny s cílem maximalizovat vzájemný přebytek. Dá se říci, že vzájemné propojení a vztahy důvěry mezi jednotlivci ovlivňují jejich chování → sociální kapitál ovlivňuje ekonomickou rovnováhu (SAKAI, 2012, s. 706). O vztahu sociálního kapitálu a regionální ekonomiky blíže viz také ALANEN, PELKONEN, 2000, ALANEN, NIEMELÄINEN 2001, ALANEN, 2003, KIZILKAYA, 2017.

Pro poznání sociálního kapitálu v území a jeho vlivu na rozvoj regionální ekonomiky je dle MAJEROVÉ, et al, 2011, s. 79-80, důležité nejen zachytit, do jakých sítí jsou aktéři zapojeni, ale také k jakým vnitřním a vnějším zdrojům mají díky tomu přístup, jak to ovlivňuje jejich jednání a pozici v dané oblasti a jakým způsobem svým konáním ovlivňují rozvoj lokality či regionu a jeho pozici v teritoriální organizaci státu. Vzhledem k provázanosti sociálně-prostorových vztahů mohou jednotliví aktéři efektivněji dosáhnout regionálních rozvojových cílů díky spolupráci s dalšími aktéry na krajské, ale také lokální a národní úrovni. Regionální sociální kapitál se přitom může mezi jednotlivými oblastmi lišit a zásadně tak ovlivňovat regionální rozvoj a regionální disparity (PUTNAM, LEONARDI, NANETTI, 1993). Roli sociálního kapitálu při rozvoji regionální ekonomiky a v boji proti marginalizaci demonstruje obrázek 17 – v současném neoliberálním diskursu je pojem sociálního kapitálu někdy považován za endogenní nápravný prostředek (WIESINGER, 2007), kdy například v případě stáhnutí se státu z ekonomiky sociální kapitál pomáhá nahradit služby, které dříve organizoval veřejný sektor. Negativní vývoj v místní ekonomice může ale zničit sociální kapitál tím, že klade příliš velké nároky na solidaritu a na udržování sociálních sítí, které je příliš náročné a mimo schopnosti místních lidí a subjektů.

Obrázek 17 – Konceptualizace sociálního kapitálu a rozvoj regionální ekonomiky



Zdroj: WIESINGER, 2007, s. 47.

MAJEROVÁ, et al, 2011, s. 95, identifikovala významné vztahy, spolupráci a utváření sítě aktérů utvářejících regionální sociální kapitál ve čtyřech oblastech:

- utváření regionální platformy veřejné správy aktivní spoluprací mezi krajem, obcemi a mikroregiony a vazbami na národní instituce,
- regionální spolupráce mezi veřejnou správou a soukromým sektorem v oblasti ekonomického rozvoje, podpory podnikání a zaměstnanosti,
- společný postup veřejné správy s nevládními neziskovými organizacemi, občanskými sdruženími a obyvateli při prosazování udržitelného rozvoje, ochraně životního prostředí a zlepšování kvality života,
- společná regionální priorita: výzkum a vzdělávání.

Implementace ryze ekonomických konceptů regionálního rozvoje, které nebraly v potaz sociální vztahy, často selhávaly. Aby byly rozvojové politiky úspěšné, musíme být nejen schopni identifikovat příčiny regionálních nerovností a sociálních problémů (ekonomické, sociálně ekonomické, sociálně kulturní, environmentální), ale s navrhovanými řešeními a projekty by se měli ztotožňovat také lidé, kterých se týkají. Tomu může napomoci právě koncept sociálního kapitálu a model integrovaného endogenního regionálního rozvoje. Jádrem tohoto přístupu je ve využívání místních potenciálů rozvoje obcí a regionů, které jsou spojeny s představami místních lidí a odpovídají místním způsobům jednání, čímž zaručují existenci řádu v lokalitě a umožňují lidem zvládat sociální dění. Důraz je kladen na využití nemateriálních potenciálů rozvoje, které mohou jednak posilovat participaci obyvatelstva na rozvoji, protože vedou lidi k formulaci, prosazování a obhajobě zájmů lokalit, v nichž tito lidé žijí, a jednak zvyšují sociální kapitál daných obyvatel (MAREK, 2004). Koncept sociálního kapitálu, rozvinutý díky kvantitativní sociologii, je příkladem, jak může být teoretický koncept využit a poskytnout výhodu při úvahách o synergických účincích a účincích prostředí rozvíjených regionálními a urbánními ekonomy při strategickém nebo územním plánování (CAPELLO, 2012, s. 328-329). Vytvoření regionálních sítí předpokládá, že účastníci, kteří mají být zapojeni do sítě, jsou ochotni spolupracovat. Politika může tuto snahu pouze povzbudit, osvětlit a motivovat. Není možné „naplánovat“, zda se v konečném důsledku regionální spolupráce prostřednictvím sítě opravdu uskuteční. Současně vzniká otázka, zda lze plánováním zvýšit ochotu regionálních aktérů jednat. Zde se objevuje problém, že přístupy k vhodnému regionálnímu (síťovému) prostředí se zaměřují na mezoúroveň, ovlivnění individuální ochoty aktérů ale musí být řešeno na mikroúrovni. Vzhledem k absenci vhodných politických nástrojů je to však téměř nemožné (SCHÄTZL, DIEZ, 2012, s. 229).

MARKOVA, 2014, s. 11, hovoří o dvojím přístupu či dvou scénářích rozvoje regionální ekonomiky, které vymezuje pojmy „vysoká“ a „nizká“ cesta (high road / low road). Tyto přístupy představují dva způsoby, jak usnadnit rozvoj regionu různými mechanismy (viz KRÄTKE, 1999, nebo SCOTT, 1996). První přístup („vysoká cesta“) je zaměřen na rozvoj regionů založený na inovacích a intenzivní spolupráci, což se přímo dotýká sociálního kapitálu. Tato cesta směřuje regionální a ekonomickou politiku k vytvoření stabilních a podpůrných institucí rozvíjejících spolupráci v (regionální) ekonomice (KRÄTKE, 1999, KRÄTKE a BORST, 2007). Navzdory rostoucí konkurenceschopnosti založené na inovacích mezi regiony v evropském kontextu je druhý přístup, tzv. „nizká cesta“, stále jedním z dominantních přístupů a typický například pro hraniční oblasti střední a východní Evropy. Tento přístup vychází z konkurenční výhody, např. cenové konkurence, rozdílů v pracovních normách a nízkých mezd. Je převládajícím ekonomickým vztahem většiny přeshraničních oblastí z důvodu odlišné povahy hraničních jednotek a jejich asymetrických interakcí, kdy jedna strana hranice těží ze spolupráce tím, že využije výhody z ekonomických rozdílů mezi sousedními územími (KRÄTKE, 1999). Efektivita rozvojových aktivit je dle VÁNĚHO, 2012, s. 360, závislá na integraci klíčových aktérů a subjektů do lokálních a externích sítí (bližší viz LOWE, MURDOCH, WARD, 1995) za účelem využití stávajícího rozvojového potenciálu, jehož klíčovou složkou je sociální kapitál, a to zejména v souvislosti s efektivním využitím ostatních kapitálů, resp. potenciálu rozvoje (LIN, 2001, HAMPL, 2003, VESELÝ, 2008, a SEIDL, CHROMÝ, 2010). Kvalitní sociální kapitál je možné indikovat například ve smyslu aktivní spolupráce obce s dalšími subjekty. Z pojetí GRANOVETTRA, 1985, nebo HLADÍKA, 2005, vyplývá, že spolupráce, participace, komplementarita, zvyšování kapacity a velikosti lokálních organizací posilují sociální kapitál regionální ekonomiky.

Budování partnerství a spolupráce prostřednictvím různých nástrojů regionální politiky vychází dle KHENDRICHE TRHLÍNOVÉ a JELÍNKOVÉ, 2014, s. 121-122, ze stávajících odborných diskusí o významu sociálního kapitálu pro podporu místní ekonomiky i pro snižování rozdílů v ekonomickém rozvoji mezi jednotlivými regiony. Koncept sociálního kapitálu se též dostává do oficiálních doktrín politiky podpory rozvoje území a regionální politiky nejen na úrovni jednotlivých států, ale i EU při respektování závěrů studií realizovaných např. Putnamem a dalšími autory. Spolupráce a partnerství jsou chápány jako základní principy v procesu prostorového plánování, územního plánování i strategického řízení, koncepční dokumenty i zaměření finančních nástrojů považují partnerství za přirozenou a nedílnou součást rozvojových procesů regionální ekonomiky (KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, JELÍNKOVÁ, 2014, s. 121-122).

## **3 MANAGEMENT SPOLUPRÁCE, PARTNERSTVÍ A PARTICIPACE**

### **3.1 Spolupráce, partnerství a participace a další kooperativní vztahy obcí**

Spolupráce je v dnešní době významný prvek fungování veřejné správy a nezbytný prvek rozvoje regionální ekonomiky, kdy důvody pro spolupráci nejrůznějších subjektů mají základ v existenci „synergického efektu“, tedy faktu, že společně lze díky sociálnímu kapitálu dosáhnout významnějšího výstupu, než kdyby každý subjekt usiloval o dosažení cíle sám. Spolupráci lze obecně považovat za součinnost určitého množství subjektů při dosahování určitého společného cíle. Z hlediska zúčastněných partnerů, jimiž mohou být složky státní správy, jednotky samosprávy, neziskové organizace (bez ohledu na jejich charakter), podnikatelský sektor či občané, můžeme rozlišit řadu forem spolupráce založených na nejrůznějších kombinacích vztahů zúčastněných subjektů a podmínek pro její naplňování (GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 14). HRABINOVÁ, 2011, s. 8, uvádí, že široká spolupráce různorodých aktérů je v dnešní době považována za velmi významný pozitivní faktor v přístupech k územnímu rozvoji. Můžeme rozlišit spolupráci jak ve vertikální dimenzi geografických úrovní, tak v horizontální dimenzi aktérů. Spolupráce aktérů v území je reflektována v různých tématech ekonomického, sociálního a kulturního rozvoje území, spolupráce a síťování usnadňuje přístup na trh, ke zdrojům i znalostem pro zachování konkurenceschopnosti ekonomických subjektů.

V souvislosti s pojmem spolupráce se můžeme setkat i s dalšími pojmy, jako je partnerství, participace či kooperace. Zatímco kooperaci lze zcela považovat za synonymum spolupráce, protože označuje též součinnost nebo spolupůsobení subjektů, které jsou zainteresováni na efektivním výsledném produktu svých společných aktivit, tak v případě ostatních pojmů je možné nalézt jisté odlišnosti. Někteří autoři tyto pojmy zcela ztotožňují (což je případ této práce) či definují například partnerství jako nejvyšší stupeň spolupráce. Vyjdeme-li ze studie NEJDLA a ČERMÁKA, 2007, s. 17-18, lze též konstatovat určité rozdíly, bohužel níže vedené významové rozlišení terminů „spolupráce“, „partnerství“ a „participace“ není v odborné literatuře ani v oficiálních dokumentech ČR či EU důsledně dodržováno:

- Spolupraci ve veřejné politice rozumíme v rámci této práce relativně trvalé kooperativní vztahy symetrické povahy mezi dvěma nebo více aktéry stejného typu (např. mezi územními samosprávnými celky), které vznikají dobrovolně z vůle jejich účastníků za účelem dosažení či dosahování nějakého společného cíle. Spolupracující aktéři jsou v nich formálně rovnoprávní, do jejich vztahů se nepromítají vrchnostenské relace, které mezi nimi mohou případně existovat v jiné

souvislosti. Přispívají k dosažení společného cíle každý ze svých zdrojů a spoluodpovídají za výsledek.

- Participaci – v našem případě jde o institucionalizovanou politickou participaci občanů jako jednotlivců nebo jako kolektivů v různé míře integrovaných, rozumíme jejich dobrovolné aktivity, jejichž cílem je ovlivňovat nebo jednorázově ovlivnit místní politiku. Tímto svým specifickým zaměřením se politická participace odlišuje od širě chápané lokální participace zahrnující také účast na ekonomickém, společenském a kulturním životě obce. Rozhodování o tom, zda konkrétní chování občanů obce je či není politickou participací, bývá však často obtížné, mj. proto, že i zdánlivě nepolitické chování může mít v jistém kontextu politický význam.
- Partnerství – pokud se kooperativní vztahy tohoto druhu vytvářejí mezi subjekty různých typů (např. mezi územními samosprávnými celky a nestátními neziskovými organizacemi), označujeme je jako partnerství. Partnerství vzniká například mezi obcemi a soukromými podnikatelskými subjekty (partnerství ve veřejné politice viz také např. PIERRE, 1998, nebo ELANDER, 2002). Termín partnerství se poprvé dle POTLUKY, et al, 2012, s. 10, objevil v oblasti obchodního práva, kde označoval smlouvu zajišťující rovné rozdělení zisku, ale také ztrát ze společného obchodu. O pronikání „partnerství“ do současného slovníku se zasloužila především EU. Lidé z veřejné správy často partnerstvím míní běžnou spolupráci vládních a nevládních subjektů při přípravě programů pro využívání strukturálních fondů, příp. prosté poskytování informací veřejnou správou. Postupně se však princip partnerství dostal z mezinárodní a národní úrovně na úroveň regionální a místní a na všech zakotvil jako jeden z vůdčích principů strukturální a kohezní politiky EU, jako pravidlo pro veškeré aktivity orgánů napojených na instituce EU. Objevuje se např. v platném Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1304/2013 (i č. 1081/2006), *o využívání Evropského sociálního fondu*. Od 90. let se partnerství stalo klíčovým znakem programů EU a postupně převládlo jakožto zapojení národních, regionálních a místních subjektů do nových forem spolupráce. Z úrovně programů se partnerství rozšířilo na úroveň projektů. Přesto zde nacházíme, stejně jako v případě ostatních pojmů, určité právní vakuum, což zmiňuje i vládní dokument *Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru* (viz JIRÁNEK, et al, 2008, s. 40) schválený usnesením vlády ČR č. 9 ze dne 5. ledna 2009, který uvádí, že princip formalizovaného partnerství, vyžadovaný EU v určitých situacích, např. při čerpání

podpory z evropských fondů, není v ČR právně definován. Jeho výklad je tak pro veřejnou správu nejasný a stává se pojmem budícím zbytečné obavy. Není daná ani oficiální metodika pro vedení a udržení partnerství nebo zapojení veřejnosti do rozhodování, nejsou ani definovány znaky, kterými se vyznačuje kvalitní partnerství.

K otázce spolupráce můžeme ještě poznamenat, že sociální kapitál v podobě spolupráce veřejných a soukromých subjektů, tak participace občanů v lokální politice se projevuje nejen institucionalizovanými a právně regulovanými formami, ale může se také odehrávat v poloze ryze neformální kooperace lokální, občanské a podnikatelské scény zprostředkované např. osobními styky jednotlivých osobností regionu. Neformální vztahy a aktivity předcházejí často vznik vztahů a aktivit formálně upravených a existují paralelně s nimi, případně po nějakém čase zanikají.

### **3.2 Východiska spolupráce a partnerství v oblasti rozvoje regionální ekonomiky**

Základem úspěchu při zakládání jakékoliv formy spolupráce je vždy existence a schopnost využití lokálního a regionálního znalostního fondu, umožněné dostatečně širokým zastoupením, schopnost komunikovat o problémech a shodnout se na společné vizi, na společném programu, udržet motivaci a ochotu partnerů vkládat do spolupráce myšlenky a prostředky a sdílet nejen prospěch, ale i rizika (MISTERKA, 2004, PELCL, FARKAS, HANDEREK, 2004). Zapojení partnerů do rozhodování a realizace veřejných politik nepochybně přispívá k rozvoji regionu, přestože z rozvoje regionu získává každý z partnerů jiné užítky či přínosy. Cílem však je vždy maximalizovat užítky všech partnerů, a tím současně zvyšovat užítky všech obyvatel ve vymezeném území (jedná se o tzv. kolektivní kapitál). Každá politika a každá fáze její realizace má proto specifický cíl a z něj plynoucí specifické užítky (KOLEKTIV AUTORŮ, 2006, s. 9).

Východiska spolupráce a partnerství v oblasti rozvoje regionu lze dále rozlišovat dle DOČKALA, 2006, nejen dle teritoriálních úrovní (viz tabulka 9), ale i dle typů aktérů či dle motivů jejich interakce. V této souvislosti je regionální ekonomika a politika považována za politickou arénu s četnými kolektivními či korporativními prvky. Tato rozšířená představa vyplývá ze „silné oboustranné (resp. mnohostranné) závislosti mezi veřejnými subjekty na různých teritoriálních úrovních“. Mezi aktéry regionální ekonomiky vznikají husté, zejména politické, sítě, a to jak vertikální – prostupující všechny tři roviny, tak i horizontální – v rámci interakci aktérů na každé z rovin. Právě kolektivní charakter regionální politiky se jeví jako možný pomyslný nástroj zkoumání na všech 3 teritoriálních úrovních, což umožňuje odhalit komplexitu vztahů mezi aktéry regionálních zájmů v Evropské unii.

Tabulka 9 – PrINCÍP partnerství v trojrovinném pojetí EU

Rovina	Formální nastavení principu partnerství	Naplnění principu partnerství	Aktéři
EU	existují formalizovaná pravidla pro působení aktérů regionálních zájmů, jsou nastavena procesní pravidla vyjednávání mezi evropskými institucemi a členskými státy	dochází k časté interakci mezi zájmovými skupinami a evropskými institucemi, připomínky zájmových skupin a pozice členských států jsou kooptovány do návrhů Evropské komise	instituce EU (zejména Evropská komise, Výbor regionů, Evropský parlament), orgány členských států (ministerstva a jiné kompetentní úřady, negociační výbory), evropské asociace regionálních zájmů
stát	subnárodní složky mají možnost podílet se na vyjednávání u evropských institucí po boku státu, existuje formalizovaný dialog mezi státními orgány a subnárodními složkami ve věcech nastavení regionální politiky EU v daném členském státě, subnárodní složky nejsou pouze detašovaná pracoviště státních orgánů, ale tvoří opravdovou decentralizovanou rozhodovací úroveň	subnárodní složky nabízenou platformu využívají	orgány členských států (ministerstva a jiné kompetentní úřady), národní asociace regionálních zájmů, odborná veřejnost, širší veřejnost
region	subnárodní složky nejsou pouze detašovaná pracoviště státních orgánů, ale tvoří opravdovou decentralizovanou rozhodovací úroveň, za realizaci regionálně rozvojových programů jsou odpovědné subnárodní složky	na tvorbě regionálně-rozvojových programů se podílí co nejširší spektrum regionálních či lokálních aktérů, v regionu existuje subjekt, který má na starosti výkon regionálně-rozvojových programů (tzv. regionální management)	orgány místní samosprávy či přenesené státní správy, regionální a lokální zájmy, regionální a lokální výzkumná a vzdělávací centra, neziskové organizace, odbory, širší veřejnost

Zdroj: DOČKAL, 2006, s. 14.

Vznik vzájemných struktur – sítí mezi jednotlivými aktéry a institucemi regionálního rozvoje může mít různou podobu a intenzitu, vždy je ale charakteristická nějakou skupinou aktérů regionálního rozvoje, kteří jsou navzájem propojeni relativně stálými, vzájemně závislými vztahy, které nejsou hierarchické povahy a které často nabývají nejen formální, ale i neformální podoby. Aktéři sítě mají společný cíl (problém), jehož dosažení (řešení) je nejlépe realizovatelné právě vzájemnou spoluprací na bázi výměny zdrojů. Sítě představují novou formu organizace struktury a procesů rozhodování, která je zásadní pro možnost mobilizace zdrojů vlastněných různými aktéry a tím pro dosažení cíle, kterého je pro aktéry obtížné dosáhnout samostatně. Podle míry spolupráce subjektů uvnitř sítí můžeme podle HRABINOVÉ, 2011, s. 23, rozlišit čtyři základní typy sítí (informační síť, rozvojové síť rozšiřující míru spolupráce, přesahující síť a akční síť):

1. informační sítě určené čistě na výměnu informací a průzkum možných řešení problémů,
2. rozvojové sítě rozšiřující míru spolupráce o prvek vzdělávání pro implementaci řešení,
3. přesahující sítě rozšiřující míru spolupráce o prvek nabídky společných speciálních strategií pro své aktéry,
4. akční sítě, kdy konkrétní aktivity jsou realizovány aktéry v síti společně.

Vytváření partnerství a spolupráce nemá v České republice ani okolních státech dlouhou tradici, postupně však dochází k jejímu rozvoji, získávání zkušeností a překonávání různých problémů. I po více než 25 letech po Sametové revoluci je dle DOBEŠE, ČÁPA, 2008, s. 10, velmi rozšířeným jevem vnímat partnerství a spolupráci jako cosi nadiktovaného shora, něco, co po nás vyžaduje například Evropská unie nebo případně podmínky nějakého projektu. V jiných případech je nedůvěra v modely spolupráce/partnerství způsobena pokřiveným chápáním jejich smyslu a mechanismu. Je proto vhodné dodržovat určité postupy, které napomáhají jejich realizaci (viz TUBA, SZOMOLAI, KOVÁCS, 2006, s. 4-8):

1. identifikace partnerů a společných výzev,
2. hledání společného řešení,
3. tvorba struktur – dohoda o spolupráci/partnerství (nebo založení společné organizace),
4. definování cílů, aktivit, zdrojů (návrh akčního plánu),
5. organizační rozvoj,
6. realizace vytyčených úloh týmovou spoluprací,
7. definování dopadu, sledování výsledků.

Vývoj partnerství a spolupráce se historicky promítal nejen do problematiky regionálního rozvoje na národní úrovni, ale zejména na partnerské spolupráci v jednotlivých regionech. Zkušeností všech typů partnerů z provádění projektů, zpracovaných v rámci uplatňování politiky soudržnosti, se staly přínosem pro rozvoj partnerské spolupráce v regionech. Přestože se partnerství a spolupráce rozvíjí na všech úrovních, mnohé překážky a bariéry identifikované v minulosti přetrvávají i nyní. Při uplatňování spolupráce a partnerství je možné konkrétně identifikovat následující bariéry a základní překážky v jejich rozvíjení (KOLEKTIV AUTORŮ, 2006, s. 7-9):



1. Malé povědomí o přínosu principu partnerství pro budoucí efektivitu regionální politiky.
2. Nedostatky v porozumění a znalosti principů politiky EU.
3. Nesprávné načasování zapojení partnerů.
4. Nedostatečné porozumění environmentálním aspektům udržitelného rozvoje a jejich interakcím s dlouhodobým socioekonomickým rozvojem.
5. Kapacity (čas a zdroje jako limity partnerů).
6. Nejasné participační procesy a nedostatečně formalizované role partnerů.
7. Nedostatečná diskuse, komunikace, dostupnost informací.

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že bariéry se vyskytují jak na straně veřejné správy, tak i ostatních partnerů, nelze tedy tuto problematiku paušálně generalizovat. Překonávání překážek v oblasti kooperaci je dle FIXELA, et al, 2010, úspěšné zejména v případě, je-li postaveno na principech konstruktivní spolupráce a akceptování vyváženosti vztahů mezi silnými a slabými subjekty. Toto propojení pak umožňuje dosáhnout řady komparativních výhod. Například pro společenství převažujícího počtu malých obcí může být svým způsobem atraktivní členství větší obce, která má větší ekonomické i organizační možnosti a může tak významně přispívat ostatním k realizaci pro ně málo dostupných záměrů. Z tohoto hlediska lze považovat přítomnost většího a významného města v aglomeraci za pozitivní prvek posilující pozici celku vůči vnějším subjektům.

Úspěch spolupráce či partnerství v regionální ekonomice se však nemusí projevit bezprostředně po jejím navázání, často je to neustále kontinuálně pokračující proces, jehož pozitivní výsledky se projevují až v řádu několika let či desetiletí. Zhodnocení tohoto procesu proto nelze provádět jen kvantitativně dle splněných cílů nebo získaných finančních prostředků, ale je nutné hodnotit proces i kvalitativně – podle úrovně vzájemných vztahů a vazeb jednotlivých aktérů, protože jsou-li tyto vazby kvalitní, stávají se základem dalšího budoucího rozvoje této spolupráce a partnerství či vzniku zcela nových forem spolupráce subjektů. Mezi nejvýznamnější formy spolupráce/partnerství v regionálním rozvoji se svým významem zařadila v posledních letech spolupráce municipalit či různé kooperace z ní vycházející.

### **3.3 Význam a důvody spolupráce obcí**

Území každého státu je velmi různorodým prostorem s odlišnými možnostmi jednotlivých obcí a s různorodými rozvojovými aktéry, v němž se jako významný rozvojový nástroj musí uplatnit spolupráce. Subjektů ovlivňujících rozvoj obcí je podle

BINKA, 2010a, celá řada, ať už se jedná o aktéry na národní, regionální či lokální úrovni. Opravdový rozvoj obcí se však odehrává na lokální úrovni, kde je využití tradičních rozvojových nástrojů pro „malé“ aktéry omezené.

Z hlediska lokálního (místního) rozvoje si dle BARTHOLOMEEUSSENA, 2001, s. 17-19, pozornost zasluhují dvě roviny spolupráce/partnerství:

- **íntrakomunální (vnitroobecní)** – Intrakomunální spolupráce je důležitou složkou lokální demokracie, protože dává šanci podílet se na rozvojových rozhodnutích i na realizačních krocích, které s ními souvisí a dotýkají se života lokálního společenství. Na lokální úrovni je primárním partnerským vztahem vztah občana a místní samosprávy. Jak tento vztah nezůstane jen vztahem formálního svěřeni (volbami) ze strany občana (voliče), tak ani samospráva nezůstane jen v podobě malého zájmu o zpětnou vazbu s občanem, vzniká proto šance na aktivizaci množství dalších cílených partnerství/spoluprací na řešení potřeb a zájmů lokálního společenství. V tomto směru se ukazuje, jaký velký význam má vzájemná komunikace mezi občanem a samosprávou. Důležitým faktorem je, do jaké míry je samospráva (její jednotliví představitelé) schopná i ochotná udržovat tento vzájemný partnerský dialog. Z hlediska spolupráce ve prospěch lokálního rozvoje ve velké míře záleží na schopnosti samosprávy, jako správce sídla (území), vyjednávat a také na schopnosti vstupovat do partnerských kooperačních vztahů.
- **ínterkomunální (meziobecní)** – Interkomunální spolupráce/partnerství jsou pro podmínky rozdrobené sídelní struktury státu mimořádně významným pro- rozvojovým prvkem. To, že spolupráce/partnerství se zase začíná objevovat jako určitá hodnota, je i důsledek toho, že v souvislosti se získáním samosprávných kompetencí, samosprávy jsou odkázány na sebe, na vlastní možnosti a především vlastní manažerské schopnosti těch, kteří samosprávu reprezentují. Samosprávy musí proto řešit množství problémů včetně rozvojových, při kterých se ukazuje, že jejich řešitelnost je optimální a v některých případech výlučně možná pouze ve spolupráci více subjektů, včetně subjektů sídelních.

Základní rovínou spolupráce z těchto dvou konceptů je dle mnoha autorů právě spolupráce obcí. Umožňuje totiž obcím snáze řešit problémy či zajišťovat veřejné statky (BINEK, et al, 2012, s. 4). Spolupráce obcí je jako kterýkoliv jiný vztah založený na dobrovolnosti, nelze najít jeden univerzálně platný model, stejně tak není možné komplexně vyřešit všechny vztahy a vazby mezi jednotlivými aktéry kooperačních vztahů. Je také významným vztahem ve všech oblastech lidské společnosti. Klíčovou otázkou je

však nalézt co nejoptimálnější způsob spolupráce, který povede k dosažení cílů a naplnění představ jednotlivých subjektů.

Základem úspěšné spolupráce obcí je dle ŽÁRSKÉ, 2007, s. 51, komunikace obce s jinými obcemi. Je prostředkem na řešení problémů dalšího rozvoje obce, které není možné anebo finančně únosné, případně z hlediska efektivnosti účelné realizovat jen ve vlastní obci a případně získat úspory z rozsahu. Proto se sdruží s jinou obcí s cílem realizovat určitou aktivitu. Realizace meziobecní spolupráce a spolupráce se subjekty v území je spojená s uplatňováním, resp. využíváním dalších nástrojů ekonomického a neekonomického charakteru.

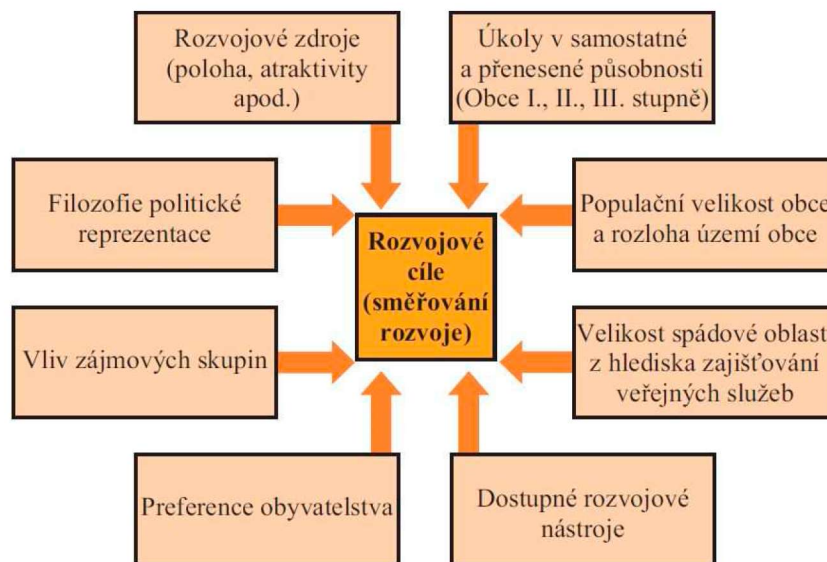
Rozvojové představy se na místní úrovni, úrovni obcí, liší podle potřeb daného typu aktéra. Hlavní rozvojové priority se však ani u různých skupin aktérů neliší. Za rozvoj obce považují místní aktéři – jak starostové, tak obyvatelé – především řešení problémů s technickou infrastrukturou (tzv. „tvrdé projekty“). Obyvatelé obcí tak upřednostňují řešení nedostatků, které jsou v obcích přímo viditelné. Rozvojové priority se také obvykle odvíjejí od vybavenosti obce službami. „Měkké“ projekty, které podporují místní aktivity, zlepšují vzdělanost obyvatelstva či jejich kvalifikaci, jsou v obcích často opomíjeny (BINEK, et al, 2010a, s. 23). I GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 15-16, uvádí preferenci „tvrdých“ projektů, kterou v rámci účelové spolupráce navazují obce nejčastěji s cílem:

- zabezpečit investiční akce přesahující možnosti jedné obce, případně takové akce, které se realizují na katastrálních územích více obcí (vodovody, kanalizace, plynofikace, koordinace územního plánu apod.),
- podílet se na projektech, které souvisí s rozvojovými aktivitami regionu či mikroregionu a mají významný efekt například pro zaměstnanost a vzdělanost občanů a s tím související zvyšování konkurenceschopnosti regionu,
- zabezpečovat výkon přenesené působnosti státní správy.

Každá obec má dle HOLEČKA, et al, 2009, s. 21, své neopakovatelné kombinace určitých vlastností, které vytvářejí potenciály jeho přírodního, kulturního a ekonomického rozvoje. Využitelnost těchto potenciálů je závislá na smysluplné aktivitě obyvatel, poloze místa a na velikosti (sociálního) kapitálu, který je k dispozici. Kombinace těchto vstupů do jisté míry předurčuje i optimální strategii chování obcí i celého regionu při využívání svého bohatství. Při určitém zjednodušení můžeme rozlišit tři základní oblasti rozvojových aktivit obce:

- zajištění podmínek pro život obyvatel a podnikání (přímý vliv investiční aktivity se projevuje převážně v oblasti infrastruktury),
- vytváření prostředí pro rozvoj občanských aktivit (nepřímý vliv),
- vytváření prostředí pro rozvoj ekonomických aktivit (nepřímý vliv).

Obrázek 18 – Faktory působící na rozvojové rozhodování



Zdroj: HOLEČEK, J., et al, 2009, s. 22.

Hledání smyslu municipální spolupráce v současných podmínkách České republiky vyžaduje především změnu přístupu od pasivního praktického uplatnění zákonné možnosti sdružování k aktivnímu využití v kontextu celkových veřejných financí. Vítězství demokracie v základním střetu s efektivností pochopitelně mělo a má své ekonomické dopady – nedostatečně vybavené malé obce nejsou schopny uspokojovat veřejné potřeby svých obyvatel efektivně (snížená kvalita veřejných statků, zanedbání dlouhodobého rozvoje obce, zvýšené nároky na dotace, narůstání municipálního zadlužení apod.). Chceme-li se vyhnout antidemokratickému řešení prostřednictvím redukce počtu obcí, je nutné se obrátit k již zmíněné spolupráci obcí. Aktivní dobrovolná spolupráce je jednou z cest k integraci územní samosprávy a zefektivnění veřejných financí. Na základě ekonomických podnětů se proto vytvářejí větší celky, jejichž hranice jsou určeny efektivností aktivit v daném prostoru (KOTVALOVÁ, 2001, s. 12 a 21), neboť nejen ústřední orgány státní správy, ale i samostatné obce brzy začaly pociťovat ekonomické problémy a rozvojové bariéry spojené s malým počtem obyvatel (KADERÁBKOVÁ a KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, 2008, s. 54-55). I přesto, že nedostatek finančních prostředků může být pro mnohé obce silnou nebo dokonce hlavní motivací ke spolupráci obcí, nelze dle BINKA, 2010a, s. 94-95, výhody spolupráce omezovat jen na oblast

ekonomickou, ale lze tvrdit, že ekonomickou stránku musí mít veškeré činnosti v rámci spolupráce. V této souvislosti je oblast financování společné činnosti obcí klíčovým faktorem efektivnosti spolupráce obcí. V případě, že ekonomické aspekty společné činnosti obcí nejsou dořešeny, tak tato situace může vést v praxi k řadě problémů. Potvrzuje se tak nepřímě známé úsloví, že „o peníze jde až v první řadě“.

### 3.4 Vývoj podmínek a formování spolupráce obcí v Česku

Současné a předpokládané budoucí podmínky pro rozvoj měst a obcí jsou nyní předmětem zásadní změny paradigmatu. Zatímco v minulosti byl vždy růst (v populaci i ekonomice) hnací silou místního rozvoje, nyní jsou města a obce vystavena stagnací nebo zhoršení procesů v důsledku demografických a ekonomických strukturálních změn SCHWARTING, KRÖKEL, 2006, s. 6, tyto jevy jsou typické nejen pro střední Evropu, ale pro celé území Evropy.

Vývoj krajiny je neodmyslitelně spjat s historickými událostmi, vývojem společností, zemědělského hospodaření, osídlení a rozvojem řemesel, resp. průmyslu. Podle těchto událostí lze rozčlenit vývoj české krajiny a osídlení do několika etap – tzv. zlomových období, v nichž docházelo k zásadním změnám, které byly důsledkem kulturního a společenského vývoje současné nebo předešlé doby (LOKOČ, LOKOČOVÁ, KOLÁŘOVÁ ŠULCOVÁ, 2010, s. 9).

PERLÍN, 1999, s. 91-92, ve své práci *Venkov, typologie venkovského prostoru* charakterizuje vývoj sídelní struktury v českých zemích a uvádí, že je podmíněna jednak dobou svého vzniku (12. až 14. století) a dále konfigurací terénu. Pro český venkov jsou typická malá sídla s 30-100 obytnými domy a relativně hustá síť menších měst s 3 000-10 000 obyvateli. Tato města tvoří přirozená obchodní centra a centra pro poskytování různých služeb, od poloviny 19. století se uplatnila i jako správní střediska nově budované státní administrativy (politické a soudní okresy). O rozdrobenosti české sídelní struktury svědčí obrovské množství částí obcí nebo katastrálních území. Části obce jsou původně územně oddělené místní části. Tyto části buď dosud samostatně existují, nebo v dalším vývoji mohly urbanisticky srůst s jinou částí (městské části). Na venkově jsou oddělené části venkovských obcí – malé skupiny domů poměrně časté. V Česku je evidováno více než 15 000 částí obcí a pouze na venkově, tedy mimo města je v současnosti evidováno 11 500 částí venkovských obcí. Hustotu sídelní sítě můžeme dokumentovat i průměrnými hodnotami. Na každých 10 km<sup>2</sup> je v Česku téměř 19 částí obcí a bez měst, tedy na venkově tato hodnota klesne na 15 místních částí. Počty sídel však nevypovídají o administrativní

strukturu. Administrativní struktura, tedy struktura veřejné správy, která vykonává základní administrativní a politickou správu na území, je ve srovnání s okolními státy díky historickému vývoji a díky rozdrobené sídelní struktuře velmi parciální.

Historie formování municipálních kooperací v podmínkách ČR přímo souvisí s historickým vývojem počtu obcí, který během uplynulých 100 let opakovaně procházel zcela zásadními změnami. Základem pro formování současné obecní struktury bylo členění území českých zemí v polovině 19. století na přibližně 13 tisíc katastrálních obcí. Zatímco při vzniku ČSR se počet samostatných obcí v Česku pohyboval na úrovni 11 500, tak svého vrcholu dosáhl tento stav v roce 1930, kdy počet samostatných obcí kulminoval na úrovni 11 768. Situace se výrazně nezměnila až do konce 40. let 20. století, kdy v roce 1950 bylo v Česku 11 459 obcí. Mírný pokles oproti stavu v roce 1930 byl zapříčiněn bezprostřední situací po konci 2. světové války a poválečným odsunem německého obyvatelstva. Prvním zlomem v územně správním členění se stal rok 1948 (s nástupem komunistického režimu), po kterém došlo v období centrálně řízené ekonomiky k postupnému, ale násilnému administrativnímu slučování obcí – např. zřízením národních výborů obce de facto ztratily právní subjektivitu. Rozhodování o slučování obcí bylo tehdy v kompetenci nadřazených orgánů národních výborů (krajský či okresní národní výbor), jejichž snaha vrcholila v 80. letech i za pomoci zřizování tzv. střediskových obcí. Integrační proces kulminoval v roce 1990, kdy existovalo již jen 4 100 samostatných obcí, což představuje mezi léty 1950-1990 jedno z největších snížení obcí v Evropě – Česko s 62,27 % poklesem bylo hned za Spojeným královstvím a Skandinávií, kde se tato úroveň přiblížila dokonce 80 % (více viz příloha D)!

Druhým zásadním zlomem v územně správním členění Československa se stal rok 1989 a Sametová revoluce, které spustily vlnu dezintegračních tendencí, jaké neměly v ostatních postsocialistických státech obdobu. Jestliže se například růst počtu obcí na Slovensku v letech 1988-2011 pohyboval na úrovni pouhých +7,28 %, v Polsku +3,33 %, Rumunsku +7,9 %, v pobaltských státech došlo naopak k další vlně poklesu počtu obcí v průměru -59,58 %. Zatímco tak ve všech evropských zemích rostly počty samostatných obcí po roce 1989 pouze v jednotkách %, tak v ČR dosáhl tento růst alarmujících +52,27 %. Tento jev měl celou řadu příčin, od historické násilné integrace přes reformu veřejné správy akcentující principy decentralizace, dekoncentrace a znovuzavedení územní správy namísto soustavy národních výborů. Nejvyššího růstu počtu dosáhl Jihočeský kraj (+109,06 %) a Plzeňský kraj (+94,19 %), naopak v Jihomoravském kraji to bylo pouze +21,04 % obcí a ve Zlínském kraji +24,8 %. Od roku 2000 se pak počet obcí pohybuje stabilně na úrovni 6 250 obcí. Jako třetí, byť rozsahem nevelký, poslední zlom je vyčlenění

nových obci (např. Bražec, Doupovské Hradiště, Kozlo, Libavá, Luboměř pod Strážnou, Polná na Šumavě) k 1.1.2016 ve vojenských újezdech Boletice, Libavá a Hradiště.

Sídelní struktura ČR se tak po integračních a dezintegračních procesech vyznačuje nejen velkou roztržitostí, problémem územně správního členění je ale hlavně skutečnost, že se dezintegračních procesů účastnily zejména malé obce. Aktuálně je s 17 obyvateli nejmenší českou obcí Vysoká Lhota na Vysočině, v rámci Jihočeského kraje patří mezi nejmenší obce Kuřimany (28 obyvatel) na Strakonicku. A tak zatímco pro města je stanovena podmínka minimálního počtu 3 000 obyvatel, u obcí tato podmínka neexistuje. Obec tak může existovat při jakémkoliv počtu obyvatel. Jediná podmínka týkající se velikosti obce platí dle zákona č. 128/2000 Sb., *o obcích* (§ 19-25), pouze v případě oddělení obce od jiné obce, a to nejméně 1 000 obyvatel. Existenci velkého počtu malých obcí, zejména venkovských, tak od počátku 90. let provází celá řada dlouhodobých problémů týkajících se vylidňování obcí, stárnutí obyvatelstva, zhoršování kvalitativní i kvantitativní úrovně poskytování veřejných statků a služeb či jiné technické a občanské vybavenosti, nedostatku pracovních míst a dalších jevů. I navzdory neustálým změnám rozpočtového určení daní a „statisticky“ rostoucímu podílu menších municipalit na celkových příjmech obcí zde existuje významná část obcí velikosti do 500 obyvatel, jejichž rozpočet se průběžně snižuje, což vede k nedostatku finančních prostředků (vyšší náklady na dosažení srovnatelných efektů veřejných služeb či dosažení vybavenosti ve srovnání s většími obcemi) a ke zhoršování základních funkcí obcí a tím k dalšímu vylidňování obcí → tzv. bludný kruh financí venkovských obcí. Postupné zvyšování disparit mezi obcemi tak vede k logické diskuzi řešící základní rozpor mezi demokratickým právem správy věcí veřejných x ekonomická efektivita a smysluplnost fungování malých obcí. Jakýkoliv přímý pokus o reformu snižující počet obcí je za současné politické a společenské situace jen obtížně proveditelný a cesta postupného ekonomického vyčerpávání obcí nepatří mezi optimální a koncepční řešení problému. Z 6 253 obcí vykázalo v roce 2014 zadluženost již 51,7 % obcí (3 235 obcí) na úrovni 89 miliard Kč. Nechceme-li proto postupovat cestou nedobrovolného či dobrovolného slučování, existuje v zásadě jen jedno řešení – spolupráce municipalit. Mezi jejich nejvýznamnější negativa pro harmonický vývoj menších municipalit patří zejména (GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 18-19):

- nízká úroveň vybavenosti technickou infrastrukturou,
- rychlý úbytek pracovních míst,
- nedostatek finančních prostředků pro zajišťování činnosti spadajících do působnosti obcí.

Tabulka 10 – Vývoj počtu obcí v České republice podle krajů v letech 1961-2015

Rok	Česká republika	Hlavní město Praha	Středočeský kraj	Jihočeský kraj	Plzeňský kraj	Karlovarský kraj	Ústecký kraj	Liberecký kraj	Královéhradecký kraj	Pardubický kraj	Vysočina	Jihomoravský kraj	Olomoucký kraj	Zlínský kraj	Moravskoslezský kraj
1961	8726	1	1568	1069	773	192	579	309	620	588	947	725	527	369	459
1970	7511	1	1335	742	624	172	502	277	518	552	832	692	491	361	412
1980	4778	1	816	344	307	87	347	169	405	394	555	609	306	269	169
1990	4100	1	770	298	258	84	224	129	302	334	491	556	244	246	163
1991	5768	1	1097	569	445	124	321	197	429	425	621	620	368	278	273
1992	6097	1	1130	606	488	130	342	210	442	445	712	635	381	290	285
1993	6196	1	1145	620	501	130	350	215	446	447	728	639	388	296	290
1994	6230	1	1148	623	507	131	352	216	447	449	731	643	390	297	295
1995	6232	1	1148	623	505	131	352	216	448	450	730	644	390	297	297
1996	6233	1	1147	623	505	131	352	216	448	451	730	643	392	297	297
1997	6234	1	1147	623	505	131	353	216	448	451	730	643	392	297	297
1998	6242	1	1147	623	505	131	354	216	448	452	731	645	392	297	300
1999	6244	1	1147	623	505	131	354	216	448	453	730	645	392	299	300
2000	6251	1	1148	623	505	132	354	216	448	453	730	647	393	300	301
2001	6258	1	1148	623	506	132	354	216	448	453	730	647	394	304	302
2002	6254	1	1148	623	503	132	354	216	448	453	729	647	394	304	302
2003	6249	1	1146	623	501	132	354	216	448	452	729	647	394	304	302
2004	6249	1	1146	623	501	132	354	216	448	452	729	647	394	304	302
2005	6248	1	1146	623	501	132	354	215	448	452	704	672	397	304	299
2006	6248	1	1146	623	501	132	354	215	448	452	704	672	397	304	299
2007	6249	1	1146	623	501	132	354	215	448	451	704	673	398	304	299
2008	6249	1	1146	623	501	132	354	215	448	451	704	673	398	304	299
2009	6249	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	398	305	299
2010	6250	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	305	299
2011	6251	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	305	300
2012	6251	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	305	300
2013	6253	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	307	300
2014	6253	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	307	300
2015	6253	1	1145	623	501	132	354	215	448	451	704	673	399	307	300

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007, 2013a, 2015a.

Tabulka 11 – Počet obcí ČR v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v letech 1921-2015

Velikostní kategorie	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2013	2014	2015
1-199	6 706	2 056	4 163	2 018	1 490	528	1 328	1 661	1 492	1 461	1 455	1 448
200-499		5 145	4 204	3 341	2 805	1 535	1 955	2 041	2 015	2 012	2 001	2 006
500-999	2 820	2 635	1 825	1 876	1 794	1 345	1 224	1 280	1 349	1 356	1 369	1 365
1000-1999	1 194	1 175	734	853	800	705	647	652	726	742	745	747
2000-4999	515	568	374	436	400	390	347	363	399	411	412	415
5000-9999	116	112	91	115	120	136	131	130	138	140	140	141
10000-19999	43	49	37	51	59	78	71	68	69	68	68	69
20000-49999	19	23	22	24	26	39	41	41	42	42	43	43
50000-99999	0	1	5	8	13	17	17	17	16	16	15	14
100000 a víc	4	4	4	4	4	5	7	5	5	5	5	5
Celkem	11 417	11 768	11 459	8 726	7 511	4 778	5 768	6 258	6 251	6 253	6 253	6 253

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013a, 2013b, 2015b, vlastní výpočty.



Tabulka 12 – Počet obcí a obyvatel v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v roce 2015

Velikostní kategorie	ČR		Jihočeský kraj		ČR		Jihočeský kraj	
	Počet obcí	Podíl obcí v %	Počet obcí	Podíl obcí v %	Počet obyvatel	Podíl obyvatel v %	Počet obyvatel	Podíl obyvatel v %
1-199	1 448	23,16%	233	37,40%	180 093	1,71%	26 702	4,19%
200-499	2 006	32,08%	201	32,26%	654 936	6,21%	64 452	10,11%
500-999	1 365	21,83%	87	13,96%	962 262	9,13%	59 594	9,35%
1 000-1 999	747	11,95%	50	8,03%	1 041 459	9,88%	71 033	11,15%
2 000-4 999	415	6,64%	31	4,98%	1 256 370	11,92%	91 657	14,38%
5 000-9 999	141	2,25%	14	2,25%	964 589	9,15%	97 026	15,22%
10 000-19 999	69	1,10%	2	0,32%	971 012	9,21%	24 332	3,82%
20 000-49 999	43	0,69%	4	0,64%	1 279 132	12,14%	109 219	17,14%
50 000-99 999	14	0,22%	1	0,16%	1 969 343	18,69%	93 285	14,64%
100 000 a více	5	0,08%	0	0,00%	1 259 079	11,95%	0	0,00%
Celkem	6 253	100,00%	623	100,00%	10 538 275	100,00%	637 300	100,00%

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015a, vlastní výpočty.

Tabulka 13 – Paradox počtu obcí a počtu obyvatel

Velikostní kategorie obce	Počet obcí	Počet obyvatel
do 499 obyvatel	55,24%	7,92%
500-2 999 obyvatel	37,52%	24,39%
3 000 a více obyvatel*	7,24%	67,69%
<b>Celkem</b>	<b>100,00 %</b>	<b>100,00 %</b>

} 92,76 %      } 32,31 %

\* V současnosti je v ČR dle zákona o obcích městem taková obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády. Obec může získat status města též nezávisle na těchto kritériích, pokud věrohodným způsobem prokáže, že tento status již v minulosti měla.

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015a, vlastní výpočty.

Komparujeme-li rok 1980, ve kterém bylo dosaženo z hlediska sčítání obyvatelstva nejmenšího počtu obcí, s rokem 2015, tak k největším změnám došlo v kategorii obcí velikosti do 199 obyvatel (+174,24 %) a 200-499 obyvatel (+30,68 %). K podstatné změně došlo ještě u obcí velikosti 10 000-19 999 obyvatel (-11,54 %) a 50 000-99 999 obyvatel (-17,65 %) přesunem do vyšší/nížší kategorie. V ostatních kategoriích došlo v průběhu let 1980-2015 jen ke změnám v řádu jednotek %. Nyni tak v 93 % obci žije jen 32 % obyvatel.

Roztříštěná struktura obcí, tj. velký počet malých a velmi malých obcí, se v posledních letech stala předmětem řady diskusí (např. BENNETT, 1993, 1997, BLAŽEK, 2004, nebo LIDSTRÖM, 1998). Kritizována dle BINKA, et al, 2011a, s. 18, bývá zejména z hlediska sociálního a ekonomického rozvoje venkova, stability volených orgánů malých obcí, jejich finančního hospodaření, kvality jejich správních úkonů, dodržování zákonnosti apod. Pravda je, že s velikostí obce klesají relativní náklady na výkon místní vlády a na poskytované služby, takže tyto funkce jsou levnější. Spojením obcí se nesníží náklady na budování infrastruktury, sídelní struktura zůstane stále stejná (ekonomické argumenty proto nelze přeceňovat). Mnohých úspor lze dosáhnout prostou spoluprací (např. v rámci

svazků obcí), což konstatuje i RYŠAVÝ, 2006, který jako nosné vidí vytvoření sítě spolupráce mezi venkovskými oblastmi a městy, zvláště pak center střední velikosti, a také ve vzájemné propojenosti ekonomických aktivit malých sídel ve venkovském prostoru. Již zmíněná infrastruktura, zejména dopravní, pak stojí za atraktivitou velkých obcí pro podnikání, navzdory nižším nákladům na výrobní faktory v menších obcích. Nedostatečná infrastruktura ale není problémem jen menších sídel, podepisuje se i na neatraktivitě krajských měst, jako jsou Karlovy Vary či České Budějovice.

Nyni to však vypadá, že do budoucna obci radikálně ubude. Podle Svazu měst a obcí ČR, Asociace krajů ČR a některých starostů čeká Česko jejich postupné slučování. Důvodem je nejen současná složitost samosprávy, přibývání agendy od státu a nedostatek peněz na některé investice, ale i složitý, drahý a neefektivní stávající systém veřejné správy. Nynější struktura totiž bude dlouhodobě přinášet problémy z hlediska standardu veřejných služeb, jejich financování a stále se zvyšujícího množství úředních agend a povinností, které na obce přenáší stát bez odpovídajícího finančního plnění (VÁLKOVÁ, 2010). Z analýzy hospodaření obcí podle velikostních kategorií dle KAMENÍČKOVÉ, 2011, jednoznačně vyplývá, že v posledních letech to byly právě nejmenší obce (1-199 obyvatel), které vykázaly nejnižší dynamiku růstu celkových příjmů (rok 2010 – 6 %), v průměru za všechny obce to bylo 9 %. Výsledky této analýzy tak jen potvrzují ekonomické problémy menších obcí.

Celý problém je proto dle ALIHO, MACHARTA a VIMMRA, 2012, třeba diskutovat v souvislosti s mirou centralizace veřejné správy, která je v ČR vysoká. Nadále však zůstává otázkou, jak bude problém fragmentované municipální struktury České republiky vyřešen. Vydá se cestou slučování obcí (přejde z dobrovolné fáze do fáze vynucené státem), či po vzoru Francie a Finska rozvine jiné alternativy jako je spolupráce obcí? Nebo bude současná situace, kdy je státní správa přenesena z některých obcí na obce s rozšířenou působností, vyhodnocena jako dostatečné překonání problémů fragmentované municipální struktury...

Politickou reprezentaci tak čeká v budoucnu v souvislosti s deficitem veřejných financí nelehký úkol – rozhodnout, jak zlepšit stávající systém veřejné správy a zefektivnit zajišťování veřejných služeb. Matematicky bohužel nelze spolehlivě stanovit, jaká je optimální velikost samostatné obce či města, snaha o dobrovolné či nedobrovolné slučování obcí do určitých velikostních struktur se tak stává výsostně politickým rozhodnutím.

### 3.5 Právní rámec spolupráce obcí

Legislativní rámec spolupráce je významným aspektem ovlivňujícím nejen volbu konkrétní formy spolupráce obcí, ale i potenciální rozsah aktivit a možnosti spolupráce s dalšími subjekty. Nejjednodušší formou spolupráce je dle PATOČKOVÉ, 2007, že se několik vesnic nebo měst dohodne na jednorázovém společném projektu. Často se však spolupráce odehrává v rámci určitých celků, do kterých se obce sdružují – jsou to například svazky obcí, sdružení obcí, mikroregiony apod. Jedním z významných motivů pro sdružování obcí a vzájemnou spolupráci je možnost čerpat finanční prostředky, zejména z fondů EU, o které by se obec nemohla ucházet samostatně. Členy těchto celků mohou dnes být buď výhradně obce, nebo zde jsou zastoupeny i další subjekty – např. neziskové organizace, zájmová sdružení, ale i podnikatelské subjekty.

V 90. letech 20. století nebyl v České republice vytvořen právní rámec pro sdružování obcí do větších celků. Proto tak obce činily na základě zákona č. 40/1964 Sb., *občanského zákoníku* (ŠIMKA, 2006, s. 26). První uskupení se objevily již v roce 1990, jejich počet však stoupal velmi pozvolna – v roce 1992 jich bylo méně než 20. Větší dynamiku přinesly této oblasti nejen legislativní úpravy okolo roku 2000, ale bližící se vstup do Evropské unie.

Přestože možnost spolupráce obcí vyplývá už z jejich základního poslání, je toto právo nyní zakotveno nejen v tuzemské legislativě, ale i mezinárodních dokumentech. Významná je především *Evropská charta místní samosprávy* (zejména článek 10 – Právo místních společenství se sdružovat), která byla přijata ve Štrasburku 15.10.1985, 1.9.1999 vstoupila v platnost i pro Českou republiku. Charta zdůrazňuje dle BAKEŠE, et al, 1997, dvě základní výchozí teze: místní společenství jsou jedním z hlavních základů demokratického systému a právo občanů podílet se na řízení veřejných záležitostí je jedním z demokratických principů, jež jsou uznávány všemi členskými státy Rady Evropy. Členské státy pak vycházejí z toho, že právě na místní úrovni může být toto právo nejsnáze vykonáváno a místní orgány, vybavené reálnou působností a odpovědností, mohou zajistit správu efektivní a blízko občanům. Ochrana a posilování místní samosprávy v různých evropských zemích je důležitý příspěvek k formování Evropy, založené na principech demokracie a decentralizace moci. Dalším významným dokumentem z 21.5.1980 byla *Evropská rámcová úmluva o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími nebo úřady*. Pro Českou republiku vstoupila v platnost podle odstavce 3 článku 9 dne 21.3.2000. Evropská a tuzemská legislativa tak tvoří výchozí právní rámec spolupráce a participace municipalit.

Základní legislativní předpis týkající se spolupráce obci při výkonu samostatné působnosti tvoří v České republice zákon č. 128/2000 Sb., *o obcích (obecní zřízení)*, který v § 46 vymezuje následující obecné typy (vnitrostátní) spolupráce:

- na základě smlouvy uzavřené ke splnění konkrétního úkolu,
- na základě smlouvy o vytvoření dobrovolného svazku obcí,
- zakládáním právnických osob podle zvláštního zákona dvěma či více obcemi.

Výše zmíněné tři formy spolupráce obci nejsou v zákoně uvedeny taxativně, takže obce mají možnost realizovat i jiné formy spolupráce obci, např. § 55 zákona č. 128/2000 Sb., *o obcích (obecní zřízení)*, uvádí i možnost spolupráce s obcemi jiných států:

- obce mohou spolupracovat s obcemi jiných států a být členy mezinárodních sdružení místních orgánů,
- obce mohou uzavírat s obcemi jiných států smlouvy o vzájemné spolupráci,
- svazky obcí mohou uzavírat se svazky obcí jiných států smlouvy o vzájemné spolupráci.

Dále lze z hlediska formálního přístupu rozlišovat i spolupráci obcí institucionalizovanou, smluvní a ad hoc spolupráci.

Zakládání právnických osob – obchodních korporací (tj. například obchodních společností či družstev) dvěma nebo více obcemi je upraveno zákonem č. 90/2012 Sb., *o obchodních společnostech a družstvech* (zákon o obchodních korporacích). Spolupráce obcí s právnickými a fyzickými osobami poté vychází z ustanovení § 214-302 zákona č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*, o spolcích (do 31.12.2013 tzv. zájmová sdružení právnických osob). Ustanovení občanského zákoníku však nelze použít na spolupráci obcí mezi sebou s výjimkou úpravy registrace, zrušení a zániku svazku obcí. Za zmínění jistě stojí také fakt, že přes absenci možnosti spolupracovat v oblasti přenesené působnosti je možné na základě veřejnoprávní smlouvy svěřit část či celou přenesenou působnost k výkonu obci jiné. Týká se to však pouze takové přenesené působnosti, která je svěřena orgánům všech obcí. Smlouvu lze navíc uzavřít pouze mezi obcemi v rámci jednoho správního obvodu obce s rozšířenou působností. Nejde tedy sice o rozvojovou spolupráci, ale z pohledu spolupráce obecně jde o významnou možnost, jak například uspořít prostředky. Tuto problematiku mimo jiné ve svém § 63 upravuje již zmíněný zákon č. 128/2000 Sb., *o obcích (obecní zřízení)* (GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 27-28, vlastní úprava).

V posledních letech se objevily i další možnosti spolupráce obcí, jedná se např. o participaci obcí v rámci klastrů či Evropského seskupení pro územní spolupráci.

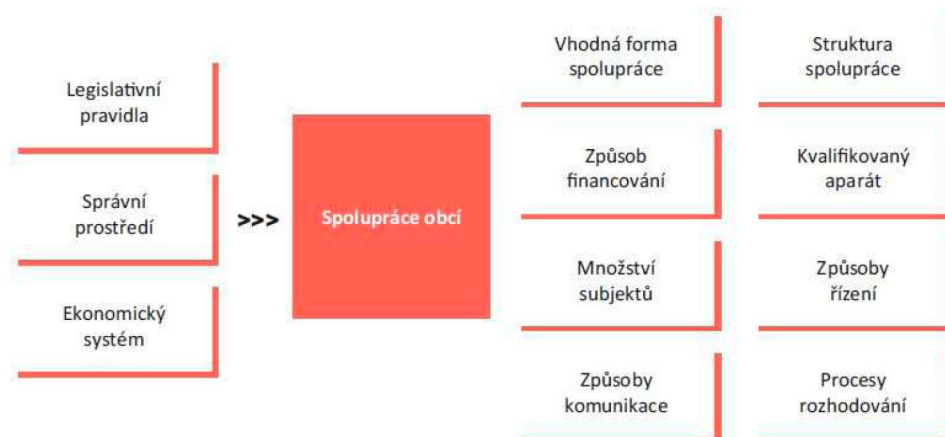
Tabulka 14 – Právní formy spolupráce obcí

Právní forma	Subjekty	Norma	Konkrétní formy
Smlouva o spolupráci / ke splnění konkrétního úkolu	pouze obce	zákon č. 128/2000 Sb., <i>o obcích</i>	veřejnoprávní smlouva
Smlouva o vytvoření dobrovolného svazku obcí	pouze obce	zákon č. 128/2000 Sb., <i>o obcích</i>	svazky obcí
Společná účast v obchodních korporacích	pouze obce	zákon č. 90/2012 Sb., <i>o obchodních korporacích</i>	obchodní společností, družstva
Obchodní společnost	fyzické i právnické osoby	zákon č. 90/2012 Sb., <i>o obchodních korporacích</i>	obchodní společností, klastry
Smlouva o spolupráci s obcemi jiných států	pouze obce	zákon č. 128/2000 Sb., <i>o obcích</i>	členství v mezinárodních sdruženích místních orgánů, smlouvy s obcemi / svazky obcí jiných států
Obecně prospěšná společnost	fyzické i právnické osoby	zákon č. 248/1995 Sb., <i>o obecně prospěšných společnostech</i> (zrušen zákonem č. 89/2012 Sb., <i>občanský zákoník</i> )	místní akční skupiny
Spolek	fyzické i právnické osoby	zákon č. 89/2012 Sb., <i>občanský zákoník</i>	euoregióny, sdružení obcí, místní akční skupiny, Svaz měst a obcí ČR, Národní síť Zdravých měst
Fundace	fyzické i právnické osoby	zákon č. 89/2012 Sb., <i>občanský zákoník</i>	nadace, nadační fond
Smlouva o sdružení (společnost)	fyzické i právnické osoby	zákon č. 89/2012 Sb., <i>občanský zákoník</i>	euoregióny, klastry, místní akční skupiny
Evropské seskupení pro územní spolupráci	členské státy, regióny, obce, sdružení, jiné veřejnoprávní subjekty	zákon č. 248/2000 Sb., <i>o podpoře regionálního rozvoje</i> (novelizace č. 154/2009 Sb.)	Evropská seskupení pro územní spolupráci

Zdroj: GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 30, CZECHINVEST, 2007, vlastní zpracování.

Bohužel se dle GALVASOVÉ, et al, 2008, ukazuje, že ani současné organizační a právní formy umožňující různé podoby spolupráce obcí nejsou plně dostačující. Značnou bariérou funkční spolupráce obcí je i charakter jejich administrativní správy, se kterou se nejvíce potýkají zejména malé obce. Pro ně je však podmínkou úspěšného rozvoje právě možnost spolupráce a sdružování. Intenzita spolupráce obcí má však své hranice – při zachování jejich individuální suverenity by neměla narušit možnost aplikace principu subsidiarity. To znamená, že obce by měly dělat to, co zvládnou nejlépe, činnosti vyžadující specifickou odbornost by měly být vykonávány na úrovních, kde je možno je vykonávat efektivněji. BINEK, et al, 2010b, s. 36, popisuje řadu faktorů efektivity (např. komunikace, motivace subjektů, počet a charakter subjektů, forma spolupráce, ochota spolupracovat, účel, charakter a náplň činnosti, způsob financování, časové rozložení nákladů a výnosů) – viz obrázek 19, které ovlivňují úspěšný rozvoj a spolupráci obcí.

Obrázek 19 – Faktory efektivity spolupráce

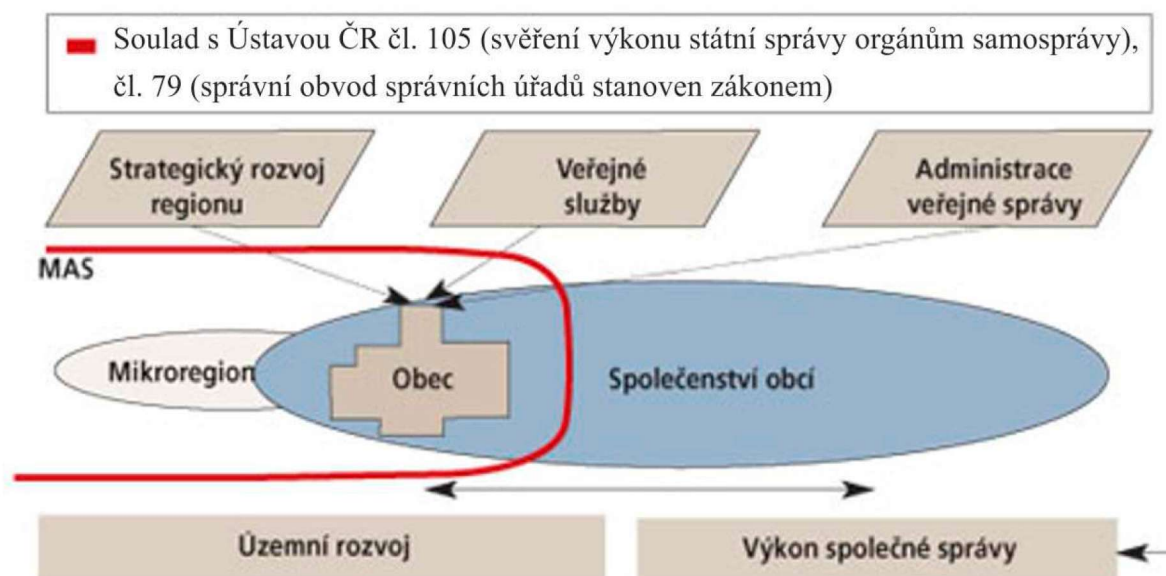


Zdroj: BINEK, et al, 2010b, s. 37.

Na velmi výraznou dezintegraci obcí a věcné problémy při výkonu samosprávy reagovalo před několika lety i Ministerstvo vnitra ČR návrhem nové formy spolupráce obcí. V roce 2005 vznikl věcný záměr zákona, který by umožňoval vyšší formu spolupráce venkovských obcí. Návrh předpokládal rozvinutí spolupráce venkovských obcí na bázi dosavadní mikroregionální spolupráce do dvouступňového modelu samosprávy, kdy obce – členové svazku by na základě právní normy předaly část svých samosprávných kompetencí na orgány svazku – společenství, ve kterých by bylo současně zajištěno reprezentativní zastoupení všech obcí. Návrh kromě formálních struktur a budování jednotlivých orgánů společenství navrhoval i způsob financování tohoto svazku. Návrh vycházel ze zkušenosti francouzského modelu organizace veřejné správy, která je svoji strukturou obcí velmi podobná českému prostředí. Ve Francii po etapě dobrovolných, ale neefektivních svazků obcí vznikly na přelomu století nové instituce – tzv. společenství obcí, které vykonávají některé dosud komunální kompetence s regionální působností. Svaz měst a obcí a stejně tak i Spolek pro obnovu venkova požadovaly, aby věcný záměr zákona zajistil navýšení finančních prostředků na činnost nově navrhovaných společenství mimo zdroje v rámci rozpočtového určení daní vymezených pro zúčastněné obce. Protože tento návrh navrhovatel nemohl garantovat, obě sdružení obcí věcný návrh zákona odmítly (PERLÍN, 2005, s. 571-572). Tento návrh tak můžeme s odstupem času považovat za neúspěšnou snahu o řešení existujících omezení a bariér spolupráce obcí, který se nepodařilo uvést do života. Žádný z pozdějších dalších návrhů již nedokázal z hlediska přípravy dospět takto daleko, jako právě návrh společenství obcí. Koncept společenství obcí tak nevedl k posílení spolupráce obcí, ale spíše k mobilizaci odpůrců top-down přístupu. Stát by se měl zaměřit do budoucna spíše na podporu dobrovolné spolupráce obcí, s čímž koresponduje i pohled legislativce Michala Rady (blíže viz RYŠAVÝ, 2012), který

navrhoval do novely zákona č. 129/2000 Sb., *o krajích (krajské zřízení)*, prosadit, aby kromě odborné a metodické pomoci obcím na základě § 67 kraje dostaly i povinnost koordinovat aktivity obcí na úrovni samosprávy. Tento návrh nařizující spolupráci obcí zákonem shora se nesetkal s velkým pochopením a byl všemi zainteresovanými aktéry odmítnut.

Obrázek 20 – Návrh územního rozsahu společenství obcí



Zdroj: RYŠAVÝ, 2006.

Bariér a překážek při spolupráci regionů v Evropě si je vědoma i Evropská unie – úvodní ustanovení Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 přímo vyzývá, že „Je třeba přijmout opatření ke zmírnění závažných obtíží, jimž členské státy, zejména regionální a místní orgány, čelí při provádění a řízení činností v souvislosti s územní spoluprací v rámci rozdílných vnitrostátních právních předpisů a postupů.... Zvláště s ohledem na větší počet pozemních a námořních hranic Společenství po jeho rozšíření je nutné usnadnit posilování územní spolupráce ve Společenství...“ (EVROPSKÝ PARLAMENT, 2006). Z důvodů potřeby posílení evropské územní spolupráce (přeshraniční, nadnárodní i meziregionální), která patří k prioritám Evropské unie, a pro překonávání překážek v podobě rozdílných vnitrostátních právních předpisů, které této územní spolupráci brání, proto Evropský parlament a Rada Evropské unie schválily v červenci 2006 nařízení, které umožňuje členským státům, regionálním či místním orgánům a veřejnoprávním subjektům z území různých členských států EU zakládat seskupení s právní subjektivitou – tzv. Evropská seskupení pro územní spolupráci (ESÚS; anglicky European grouping of territorial cooperation – EGTC). Takové seskupení získává právní

subjektivitu, a to podle práva státu, v kterém má dle dohody svých členů sídlo. Díky této právní subjektivitě může uzavírat smlouvy, mít majetek či své zaměstnance. Seskupení by také mělo být schopno realizovat programy nebo projekty územní spolupráce spolufinancované EU. Nařízení o ESÚS vstoupilo v platnost 1. srpna 2007 a povinností všech členských zemí EU bylo přijmout národní prováděcí legislativu, která by umožňovala taková seskupení utvářet (EUROREGION SILESIA, 2013). Začátkem června 2009 proto byla zveřejněna ve Sbírce zákonů (pod č. 154/2009 Sb.) novelizace zákona č. 248/2000 Sb., *o podpoře regionálního rozvoje*, ve znění pozdějších předpisů, která upravuje podmínky pro fungování Evropských seskupení pro územní spolupráci v podmínkách ČR. ESÚS představují v současné době novou možnost uskutečňování regionální spolupráce v době, kdy kohezní politika obecně a regionální spolupráce obzvláště prochází významnými změnami. Hlavním smyslem Evropských seskupení pro územní spolupráci je usnadnit a podpořit přeshraniční, nadnárodní nebo meziregionální spolupráci mezi jeho členy za výhradním účelem posílení hospodářské a sociální soudržnosti. Seskupení může sdružovat členy nacházející se na území nejméně 2 států EU – např. státy, regionální a místní orgány či veřejnoprávní subjekty (MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR, 2012, PUCHER, GASPARI, RADZYNER, 2013).

Aktivní a dobrovolná spolupráce obcí se jeví jako vhodný prostředek pro zefektivnění veřejné správy, veřejných financí a rozvoj regionu. Je však otázkou, jakým způsobem by měl stát tuto aktivitu podporovat a obce motivovat v situacích chybějících finančních stimúlů. Kvůli dynamicky se měnícím podmínkám a poměrně pestré, až nepřehledné, mozaice právních forem spolupráce obcí je též možné nalézt i další, méně významné, formy spolupráce či partnerství, které obce iniciovaly k řešení svých specifických problémů či bariér. Optimálnímu fungování spolupráce obcí by do budoucna jistě napomohla legislativní změna, která by vedla ke zjednodušení a větší přehlednosti současné právní úpravy jednotlivých forem spolupráce obcí, kdy jsou v některých případech aktéři regionálního rozvoje z legislativních důvodů nuceni zakládat nové právní formy spolupráce obcí, aby dosáhly stanovených rozvojových cílů. Vlastní prolínání či překrývání některých právních forem spolupráce je též určitou nedokonalostí právního řádu. Nalezení vhodných řešení problematiky právních forem se tak stává stále naléhavější, bylo by proto vhodné, aby se stát touto problematikou intenzivně zabýval a využil při jejím řešení nejen vlastního názoru regionálních aktérů, ale i zahraničních zkušeností. V opačném případě by se mohla stát spolupráce obcí paradoxně bariérou regionálního rozvoje.



## 4 CÍL PRÁCE A METODICKÝ PŘÍSTUP K HODNOCENÍ SPOLUPRÁCE OBCÍ

Poznatky z celé řady výzkumů v různých částech světa ukázaly, že sociální kapitál má pro ekonomický vývoj a zejména ekonomický růst obdobný význam jako finanční investice (bližší viz kapitola 2.5 či MOHAN, STOKKE, 2000, s. 247-268, DUŠEK, 2012 apod.). Zkoumání sociálního kapitálu je proto vysoce aktuální problematikou, která svým významem přesahuje hranice jednoho státu a zasahuje celý evropský prostor. V rámci svého výzkumu se autor zaměřuje na výzkum (kolektivního) sociálního kapitálu na obecní úrovni, konkrétně na analýzu sítě vztahů, kterými disponují municipality v rámci spolupráce obcí. Volbu tohoto tématu ovlivnily i osobní zkušenosti autora s fungováním struktur spolupráce obcí v Jihočeském a Středočeském kraji, stejně jako dostatečný nezájem kompetentních orgánů v ČR (ČSÚ, ÚÚR, MMR ČR apod.).

Vzhledem analýze spolupráce obcí a jejímu případnému měření je základním předpokladem mít přehled o jednotlivých formách a způsobech spolupráce obcí, aktérech a dopadech jejich aktivit na rozvoj regionů. Tento předpoklad však není v ČR v současnosti uspokojivě naplněn... Hodnocení významu a dopadů spolupráce obcí je totiž proces velmi složitý a komplikovaný zejména kvůli tomu, že spolupráci ovlivňuje kromě velmi mnoho (ne)kvantifikovatelných faktorů a proměnných. Problémy při získávání relevantních dat u všech územních struktur ČR jsou mimo jiné i důvodem toho, že výzkumy realizované v této oblasti mají značně obecný a nekomplexní charakter, částečnou výjimku tvoří např.:

- celostátní projekt *Systémová podpora rozvoje meziobecní spolupráce v ČR v rámci území správních obvodů obcí s rozšířenou působností*, reg. č. CZ.1.04/4.1.00/B8.00001, který se v letech 2013-2015 zaměřoval na zkvalitnění a zefektivnění veřejných služeb, ovšem jen v rámci dobrovolných svazků obcí,
- nebo výzkumný projekt TAČR *Mechanismy spolupráce měst a obcí ve vztahu k novým integrovaným přístupům EU*, reg. č. TD2-0018.

Vlastní počty projektů v Centrální evidenci projektů výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (CEP) Rady pro výzkum, vývoj a inovace zabývající se spoluprací obcí a sociálním kapitálem se pohybují jen v řádu jednotek, což potvrzuje prozatím dostatečnou neprobádanost dané problematiky v podmínkách České republiky.

Autor věří, že komplexní pohled na spolupráci obcí a výsledky dosažené v této práci poslouží v budoucnu jako cenné východisko pro další výzkum sociálního kapitálu a spolupráce obcí, stejně tak, že vyvolají podnětnou diskusi ohledně jejího současného stavu v ČR a napomohou tak jejímu dalšímu úspěšnému rozvoji.

#### 4.1 Cíl a hypotézy práce

*Hlavním cílem práce je na základě primárního a sekundárního výzkumu identifikovat úroveň sociálního kapitálu, tj. úroveň spolupráce obcí, na příkladu Jihočeského kraje po skončení programovacího období 2007-2013, vymezit její přínos pro rozvoj regionální ekonomiky při zohlednění další udržitelnosti v programovacím období 2014-2020. Způsob měření sociálního kapitálu vychází z přístupu VAN DETHA, 2003, s. 83, kdy je měřen počet zapojení jednotlivých obcí do sítě spolupráce obcí. Nezbytným základem této práce je dle nově navrženého metodického postupu klasifikace municipalit vlastní originálně vytvořená modelová datová báze spolupráce všech 623 měst a obcí vybraného regionu (tzn. základní soubor dat) za období roku 2007 a 2014, bude tak možné komparativní analýzou srovnat vývoj spolupráce obcí v minulém programovacím období.*

Na základě poznatků z teoretických pramenů a z analýzy dosud realizovaných výzkumů v předmětné oblasti autor následně stanovil potenciální činitele, které vykazují určitý předpoklad, že by mohly mít vliv na úroveň spolupráce obcí / mohly být spoluprací ovlivněny. Jak již bylo zmíněno, vědecké i odborné studie a publikace, které doposud byly v ČR i okolních státech na toto téma napsány, se zabývají převážně jen sociologickými aspekty anebo mají jen značně popisný charakter. I pokud jde o jednotlivé regiony ČR, tak v současné době nejsou k dispozici žádné takto podrobné studie, které by se zabývaly rolí, významem a měřením novodobé spolupráce obcí. Datové podklady věnované jednotlivým formám spolupráce obcí pak buď nejsou k dispozici vůbec, nebo ve značně problematické a statisticky nepřesné podobě, autor proto přistoupil k provedení analýzy v širším kontextu – byla posouzena nejen závislost vybraných faktorů na úrovni spolupráce obcí v regionu (tj. na existenci sociálního kapitálu), ale i vlastní závislost spolupráce obcí. Při precizaci konkrétní podoby výzkumu se s ohledem na potřebu využití deskriptivní statistiky i induktivní statistiky a ověřování některých teoretických poznatků rozhodl autor formulovat namísto výzkumných otázek sadu 9 hypotéz, jejichž platnost byla následně ověřována:

1. Větší municipalita se zapojují do spolupráce obcí více než menší obce.
2. Ekonomicky silnější municipalita mají lepší předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce obcí.
3. Spolupráce obcí se intenzivně rozvíjí v určitých rozvojových centrech/osách kraje, na periférii kraje její intenzita klesá.
4. Spolupráce obcí vede k úspěšnějšímu získávání dalších finančních zdrojů.
5. Trendem programovacího období 2007-2013 je v oblasti spolupráce obcí konvergence, tzn. k rychlejšímu růstu koeficientu spolupráce došlo u menších a ekonomicky slabších subjektů.

6. Vyšší intenzita spolupráce obci vede k větším změnám v oblasti občanské a technické vybavenosti obci.
7. Municipality s vyšším ukazatelem autarkie mají tendenci méně se zapojovat do spolupráce obci, tzn. čím je míra soběstačnosti obce větší, tím je koeficient spolupráce menší.
8. Municipality s vyšší mírou samofinancování mají také tendenci méně se zapojovat do spolupráce obci, tzn. čím je míra samofinancování větší, tím je koeficient spolupráce menší.
9. Úroveň spolupráce obci je vyšší v regionech s vyšší hustotou obyvatelstva.

Poznámka:

- *míra soběstačnosti (autarkie)* vyjadřuje, kolik z celkových příjmů obec získává z vlastních zdrojů,
- *míra samofinancování* představuje podíl vlastních příjmů na běžných výdajích obce (viz též PEKOVÁ, POMAHÁČ, VIDLÁKOVÁ, 2003, nebo KRAFTOVÁ, 2002),
- způsob hodnocení *spolupráce obcí* je definován v kapitole 4.4 *Hodnocení spolupráce obcí a občanské a technické vybavenosti obcí*.

Každou z výše stanovených hypotéz lze jednoznačně statisticky verifikovat a je možné určit, které z potenciálních faktorů mají pozitivní či negativní vliv na rozvoj spolupráce obci nebo jaké naopak spolupráce obci ovlivňuje. Při stanovení hypotéz 7 a 8 vyšel autor z výsledků projektu VEGA č. 1/1046/11 *Ekonomická efektivnost' při zabezpečování veřejných služeb v obcích s různým počtem obyvatel'ov v SR* (bliže viz ŠEBOVÁ, 2012, s. 18).

#### 4.2 Metodický postup řešení práce

Metodický postup odpovídá metodám vědecko-výzkumných prací, je založen na využití nejnovějších teoretických poznatků na základě studia odborné literatury, odborných výzkumů a studii, časopisů a materiálů jednotlivých aktérů regionální ekonomiky i osobních zkušenosti autora, na hledání a hodnocení vzájemných vztahů a souvislosti sociálního kapitálu, které přispívají k objasnění řešené problematiky a odvození a formulování adekvátních závěrů, které vyplývají z této analýzy. Po teoretické a metodické stránce práce nepřímo navazuje na cíle několika rozvojových a výzkumných projektů v gesci Ministerstva pro místní rozvoj ČR a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Jihočeského kraje, na kterých se autor v minulosti podílel jako řešitel nebo spoluřešitel:

- *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04,
- *Budoucnost regionálních rozvojových agentur v ČR*, reg. č. WB-15-05,

- *Společný komunitní plán Jihočeského kraje – Střeáanéáobý plán rozvoje sociálních služeb Jihočeského kraje, reg. č. CZ.04.1.05/3.2.43.1,*
- *Uázřitelný rozvoj a environmentální výchova, reg. č. CZ.1.07/1.3.00/14.00.75,*
- *Ochrana obyvatelstva a řešení krizových a mimořááných uáálostí, reg. č. CZ.1.07/2.4.00/31.0224.*

Následující metodický postup řešení je pak nezbytným předpokladem k naplnění zvoleného hlavního cíle:

- vymezit spolupráci, partnerství, participaci a další kooperativní vztahy obcí,
- charakterizovat vybrané formy a způsoby spolupráce obcí a navrhnout nové členění forem a způsobů spolupráce obcí v ČR reflektující dosavadní vývoj,
- zhodnotit současný stav a poznatky v oblasti spolupráce obcí v zahraničí,
- na základě všech poznatků stanovit směr a možnosti výzkumu spolupráce obcí,
- realizovat vlastní empirický výzkum a vytvořit modelovou datovou bázi spolupráce měst a obcí vybraného regionu (Jihočeského kraje) a statisticky ji analyzovat,
- zhodnotit vývoj spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 a analyzovat počet zapojení jednotlivých obcí do sítě spolupráce obcí,
- na základě analytických výstupů identifikovat vzájemné vztahy a souvislosti proměnných v oblasti spolupráce obcí a vymezit roli a vliv sociálního kapitálu,
- předložit závěry a případné návrhy doporučení ke zkoumané oblasti.

Zacílení výzkumu primárně na Jihočeský kraj není zcela náhodné, z pohledu studia spolupráce obcí se jedná o kraj s nejnižší hustotou zalidnění v ČR (63,37 obyvatel/km<sup>2</sup>) a velmi roztržitou sídelní strukturou, což je hendikep, který lze překonávat právě různými způsoby spolupráce obcí. Výhodná je i poloha regionu, kdy se zde nabízí na jihozápadě jak různé formy spolupráce obcí v rámci Evropské územní spolupráce (se SRN a Rakouskem), tak na severu regionu spolupráce s municipalitami Středočeského kraje (dle HDP 2. nejvyspělejší region ČR) či na východě s municipalitami Kraje Vysočina, což je naopak jeden z nejchudších krajů ČR. Tyto jedinečné podmínky vedly historicky v Jihočeském kraji ke vzniku a rozvoji velmi pestré škály různých forem spolupráce obcí, z nichž některé nelze v jiných regionech vůbec nalézt, či jen ve velmi omezené míře. Postup při tvorbě modelové datové báze spolupráce municipalit tak je vzhledem k zahrnutí území s maximálním počtem různých forem spolupráce obcí plně aplikovatelný a přenositelný do jakýchkoliv regionů České republiky, v případě modifikace je možná i aplikace v zahraničí.

Zvolený cíl práce a stanovené hypotézy determinovaly nejen metodický postup řešení, ale i vlastní strukturaci práce, která je členěna na 7 hlavních kapitol. V rámci úvodní části práce jsou nejprve rozpracována teoretická východiska a souvislosti regionální ekonomiky a ekonomie. Druhá kapitola pojednává o sociálním kapitálu a jeho roli v regionální ekonomice, je charakterizována zejména historie tohoto konceptu, teoretická konceptualizace sociálního kapitálu, typologie a možnosti jeho měření. Třetí kapitola vymezuje roli spolupráce, partnerství a participace v regionální ekonomice, dále je zaměřena na problémové okruhy týkající se významu a důvodů spolupráce obcí, historický vývoj podmínek spolupráce obcí a právního rámce spolupráce obcí v České republice. V kapitole čtvrté autor formuluje metodický přístup k analýze spolupráce obcí, který v následujících kapitolách aplikuje na příkladu Jihočeského kraje, je zde též stanoven cíl a hypotézy práce. Součástí této kapitoly je i charakteristika způsobu hodnocení spolupráce obcí (měření sociálního kapitálu) a základní informační zdroje použité při zpracování této práce.

Pátá kapitola již rozpracovává problematiku vývoje spolupráce obcí na konkrétním příkladu Jihočeského kraje (charakteristika regionu je uvedena v příloze II), uvedeny jsou pouze statisticky sledovatelné formy spolupráce obcí. Šestá kapitola pak hodnotí pomoci celé řady proměnných dosažený vývoj regionu v oblasti spolupráce obcí, představuje též možnosti využití autorem navrženého ukazatele  $K_s$  (koeficientu spolupráce) jako možného konceptu pro hodnocení spolupráce obcí (a měření sociálního kapitálu), včetně jeho aplikace v rámci shlukové analýzy. Poslední sedmá kapitola se věnuje diskuzi vybraných problémů spolupráce obcí, s kterými se autor při řešení práce setkal – kvalitě informačních zdrojů, specifickým spolupráce obcí v regionech, sociálnímu kapitálu, předpokladům a překážkám spolupráce obcí. Opomenuta není ani diskuze ohledně dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí v České republice, což zakončuje pasáž věnovaná identifikovaným paradoxům v oblasti spolupráce obcí. Práce je zakončena závěrem, který sumarizuje zjištěné poznatky, přínosy práce (v teoretické, vědecké, pedagogické i praktické rovině) a pohled autora vůči stanovenému hlavnímu cíli a hypotézám práce.

Při zpracování práce jsou použity zejména tyto výzkumné metody a techniky:

- rozhovor (konzultace) s pracovníky Českého statistického úřadu, Krajského úřadu Jihočeského kraje, Ústavu územního rozvoje a vybranými představiteli měst a obcí Jihočeského kraje,
- primární terénní výzkum zaměřený na oblast spolupráce obcí,

- analýza sekundárních dat (materiálů a dokumentů jednotlivých aktérů regionálního rozvoje, které nebyly vytvořeny za účelem tohoto či obdobného výzkumu),
- studium odborné literatury a informačních zdrojů,
- deskripce – popis stávajícího stavu spolupráce obcí, ekonomického a demografického vývoje jednotlivých regionů Jihočeského kraje,
- komparace vybraných ukazatelů s využitím ekonomické a statistické analýzy.

Základní metodou použitou během zpracování práce je analýza. Při hodnocení forem a intenzity spolupráce obcí lze hovořit o komparativní analýze časové i prostorové, protože srovnáváme různé jednotky nejen v čase, ale i z hlediska geografické lokace. Kromě komparativní analýzy, matematicko-statistické analýzy (korelační a regresní analýza, shluková analýza atd.), vědecké abstrakce, deskripce, analogie, syntézy, indukce a dedukce, je využita též grafická analýza a holistický přístup. Řada ukazatelů je znázorněna v obrazové podobě či jednou z nejpoužívanějších vyjadřovacích metod tematické kartografie – kartogramem. Grafická podoba sledovaných ukazatelů by měla posloužit k lepší představě o stavu konkrétního sledovaného jevu. Statistické zpracování dat a jejich vyjádření ve formě tabulek a grafů usnadní nejen vizuální analýzu dat, ale napomůže i odhalení dalších vztahů a závislostí. Předkládaná práce mimo jiné vychází i z tvůrčích výsledků autorovy dlouholeté vysokoškolské vědecko-výzkumné činnosti, stejně tak i poznatků z působení v odborných komisích a výborech města České Budějovice, Jihočeského kraje a Evropského regionu Dunaj-Vltava.

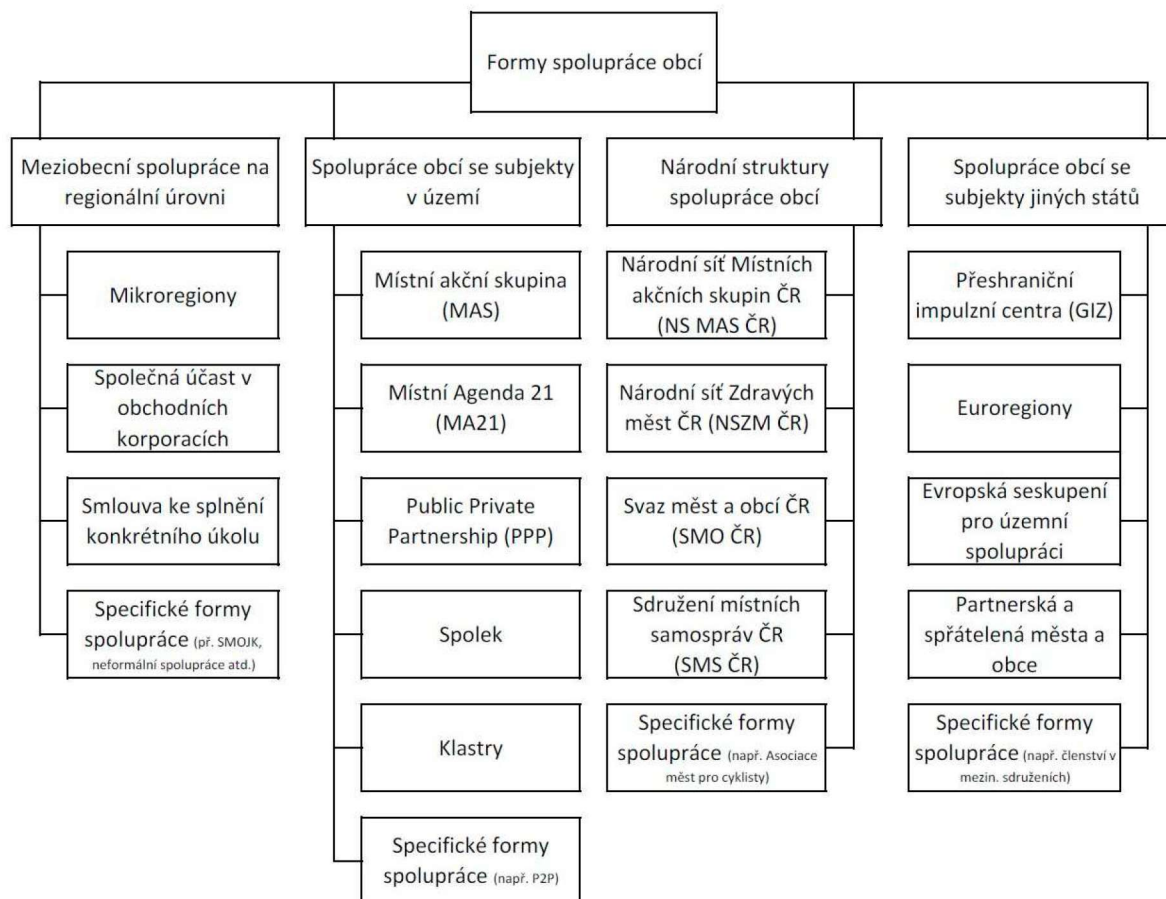
### **4.3 Typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR**

Nejpropracovanější rozpracování členění způsobů a forem spolupráce obcí nabízel až dosud v Česku GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 28, základním rozlišovacím hlediskem tohoto členění jsou zúčastněné subjekty:

- meziobecní spolupráce na regionální úrovni (dobrovolné svazky obcí, smlouva ke splnění konkrétního úkolu, zakládání právnických osob dle zvláštního zákona),
- spolupráce obcí se subjekty v území (místní akční skupiny, místní Agenda 21, partnerství veřejného a soukromého sektoru),
- národní struktury spolupráce obcí (Svaz měst a obcí ČR, Národní síť Zdravých měst ČR),
- spolupráce s obcemi jiných států (euroregiony, přeshraniční impulsní centra, partnerská města a obce).

I přesto, že je toto členění velmi komplexně propracované, tak odráží dobu svého vzniku okolo roku 2007 a nyní již není plně dostačující, což jen dokládá dynamičnost i komplikovanost procesu spolupráce obcí v podmínkách České republiky. V současnosti toto členění již nereflektuje zejména oblast zahraniční (přeshraniční) spolupráce, kde se po vstupu do Evropské unie objevily nové způsoby spolupráce, jako jsou Evropská seskupení pro územní spolupráci či spřátelená města a obce – zároveň se již nemůže jednat jen o spolupráci s obcemi jiných států, protože Evropské seskupení pro územní spolupráci může zahrnovat nejen obce, ale i celé státy, regionální orgány a veřejnoprávní subjekty. V novém návrhu členění spolupráce obcí autor této práce zahrnul i další nové formy spolupráce, jako jsou klastrové iniciativy či specifické formy a způsoby spolupráce obcí, které mohou zahrnovat neformální spolupráci nebo různé zájmové asociace/uskupení na národní či regionální úrovni (např. Národní síť MAS ČR, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Sdružení lázeňských míst apod.), jejichž cílem je hájit společné zájmy a práva členských obcí v různých oblastech. Tyto specifické formy a způsoby spolupráce jsou často opomíjeny z důvodu jejich malého rozšíření, neznalosti a marginalizace.

Obrázek 21 – Typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR



Zdroj: Vlastní návrh (inspirováno členěním dle GALVASOVÉ, et al, 2007a, s. 28).

Charakteristika jednotlivých forem a způsobů spolupráce obcí je důležitým způsobem rozpracována řadou autorů a institucí, například:

- meziregionální spolupráce na regionální úrovni
  - mikroregiony – MARKOVÁ, 2000, KOLEKTIV AUTORŮ, 2004, KOUDELKA, 2006, GALVASOVÁ, et al, 2007a, ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, 2013a, ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, 2014,
  - společná účast v obchodních korporacích – SAMČÍK, et al, 2006, GALVASOVÁ, et al, 2008,
  - smlouva ke splnění konkrétního úkolu – GALVASOVÁ, et al, 2007a, NEJDL, ČERMÁK, 2007,
- spolupráce obcí se subjekty v území
  - místní akční skupiny – ČEPELKA, et al, 2010, EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR, 2011, MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR, 2011, TITTELBACHOVÁ, 2011, WADE, RINNE, 2011, NS MAS ČR, 2013a,
  - místní Agenda 21 – ICLEI, 1996, KRAJŠEK, 1998, TELFORD, 2000, KLAPKOVÁ, et al, 2001, JÖRBY, 2002, ŠVIHLOVÁ, 2009, DUŠEK, PÁNA, 2011, CENIA, 2013a, CENIA, 2013b, CENIA, 2013c, CENIA, 2013d,
  - Public Private Partnership – NEMEC, WRIGHT, STILLMAN, 2002, GALVASOVÁ, et al, 2007a, PAVEL, 2007, ASOCIACE NA PODPORU PROJEKTŮ VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO SEKTORU, 2009, OSTŘÍŽEK, KOUBA, 2009, MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2013, MINISTERSTVO ZAHRANIČÍ ČR, 2014,
  - spolek – PORTER, 1990, KRUGMAN, 1991a, PORTER, 1998, SÖLVELL, LINDQVIST, KETELS, 2003, ANDERSSON, et al, 2004, SKOKAN, 2004, CZECHINVEST, 2007, KOLEKTIV AUTORŮ, 2008, RYCHEN, ZIMMERMANN, 2008, CZECHTRADE, 2010, CZECHINVEST, 2013, SVEJKOVSKÝ, DEVEROVÁ, et al, 2013,
- národní struktury spolupráce obcí
  - Národní síť Místních akčních skupin ČR – NS MAS ČR, 2012, NS MAS ČR, 2013a, NS MAS ČR, 2013b,
  - Národní síť Zdravých měst ČR – ASHTON, GREY, BARNARD, 1986, BOONEKAMP, et al, 1999, KENZER, 1999, LAFONDA, et al, 2003, DUŠEK, 2010, HNÁTKOVÁ, 2011, NSZM ČR, 2013,



- Svaz měst a obcí ČR – ELIÁŠ, 2008, SMO ČR, 2011, SMO ČR, 2014, SMO ČR, 2015,
- Sdružení místních samospráv ČR – ELIÁŠ, 2008, SMS ČR, 2013,
- spolupráce obcí se subjekty jiných států
  - přeshraniční impulzní centra (GIZ) – KRAJASITS, 1997, SDRUŽENÍ RŮŽE, 2006, BLAAS, KRAMAR, 2007, JETMAR, 2007, STROHMAIER, 2008, GIZ RETZ, 2011, DUŠEK, 2013,
  - euroregiony – KESSLER, FINAN, SIMS, 1999, JIROUŠEK, 2003, LANGER, 2007, OTOČAN, 2010, REIF, 2010, SCHIELBERG, 2010, VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2011, WATZKO, 2011, BRUSAPORCI, 2013, CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR, 2013,
  - Evropská seskupení pro územní spolupráci – ANDERSON, O'DOWD, 1999, ZICH, 2007, BRANDA, 2008, CESCİ, 2009, EVROPSKÁ KOMISE, 2011, ESÚS SPOLEČNÝ REGION, 2011, MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR, 2012, DUŠEK, 2013, KAŇKA, JEŽEK, 2013, MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ, 2013, PUCHER, GASPARI, RADZYNER, 2013, VLASÁK, 2013, COMMITTEE OF THE REGIONS, 2015,
  - partnerská a spřátelená města a obce – LELIÈVRE, BALAVOINE, 1994, LÜCKE, BELLOCHI, 1997, HANDLEY, 2006, GALVASOVÁ, et al, 2007a, CEMR, 2008, CRANE, 2008, BONTENBAL, 2009, HŮLKOVÁ, et al, 2012, DUŠEK, 2013, SMO ČR, 2013, SMO ČR, 2016.

#### 4.4 Hodnocení spolupráce obcí a občanské a technické vybavenosti obcí

Aby mohla být objektivně zhodnocena intenzita spolupráce obcí (úroveň sociálního kapitálu na bázi členství obcí v sítích spolupráce obcí, tzn. indikátor v podobě jednání) ve vybraném regionu, byl autorem zkonstruován za pomoci metody kvantifikace model hodnocení spolupráce obcí. Kvantitativním vyjádřením dimenze je hodnota syntetického ukazatele označovaného jako *koeficient spolupráce* ( $K_S$ ), pro jehož výpočet je stanoven následující vzorec (rámcově vychází z předchozího autorem realizovaného výzkumu – blíže viz DUŠEK, 2010, s. 87, je však zcela adaptován a modifikován dle nového členění forem a způsobů spolupráce obcí uvedeného v kapitole 4.3):

$$K_S = \sum_{i=MKR}^{ESUS} P_i$$

Tabulka 15 – Definice proměnných při výpočtu koeficientu spolupráce  $K_s$

Proměnná	Definice proměnné
$P_{MKR}$	členství v mikroregionech
$P_{SMOJK}$	členství ve Svazu měst a obcí Jihočeského kraje
$P_{MAS}$	členství v místních akčních skupině
$P_{MA21}$	členství/zájemce v MA21
$P_{KL}$	členství v klastrech
$P_{NSMAS}$	členství v Národní síti Místních akčních skupin ČR
$P_{NSZM}$	členství v Národní síti Zdravých měst ČR
$P_{SMOCR}$	členství ve Svazu měst a obcí ČR
$P_{SMSCR}$	členství ve Sdružení místních samospráv ČR
$P_{GIZ}$	členství obce v GIZ (přeshraniční impulzní centra)
$P_E$	členství obce v euroregionech
$P_{ESUS}$	zapojení obce do Evropského seskupení pro územní spolupráci
$i$	způsob spolupráce obcí

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pokud jde o možnosti zapojení měst a obcí do jednotlivých forem a způsobů spolupráce, zatímco například v rámci mikroregionů, euroregionů a přeshraničních impulzních center mohou být obce zapojeny do více forem spolupráce, jsou zde i dílčí omezení, která by však neměla mít na celkovou aktivitu municipalit vliv. V místních akčních skupinách nemohou být zastoupena města nad 25 000 obyvatel či ve vztahu ke spolupráci obcí se subjekty jiných států může být limitující nevhodná poloha obce v rámci regionu, což lze kompenzovat naopak vyšším zapojením obce do mikroregionů či jiných forem a způsobů spolupráce obcí.

Konstrukce vzorce vychází z autorem nově navržené typologizace způsobů a forem spolupráce obcí v České republice (bližší viz obrázek 21), kdy jsou do vzorce zahrnuty všechny statisticky dostupné formy spolupráce v rámci zkoumaného jihočeského regionu (vzorec tak lze v případě jiného regionu či dokonce státu snadno modifikovat), kterým, ačkoliv se liší svojí důležitostí a významem pro rozvoj regionu, byla přiřazena stejná váha 1,0. Důvodem pro toto rozhodnutí byla skutečnost, že obce se zapojují nejprve do mikroregionů či místních akčních skupin, až později se zapojují do dalších „nadstandardních“ typů spolupráce. Váhy tak reflektují primárně relevanci datové základny než význam jednotlivých prvků. Koeficient spolupráce má pak při stanovení stejné váhy v praxi lepší vypovídací schopnost, na první pohled je zřejmé, kolikrát se město či obec zapojily do jakékoliv formy spolupráce ve zkoumaném regionu. Způsob hodnocení spolupráce obcí byl autorem prezentován na celé řadě odborných fór v České republice i zahraničí, v praxi byl pilotně verifikován v roce 2009 v Jihočeském kraji a v roce 2011 ve Středočeském kraji, následně se autor věnoval precizaci sběru dat, publikování výsledků a jejich diseminaci v praxi (hodnocení spolupráce obcí v této podobě bylo využito např. Svazkem obcí Jilemnicko v roce 2015).

Společně s  $K_S$  byl pro účely hodnocení spolupráce obcí definován i další syntetický ukazatel – tzv. *koeficient vybavenosti* ( $K_V$ ), který vychází ze základních údajů ČSÚ sledujících občanskou a technickou vybavenost obcí v ČR.

$$K_V = \sum_{i=ZS}^{PL} P_i$$

Tabulka 16 – Definice proměnných při výpočtu koeficientu vybavenosti  $K_V$  obce

Proměnná	Definice proměnné
$P_{ZS}$	základní škola/školy v obci
$P_{ZZ}$	zdravotnické zařízení v obci
$P_V$	vodovod v obci
$P_{KCOV}$	kanalizace s připojením na čističku odpadních vod
$P_{PL}$	plynofikace obce
$i$	občanská a technická vybavenost obce

Zdroj: Vlastní zpracování.

Výsledný koeficient vybavenosti se stanoví jako součet hodnot (0 = ne, 1 = ano) stanovujících existenci základní školy, zdravotnického zařízení, vodovodu, kanalizace s ČOV a plynofikace v dané obci. Do základních škol jsou započítána zařízení základního školství (tzv. devítiletky). Zdravotnickým zařízením se rozumí samostatná ordinace lékaře nebo detašované pracoviště, nemocnice, odborný léčebný ústav nebo ostatní léčebné zařízení. Kanalizací s připojením na ČOV se rozumí svodné potrubí, které odvádí splaškové vody z jednotlivých nemovitostí a ústí do čistírny odpadních vod. Vodovod je vodovodní potrubí, kterým se přivádí voda z veřejného vodovodního řádu. Plynofikací obce se rozumí napojení obce na plynové potrubí, jimž se přivádí plyn z centrálního zdroje.

#### 4.5 Základní zdroje dat

Mezi základní zdroje dat této práce patří primární terénní výzkum a analýza oficiálních statistik (sekundárních dat), jejich validace a doplnění o další údaje. Potenciální zdroje dat však skýtají mnohá rizika a úskali, ať již je to validita dat, značná roztržitost dat, časová neaktuálnost oficiálních statistik, neexistence dat na odpovídající geografické úrovni LAU 1 a LAU 2 nebo legální nedostupnost dat (např. některá data jsou pro ČSÚ důvěrným statistickým údajem, který nemůže být dle zákona č. 101/2000 Sb., *o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů*, ve znění zákona č. 227/2000 Sb., a dle zákona č. 89/1995 Sb., *o státní statistické službě*, poskytnut dalšímu subjektu), bližší o tomto problému viz např. DUŠEK, 2009. Poskytnout lze jen agregovaná data za vyšší územní statistickou jednotku, z které nemůže být původní obec identifikována.

Tabulka 17 – Datová dostupnost informací o spolupráci obcí

Forma spolupráce	Způsoby spolupráce	Výchozí datové zdroje
Meziobecní spolupráce na regionální úrovni	Mikroregiony	ÚÚR, 2014
	Společná účast v obchodních korporacích	nejsou dostupné
	Smlouva ke splnění konkrétního úkolu	nejsou dostupné
	Specifické formy spolupráce	pouze SMOJK, 2014
Spolupráce obcí se subjekty v území	Místní akční skupina (MAS)	SEAL, 2014
	Místní Agenda 21 (MA21)	CENIA, 2014
	Public Private Partnership (PPP)	nejsou dostupné
	Spolek	nejsou dostupné
	Klastry	vlastní výzkum
	Specifické formy spolupráce	nejsou dostupné
Národní struktury spolupráce obcí	Národní síť Místních akčních skupin ČR (NS MAS ČR)	NS MAS ČR, 2014
	Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM ČR)	NSZM ČR, 2014
	Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR)	SMO ČR, 2014
	Sdružení místních samospráv ČR (SMS ČR)	SMS ČR, 2014
	Specifické formy spolupráce	nejsou dostupné
Spolupráce obcí se subjekty jiných států	Přeshraniční impulzní centra (GIZ)	vlastní výzkum
	Euroregiony	ESN, 2014, EŠJC, 2014
	Evropská seskupení pro územní spolupráci	Výbor regionů, 2014
	Partnerská a spřátelená města a obce	nejsou dostupné
	Specifické formy spolupráce	nejsou dostupné

Poznámka: Vzhledem k neexistenci vhodné databáze či jiného datového zdroje nemohly být analyzovány všechny formy novodobé spolupráce obcí v rámci zkoumaného regionu. Některá chybějící data by však bylo možné za značných časových i finančních nákladů, i přes jejich velkou rozptýlenost, shromáždit.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Pokud se porovná dostupnost dat v období 2007-2008 s dostupností dat v období 2013-2014, lze konstatovat na příkladu dvou nejvýznamnějších forem spolupráce zhoršující se situaci. Jestliže se dříve monitorováním mikroregionů zabýval ČSÚ, Ústav územního rozvoje, krajské úřady (do 31.12.2013 v rámci registru zájmových sdružení právnických osob, od 1.1.2014 v rámci rejstříku svazku obcí), regionální rozvojové agentury či Centrum pro regionální rozvoj ČR, tak v současné době provádí systematický sběr dat na základě dobrovolnosti jen Ústav územního rozvoje (pouze do 03/2016) a krajské úřady, databáze tak obsahují celou řadu chyb a nepřesností. U druhé nejčastější formy spolupráce obcí – místních akčních skupin, kde se po uzavření agendy na Ministerstvu pro místní rozvoj ČR na provozu podílel Spolek pro obnovu venkova a Národní síť místních akčních skupin, je nyní správa a provoz databáze v režii soukromé společnosti SEAL, data též nově od roku 2014 začíná sledovat i Ústav územního rozvoje a částečně i ČSÚ. Podobně komplikovaná situace je i v případě dalších způsobů spolupráce.

Autor na základě dosud realizovaných výzkumů v Jihočeském a Středočeském kraji u každé formy spolupráce vždy zvolil vhodnou výchozí databázi, která pak byla autorem osobně validována (pomocí doplňkových datových zdrojů, vlastního šetření a jiných postupů). V případě neexistence vhodné databáze byla zvolena metoda terénního výzkumu, pokud to způsob spolupráce umožňoval.

Mezi další významné zdroje statistických dat patří zejména:

- Automatizovaný rozpočtový informační systém MF ČR, tzv. ARIS, pro finanční data obcí od roku 2001 do roku 2010 (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2010),
- Integrovaný informační systém státní pokladny a Centrálního systému účetních informací pro finanční data obcí MF ČR od roku 2010 do současnosti (MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2015),
- Český statistický úřad (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015c),

Ke zpracování analýzy spolupráce obcí bylo z výše uvedených zdrojů a primárního výzkumu shromážděno celkem 257 primárních statistických ukazatelů, z nichž bylo následně odvozeno dalších 85 sekundárních ukazatelů (funkci ukazatelů primárních). Většina dat byla shromážděna, analyzována a komparována k 1.1.2007 a 1.1.2014, tj. počátku a konci předcházejícího programovacího období EU, pokud to zdrojové datové podklady umožňovaly. Datová báze pro účely statistické analýzy obsahuje základní ukazatele v následujících 7 oblastech.

Tabulka 18 – Základní charakteristika použitých statistických ukazatelů

Typ ukazatele		Počet	Typ ukazatele		Počet
Primární ukazatele	demografická oblast	46	Sekundární ukazatele	demografická oblast	23
	ekonomická oblast	151		ekonomická oblast	22
	fyzicko-geografická oblast	2		oblast dopravní dostupnosti	3
	oblast administrativně-správní	19		oblast spolupráce obcí	34
	oblast dopravní dostupnosti	7		sociální oblast	3
	oblast spolupráce obcí	29			
	sociální oblast	3			

Zdroj: Vlastní zpracování.

Ukazatele byly vybírány na základě těchto principů (viz HOLENDA, et al, 2007):

- úplnost a reprezentativnost: co nejlepší pokrytí důležitých oblastí s důrazem na ukazatele charakterizující významné jevy a vykazující signifikantní regionální rozdíly,
- měřitelnost a náklady: kvantifikovat jev v optimální časové i finanční dostupnosti,
- jedinečnost,
- správnost: zařadit pouze ty ukazatele, které nejsou zatíženy výraznějšími chybami,
- srovnatelnost: ukazatele byly konstruovány tak, aby co nejvíce eliminovaly odlišnou velikost jednotlivých obvodů SO ORP (výměra, počet obyvatel atd.),
- vypovídací schopnost: data jsou posuzována v určitém kontextu; byly vybrány takové ukazatele, u kterých lze stanovit v daném tematickém okruhu směr působení (optimum) a které jsou interpretovatelné.

Jako doplňkové zdroje dat posloužily rozhovory (konzultace) s pracovníky ČSÚ, Krajského úřadu Jihočeského kraje, ÚÚR a vybranými představiteli měst a obcí Jihočeského kraje. Práci dále doplnily výsledky *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje* a výsledky šetření v rámci projektu *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04. *Dotazníkové šetření zaměřené na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje* bylo realizováno mezi zástupci obcí nejprve v roce 2004 (sběr dat realizován tištěnou dotazníkovou formou) a následně s desetiletým odstupem v roce 2014 opakováno (sběr dat realizován elektronicky) s cílem komparovat a zmapovat změny postojů jihočeských municipalit v oblasti dopravní obslužnosti, veřejných služeb a veřejné správy. Výzkum v roce 2004 byl realizován ve spolupráci s KÚ JK, SMOJK, ČZU, ZČU a dalšími partnery, v roce 2014 pouze ve spolupráci se SMOJK. Osloveny byly všechny obce kraje (623, tzn. základní soubor) s tím, že návratnost dat v roce 2004 byla na úrovni 33,71 % (210 obcí) a v roce 2014 na úrovni 31,13 % (190 obcí). Ze získaných dat byl po redukci vybrán reprezentativní soubor 140 (22,47 %), respektive 141 obcí (22,63 %), reflektující strukturu obcí Jihočeského kraje tak, aby byly zohledněny velikostní kategorie obcí, jejich poloha a charakter (vnitrozemi x periferie) v rámci kraje a zda jde o obce nacházející se v oblastech se soustředěnou podporou státu (dle usnesení vlády ČR č. 560 ze dne 17. května 2006, o *Strategii regionálního rozvoje České republiky*, a aktualizace usnesení č. 141/2010) či nikoliv. Mezi pohraniční (příhraniční) regiony Jihočeského kraje byly autorem dle postupu HAMPLA, 2005, zařazeny ORP Vimperk, Prachatice, Český Krumlov, Kaplice, Trhové Sviny, Třeboň, Jindřichův Hradec, Dačice. Celkový počet tzv. vnitrozemských a příhraničních obcí tak byl autorem stanoven na 390 : 233 (tj. 62,6 % a 37,4 %), tento poměr byl respektován i ve zkoumaném vzorku obcí. Zde je nutné připomenout, že definice příhraničních oblastí není v podmínkách EU ani ČR jednotná a je nutné ji proto vždy individuálně vymezit z důvodu specifčnosti místních podmínek (bliže viz např. HAGGETT, 1975, ANDERSON a O'DOWD, 1999, nebo WILAM, 2005).

Analogicky byl realizován i výzkum v roce 2006 v rámci projektu *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04, bylo cíleně osloveno 600 vybraných municipalit v Jihočeském a Plzeňském kraji (350+250), návratnost tohoto výzkumu byla celkem 328 dotazníků (tj. 29,18 % obcí), výzkumný vzorek byl redukován na reprezentativní soubor 263 municipalit (tj. 23,4 %, z toho 146 z Jihočeského kraje) dle velikostní kategorie obcí, polohy a charakteru a zda jde o obce nacházející se v oblasti se v oblastech se soustředěnou podporou státu či nikoliv. Proti výzkumům z let 2004 a 2014 navíc soubor reflektoval i zastoupení obcí na úrovni NUTS 3.

## 5 VÝVOJ SPOLUPRÁCE OBCÍ NA PŘÍKLADU VYBRANÉHO ÚZEMÍ JIHOČESKÉHO KRAJE V LETECH 2007-2014

Výběr zkoumaného regionu – Jihočeského kraje (základní charakteristiky zkoumaného regionu – viz příloha II) je z pohledu studia spolupráce obcí v kontextu celé ČR poměrně jednoznačný, region svou geografickou polohou, nízkou hustotou zalidnění a roztržitou sídelní strukturou skýtá dobré předpoklady existence sociálního kapitálu a rozvoje spolupráce obcí jak uvnitř regionu, tak i ve spolupráci s jinými regiony. V rámci analýzy bylo využito vlastní členění statisticky dostupných forem spolupráce (dle kapitoly 4).

### 5.1 Meziobecní spolupráce na regionální úrovni

Tato forma spolupráce zahrnuje 2 měřitelné způsoby kooperace (mikroregiony a specifické formy spolupráce – Svaz měst a obcí Jihočeského kraje).

#### 5.1.1 Mikroregiony

Nejčtenější a nejvýznamnější formou spolupráce v rámci Jihočeského kraje jsou v současnosti mikroregiony – sdružení obcí s různou právní formou subjektivity, nejčastěji jako dobrovolné svazky obcí (DSO). Charakter spolupráce je dle ŠKRABALA, et al, 2006, s. 21, dán zejména funkčními vazbami a specifiky regionu. Jejím smyslem je především usilování o realizaci politických a ekonomických výhod, iniciace pozitivních růstových trendů či minimalizace dopadů negativních jevů ve vývoji venkovských regionů.

V různých databázích, které se problematikou mikroregionů zabývají, lze nalézt až 63 různých mikroregionů, skutečné číslo je však mnohem nižší – jen 53 mikroregionů. Diference je způsobena zahrnutím subjektů, které jsou z jiného regionu, již neexistují, nebo nesplňují definici mikroregionu (více o tomto problému viz kapitola 7 či DUŠEK, 2010, s. 119). Boom zakládání mikroregionů vyvrcholil vstupem ČR do EU, během posledních 11 let pak vznikl trochu paradoxně jediný mikroregion Jindřichohradecko – západ, který vytvořilo 8 obcí z Jindřichohradecka kvůli vstupu do MAS Třeboňsko. V uplynulých letech tak spíše než ke vzniku nových mikroregionů docházelo na vnitřní a pohraniční periferii ke konsolidaci a mírnému rozšiřování stávajících mikroregionů, individuálně ve 20 případech však i k ukončení členství obcí.

Tabulka 19 – Počet mikroregionů v Jihočeském kraji dle roku vzniku

Rok	1991	1992	1993	1995	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2012
Počet	1	1	3	1	1	1	15	7	6	4	6	6	1

Zdroj: Vlastní výzkum.





Tabulka 20 – Mikroregiony v Jihočeském kraji

Název mikroregionu	Počet obcí	Zaměření (prímární)	Rok založení	Právní forma	Působnost
Bechyňsko	12	regionální rozvoj	2004	spolek	kraj
Blanský les - podhůří	20	cestovní ruch	2000	DSO	kraj
Budějovicko-Sever	14	ochrana životního prostředí	2001	spolek	kraj
Dobrovolný svazek měst a obcí – Mikroregion Venkov	30	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Dobrovolný svazek obcí „Zlatý vrch“	7	ostatní	2004	DSO	kraj
Dobrovolný svazek obcí Blanicko-Otavského regionu	19	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Dobrovolný svazek obcí mezi Vltavou a Otavou	14	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Dobrovolný svazek obcí Prachaticko	8	regionální rozvoj	2002	DSO	kraj
Dobrovolný svazek obcí severního Písecka	27	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
DSO - Vodovod Landštejn	10	vodohospodářství	1993	DSO	kraj
DSO Chlum u Třeboně, Staňkov a Hamr	3	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
DSO Mikroregion Dačicko	23	regionální rozvoj	2004	DSO	kraj
DSO Soběslavsko	13	regionální rozvoj	2004	DSO	kraj
Jemnický mikroregion	30	regionální rozvoj	2000	DSO	mímo kraj
Mikroregion „HORNÍ VLTAVA – BOUBÍNSKO“	13	regionální rozvoj	1999	spolek	kraj
Mikroregion Chelčicko-Lhenický svazek obcí	6	regionální rozvoj	2003	DSO	kraj
Mikroregion Jindřichohradecko - západ	8	regionální rozvoj	2012	DSO	kraj
Mikroregion Jindřichohradecko-svazek obcí Jindřichohradecko	24	regionální rozvoj	2002	spolek	kraj
Mikroregion Novofíšsko	12	regionální rozvoj	2002	DSO	mímo kraj
Mikroregion Poluška	7	regionální rozvoj	2000	DSO	kraj
Mikroregion Řečicko - svazek obcí Řečicka	7	regionální rozvoj	2001	DSO	kraj
Mikroregion Šumava - západ	13	regionální rozvoj	2001	spolek	mímo kraj
Mikroregion Šumavské podhůří	3	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Mikroregion Vlachovo Březí	19	regionální rozvoj	2003	DSO	kraj
Regionální svazek obcí VLTAVA	18	regionální rozvoj	2000	DSO	kraj
Sdružení měst a obcí Vltava	14	ochrana životního prostředí	1998	DSO	kraj
Sdružení pohraničních obcí a měst okresu Jindřichův Hradec se sídlem ve Slavonicích	23	regionální rozvoj	1995	DSO	kraj
Sdružení Růže	23	regionální rozvoj	1999	spolek	kraj
Společenství obcí Čertovo břemeno	11	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Střední Pootaví	18	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Svazek lípenských obcí	11	regionální rozvoj	1991	DSO	kraj
Svazek měst a obcí regionu Pomalší	23	vodohospodářství	1993	DSO	kraj
Svazek obcí - TDO Lužnice	25	ochrana životního prostředí	1993	DSO	kraj
Svazek obcí „Pod Horou“ se sídlem v Tučapech	15	regionální rozvoj	2000	DSO	kraj
Svazek obcí Blata	11	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Svazek obcí Blatenska	32	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Svazek obcí Dolního Pootaví	18	regionální rozvoj	2001	DSO	kraj
Svazek obcí Líšovsko	6	regionální rozvoj	2000	DSO	kraj
Svazek obcí mikroregionu Tábořsko	14	regionální rozvoj	2004	DSO	kraj
Svazek obcí Mílevska	25	regionální rozvoj	1997	DSO	kraj
Svazek obcí Netolicko	10	regionální rozvoj	2003	DSO	kraj
Svazek obcí Níva	3	regionální rozvoj	2001	spolek	kraj
Svazek obcí Peklov	2	ostatní	2001	DSO	kraj
Svazek obcí Podkletí	6	regionální rozvoj	2000	DSO	kraj
Svazek obcí Radína	13	regionální rozvoj	1999	DSO	mímo kraj
Svazek obcí regionu Písecko	72	regionální rozvoj	2004	DSO	kraj
Svazek obcí regionu Třeboňsko	28	regionální rozvoj	1992	DSO	kraj
Svazek obcí Strakonicka	7	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj
Svazek obcí šumavského Podlesí	14	regionální rozvoj	2002	DSO	kraj
Svazek obcí Věneč	6	ochrana životního prostředí	2003	DSO	kraj
Svazek obcí Vitorazsko	6	regionální rozvoj	2003	DSO	kraj
Veselsko	18	regionální rozvoj	2003	DSO	kraj
Vyšebrodsko	6	regionální rozvoj	1999	DSO	kraj

Zdroj: Vlastní výzkum.

Mikroregiony v roce 2014 v Jihočeském kraji sdružují 581 obcí z 623 (93,26 % obcí) a zaujímají rozlohu 9 504 km<sup>2</sup> (94,5 % kraje), počet obyvatel daného území je 528 545 (83 % kraje). Zatímco v roce 2007 se do mikroregionální spolupráce nezapojovalo 77 obcí, nyní je to již jen 42 municipalit. Impulsem pro vyšší zapojení obcí do mikroregionální spolupráce se na Jindřichohradecku stal vstup do MAS Třeboňsko, na Strakonicku, Českokrumlovsku a Tábořsku pak vyšší aktivita mikroregionů (např. zapojení mikroregionu Bechyňsko do turistické oblasti Toulava). Aktuálně je 417 obcí zapojeno do 1 mikroregionu, 148 obcí do 2 mikroregionů a 16 obcí dokonce do činnosti 3 mikroregionů. U vícenásobného členství obcí v jednotlivých mikroregionech však lze polemizovat, zda skutečně vede k intenzivnější spolupráci a tím i k vyššímu finančnímu přínosu, nebo má naopak negativní dopad vedoucí k rozmělnění úsilí, zdrojů i aktivit.

Průměrný jihočeský mikroregion má 15 členů a disponuje rozpočtem 6 163 813,44 Kč, což je sice řádově méně, než u MAS, na druhé straně se jedná o flexibilnější formu spolupráce. Právní forma mikroregionů v kraji je nejčastěji dobrovolný svazek obcí (46), v ostatních 7 případech se jedná o spolek (dříve zájmové sdružení právnických osob).

49 mikroregionů má těžiště svých aktivit uvnitř Jihočeského kraje, ve 4 případech (Jemnický mikroregion, Mikroregion Novoříšsko, Mikroregion Šumava – západ, Svazek obcí Radina) se jihočeské obce zapojují i do mikroregionální spolupráce Plzeňského, Středočeského a kraje Vysočiny, přesto je významná část aktivit realizována i na území kraje. 44 mikroregionů (83 %) nemá vyhraněný konkrétní cíl a orientuje se multitematicky na regionální rozvoj daného území, v ostatních případech jsou mikroregiony orientovány na řešení konkrétních problémů (cestovní ruch, životní prostředí, vodohospodářství) apod.

Tabulka 21 – Zaměření mikroregionů Jihočeského kraje

Zaměření mikroregionů	Počet mikroregionů	% mikroregionů
cestovní ruch	1	1,89%
ochrana životního prostředí	4	7,55%
ostatní	2	3,77%
regionální rozvoj	44	83,02%
vodohospodářství	2	3,77%
<b>Celkem</b>	<b>53</b>	<b>100,00%</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Mezi jednotlivými mikroregiony tak lze nalézt značné rozdíly nejen co do zaměření, ale i realizovaných aktivit, což lze objektivně posoudit díky velikosti rozpočtu jednotlivých mikroregionů (DSO) – nízké rozpočty naznačují spíše formální existenci svazku. Výzkum v tomto ohledu naznačuje pozitivní trend a rostoucí aktivitu svazků, proti roku 2007 ubylo „problematičtějších“ mikroregionů, které disponovaly minirozpočty v řádu desítek tisíc Kč.

Tabulka 22 – Velikost rozpočtu DSO v Jihočeském kraji v roce 2014

Název DSO	Kč	Název DSO	Kč
DSO Svazek obcí Poluška	40 703,04	Svazek obcí Strakonicka	2 981 894,50
Svazek obcí Peklov	349 608,26	Dobrovolný svazek obcí Blanicko - Otavského regionu	3 140 142,10
Svazek lipenských obcí	575 916,81	Dobrovolný svazek měst a obcí Mikroregion Venkov	3 788 853,58
Svazek obcí Soběslavsko	721 137,55	Dobrovolný svazek obcí - Pod horou	4 216 388,29
Svazek obcí Chlum u Třeboně, Staňkov a Hamr	805 943,13	Dobrovolný svazek obcí mezi Vltavou a Otavou	5 041 272,28
Vyšebrodsko	952 196,97	Netolicko	5 119 175,39
Dobrovolný svazek obcí - TDO Lužnice	1 000 624,60	Sdružení měst a obcí Vltava	5 315 224,69
Budějovicko - Sever	1 031 088,42	Podkletí	5 388 312,61
Mikroregion Řečicko - svazek obcí Řečicka	1 250 937,17	Svazek obcí Dolního Pootaví	5 613 795,98
DSO Mikroregion Jindřichohradecko - západ	1 377 341,79	Mikroregion Vlachovo Březí	5 697 376,02
Sdružení pohraničních obcí a měst okresu Jindřichův Hradec se sídlem ve Slavonicích	1 529 884,52	Svazek obcí regionu Třeboňsko	7 776 883,93
Lišovsko	1 545 364,73	Svazek měst a obcí regionu Pomalší	8 076 939,93
Mikroregion Chelčicko - Lhenický, svazek obcí	1 585 237,13	Regionální svazek obcí Vltava	9 536 232,68
Dobrovolný svazek obcí Severního Písecka	2 014 149,76	Svazek obcí Blatenska	9 630 876,31
Svazek obcí Vitorazsko	2 084 796,04	Mikroregion Dačicko	9 886 072,11
Veselsko	2 206 394,67	Zlatý vrch	10 714 318,19
Věneč	2 339 192,43	Svazek obcí mikroregionu Tábořsko	10 845 218,87
Svazek obcí Středního Pootaví	2 361 757,80	Svazek obcí Milevska	12 911 843,19
Mikroregion Jindřichohradecko - svazek obcí Jindřichohradecko	2 370 683,13	Společenství obcí Čertovo Břemeno	14 293 569,23
Svazek obcí šumavského Podlesí	2 467 684,84	Svazek obcí regionu Písecko	28 501 464,15
Dobrovolný svazek obcí Prachaticko	2 478 636,99	Vodovod Landštejn	43 848 461,77
Blanský les - Podhůří	2 513 620,81	DSO Blata Píštín	45 271 833,83

Zdroj: Vlastní výzkum.

Proti výchozímu roku 2007 lze ocenit, že dosud nezapojené municipality na několika desítkách míst kraje začaly participovat na meziobecní spolupráce na regionální úrovni (nárůst +6,4 %), čímž bylo v celkem 8 SO ORP dosaženo optimálního stavu – tj. 100 % pokrytí daného území. Nejhuře pokryté území je naopak SO ORP Vodňany (70,6 %) společně s SO ORP Jindřichův Hradec (82,8 %). Stávající mikroregiony nyní v zásadě pokrývají celé území Jihočeského kraje, do budoucna tak zde již není prostor pro vznik nových mikroregionů, výjimkou bylo v tomto případě v minulých letech Jindřichohradecko, region, kde se v roce 2007 nacházela polovina obcí Jihočeského kraje, které neparticipovaly na žádné formě spolupráce obcí. Motivy k účasti na mikroregionální spolupráci se od roku 2005 nezměnily, pro většinu obcí se jedná stále o sociální a ekonomický rozvoj (41,8 %) a možnost žádat o dotace (35,4 %) (blíže viz DUŠEK, SKOŘEPA, 2006). V období 2014–2020 tak nelze v této oblasti spolupráce očekávat žádné zásadní změny kromě případného zániku ekonomicky slabých subjektů či individuálních změn členství v mikroregionech.

Tabulka 23 – Zapojení obcí do mikroregionů v Jihočeském kraji

Okres	SO ORP	Celkový počet obcí	Počet/% obcí zapojených do mikroregionu		Počet/% obcí nezapojených do mikroregionů		Δ počtu obcí zapojených do mikroregionů 2007/2014	Počet mikroregionů na daném území
České Budějovice	České Budějovice	79	72	91,1%	7	8,9%	2	3
	Trhové Sviny	16	16	100,0%	0	0,0%	-1	7
	Týn nad Vltavou	14	14	100,0%	0	0,0%	-1	5
Český Krumlov	Český Krumlov	31	30	96,8%	1	3,2%	6	5
	Kaplice	15	15	100,0%	0	0,0%	3	8
Jindřichův Hradec	Dačice	23	23	100,0%	0	0,0%	-1	4
	Jindřichův Hradec	58	48	82,8%	10	17,2%	15	2
	Třeboň	25	25	100,0%	0	0,0%	4	5
Písek	Milevsko	26	26	100,0%	0	0,0%	-2	6
	Písek	49	49	100,0%	0	0,0%	-3	4
Prachatice	Prachatice	44	37	84,1%	7	15,9%	-1	9
	Vimperk	21	18	85,7%	3	14,3%	-2	6
Strakonice	Blatná	26	26	100,0%	0	0,0%	0	2
	Strakonice	69	66	95,7%	3	4,3%	10	4
	Vodňany	17	12	70,6%	5	29,4%	-4	2
Tábor	Soběslav	31	30	96,8%	1	3,2%	0	5
	Tábor	79	74	93,7%	5	6,3%	15	4
<b>Celkem</b>		<b>623</b>	<b>581</b>	<b>93,3%</b>	<b>42</b>	<b>6,7%</b>	<b>40</b>	<b>53</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

### 5.1.2 Specifické formy spolupráce – Svaz měst a obcí Jihočeského kraje

V rámci představených forem meziobecní spolupráce na regionální úrovni je kromě mikroregionální spolupráce statisticky dostupná ještě jedna ze specifických, a z této kategorie asi nejvýznamnějších, forem meziobecní spolupráce, která se nachází na území kraje – Svaz měst a obcí Jihočeského kraje. Předchůdce svazu byl založen 7 subjekty již v roce 1998 pod názvem Jihočeský výbor pro spolupráci se zahraničím. Obdobné svazy existují i v Libereckém, Plzeňském a Jihomoravském kraji.

Jedná se o dobrovolnou, nepolitickou a nevládní organizaci. Jejimi řádnými členy jsou města a obce, jakož i regionální sdružení obcí ve smyslu zákona č. 128/2000 Sb., o *obcích*. Hlavní příčinu vzniku je nutné vidět především ve snaze představitelů měst a obcí věnovat se řešení i dalších problémů samosprávy, které jsou společné pro většinu měst a obcí Jihočeského kraje. Chtějí-li dosáhnout představitelé měst a obcí kladných změn nejen v obecných otázkách samosprávy, je nutná jistá míra jednoty, koordinovaného postupu a legitimního lobování. Smysl SMOJKu tedy spočívá v daleko snazším řešení společných problémů, na které samotné obce nestačí. Základním cílem je hájit společné zájmy a práva obcí sdružených ve svazu. Tyto problémy jsou nejčastěji spojeny s dopravní obslužností,

odpadovým hospodářstvím, budováním infrastruktury, výstavbou veřejně prospěšných zařízení i organizací a rozvojem příhraniční spolupráce v oblastech jižních Čech na úseku kultury, lidských zdrojů, místní demokracie, sportu, cestovního ruchu a životního prostředí. Další výhodou vzájemné spolupráce jednotlivých obcí a měst je koordinovaný postup při přípravě a realizaci pilotních projektů celoregionálního významu (BENEŠ, 2006), v posledních letech například v opomíjené oblasti vodohospodářství.

V roce 2014 reprezentuje členská základna SMOJK 76,24 % obyvatel Jihočeského kraje, ale jen 50,36 % rozlohy kraje (5 064,7 km<sup>2</sup>). Svaz má celkem 102 členů (zastřešujících 294 municípalit), z nichž je:

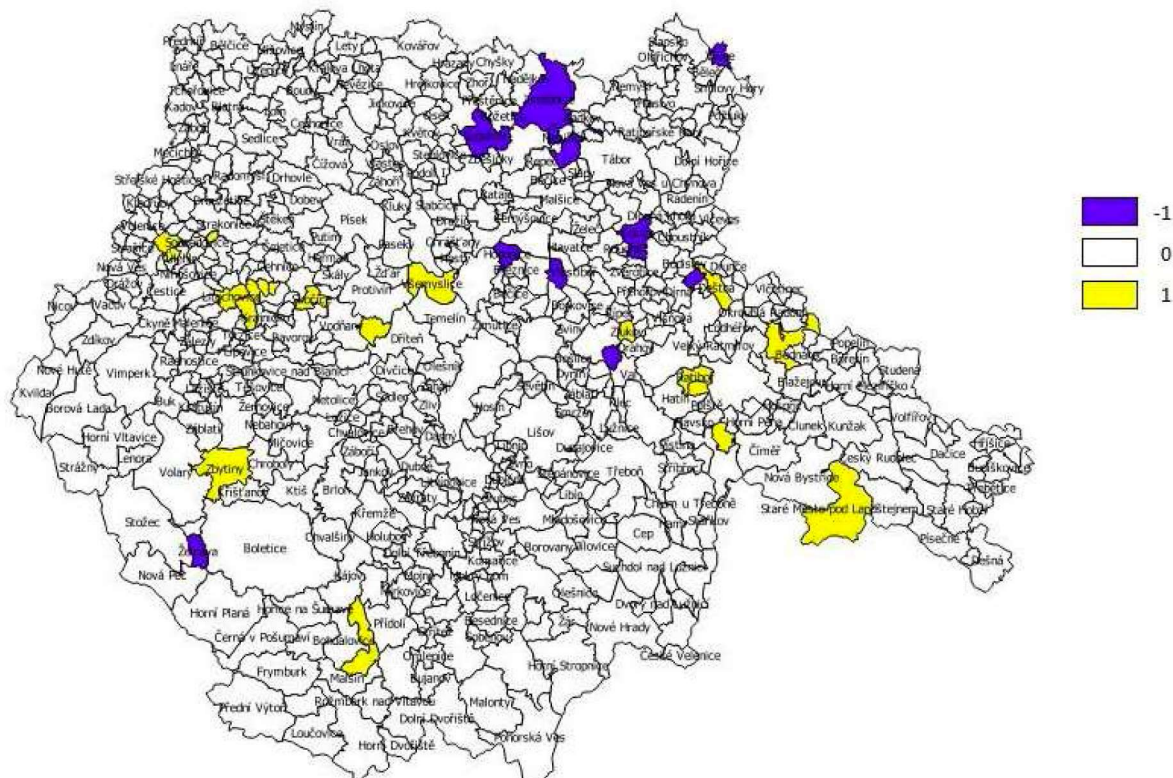
- 96 měst a obcí Jihočeského kraje,
- 6 svazků či sdružení měst a obcí,
  - Svazek obcí Blatenska (32 obcí),
  - Svazek obcí Budějovicko - Sever (14 obcí),
  - Svazek měst a obcí regionu Pomalší (23 obcí),
  - Sdružení Růže (23 obcí),
  - Svazek měst a obcí okresu Strakonice (SMOOS) (7 obcí),
  - Sdružení měst a obcí okresu Tábor (SMOOT) (14 obcí).

Poznámka: Některé municipality (např. město Tábor) jsou členy svazu přímo i prostřednictvím svazků či sdružení měst a obcí.

Komparujeme-li velikost členské základny v současnosti a v roce 2007, došlo pouze k nepatrnému rozšíření o 7 obcí z 287 na 294 municípalit (tj. o +2,4 %), které bylo způsobeno vystoupením 13 obcí a vstupem 20 nových členů. Zatímco úbytek členů se 85 % koncentruje v oblastech Táborska, noví členové se rekrutují napříč celým Jihočeským krajem. Fluktuujícími obcemi jsou většinou menší obce, které mají rozdílná očekávání od zájmů a fungování svazu. Zapojení obcí do činností svazu proto koresponduje s velikostí obcí – obce do 199 obyvatel jsou členy jen ve 38,1 % případů, obce do 499 obyvatel ve 47 % případů, nad 10 000 obyvatel se ale zapojují všechny municípality.

Svazem realizované projekty a aktivity se orientují na oblast bezpečnosti, cestovního ruchu, ekologie, obnovitelných zdrojů, odpadů, vodohospodářství a historický i na oblast přeshraniční spolupráce, benefity realizovaných aktivit však napomáhají rozvoji spíše větších municípalit. Opomenout nelze ani vzdělávací roli svazu, kdy ve spolupráci s Krajským úřadem Jihočeského kraje či partnery svazu realizuje každoročně celou řadu seminářů a workshopů podporujících fungování regionální samosprávy. Postavení svazu na celostátní úrovni je bohužel protí minulým letům značně oslabené, svaz tak nemá příliš možností, jak může ovlivnit například tvorbu legislativy.

Obrázek 24 – Změna zapojení obcí do Svazu měst a obcí Jihočeského kraje v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

## 5.2 Spolupráce obcí se subjekty v území

Tato forma spolupráce zahrnuje 3 měřitelné způsoby kooperace (místní akční skupiny, místní Agenda 21, klastry).

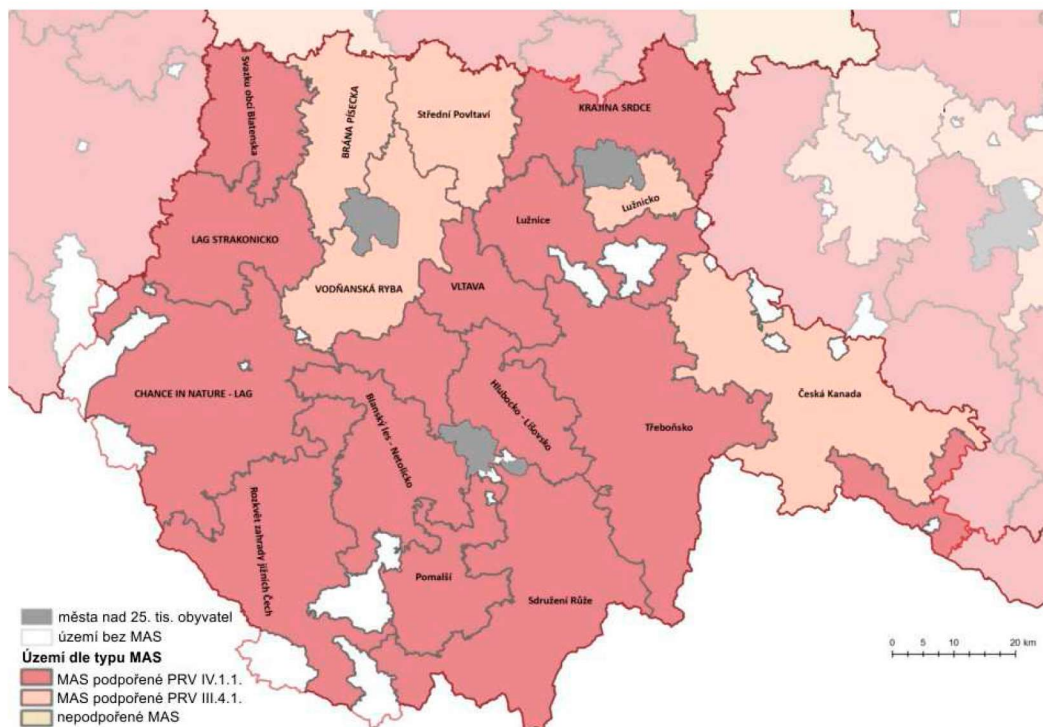
### 5.2.1 Místní akční skupiny (MAS)

Místní akční skupiny představují zvláštní formu spolupráce, do které je zapojen jak veřejný, tak podnikatelský a neziskový sektor. MAS je právnickou osobou a jejím hlavním účelem je podpora a rozvoj venkovského regionu a to prostřednictvím finanční podpory z EU, která v minulosti označila MAS jako nejperspektivnější formu spolupráce a čerpání finančních prostředků EU, což napomohlo k navýšení finančních prostředků alokovaných do oblasti podpory rozvoje venkova. Zatímco v uplynulém programovacím období 2007-2013 MAS čerpaly v průměru 35-55 mil. Kč, v novém programovacím období by to mohlo být až 130-150 mil. Kč. Budoucí rozvoj MAS je však bytostně svázán s politikou a prioritami EU, takže zatímco v ČR MAS zažívají boom, v západní Evropě spíše stagnují.

V Jihočeském kraji aktuálně působí 17 MAS, které zastřešují 580 municipalit (tj. 93,1 % obcí), na východě kraje navíc dochází k malému územnímu přesahu 6 obcí v rámci

MAS Jemnicko, o.p.s. Tato MAS se z hlediska rozvoje území orientuje primárně na území Vysočiny a Jihomoravského kraje, nelze ji proto považovat za „jihočeskou“ MAS. Hovoříme-li o územních přesazích, jsou zde i opačné případy, kdy naopak do území Středočeského kraje zasahuje 7 obcemi jihočeská MAS Krajina srdce.

Obrázek 25 – Místní akční skupiny v Jihočeském kraji



Zdroj: KRAJSKÉ SDRUŽENÍ NS MAS ČR JIHOČESKÉHO KRAJE, 2014.

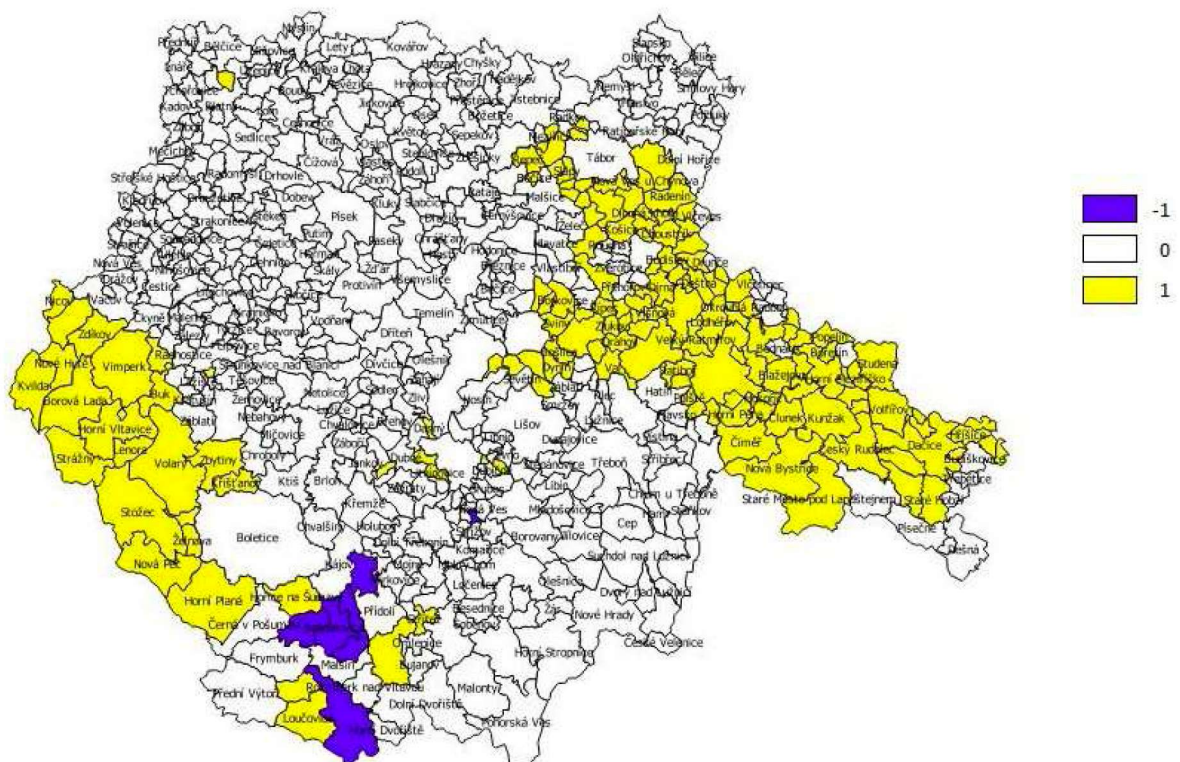
Tabulka 24 – Místní akční skupiny v Jihočeském kraji

Název MAS	Počet obcí	Právní forma	Rok založení	PRV 2007-2013
MAS Blanský les - Netolicko	41	o.p.s.	2004	41 575 173 Kč
MAS Brána Písecka	26	spolek	2006	bez podpory
MAS Česká Kanada	46	o.p.s.	2012	bez podpory
MAS Hlubocko - Lišovsko	20	o.p.s.	2004	39 379 044 Kč
MAS Krajina srdce	39	spolek	2004	40 964 359 Kč
MAS LAG Strakonicko	57	spolek	2004	62 397 819 Kč
MAS Lužnice	38	spolek	2004	33 631 226 Kč
MAS Lužnicko	9	o.p.s.	2012	bez podpory
MAS Pomalší	27	o.p.s.	2005	41 141 499 Kč
MAS Rozkvět zahrady jižních Čech	29	spolek	2004	36 567 907 Kč
MAS Sdružení Růže	25	spolek	2004	46 067 268 Kč
MAS Střední Povltaví	26	spolek	2005	bez podpory
MAS Svazku obcí Blatenska	32	o.p.s.	2004	17 505 184 Kč
MAS Šumavsko (Chance in Nature)	54	spolek	2004	46 763 393 Kč
MAS Třeboňsko	62	o.p.s.	2004	57 107 447 Kč
MAS Vltava	14	spolek	2004	35 617 423 Kč
MAS Vodňanská ryba	35	spolek	2004	bez podpory
<b>Celkem</b>	<b>580</b>	<b>o.p.s. - 7    spolek - 10</b>	<b>-</b>	<b>498 717 742 Kč</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

MAS reprezentují 441 755 obyvatel (69,38 % kraje), kteří žijí na území 9 079,28 km<sup>2</sup> (90,28 % kraje). Na vzniku MAS se opět projevil pozitivně vstup do ČR do EU, 15 ze 17 MAS vzniklo v průběhu let 2004-2006. Zbývající dvě MAS (MAS Česká Kanada, MAS Lužnicko) byly iniciovány lokálními subjekty v roce 2012 s cílem budoucího zapojení do PRV 2014-2020. Období po roce 2006 není jen obdobím vzniku nových MAS, ale také konsolidace stávajících subjektů, kdy v roce 2010 po 4 letech existence zanikla MAS Českokrumlovsko, jejíž prostor není dosud zaplněn, MAS Veselsko se naopak již v roce 2007 spojila s MAS Třeboňsko, v roce 2011 vznikla a o 3 roky později zanikla MAS přírody a venkova Jihočeského kraje apod. Rozvoj jihočeských MAS se v letech 2007-2014 koncentroval na západní a východní periferii kraje. Na západě se aktivizovala MAS Šumavsko, které z původních 38 vzrostl počet členů na 54. Na východní periferii kraje došlo kromě aktivizace stávajících MAS (zejména MAS Lužnice a MAS Třeboňsko) i ke vzniku 2 nových MAS (MAS Lužnicko a MAS Česká Kanada). Počet zapojených obcí do MAS se díky viditelné finanční podpoře enormně zvýšil ze 439 na 580 obcí (+32,12 %), kdy se nově zapojilo 147 obcí, 6 obcí naopak hlavně díky ukončení činnosti MAS Českokrumlovsko struktury jihočeských MAS opustilo. Českokrumlovsko tak společně s trojúhelníkem obcí na rozhraní SO ORP Soběslav, Jindřichův Hradec a Dačice patří díky absenci MAS mezi problémová území, kde lze předpokládat růst regionálních disparit.

Obrázek 26 – Změna zapojení obcí do MAS Jihočeského kraje v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.



Tabulka 25 – Zapojení obcí do MAS v Jihočeském kraji

Okres	SO ORP	Celkový počet obcí	Počet/% obcí zapojených do MAS		Počet/% obcí nezapojených do MAS		Δ počtu obcí zapojených do MAS 2007/2014	Počet MAS na daném území
České Budějovice	České Budějovice	79	74	93,7%	5	6,3%	11	6
	Trhové Sviny	16	16	100,0%	0	0,0%	0	1
	Týn nad Vltavou	14	14	100,0%	0	0,0%	0	1
Český Krumlov	Český Krumlov	31	24	77,4%	7	22,6%	-1	4
	Kaplice	15	15	100,0%	0	0,0%	2	2
Jindřichův Hradec	Dačice	23	16	69,6%	7	30,4%	16	1
	Jindřichův Hradec	58	50	86,2%	8	13,8%	44	2
	Třeboň	25	25	100,0%	0	0,0%	0	1
Písek	Milevsko	26	26	100,0%	0	0,0%	0	1
	Písek	49	48	98,0%	1	2,0%	0	2
Prachatice	Prachatice	44	44	100,0%	0	0,0%	8	3
	Vimperk	21	20	95,2%	1	4,8%	12	1
Strakonice	Blatná	26	26	100,0%	0	0,0%	1	1
	Strakonice	69	69	100,0%	0	0,0%	0	3
	Vodňany	17	16	94,1%	1	5,9%	0	2
Tábor	Soběslav	31	20	64,5%	11	35,5%	18	2
	Tábor	79	77	97,5%	2	2,5%	30	3
<b>Celkem</b>		<b>623</b>	<b>580</b>	<b>93,1%</b>	<b>43</b>	<b>6,9%</b>	<b>141</b>	<b>17</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Regiony Jihočeského kraje si MAS a metodu LEADER velmi dobře osvojily, o čemž svědčí nejen vysoká projektová aktivita jednotlivých MAS, ale i poměrně vysoká úspěšnost projektů a získané finanční prostředky v řádu přibližně 500 milionů korun, což představuje zejména pro malé municipality významný impulz podporující rozvoj venkova. Průměrný rozpočet MAS, která obdržela v programovací období podporu PRV 2007-2013, je 41 559 812 Kč.

Fungování metody LEADER má bohužel i své skryté stinné stránky. MAS založené na metodě LEADER bývají v řadě případů vnímány pouze jako zdroj peněz pro dané území a jeho vybrané subjekty a jako by se vytrácel původní smysl této metody, která má být především metodou spolupráce. BINEK, 2011a, s. 49, přímo konstatuje, že *„jednotlivé MAS jsou v současnosti spíše nástrojem pro administraci předkládaných projektů (využití veřejných prostředků), ale už ne tolik pro aktivaci (oživení a endogenní rozvoj) venkovského regionu. Lze tedy říci, že MAS bez spojení obou těchto skupin funkcí (což by mělo být ždoudcí) nepracují plně metodou LEADER.“* Potenciál metody LEADER v ČR není podle odborníků plně využit. Metoda LEADER tak bohužel nenapomáhá rozvoji českého venkova, tak jak by podle svého původního záměru měla, a v českém prostředí představuje spíše určitou formu dotačního programu.

### 5.2.2 Místní Agenda 21 (MA21)

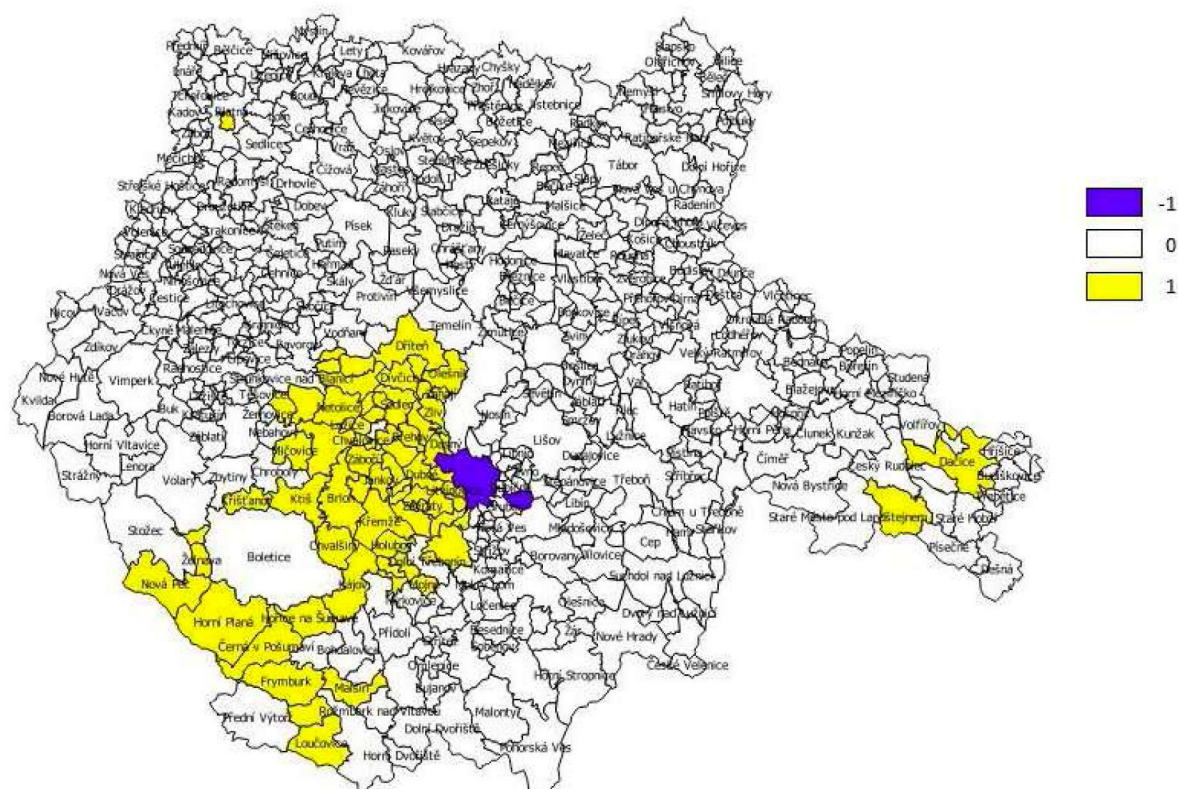
V podmínkách ČR je místní Agenda 21 definována jako nástroj ke zlepšování kvality veřejné správy, strategického řízení, zapojování veřejnosti a budování místního partnerství s cílem podpořit systematický postup k udržitelnému rozvoji na místní či regionální úrovni. Rozvoj této formy spolupráce v České republice však zůstává za očekáváním, což částečně dokládají i výsledky realizovaného výzkumu, proto bylo na 23. zasedání Rady vlády pro udržitelný rozvoj v roce 2009 rozhodnuto o zpracování *Koncepce podpory a místní Agendy 21 v ČR do roku 2020 a Akčního plánu pro období 2012-2013*, jejichž cílem je zejména (RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ, 2011):

- zvýšit povědomí o MA21 a udržitelném rozvoji na místní úrovni jak mezi obyvateli, tak mezi politickou reprezentací,
- zvýšit prestiž a celospolečenský význam MA21,
- zvýšit počet dobře fungujících MA21 v ČR,
- zvýšit podporu procesům MA21 ze strany politické reprezentace.

Vládní strategie optimisticky mimo jiné předpokládá dynamický růst dobře fungujících MA21 v ČR – obcí a dalších subjektů aktivně usilujících o zavedení MA21, porovnání participujících subjektů v letech 2007-2014 v Jihočeském kraji potvrzuje tento trend pouze dílčím způsobem, rozvoj platformy probíhá kvantitativním způsobem, počet participujících subjektů se zvýšil o 118 %, všechny jihočeské subjekty se však nacházejí na začátečnické nebo mírně pokročilé úrovni MA21, žádná municipalita/region nedokázaly v průběhu minulých let posunout své zapojení na vyšší úroveň A nebo B. Důvodem není jen náročnost splnění požadovaných kritérií, ale i skutečnost, že se nejedná na regionální úrovni o politicky příliš preferované a podporované téma.

V roce 2007 se na aktivitách MA21 v Jihočeském kraji podílelo přímo nebo nepřímo (prostřednictvím členství v MAS) 61 municipalit (1 subjekt v kategorii C – Strakonice, 2 subjekty v kategorii D – Prachatice a Tábor, 58 zájemců o členství), což představovalo 192 867 obyvatel (30,46 % kraje). Do roku 2014 vzrostl počet participujících subjektů z 61 na 133, což dělá z MA21 jednu z nejdynamičtějších forem spolupráce obcí (4 subjekty v kategorii C – Prachatice, Strakonice, Tábor, Třeboň, již 71 subjektů v kategorii D a 58 zájemců) zastřešující však jen 157 444 obyvatel (24,73 % kraje) a 2 027,3 km<sup>2</sup> (19,96 % kraje), což je způsobeno ukončením zájmu o MA21 ze strany nejvýznamnějšího aktéra kraje – statutárního města České Budějovice. Rozvoj MA21 v regionu je souvisle situován jihozápadně od Českých Budějovic až na hranice kraje, k čemuž pozitivně přispěly MAS Blanský les - Netolicko a MAS Rozkvět zahrady jižních Čech. Bariérou rozvoje MA21 v tomto prostoru je však vojenský prostor Boletice.

Obrázek 27 – Změna zapojení obcí do MA21 v Jihočeském kraji v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

### 5.2.3 Klastry

V procesu globalizace mnoho zejména malých a středních firem může z hlediska výkonnosti v soutěži s velkými, často nadnárodními firmami „ztrácet dech“. Nevyužívají jako velké firmy úspor z rozsahu, musí strpět „diktát“ odběratele či dodavatele apod. Může být proto za jistých okolností pro ně výhodné se spojit s jinými malými a středními firmami nebo s firmami velkými, s institucemi vzdělávacími, vědecko-výzkumnými apod. V této souvislosti se často mluví o klastrech jako možnosti zvýšení konkurenční schopnosti firem (PAVELKOVÁ, et al, 2009, s. 9).

Na území Jihočeského kraje aktuálně působí 12 klastrů s různou úrovní působnosti – od regionální až přeshraniční, orientovaných převážně na tradiční průmyslová odvětví a zemědělství. Přestože se klastry orientují na poměrně širokou škálu aktivit a činností a jejich členy tvoří řada tuzemských a zahraničních subjektů od Rakouska po Ruskou federaci, je možná role a přínos municipalit pro vznik a rozvoj klastrů podceňována. Na rozdíl od jiných regionů se tak do jejich činnosti v Jihočeském kraji municipality nezapojovaly a nezapojují, tuto formu tak není možné statisticky zahrnout do studia a výzkumu spolupráce obcí Jihočeského kraje.

Tabulka 26 – Klastry v Jihočeském kraji

Název klastru	Zaměření klastru	Rok založení	Působnost	Zapojení obcí
CEVTECH	vodohospodářství	2006	celorepubliková	ne
Czech Cloud Cluster	IT	2012	celorepubliková	ne
Český IT klastr	IT	2009	regionální	ne
Český pivovarský klastr	pivovarnictví	2008	celorepubliková	ne
EKOGEN	stavebnictví	2006	celorepubliková	ne
Jihočeský dřevařský klastr	dřevařství	2007	regionální	ne
Klastr aplikovaných biotechnologií a nanotechnologií	biotechnologie a nanotechnologie	2012	celorepubliková	ne
Klastr nízkooenerg. a pasivního stavebnictví	stavebnictví	2006	celorepubliková	ne
Klastr obecného strojírenství	strojírenství	2009	celorepubliková	ne
Klastr pro rozvoj vodního hospodářství	vodohospodářství	2012	regionální	ne
Ökoenergie-Cluster	energetika	2010	přeshraniční	ne
Regionální potravinářský klastr - Chutná hezky. Jihočesky	potravinářství	2009	regionální	ne

Zdroj: Vlastní výzkum.

### 5.3 Národní struktury spolupráce obcí

Tato forma spolupráce zahrnuje 4 měřitelné způsoby kooperace (Národní síť Místních akčních skupin ČR, Národní síť Zdravých měst ČR, SMO ČR a SMS ČR).

#### 5.3.1 Národní síť Místních akčních skupin ČR (NS MAS ČR)

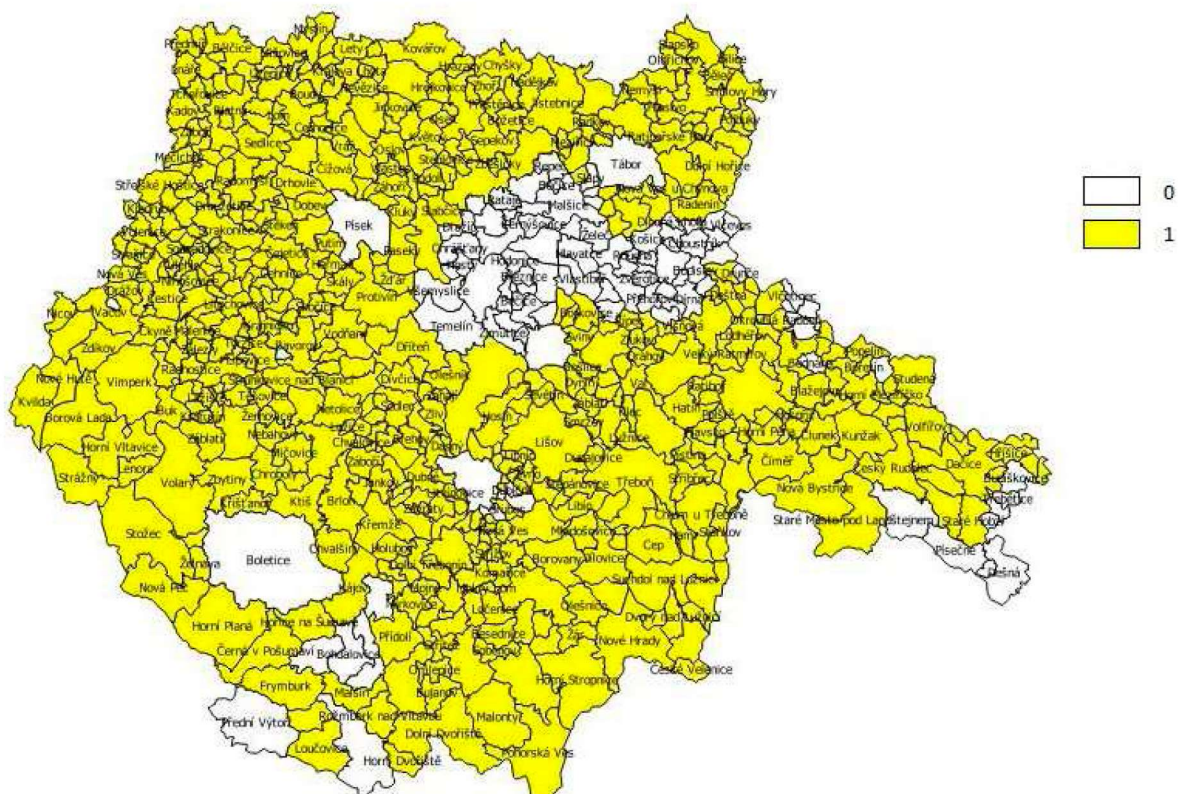
NS MAS ČR byla založena teprve v roce 2007, jedná se tak o jednu z novějších forem spolupráce obcí, která na počátku hodnoceného programovacího období neexistovala. Předchůdce sítě vznikl o několik let dřív v listopadu 2005 jako neformální seskupení MAS pod názvem Národní síť rozvoje venkova (NSRV).

Cílem sítě je především podporovat činnost MAS, inicievat a rozvíjet jejich vzájemnou kooperaci a transfer zkušeností. Od roku 2012 se síť podílela na jednání přípravných orgánů k jednotlivým operačním programům a dalších aktivitách směřujících k úspěšnému zapojení MAS do programovacího období 2014-2020.

Členem NS MAS ČR je 15 místních akčních skupin Jihočeského kraje (mimo MAS Lužnice a MAS Vltava) reprezentujících 528 municípalit (404 517 obyvatel), nezapojené MAS z českobudějovického, jindřichohradeckého a tábořského regionu zahrnují celkem 52 municípalit. V ČR není členem sítě celkem 16 MAS (8,7 % MAS), 2 nečlenské MAS v kraji tak patří v celorepublikovém kontextu k poměrně vysokému číslu. Roční členský poplatek ve výši 10 000 Kč za 1 MAS je stanoven nedískriminačně, důvody nezapojení jednotlivých MAS do sítě lze spatřovat hlavně v odlišných zájmech subjektů.

V rámci NS MAS ČR byla v roce 2009 založena i krajská síť „Krajské sdružení NS MAS ČR Jihočeského kraje“, od roku 2011 s právní subjektivitou, která by měla podporovat rozvoj MAS v území jak u členů, tak nečlenů, NS MAS ČR.

Obrázek 28 – Změna zapojení obcí do NS MAS ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

### 5.3.2 Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM ČR)

Národní síť Zdravých měst ČR je velmi těsně spjata s místní Agendou 21, neboť většina pokročilých realizátorů metody MA21 je sdružena právě v této síti, což potvrzuje jak autor této práce (blíže viz např. DUŠEK, 2010, s. 154), tak PAVLÍK, et al, 2014, s. 129, přesto se okolo roku 2007 jednalo o nejméně preferovanou formu spolupráce obcí.

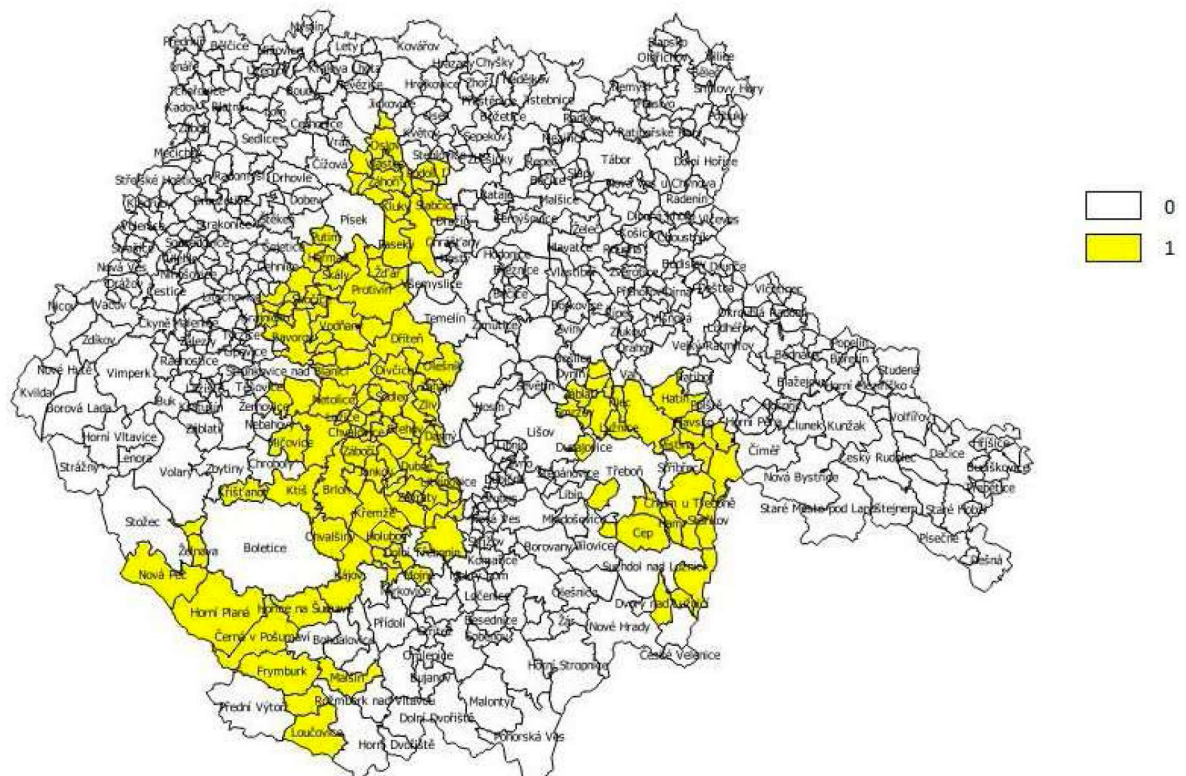
Na počátku programovacího období využívaly tuto formu spolupráce obcí pouze 4 municipality (Prachatice, Strakonice, Tábor, Třeboň), které do sítě vstoupily v letech 2004-2009, s dopadem na 79 601 obyvatel (12,57 % kraje). V průběhu dalších let zaznamenala tato síť obrovský zájem o členství, který vyplýval i z módnosti a populárnosti řešených problémů a témat (např. kampaň Den bez aut či Světový den bez tabáku).

V současné době využívá členství v NSZM ČR a s ním spjaté výhody přímo či nepřímo (prostřednictvím MAS a mikroregionů) celkem 135 municipalit zasahujících 162 091 obyvatel (25,46 % kraje) na 2 362,32 km<sup>2</sup> (23,49 % kraje). Přímými členy je 6 municipalit: Dačice, Chelčice, Pištín, Prachatice, Tábor, Třeboň, dále jsou již členy celé regiony (MAS Rozkvět zahrady jižních Čech, MAS Blanský les - Netolicko, MAS Vodňanská ryba, Svazek obcí regionu Třeboňsko, Svazek obcí Hamr).

Vstup celých regionů a jeho dopad na změny zapojených obcí demonstruje níže uvedený kartogram, změny zapojení probíhaly ve vertikálním směru napříč celým krajem, jako přirozená bariéra rozvoje opět i zde působí Vojenský újezd a Vojenský výcvikový prostor Boletice. Ze 135 municipalit zapojených do sítě je 74 municipalit i členy místní Agendy 21 (tj. 54,8 %), všech 74 obcí patří do začátečnické kategorie MA21 C (4 obce) nebo mírně pokročilé kategorie D (70 obcí). Žádní zájemci o MA21 se do Národní sítě Zdravých měst ČR nezapojují. Opět je zde ale nutné připomenout stav, že přestože se v Jihočeském kraji rozvíjí jak místní Agenda 21, tak i Národní síť Zdravých měst ČR, tak dosud žádná municipalita či region nedokázaly přejít na pokročilou úroveň MA21 – kategorii B: „Systém řízení“ nebo dokonce na nejprestižnější úroveň kategorie A: „Dlouhodobý proces“, která již předpokládá strategický a dlouhodobý rozvoj municipality/regionu za aktivní účasti veřejnosti, jenž je založený na principech (trvale) udržitelného rozvoje a směřuje ke zvýšení kvality života občanů obce/regionu.

Prvním městem, kterému se v České republice podařilo získat kategorii A v rámci MA21 se v roce 2013 stalo město Chrudim, nositelem kategorie B je aktuálně dalších 5 municipalit/regionů: Drahanská Vrchovina Litoměřice, Vsetín, Kopřivnice, Křižánky, v Jihočeském kraji bohužel žádný zájemce o vyšší kategorii není.

Obrázek 29 – Změna zapojení obcí do NSZM ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014



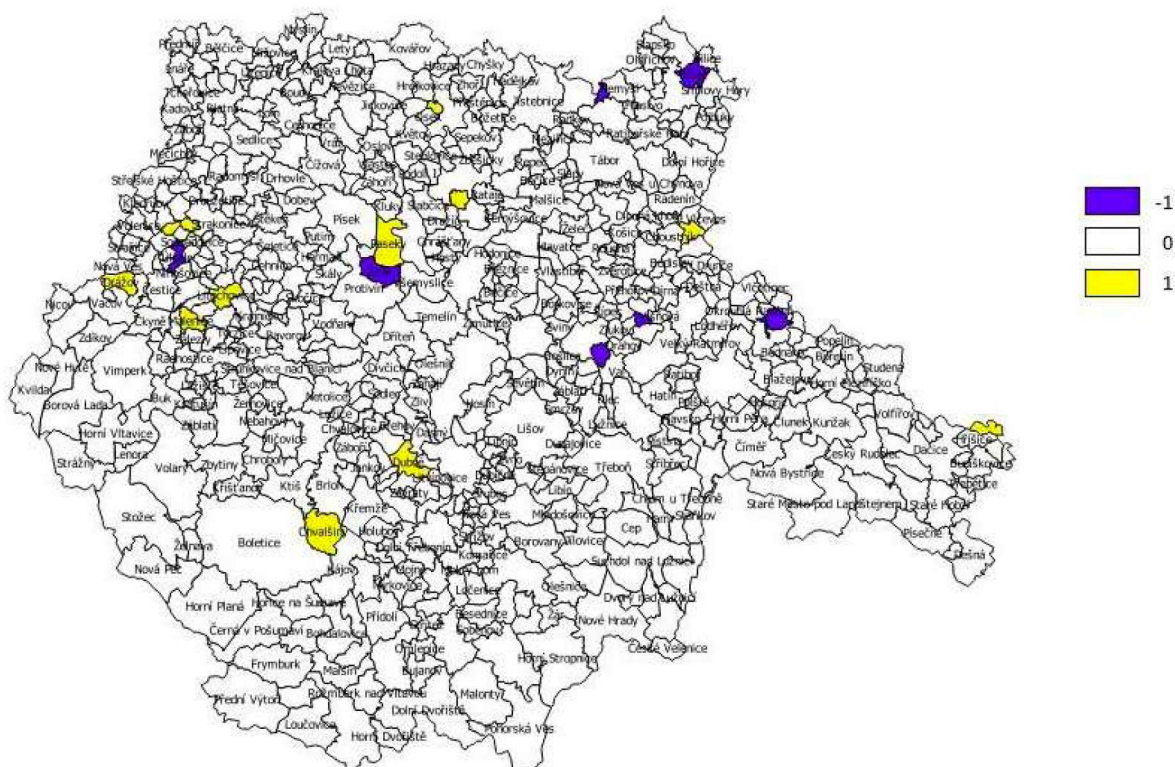
Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

### 5.3.3 Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR)

Svaz měst a obcí ČR patří mezi první formy institucionalizované formy spolupráce obcí na českém území, neboť po roce 1989 svaz znovu navazoval na své předchůdce z dob Rakouska-Uherska – Svaz českých měst v království Českém a první republiky – Svaz československých měst. Z členství municipalit vyplývají tři hlavní přínosy svazu – prosazování zájmů samosprávy (svaz je od roku 2004 povinným připomínkovým místem), dále lze jmenovat vzdělávací a informační funkci svazu, ve své podstatě je tak svaz daleko atraktivnější pro větší a ekonomicky silnější municipality, což dokládají následující statistiky: zatímco na úrovni obcí do 199 obyvatel se počet členů pohybuje na úrovni 13,42 %, u subjektů nad 5 000 obyvatel je to 90,5 %! Svaz tak rozhodně nelze považovat za reprezentanta všech municipalit v ČR, což vedlo ke vzniku alternativního uskupení – Sdružení místních samospráv ČR. Boom vstupování desítek subjektů do svazu končí na úrovni ČR rokem 2007, v následujících letech se již počty členů mění jen v řádu jednotek.

V roce 2007 bylo členy SMO ČR celkem 227 jihočeských municipalit, v roce 2014 je to 232 municipalit reprezentujících 492 452 obyvatel (77,34 %) na území 5 231,25 km<sup>2</sup> (52 % kraje). Diference 2007-2014 byla zapříčiněna vstupem 12 nových členů a ukončením členství 7 menších jihočeských municipalit geograficky rozprostřených po celém území kraje.

Obrázek 30 – Změna zapojení obcí do SMO ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014



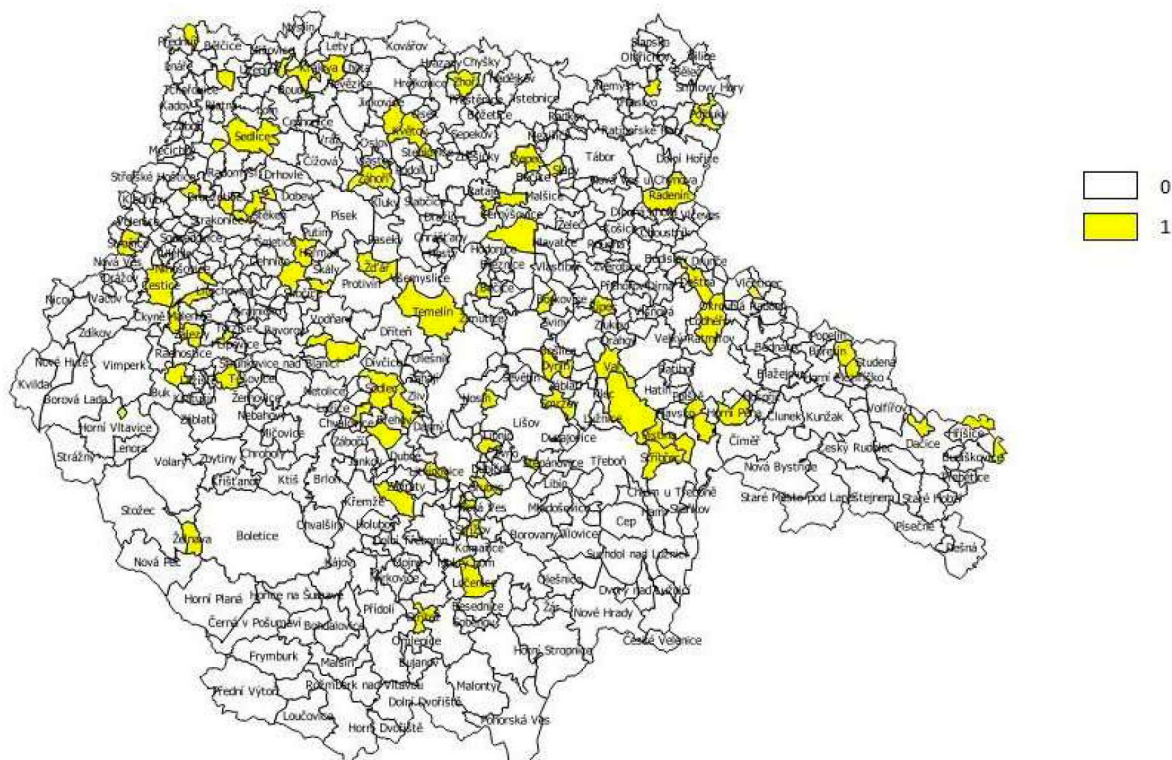
Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

### 5.3.4 Sdružení místních samospráv ČR (SMS ČR)

Poslední analyzovanou formou spolupráce v rámci národních struktur spolupráce obcí je Sdružení místních samospráv ČR, které vzniklo v roce 2008. Opět se tak jedná o poměrně novou formu spolupráce, která na počátku hodnoceného období v roce 2007 neexistovala. Analýzy dosud zkoumaných forem spolupráce jasně naznačily jejich vzájemnou vazbu, kdy například mikroregiony nezřídka iniciují vznik/vstup do MAS či obce využívající metodu MA21 vstupují do Národní sítě Zdravých měst ČR. Nové formy spolupráce obcí však nemusí vycházet jen z pozitivních výsledků spolupráce, ale i ze situace vzájemného rozkolu a nepochopení, jako je tomu v případě SMS ČR, které vzniklo kvůli „diskriminaci“ menších municipalit v rámci SMO ČR.

Jihočeský kraj reprezentuje v rámci SMS ČR celkem 80 obcí (76 obcí má méně než 1 000 obyvatel!) hájících zájmy 30 336 obyvatel (4,76 % kraje) na území velikosti 817,85 km<sup>2</sup> (8,13 % kraje). Sdružení je tak skutečným reprezentantem malých municipalit. Zajímavostí je, že 23 převážně větších municipalit (nad 200 obyvatel) je pro jistotu zároveň členy obou organizací – SMO ČR i SMS ČR. Členské obce historicky při vstupu do sdružení nepostupovaly koordinovaně, o čemž svědčí jejich značná geografická rozptýlenost v rámci Jihočeského kraje.

Obrázek 31 – Změna zapojení obcí do SMS ČR v Jihočeském kraji v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.



## 5.4 Spolupráce obcí se subjekty jiných států

Tato forma spolupráce zahrnuje přeshraniční impulzní centra, euroregiony a ESÚS.

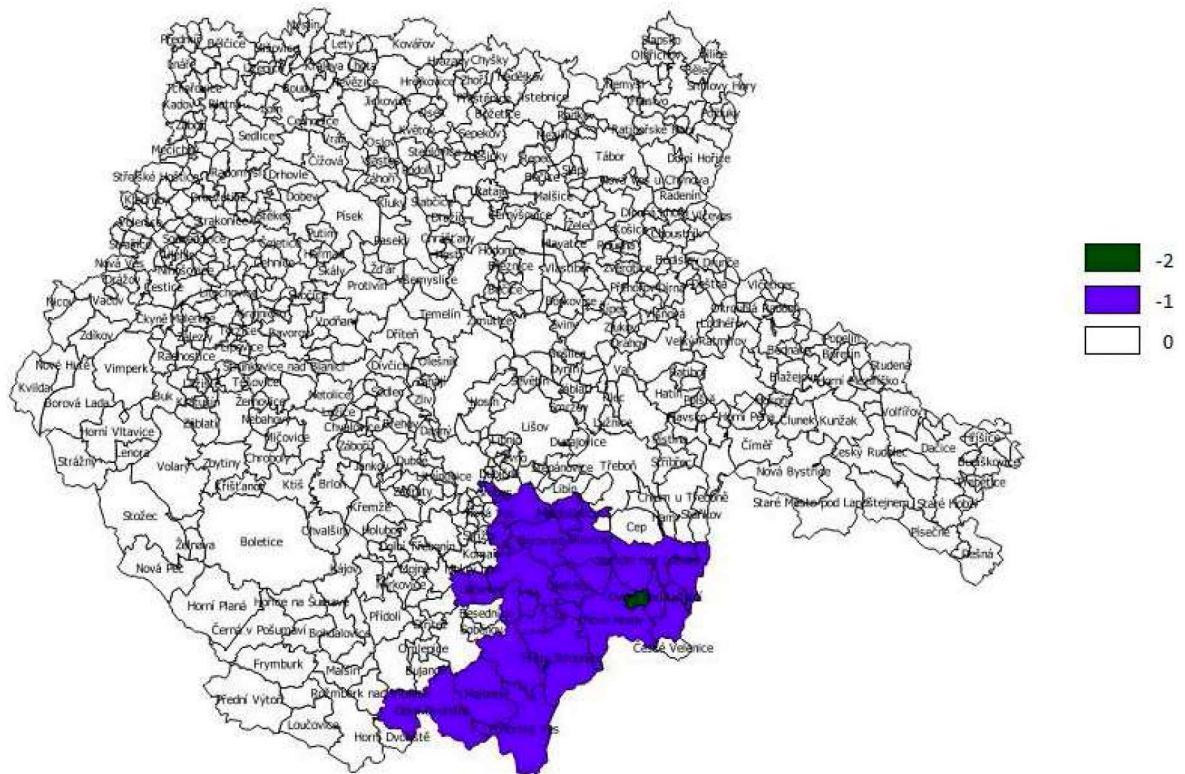
### 5.4.1 Přeshraniční impulzní centra (GIZ)

Přeshraniční spolupráce obcí a měst v Jihočeském kraji se v minulosti značně rozvíjela v rámci tzv. přeshraničních impulzních center (GIZ), zejména v souvislosti se vstupem ČR do EU a Schengenského prostoru. Na této formě spolupráce se však bohužel ukazuje, jak finanční podpora ze strany EU dokáže „uměle“ spolupráci vytvořit, ovšem bez vize dlouhodobé udržitelnosti a jejího fungování.

Na začátku programovacího období 2007-2013 existovaly na území Jihočeského kraje 4 impulzní centra (Impuls centrum Nová Bystřice, Impulsní centrum Slavonice, Přeshraniční impulzní centrum České Velenice a Přeshraniční impulzní centrum Sdružení Růže), které zastřešovaly 31 municipalit (centra ve Slavonicích a Nové Bystřici fungovaly samostatně, v ostatních případech v rámci mikroregionů (Svazek obcí Vitorazsko, Sdružení Růže) s dopadem na 40 933 obyvatel (6,46 % kraje) na území 1 070,5 km<sup>2</sup> (10,65 % kraje). S ukončením finanční podpory v rámci posledního grantu *M00035 – Založení hospodářské platformy Euroregion Silva Nortica* došlo k ukončení/omezení činnosti všech českých center (na rakouské straně v roce 2014 již není žádné centrum v provozu). Aktuálně tak v omezeném provozu (minimum realizovaných aktivit, fungování zajišťováno pracovníky městských úřadů) fungují v rámci povinné 5 leté udržitelnosti 3 centra – České Velenice, Slavonice a Nová Bystřice, kde lze očekávat po roce 2017 také zánik. Impulzní centra nyní na bázi 3 měst reprezentují již jen 9 477 obyvatel (1,5 % kraje) na území 139,67 km<sup>2</sup> (1,39 % kraje). Kartogram ukazuje nejen zánik Přeshraničního impulzního centra Sdružení Růže, ale i „zmenšením“ působnosti Přeshraničního impulzního centra České Velenice z regionu na město. Obec Hranice (SO ORP Trhové Sviny) byla v minulosti členem dvou zanikajících GIZ, proto je v tomto místě úbytek zapojení nejvyšší.

Podle původních záměrů měla impulzní centra podporovat realizaci přeshraničních projektů a různých každodenních aktivit. Úkoly těchto center byly v podstatě totožné s úkoly euroregionů, s rozdílem, že oblast vlivu GIZ zahrnovala menší území mikroregionů či měst a tím vlastně řešily konkrétnější problematiku. Ambice zakladatelů GIZ se však při zpětném hodnocení jeví jako velmi nadsazené. Aktivity a činnosti přeshraničních impulzních center se historicky reálně zaměřovaly bohužel jen na oblast kulturní a sportovní. V oblasti hospodářské – např. při podpoře malého a středního podnikání byla role center nedostatečná a naprosto zde selhávají. Důvodem jsou nejen neznalost ale i nedostatek finančních prostředků. To je mimo jiné i důvodem vzniku a zániku GIZ.

Obrázek 32 – Změna zapojení obcí do přeshraničních impulzních center (GIZ) v Jihočeském kraji v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

#### 5.4.2 Euroregiony

V Jihočeském kraji nyní existují v současné době dva euroregiony: Euroregion Silva Nortica a Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy.

Obrázek 33 – Euroregiony v Jihočeském kraji

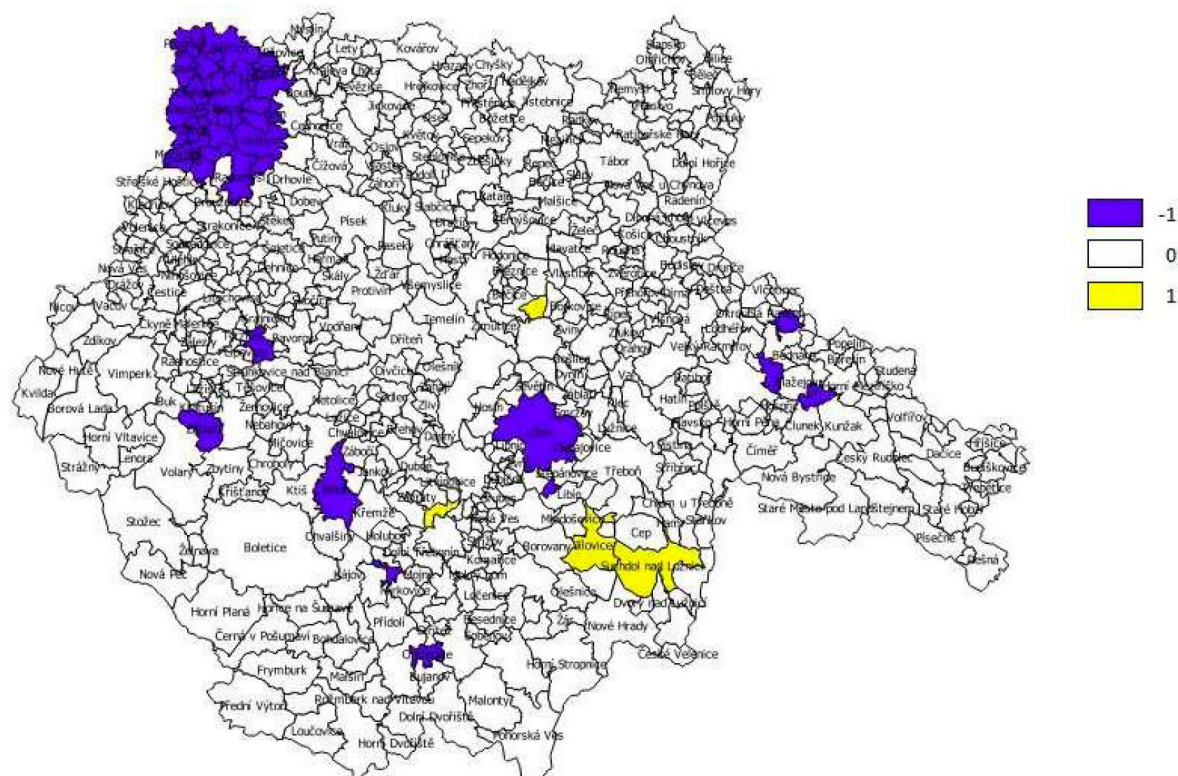


Zdroj: CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR, 2014a.

Euroregion Silva Nortica – název Silva Nortica je historickým označením daného území a znamená Severní les. Historie procesu založení společné rakousko-české diskusní platformy sahá až do roku 1989. Iniciativa Waldviertel Managementu směřovala nejdříve na jihočeské přednasty okresů, později na nově založené regionální rozvojové agentury v Jindřichově Hradci a v Českých Budějovicích, se kterými byla 13.4.2000 podepsána *Deklarace o spolupráci mezi regiony*. Po aktivním zásahu Sdružení měst a obcí Jihočeského kraje se snahy o založení euroregionu zintenzivnily. Jednání byla nakonec završena slavnostním založením Euroregionu Silva Nortica 28.5.2002 v Hospodářském parku Gmünd/České Velenice. Zakladateli jsou Europaplattform Pro Waldviertel na rakouské straně a sdružení Jihočeská Silva Nortica na české straně. Euroregion Silva Nortica zahrnuje území okresu Jindřichův Hradec, České Budějovice, Písek a Tábor v Jihočeském kraji a region Waldviertel s okresy Zwettl, Krems, Gmünd, Waidhofen an der Thaya a Horn na území Spolkové země Dolní Rakousko. Sdružení právnických osob Jihočeská Silva Nortica bylo založeno 16.5.2002 jako dobrovolné sdružení obcí, měst a dalších právnických osob v české části euroregionu, na rakouské straně je partnerem Sdružení Europaplattform Pro Waldviertel (viz EUROREGION SILVA NORTICA, 2013). Euroregion v roce 2007 sdružoval 41 obcí, nyní je to 40 obcí s dopadem na 263 145 obyvatel (41,55 % kraje) na území 1 703,53 km<sup>2</sup> (16,94 % kraje). V průběhu zkoumaného období z euroregionu 4 obce vystoupily (Lišov, Nová Včelnice, Rodvínov a Střížovice) a 3 obce vstoupily (Boršov nad Vltavou, Jilovice, Suchdol nad Lužnicí), z hlediska počtu členů se jedná o poměrně stabilní sdružení. Největšími členy jsou města České Budějovice, Tábor, Písek, Jindřichův Hradec, atd., což z euroregionu činí velmi silný subjekt.

Euroregion Šumava vznikl roku 1993 v Českém Krumlově. Zahrnuje území okresů Domažlice, Klatovy, Prachatice, Český Krumlov a Strakonice. Zahraničními partnery Euroregionu Šumava jsou Euregio Bayerischer Wald – Unterer Inn v Bavorsku a Regionalmanagement Mühlviertel v Horním Rakousku. Dohromady s těmito partnery tvoří Euroregion Šumava jeden přeshraniční celek. Hlavní činnosti Euroregionu Šumava je: zkvalitnění a koordinace přeshraniční spolupráce, reprezentace regionu, výměna informací, účast na tvorbě strategií rozvoje a programů EU (EUROREGION ŠUMAVA – JIHOZÁPADNÍ ČECHY, 2006). V roce 2007 disponoval euroregion 125 členskými obcemi (89 v Jihočeském kraji), v minulosti však prošel značným propadem členské základny, nyní má jen 97 členů, z toho v Jihočeském kraji se nachází 53 členů reprezentujících 80 806 obyvatel (12,76 % kraje) na území 1 932,18 km<sup>2</sup> (19,21 % kraje). Euroregion v uplynulých letech rozšířila jen jedna municipalita – Hartmanice, naopak 37 obcí ze sdružení vystoupilo (většina obcí ze Svazku obcí Blatenska).

Obrázek 34 – Změna zapojení obcí do euroregionů v Jihočeském kraji v období 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

### 5.4.3 Evropská seskupení pro územní spolupráci

Mezi statisticky dostupné formy spolupráce obcí se subjekty jiných států patří i Evropská seskupení pro územní spolupráci, což jsou právní subjekty vytvořené s cílem usnadnit přeshraniční, nadnárodní nebo meziregionální spolupráci v EU. Přestože se v minulých letech některé, zejména moravské, regiony do této formy spolupráce zapojily, na území Jihočeského kraje se tato forma spolupráce nenachází. Často je chybně jako ESÚS označován Evropský region Dunaj-Vltava vzniklý v roce 2012 na pomezí České republiky, Německa a Rakouska a zastřešující 7 partnerských regionů (Horní Rakousko, Dolní Rakousko (oblasti Most- a Waldviertel), Dolní Bavorsko s okresem Altöttingem, Oberpfalz, Plzeňský kraj, Jihočeský kraj, Kraj Vysočina). Model této spolupráce můžeme označit jako trilaterální pracovní společenství bez právní subjektivitu fungující na základě politické dohody a deklarace, nikoliv ESÚS. Ani tuto formu spolupráce tak není možné reflektovat při studiu a výzkumu spolupráce obcí Jihočeského kraje.

Zároveň se jedná o poslední statisticky dostupnou formu spolupráce obcí se subjekty jiných států, další formy, jako jsou například partnerská a spřátelená města a obce či specifické formy spolupráce, nejsou z hlediska dostupnosti vhodných datových podkladů k dispozici.

## **6 ANALÝZA SPOLUPRÁCE OBCÍ V JIHOČESKÉM KRAJI**

### **6.1 Zhodnocení vývoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014**

Sídlní struktura ČR se vyznačuje velkým počtem malých obcí, nejinak je tomu i v Jihočeském kraji, který patří na straně jedné mezi kraj s nejmenší hustotou zalidnění z celé ČR, na straně druhé je na 4. místě z hlediska počtu obcí v rámci všech krajů ČR. Roztříštěná sídelní struktura a rostoucí nároky aktérů regionálního rozvoje (shareholders, stakeholders, placeholders) nás dle BALÍKA, 2009, s. 29-31, vedou ke stanovení/definování základního funkčního minima, jež je společné nejnižší samosprávné úrovni demokratických zemí, bez ohledu na rozdílný historický vývoj, rozdílnou velikostní strukturu obcí, odlišné nastavení struktur zastupitelských orgánů či rozdílné postavení komunální úrovně vůči centrálnímu politickému systému. Mezi základní funkce obcí patří funkce politická, ekonomická, sociální, ekologická, bezpečnostní, infrastrukturní a prognostická, v některých obcích je však úroveň těchto funkcí nedostačující, a proto je žádoucí jí řešit → největší problémy, s kterými se obce potýkají, je zhoršující se občanská a technická vybavenost (v některých oblastech zvláště suburbanizací), nedostatek pracovních příležitostí, demografické jevy, právní nejistota, pokles/volatilita příjmů obcí atd. Významným prvkem překonání těchto problémů může být právě spolupráce obcí, ať již při zajišťování základních funkcí obcí a jejich rozvoji nebo při získávání finančních prostředků, např. z evropských fondů, které by pro samostatně jednající subjekt nebylo možné.

Na vývoj spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 měla vliv celá řada faktorů, zejména příliv evropských finančních prostředků a prostředků národního rozpočtu. Nezanedbatelný vliv měla i módnost určitých témat, která sehrála významnou roli před komunálními volbami v roce 2010 a 2014 (např. akce Den bez aut a bezplatné MHD 22. září apod.). Největší % změny zaznamenala Národní síť Zdravých měst ČR (+3 275 %) a místní Agenda 21 (+118 %), což je způsobeno nízkým výchozím stavem v roce 2007 a určitou populárností dotčených oblastí, například místní Agenda 21 je od roku 2006 začleněna MV ČR mezi oficiální metody kvality ve veřejné správě ČR.

Mezi způsoby spolupráce, které byly zásadně ovlivněny dostupností finančních prostředků, patří místní akční skupiny, přeshraniční impulzní centra a euroregiony. Na přeshraničních impulzních centrech a euroregionech se začal postupně projevovat nedostatek finančních prostředků způsobený dočerpáním grantů z programovacího období 2004-2006 a počátku programovacího období 2007-2013. Výsledkem je rozpad sítě a ukončování činností přeshraničních impulzních center (-90,6 % členství obcí) a -28,5 %

pokles zájmu členství v euroregionech. Prostředky *Programu rozvoje venkova 2007-2013* ve výši 2,82 mld. € znamenaly obrovský nárůst zájmu o členství v MAS (v Jihočeském kraji o +31,12 %), jejichž počet se v letech 2004-2013 rozrostl na přibližně 180 a svou působností dnes pokrývají až na výjimky téměř celé území ČR. Bohužel z těchto MAS bylo k finanční podpoře PRV vybráno jen 112 MAS (12 z Jihočeského kraje), ostatní MAS (5 z Jihočeského kraje) měly možnost získat symbolicky jen stovky tis. Kč na osvojení dovedností a zkušeností za účelem vytvoření aktivního místního partnerství zabývajících se udržitelným rozvojem regionu, což samozřejmě nebyla plnohodnotná náhrada programu a vedlo to na Českokrumlovsku a Táborsku k ukončení činnosti některých MAS a vzniku „bílých míst“ na mapě spolupráce obcí. Z hlediska absolutního počtu MAS posílily svou pozici druhé nejvýznamnější spolupráce v jihočeském regionu za mikroregiony.

Poslední skupinou způsobů spolupráce obcí jsou způsoby zcela nové či dosud nevyužívané, kde nelze % progres relevantně stanovit (např. klastry, NS MAS ČR, SMS ČR, ESÚS), nebo způsoby spolupráce, jejichž změna se pohybuje jen v řádu jednotek % a kde v minulosti došlo k územní saturaci (mikroregiony, SMOJK, SMO ČR), takže do budoucna lze očekávat již jen mírný růst nebo stagnaci těchto forem spolupráce. Celkově došlo mezi léty 2007-2014 téměř k 50 % zvýšení zapojení obcí do spolupráce obcí, značně se projevila i fragmentarizace jednotlivých forem spolupráce.

Tabulka 27 – Vývoj způsobů spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014

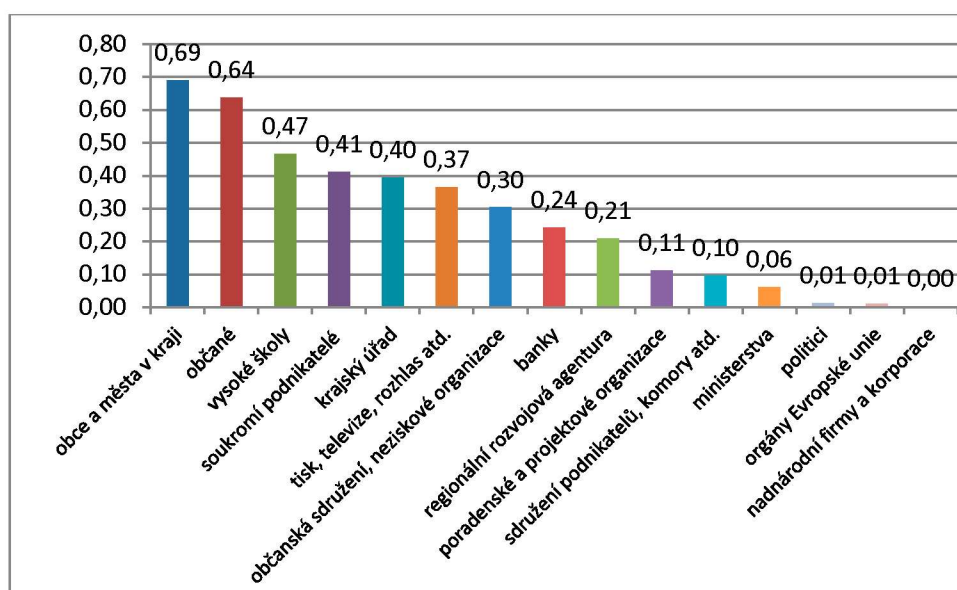
Forma spolupráce	Způsoby spolupráce	Počet zapojení v roce 2007	% způsobů spolupráce (2007)	Δ počtu zapojení	% Δ počtu zapojení	Počet zapojení v roce 2014	% způsobů spolupráce (2014)
Meziobecní spolupráce na regionální úrovni	Mikroregiony	721	37,93%	40	5,55%	761	26,81%
	Specifické formy spolupráce (SMOJK)	287	15,10%	7	2,44%	294	10,36%
Spolupráce obcí se subjekty v území	Místní akční skupina (MAS)	439	23,09%	141	32,12%	580	20,43%
	Místní Agenda 21 (MA21)	61	3,21%	72	118,03%	133	4,68%
	Klastry	0	0,00%	0	-	0	0,00%
Národní struktury spolupráce obcí	Národní síť Místních akčních skupin ČR (NS MAS ČR)	0	0,00%	528	-	528	18,60%
	Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM ČR)	4	0,21%	131	3275,00%	135	4,76%
	Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR)	227	11,94%	5	2,20%	232	8,17%
	Sdružení místních samospráv ČR (SMS ČR)	0	0,00%	80	-	80	2,82%
Spolupráce obcí se subjekty jiných států	Přeshraniční impulzní centra (GIZ)	32	1,68%	-29	-90,63%	3	0,11%
	Euroregiony	130	6,84%	-37	-28,46%	93	3,28%
	Evropská seskupení pro územní spolupráci	0	0,00%	0	-	0	0,00%
<b>Celkem</b>		<b>1 901</b>	<b>100,00%</b>	<b>938</b>	<b>49,34%</b>	<b>2 839</b>	<b>100,00%</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Zhodnotíme-li nejen způsoby, ale i hlavní 4 formy spolupráce obcí, prvním kooperačním partnerem byla vždy jiná, nejčastěji sousedící, obec, čili forma meziobecní spolupráce na regionální úrovni. Výsledky potvrzují jak vývoj vlastní spolupráce obcí, tak šetření na reprezentativním vzorku 263 obcí realizované v rámci projektu *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04, jež hodnotilo mimo jiné i význam institucí/partnerů pro rozvoj regionu. Tato forma se však již historicky vyčerpala a mezi lety 2007-2014 došlo jen k 4,66 % růstu.

Mezi další významné partnery patří dle respondentů občané, VŠ a soukromý sektor, což se postupně začalo projevovat v dynamickém nárůstu spolupráce nejprve s ostatními subjekty v území (+42,60 %) a následně i kooperaci regionů v rámci národních struktur spolupráce obcí (+322,08 %). Navzdory prioritám EU a mnoha nástrojům určeným od roku 1990 k zajištění vyváženého a udržitelného rozvoje evropských příhraničních oblastí (INTERREG, INTERREG II, Phare CBC, INTERREG III a IVC, operační programy přeshraniční spolupráce) se ukazuje jejich neefektivnost, nesystémovost a dlouhodobá neudržitelnost, kterou potvrzuje klesající zájem o spolupráci obcí se subjekty jiných států (-40,74 %) způsobený mnoha bariérami a v porovnání s jinými formami spolupráce i finanční neatraktivnost. Svou roli sehrává i orientace jen na kulturní a sportovní aktivity, v ekonomické oblasti je přeshraniční spolupráce nedostatečná a naprosto zde selhává. Není překvapením, že i respondenti tuto formu spolupráce nepovažují jako perspektivní.

Graf 1 – Význam institucí/partnerů pro rozvoj regionu



Poznámka: Vypočteno dle váženého koeficientu:  $RA+0,5SA-0,5SN-RN$ , kde RA – rozhodně ano, SA – spíše ano, SN – spíše ne, RN – rozhodně ne.

Zdroj: Vlastní výzkum (v rámci projektu *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04), 2006.

Tabulka 28 – Vývoj forem spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014

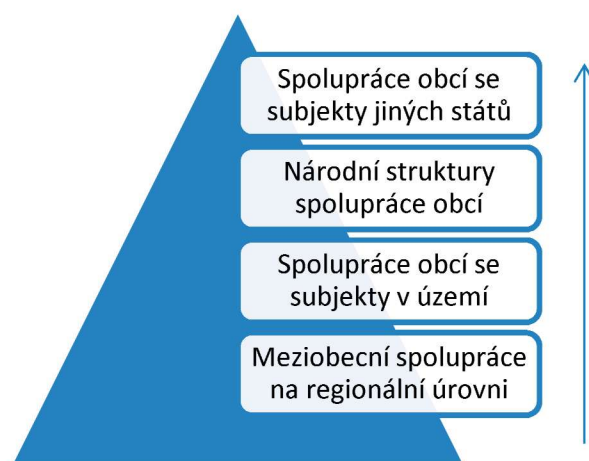
Forma spolupráce	Způsoby spolupráce	Počet zapojení v roce 2007	% způsobů spolupráce (2007)	Δ počtu zapojení	% Δ počtu zapojení	Počet zapojení v roce 2014	% způsobů spolupráce (2014)
Meziobecní spolupráce na regionální úrovni	Mikroregiony	1 008	53,02%	47	4,66%	1 055	37,16%
	Specifické formy spolupráce (SMOJK)						
Spolupráce obcí se subjekty v území	Místní akční skupina (MAS)	500	26,30%	213	42,60%	713	25,11%
	Místní Agenda 21 (MA21)						
	Klastry						
Národní struktury spolupráce obcí	Národní síť Místních akčních skupin ČR (NS MAS ČR)	231	12,15%	744	322,08%	975	34,34%
	Národní síť Zdravých měst ČR (NSZM ČR)						
	Svaz měst a obcí ČR (SMO ČR)						
	Sdružení místních samospráv ČR (SMS ČR)						
Spolupráce obcí se subjekty jiných států	Přeshraniční impulzní centra (GIZ)	162	8,52%	-66	-40,74%	96	3,38%
	Euroregiony						
	Evropská seskupení pro územní spolupráci						
<b>Celkem</b>		<b>1 901</b>	<b>100,00 %</b>	<b>938</b>	<b>49,34 %</b>	<b>2 839</b>	<b>100,00 %</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Na základě poznatků týkajících se vývoje spolupráce obcí lze jako určitou analogii Maslowovy pyramidy (potřeb) stanovit čtyřstupňový pyramidální model jednotlivých forem spolupráce obcí. První dvě kategorie (zdola) lze označit jako základní formy spolupráce obcí saturující elementární funkce/potřeby obcí, třetí a čtvrtou kategorii lze označit jako růstové kategorie, které jsou pro realizaci základních potřeb/funkcí zbytné, ale umožňují uspokojovat potřeby/funkce vyšší (např. politické). Všeobecně platí, že nižší položené formy spolupráce jsou významnější a jejich alespoň částečné uspokojení je podmínkou pro vznik méně naléhavých a vývojově vyšších forem spolupráce obcí. Toto členění však není možné pojímat zcela bezvýhradně. V některých příhraničních regionech již v minulosti existovaly vzájemné bilaterální vztahy a spolupráce (např. České Velenice – Gmünd před rokem 1919 tvořily jedno město), tendence ke spolupráci se subjekty jiných států je zde pochopitelně vyšší, než je tomu v jiných regionech Jihočeského kraje či České republiky. Obdobně, jako je tomu i u skutečné Maslowovy pyramidy, i u tohoto modelu platí, že některé municipality jsou motivovány jen nižšími formami spolupráce obcí a nemají ambice realizovat vyšší formy spolupráce obcí, které by v dlouhodobém časovém horizontu posunuly kvalitativně její úroveň do jiné dimenze. Například v případě Jihočeského kraje existuje 18 municipalit (2,89 %), které se zaměřují výhradně na spolupráci v mikroregionech a MAS.



Obrázek 35 – Pyramidální model významnosti jednotlivých forem spolupráce obcí



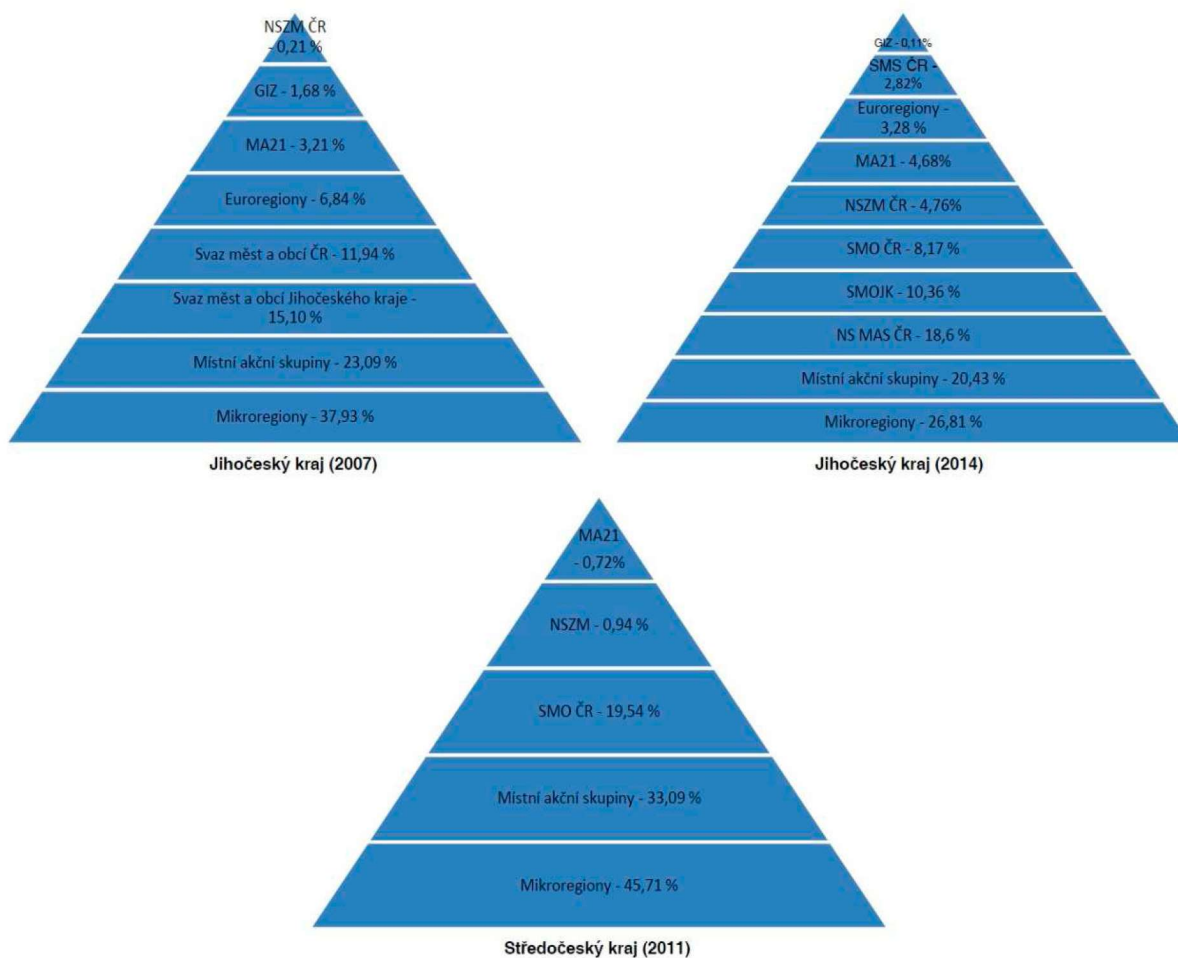
Zdroj: Vlastní výzkum.

V Jihočeském kraji je i přes částečné oslabení aktuálně nejvýznamnější zapojení měst a obcí do mikroregionů – 26,81 % ze všech forem spolupráce, na druhém místě jsou místní akční skupiny s 20,43 % a členství v Národní síti Místních akčních skupin ČR (18,6 %). Nejméně jsou města a obce v Jihočeském kraji zapojeny do přeshraničních impulzních center (0,11 %), Sdružení místních samospráv ČR (2,82 %) a euroregionů (3,28 %), vůbec se municipality nezapojují do Evropských seskupení pro územní spolupráci. Výsledky zapojení municipalit Jihočeského kraje do spolupráce obcí lze vzhledem k totožnému historickému vývoji rámcově generalizovat i ve vztahu k ostatním regionům ČR (např. mikroregiony a MAS jsou vždy základní způsoby spolupráce), přesto je nutné zdůraznit možné dílčí odlišnosti, neboť každý kraj je svými vlastnostmi a možnostmi region sui generis, což je viditelné na například na zapojení do Národní sítě Zdravých měst ČR – v Jihočeském kraji se jedná o méně frekventovaný způsob spolupráce jak v roce 2007, tak i v roce 2014, zatímco jinde se zapojují celé kraje (Jihomoravský, Liberecký, Moravskoslezský a Plzeňský kraj, Kraj Vysočina a hl. město Praha). K největším rozdílům ale dochází při spolupráci obcí se subjekty jiných států, každý kraj má díky odlišné geografické lokaci jiné výchozí podmínky, které na rozdíl od jiných způsobů spolupráce obcí nelze ovlivnit. Podíly jednotlivých forem spolupráce se tak mohou zásadně lišit kraj od kraje – viz níže uvedený příklad komparace Jihočeského a Středočeského kraje.

Z hlediska významnosti jednotlivých forem a způsobů spolupráce je jednoznačně nejdůležitější formou ve Středočeském kraji spolupráce v rámci mikroregionů a MAS, tyto dvě formy spolupráce tvoří skoro 80 % všech forem spolupráce v kraji. Ostatní formy spolupráce již nejsou tak významné nebo se do nich kvůli svému geografickému umístění (zejména přeshraniční spolupráce) či z jiných důvodů nemohou v takové míře obce zapojit

(například v MAS nesmí být zastoupena města nad 25 000 obyvatel – ve Středočeském kraji Kladno, Kolín, Mladá Boleslav a Příbram, v Jihočeském kraji České Budějovice, Tábor, Písek). Velikost spolupráce v oblasti mikroregionů a MAS je proto celkově o 20-30 % vyšší než v kraji Jihočeském. Z 1 145 obcí Středočeského kraje se do žádné sledované formy spolupráce nezapojuje 98 obcí (8,6 %) oproti 26 jihočeským obcím v roce 2007 (4,17 %) a 11 obcím v roce 2014 (1,77 %) z 623 obcí. Nejvíce obcí Středočeského kraje (457 obcí – 39,9 % kraje) se zapojuje do dvou forem spolupráce obcí, v kraji Jihočeském je tomu odlišně – v roce 2007 se nejvíce obcí (167 obcí – 26,81 % kraje) zapojovalo do tří způsobů spolupráce obcí, v roce 2014 to bylo již 185 municipalit (29,7 % kraje) do pěti způsobů spolupráce obcí. V šíři a hloubce realizované spolupráce se oba dva kraje liší, nikoliv však v základních principech spolupráce obcí uvedených u pyramidálního modelu jednotlivých forem spolupráce obcí.

Obrázek 36 – Způsoby spolupráce obcí v Jihočeském kraji (2007 a 2014) a Středočeském kraji (2011)



Poznámka: Komparativní výzkum spolupráce obcí realizovaný ve Středočeském kraji v roce 2011 byl pro lepší srovnatelnost zpracován na bázi statisticky dostupných forem a způsobů spolupráce obcí v Jihočeském kraji v roce 2007.

Zdroj: Vlastní výzkum.

Zaměříme se ještě při hodnocení spolupráce obcí Jihočeského kraje na 2 základní způsoby spolupráce obcí – mikroregiony a místní akční skupiny, které jsou pro rozvoj jednotlivých regionů každého kraje nejvýznamnější. Obrovským problémem pro rozvoj jakýchkoliv dalších forem spolupráce je situace, kdy z nějakého důvodu není území pokryto mikroregionem či místní akční skupinou. Neexistence těchto základních forem spolupráce pak do budoucna předmětné území hendikepuje při rozvoji dalších forem spolupráce, což má negativní dopady na rozvoj území a vznik regionálních disparit. ŠAFÁŘOVÁ a ŠKRABAL, 2008, tato zjištění potvrzují na základě výzkumu realizovaného v regionech soudružnosti střední Morava, střední Čechy a Severozápad v roce 2007. Mikroregiony a místní akční skupiny vznikají kvůli společnému prosazování zájmů obcí a místních komunit s cílem dosáhnout změn. Mikroregiony a MAS proto vznikají nejčastěji jako seskupení obcí kolem přirozeného centra, jde obecně o jakási spádová území. Velikost mikroregionů a MAS je z tohoto důvodu značně rozmanitá. Členy nejmenší jihočeské MAS Lužnicko je 9 obcí s 15 609 obyvateli, největší MAS Třeboňsko má naopak 62 obcí a 42 787 obyvatel. U mikroregionů je rozpětí ještě větší, kromě nejmenších mikroregionů sdružujících 2-3 obce (DSO Chlum u Třeboně, Staňkov a Hamr, Mikroregion Šumavské podhůří, Svazek obcí Peklov a Svazek obcí Niva) existují i mikroregiony jako Svazek obcí regionu Písecko se 72 obcemi a 69 907 obyvateli. Nejvíce mikroregionů vzniklo v Jihočeském kraji v letech 1999-2004 v důsledku novely zákona č. 128/2000 Sb., *o obcích*. Rozvoj místních akčních skupin byl naproti tomu determinován v letech 2004-2006 (po vstupu ČR do EU) existencí programu LEADER.

Tabulka 29 – Komparace mikroregionů a MAS v Jihočeském kraji

Ukazatel	Mikroregiony	Místní akční skupiny
Počet	53	17
Počet zapojených obcí	581	580
Průměrná velikost mikroregionu/MAS (počet obyvatel, rozloha, hustota osídlení, rozpočet)	14 174,34 obyvatel	25 985,59 obyvatel
	15,47 obcí	34,12 obcí
	248,88 km <sup>2</sup>	534,08 km <sup>2</sup>
	55,61 obyvatel/km <sup>2</sup>	48,66 obyvatel/km <sup>2</sup>
Nejčastější rok vzniku	1999	2004
Nejmenší mikroregion/MAS	Svazek obcí Peklov (2 obce)	MAS Lužnicko (9 obcí)
Největší mikroregion/MAS	Svazek obcí regionu Písecko (72 obcí)	MAS Třeboňsko (62 obcí)

Zdroj: Vlastní výzkum.

Do obou forem se zapojuje téměř stejné množství obcí, při porovnání mikroregionů a MAS mají MAS o něco nižší hustotu osídlení (48,66 obyvatel/km<sup>2</sup>), což dokresluje

podstatu, princip a metody programu LEADER, který je prioritně určen pro venkovské regiony s nízkou hustotou osídlení. V celkovém pohledu je poměr velikosti mikroregionů vůči MAS u většiny ukazatelů asi 2x větší ve prospěch MAS. Na druhé straně je ale nutné připomenout vzájemný vztah mikroregionů a MAS spočívající ve společném zájmu rozvoje dotčeného území, jsou to subjekty, které velmi často působí na stejném území a jsou propojeny společnou personální, organizační a funkční strukturou (např. mikroregiony na Strakonicku iniciovaly vznik MAS, na Jindřichohradecku zase došlo ke vzniku mikroregionu kvůli vstupu obcí do MAS Třeboňsko apod.). Výsledky výzkumu naznačují posilování tohoto trendu. Zatímco v roce 2007 neparticipovalo na mikroregionu či místní akční skupině 41 municipalit, nyní je to jen 16 municipalit, tzn. pokles počtu neparticipujících obcí o -60,98 %. Obdobná čísla vykazují i další skupiny obcí, které se zapojovaly pouze do jedné z obou forem spolupráce. U obcí zapojených jen do místních akčních skupin došlo k poklesu počtu obcí o -27,78 % a u obcí zapojených pouze do mikroregionů nastal pokles dokonce o -81,12 %. Snížení počtu nezapojených či částečně zapojených obcí proběhlo v plné míře ve prospěch obcí zapojených do mikroregionů i místních akčních skupin, tzn. růst počtu plně zapojených obcí o +37,47 %.

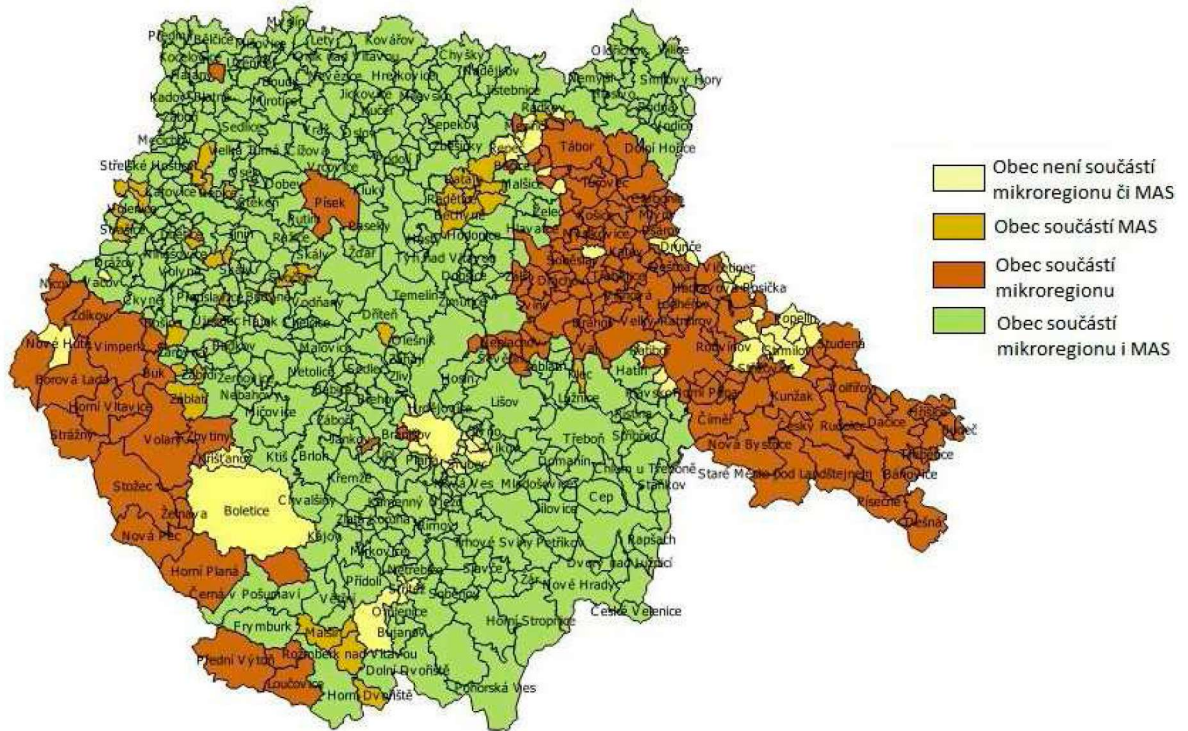
Proběhlé změny lze na území kraje poměrně přesně lokalizovat, k největším změnám došlo na severovýchodní vnitřní periferii kraje (hranice Jihočeského kraje a Kraje Vysočiny) a jihozápadní pohraniční periferii kraje (hranice Jihočeského kraje a Bavorska), jejich příčinou byl vznik nových/rozšíření stávajících místních akčních skupin před novým programovacím obdobím 2014-2020. Na základě neexistence základních způsobů spolupráce obcí lze vymezit 2 hlavní problémová území kraje – Českobudějovicko (obce České Budějovice, Dobrá Voda u Českých Budějovic, Dubičné, Staré Hodějovice) a Jindřichohradecko (obce Bednárec, Divčí Kopy, Drunče, Hadravova Rosička, Nová Včelnice, Vlčetinec, Zahradky, Žďár). V ostatních 4 případech (obce Boletice, Zvěrotice, Vrbice, Hájek) se jedná o malé, osamocené a geograficky nesousedící obce.

Tabulka 30 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v letech 2007-2014

Ukazatel	Počet obcí (2007)	% obcí (2007)	Δ počtu obcí	% Δ počtu obcí	Počet obcí (2014)	% obcí (2014)
Obec není součástí mikroregionu či MAS	41	6,58%	-25	-60,98%	16	2,57%
Obec součástí MAS	36	5,78%	-10	-27,78%	26	4,17%
Obec součástí mikroregionu	143	22,95%	-116	-81,12%	27	4,33%
Obec součástí mikroregionu i MAS	403	64,69%	151	37,47%	554	88,92%
<b>Celkem</b>	623	100,00%	-	-	623	100,00%

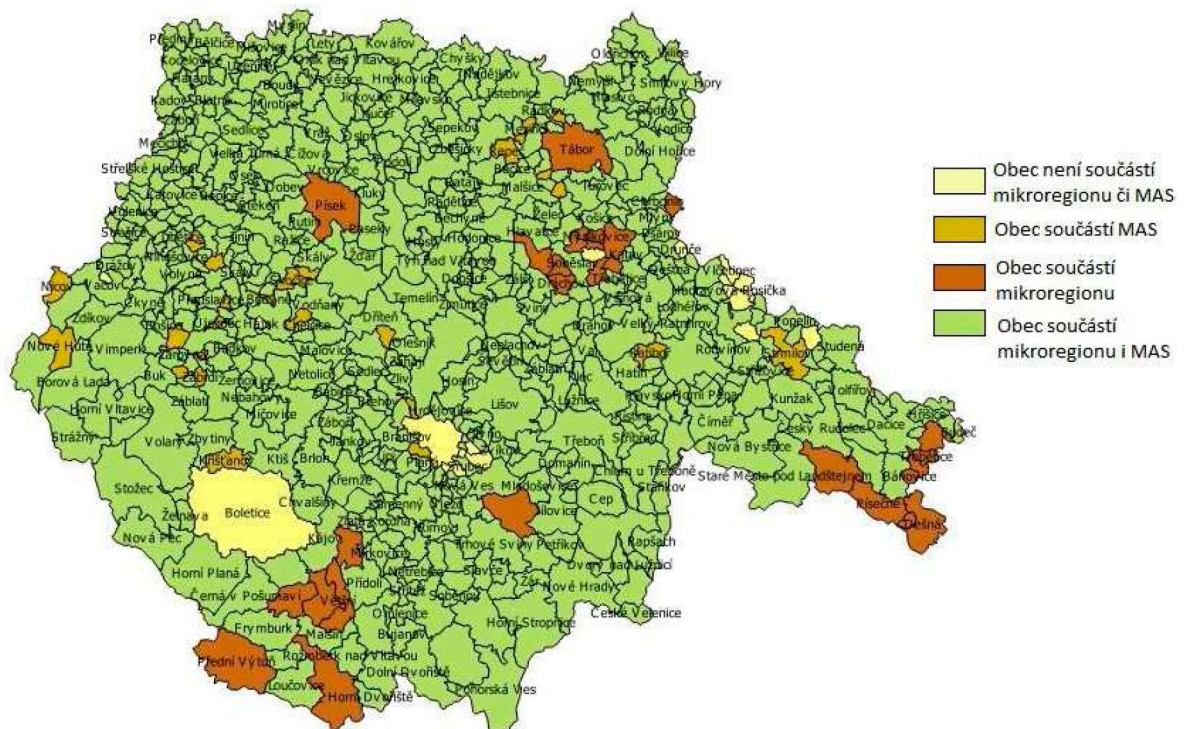
Zdroj: Vlastní výzkum.

Obrázek 37 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v roce 2007



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

Obrázek 38 – Pokrytí území Jihočeského kraje mikroregiony a místními akčními skupinami v roce 2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

## 6.2 Využití ukazatele $K_s$ jako moderního konceptu pro hodnocení spolupráce obcí

### 6.2.1 Základní charakteristiky $K_s$ v Jihočeském kraji

Koeficient spolupráce  $K_s$  je číslo, které stanovuje na základě množství způsobů spolupráce obci celkovou intenzitu spolupráce obci (tj. úroveň sociálního kapitálu) ve zkoumaném území podle vzorce uvedeného v kapitole 4.4, jehož konstrukce reflektuje autorem nově navrženou typologizaci způsobů a forem spolupráce obci v ČR (viz obrázek 21) zahrnující všechny statisticky dostupné formy spolupráce Jihočeského kraje. Pokud by byla metoda využita v jiném tuzemském či zahraničním regionu lišícím se z hlediska statistické dostupnosti dat či realizovaných forem spolupráce obci, lze v tomto kontextu vzorec dle potřeby modifikovat. Čím nižší hodnoty koeficient spolupráce  $K_s$  dosáhne, tím je logicky nižší zapojení municipalit do zkoumaných forem/způsobů spolupráce obci a naopak.  $K_s = 0$  pak vyjadřuje nezapojení města či obce do jakékoliv formy spolupráce obci, záporných hodnot koeficient spolupráce nemůže dosáhnout.

Význam koeficientu spočívá především v možnosti analyzovat a komparovat intenzitu spolupráce obci na různých územních jednotkách, zejména na úrovni LAU 1 a LAU 2. Metoda výpočtu  $K_s$  následně umožňuje jednoznačně zařadit obec/region do nadefinovaných skupin obci a hodnotit ve vazbě na další proměnné jejich stav, význam a konkrétní dopady pro regionální rozvoj Jihočeského kraje a případně i okolních regionů. Umožňuje také snadno definovat potenciální problémové oblasti, na které by se měla soustředit podpora regionálního rozvoje směřující ke snižování či odstraňování disparit

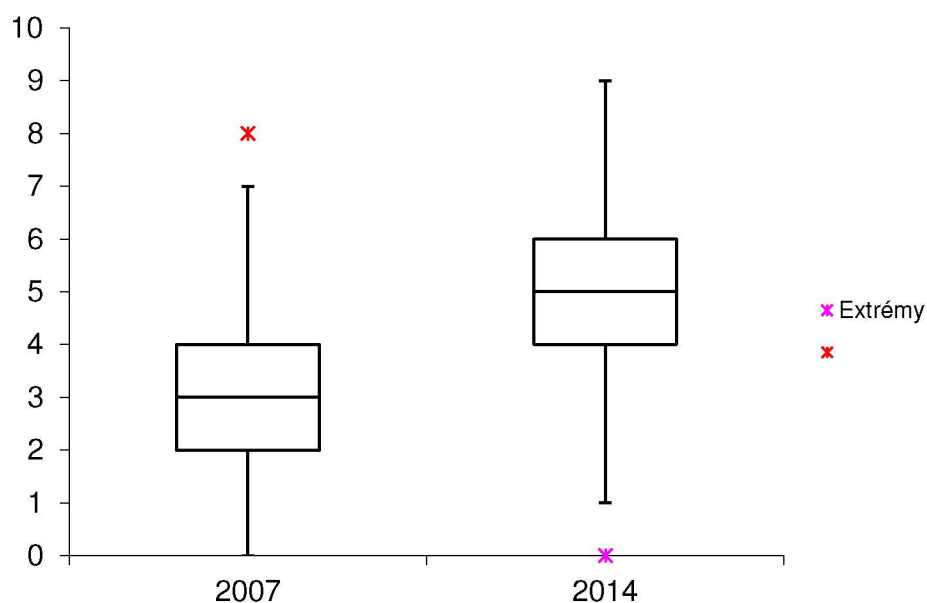
Za současných podmínek spolupráce obci může  $K_s$  v Jihočeském kraji v roce 2014 teoreticky nabývat hodnoty  $\langle 0, 14 \rangle$ , zatímco v roce 2007 to byly jen hodnoty z rozmezí  $\langle 0, 11 \rangle$ . Změna maximální možné hodnoty je způsobena jak vlastním nárůstem spolupráce obci, tak i již zmiňovanou fragmentarizací z 8 na 12 statisticky sledovatelných forem spolupráce obci. Pro vizualizaci rozložení dat ve zkoumaném vzorku je vhodné využití krabicového grafu.

Tabulka 31 – Základní charakteristiky  $K_s$  v Jihočeském kraji v letech 2007-2014

Ukazatel	2007	2014
<b>Průměr</b>	3,05	4,56
<b>Minimum</b>	0	0
<b>Maximum</b>	8	9
<b>Rozpětí</b>	8	9
<b>Medián</b>	3	5
<b>Modus</b>	3	5
<b>Směrodatná odchylka</b>	1,43	1,52

Zdroj: Vlastní výzkum.

Graf 2 – Krabicový graf koeficientů spolupráce v Jihočeském kraji v letech 2007-2014



Zdroj: Vlastní zpracování.

Krabicový graf zobrazuje prostřední část datového souboru (dolní hrana obdélníku vymezuje spodních 25 % zjištěných hodnot v souboru a horní hrana 75 % hodnot, vymezuje tzv. interkvartilové rozpětí). Malý čtverec uprostřed ukazuje prostřední kvartil neboli 50 % kvantil, což je medián, a horizontální úsečky na úrovních 0 až 7 v roce 2007 nebo 1 až 9 v roce 2014 znázorňují minimální/maximální hodnoty v souboru (hodnota 0 je nejnižší možná dosažitelná hodnota). Extrémní hodnoty jsou graficky znázorněny jako samostatné body. Délka krabicového grafu ukazuje stupeň variability zobrazených datových podkladů. Různá délka úseček (v roce 2007 je horní úsečka zřetelně větší než dolní) je signálem asymetrického rozdělení dat daného souboru. Na dolním konci grafu v roce 2007 a horním konci grafu v roce 2014 nejsou žádné extrémy.

### 6.2.2 Spolupráce obcí měst a obcí Jihočeského kraje

Počet měst a obcí v Jihočeském kraji se v období 2007-2014 nezměnil a dosahuje dlouhodobě stále počtu 623 municipalit (tento počet se nepatrně změnil až v roce 2016 v souvislosti s redukcí Vojenského újezdu a Vojenského výcvikového prostoru Boletice). Průměrný koeficient spolupráce v roce 2007 byl v Jihočeském kraji 3,05, v průběhu 7 let došlo k nárůstu o 1,51 na Ks 4,56, čili  $\Delta$  na úrovni +49,34 %. Nárůst koeficientu spolupráce v desítkách % zaznamenaly všechny méně spolupracující obce, čímž došlo i ke snížení počtu nespolečně spolupracujících obcí z 26 obcí na pouhých 11 obcí (-57,69 %). Ke

změnam koeficientu spolupráce došlo v celkem 517 případech. Největší změny nastaly na Jindřichohradecku v Lásenicích, které se proti roku 2007 ( $K_s = 2$ ) nově zapojily do 6 forem spolupráce navíc. Největší propad byl taktéž na Jindřichohradecku v Nové Včelnici, která se z výchozího  $K_s = 3$  stala zcela nespolupracující obcí. Ostatních 10 nekooperujících obcí mělo tento status již v roce 2007, tyto oblasti tak lze označit jako značně problémové. Může samozřejmě nastat situace, kdy se z nějakých důvodů municipalita nechce nebo nemůže zapojit do základních způsobů spolupráce, jako jsou mikroregiony a MAS, pokud ovšem neparticipuje ani například na přeshraniční spolupráci, ztrácí tato municipalita zcela schopnost své území rozvíjet. Specifickým případem je území Boletic, kde obyvatelé ze zákona nemohou vykonávat vlastní místní samosprávu (vojenský újezd totiž vytváří územní správní jednotku, která je spravována újezdním úřadem, v jehož čele stojí přednosta, např. vyšší důstojník AČR). Ostatních 9 jihočeských municipalit příležitost rozvíjet svou obec a region prostřednictvím kooperace s jinými subjekty má, ovšem nevyužívá jí.

Data na úrovni obcí potvrzují kvalitativní i kvantitativní růst  $K_s$ , v nejvyšších kategoriích dokonce o stovky %. Růst v nejlepší kategorii obcí s  $K_s = 8$  byl ve výši 1 300 %, z hlediska absolutního počtu rostla nejvíce kategorie  $K_s = 5$ . Jestliže byla v roce 2007 nejčetnější kategorie obcí s  $K_s = 3$ , tak v současnosti je to již kategorie obcí s  $K_s = 5$ . Pokud bychom rozlišovaly samostatně obce a města, lze konstatovat trend konvergence, neboť zatímco v roce 2007 byl mezi nimi rozdíl u  $K_s$  1,38 (4,31 x 2,93), o 7 let později se rozdíl  $K_s$  snížil již jen na 1,07 (5,54 x 4,46). Do budoucna pak lze celkově předpokládat stagnaci či jen mírné změny  $K_s$ , na úrovni měst a obcí však lze i nadále předpokládat další konvergenci  $K_s$ .

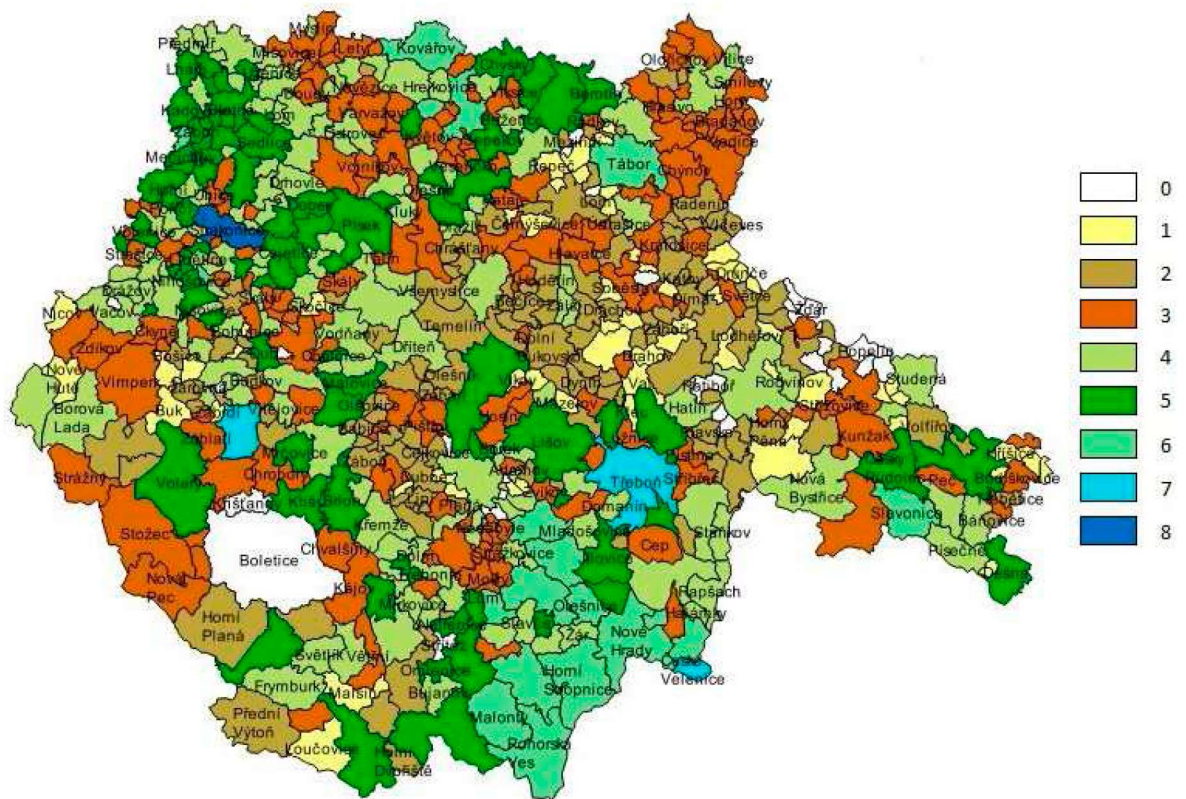
Tabulka 32 – Koeficient spolupráce  $K_s$  obcí Jihočeského kraje v letech 2007-2014

<b><math>K_s</math></b>	<b>Počet obcí (2007)</b>	<b>% obcí (2007)</b>	<b><math>\Delta</math> počtu obcí</b>	<b>% <math>\Delta</math> počtu obcí</b>	<b>Počet obcí (2014)</b>	<b>% obcí (2014)</b>
0	26	4,17%	-15	<b>-57,69%</b>	11	1,77%
1	61	9,79%	-50	<b>-81,97%</b>	11	1,77%
2	130	20,87%	-106	<b>-81,54%</b>	24	3,85%
3	167	26,81%	-74	<b>-44,31%</b>	93	14,93%
4	143	22,95%	-2	<b>-1,40%</b>	141	22,63%
5	74	11,88%	111	<b>150,00%</b>	185	29,70%
6	18	2,89%	92	<b>511,11%</b>	110	17,66%
7	3	0,48%	30	<b>1 000,00%</b>	33	5,30%
8	1	0,16%	13	<b>1 300,00%</b>	14	2,25%
9	0	0,00%	1	-	1	0,16%
<b>Celkem</b>	<b>623</b>	<b>100,00 %</b>	-	-	<b>623</b>	<b>100,00 %</b>
<b><math>\bar{\sigma} K_s</math></b>	<b>3,05</b>		<b>1,51</b>		<b>4,56</b>	

Zdroj: Vlastní výzkum.

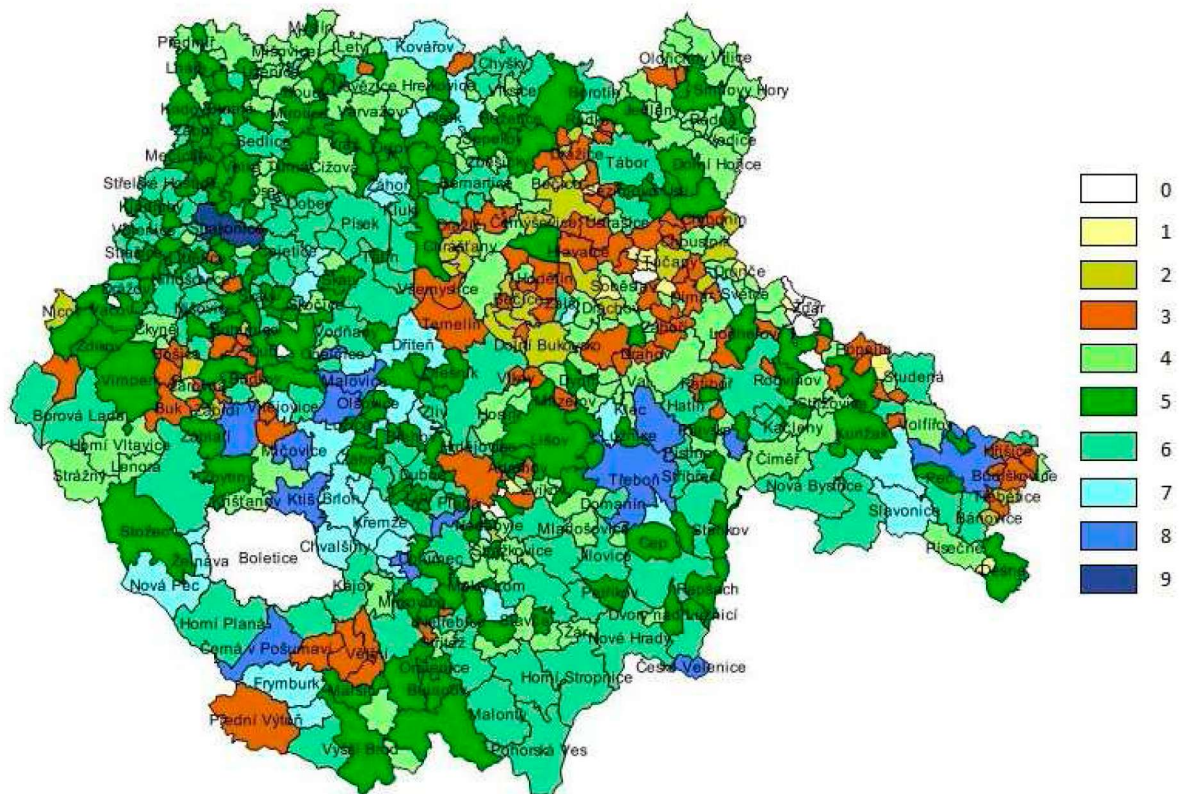


Obrázek 39 – Koeficient spolupráce Ks na území Jihočeského kraje v roce 2007



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

Obrázek 40 – Koeficient spolupráce Ks na území Jihočeského kraje v roce 2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

Tabulka 33 – Koeficient spolupráce Ks v jednotlivých regionech Jihočeského kraje

Okres – SO ORP	Ks (2007)	$\Delta$ Ks	Ks (2014)
<b>České Budějovice</b>	<b>2,98</b>	<b>1,53</b>	<b>4,51</b>
České Budějovice	2,65	2,08	4,72
Trhové Sviny	5,13	0,00	5,13
Týn nad Vltavou	2,43	0,21	2,64
<b>Český Krumlov</b>	<b>3,52</b>	<b>1,76</b>	<b>5,28</b>
Český Krumlov	3,32	2,10	5,42
Kaplice	3,93	1,07	5,00
<b>Jindřichův Hradec</b>	<b>2,32</b>	<b>2,00</b>	<b>4,32</b>
Dačice	2,70	1,61	4,30
Jindřichův Hradec	1,62	2,19	3,81
Třeboň	3,60	1,92	5,52
<b>Písek</b>	<b>3,69</b>	<b>1,36</b>	<b>5,05</b>
Milevsko	3,77	1,12	4,88
Písek	3,65	1,49	5,14
<b>Prachatice</b>	<b>2,75</b>	<b>1,83</b>	<b>4,58</b>
Prachatice	2,89	1,93	4,82
Vimperk	2,48	1,62	4,10
<b>Strakonice</b>	<b>3,97</b>	<b>1,21</b>	<b>5,18</b>
Blatná	4,54	0,23	4,77
Strakonice	4,00	1,33	5,33
Vodňany	3,00	2,18	5,18
<b>Tábor</b>	<b>2,43</b>	<b>1,11</b>	<b>3,54</b>
Soběslav	2,06	0,90	2,97
Tábor	2,57	1,19	3,76
<b>Celkem</b>	<b>3,05</b>	<b>1,51</b>	<b>4,56</b>

Poznámka:  slabá úroveň spolupráce      průměrná úroveň spolupráce      nadprůměrná úroveň spolupráce

Zdroj: Vlastní výzkum (úrovně spolupráce stanoveny poměrově dle  $\Delta K_{sMAX}$  a  $K_{sMIN}$ ).

Při hodnocení pokrytí území Jihočeské kraje byly v rámci kapitoly 7.1 vytipovány na základě neexistence základních způsobů spolupráce obcí 2 hlavní problémová území kraje – Českobudějovicko (obce České Budějovice, Dobrá Voda u Českých Budějovic, Dubičné, Staré Hodějovice) a Jindřichohradecko (obce Bednárec, Dívčí Kopy, Drunče, Hadravova Rosička, Nová Včelnice, Vlčetínek, Zahradky, Žďár). Zhodnotíme-li území komplexně pomocí ukazatele Ks, lze s potěšením konstatovat pozitivní změny v období 2007-2014, které demonstruje tabulka 33. V roce 2007 zde bylo 7 slabě spolupracujících regionů, 7 průměrně spolupracujících a 3 regiony s výbornou úrovní spolupráce obcí, z nichž nejlepším bylo Strakonicko – konkrétní příčiny byly zkoumány již v roce 2008 (blíže viz také DUŠEK, 2010, s. 219). Oblast Strakonicka je z hlediska spolupráce obcí fenoménem v rámci Jihočeského kraje, ať již uvažujeme Strakonicko jako oblast SO ORP nebo jako okres. Samotné město Strakonice mělo v roce 2007 absolutně nejvyšší koeficient spolupráce v celém Jihočeském kraji ( $K_s = 8$ ), v rámci území SO ORP bylo do spolupráce obcí zapojeno všech 69 obcí. Nezastupitelnou roli v případě úspěchu Strakonicka hrál sociální a lidský kapitál, kdy město Strakonice bylo díky svému bývalému starostovi Ing.

Pavlu Vondrysovi (starosta v letech 1998-2014) zapojeno do tři mikroregionů, do MAS Strakonicko, město se též angažovalo i v dalších oblastech spolupráce. Uvést lze ale i další důvody:

- ČR neměla dosud relevantní koncepci rozvoje venkova, a tak rozvoj spolupráce závisel na několika aktivistech, tím došlo k iniciaci prvních DSO na Strakonicku.
- Svazky byly velmi aktivní a získaly úspěšně dotace z *Programu obnovy venkova*, což přilákalo další obce regionu.
- Předsedové stávajících DSO pomáhali iniciovat a založit další svazky, v roce 2002 jich bylo v okrese Strakonice již 6.
- Starostou města Strakonice se stal regionálně založený politik, který byl zároveň i předsedou Svazu měst a obcí Jihočeského kraje.

Aktivitu 4 strakonických subjektů dokládá např. i iniciace založení SMOJK (dříve Jihočeský výbor pro spolupráci se zahraničím) v roce 1998.

Aktuálně v roce 2014 je Strakonicko 3. nejúspěšnějším regionem v oblasti spolupráce obcí, na první místa se dostalo Českokrumlovsko a Třeboňsko. Mezi výborně spolupracující regiony však patří i celá řada dalších oblastí, jako jsou SO ORP Vodňany, Písek, Trhové Sviny, Kaplice. Málo perspektivními regiony jsou Vltavotýnsko a Soběslavsko, v obou dvou případech se jedná o vnitřní periferii dvou ekonomicky nejsilnějších oblastí kraje (okres České Budějovice a okres Tábor), kde v tuto chvíli neexistuje vhodný a silný iniciátor a leader (obec, MAS, mikroregion, konkrétní aktivista apod.). Z hlediska absolutního nárůstu Ks, který se pohyboval na úrovni  $> 2$ , patří mezi premianty SO ORP Jindřichův Hradec, Vodňany, Český Krumlov a České Budějovice. Prvenství SO ORP Jindřichův Hradec je o to cennější, že se podařilo snížit ze 13 na 5 počet obcí nezapojených do jakékoliv formy spolupráce obcí.

Na úrovni jednotlivých měst si prvenství z roku 2007 ( $K_s = 8$ ) udrželo město Strakonice, jenž disponuje jako jediné město v kraji ukazatelem  $K_s = 9$ . Město je aktivně zapojeno do následujících forem spolupráce (nikoliv však do přeshraniční spolupráce):

- 3 mikroregiony (Střední Pootaví, Svazek obcí Dolního Pootaví, Svazek obcí Strakonicka),
- MAS LAG Strakonicko,
- místní Agenda 21,
- Národní síť Místních akčních skupin ČR,
- Národní síť Zdravých měst ČR,
- Svaz měst a obcí ČR,
- Svaz měst a obcí Jihočeského kraje.

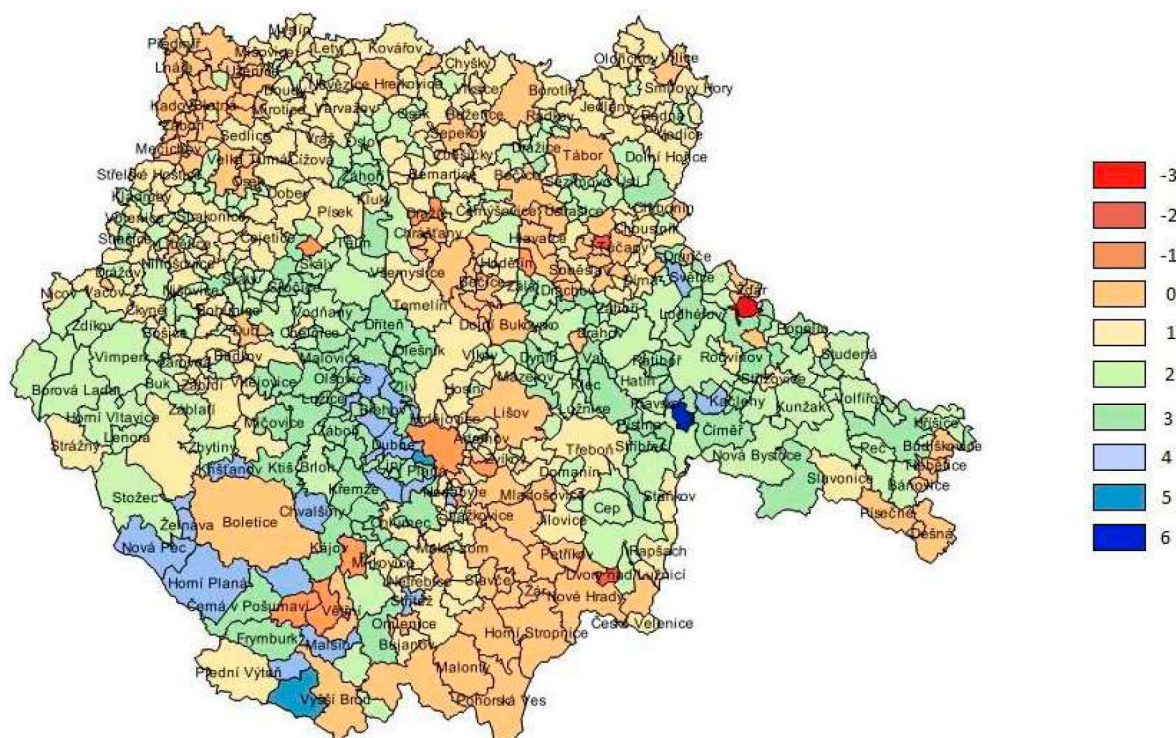
14 municipalit z SO ORP České Budějovice (Boršov nad Vltavou), z SO ORP Český Krumlov (Černá v Pošumaví, Zlatá Koruna), SO ORP Dačice (Dačice), SO ORP Jindřichův Hradec (Lásenice), SO ORP Prachatice (Ktiš, Malovice, Mičovice, Netolice, Prachatice), SO ORP Třeboň (České Velenice, Novosedly nad Nežárkou, Třeboň) a SO ORP Vodňany (Chelčice) disponuje koeficientem spolupráce  $K_s = 8$ . Zejména velká města, jako jsou Dačice, Prachatice, Třeboň, můžeme označit společně se Strakonice díky proaktivnímu přístupu za „motor“ rozvoje příslušného regionu, který stimuluje pozitivně i okolní obce.

Pouze u 10 municipalit došlo proti roku 2007 ke zhoršení  $K_s$ :

- $\Delta K_s = -3$  (Nová Včelnice),
- $\Delta K_s = -2$  (Myslkovice, Hranice),
- $\Delta K_s = -1$  (Borovnice, České Budějovice, Bohdalovice, Český Krumlov, Světlík, Komárov, Dražič).

Jak již bylo zmíněno v předcházející kapitole, největší změny  $K_s$  (kladné i záporné) lze najít na severovýchodní vnitřní periferii kraje a jihozápadní pohraniční periferii kraje, naproti tomu v regionech sousedících se Středočeským krajem došlo k jen minimálním odchylkám od výchozího stavu.

Obrázek 41 – Změna koeficientu spolupráce  $K_s$  na území Jihočeského kraje v letech 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

Uvedme ještě několik souvislosti doplňujících informace k regionální, meziregionální, přeshraniční a nadnárodní spolupráci. Velikost koeficientu spolupráce je přímo úměrná velikosti municipality (výjimkou jsou v tomto případě pouze České Budějovice v kategorii 50 000-99 999 obyvatel), k největším změnám v hodnoceném období docházelo zejména u malých municipalit do 2 000 obyvatel.

Tabulka 34 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie

<b>Velikost obcí</b>	<b>Ks (2007)</b>	<b>Δ Ks</b>	<b>Ks (2014)</b>
do 199 obyvatel	2,45	1,48	3,93
200-499 obyvatel	3,06	1,55	4,62
500-999 obyvatel	3,45	1,64	5,09
1 000-1 999 obyvatel	3,78	1,54	5,32
2 000-4 999 obyvatel	4,03	1,35	5,39
5 000-9 999 obyvatel	4,29	1,21	5,50
10 000-19 999 obyvatel	6,00	0,00	6,00
20 000-49 999 obyvatel	5,75	1,00	6,75
50 000-99 999 obyvatel	4,00	-1,00	3,00
<b>Celkem</b>	<b>3,05</b>	<b>1,51</b>	<b>4,56</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Při analýze spolupráce obcí několikrát padla zmínka trendu konvergence Ks, připomeňme v této souvislosti problematiku polarizace prostoru, kdy FRIEDMANN, 1972, v rámci svého modelu vývoje prostorové ekonomiky definuje čtyři vývojové stupně:

1. existenci lokálních ekonomických struktur ve společnosti,
2. vytvoření polarizace jádro – periferie a s tím související růst rozdílů mezi regiony (nutná divergence),
3. disperzi ekonomických aktivit a řízení z jádra do periferie, propojování modelu,
4. prostorovou integraci, růst vzájemné propojenosti a závislosti; s tím související snižování rozdílů mezi regiony (z dlouhodobého pohledu konvergence).

Z pohledu hodnocené spolupráce obcí byl v Jihočeském kraji dosažen 4. vývojový stupeň snižování rozdílů mezi regiony, což jednoznačně potvrzují změny Ks v letech 2007-2014, kdy k největším změnám docházelo u municipalit vzdálených od přirozeného centra regionu, v našem případě SO ORP. Díky větším změnám u perifernějších municipalit došlo k vzácné shodě u Ks v roce 2014, který je ve všech případech téměř totožný.

Tabulka 35 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle vzdálenosti od SO ORP

<b>Vzdálenost</b>	<b>Ks (2007)</b>	<b>Δ Ks</b>	<b>Ks (2014)</b>
do 10 km	3,13	1,42	4,54
10-19,9 km	3,08	1,50	4,57
nad 20 km	2,84	1,70	4,54
<b>Celkový součet</b>	<b>3,05</b>	<b>1,51</b>	<b>4,56</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Tabulka 36 – Struktura koeficientu spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje v roce 2014 dle způsobu spolupráce obcí

Okres	SO ORP	Mikroregiony	SMOJK	MAS	MA21	Klustry	NS MAS ČR	NSZM ČR	SMO ČR	SMS ČR	GIZ	Euroregiony	ESÚS
České Budějovice	České Budějovice	19,57%	9,92%	19,84%	8,85%	0,00%	19,84%	8,85%	8,31%	3,75%	0,00%	1,07%	0,00%
	Trhové Sviny	21,95%	19,51%	19,51%	0,00%	0,00%	19,51%	0,00%	10,98%	1,22%	0,00%	7,32%	0,00%
	Týn nad Vltavou	40,54%	5,41%	37,84%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	8,11%	5,41%	0,00%	2,70%	0,00%
Český Krumlov	Český Krumlov	24,40%	3,57%	14,29%	10,71%	0,00%	14,29%	10,71%	13,69%	0,00%	0,00%	8,33%	0,00%
	Kaplice	21,33%	14,67%	20,00%	0,00%	0,00%	20,00%	0,00%	13,33%	1,33%	0,00%	9,33%	0,00%
Jindřichův Hradec	Dačice	42,42%	4,04%	16,16%	2,02%	0,00%	16,16%	0,00%	6,06%	3,03%	1,01%	9,09%	0,00%
	Jindřichův Hradec	26,70%	5,88%	22,62%	0,00%	0,00%	22,62%	2,71%	10,41%	4,52%	0,45%	4,07%	0,00%
	Třeboň	26,81%	6,52%	18,12%	0,72%	0,00%	18,12%	15,22%	7,25%	2,17%	0,72%	4,35%	0,00%
Písek	Milevsko	39,37%	6,30%	20,47%	0,00%	0,00%	20,47%	0,00%	8,66%	3,15%	0,00%	1,57%	0,00%
	Písek	40,87%	0,79%	19,05%	0,00%	0,00%	19,05%	8,73%	8,73%	2,38%	0,00%	0,40%	0,00%
Prachatice	Prachatice	19,34%	6,60%	20,75%	8,02%	0,00%	20,75%	8,02%	7,08%	1,89%	0,00%	7,55%	0,00%
	Vimperk	23,26%	1,16%	23,26%	0,00%	0,00%	23,26%	0,00%	8,14%	4,65%	0,00%	16,28%	0,00%
Strakonice	Blatná	27,42%	20,97%	20,97%	0,81%	0,00%	20,97%	0,00%	5,65%	3,23%	0,00%	0,00%	0,00%
	Strakonice	20,38%	17,93%	18,75%	15,49%	0,00%	18,75%	0,27%	6,25%	2,17%	0,00%	0,00%	0,00%
	Vodňany	15,91%	18,18%	18,18%	3,41%	0,00%	18,18%	18,18%	2,27%	4,55%	0,00%	1,14%	0,00%
Tábor	Soběslav	44,57%	9,78%	21,74%	0,00%	0,00%	11,96%	0,00%	8,70%	3,26%	0,00%	0,00%	0,00%
	Tábor	27,61%	18,18%	25,93%	0,34%	0,00%	16,16%	0,34%	7,41%	3,03%	0,00%	1,01%	0,00%
<b>Minimum</b>		15,91%	0,79%	14,29%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,27%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
<b>Maximum</b>		44,57%	20,97%	37,84%	15,49%	0,00%	23,26%	18,18%	13,69%	5,41%	1,01%	16,28%	0,00%
<b>Celkem</b>		26,81%	10,36%	20,43%	4,68%	0,00%	18,60%	4,76%	8,17%	2,82%	0,11%	3,28%	0,00%

Poznámka: Podbarvená pole označují nejčastější způsob spolupráce obcí v SO ORP Jihočeského kraje.

Zdroj: Vlastní výzkum.

Podíl jednotlivých způsobů spolupráce obcí na struktuře a velikosti koeficientu spolupráce Ks není totožný na všech územních úrovních kraje a jsou zde menší i větší rozdíly. Ve 14 ORP dominují spolupráci obcí mikroregiony, v SO ORP České Budějovice, Prachatice a Vodňany mají mírnou převahu jiné podoby spolupráce, zejména MAS, NS MAS ČR apod. Zjistíme též, že některé formy spolupráce se u určitých SO ORP vůbec nevyskytují (GIZ ve 14 regionech, NSZM ČR a MA21 v 8 regionech, euroregiony ve 3 SO ORP a NS MAS ČR a SMS ČR vždy v 1 regionu).

Vyhodnotíme-li úroveň koeficientu spolupráce napříč Jihočeským krajem, lze konstatovat:

- téměř 50 % akceleraci spolupráce obcí mezi léty 2007-2014,
- fragmentarizaci způsobů spolupráce obcí,
- malé municipality disponují nižším koeficientem spolupráce než větší municipality,
- spolupráce obcí vykazuje v Jihočeském kraji postupnou konvergenci jak mezi centrálními regiony kraje a periferií (příhraničními regiony a regiony sousedícími s ostatními kraji), tak i mezi městy a obcemi,
- rozdíly mezi Ks se zvětšují s mírou desagregace (Ks je vyšší na úrovni kraje, okresů a nižších celků, jako jsou SO ORP, než u samostatných měst a obcí).

### 6.3 Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji

Shluková analýza patří do skupiny vícerozměrných statistických metod, na základě které je možné rozřadit a klasifikovat subjekty. Cílem shlukové analýzy je v našem případě rozřadění 623 objektů (měst a obcí Jihočeského kraje), z nichž každý je popsán 2 znaky – koeficientem spolupráce  $K_s$  v roce 2014 a změnou koeficientu spolupráce v letech 2007-2014, do několika pokud možno homogenních skupin shluků. Po stanovení shluků objektů, a tím i struktury mezi objekty, je jednodušší odhalit vztahy mezi objekty. Tento postup nám dopřesní zjištění učiněná elementární charakteristikou dat pomocí popisné statistiky.

Existuje celá řada různých přístupů, jak shlukovat objekty na základě jejich vzájemné vzdálenosti či podobnosti, na základě odborných konzultací byla nakonec zvolena metoda K-means, neboli K-středů, což je metoda shlukové analýzy definovaná Johnem MacQueenem v roce 1967 (blíže viz MACQUEEN, 1967, s. 281-297). Úkolem této metody je rozdělit množinu vektorů dimenze  $n$  do  $k$  podmnožin způsobem, aby byla nejmenší suma vzdáleností jednotlivých vektorů od středu příslušné podmnožiny.

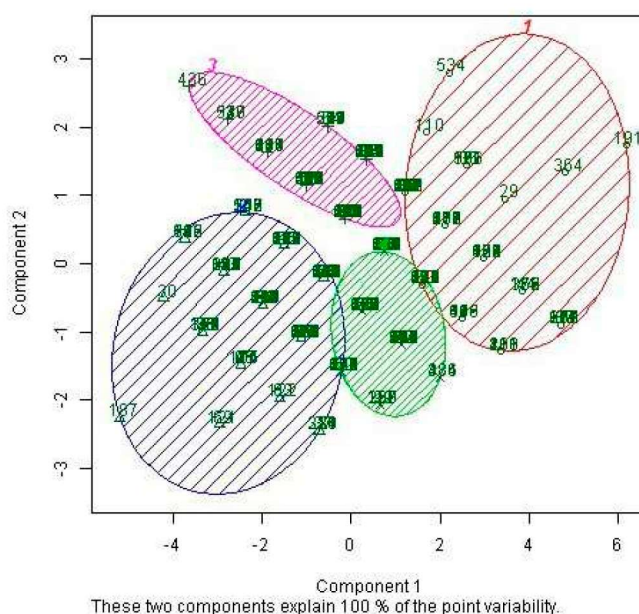
Na základě shlukové analýzy byly následně vytvořeny 4 shluky – viz tabulka 37.

Tabulka 37 – Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji

Shluk	Počet obcí	$K_s$ 2007	$\Delta K_s$ 2007-2014	% $\Delta K_s$ 2007-2014	$K_s$ 2014
1	127	2,3070866	0,2834646	12,29%	2,590551
2	211	3,1042654	2,6208531	84,43%	5,725118
3	136	4,7647059	0,7132353	14,97%	5,477941
4	149	2,0469799	1,6912752	82,62%	3,738255
<b>Celkem</b>	<b>623</b>	<b>3,0513644</b>	<b>1,5056179</b>	<b>49,34%</b>	<b>4,556982</b>

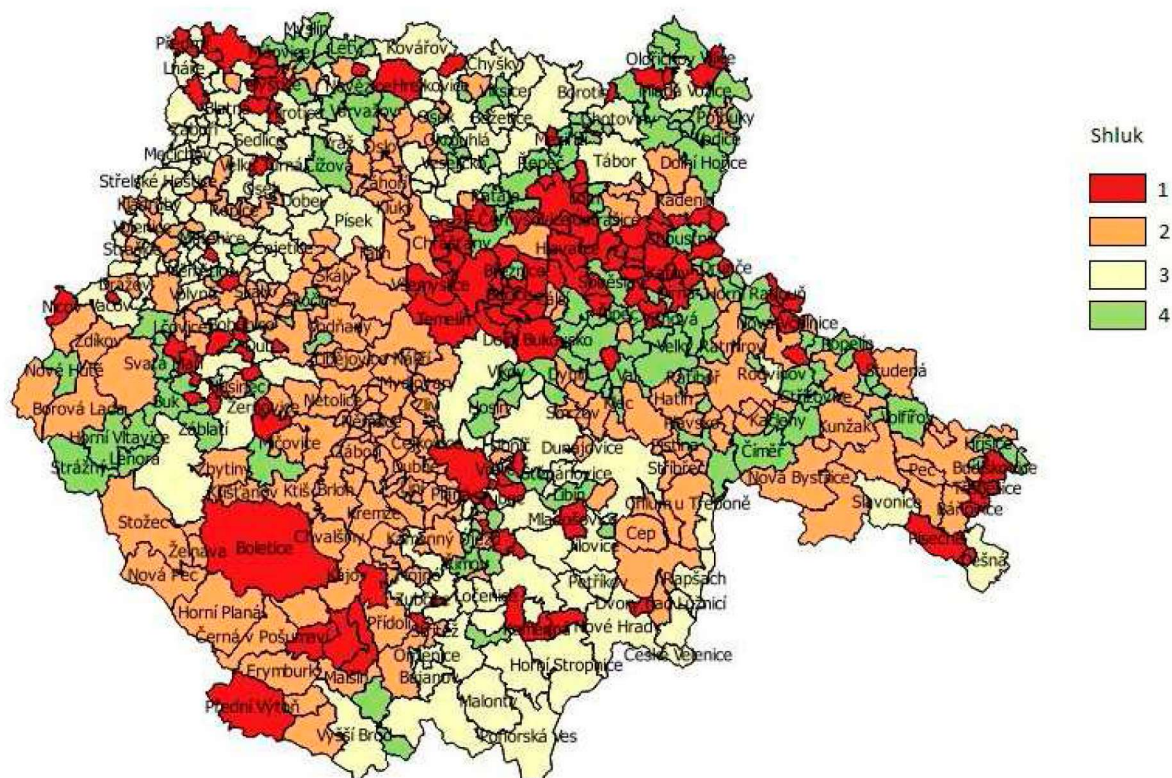
Zdroj: Vlastní výzkum.

Graf 3 – Shluková analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji



Zdroj: Vlastní zpracování.

Obrázek 42 – Kartogram shlukové analýzy spolupráce obcí v Jihočeském kraji



Zdroj: Vlastní výzkum, zpracováno v programu ArcGIS.

Shluk č. 1 představuje soubor 127 municipalit, součástí je však i statutární město České Budějovice, které z důvodu možného zkreslení výsledků nebude v rámci popisu shluku uvažováno. Shluk se vyznačuje nízkou hustotou osídlení ( $40,32$  obyvatel/ $\text{km}^2$  při průměrné velikosti municipality  $506$  obyvatel) a ekonomickou aktivitou ( $\bar{\phi}$  počet ekonomických subjektů  $123,28$ , roční rozpočet obce na úrovni  $11$  mil. Kč). Z hlediska spolupráce obcí se jedná o značně problematické území kraje (*kooperačně slabé a stagnující území*), které lze lokalizovat napříč krajem vertikálně od hranic Jihočeského a Středočeského kraje a až k hranicím ČR-Rakousko (významná část obcí leží na Táborsku a Soběslavsku). Mezi léty  $2007-2014$  došlo v těchto municipalitách jen k minimální změně Ks ( $\bar{\phi}\Delta$  Ks =  $0,28$ ), na bázi jednotlivých obcí byla maximální změna Ks  $+1$  či dokonce docházelo k poklesu intenzity spolupráce obcí. Nespolečnost s ostatními obcemi a celková neaktivita má samozřejmě své negativní dopady, projevující se v minimálních nárůstech počtu obyvatel, lokálně i k jejich odlivu (mezi léty  $2007-2014$  je  $\bar{\phi}\Delta$  počtu obyvatel pouze  $+0,97$  %). Negativní demografický vývoj území má celou řadu příčin od vyšší nezaměstnanosti atakující po nevyhovující občanskou a technickou vybavenost (ZŠ, zdravotnické zařízení, vodovod, kanalizace s ČOV, plynofikace), což dokládá nejen její výchozí stav v letech  $2001$  i  $2007$ , ale i její minimální změny v období  $2001-2011$ , jenž jsou důsledkem špatné absorpční schopnosti při získávání/čerpání finančních prostředků.



Tabulka 38 – Koefficient vybaveností Kv obcí Jihočeského kraje

Shluk	Kv (2001)	Kv (2007)	Kv (2011)	Δ Kv (2001-2011)
1	1,37008	1,44882	1,53543	0,16535
2	2,11374	2,36019	2,46919	0,35545
3	2,80882	3,13235	3,18382	0,37500
4	1,55034	1,73826	1,87919	0,32886
<b>Celkem</b>	<b>1,97913</b>	<b>2,19422</b>	<b>2,29374</b>	<b>0,31461</b>

Poznámka: ČSÚ v roce 2011 ukončil statistické sledování proměnných nezbytných pro stanovení Kv, proto jsou data uvedena pouze do roku 2011.

Zdroj: Vlastní výzkum.

Největším shlukem souboru je shluk číslo 2, který je tvořen 211 municípalitami, zejména oblast Strakonicka a jíhozápad Českobudějovicka a Českokrumlovska. Pokud jsme shluk 1 označily jako kooperačně slabé a stagnující území, zde můžeme hovořit o *kooperačně dynamicky se rozvíjejícím území*, neboť se zde koefficient spolupráce zvýšil mezi léty 2007-2014 nejvíce jak v % (o +84,43 %), tak i v absolutních hodnotách, a dosáhl úrovně 5,73. Území se tak z kooperačního průměru v roce 2007 stalo v roce 2014 kooperačním tahounem kraje. Proti shluku číslo 1 se zde jedná o větší municipality (průměrná velikost municípality 816 obyvatel, hustota osídlení 46,68 obyvatel/km<sup>2</sup>), jejichž jádro je na velikostní úrovni 200-499 obyvatel, zatímco u předchozího shluku se jednalo o municipality do 199 obyvatel. Zkoumané území zaznamenalo v období 2001-2011 významné zlepšení občanské a technické vybaveností (zvýšení Kv o +16,8 %) a i když nemůžeme označit vybavenost tohoto shluku za ideální, je možné predikovat obdobné tempo růstu i v dalších letech.

Rozpočet municípalit shluku č. 2 se pohyboval na úrovni 16,98 míl. Kč, počet ekonomických subjektů je zde 194,8 subjektů a jejich počet se postupně zvyšuje, v hodnoceném období se počet subjektů i navzdory krizi zvýšil o +8,57 %, což bylo nejvíce v rámci jednotlivých kategorií. Vysoký nárůst Ks kompenzoval též v období ekonomické krize pokles příjmů obcí pomocí přílivu finančních prostředků z národních a evropských zdrojů – jestliže se u ostatních obcí propadly přijaté transfery mezi léty 2007-2014 o 30,5-37,5 %, u obcí této kategorie to bylo „pouze“ o 27 %. Pozitivní ekonomické změny se pozitivně promítají i v demografické oblasti, kdy se počet obyvatel žijících v obcích shluku č. 2 zvýšil díky přirozenému a migračnímu přírůstku o 3 479 obyvatel (tj. +2,1 %), máme zde i nejnižší průměrný věk v rámci celého kraje – 41,15 roku, což se pozitivně odráží i ve statistických ukazatelích, jako je index stáří (125,78), index závislostí I (22,47), index závislostí II (24,75) či index ekonomického zatížení (47,22). Obce shluku 2 můžeme považovat na základě demografických, ekonomických, sociálních a dalších ukazatelů za území perspektivní nabízející modernizaci a zatraktivnění kvality života místních obyvatel.

Shluk č. 3 reprezentuje 136 jihočeských municipalities – mix menších, středních i větších obcí a měst s průměrnou velikostí 1 807,8 obyvatel nacházející se v nadprůměrně osídleném území (81,67 obyvatel/km<sup>2</sup>). 25,74 % municipalities se nachází na Strakonicku, významné 10 % zastoupení mají i obce Písecka, Blatenska a Českobudějovicka. Ekonomickou sílu území potvrzuje velikost rozpočtu obcí na úrovni 41,2 míl. Kč, počet 444,9 ekonomických subjektů ( $\Delta +6,91$  %) i vysoký standard občanské a technické vybavenosti obcí, jako jediný shluk však obce zaznamenávají pozvolný pokles finančních příjmů. Z pohledu spolupráce obcí se jedná o plně saturované a fungující území se stagnujícím koeficientem spolupráce, který má i navzdory fragmentaci způsobů spolupráce obcí jen nízký potenciál růstu (+14,97 %) – obce v rámci shluku si vzhledem k plně saturovanému území velmi často udržely původní úroveň spolupráce z roku 2007, maximální růst koeficientu na úrovni jednotlivých obcí byl proto pouze +1. Vzhledem k trendu suburbanizace se i navzdory plnohodnotně vybavenému území pohybuje celkový růst počtu obyvatel 2007-2014 na mizivé úrovni 138 obyvatel (tj.  $\Delta 0,0562$  %) se záporným migračním přírůstkem, přirozený přírůstek se blíží 0. Území shluku č. 3 lze souhrnně pojmenovat jako *kooperačně vyspělé území*.

Posledním shlukem č. 4 je území reprezentující 149 municipalities o průměrné velikosti 413,33 obyvatel nacházející se v řídko osídleném území kraje (35,82 obyvatel/km<sup>2</sup>) – vnitřní a pohraniční periferii (nejčastěji SO ORP Tábor, Jindřichův Hradec a České Budějovice), což území předurčuje do kategorie hospodářsky slabších území. Jádro shluku tvoří municipalities velikostí do 199 a 499 obyvatel, jež disponují rozpočtem 8,9 míl. Kč. Nachází se zde v průměru 98,13 ekonomických subjektů (s vysokým počtem zemědělských subjektů a nejnižším růstem počtu ekonomických subjektů, tj. +6,72 %), občanská a technická vybavenost řadí území mezi podprůměrné lokality, v posledním období dochází k progresivnímu zlepšování vybavenosti a tempem růstu atakuje shluk č. 4 ekonomicky silnější regiony sdružené v rámci shluků č. 2 a 3. Optimální není ani dopravní dostupnost municipalities, která opět patří k nejhorším ze všech zkoumaných shluků – z příslušného SO ORP je obec vzdálená cca 15,13 km (20,18 mín.). I navzdory negativním ekonomickým ukazatelům došlo ke zvýšení počtu obyvatel o 1,7 % (průměrný věk je zde vyšší – 41,89 roku), pozitivní konvergenční trendy území naznačují i změny v oblasti Ks, které se pohybují na mimořádně vysoké úrovni +82,62 %, území tak dosáhlo průměrného Ks 3,74, území shluku č. 4 můžeme tedy označit jako *kooperačně průměrné území s vysokým potenciálem růstu*. V porovnání se shlukem č. 1 nevykazuje shluk č. 4 stagnaci spolupráce obcí, proto je možné podle budoucího vývoje předpokládat v horizontu 10 let možnou absorpci většiny obcí v rámci skupiny obcí 2. a 3. shluku.

Zhodnotíme-li výsledky provedené shlukové analýzy spolupráce obcí, je možné po studiu jednotlivých shluků konstatovat následující skutečnosti:

- území Jihočeského kraje není tvořeno souvislým homogenním venkovským či městským prostorem, z hlediska úrovně sociálního kapitálu (spolupráce obcí) je zde možné nalézt 4 různé typy území se značnými diferencemi (kooperačně slabé a stagnující území, kooperačně dynamicky se rozvíjející území, kooperačně vyspělé území, kooperačně průměrné území s vysokým potenciálem růstu), tyto území se od sebe liší nejen historií a současným stavem, ale i budoucím potenciálem vývoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji,
- stěžejními faktory diferenciací obcí v rámci jednotlivých shluků jsou kromě vlastního koeficientu spolupráce  $K_s$  ( $K_{s2014}$  a  $\Delta K_{s2007-2014}$ ) též jejich velikost, hustota osídlení daného území, status obce, geografická poloha, občanská a technická vybavenost, dopravní dostupnost a další ekonomické a demografické ukazatele (např. rozpočet municipalit, počet ekonomických subjektů, migrační změny apod.), vzájemná vazba vybraných proměnných a ověření stanovených hypotéz je realizována v následující kapitole,
- výsledné shluky potvrzují předpoklad existence sociálního kapitálu a tzv. sousedského efektu spolupráce obcí, municipality s intenzivním zapojením do spolupráce obcí mají jako „hnací motor“ pozitivní vliv na její rozvoj v okolních municipalitách, analogicky to platí i v opačném případě, kdy České Budějovice, Český Krumlov, Boletice, Nová Včelnice jako nedostatečně kooperující velké obce negativně ovlivňují své okolí,
- při studiu zapojení obcí do spolupráce obcí v rámci jednotlivých shluků je možné pozorovat u některých municipalit tzv. gravitační efekt, kdy již existující způsob spolupráce obcí se stává svou velikostí/aktivitami natolik atraktivní pro jiné municipalit, že dojde k jejich postupné inkluzi (např. za posledních 10 let vznikl v roce 2012 jediný mikroregion Jindřichohradecko – západ, jenž byl iniciován 8 obcemi z Jindřichohradecka za účelem vstupu do MAS, již v roce 2007 došlo ke sloučení MAS Třeboňsko s MAS Veselsko, aktuálně se jedná se 62 obcemi o největší MAS Jihočeského kraje),
- dosavadní výsledky plně reflektují pozvolnou konvergenci, ke které mezi obcemi v oblasti spolupráce obcí dochází, ve střednědobém horizontu lze proto předpokládat snížení počtu shluků, neboť dojde k redukci/zániku obcí ve shluku č. 4 a jejich absorpci shluky 2 a 3. V případě nedostatku finančních prostředků je možná i redukce shluků ve prospěch shluku č. 1 (kooperačně slabé a stagnující území).

Tabulka 39 – Vybrané statistické ukazatele shlukové analýzy spolupráce obcí v Jihočeském kraji

Shluk	Průměrná velikost obce (obyvatel)	Celková změna počtu obyvatel 2007-2014	Počet obyvatel (2014)	Hustota osídlení (obyvatel/km <sup>2</sup> )	Průměrný věk (2014)	
1	506,51	612	63 820	40,32	42,43	
2	816,05	3 479	172 186	46,68	41,15	
3	1 807,81	138	245 862	81,67	41,38	
4	413,33	1 032	61 586	35,82	41,89	
Shluk	Ø počet ekonomických subjektů (2014)	Ø počet zemědělských subjektů (2014)	Ø počet průmyslových subjektů (2014)	Ø počet stavebních subjektů (2014)	Ø počet obchodních subjektů (2014)	
1	123,28	10,17	16,17	19,40	21,42	
2	194,80	17,95	24,82	27,59	37,17	
3	444,93	26,80	55,99	55,71	91,88	
4	98,13	10,07	13,78	15,30	18,64	
Shluk	Daňové příjmy obce v tis. Kč (2013)	Nedaňové příjmy obce v tis. Kč (2013)	Kapitálové příjmy obce v tis. Kč (2013)	Přijaté transfery obce v tis. Kč (2013)	Celkové příjmy obce v tis. Kč (2013)	
1	6 436,70	1 991,70	489,72	2 116,42	11 034,53	
2	10 011,51	3 066,92	571,76	3 334,49	16 984,68	
3	23 310,75	8 097,26	1 580,90	8 236,83	41 225,74	
4	5 130,56	1 619,71	420,59	1 754,46	8 925,33	
Shluk	Δ daňových příjmů v tis. Kč (2007/2013)	Δ nedaňových příjmů v tis. Kč (2007/2013)	Δ kapitálových příjmů v tis. Kč (2007/2013)	Δ přijatých transferů v tis. Kč (2007/2013)	Δ celkových příjmů v tis. Kč (2007/2013)	
1	1 834,99	398,88	-29,87	-901,13	1 302,86	
2	2 818,43	746,77	-847,72	-1 232,13	1 485,36	
3	4 909,41	534,86	-1 322,21	-4 944,17	-822,10	
4	1 611,62	327,71	-53,79	-877,66	1 007,88	
Shluk	Běžné výdaje obce v tis. Kč (2013)	Kapitálové výdaje obce v tis. Kč (2013)	Míra soběstačnosti obce (ukazatel autarkie)	Míra samofinancování obce	Míra nezaměstnanosti (2011)	
1	7 050,35	3 168,78	78,69%	131,37%	10,58 %	
2	11 082,24	4 612,51	76,94%	127,61%	9,29 %	
3	26 421,83	11 589,74	78,07%	124,51%	9,68 %	
4	5 603,60	2 355,61	81,02%	124,38%	8,97 %	
Shluk	Index stáří (2013)	Index závislosti I (2013)	Index závislosti II (2013)	Index ekonomického zatížení (2013)		
1	165,14	21,17	27,71	48,88		
2	125,78	22,47	24,75	47,22		
3	129,03	22,17	25,47	47,64		
4	146,21	21,74	25,92	47,66		
Shluk	Vzdálenost krajského města v km	Vzdálenost krajského města v min.	Vzdálenost bývalého okresního města v km	Vzdálenost bývalého okresního města v min.	Vzdálenost obce od sídla úřadu ORP v km	Vzdálenost obce od sídla úřadu ORP v min.
1	50,86	61,08	22,51	29,84	12,86	17,85
2	43,27	52,45	18,87	24,83	14,03	18,83
3	51,93	62,99	19,31	25,74	12,25	16,74
4	53,99	64,55	20,86	27,44	15,13	20,18

Zdroj: Vlastní výzkum.

## 6.4 Vzájemné vztahy a souvislosti proměnných v oblasti spolupráce obcí

Vývoj spolupráce obcí v uplynulých letech vzbuzuje stále intenzivnější diskuse o trvalé a dlouhodobé udržitelnosti a smysluplnosti jak jednotlivých způsobů spolupráce, tak i počtu municipalit v České republice, kdy východiskem může být vzájemná spolupráce obcí nebo jejich sloučení. Pro obě dvě varianty najdeme celou řadu podpůrných argumentů i protíargumentů, rozhodně zde nelze aplikovat rychlá, jednoduchá a „černobílá řešení“ jako univerzální způsob řešení problémů rozvoje obcí, neboť v kontextu spolupráce obcí se jedná o problematiku značně komplexní a složitou. Situaci navíc komplikuje i celá řada polopравd a mýtů dotýkajících se této oblasti, aniž by byly věcně podloženy... jedním z takových mýtů je například často skloňovaná teze o masivním zapojování všech malých municipalit do spolupráce obcí, což by měl být nástroj sloužící k překonání jejich velikostního omezení. Spolupráce obcí je sice vhodná metoda, níkdy však vždy 100 % zaručený návod k úspěchu.

Stanovení vědeckých hypotéz proto vycházelo nejen z daného cíle práce (*hlavním cílem práce je na základě primárního a sekundárního výzkumu identifikovat úroveň sociálního kapitálu, tj. úroveň spolupráce obcí, na příkladu Jihočeského kraje po skončení programovacího období 2007-2013, vymezit její přínos pro rozvoj území při zohlednění další udržitelnosti v programovacím období 2014-2020*), ale i z autorových praktických zkušeností a analýzy výsledků výzkumu z roku 2014 či předchozích výzkumů v Jihočeském a Středočeském kraji (2007-2011), na které navazuje další etapa zkoumání, jež slouží k poznání a přesnějšímu matematickému popisu statistických závislostí a k ověření deduktivně učiněných předpokladů a teorií spolupráce obcí a sociálního kapitálu.

Celkem bylo stanoveno následujících devět hypotéz:

1. Větší municipality se zapojují do spolupráce obcí více než menší obce.
2. Ekonomicky silnější municipality mají lepší předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce obcí.
3. Spolupráce obcí se intenzivně rozvíjí v určitých rozvojových centrech/osách kraje, na periferii kraje její intenzita klesá.
4. Spolupráce obcí vede k úspěšnějšímu získávání dalších finančních zdrojů.
5. Trendem programovacího období 2007-2013 je v oblasti spolupráce obcí konvergence, tzn. k rychlejšímu růstu koeficientu spolupráce došlo u menších a ekonomicky slabších subjektů.
6. Vyšší intenzita spolupráce obcí vede k větším změnám v oblasti občanské a technické vybavenosti obcí.

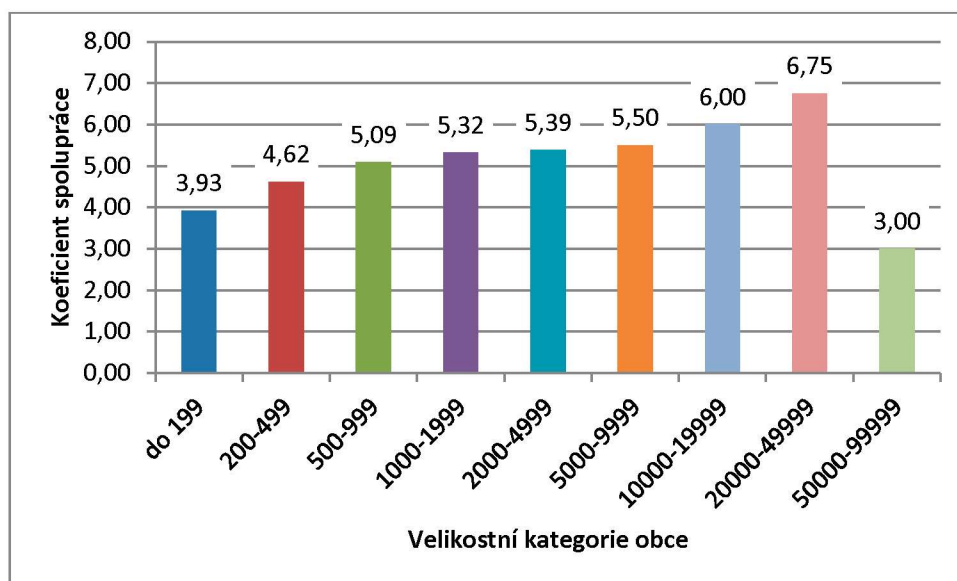
7. Municipality s vyšším ukazatelem autarkie mají tendenci méně se zapojovat do spolupráce obcí, tzn. čím je míra soběstačností obce větší, tím je Ks menší.
8. Municipality s vyšší mírou samofinancování mají také tendenci méně se zapojovat do spolupráce obcí, tzn. čím je míra samofinancování větší, tím je Ks menší.
9. Úroveň spolupráce obcí je vyšší v regionech s vyšší hustotou obyvatelstva.

Hypotézy jsou stanoveny tak, aby bylo možné potvrdit význam jednotlivých faktorů týkajících se příčin/dopadů spolupráce obcí a role sociálního kapitálu. Princiálně se jedná o hledání, zkoumání a hodnocení souvislostí mezi zvolenými statistickými znaky, což umožní hlubší proniknutí do podstaty sledovaných jevů a procesů spolupráce obcí. Při testování jednotlivých hypotéz ve statistickém programu R byla využita korelační a regresní analýza doplněná případně popisnou statistikou, v rámci diskuze jsou posléze jednotlivé hypotézy potvrzeny či zamítnuty. Korelační analýza byla využita při zkoumání těsnosti závislosti, regresní analýza pak při odhadu vlivu jednotlivých proměnných. V rámci korelační analýzy byla použita neparametrická metoda Spearmanův korelační koeficient, tuto metodu lze použít pro popis jakékoliv lineární i nelineární závislosti, je též robustní vůči odlehlým hodnotám a obecně odchyilkám od normality, neboť stejně jako řada dalších neparametrických metod pracuje pouze s pořadími pozorovaných hodnot.

#### **Hypotéza č. 1: Větší munícipality se zapojují do spolupráce obcí více než menší obce.**

Zkušeností a historie rozvoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji jednoznačně dokládají významnou úlohu větších sídel při iniciaci a rozvoji spolupráce obcí, obzvláště pokud se nacházejí v hospodářsky slabším regionu kraje. Větší municipality by měly mít až na výjimky (např. velikostní omezení u MAS) širší možnosti spolupráce díky kvalitnějšímu sociálnímu kapitálu, svému ekonomickému, administrativnímu a technickému zázemí, které umožňuje municipalitě zapojit se do různých forem spolupráce, grantů a příspěvkových programů, aniž by na rozdíl od menších obcí musela tyto činnosti částečně či plně outsourcovat. Praktickým příkladem může být již zmiňované Strakonicko nebo vznik jihočeských euroregionů, kdy se paradoxně nejprve zapojovaly větší vnitrokrasné než příhraniční municipality. Podobné zkušenosti odráží i uplynulé programovací období EU 2007-2013, podle VLASÁKA, 2014, zhruba pětina českých obcí, přesně 1 191 (19 % obcí z 6 253 munícipalít), vůbec nevyužila peníze z fondů EU, protože nepřipravila žádný projekt financovaný z evropských zdrojů, ačkoliv k dispozici bylo v jednotlivých regionech několik desítek miliard Kč. Pro menší municipality je totiž mnohem snazší participovat na projektech prostřednictvím jiných kooperujících subjektů (např. MAS), jiná forma či způsob zapojení je pro ně z mnoha důvodů obtížná či dokonce nemožná.

Graf 4 – Koeficient spolupráce K<sub>s</sub> obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie



Zdroj: Vlastní zpracování.

Z grafu je jasně vidět, že vyšší koeficienty spolupráce jsou u municipalit s vyšším počtem obyvatel (2014), výsledky grafické analýzy zkresluje pouze velikostní kategorie obcí 50 000-99 999, kde se nachází pouze jediné a největší město kraje – České Budějovice, které ke spolupráci obcí přistupuje velmi minimalisticky. Vzhledem ke svým možnostem a velikosti není pro České Budějovice spolupráce obcí prioritou a nosným nástrojem regionálního rozvoje, takže se zapojují jen do Svazu měst a obcí ČR (1990), Svazu měst a obcí Jihočeského kraje a Euroregionu Silva Nortica. Proti roku 2007 se již České Budějovice neangažují v oblasti místní Agendy 21.

V rámci statistické analýzy zkoumejme nejprve těsnost závislosti proměnných – Spearmanův korelační koeficient ve výši 0,3901134 poukazuje dle DE VAUSE, 2014, na střední až podstatnou souvislost obou zkoumaných proměnných.

Rozšíříme-li analýzu o přesnou kvantifikaci vlivu počtu obyvatel municipality na koeficient spolupráce, položme si otázku: *O kolik se v průměru zvýší koeficient spolupráce, pokud se zvýší počet obyvatel municipality o 1 000 lidí?*

Odpověď na tuto otázku je možné odhadnout pomocí lineárního regresního modelu, kde vysvětlující proměnná je počet obyvatel (v tisících) a vysvětlovaná proměnná je koeficient spolupráce:

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{pocet obyvatel}$$

Lineární regresí se budou odhadovat koeficienty  $\alpha$  (konstanta) a koeficient  $\beta$ , který udává, jak se změní K<sub>s</sub>, pokud počet obyvatel vzroste o jednotku (tj. o 1 000 obyvatel).

Jak vidíme v tabulce 40, test významnosti modelu (F-test) ukázal, že je navrhnutý regresní model statisticky významný. P-hodnota testu významnosti (Významnost F) modelu je rovna 0,029, model je tedy významný na 5 % hladině významnosti. P-hodnoty dílčích testů jejich významnosti jsou menší než zvolená hladina významnosti 5 %. Oba koeficienty regresního modelu jsou tedy také statisticky významné. Regresní rovnice má tvar:

$$K_s = 4,53 + 0,0295 \times \text{počet obyvatel}$$

Hypotézu č. 1 je proto možné jednoznačně potvrdit. Koeficient  $\beta$  po provedené lineární regresi se rovná 0,0295, což lze interpretovat tak, že když se zvýší počet obyvatel municipality o 1 000, vzroste koeficient spolupráce v průměru o 0,029.

Tabulka 40 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 1

Regresní statistika	
Násobné R	0,087274871
Hodnota spolehlivosti R	0,007616903
Pozorování	623

ANOVA					
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	10,9815	10,9815	4,766402	0,029394
Rezidua	621	1430,746	2,303938		
Celkem	622	1441,727			

	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - $\alpha$	4,526806412	0,062363	72,5877	0,00000	4,404338	4,649275
počet obyvatel (v tis.) - $\beta$	0,029526306	0,013524	2,183209	0,02939	0,002967	0,056085

Zdroj: Vlastní výpočty.

### Hypotéza č. 2: Ekonomicky silnější municipality mají lepší předpoklady pro vznik a rozvoj spolupráce obcí.

Hypotéza č. 1 prokázala jednoznačnou vazbu koeficientu spolupráce na počet obyvatel municipality, čímž byla de facto prokázána i vazba  $K_s$  na ekonomickou stránku zkoumaných municipalit, protože počet obyvatel je v ČR výchozím ukazatelem rozpočtového určení dani a tím i velikosti příjmů obcí. Korelace počtu obyvatel s celkovými příjmy obce je tak velmi vysoká, lze tak předpokládat závislost obou testovaných ukazatelů. Ekonomické faktory patří ale mezi nejvýznamnější bariéry spolupráce, proto je přesto, byť již jen formálně, analýza realizována. Hlavní ekonomické bariéry a problémy spolupráce uvádí BINEK, et al, 2012, s. 11:

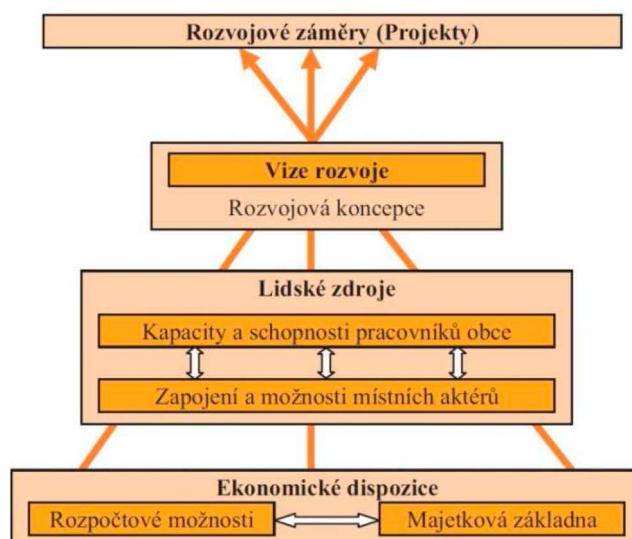
- Nedořešené financování ad hoc akcí, tj. jednotlivých rozvojových projektů.



- Nízké uvědomění si ekonomických synergických prostředků a možností plynoucích ze sdružování prostředků.
- Absence dlouhodobého finančního plánování.
- Formální spolupráce → tříštění kapacit i financí.
- Různé možnosti a specifika jednotlivých obcí.
- Nerozvíjení mechanismů kumulování financí (např. společný rozvojový fond) atd.

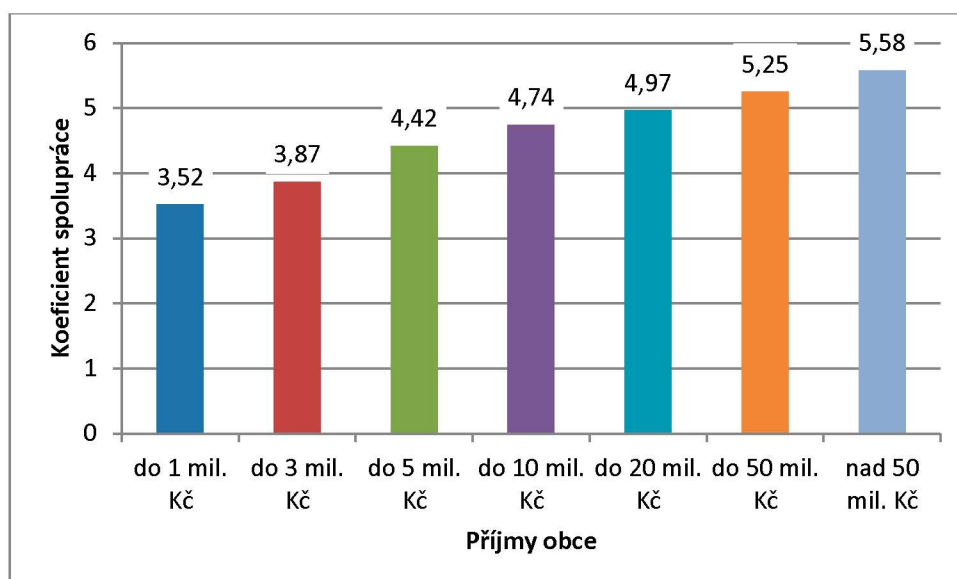
Za základní prvky působící na rozvojové možnosti obce, ve smyslu aktivní snahy o uvedené zlepšování, považuje i HOLEČEK, et al, 2009, s. 16, ekonomické dispozice (rozpočtové možnosti a majetkovou základnu obce).

Obrázek 43 – Základní rozvojové rozvahy obce a formulace vize a rozvojových záměrů



Zdroj: HOLEČEK, et al, 2009, s. 17.

Graf 5 – Koefficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikosti příjmů obce



Zdroj: Vlastní zpracování.

Z grafu je opět patrné, že vyšší koeficienty spolupráce jsou u municipalit s vyššími příjmy, tato závislost se projevuje ve všech velikostních kategoriích obcí. Pomocí lineární regrese budeme modelovat vliv příjmu obce (v tis. Kč) na koeficient spolupráce dle modelu:

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{prijmy obce}$$

Tabulka 41 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 2

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,099537603
Hodnota spolehlivosti R	0,009907734
Pozorování	623

<i>ANOVA</i>					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	14,2842495	14,28424948	6,21427244	0,01293182
Rezidua	621	1427,44288	2,29861977		
Celkem	622	1441,72713			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	4,52202486	0,06233977	72,53836605	0,00000000	4,39960257	4,64444715
příjmy obce (v tis.) - $\beta$	0,00000158	0,00000064	2,49284425	0,01293182	0,00000034	0,00000283

Zdroj: Vlastní výpočty.

Test významnosti modelu ukázal, že navržený regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0129, model je tedy významný na 5 % hladině významnosti. P-hodnota koeficientu  $\beta$  je stejně jako u hypotézy č. 1 menší než 0,05 (5 % hladina významnosti), odhadnutý koeficient 0,00000158 je statisticky významný, tzn. vliv příjmů municipalit na koeficient spolupráce je statisticky významný. Pokud se tedy příjmy obce zvýší o 1 mil. Kč, tak  $K_s$  se zvýší o 0,00158. *Hypotézu č. 2 je proto možné též potvrdit.*

Závislost popsaná Spearmanovým korelačním koeficientem 0,3947757 opět potvrzuje střední až podstatnou závislost proměnných. Výsledná hodnota je vyšší než u hypotézy č. 1 (0,3901134), kde byla posuzována závislost  $K_s$  na velikosti municipalit. Malou diferencí mezi hodnotami můžeme odůvodnit v praxi rozdílnými ekonomickými dispozicemi jednotlivých obcí – kdy ačkoliv je v rámci rozpočtového určení daní významný počet obyvatel, není to jediný faktor ovlivňující celkové příjmy municipalit (viz ukázka 5 vybraných municipalit Jihočeského kraje v tabulce 42).

Ukazatel *Násobné R* lze interpretovat jako „kolik % variability v závislé proměnné (koeficient spolupráce) je vysvětleno pomocí nezávislé proměnné (příjmy municipality)“, v tomto případě je koeficient roven 0,099537603, to znamená, že 9,95 % variability koeficientu spolupráce lze vysvětlit různými příjmy municipalit.

Tabulka 42 – TOP5 jihočeských obcí z hlediska nejvyšších a nejnižších příjmů per capita roce 2013

Obec	Kč	Obyvatel	Okres	Obec	Kč	Obyvatel	Okres
Stožec	224 285,61	200	PT	Roudné	10 719,51	1 078	CB
Jickovice	135 572,30	105	PI	Sudoměřice u Tábora	10 656,54	306	TA
Kučeř	81 442,45	182	PI	Hradce	10 623,11	83	CB
Zvíkov	75 133,38	262	CB	Zvěrotice	10 540,15	383	TA
Buzice	73 325,14	162	ST	Staré Hodějovice	9 826,09	1 106	CB

Zdroj: Vlastní výzkum.

**Hypotéza č. 3: Spolupráce obcí se intenzivně rozvíjí v určitých rozvojových centrech/osách kraje, na periferii kraje její intenzita klesá.**

Jihočeský kraj má v rámci svých základních charakteristik několik „nej“:

- disponuje rozlohou 10 057 km<sup>2</sup>, což je 12,8 % rozlohy České republiky a čini z něj 2. největší kraj ČR po Středočeském kraji,
- z hlediska počtu obyvatel (k 1.1.2015 celkem 637 300) se jedná o 6. největší kraj,
- je krajem s nejmenší hustotou zalidnění z celé ČR (hustota obyvatel je 63,37 osob/km<sup>2</sup>),
- v kraji je celkem 623 obcí (z toho 54 měst), což ho řadí na 4. místo z hlediska počtu obcí v rámci všech krajů ČR (po Středočeském, Vysočině a Jihomoravském kraji),
- hustota obcí na 1 000 km<sup>2</sup> kraj řadí až na 11. místo (62 obcí), dále jsou již jen kraj Moravskoslezský (55 obcí), Karlovarský (40 obcí) a Praha.

Značně rozdílné základní charakteristiky kraje s málo urbanizovaným územím a rozsáhlými venkovskými oblastmi potýkajícím se s vyliďňováním, nedostatkem pracovních příležitosti, stárnutím obyvatelstva, špatnou dopravní dostupností, nedostatečnou občanskou a technickou vybaveností či dokonce změnou funkce sídla vedly autora při stanovení třetí hypotézy k možnosti otestovat vliv vzdálenosti od sídla ORP a sídla krajského města (Českých Budějovic) na výši koeficientu spolupráce. Vzhledem k optimální centrální poloze krajského města lze považovat vzdálenější municipality za periferní a naopak. Vliv vzdálenosti od bývalého okresního města nebyl statisticky testován, neboť okresy jsou po 1.1.2003 využívány pouze pro potřeby statistické a územně-orientační. Výchozí myšlenka vlivu vzdálenosti a koeficientu spolupráce souvisela s horšími Ks na jihozápadní a severovýchodní periferii Jihočeského kraje a pozitivním vlivem větších sídel na rozvoj spolupráce v jejich okolí.

Tabulka 43 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v km)

Vzdálenost v km	Koeficient spolupráce dle dopravní dostupnosti od...		
	Českých Budějovic (krajské město)	bývalého okresního města	sidla SO ORP
do 5 km	2,40	4,88	4,82
5-9,9 km	4,75	4,71	4,47
10-19,9 km	5,29	4,57	4,57
20-29,9 km	5,05	4,45	4,41
30-39,9 km	4,65	4,57	5,43
40-49,9 km	4,22	4,22	4,67
50-69,9 km	4,49	5,00	-
70-89,9 km	4,48	-	-
90-100 km	3,63	-	-

Zdroj: Vlastní výzkum.

Tabulka 44 – Koeficient spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle dopravní dostupnosti vybraných sídel (v minutách)

Vzdálenost v minutách	Koeficient spolupráce dle dopravní dostupnosti od...		
	Českých Budějovic (krajské město)	bývalého okresního města	sidla SO ORP
5-9,9 min.	-	5,16	4,74
10-19,9 min.	4,71	4,58	4,50
20-29,9 min.	5,13	4,45	4,53
30-39,9 min.	5,02	4,64	4,57
40-49,9 min.	4,55	4,39	4,77
50-69,9 min.	4,34	4,18	4,50
70-89,9 min.	4,48	6,50	-
nad 90 min.	4,46	-	-

Zdroj: Vlastní výzkum.

Ze zpracovaných tabulek 43 a 44 odkazujících na vyšší Ks není na první pohled patrná jednoznačná závislost, ať se jedná o kilometrovou nebo minutovou dostupnost vybraných sídel (krajského města Českých Budějovic, bývalého okresního města nebo sídla obce s rozšířenou působností). Zaměření se na oblast dopravní dostupnosti vychází přitom z předpokladu, že dopravní dostupnost (v kilometrech i minutách) je významná pro utváření funkčních a konkurenceschopných regionů, naopak špatná dopravní dostupnost municipality je velmi často symptomem i příčinou předpokládané zhoršené konkurenceschopnosti území. Bylo proto přistoupeno ke stanovení a otestování dvou statistických modelů.

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{vzdálenost od obce se sídlem SO ORP (km)}$$

Tabulka 45 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 3 (vzdálenost od sídla SO ORP)

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,00300436
Hodnota spolehlivosti R	9,02618E-06
Pozorování	623

ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,013013	0,0130133	0,005605	0,940343
Rezidua	621	1441,714	2,3216008		
Celkem	622	1441,727			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	4,548732	0,125981	36,106540	0,000000	4,301332	4,796132
vzdálenost od SO ORP (v km) - $\beta$	0,000605	0,008075	0,074869	0,940343	-0,015253	0,016462

Zdroj: Vlastní výpočty.

P-hodnota koeficientu  $\beta$  0,940343 je větší než 0,05 (5 % hladina významnosti), odhadnutý koeficient proto není statisticky významný. Neprokázala se tak lineární závislost  $K_s$  na vzdálenosti od obce s rozšířenou působností. Tento závěr není nikterak překvapivý, zatímco některá ORP jsou v oblasti spolupráce obcí vysoce aktivní (Strakonice, Prachatice atd.), jiná jsou spíše pasivní (České Budějovice, Český Krumlov atd.) a nelze je považovat za proaktivní aktéry regionálního rozvoje. Spearmanův korelační koeficient -0,01954271 je negativní, hodnota ukazuje na triviální či žádnou korelaci.

Druhý testovaný model posuzoval závislost výše  $K_s$  na vzdálenosti od krajského města Českých Budějovic. Geografická poloha téměř v centru Jihočeského kraje umožňuje rozlišit tímto způsobem obce vnitrokrajské a obce na vnitřní a pohraniční periferii.

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{vzdálenost od krajského města (km)}$$

Tabulka 46 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 3 (vzdálenost od krajského města)

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,105819856
Hodnota spolehlivosti R	0,011197842
Pozorování	623

ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	16,14423	16,144233	7,03261	0,008208
Rezidua	621	1425,583	2,2956246		
Celkem	622	1441,727			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	4,923731	0,151032	32,600618	0,000000	4,627136	5,220326
vzdálenost od krajského města (v km) - $\beta$	-0,007456	0,002811	-2,651907	0,008208	-0,012977	-0,001935

Zdroj: Vlastní výpočty.

Test významnosti modelu ukázal, že navržený regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0082, model je tedy významný na 1 % hladině významnosti. Odhadnutý koeficient  $\beta$  je negativní (-0,007456), to znamená, že čím je vzdálenost od krajského města Českých Budějovic vyšší, tím je koeficient spolupráce nižší a naopak. P-hodnota odhadnutého koeficientu  $\beta$  (0,0082) je menší než 0,05 (5 % hladina významnosti), odhadnutý koeficient je proto statisticky významný. Lze tedy konstatovat, že se prokázala statistická závislost koeficientu spolupráce na vzdálenosti od krajského města, tuto tezi můžeme interpretovat i jiným způsobem, a to tak, že menší regiony jsou homogennější a vazbu Ks a vzdálenosti od sídla SO ORP zde nelze prokázat. Závislost popsaná Spearmanovým korelačním koeficientem, který má hodnotu -0,1069044, je nízká až střední, záporné znaménko značí negativní závislost mezi veličinami,

Na bázi většího regionu (kraje) však dochází k významnějším rozdílům, které je tak možné statisticky podchytit, což se nám také podařilo. Specifickým územím jsou České Budějovice a jejich blízké okolí, kde jsou kvůli malému zapojení municipalit Ks nízké, následně již platí prokázaný trend poklesu Ks dle vzdáleností od centra kraje. *Hypotéza č. 3 se potvrdila z hlediska kilometrové vzdálenosti od krajského města. Z hlediska vzdálenosti od obce se sídlem SO ORP se hypotéza nepotvrdila.* Na území celého kraje lze též vysledovat určitá rozvojová centra s vysokým Ks (např. Dačice, Prachovice, Strakonice, Třeboň) nebo nízkým Ks (např. České Budějovice, Český Krumlov), analogicky je možné identifikovat i úspěšná či naopak problémová (periferní) území. Na bázi menších území než kraj neposkytuje z důvodu četných diferencí analýza prokazatelné výsledky

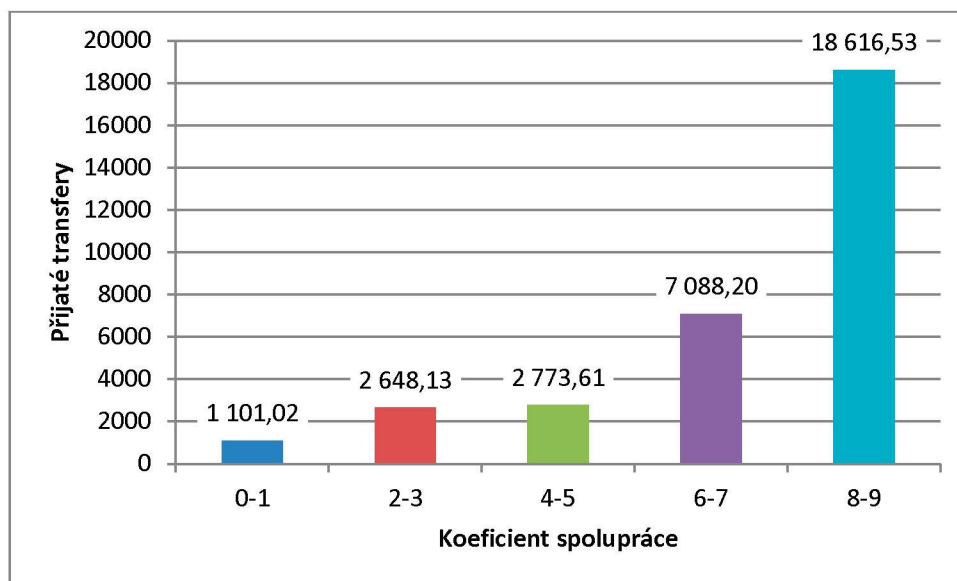
#### **Hypotéza č. 4: Spolupráce obcí vede k úspěšnějšímu získávání dalších finančních zdrojů.**

Celá řada odborníků považuje spolupráci za účinný nástroj překonání hendikepu velikosti obce, nedostatku finančních prostředků, nevýhodné geografické polohy apod. Příliv finančních prostředků plynoucí ze spolupráce obcí se projeví v rozpočtu obce v rámci přijatých transferů, které je nutné pro účely analýzy nejprve upravit o transfery v oblasti přenesené působnosti (Obec vykonává na svém území státní správu ve věcech, které stanoví zákon; působnost v těchto věcech je přenesenou působností obce. V tomto případě dostává město dotace na činnosti, které vykonává za stát, na dávky a podpory v sociálním zabezpečení, apod.). Ve vazbě na koeficient spolupráce jsou nejdůležitější transfery v oblasti samostatné působnosti, kam patří spravování záležitostí, které jsou v zájmu obce a jejích občanů. Ve finančním vyjádření se jedná o granty a dotace, o něž se musí žádat a nejsou nárokové (například granty a dotace ze státního rozpočtu, rozpočtu

kraje nebo strukturálních fondů EU atd.). Míra zapojení do struktur spolupráce obcí tak může výrazným způsobem ovlivňovat nejen přijaté transfery, ale rozpočet obce jako celek, což podporuje rozvoj zejména malých venkovských municipalit.

U jednotlivých skupin koeficientů spolupráce se potvrzuje rostoucí trend přijatých transferů od 1,1 mil. Kč u  $K_s < 1$  až po 18,6 mil. Kč u nejvíce spolupracujících obcí Jihočeského kraje s  $K_s$  8 a 9. V rámci provedené analýzy však nelze zhodnotit dlouhodobou udržitelnost jednotlivých způsobů spolupráce, kdy tato může vykazovat v některých případech rysy ryze pragmatické kooperace vedené snahou o získání maximálního množství prostředků bez ohledu na dosažené výsledky a výstupy či dlouhodobé fungování ve prospěch příslušného regionu (viz problematika GIZ). Nepříjemným aspektem postihujícím velkou část jihočeských municipalit je velmi vysoká volatilita jak přijatých transferů (grantů a dotací), tak i celkových příjmů, což znesnadňuje střednědobé a dlouhodobé plánování, a i když mohou transfery za určitých okolností přispět ke snížení propadu příjmů, nemohou ale vzniklý propad ve 100 % míře kompenzovat.

Graf 6 – Přijaté transfery (v tis. Kč) obcí Jihočeského kraje dle koeficientu spolupráce  $K_s$



Zdroj: Vlastní zpracování.

Tabulka 47 –  $\bar{x}$  přijaté transfery a  $\bar{x}$  celkové příjmy jihočeských obcí v letech 2001-2013

Ukazatel (tis. Kč)	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
$\bar{x}$ přijaté transfery	4630	6335	10303	9421	4595	5929	6443	6354	6878	9911	8599	4556	4063
$\bar{x}$ celkové příjmy	15740	18352	22838	22529	18420	20241	21600	23216	22506	26199	24369	20736	22064

Zdroj: Vlastní výzkum.

V rámci statistického modelu budeme odhadovat model, kde závislou proměnnou budou přijaté transfery municipality a nezávisle proměnnou (vysvětlující) bude  $K_s$ .

$$\text{Prijate transfery} = \alpha + \beta \times \text{koeficient spoluprace}$$

Tabulka 48 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 4

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,148332735
Hodnota spolehlivosti R	0,0220026
Pozorování	623

ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	3000526068,44	3000526068,44	13,97101	0,000203
Rezidua	621	133370903981,05	214767961,32		
Celkem	622	136371430049,50			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	-2511,296116	1854,22969	-1,354360859	0,176114	-6152,62	1130,024
koeficient spolupráce - $\beta$	1442,637334	385,9608128	3,737781884	0,000203	684,6908	2200,584

Zdroj: Vlastní výpočty.

Test významnosti modelu ukázal, že navrhnutý regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0002, model je tedy významný na 1 % hladině významnosti. Odhadnutý koeficient  $\beta$  nám říká, že když se zvýší koeficient spolupráce o 1, vzrostou v průměru přijaté transfery o 1 442 tis. Kč. P-hodnota odhadnutého koeficientu je menší než 0,05, je možné prohlásit koeficient za statisticky významný. *Hypotézu č. 4 je proto možné potvrdit.* Závislost popsaná Spearmanovým korelačním koeficientem, který má hodnotu 0,392953, je střední až podstatná. Konstanta modelu vyšla nevýznamná (0,176114), model je tak možné vytvořit i bez konstanty nebo s konstantou rovnou nule (pak se ale změní hodnota beta koeficientu).

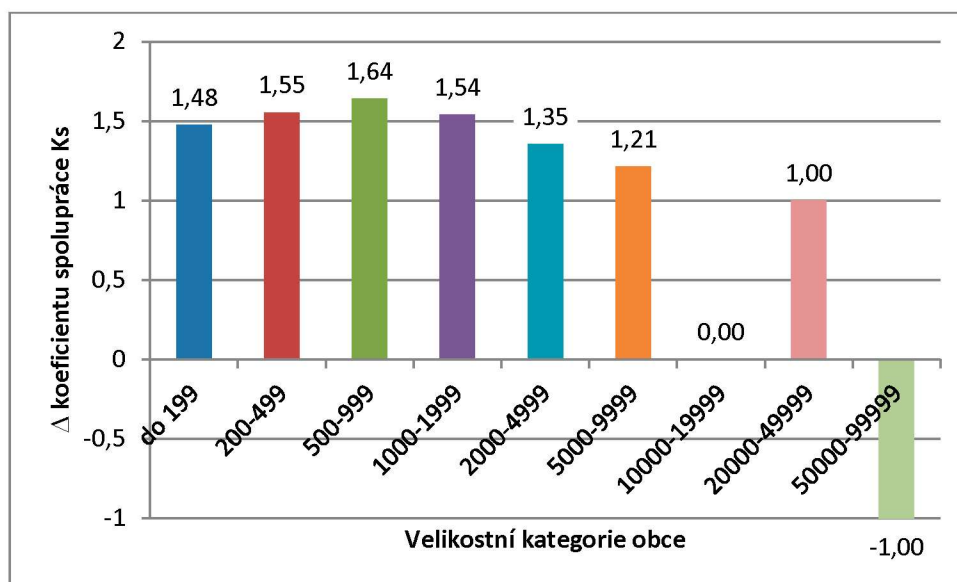
**Hypotéza č. 5: Trendem programovacího období 2007-2013 je v oblasti spolupráce obcí konvergence, tzn. k rychlejšímu růstu koeficientu spolupráce došlo u menších a ekonomicky slabších subjektů.**

Výzkumy realizované autorem v Jihočeském kraji a Středočeském kraji v letech 2007-2011 naznačovaly původní domněnku, že v dlouhodobém horizontu dochází k celkovému růstu rozdílů mezi městy a venkovem i jádrem kraje a periferií. Tento předpoklad se vlivem nynější analýzy, zahrnující nově i analýzu časovou, nepotvrdil, naopak celá řada indicií naznačuje a potvrzuje silné konvergenční tendence (blíže viz též popisná statistika spolupráce obcí nebo shluková analýza atd.). Hypotéza č. 5 se proto zaměřila na velikost změn koeficientu spolupráce mezi léty 2007-2014 u menších a ekonomicky slabších subjektů. Grafická analýza změn  $K_s$  dokládá rychlejší růst  $K_s$  u municipalit do 2 000 obyvatel, následně již dochází k jeho snižování, stagnaci či dokonce



v případě Českých Budějovic k poklesu (kategorie 50 000-99 999). Vývoj změn Ks je tak v programovacím období 2007-2013 u menších municipalit progresivnější, což je dobrý výchozí stav pro ke snižování regionálních disparit v rámci Jihočeského kraje.

Graf 7 –  $\Delta$  koeficientu spolupráce Ks obcí Jihočeského kraje dle velikostní kategorie



Zdroj: Vlastní zpracování.

Koeficient spolupráce, respektive jeho změna, v této analýze opět figuruje jako závislá proměnná, nezávislá proměnná je počet obyvatel. Na základě těchto skutečností byl zkonstruován následující model, jenž nám pomůže potvrdit či vyvrátit předpokládanou hypotézu:

$$\Delta Ks = \alpha + \beta \times \text{počet obyvatel}$$

Tabulka 49 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 5 (počet obyvatel)

Regresní statistika	
Násobné R	0,113335881
Hodnota spolehlivosti R	0,012845022
Pozorování	623

ANOVA					
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	10,606524	10,6065242	8,0805535	0,0046213
Rezidua	621	815,12381	1,31259873		
Celkem	622	825,73034			

	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - $\alpha$	1,535274	0,047072	32,615683	0,000000	1,442835	1,627713
počet obyvatel (v tis.) - $\beta$	-0,000029	0,000010	-2,842631	0,004621	-0,000049	-0,000009

Zdroj: Vlastní výpočty.

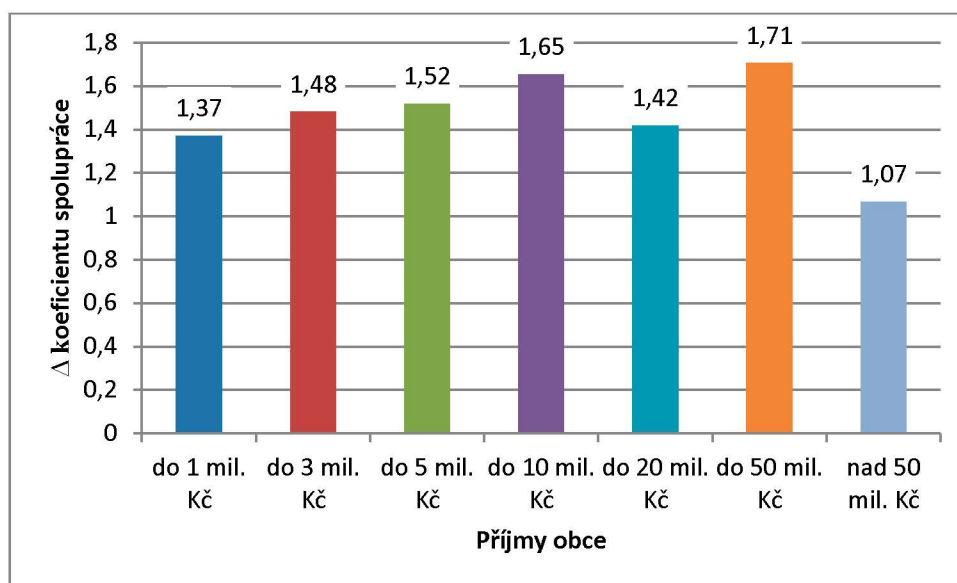
Navrhnutý regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0046, model je tedy významný na 1 % hladině významnosti. Odhadnutý koeficient  $\beta$  je negativní a statisticky významný (p-hodnota 0,00462 je menší než 0,05), což je možné interpretovat dvěma způsoby, oba dva korespondují s výsledky a závěry grafické analýzy:

- Čím větší počet obyvatel municipality, tím menší (v některých případech i negativní) změna  $K_s$ .
- Čím menší počet obyvatel municipality, tím větší (pozitivní) změna  $K_s$ .

Závislost popsána Spearmanovým korelačním koeficientem, který má hodnotu -0,009507743, je triviální či žádná.

Druhým řešeným aspektem je vztah změny  $K_s$  ve vazbě na velikost rozpočtu obce.

Graf 8 –  $\Delta$  koeficientu spolupráce  $K_s$  obcí Jihočeského kraje dle velikosti příjmů obce



Zdroj: Vlastní zpracování.

Grafické řešení předpokládaného vztahu změny koeficientu spolupráce s velikostí rozpočtu obce již není tak průkazné zejména kvůli výrazné kategorii 68 jihočeských obcí s rozpočtem do 50 mil. Kč, kde změny koeficientu spolupráce dosahují v průměru hodnoty 1,71. Vztah proměnných je vhodné potvrdit ještě regresní analýzou, neboť výsledky grafického řešení mohou být zkresleny autorovým rozvržením jednotlivých kategorií rozpočtu obce. Druhým řešeným modelem je model odhadující závislost  $\Delta K_s$  na příjmu municipalit:

$$\Delta K_s = \alpha + \beta \times \text{prijmy obce}$$

Tabulka 50 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 5 (příjmy obci)

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,119066309
Hodnota spolehlivosti R	0,014176786
Pozorování	623

ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	11,706202	11,7062023	8,9303883	0,0029154
Rezidua	621	814,02413	1,31082791		
Celkem	622	825,73034			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní.95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	1,5372640	0,0470765	32,6545735	0,0000000	1,4448155	1,6297125
příjmy obce (v tis. Kč) - $\beta$	-0,0000014	0,0000005	-2,9883755	0,0029154	-0,0000024	-0,0000005

Zdroj: Vlastní výpočty.

Navrhnutý regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0029, model je tedy významný na 1 % hladině významnosti. Odhadnutý koeficient  $\beta$  je stejně jako v předchozím případě negativní a statisticky významný (p-hodnota 0,0029154 je menší než 0,05), z čehož vyplývá, že čím lepší ekonomické postavení municipality, tím menší (v některých případech i negativní) změna koeficientu spolupráce. Horší ekonomické postavení municipality vede k větším (pozitivním) změnám koeficientu spolupráce. Závislost popsaná Spearmanovým korelačním koeficientem, který má hodnotu -0,01150893, je triviální až žádná.

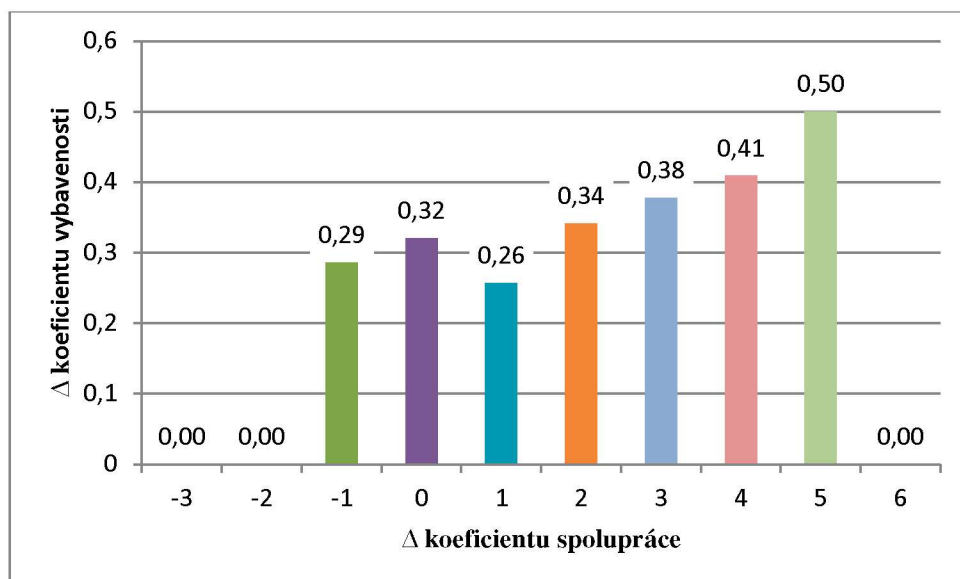
*Hypotézu č. 5 můžeme i navzdory slabé korelaci potvrdit v plném znění*, tato analýza potvrdila trend konvergence jednotlivých obcí díky vyšším změnám Ks u menších a ekonomicky slabších subjektů. Pozitivní změny v oblasti spolupráce obcí nastartované v programovacím období 2007-2013 se mohou stát významným faktorem dalších kvalitativních změn života občanů. Je potřeba zdůraznit, že nelze samozřejmě nikdy očekávat stav úplné konvergence, a to ani v dlouhodobém horizontu, kdy by proces konvergence dle MACHÁČKA, TOTHA a WOKOUNA, 2011, s. 28, dospěl ke svému naplnění v podobě prostorové rovnováhy, při níž by přestaly existovat důvody k dalším přesunům a prostorové redistribuci faktorů.

**Hypotéza č. 6: Vyšší intenzita spolupráce obcí vede k větším změnám v oblasti občanské a technické vybavenosti obcí.**

Občanská a technická vybavenost je významným faktorem kvality a rovnocennosti životních podmínek v rámci jednotlivých obcí. MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ

ČR, 2009, uvádí, že vybavenost úzce souvisí s ekonomickým potenciálem (nabídka pracovních příležitostí), přispívá ke stabilitě sídel a udržení generační kontinuity v území. Zařízení, která jsou zařazena mezi občanskou vybavenost (např. školy, pošty, policejní stanice a zdravotnická zařízení), jsou na území ČR rozložena relativně rovnoměrně. Nedostatečná je ale technická vybavenost, zejména vodohospodářská infrastruktura, která hraje důležitou roli v rozvoji venkova a venkovských obcí. Vzhledem k nízké úrovni občanské a technické vybavenosti zejména v malých municipalitách a nedostatečné nabídce pracovních míst na lokální úrovni je proto prvořadým úkolem zlepšení životních podmínek na venkově právě existence a dostupnost technické infrastruktury, na kterou má obrovský vliv schopnost získávat a čerpat finanční prostředky z regionálních, národních či evropských zdrojů, což mohou ovlivnit zejména základní způsoby spolupráce obcí. Tato úvaha vedla autora ke stanovení hypotézy č. 6, která posuzuje intenzitu spolupráce obcí se změnou občanské a technické vybavenosti obce (v práci definováno koeficientem vybavenosti). Grafická analýza nedává z hlediska posuzovaných dat uspokojivou odpověď, zatímco u poklesu Ks o -3 a -2 nedochází k žádné změně vybavenosti, tak od -1 do 5 již dochází ke kladným změnám Kv v rozmezí 0,26-0,50. U nejvyšší změny Ks = 6 k žádným změnám občanské a technické vybavenosti nedošlo. Rozporuplné výsledky grafické analýzy si proto zasluhují hlubší zkoumání.

Graf 9 –  $\Delta$  koeficientu spolupráce vybavenosti dle  $\Delta$  koeficientu spolupráce



Zdroj: Vlastní zpracování.

Nejprve byl vypočítán korelační koeficient, který nám udává, jaká je míra korelace mezi dvěma kvantitativními veličinami. Spearmanův korelační koeficient ve výši 0,0512665 ukazuje na triviální až žádnou korelaci. Potom odhadneme regresní model, kde

závislou proměnnou bude  $\Delta$  koeficientu vybavenosti (2001-2011) a nezávislá proměnná bude  $\Delta$  koeficientu spolupráce:

$$\Delta K_v = \alpha + \beta \times \Delta K_s$$

Tabulka 51 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 6

<i>Regresní statistika</i>	
Násobné R	0,050357
Hodnota spolehlivosti R	0,002536
Pozorování	623

ANOVA					
	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	0,812313	0,812313	1,57874	0,209415
Rezidua	621	319,5248	0,514533		
Celkem	622	320,3371			

	<i>Koeficienty</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>
konstanta - $\alpha$	0,267383	0,047312	5,651464	2,43E-08	0,174472	0,360295
$\Delta$ koeficientu spolupráce - $\beta$	0,031365	0,024962	1,256479	0,209415	-0,01766	0,080386

Zdroj: Vlastní výpočty.

Odhadnutý koeficient  $\beta$  je statisticky nevýznamný (p-hodnota je větší než 0,05), závislost změny koeficientu vybavenosti na změně koeficientu spolupráce se nepotvrdila. Samotný koeficient nemá v tomto případě smysl interpretovat, když odhadnutý koeficient  $\beta$  není statisticky významně různý od nuly. *Hypotéza č. 6 se proto nepotvrdila.*

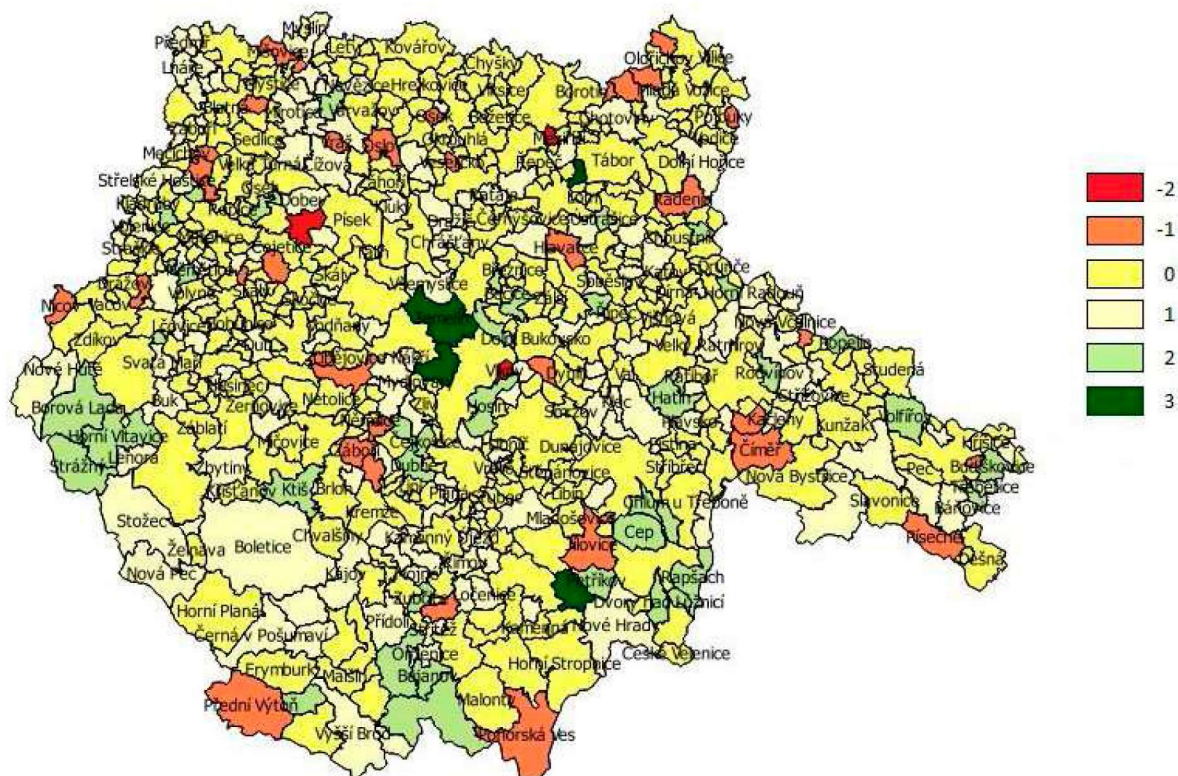
I přes statistické nepotvrzení hypotézy č. 6 v našem případě lze však i nadále usuzovat na pozitivní vztah spolupráce obcí a občanské a technické vybavenosti. Neúspěch při ověření hypotézy může mít celou řadu objektivních příčin, jmenujme alespoň některé z nich:

- Z důvodu statistické nedostupnosti podkladů je zde časový nesoulad obou koeficientů (2011 x 2014).
- Zatímco jednotlivé způsoby spolupráce obcí se mohou v čase kladně i záporně měnit, u občanské a technické vybavenosti se takto měnit může jen občanská vybavenost, technická (infrastrukturní) vybavenost se mění ve většině případů jen kladně (směrem k jejímu zkvalitňování).
- Koeficient vybavenosti v této práci zahrnoval statisticky dostupná data – existenci základní školy, zdravotnického zařízení, vodovodu, kanalizace s připojením na čističku odpadních vod a plynofikaci obce. Je tak možné diskutovat nad jeho

vypovídací schopností a případným zúžením či naopak rozšířením o další prvky občanské a technické vybavenosti (obchodní jednotka, pošta, policie apod.).

- Spolupráce obcí se v ČR začala rozvíjet po roce 1989, všechny municipalities měly stejné výchozí podmínky. V oblasti občanské a technické vybavenosti však panuje historicky značně rozdílný výchozí stav.
- Finanční prostředky získané z projektů a grantů nemusí vždy směřovat na „tvrdé“ infrastrukturní projekty, ale i na „měkké“ sociální a vzdělávací projekty. Úspěšnost v oblasti spolupráce obcí a její finanční efekty se tak nemusí na kvalitě občanské a technické vybavenosti vůbec projevit.

Obrázek 44 – Změna koeficientu vybavenosti Kv na území Jihočeského kraje v letech 2001-2011



Zdroj: Vlastní výzkum, vlastní zpracování v programu ArcGIS.

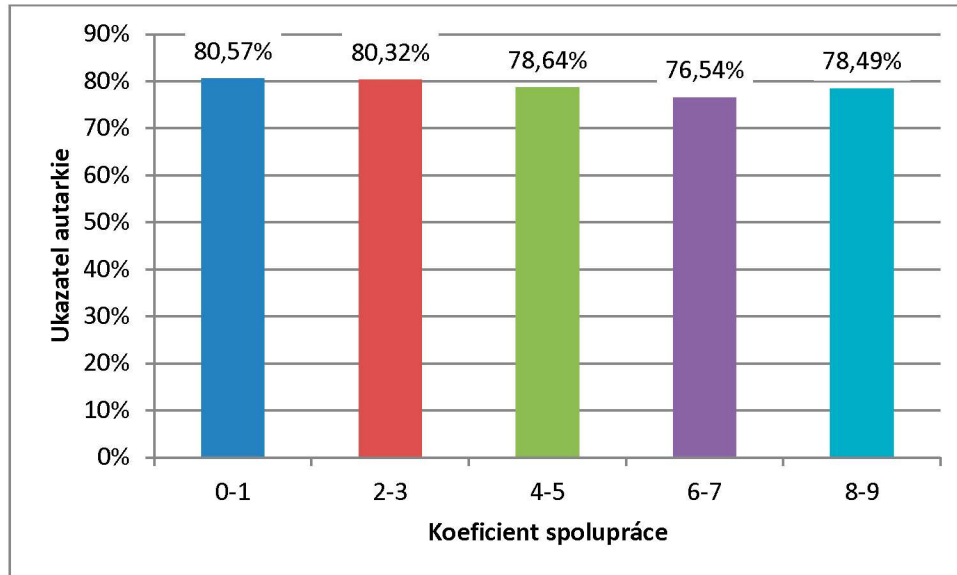
**Hypotéza č. 7: Municipalities s vyšším ukazatelem autarkie mají tendenci méně se zapojovat do spolupráce obcí, tzn. čím je míra soběstačnosti obce větší, tím je koeficient spolupráce menší.**

V rámci hypotézy č. 2 a 5 se již analýzy zabývaly vztahem ekonomických dispozic obcí s koeficientem spolupráce. Doplňme tedy ještě další předpoklad týkající se ekonomické nevyhnutelnosti zapojit se do spolupráce obcí v okamžiku, kdy má obec nízké nebo zcela nedostatečné zdroje a není tak schopna uspokojivě zabezpečovat své základní

funkce. V rámci defragmentace obcí vzrostl v posledních 25 letech počet obcí ze 4 100 na 6 253 (+52,5 %), což vyvolalo a vyvolává problémy s financováním obcí. Jedna reforma rozpočtového určení daní stíhá druhou reformu rozpočtového určení daní (1993-1995, 1996-2000, 2001-2007, 2008-2012, 2013-2015, 2016-?), municipality však stále čelí nedostatku vlastních příjmů a tím také velmi nízké finanční soběstačnosti (autarkie), jež vyjadřuje, kolik z celkových příjmů obec získává z vlastních zdrojů. Rozhodující příjem obecního rozpočtu představuje běžný a pravidelně (každoročně) se opakující příjem (nejčastěji daňový příjem), který se řadí mezi vlastní příjmy, ačkoliv obce nemají daňovou pravomoc. Hypotéza č. 7 předpokládá u ekonomicky více soběstačných municipalit menší zájem o kooperaci a získávání dalších finančních prostředků, neboť je schopná své potřeby zajistit z vlastních zdrojů.

Grafická analýza naznačuje s rostoucím Ks klesající ukazatel autarkie, což potvrzuje domněnku, že nespolupracující obce jsou ekonomicky soběstačnější. Výjimkou v trendu je 15 municipalit s Ks 8 a 9, jedná se o výsledky zkreslující mix malých i velkých municipalit s ukazatelem autarkie v rozmezí 27,36 % – 94,78 %.

Graf 10 – Ukazatel autarkie dle koeficientu spolupráce Ks



Zdroj: Vlastní zpracování.

Nejdříve vypočítáme korelační koeficient, který udává míru korelace mezi dvěma kvantitativními veličinami. Hodnota Spearmanova korelačního koeficientu je -0,1270255. Korelační koeficient je negativní, což značí negativní závislost mezi veličinami, hodnota ukazuje na nízkou až střední závislost.

V regresním modelu bude závislá proměnná koeficient spolupráce a nezávislá proměnná míra soběstačnosti obce, statistický model bude vypadat následovně:

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{míra soběstačnosti obce}$$

Tabulka 52 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 7

Regresní statistika	
Násobné R	0,082886
Hodnota spolehlivosti R	0,00687
Pozorování	623

ANOVA					
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	0,116627	0,116627	4,295814	0,038618
Rezidua	621	16,85953	0,027149		
Celkem	622	16,97615			

	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - $\alpha$	0,826344	0,020848	39,63743	3,1E-172	0,785404	0,867285
míra soběstačnosti obce - $\beta$	-0,00899	0,004339	-2,07263	0,038618	-0,01752	-0,00047

Zdroj: Vlastní výpočty.

Navrhnutý regresní model je statisticky významný. P-hodnota testu významnosti modelu je rovna 0,0386, model je tedy významný na 5 % hladině významnosti. Koeficient  $\beta$  je negativní, což ukazuje na negativní závislost. Pokud je tedy vyšší míra soběstačnosti obce, koeficient spolupráce je nižší (a naopak). P-hodnota  $\beta$  koeficientu je menší než 0,05, proto můžeme prohlásit závislost za statisticky významnou. *Hypotéza č. 7 se tak potvrdila*, obce s vyšším ukazatelem autarkie nemají tak velkou potřebu zapojovat se do spolupráce obci, zatímco pro menší municipality může být zapojení do spolupráce obci nezbytnou nutností. Vyšší ukazatel autarkie umožňuje fungovat obcím nezávisle s určitou mírou autonomie na okolním prostředí. Ukazatele dosahují v Jihočeském kraji rozličných hodnot v rozmezí od 14,51 % do 98,26 %, přičemž Rada Evropy dle PEKOVÉ, 2004, s. 182, doporučuje jako optimální 50 % míru finanční soběstačnosti municipalit. Zároveň PEKOVÁ, 1998, doplňuje, že je vhodné (optimální), aby příjmy rozpočtů obci, tzn. i daňové příjmy, byly:

- dostatečně výnosné, aby umožnily zvýšit míru soběstačnosti obci,
- závislé do určité míry na aktivitě obce,
- územně pokud možno rovnoměrně rozloženy,
- předem odhadnutelné, alespoň ve střednědobém horizontu,
- administrativně nenáročné na správu.



Tabulka 53 – Míra soběstačnosti (autarkie) jihočeských obcí dle velikostní kategorie

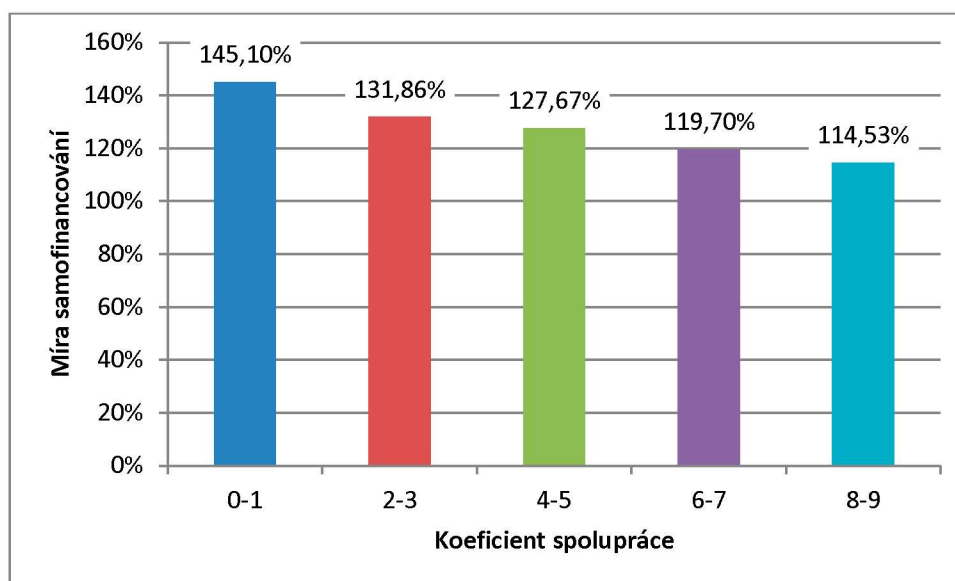
Velikost obcí	Počet obcí	ø míra soběstačnosti	Minimum	Maximum
do 199	231	77,63%	14,51%	98,26%
200-499	203	78,07%	18,38%	97,04%
500-999	86	79,12%	27,36%	97,16%
1 000-1 999	50	81,28%	37,54%	97,37%
2 000-4 999	31	83,14%	42,59%	97,07%
5 000-9 999	14	76,11%	60,47%	89,31%
10 000-19 999	2	75,82%	75,61%	76,03%
20 000-49 999	4	78,93%	67,33%	88,30%
50 000-99 999	1	88,72%	88,72%	88,72%

Zdroj: Vlastní výzkum.

**Hypotéza č. 8: Municipality s vyšší mírou samofinancování mají také tendenci méně se zapojovat do spolupráce obcí, tzn. čím je míra samofinancování větší, tím je koeficient spolupráce menší.**

Při posuzování rozpočtových aspektů municipality nelze preferovat a zohledňovat jen příjmovou stránku, je nutné akcentovat i výdajovou stránku, v našem případě využijeme tzv. míru samofinancování (podíl vlastních příjmů na běžných výdajích obce), která dle PEKOVÉ, POMAHAČE a VIDLÁKOVÉ, 2003, s. 66, ovlivňuje to, jaké veřejné statky jednotlivé stupně územní samosprávy zabezpečují a financují, rozsah úkolů, které stát na ně přenáší, tzn. rozsah kompetencí. V ČR, kde se užívá smíšený model územní samosprávy, je to rozsah samostatné působnosti (samosprávní funkce) a rozsah přenesené působnosti (výkon státní správy). Analogicky k hypotéze č. 7 tak byla definována hypotéza č. 8. Grafická analýza zobrazuje trend snižující se míry samofinancování dle rostoucího koeficientu spolupráce, je tak možné předpokládat obdobný výsledek, jako u hypotézy č. 7.

Graf 11 – Ukazatel míry samofinancování obcí dle koeficientu spolupráce Ks



Zdroj: Vlastní zpracování.

Spearmanův korelační koeficient je ve výši -0,1265181, což značí negativní závislost mezi veličinami, hodnota ukazuje opět na nízkou až střední korelací, nelze z toho však ještě věrohodně usoudit, že by jedna z proměnných musela být příčinou a druhá následkem, což ověříme následně v další analýze. V regresním modelu bude závislá proměnná  $K_s$  a nezávislá proměnná míra samofinancování obce, viz statistický model:

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{míra samofinancování obce}$$

P-hodnota  $\beta$  koeficientu je větší než 0,05, model není významný na 5 % hladině významnosti, ale jen na 10 % hladině významnosti. *Hypotéza č. 8 se tak i navzdory výsledkům grafické analýzy nepotvrdila*, důvodem může být např. volatilita jednotlivých proměnných či chybně předpokládaná kauzalita apod.

Tabulka 54 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 8

Regresní statistika	
Násobné R	0,07022
Hodnota spolehlivosti R	0,004931
Pozorování	623

ANOVA					
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	1,258738	1,258738	3,077187	0,079891
Rezidua	621	254,0229	0,409055		
Celkem	622	255,2816			

	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - $\alpha$	1,403667	0,080923	17,34581	2,96E-55	1,244752	1,562582
míra samofinancování obce - $\beta$	-0,02955	0,016844	-1,75419	0,079891	-0,06263	0,003531

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tabulka 55 – Míra samofinancování jihočeských obcí dle velikostní kategorie

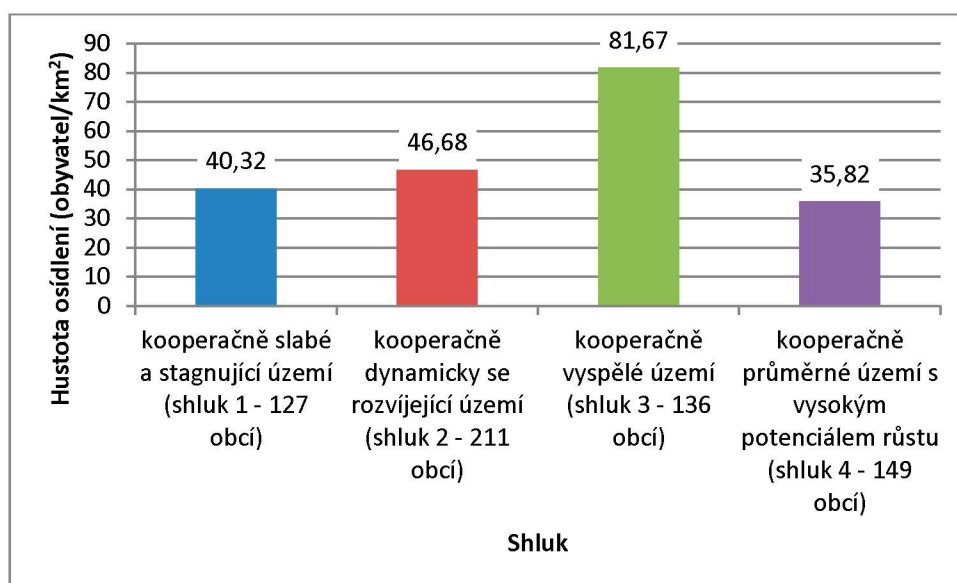
Velikost obci	Počet obci	ø míra samofinancování	Minimum	Maximum
do 199	231	123,98%	256,78%	14,93%
200-499	203	127,46%	724,07%	53,38%
500-999	86	137,16%	1233,47%	31,61%
1 000-1 999	50	128,77%	262,96%	90,77%
2 000-4 999	31	133,22%	183,23%	94,21%
5 000-9 999	14	115,41%	150,77%	91,19%
10 000-19 999	2	103,76%	107,46%	100,05%
20 000-49 999	4	117,68%	120,74%	111,50%
50 000-99 999	1	117,94%	117,94%	117,94%

Zdroj: Vlastní výzkum.

### Hypotéza č. 9: Úroveň spolupráce obcí je vyšší v regionech s vyšší hustotou obyvatelstva.

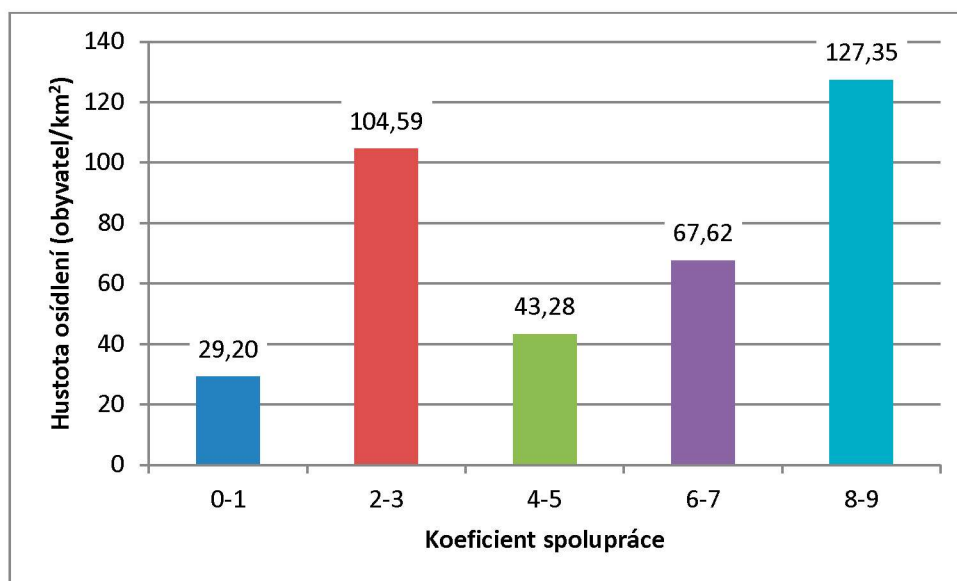
Poslední hypotéza se zaměřuje na vztah spolupráce obcí a hustoty obyvatelstva. Předchozí provedené analýzy i zkušenosti autora nenaznačují ani v nejmenším souvislost těchto dvou proměnných, což dokládají jak realizované kartogramy Jihočeského kraje týkající se výchozího stavu Ks v roce 2007, 2014 a změn v tomto období, tak i výsledky shlukové analýzy. Rozhodnutí autora zabývat se touto vazbou proměnných vychází z celé řady odborných pramenů zabývajících se regionálním rozvojem (PEKOVÁ, KADERÁBKOVÁ, 2012, JETMAR, 2007, JOHNSTON, et al, 2000, PERLÍN, 1999), které jako klíčový ukazatel charakterizující/vymežující region (obec-město, venkov-město apod.) nebo jako významnou bariéru rozvoje uvádí právě hustotu osídlení, která ale zároveň může být i příležitostí regionu pro vznik a rozvoj mnoha způsobů spolupráce obcí, což je fakt, který je většinou opomíjen. Díky procesům suburbanizace (a vzniku urban sprawl, tzv. „sídelní kaše“), gentrifikace (lokální sociálně-kulturní změny) a dalším jevům se dnes stírá rozdíl mezi tradičním městem a venkovem, hustotu osídlení tak již nelze brát jako hlavní a směrodatné kritérium pro vymezení venkovských regionů, hospodářsky slabých či jiných oblastí. Překonání tradičního přístupu jasného vymezení městských oblastí a venkova demonstrují výsledky grafické i shlukové analýzy, jež rozdělila obce Jihočeského kraje do 4 shluků. Vyjma shluku č. 3 zde najdeme 3 shluky sice s podobnou hustotou osídlení, z hlediska stavu Ks se však každý z těchto regionů nachází v diametrálně odlišné fázi spolupráce obcí a perspektivě budoucího regionálního rozvoje.

Graf 12 – Hustota osídlení obcí Jihočeského kraje dle shlukové analýzy



Zdroj: Vlastní zpracování.

Graf 13 – Hustota osídlení obcí Jihočeského kraje dle koeficientu spolupráce K<sub>s</sub>



Zdroj: Vlastní zpracování.

V rámci statistické analýzy nejprve vypočítáme korelační koeficient – Spearmanův korelační koeficient je 0,2133905, což značí pozitivní závislost mezi veličinami, hodnota ukazuje na nízkou až střední korelaci. V druhé fázi analýzy bude odhadován regresní model, kde závislou proměnnou bude K<sub>s</sub> a nezávisle proměnnou hustota osídlení:

$$K_s = \alpha + \beta \times \text{hustota osídlení}$$

P-hodnota  $\beta$  koeficientu je větší než 0,05, není proto možné označit závislost za statisticky významnou. *Hypotéza č. 9 se proto dle očekávání nepotvrdila.* Nepodařilo se prokázat přímý vliv hustoty osídlení na spolupráci obcí v kraji.

Tabulka 56 – Výstup lineární regrese – hypotéza č. 9

Regresní statistika	
Násobné R	0,017792
Hodnota spolehlivosti R	0,000317
Pozorování	623

ANOVA					
	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	3248,065	3248,065	0,196649	0,657593
Rezidua	621	10257074	16517,03		
Celkem	622	10260322			

	Koeficienty	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%
konstanta - $\alpha$	50,09643	16,26091	3,08079	0,002156	18,16341	82,02946
hustota osídlení - $\beta$	1,500966	3,384733	0,443452	0,657593	-5,14594	8,147875

Zdroj: Vlastní výpočty.

## 7 REFLEXE VYBRANÝCH PROBLÉMŮ MANAGEMENTU SPOLUPRÁCE OBCÍ

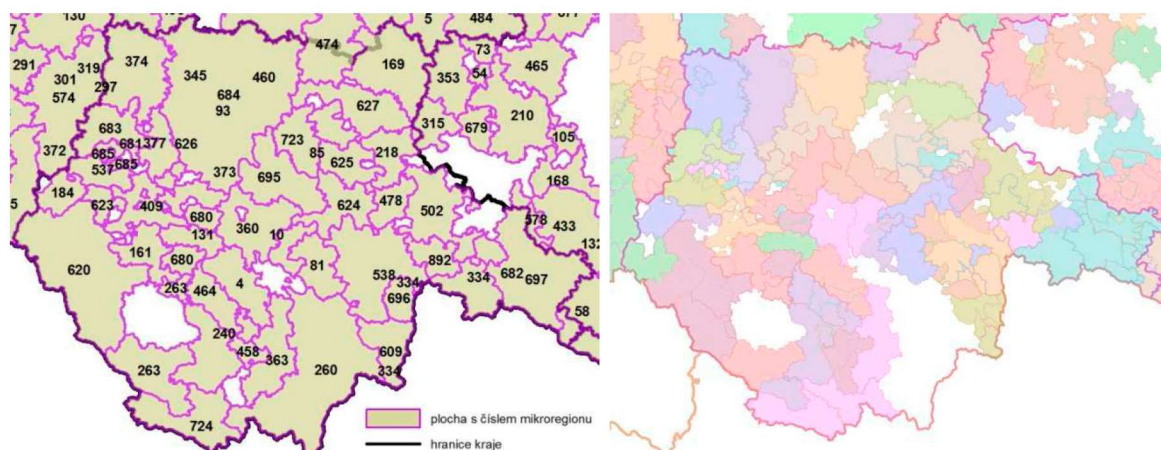
Tato kapitola se věnuje diskuzi vybraných problémů spolupráce obcí, jež byly při analýze aktuálního stavu jednotlivých forem spolupráce obcí na příkladu Jihočeského kraje identifikovány a kterým autor přikládá velký význam z pohledu realizovaného i dalšího výzkumu sociálního kapitálu a spolupráce obcí.

### 7.1 Validita a reliabilita dat spolupráce obcí

#### 7.1.1 Kvalita informačních zdrojů v oblasti spolupráce obcí

Postupný rozvoj a fragmentarizace jednotlivých forem spolupráce obcí v uplynulých letech měla za logický následek roztříštění stávajících či vznik celé řady nových informačních zdrojů, což způsobilo velké zneřehlednění reálného aktuálního stavu a situace regionálního rozvoje v jednotlivých oblastech České republiky (jako příklad lze uvést monitoring mikroregionální spolupráce Ústavu územního rozvoje a Centra pro regionální rozvoj ČR). Obrázek 45 demonstruje difference jednotlivých databází mikroregionů, zejména mapa Centra pro regionální rozvoj ČR (vpravo) obsahuje řadu bílých míst, kde ve skutečnosti mikroregiony existují.

Obrázek 45 – Mikroregiony v Jihočeském kraji dle ÚÚR a CRR ČR



Zdroj: ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, 2013a, CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR, 2014b.

Pro poznání konkrétní situace v regionech a nastavení adekvátních rozvojových nástrojů je proto třeba seznámit se s množstvím informací a údajů. Získání těchto informací však může být někdy dle CHABIČOVSKÉ, et al, 2009, s. 53, velký problém, a to z mnoha důvodů:

- Škála informací je velmi bohatá, od základních statistických údajů přes informace získané terénními výzkumy až po specifickou znalost místních reálií.
- Zdroje dat jsou však velmi roztržštěné.
- Existuje řada databází (provozovaných různými institucemi), které ovšem nejsou provázány, a pro shromáždění potřebných dat je nutné procházet různé zdroje.

S růstem intenzity konkurenčního boje mezi regiony a lokalitami o investory, turisty a rezidenty v posledních letech je spojen další růst významu informačních a propagačních nástrojů regionálního a místního rozvoje. Důležitost kvalitních a aktuálních informací roste i v souvislosti s rozmachem informačních technologií, které přenos a sdílení informací urychlují a zjednodušují, přesto dle BINKA, et al, 2011a, s. 51-52, existuje několik závažných informačních paradoxů:

- Paradoxem je, že navzdory velkým kvantům dat, která jsou veřejností k dispozici, klesá pravděpodobnost získání konkrétních potřebných informací.
- Druhým paradoxem je klesající dostupnost skutečně potřebných či adekvátně využitelných dat a informací.
- Paradoxem též je, že i když máme množství informací, přetváříme je jen obtížně na znalosti a nedokážeme je adekvátně využít k podpoře rozvoje.

Vypovídací schopnost statistických dat, resp. informací je tak vždy nutné brát s určitým nadhledem. Jednak nelze zcela vyloučit chyby na straně vstupních dat, jednak každý způsob datového zpracování v sobě nese aspekt interpretace a může zvýraznit či potlačit určité znaky datového souboru. Výsledky ze zpracování hromadně zjišťovaných statistických dat tak jsou sice obrazem reality, ale zdaleka nedokáží postihnout všechny potřebné souvislosti. Kvantitativní datové analýzy nícméně zůstávají jediným prostředkem získávání informací na vyšších prostorových úrovních. V případě lokálních či regionálních analýz je velmi vhodné doplnit poznatky ze statistických zdrojů o poznatky z individuálních terénních šetření a dobrou znalost místních reálií. V praxi se lze setkat dle HOLEČKA, et al, s. 60-61, s následujícími komplikacemi týkajícími se „pravdivostí“ statistických dat:

- Největší problémy se statistickými daty jsou zejména v jejich územní struktuře, kdy v drtivé většině případů chybí provázanost zjišťovaných údajů na základní jednotky – obce, nebo zcela chybí možnost sledovat časové řady těchto údajů a hlavně jejich včasná aktualizace.
- Velkou rolí zde také hraje tzv. šedá ekonomika, kdy zejména jednotlivé dílčí údaje z různých oblastí (např. z oblastí cestovního ruchu – kategorie ubytování) jsou díky

záměrně nedokonalému výkaznictví zainteresovaných subjektů často natolik zkreslené, že dochází k výrazné deformaci zjišťované situace a tím i k její neodpovídající interpretaci. Jíným příkladem možného zkreslení je v této oblasti rozvoj tzv. sdílené ekonomiky v podobě Platforma Airbnb.

- Sílu, charakter a zejména vývoj místní ekonomiky nelze na základě dostupných statistických dat dostatečně přesně zachytit.
- V neposlední řadě je při „čtení významu“ statistických dat problémem určitá rozdílnost v terminologii používané pro jednotlivé statistické ukazatele ve srovnání s odbornou terminologií běžně používanou v daném oboru. V oblasti plánování rozvoje, která není jednoznačně spojena se specifickou odborností, nabývají užívané termíny různých významů a může tak docházet k určitým interpretačním problémům.

### **7.1.2 Monitoring spolupráce obcí na příkladu mikroregionů Jihočeského kraje**

Problematika sběru dat pro regionální rozvoj se tak v ČR potýká s celou řadou problémů, jak potvrzuje analýza *Zhodnocení dostupnosti a relevantnosti datové zkladny na obecní úrovni* (blíže viz GAREP a E-ROZVOJ.CZ, 2012), systém dat pro regionální rozvoj je v ČR nejednotný, neúplný a do značné míry nekoordinovaný, což prokázala i na příkladu Jihočeského kraje validita a spolehlivost datových pokladů Centra pro regionální rozvoj ČR, Českého statistického úřadu, Krajského úřadu Jihočeského kraje, Ústavu územního rozvoje. Analýza též prokázala, že zásadní nedostatky jsou řešitelné pouze v případech zvýšení součinnosti minimálně všech orgánů státní statistické služby.

Pokud se porovná dostupnost dat spolupráce obcí na příkladu mikroregionální spolupráce za Jihočeský kraj ze zkoumaného období 2007-2009 s datovou dostupností v období 2013-2015, je možné konstatovat nejen v případě mikroregionů zhoršující se situaci. Jestliže dříve se monitorováním mikroregionů zabýval přímo Český statistický úřad, Ústav územního rozvoje, krajské úřady, regionální rozvojové agentury či Centrum pro regionální rozvoj ČR, tak v současné době provádí systematický sběr dat na základě dobrovolností jen ÚÚR (pouze do 03/2016) a krajské úřady, databáze tak obsahují celou řadu chyb a nepřesností. Data prezentovaná v současnosti ČSÚ pak vychází z materiálů ÚÚR a z podkladů příslušných krajských úřadů, vlastní výzkum není realizován.

Monitování mikroregionů ČR čelí celé řadě problémů, mezi největší z nich patří:

- neexistující ohlašovací povinnost změn u mikroregionů,
- existence několika různorodých databází mikroregionů daného území,

- určitá nejednotnost pojmu mikroregion – Ústav územního rozvoje v Brně (NOVÁKOVÁ, 2005) terminologicky definuje výraz „mikroregion“ bez dalšího určení jako dobrovolný svazek obcí DSO dle § 49 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, se širším než jednoúčelovým zaměřením, případně spolek (dříve zájmové sdružení právnických osob) podle Nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Některé mikroregiony vznikly v minulosti jako monotematicky orientované a po splnění účelu již nepokračovaly v dalších aktivitách, ale jiné mikroregiony založené původně ke splnění jednorázového úkolu rozšířily svou spolupráci a pokračují nyní v komplexním rozvoji regionu, posouzení širšího zaměření je tak poměrně komplikované. Mikroregiony vznikající zdola mají stále častěji komplexní charakter a monofunkční mikroregiony jsou méně četné. Geografické vymezení nově vznikajících mikroregionů se stále častěji blíží reálným funkčním mikroregionům a má v mnoha případech nodální charakter.

V jednotlivých letech 2007-2014 byly k dispozici v Jihočeském kraji následující databáze mikroregionů:

1. Ústav územního rozvoje v Brně v souladu se svým statutem a na základě pověření Ministerstva pro místní rozvoj ČR monitoruje od roku 2000 na území České republiky zdola vznikající mikroregiony a jejich rozvojové dokumenty. Agenda průběžného sledování mikroregionů a jejich rozvojových dokumentů je součástí řešení celostátního úkolu (ukončen 03/2016). Podnětem k zahájení monitoringu mikroregionů v roce 2000 bylo zjištění, že v té době neexistovala ucelená databáze mikroregionů a jejich rozvojových dokumentů. Monitoring mikroregionů na ÚÚR byl zpočátku prováděn prostřednictvím dotazníkového šetření na okresní a později na krajské úřady. Vedle geografického vymezení mikroregionů je monitorována celá řada dalších údajů o mikroregionech – například rozvojové dokumenty mikroregionů, zpracovatel rozvojových dokumentů, zahraniční kontakty a jiné. Údaje získané v dotazníkovém šetření byly do roku 2005 zpracovány za celou ČR formou tematicky zaměřených kartogramů. V roce 2005 Ústav územního rozvoje poprvé oslovil dotazníky přímo jednotlivé mikroregiony. Účelem bylo navázání kontaktu s jednotlivými mikroregiony. Velká část mikroregionů se aktivně zapojila do spolupráce při vytváření databáze mikroregionů ČR. Dotazníky bylo osloveno více než 500 mikroregionů. Šetřením se podařilo získat a zpracovat dostatečné množství podkladových dat o mikroregionech potřebných pro vytvoření databáze mikroregionů ČR, jako podkladu pro zpracování online evidence mikroregionů ČR,

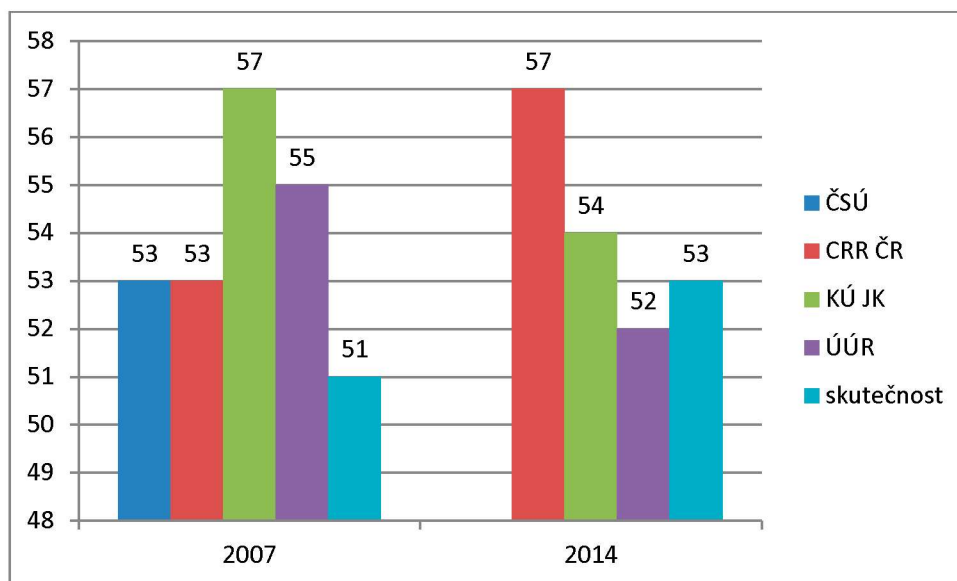


kteřá fungovala od roku 2006 do roku 2016 (ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE, 2013b, vlastní úprava). Její aktuálnost však byla velkou měrou závislá na vlastní aktivitě jednotlivých mikroregionů a na ochotě spolupracovat. K pravidelné aktualizaci údajů za území byly všechny mikroregiony vyzývány dopisem 2x ročně, zda a jak se zapojily do šetření, však bylo na jejich uvážení.

2. Český statistický úřad v Českých Budějovicích zpracovával podklady týkající se mikroregionů získané alespoň částečně primárním výzkumem naposledy v rámci *Statistické ročenky Jihočeského kraje 2008* – pro kapitoly 13-18 Vybrané údaje podle euroregionů a mikroregionů k 31.12.2007 čerpal ČSÚ zdrojová data o obcích v mikroregionech od Ústavu územního rozvoje podle stavu k 4.8.2008. Vzhledem k tomu, že tato databáze byla dále pracovníky ČSÚ zkontrolována a verifikována dle skutečného stavu, patřila tato databáze ve své době mezi nejvalidnější zdroje o mikroregionech na území Jihočeského kraje. V dalších letech již statistická ročenka tyto data neobsahuje. Na celostátní úrovni jsou využívány v případě potřeby podklady ÚÚR či krajských úřadů.
3. Odbor legislativy a vnitřních věcí Krajského úřadu Jihočeského kraje spravoval data týkající se mikroregionů do 31.12.2013 v rámci Registru svazků obcí a zájmových sdružení právnických osob v Jihočeském kraji, od 1.1.2014 v rámci Rejstříku svazků obcí (Registr dobrovolných svazků obcí). Je zde stejný problém jako u registru ÚÚR. Odbor pouze vede registr a je závislý na tom, zda zástupci mikroregionů oznamují případné změny. Pro svou potřebu si odbor vede u každého svazku jeho název, adresu, IČ, datum zápisu a výmazu, kontaktní osobu, počet členů (jmenovitě), stanovy. Žádné další podklady či statistiky však dále odbor nezpracovává. Registr je veřejně přístupný na webu [http://www.kraj-jihocesky.cz/1936/registr\\_dobrovolnych\\_svazku\\_obci.htm](http://www.kraj-jihocesky.cz/1936/registr_dobrovolnych_svazku_obci.htm).
4. Dále je možné ještě pracovat s databází Regionálního informačního servisu Jihočeského kraje (RIS), který je zaměřen na oblast regionálního rozvoje pro potřeby nejširší veřejnosti i specifických uživatelů a který provozuje Centrum pro regionální rozvoj České republiky (CRR ČR) na <http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/mikroregiony>. Sběr regionálních dat byl zajišťován Regionální rozvojovou agenturou jižní Čechy (RERA).

Poznámka: Podle posledních informací byla v roce 2016 ukončena evidence mikroregionů jak v rámci Ústavu územního rozvoje (k 03/2016), tak i Centra pro regionální rozvoj České republiky, veškeré datové podklady byly předány na Odbor regionální politiky Ministerstva pro regionální rozvoj ČR, kde bude posouzeno jejich další využití, bližší informace ohledně budoucího sběru a aktualizace dat nejsou v současné době autorovi práce známé.

Graf 14 – Počet mikroregionů Jihočeského kraje ve vybraných databázích v letech 2007-2014



Zdroj: Vlastní výzkum.

Na první pohled by se mohlo říci, že databáze jsou velmi přesné, neboť dosahují obdobných čísel. Při bližším zkoumání jednotlivých mikroregionů zjistíme, že v roce 2007 je pouze 42 mikroregionů obsaženo ve všech čtyřech databázích. Celkem nalezneme ve všech databázích až 70 různých mikroregionů. Situace v roce 2014 je obdobná, ve 3 databázích nalezneme jen 44 mikroregionů, celkově lze nalézt až 63 různých mikroregionů.

Nejpřesnější databází ze všech v roce 2007 byla jednoznačně databáze ČSÚ s 53 mikroregiony, z nichž byly pouze 2 dodatečně vymazány autorem kvůli jejich zrušení. Při podrobné analýze zbývajících 19 mikroregionů z ostatních databází zjistíme, že velká část mikroregionů (7 z 19) byla v minulosti již zrušena (Mikroregion „Podjavořicko“ v roce 2007; Plynovod Dolní Němčice, Kostelní Vydří a Volfířov v roce 2005; Regionální sdružení obcí se sídlem v Jindřichově Hradci v roce 2005; Svazek Ločenice – Svatý Jan nad Malší v roce 2004; Svazek obcí v obvodu paštického kostela v roce 2004; Mikroregion Lhenicko, svazek obcí v roce 2006, Mikroregion Polečnice v roce 2007). Další velkou kategorií jsou jednoúčelové mikroregiony, které nemají ambice rozvíjet svou spolupráci v dalších oblastech (DSO Lužnice, Svazek měst a obcí okresu Strakonice, DSO vodovod Křemže, Vodovod Hamr, Vodovod Řečice) – viz definice dle ÚÚR, která hovoří o mikroregionu „se širším než jednoúčelovým zaměřením“. Zajímavou a trochu „záhadnou“ kategorií tvořily mikroregiony Vyšebrodsko, Bechyňsko a Regionální sdružení Šumava. Tyto regiony sice formálně existovaly, leč nelze dohledat žádné realizované aktivity, což

následně vede k vyřazení z databázi. Dokladuje to Vyšebrodský zpravodaj z roku 2009, který hovoří o současné snaze obnovit aktivní činnost Dobrovolného svazku obcí Vyšebrodsko, aby mohla být podána žádost o dotaci do programu Obnova venkova Jihočeského kraje. V databázi ÚÚR bylo možné až do roku 2009 nalézt Mikroregion Touškovsko (geografická lokace LAU 1: Plzeň – sever, chybné zařazení kvůli obci Březi) a Svazek obcí Smrk (geografická lokace LAU 1: Liberec, chybné zařazení kvůli městu Tábor). Tyto dva mikroregiony leží zcela mimo Jihočeský kraj, v registru ÚÚR tedy neměly v rámci Jihočeského kraje figurovat. Chyba v databázovém vyhledávání byla 19.10.2009 na podnět autora opravena. Zbývající subjekty: Sdružení měst a obcí Bukovská voda a Sdružení pro likvidaci komunálních odpadů Borek nemají odpovídající právní formu spolupráce, jsou to pouze dobrovolná sdružení.

Pokud bychom si porovnali počet obcí u ČSÚ s databází KÚ JK a CRR ČR, tak i přes validaci tam nalezneme několik let stará či chybná data. Z 51 mikroregionů bylo nutné upravit počty obcí u 13 z nich, což představuje chybovost 25,5 % mikroregionů. Namítnout lze samozřejmě, že 1 či 2 chybějící obce není zas až tak závažná chyba, co ale například 12 obcí navíc u 18 členného Regionální svazku obcí Vltava, kdy se ke svazku z Českokrumlovska dostalo několik obcí Vltavotýnska ze Sdružení měst a obcí Vltava (DSMaO Vltava). Celkově se všechny databáze shodují na počtu obcí jen u 14 mikroregionů z 51 mikroregionů.

Databáze Odboru legislativy a vnitřních věcí KÚ Jihočeského kraje není primárně určena ke sledování počtu, struktury a aktivit mikroregionů. V rámci komparace tak byla v roce 2007 využita jen databáze svazků obcí, u zájmových sdružení právnických osob nejsou totiž uvedeni členové. Databáze svazků obcí KÚ je velmi podobná databázi RERA, která v souladu s požadavkem Centra pro regionální rozvoj České republiky neeviduje mikroregiony se sídlem mimo kraj, ačkoliv se jedná o 6 mikroregionů, které na území Jihočeského kraje sdružují 21 obcí (Jemnický mikroregion – 4 obce, Mikroregion Šumava – západ – 2 obce, Mikroregion Telčsko – 1 obce, Novoříško – 1 obce, SO Čertovo břemeno – 4 obce, Svazek obcí Radina – 9 obcí). Nelze v této souvislosti nezmínit i mikroregion Venkov, který má sídlo na území Jihočeského kraje v Chotovinách, ale sdružuje 2 obce mimo Jihočeský kraj.

V roce 2014 jsou vzhledem ke snížení počtu databází komparovány jen databáze ÚÚR, CRR ČR a KÚ JK, z nichž nejpřesnější databází je databáze Ústavu územního rozvoje, difference byly objeveny jen u 4 mikroregionů + 1 region byl do databáze přiřazen (Svazek obcí Niva), chybovost zařazení mikroregionů se tak pohybuje jen na úrovni 1,89

% (z hlediska počtu obcí se chyby dotýkaly 10 municipalit). 10 dalších mikroregionů (České dědictví UNESCO, Lužnice, Regionální sdružení Šumava, Sdružení měst a obcí Bukovská voda, Sdružení pro likvidaci komunálního odpadu Borek, Svazek měst a obcí okresu Strakonice, Svazek obcí Blažejov a Hospříz, Svazek obcí vodovod Křemže, Vodovod Hamr, Vodovod Řečice), které lze dohledat v ostatních databázích, je způsobeno podobnými chybami jako v roce 2007 zahrnutím subjektů, které jsou z jiného regionu, již neexistují, nesplňují definici mikroregionu nebo již nejsou aktivní (viz DUŠEK, 2010, s. 120-132). CRR ČR chybně zařadilo 17 mikroregionů a 356 obcí (chybovost zařazení mikroregionů na úrovni 32,1 %), Databáze KÚ JK obsahuje chyby v zařazení 13 mikroregionů (chybovost 24,5 %) a 285 obcí, což je na jedné straně lepší výsledek než v roce 2007, na druhé straně se však i tak jedná o poměrně vysokou chybovost, která následně komplikuje jakékoliv analýzy a studie věnované spolupráci obcí či přímo mikroregionům.

Nejčastější difference jednotlivých databází jsou způsobeny *oálišnou metoáikou jejich pořizování (účelem) a jejich neaktuálností*, jež často odráží intenzitu komunikace úřadu s mikroregionem a ochotu mikroregionu participovat na statistickém sběru dat. Negativní vliv na kvalitu databází mají i *legislativní změny*. Původně existovala pouze zájmová sdružení právnických osob, v roce 2001 vešel v účinnost zákon č. 128/2000 Sb., *o obcích* (§ 46 spolupráce mezi obcemi se uskutečňuje na základě smlouvy o vytvoření Dobrovolného svazku obcí (DSO), § 47 odst. 2 – na spolupráci mezi obcemi nelze použít ustanovení zákona č. 40/1964 Sb., *občanský zákoník*, o zájmových sdruženích). Situaci řešil § 151 odst. 5 zákona č. 128/2000 Sb., *o obcích*, – tj. že zájmová sdružení, jejichž členy jsou pouze obce, se mají do 31.12.2001 přetransformovat na DSO. Většina zájmových sdružení to učinila, ale mnozí na to nereflaktovali. Později po roce 2001 se podmínky zmírnily, mnohé obce založily zájmové sdružení podle občanského zákoníku s tím, že si chtějí nechat otevřenou i možnost později přijmout do zájmového sdružení i jinou právnickou osobu. To by bylo znemožněno, kdyby založili DSO podle zákona 128/2000 Sb. Zájmová sdružení právnických osob existují i nadále, v souvislosti s novým občanským zákoníkem, zákon č. 89/2012 Sb., však od roku 2014 již nemohou vznikat. Nástupcem obdobného právního charakteru je od roku 2014 dle NOZ spolek.

Celá řada chyb při zařazování mikroregionů do databází je způsobena *uveáéním nesprávného názvu*, některá zájmová sdružení mají v názvu např. „mikroregion“ a naopak některé DSO mají v názvu „zájmové sdružení“ apod. Aktualizaci údajů jednotlivým spolkům a dobrovolným svazkům obcí zákon neukládá. Je na dobrovolnosti obcí, zda

chtějí, aby v registrech byly údaje aktuální, případně tak může učinit ekonomický odbor krajského úřadu, který se zabývá auditem DSO a má tedy přístup k aktuálním informacím. V praxi tak není překvapením, když se například u mikroregionu Polečnice objeví jeho výmaz z rejstříku (29.9.2008) až s ročním zpožděním 5.8.2009. Není také výjimkou, že v každé databázi pak mikroregion figuruje pod trochu jiným jménem (viz např. DSMaO Vltava x Sdružení měst a obcí Vltava; SO Veselsko x Veselsko x Mikroregion Veselsko; Svazek obcí „Pod Horou“ se sídlem v Tučapech x Dobrovolný svazek obcí "POD HOROU" x Pod horou apod.), což také může vést k některým chybám. V těchto případech se jednalo o stejné regiony pod různými názvy, v praxi je možné najít i případy záměny různých regionů s podobným názvem – v Jihočeském kraji například Regionální svazek obcí Vltava x Sdružení měst a obcí Vltava (DSMaO Vltava), nebo Dobrovolný svazek obcí Mikroregionu Lipensko (Olomoucký kraj) x Svazek lipenských obcí (Jihočeský kraj) v rámci dvou zcela různých regionů ČR.

Jednotlivé registry/databáze se v praxi navzájem *nekomparují s jinými registry či skutečnostmi*, nelze tedy téměř nijak ověřit, zda jejich informace jsou 100 % správné, v praxi se lze setkat s chybovostí jak v jednotkách %, tak i několika desítkách %. Průměrná chybovost databázi se pohybuje v současnosti okolo 20 %.

Tabulka 57 – Komparace chybovosti zařazení mikroregionů ve vybraných databázích v letech 2007 a 2014

Rok	ČSÚ	CRR ČR	KÚ JK	ÚÚR	Ø chybovost
2007	3,92%	11,76%	47,06%	35,29%	24,51%
2014	-	32,08%	24,53%	1,89%	19,50%

Zdroj: Vlastní výzkum.

Jak je patrné z výše uvedených údajů, badatel musí nezbytně provést komparaci několika databází a realizovat si vlastní průzkum, aby získal relevantní údaje. Opomenout nelze ani fakt, že totožná data, byť za jiným účelem, jsou shromažďována z peněz daňových poplatníků v rámci jednotlivých úřadů duplicitně. Z hlediska analýzy regionální ekonomiky je na základě výše zjištěných skutečností nutné data sledovaná v rámci monitoringu mikroregionů brát jen jako nezávazné a orientační údaje, všechny analyzované databáze se jak v roce 2007, tak v roce 2014, potýkají se stejnými problémy a chybovosti, která bez vzájemné součinnosti zainteresovaných orgánů a systemizace sledování dat (rozsah, obsah, struktura, smysluplnost apod.) týkajících se regionálního rozvoje nemůže být odstraněna. Příklad monitoringu mikroregionů tak názorně ilustruje nynější problémy statistického sledování jednotlivých způsobů a forem spolupráce obcí.

## 7.2 Specifika spolupráce obcí v regionech

Specifika spolupráce obcí v regionech, zde na příkladu Jihočeského kraje, byla vymezena pomocí vlastní strukturní analýzy vybraných strategických a rozvojových dokumentů kraje, jednotlivých municípalit a výsledků analýzy spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014. Zvolením regionu (Jihočeský kraj) byl definován statistický soubor zahrnující množinu správních obvodů obcí s rozšířenou působností (SO ORP) na území Jihočeského kraje. Statistický soubor tedy čítá 17 statistických jednotek představujících 17 SO ORP Jihočeského kraje, pro které byly autorem v rámci vymezených specifík spolupráce obcí definovány parametry P1 až P8:

- P1 – počet obcí v SO ORP,
- P2 – počet obyvatel v SO ORP,
- P3 – rozloha SO ORP (v km<sup>2</sup>),
- P4 – hustota osídlení SO ORP (obyvatel/km<sup>2</sup>),
- P5 – průměrný příjem obce (v tis. Kč),
- P6 – průměrná vzdálenost obcí v SO ORP od krajského města (km),
- P7 – počet obcí v SO ORP zapojených do spolupráce obcí,
- P8 – počet obcí v SO ORP nezapojených do spolupráce obcí.

Vymezené parametry spolupráce obcí P1 – P8 reflektují prokázané/předpokládané závislosti statistických proměnných uvedených v kapitole 6 a ukazují názorně rozdíly v konkrétních místních podmínkách jednotlivých SO ORP ve vybraném regionu.

Nejvyšší počet obcí (79 obcí) ve svém SO ORP mají SO ORP České Budějovice a SO ORP Tábor. Naopak nejméně obcí (14 obcí) ve svém SO ORP má SO ORP Týn nad Vltavou. Počet obyvatel v jednotlivých SO ORP se též velmi liší. Nejvyšší počet obyvatel (156 tis. obyvatel) má SO ORP České Budějovice. Nejmenší počet obyvatel má na svém území SO ORP Vodňany (necelých 12 tis. obyvatel).

Co se týká rozlohy SO ORP, největší území (přes 1 130 km<sup>2</sup>) spravuje SO ORP Český Krumlov, nejmenší území (necelých 180 km<sup>2</sup>) spravuje SO ORP Vodňany. Nejvyšší hustotu osídlení (169,1 obyvatel na 1 km<sup>2</sup>) má SO ORP České Budějovice, která je dána bezesporu tím, že město České Budějovice představuje jak sídlo SO ORP, tak i krajské město. Nejmenší hustotu osídlení (32,71 obyvatel na 1 km<sup>2</sup>) má SO ORP Vimperk.

Po ekonomické stránce patří mezi nejsilnější regiony SO ORP České Budějovice s průměrným příjmem obcí ve výši 37,21 míl. Kč, nejchudším regionem je pak Blatná s průměrným příjmem obcí ve výši 11,55 míl. Kč. Na úrovni Jihočeského kraje je pak toto číslo na úrovni 22,1 míl. Kč.

Nejmenší průměrná vzdálenost (necelých 14 km) jednotlivých obcí od krajského města je logicky v SO ORP České Budějovice, neboť město České Budějovice je zároveň krajským městem. Obce SO ORP Dačice mají ke krajskému městu nejdále, krajské město je od nich průměrně vzdáleno skoro 85 km. Závislost K<sub>s</sub> na vzdálenosti od obce s rozšířenou působností se při statistické analýze neprokázala, proto zde není rozpracována.

Do spolupráce obcí je z 623 obcí aktuálně zapojeno již 612 obcí, což je proti předcházejícímu období roku 2007 značný nárůst počtu participujících municipalit. Počet nespolupracujících obcí se tak snížil z 26 obcí na pouhých 11 obcí (-57,69 %), ve většině ze 17 regionů SO ORP tak dochází k 100 % zapojení všech municipalit do alespoň jedné formy spolupráce obcí.

Tabulka 58 – Charakteristika parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje

Parametr	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8
SO ORP	Počet obcí v SO ORP	Počet obyvatel v SO ORP	Rozloha SO ORP (v km <sup>2</sup> )	Hustota osídlení SO ORP (obyvatel/km <sup>2</sup> )	Průměrný příjem obce (v tis. Kč)	Průměrná vzdálenost obcí v SO ORP od krajského města (km)	Počet obcí v SO ORP zapojených do spolupráce obcí	Počet obcí v SO ORP nezapojených do spolupráce obcí
Blatná	26	13 833	278,57	49,66	11 550,83	79,31	26	0
České Budějovice	79	156 207	923,78	169,10	37 207,25	13,54	77	2
Český Krumlov	31	41 685	1 129,94	36,89	32 536,32	33,25	30	1
Dačice	23	19 518	471,89	41,36	19 085,97	84,63	23	0
Jindřichův Hradec	58	47 552	933,51	50,94	17 583,37	55,63	53	5
Kaplice	15	19 488	484,72	40,20	30 508,51	32,56	15	0
Milevsko	26	18 486	385,21	47,99	13 514,25	65,27	26	0
Písek	49	52 018	741,68	70,14	22 696,72	61,30	49	0
Prachatice	44	33 426	839,58	39,81	18 260,08	43,19	44	0
Soběslav	31	22 058	323,85	68,11	13 406,58	41,05	30	1
Strakonice	69	45 082	574,09	78,53	13 652,42	61,78	69	0
Tábor	79	80 553	1 002,12	80,38	24 962,03	62,21	79	0
Trhové Sviny	16	18 654	452,34	41,24	24 751,04	26,43	16	0
Třeboň	25	24 932	538,14	46,33	24 554,96	33,55	25	0
Týn nad Vltavou	14	14 104	262,39	53,75	24 400,26	34,44	14	0
Vimperk	21	17 512	535,35	32,71	18 308,78	65,58	20	1
Vodňany	17	11 599	179,21	64,72	14 614,57	38,22	16	1
Jihočeský kraj	623	636 707	10 056,35	63,31	22 063,82	49,19	612	11

Zdroj: Vlastní výzkum.

Ke zhodnocení stanovených parametrů P1 – P8 byla využita metoda škálování, která umožňuje posoudit jinak obtížně měřitelné či neměřitelné kvality určitých jevů tak, že k posuzované hodnotě daného jevu přiřadíme určitou kvantitativní hodnotu na škále. V tomto případě byla s ohledem na nízký počet prvků zvolena stupnice od 1 do 4. Každá

statistická jednotka představující správní obvod obce s rozšířenou působností na území Jihočeského kraje byla popsána hodnotami parametrů P1 až P8, jejichž součtem vznikl tzv. globální parametr vypovídající hodnoty jednotlivých správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Globální parametr má pro optimální rozvoj spolupráce obcí hodnotu o velikosti 8. Zde je nutné zdůraznit, že ne všechny parametry jsou optimální ve svém minimu (viz tabulka 59).

Tabulka 59 – Škálování parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje

Škálování (x <sub>i</sub> )	P1	P2	P3	P4
	Počet obcí v SO ORP	Počet obyvatel v SO ORP	Rozloha SO ORP (v km <sup>2</sup> )	Hustota osídlení SO ORP (obyvatel/km <sup>2</sup> )
1	14,00-30,25	156 207-120 056	179,21-416,89	169,10-135,01
2	30,26-46,50	120 055-83 904	416,90-654,57	135,00-100,91
3	46,51-62,75	83 903-47 752	654,58-892,26	100,90-66,82
4	62,76-79,00	47 751-11 599	892,27-1 129,94	66,81-32,71
<b>optimální hodnota</b>	minimum	maximum	minimum	maximum
Škálování (x <sub>i</sub> )	P5	P6	P7	P8
	Průměrný příjem obce (v tis. Kč)	Průměrná vzdálenost obcí v SO ORP od krajského města (km)	Počet obcí v SO ORP zapojených do spolupráce obcí	Počet obcí v SO ORP nezapojených do spolupráce obcí
1	37 207,25-30 793,15	13,54-31,31	79,00-62,76	0,00-1,25
2	30 793,14-24 379,05	31,32-49,08	62,75-46,51	1,26-2,50
3	24 379,04-17 964,94	49,09-66,86	46,50-30,26	2,51-3,75
4	17 964,93-11 550,83	66,87-84,63	30,25-14,00	3,76-5,00
<b>optimální hodnota</b>	maximum	minimum	maximum	minimum

Zdroj: Vlastní výpočty.

Tabulka 60 – Kvantifikace parametrů P1 – P8 u SO ORP Jihočeského kraje

Okres	SO ORP	P1	P2	P3	P4	P5	P6	P7	P8	Globální parametr	Pořadí
České Budějovice	České Budějovice	4	1	4	1	1	1	1	2	15	1.
	Trhové Sviny	1	4	2	4	2	1	4	1	19	2.-3.
	Týn nad Vltavou	1	4	1	4	2	2	4	1	19	2.-3.
Český Krumlov	Český Krumlov	2	4	4	4	1	2	4	1	22	10.-14.
	Kaplice	1	4	2	4	2	2	4	1	20	4.-5.
Jindřichův Hradec	Dačice	1	4	2	4	3	4	4	1	23	15.-16.
	Jindřichův Hradec	3	4	4	4	4	3	2	4	28	17.
	Třeboň	1	4	2	4	2	2	4	1	20	4.-5.
Písek	Milevsko	1	4	1	4	4	3	4	1	22	10.-14.
	Písek	3	3	3	3	3	3	2	1	21	6.-9.
Prachatice	Prachatice	2	4	3	4	3	2	3	1	22	10.-14.
	Vimperk	1	4	2	4	3	3	4	1	22	10.-14.
Strakonice	Blatná	1	4	1	4	4	4	4	1	23	15.-16.
	Strakonice	4	4	2	3	4	3	1	1	22	10.-14.
	Vodňany	1	4	1	4	4	2	4	1	21	6.-9.
Tábor	Soběslav	2	4	1	3	4	2	4	1	21	6.-9.
	Tábor	4	3	4	3	2	3	1	1	21	6.-9.
Jihočeský kraj (ø hodnoty)		1,94	3,71	2,29	3,59	2,82	2,47	3,18	1,24	21,24	-

Zdroj: Vlastní výpočty.



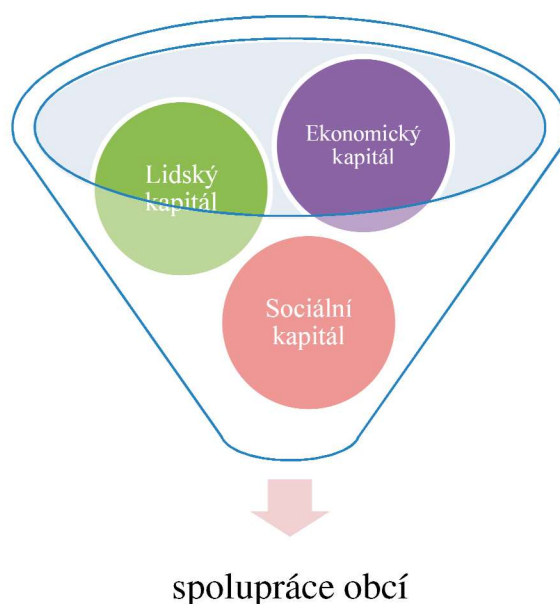
V ideálním případě by SO ORP dosahoval optima globálního parametru (hodnota 8), to by znamenalo, že podmínky ve správním obvodu jsou pro rozvoj spolupráce obcí optimální. V Jihočeském kraji však správní obvody ORP průměrně dosahují hodnoty globálního parametru o velikosti 21,24. Taková hodnota globálního parametru znamená riziko zvýšené přítomnosti možných komplikací při rozvoji spolupráce obcí, např. v podobě existence velkého počtu malých obcí na vnitřní a pohraniční periferii kraje, které nemají mnoho předpokladů úspěšně participovat na spolupráci obcí.

Vyšší hodnotu globálního parametru než je průměr (průměrný globální parametr je 21,24) má na území Jihočeského kraje 8 SO ORP – Český Krumlov, Milevsko, Prachatice, Vimperk, Strakonice, Dačice, Blatná a Jindřichův Hradec. Tyto SO ORP mají rizikové hodnoty (např. ve formě velkého počtu obcí, nízkého počtu obyvatel, velké rozlohy správního území, malé hustoty osídlení území správního obvodu, atd.), které mohou přinést značné komplikace v oblasti fungování spolupráce obcí. Regionem se všeobecně nejhoršími předpoklady pro rozvoj spolupráce obcí se stal SO ORP Jindřichův Hradec (s globálním koeficientem 28), což jen potvrdilo závěry předchozích analýz – např. v kapitole 6.1 i 7.2 bylo Jindřichohradecko vymezeno jako problémový region z důvodu neexistence základních způsobů spolupráce obcí, na Jindřichohradecku je také nejvyšší počet obcí nezapojených do spolupráce obcí apod. Mezi regiony s nejlepšími předpoklady pro rozvoj spolupráce obcí patří především SO ORP lokalizovaná v centru Jihočeského kraje, v praxi však tento potenciál není plně využíván.

Teoretické i praktické poznatky na příkladu Jindřichohradecka a dalších regionů tak jasně potvrzují významnou roli konkrétních místních specifik (počet obcí v SO ORP, počet obyvatel v SO ORP, rozloha SO ORP, hustota osídlení SO ORP, průměrný příjem obce, průměrná vzdálenost obcí v SO ORP od krajského města, počet obcí v SO ORP zapojených do spolupráce obcí, počet obcí v SO ORP nezapojených do spolupráce obcí) při iniciaci, vzniku a potenciálním rozvoji spolupráce obcí. Ani existence nepříznivých podmínek rozvoje spolupráce obcí ale neznamená nepřekonatelnou bariéru rozvoje regionální ekonomiky, neboť významnou roli sehrávají i další faktory, jako je například kvalita sociálního kapitálu (viz například SOTARAUTA, HORLINGS, LIDDLE, 2012, WESTLUND, LARSSON, 2016 atd.) či jiné (ne)kvantifikovatelné faktory a proměnné. Realizovaná analýza prostřednictvím globálního parametru ukázala, že mezi jednotlivými SO ORP Jihočeského kraje existují významné rozdíly ve výchozích podmínkách pro iniciaci, vznik a rozvoj spolupráce obcí, které se pak následně mohou (většinou nepříznivě) projevit na vlastní výši koeficientu spolupráce  $K_s$ , tj. úrovni sociálního kapitálu vyjádřené četností zapojení obcí do sítě municipálních kooperací.

Jak lze překonávat nepříznivé výchozí podmínky naznačují výsledky dotazníkového šetření v rámci výzkumného projektu Ministerstva pro místní rozvoj ČR *Regionální management jako cesta k udržitelnému rozvoji venkovských regionů*, reg. č. WB-14-04, z roku 2006 (blíže viz kapitola 4.5 *Základní zdroje dat*) vztahující se k iniciaci a vlastnímu fungování spolupráce obcí, které uvádí, že nejčastějším iniciátorem kooperací je ve 46,5 % právě vedení příslušné obce. Nejzajímavějším výsledkem celého výzkumu je ale skutečnost, že u 98 % respondentů je pro iniciaci, vznik a další fungování kterékoliv formy a způsobu spolupráce podstatná důvěra mezi jednotlivými aktéry regionálního rozvoje. Jedině tak může optimální kombinace ekonomického, lidského a sociálního kapitálu (dispozic) a dalších faktorů katalyzovat spolupráci místních a regionálních subjektů či vytváření partnerství a sítí, což může vést díky aktivizaci místních kapacit a k lepšímu využití lokálních zdrojů a následně ke zvýšení konkurenceschopnosti daného regionu proti jiným, byť vyspělejší, regionům. Vzájemná spolupráce a klima důvěry jsou základními stavebními kameny komunitně vedeného místního rozvoje a umožňují řešit specifické místní problémy (viz příklad Strakonicka). Dle MAJEROVÉ, et al, 2011, s. 79, je důvěra nedílnou součástí sociálního kapitálu jako jeho druhá, kognitivní rovina (první rovinou je strukturální rovina sociálního, která je vyjádřena rozmanitostí forem interakcí v rámci sociálních skupin a sítí a mezi nimi). Důvěra se utváří osobní i kolektivní dlouhodobou zkušeností a reflektuje očekávané chování druhých. Vyšší míra sociálních interakcí přitom zpravidla zlepšuje vzájemnou zkušenost a zvyšuje vzájemnou důvěru.

Obrázek 46 – Sociální kapitál a jeho význam v oblasti spolupráce obcí

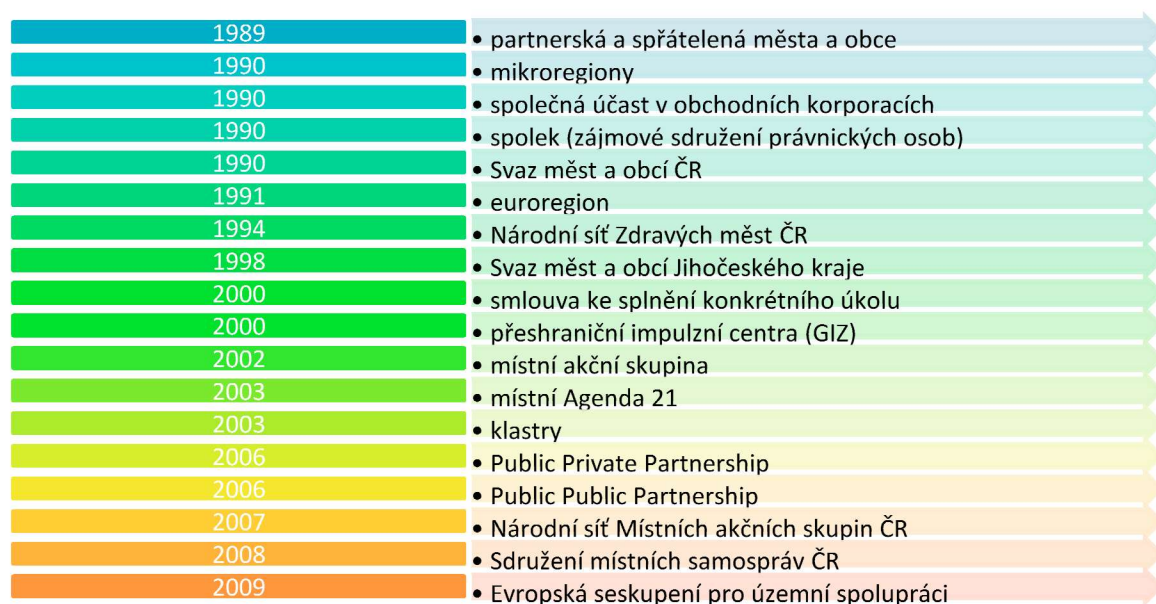


Zdroj: Vlastní zpracování.

### 7.3 Předpoklady a překážky spolupráce obcí

Novodobá spolupráce obcí má v ČR své kořeny v období bezprostředně po Sametové revoluci v roce 1989, kdy došlo k znovunavázání vztahů českých municipalit se zahraničními municipalitami (například hned v roce 1989 města Brno a Stuttgart, Vrchlabí a Trouville sur Mer nebo Beroun a Goslar). Zároveň začala probíhat revize dohod a smluv z období před rokem 1989, které vyplývaly z tzv. politiky spolupráce v rámci zemí socialistického tábora, případně se jednalo o mezinárodní kooperaci socialistických zemí s rozvojovými zeměmi. Revize dokumentů proběhla napříč všemi municipalitami zejména z pohledu možné využitelnosti, faktického naplňování a změněné politické situace (viz např. nefunkční dohoda o partnerství Prahy a východního Berlína z roku 1971 x dodnes funkční spolupráce mezi Táborem a Kostnicí od roku 1984). V roce 1990 došlo k „znovuobnovení“ územní samosprávy a dalším legislativním změnám, které posílily pravomoci obcí a umožnily jim tak rozvíjet další formy spolupráce, jako jsou mikroregiony, společná účast v obchodních korporacích a zájmových sdruženích právnických osob (spolcích). Byla obnovena i činnost Svazu měst a obcí ČR. Celá 90. léta jsou ve znamení vzniku nových regionálních a národních struktur spolupráce, další akcelerace přichází v souvislosti se vstupem ČR do EU v roce 2004. Konec 10. let 21. století souvisí s posilováním vztahů mezi soukromým a veřejným sektorem, případně rozštěpením dosavadních forem spolupráce, díky čemuž mají dnes obce k dispozici fragmentarizovanou strukturu více než 20 možných způsobů kooperace s jinými obcemi. V jednotlivých oblastech se však tato spolupráce uplatňuje s rozdílnou intenzitou a prostorovým uspořádáním.

Obrázek 47 – Historický vývoj a fragmentarizace spolupráce obcí

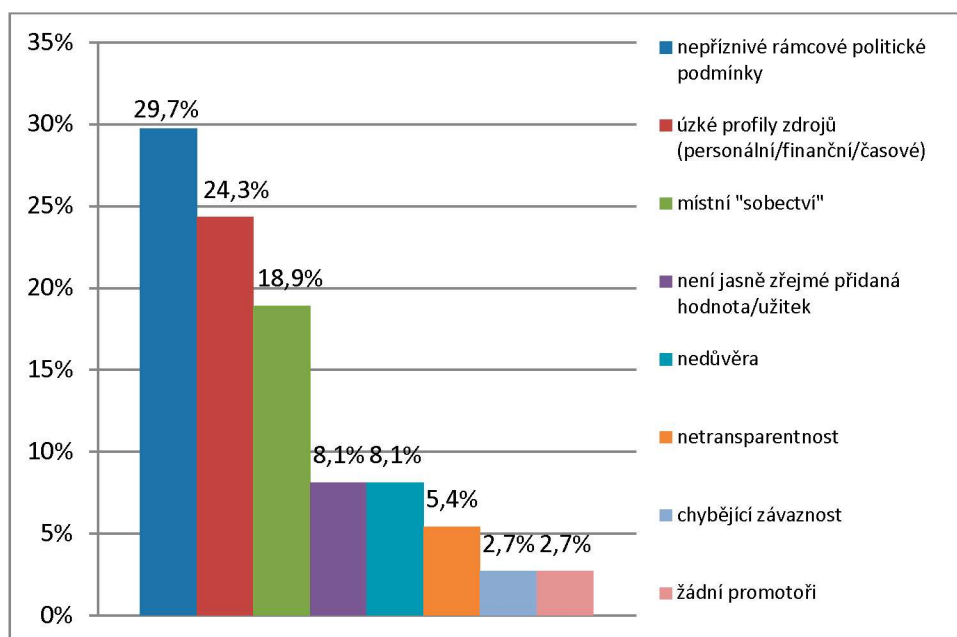


Zdroj: Vlastní zpracování.

Velký počet forem spolupráce obcí představuje na jedné straně širokou paletu možností kooperace, na straně druhé je zároveň i limitem a překážkou rozvoje spolupráce obcí, protože může vést ke tříštění sil a rozměňování zdrojů. Významnou úlohu zde dle JEŽKA, 2006, s. 185-189, sehrává chybějící a ucelená koncepce spolupráce obcí. Různé formy spolupráce sice v posledních 20 letech vznikaly v poměrně hojném počtu, postupně pokryly většinu území Česka, avšak zdá se, že dynamika jejich vývoje již byla vyčerpána, což lze přičítat právě chybějící koncepci, která by umožnila odstranit bílá místa na mapě spolupráce obcí a pokrýt celé území ČR. Tento krok by aktivně přispěl k efektivnímu zajištění veřejných služeb v působnosti obcí.

V uplynulých letech bylo v ČR i zahraničí realizováno několik výzkumů věnujících se bariérám spolupráce obcí. Výsledky výzkumů odrážejí příslušná místní a regionální specifika, čili dochází k diametrálně odlišným výsledkům a závěrům v závislosti na konkrétních podmínkách v dané zemi. V SRN dle SCHNABLA, 2012, patří mezi největší problémy nepříznivé rámcové politické podmínky a úzké profily všech disponibilních zdrojů, významnou bariérou je i místní „sobectví“ a různorodost zájmů jednotlivých aktérů. Ostatní překážky vnímají respondenti jako méně významné s hodnotami v řádu jednotek procent. Nepříznivé rámcové politické podmínky odráží zejména složitost německé místní a regionální veřejné správy v jednotlivých spolkových zemích i zkušenosti obcí ze 70. let 20. století, kdy došlo v Německu k vlně dobrovolného i nedobrovolného slučování obcí.

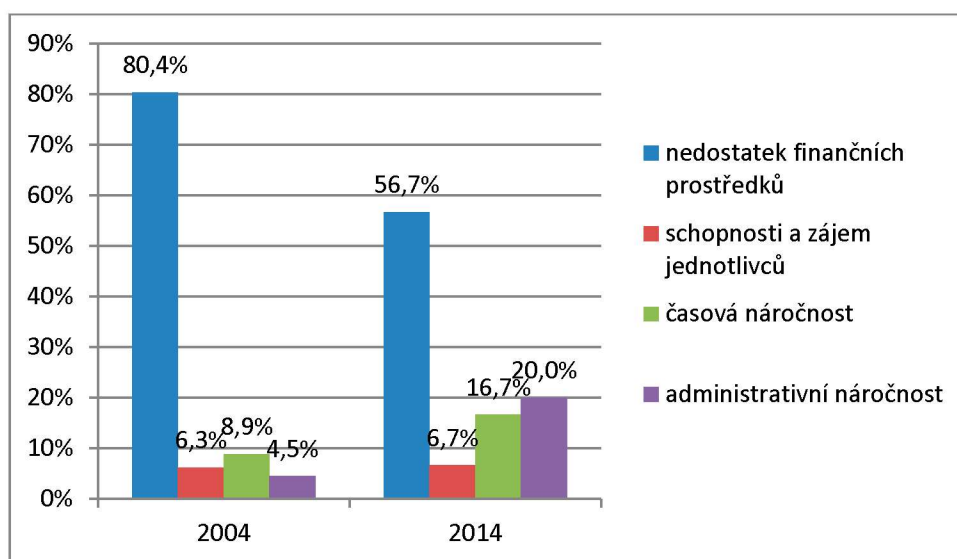
Graf 15 – Překážky spolupráce obcí v SRN



Zdroj: SCHNABEL, 2012.

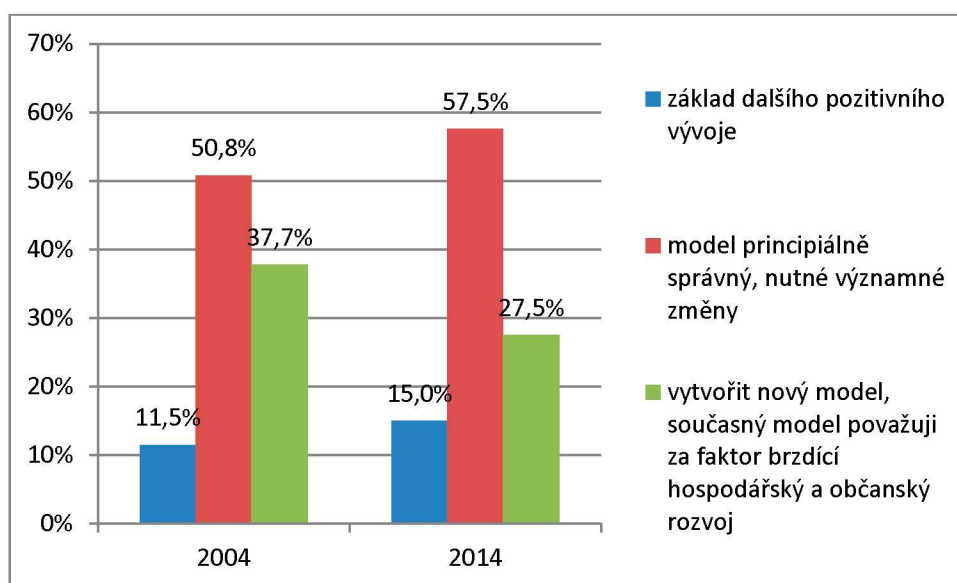
V ČR vyplývá celá řada problémů z velikostní struktury obcí, proto je nejčastěji uváděnou bariérou (a zároveň i stimulem) spolupráce obcí nedostatek finančních prostředků, což potvrdilo i autorem realizované *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje* v roce 2004 a 2014, kde „nedostatek finančních prostředků“ jako překážku spolupráce obcí uvádí až 80,4 % obcí, po vstupu do EU se však situace znatelně zlepšila a dosahuje jen úrovně 56,7 %, což je přibližně čtvrtinový pokles. Úroveň 80 % vnímání nedostatku finančních prostředků jako závažné bariéry spolupráce obcí koresponduje s obdobnými výsledky výzkumů prováděnými například Střediskem pro výzkum regionálního rozvoje ZČU v Plzni. Výrazný % růst v průběhu programovacího období 2007-2013 zaznamenala z hlediska překážek spolupráce obcí časová a administrativní náročnost této spolupráce a realizace projektů, kdy respondenti v rámci provedené sumarizace odpovědí poukazují na komplikovanou a rychle se měnící legislativu, nepřipravenost programovacího období, zapojení dalších partnerů atd. Není proto překvapivé, že skoro 20 % obcí nevyužívá možnosti evropských fondů či se nezapojuje vůbec do spolupráce obcí. Na rozdíl od SRN sice respondenti neuvádí jako bariéru politické podmínky, přesto se zde v dalších otázkách objevuje poměrně výrazná nespokojenost se současným modelem veřejné správy, který jen 10-15 % respondentů považuje za dobrý základ dalšího pozitivního vývoje obcí. Nadpoloviční většina respondentů se též domnívá, že by mělo v budoucnu dojít k významným změnám současného modelu, ať se již jedná o změnu financování obcí či větší a efektivnější zapojení veřejnosti na demokratickém rozhodování.

Graf 16 – Překážky spolupráce obcí v Jihočeském kraji



Zdroj: Vlastní výzkum (v rámci *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje*), 2004, 2014.

Graf 17 – Spokojenost obcí v Jihočeském kraji se současným modelem veřejné správy

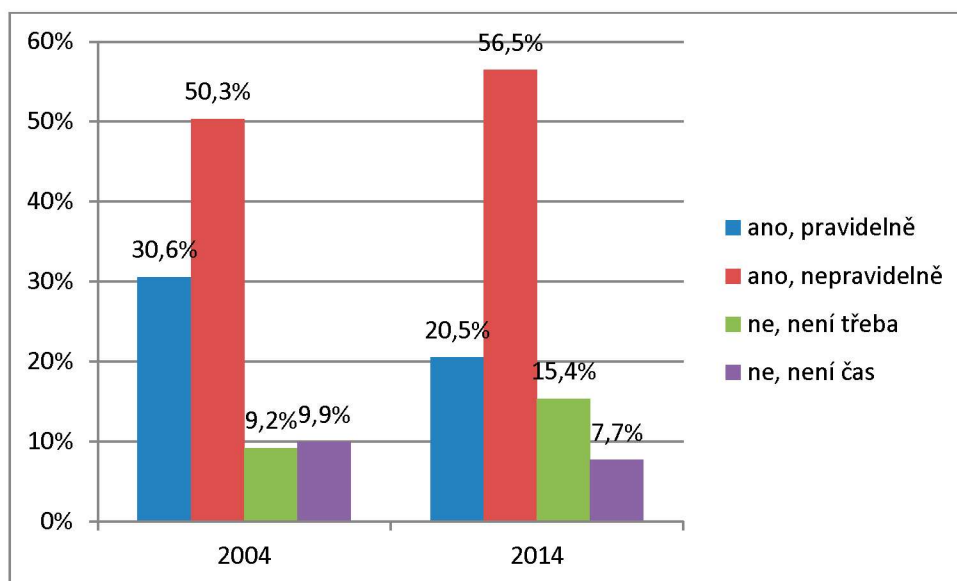


Zdroj: Vlastní výzkum (v rámci *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje*), 2004, 2014.

Původ nespokojenosti se současným modelem veřejné správy lze dle některých odborníků hledat v reformách z let 2000-2003, kdy došlo s účinností od 1.1.2003 ke zrušení okresních úřadů a přenesení jejich činnosti na krajské úřady, obce s rozšířenou působností a jiné správní úřady s cílem provedení decentralizace a dekoncentrace. Tato změna v souvislosti s nízkou podporou ze strany státu vede celou řadu malých a středně velkých obcí k pocitu chybějícího mezičlánku územní samosprávy, který by poskytoval obcím metodickou a poradenskou podporu a napomáhal prosazování jejich zájmů. V rámci projektu *Učíme se filmem* (reg. č. 12/017/4210a/120/000085) autor v průběhu roku 2014 diskutoval opakovaně tuto problematiku se zástupci čtyř středočeských MAS (Region Pošembeří o.p.s., Přemyslovské střední Čechy, o.p.s., MAS Sedlčansko, o.p.s. a Vyhlídky, o.s.) a na rozdíl např. od přímé volby starostů panovala v otázce chybějícího mezičlánku územní samosprávy zcela jednoznačná shoda všech zástupců obcí.

Pokud nedojde v nejbližších letech k reformním krokům ve veřejné správě, což je v kontextu současného politického rozložení sil velmi pravděpodobné, může roli určitého mezičlánku zastávat v regionu nějaká základní forma spolupráce obcí – mikroregion nebo MAS, která může sehrát pozitivní roli nejen při vlastním rozvoji regionu ale i v participaci veřejnosti, jejíž názor bývá občas přehlížen a opomíjen, což nepřímě přiznávají zástupci obcí v oblasti systémového zjišťování potřeb / zapojování veřejnosti. Zatímco v roce 2004 deklarovalo tuto systémovou participaci 30,6 % jihočeských obcí, o deset let později je to již jen 20,5 % obcí.

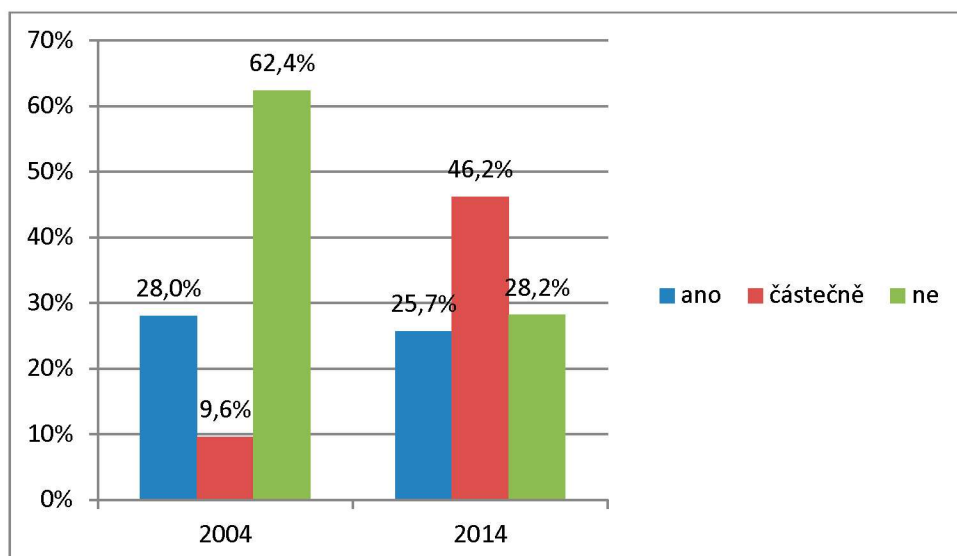
Graf 18 – Systémové zjišťování potřeb / zapojování veřejnosti v obcích Jihočeského kraje



Zdroj: Vlastní výzkum (v rámci *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje*), 2004, 2014.

V rámci diskuze o chybějícím mezičlánku veřejné správy a roli spolupráce obcí je možné s potěšením uvést zjištění, že díky progresivnímu růstu zapojení obcí do různých forem spolupráce obcí (%  $\Delta$  počtu zapojení v letech 2007-2014 +49,34 %) se začínají v regionech postupně více uplatňovat prvky komunitně vedeného místního rozvoje – zejména díky zapojení různých partnerů na místní úrovni při realizaci strategií, což pomáhá danému území ke zvýšení kvality života a udržitelnější budoucnosti.

Graf 19 – Uplatňování principů komunitně vedeného místního rozvoje v obcích Jihočeského kraje



Zdroj: Vlastní výzkum (v rámci *Dotazníkového šetření zaměřeného na analýzu vybrané problematiky obcí a měst Jihočeského kraje*), 2004, 2014.

Samotný kvalitativní i kvantitativní nárůst forem spolupráce obcí je důležitým předpokladem rozvoje regionální ekonomiky, sám o sobě však není zárukou úspěchu. Kromě přímých překážek spolupráce obcí, jako je zmíněný nedostatek finančních prostředků či administrativní a časová náročnost spolupráce, lze identifikovat i celou řadu nepřímých překážek ovlivňujících rozvojový potenciál zejména malých obcí. Dle ŽÁRSKÉ, 2009, se jedná zejména o demografickou strukturu s koncentrací obyvatelstva v poproduktivním věku, nízkou dopravní dostupnost a nedostatečnou technickou a občanskou vybavenost, nízkou finanční kapacitu obce limitující rozvojové investice, omezenou administrativní schopnost projevující se problémy zabezpečování celého rozsahu samosprávných kompetencí kvalitním a odborně erudovaným personálem (blíže viz také SZARKOVÁ, ANDREJČÁK, MATKOVČÍKOVÁ, 2014) atd.

Ze všech nastíněných překážek a problémů spolupráce obcí přikládá autor osobně největší význam právě chybějící koncepci spolupráce obcí, která vedla ke vzniku současné struktury více než 20 různých způsobů spolupráce obcí. Problémy a nedostatky související s realizací vybrané formy spolupráce se totiž často řešily vytvořením jiné formy spolupráce, která umožnila naplnit nové cíle a priority spolupráce. A tak zatímco v prvních 15 letech dominovaly spolupráci obcí mikroregiony, nyní patří mezi nejrychleji rostoucí formy spolupráce obcí místní akční skupiny – mezi léty 2007 a 2014 došlo v Jihočeském kraji k 32,12 % růstu počtu zapojených obcí a v některých regionech se stala dokonce hlavní formou spolupráce obcí (SO ORP České Budějovice, Prachatice, Vimperk). Díky určitému protěžování tohoto způsobu spolupráce ze strany Evropské komise a nové roli místních akčních skupin v programovacím období 2014-2020 (MAS se stávají nejnižším článkem implementační struktury politik místního rozvoje) lze očekávat na přelomu programovacích období 2014-2020 a 2021-2027, že se místní akční skupiny stanou hlavní formou a hybnou silou spolupráce obcí ČR. Posílení místních akčních skupin právě na úkor mikroregionů je o to snazší, že mikroregiony a místní akční skupiny často operují na stejném území a jsou provázány společnou funkční a organizační řídicí strukturou (vznik některých MAS byl iniciován mikroregiony – např. MAS LAG Strakonicko, jinde tomu bylo naopak – např. mikroregion Jindřichohradecko – západ). Pozice místních akčních skupin v poslední době natolik, že se začínají objevovat první názory hovořící dokonce o tom, že MAS ohrožují obecní samosprávu. Tento názor lze považovat za extrémní, ale jen do určité míry... při intenzivním zapojení do spolupráce obcí může dojít k situaci, že obec omezuje svojí činnost a úkoly právě ve prospěch aktivit spolupráce obcí. SCHNABEL, 2012, varuje před stavem, kdy je obec zapojena do velkého množství municipálních kooperací, které nepodléhají žádné přímé kontrole jejího zastupitelstva a obec má na jejích



činnost pouze nepřímý vliv prostřednictvím svých zástupců (často jde o starostu) v jejich orgánech. Meziobecní organizace vždy disponuje vlastním rozpočtem, do něhož povinně přispívají jednotlivé členské obce. Ty tak už prakticky pozbyly dispoziční svrchovanost nad značnou částí vlastního rozpočtu.

Přiliv finančních prostředků z národních zdrojů a ze zdrojů EU orientovaný na spolupráci obcí se subjekty v území může mít negativní vliv nejen na meziobecní spolupráci na regionální úrovni, ale i na spolupráci obcí se subjekty jiných států, která aktuálně patří se 40,7 % poklesem a existenci dalších bariér (např. jazyková a kulturní bariéra, kurzové riziko) mezi nepříliš perspektivní formy kooperace. Zkušenosti s fungováním přeshraničních impulzních center a euroregionů v uplynulém období jednoznačně ukázaly, že jde pomoci finanční stimulace iniciovat vznik a rozvoj nových forem municipální (přeshraniční) spolupráce, nikoliv však spolupráce dlouhodobé a trvale udržitelné.

K budoucím perspektivám spolupráce obcí lze uvést, že autorem realizované analýzy prokazují kladné přínosy spolupráce obcí při rozvoji jednotlivých regionů Jihočeského kraje. Přesto není ve světě pohled na spolupráci obcí v odborných i politických kruzích jednoznačný, neboť často odráží místní specifika, rozdílný historický vývoj a zkušenosti atd. (např. Polsko, Skandinávie x ČR, SR, Maďarsko, Francie). Britský sociolog a politolog Michael Keating, který se zabýval vazbou výkonu a efektivity veřejné správy v kontextu velikostí obcí, shromáždil ucelený souhrn argumentů ve prospěch i neprospěch malých municipalit a v případě posuzování pozitiv a negativ integrace obcí doporučuje vzít v úvahu následující čtyři faktory (KEATING, 1995, s. 117-134):

- faktor efektivity – souvislost mezi velikostí obce a relativní cenou služeb, které jsou poskytovány občanům,
- faktor lokální demokracie – souvislost mezi velikostí obce a demokratickým charakterem místní politiky,
- faktor distributivní spravedlnosti – vztah velikosti obce, daňové zátěže občanů a úrovně služeb poskytovaných občanům (v ČR viz otázka rozpočtového určení daní),
- faktor rozvoje – vztah velikosti obce a perspektiv jejího dalšího rozvoje.

Dalšími autory, kteří se zabývají touto problematikou, jsou např. SWIANIEWICZ, 2002, VAJDOVÁ, ČERMÁK, ILLNER, 2006, GALVASOVÁ, et al, 2007b, HALACHMI, BOORSMA, 2013, TELES, 2015, a další. Ve svých pracích dochází k obdobným závěrům jako KEATING, 1995, a to, že dosavadní výsledky vědeckých výzkumů nejsou v této oblasti vždy jednoznačné, obdobně jako například v pohledu na optimální velikost obce.

## 7.4 Spolupráce obcí jako základ dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí

V ČR se v souvislosti se začátkem nového programovacího období a dalšími změnami (např. reforma rozpočtového určení daní apod.) opětovně objevuje debata o roli a významu spolupráce obcí, k čemuž výraznou měrou přispěl i projekt *Systémová podpora rozvoje meziobecní spolupráce v ČR v rámci území správních obvodů obcí s rozšířenou působností*, reg. č. CZ.1.04/4.1.00/B8.00001, který byl realizován ve většině regionů ČR Svazem měst a obcí ČR a jehož cílem byla snaha zkvalitnit a zefektivnit veřejné služby poskytované občanům, a tím získat pro municipality další finanční prostředky k rozvoji.

V evropském měřítku je ČR typická svou rozdrobenou velikostní strukturou a velmi vysokým počtem municipalit (6 253 obcí v roce 2014), který je charakteristický i pro další evropské státy, jako je Francie, Itálie, Německo a Španělsko (bližší viz např. KAŠPAROVÁ, et al, 2009). Struktura osídlení je však dle LYSÁKA, 2012, ve srovnání s ostatními státy EU odlišná. Obce v České republice mají nejnižší průměrný počet obyvatel (na jednu obec připadá 1 681 obyvatel). Velikostně se přitom jedná také o jedny z nejmenších (průměrná velikost území jedné municipality činí 13 km<sup>2</sup>). A tak se vzhledem k historicky dané sídelní roztržitosti a vysokému počtu malých obcí logicky nabízí českým municipalitám dvě cesty – buď jít cestou integrace obcí (např. dle islandského vzoru – bližší viz např. VÁŇA, 2013, s. 118) nebo využít právě koncept spolupráce obcí (dobrovolný či vyžadovaný), kdy na jedné straně vysoký podíl malých obcí naznačuje potenciální možnost aktivnější účasti obyvatel na správě území, ale na druhé straně se stále výrazněji projevuje nedostatek finančních prostředků, což prokázal autorem realizovaný výzkum jak v roce 2004, tak i v roce 2014.

V oblasti spolupráce obcí, stejně jako v celé ekonomice, není vhodné realizovat „laboratorní experimenty“, protože celá řada následků těchto pokusů může být jak pro vládu, tak i pro municipality, jako nejnižší složku územní samosprávy, nevratná. Místo experimentování (např. v oblasti rozpočtového určení daní, přímé demokracie apod.) je tak na místě případný transfer zahraničních zkušeností, zejména ze států s kontinuálním vývojem nepřerušným obdobím socialismu, jejichž potenciál se zdá být dosud v podmínkách ČR nevyužit. Z výše uvedených států by měla ČR i navzdory historickým vazbám se SR realizovat dle názoru mnoha odborníků transfer zkušeností a know-how primárně od Francie (např. dle KYPETOVÉ, 2010, JECHA, 2013 atd.), a to zejména díky podobnosti co do průměrné velikosti obcí, která je v ČR i Francii poměrně nízká. Aplikace současných přístupů a postupů využívaných v Itálii či Španělsku není za současných podmínek v ČR možná, a to jak z legislativních a ekonomických, tak i politických důvodů. Ani zde ale nepanuje shoda, JEŽEK, 2015, argumentuje, že francouzské zkušenosti nejsou

zcela uplatnitelné z důvodu odlišnosti francouzského systému veřejné správy od českého systému veřejné správy, a doporučuje při úvahách o budoucím směřování spolupráce obcí v České republice vycházet spíše z poznatků německy hovořících zemí (Německo, Rakousko a Švýcarsko). První „vlastovku“ v oblasti systémového přístupu ke spolupráci obcí v ČR představoval podle francouzského vzoru návrh Ministerstva vnitra ČR tzv. společenství obcí (2005), tento koncept se však v podmínkách ČR neprosadil, neboť vláda nebyla ochotna navýšit množství finančních prostředků nad rámec dosavadního rozpočtového určení daní a finančně tak obce motivovat. Od té doby se žádný jiný návrh nedostal v legislativním procesu do tak pokročilé fáze přípravy, a to ani po realizaci projektu *Systémová podpora rozvoje meziobecní spolupráce v ČR v rámci území správních obvodů obcí s rozšířenou působností*.

Zásadním zlomem v debatě o dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí bude období po roce 2015, které přináší obcím celou řadu změn s negativní finanční implikací zejména pro malé obce. K úplně prvním, byť na první pohled ke skrytým, změnám v tomto ohledu došlo v souvislosti s rozpočtovým určením daní na období 2013-2015, kdy se zvýšil význam podílu prostého počtu obyvatel (růst z 3 % na 10 %) a bylo zavedeno nové kritérium podílu počtu žáků ZŠ a dětí v mateřských školách. Zároveň došlo ke snížení váhy přepočítaného počtu obyvatel (snížení z 94 % na 80 %), modifikovány byly velikostní kategorie obcí a koeficienty tzv. postupných přechodů. Úpravou prošly i jednotlivé kategorie sdílení celostátního inkasa daní s cílem posílit příjmy menších municipalit na úkor velkých měst (Praha, Ostrava, Brno a Plzeň), jejichž rozpočty přišly o souhrnnou částku na úrovni 1,1 miliardy Kč. Zbývající potřebné prostředky byly získány prostřednictvím zrušení národních dotačních programů pro municipalitu. A zatímco budoucí vize dělení sdílených daní je spojena se zvyšováním příjmů krajů (možná i v souvislosti s krajskými volbami v roce 2016), pro nemalou část obcí mohou úpravy rozpočtového sdílení daní znamenat pokles jejich příjmů.

Poměrně časté a neodhadnutelné změny rozpočtového určení daní při hledání „ideálního a spravedlivého“ daňového systému zhoršují nejen středně a dlouhodobě finanční plánování municipalit, ale i jejich finanční situaci, díky čemuž se zejména malé municipalitu mohou dostat do existenčních potíží. Propočteme-li dopady rozpočtového určení daní, tak negativní dopady v Jihočeském kraji lze identifikovat u 7,1 % municipalit, alarmující je však skutečnost, že jde téměř výlučně o malé obce o velikosti do 500 obyvatel.

Tabulka 61 – Podíly obcí, krajů a státu na výnosu z DPH

Subjekt	2001-2004	2005-2007	2008-2011	2012	2013-2015	2016	2017*
obce	20,59%	20,59%	21,40%	19,93%	20,83%	20,83%	21,4%
kraje	3,1%	8,92 %	8,92 %	8,29%	7,86%	8,92%	8,92%
stát	76,31%	70,49%	69,68%	71,78%	71,31%	70,25%	69,68%

\* Návrh vlády, který s navýšením podílu obcí na DPH předpokládá zrušení 30 % podílu obcí z daní z příjmů z podnikání fyzických osob, které mají v obci trvalý pobyt.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Tabulka 62 – Dopady rozpočtového určení daní 2013-2015 na obce

Velikostní kategorie obce	ČR			Jihočeský kraj		
	Růst	Pokles	Beze změny	Růst	Pokles	Beze změny
do 499 obyvatel	3 134	358	4	403	31	1
500-2 999 obyvatel	2 281	19	0	152	3	0
3 000 a více obyvatel	444	0	0	33	0	0
100 000 a více obyvatel	2	4	0	0	0	0
<b>Celkem</b>	<b>5 861</b>	<b>381</b>	<b>4</b>	<b>588</b>	<b>34</b>	<b>1</b>

Zdroj: Vlastní výpočty.

Je samozřejmě jasné, že jakékoliv změny daňového systému mohou mít různorodé dopady, závažnější je však v tomto případě to, že se negativní příjmové dopady koncentrují v Jihočeském kraji i na úrovni celé ČR primárně do kategorie obcí o velikosti do 500 obyvatel. Ke změnám v oblasti daňového systému se přidává ještě další významná změna týkající se čerpání evropských finančních prostředků. Předcházející programovací období 2007-2013 bylo v rámci pravidla n+2 (doba realizace projektů nesmí přesáhnout 24 měsíců) zakončeno koncem roku 2015, na což by mělo s cca dvouletým zpožděním „plynule“ navázat nové programovací období 2014-2020. Absorpční kapacita čerpání finančních prostředků ze strukturálních a kohezních programů EU je však v případě obcí mnohem nižší než v předcházejícím období, neboť se ČR nepovedlo vyjednat financování celé řady veřejných potřeb, které byly v uplynulém období financovány zejména v rámci Regionálních operačních programů (nově Integrovaný regionální operační program – IROP). Kromě centralizace programu (municipality budou nuceny soutěžit s ostatními projekty nikoliv v rámci NUTS 2, ale celé ČR!), změn kofinancování, se změny týkají zejména obsahové náplně programu, kdy se nově podporují např. složky integrovaného záchranného systému, energetické úspory a opatření či sociální podniky, naopak již až na výjimky nejsou možné investice do občanské a technické vybavenosti obcí, např.:

- místní komunikace (nelze financovat),
- cestovní ruch (nelze financovat),
- veřejná prostranství a zázemí pro kulturní život (nelze financovat až na výjimky),
- zařízení pro volnočasové a společenské aktivity (nelze financovat až na výjimky),
- sociální zařízení pro seniory (nelze financovat).

Kromě systémových problémů, které se dotýkají většiny municipalit, lze nalézt i individuální potřeby obcí, které nejsou schopné evropské i národní zdroje uspokojit. Ilustrovat specifickou individuální potřebu je možné na zcela nové oblasti regionální spolupráce – svazkovém školství (v ČR např. Základní škola a Mateřská škola Údoli Desné, Základní škola a mateřská škola Regionu Karlovarský venkov, Základní škola a Mateřská škola Bez hranic DSO Bez hranic na Rakovnicku), kdy v ČR neexistuje vhodný dotační program, z kterého by bylo možné financovat pořízení školního autobusu k zajištění dopravy žáků, právně není vyjasněn ani jeho případný provoz obcí nebo svazkem obcí.

Možný pokles daňových příjmů v kombinaci s rostoucími výdaji na zabezpečování veřejných statků tak jen zvýší nároky na obecní rozpočty, což po letech otálení povede k tlaku na provedení změn týkajících se počtu obcí, protože některé obce nebudou schopné vzhledem k výši rozpočtu a transferů nepředpokládajících investiční výstavbu plnit své základní funkce. V horizontu roku 2020 je tedy nutné provést alespoň dílčí reformy (zda směrem ke snížení počtu obcí jejich slučováním nebo naopak ke sdružování a spolupráci obcí je politické rozhodnutí), protože stávající stav nezaručuje dlouhodobě udržitelný rozvoj obcí, měst a regionů.

Predikovat směr těchto reforem je dnes velmi obtížné a závisí na celé řadě faktorů... po bezvolebním roce 2015 čekají českého voliče v následujících 11 letech každý rok nějaké volby, jejichž výsledek může radikálně ovlivnit složení parlamentu i jiných zastupitelských sborů – v případě úspěchu politického hnutí Starostové a nezávislí (STAN), Nezávislých či jiných regionálních stran a hnutí (např. Hnutí nezávislých za harmonický rozvoj obcí a měst atd.) jistě nelze čekat politiku centralizace a naopak. Upřednostnění spolupráce obcí jako nosného reformního konceptu brání mimo jiné i různorodost zájmů malých a velkých municipalit, viditelné historicky na vzniku dvou orgánů zastupujících obce – SMO ČR x SMS ČR). A tak zatímco Sdružení místních samospráv ČR participuje na projektech podporujících rozvoj spolupráce obcí v MAS (projekt *MAS jako nástroj spolupráce obcí pro efektivní chod úřadů*, reg. č. CZ.1.04/4.1.00/B6.00043, nebo projekt *Rok v obci*, reg. č. CZ.1.04/4.1.00/B6.00044), tak naopak jednou z hlavních priorit Svazu měst a obcí na období 2015-2017 je podpora jiné formy spolupráce obcí – dobrovolných svazků obcí. Ambice Svazu týkající se členství v Legislativní radě vlády a Tripartitě se za současné situace rozpolcenosti zájmů větších a menších obcí jeví jako nereálná, což oslabuje potenciální vyjednávací pozici municipalit. Různorodost zájmů obcí různých velikostních kategorií vyplývá z obrovského počtu českých municipalit, kdy každá z nich má jiné podmínky a specifika... od počtu obyvatel a

rozlohy přes lokalizaci obce a nadmořskou výšku po úroveň občanské a technické vybavenosti, jež se neustále mění a vyvíjí. V SRN je třeba v současnosti nemyslitelný rozvoj malých obcí a růst počtu obyvatel bez dostupnosti vysokorychlostního internetu, zatímco v ČR se jedná o prioritu budoucích let (viz vládní *Akční plán pro rozvoj digitálního trhu*). Neshody mezi obcemi panují i v otázce prostoru pro realizaci stávajících a uplatnění nových forem kooperace, část obcí preferuje vycházet z administrativně-správních regionů ORP, jiné obce zase akcentují kooperaci na bázi přirozených regionů, které umožňují například rozvoj svazkového školství. Různorodost forem spolupráce a jejich vývoj v čase dokladují výsledky na úrovni Jihočeského kraje, zatímco v roce 2007 zcela dominovala území meziobecní spolupráce na regionální úrovni, tak v roce 2014 je zřetelný trend konvergence u 3 hlavních forem spolupráce (meziobecní spolupráce na regionální úrovni, spolupráce obcí se subjekty v území, národní struktury spolupráce obcí), absolutní pokles zájmu pak vykazují pouze přeshraniční formy kooperace obcí.

Tabulka 63 – Vývoj forem spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014 (souhrn)

Forma spolupráce	% způsobů spolupráce (2007)	% Δ počtu zapojení	% způsobů spolupráce (2014)
Meziobecní spolupráce na regionální úrovni	53,02%	4,66%	37,16%
Spolupráce obcí se subjekty v území	26,30%	42,60%	25,11%
Národní struktury spolupráce obcí	12,15%	322,08%	34,34%
Spolupráce obcí se subjekty jiných států	8,52%	-40,74%	3,38%
<b>Celkem</b>	<b>100,00%</b>	<b>49,34%</b>	<b>100,00%</b>

Zdroj: Vlastní výzkum.

Rozvoj a využívání jednotlivých forem spolupráce v celé ČR reflektuje existenci sociálního kapitálu v podobě lokálního a místního zájmu a ochoty zástupců samosprávy realizovat změny, nést za ně morální a politickou odpovědnost... je to prostě příležitost, jak snížit nebo odstranit disparity jednotlivých regionů. Pokud k ni ale budou české municipality přistupovat pasivním, nahodilým a nekoordinovaným způsobem, může i při nesouhlasném stanovisku municipalit dojít k postupné centralizaci (defragmentaci municipální struktury), jako tomu je nyní v celé řadě evropských zemí – Dánsku (počet obcí se snížil z 270 na 98), Lotyšsku (z 524 obcí na 119 obcí), Řecku (z 1 034 na 325 obcí), Německu (z 12 465 na 11 553 obcí), Lucembursku (ze 116 na 106 obcí, plán pro rok 2017 je 71 obcí s minimálním počtem 3 000 obyvatel), Finsku (431 na 336 obcí) atd. (bližší viz PROVAZNÍKOVÁ, 2015, s. 22-23), případně se nabízí místo dobrovolných forem vyžadovaná forma spolupráce obcí. Pro malé obce je sice lepší alternativou než násilné slučování, ale pořád se jedná o top-down iniciativu namísto vhodnějšího bottom-up přístupu. Z pohledu občana je v zásadě jedno, jaký přístup bude zvolen, pokud bude

zajištěna požadovaná úroveň veřejných služeb, protože pro významnou část veřejnosti jsou tyto skutečnosti mimo její rozlišovací schopnost. Nejhorší možnou variantou by bylo zakonzervování současného neutěšeného stavu bez jakéhokoliv pokusu o skutečnou reformu nebo alespoň minimální modifikaci současného systému, jinak dojde ke zhoršení jak úrovně veřejných služeb, tak ekonomické kondice obcí. Jakákoliv reforma, byť to bude obtížné, však musí být realizována za předpokladu širokého konsenzu politických stran, aby se neopakovala obdobná situace jako u druhého pilíře české důchodové reformy, jenž byl 1.1.2013 vytvořen a v lednu 2016 zrušen. To, že změny současného systému jsou nezbytné dlouhodobě, prokazují již závěry HAMPLA a MÜLLERA, 1998, s. 8, týkající se neúnosné rozdrobenosti soustavy obcí ČR, a tedy i potřeby reformy orientované k vytváření podstatně větších celků.

Položme si otázku, co je základem k dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí... klíčem je bezesporu správné nastavení financování v souladu s příslušnými rozhodovacími pravomocemi, to představuje základ úspěchu či neúspěchu. V případě špatně nastaveného financování budou obce násilně nuceny ke slučování či kooperaci, jejichž jediným základem a motivací budou finanční prostředky (viz problematika přeshraničních impulzních center) namísto vlastní snahy o harmonický a vyvážený rozvoj území, zefektivnění fungování veřejné správy a veřejných služeb a zajištění udržitelného rozvoje v obcích, městech a regionech. Jen vztahy fungující i na jiných než finančních základech jsou pak zárukou dlouhodobého fungování či spolupráce.

Ambicemi a naději pro podporu bottom-up přístupu jsou nové přístupy, postupy a koncepty, jejichž využití by mohlo podpořit a stabilizovat stav a další rozvoj spolupráce obcí v ČR a tím i nepřímo samostatnost obcí. Pro ilustraci lze zmínit např.:

- integrované přístupy v regionálním rozvoji – tyto přístupy byly v ČR poprvé použity v programovacím období 2007-2013 (např. Integrovaný plán rozvoje měst – IPRM). Obsahově je lze chápat v zásadě ve dvou rovinách, jednak jde o zapojení všech relevantních aktérů regionálního rozvoje do strategického plánování a řízení na všech úrovních. Ve druhém případě představuje integrovaný přístup plánování a realizaci obsahově propojených a vzájemně provázaných jednotlivých druhů rozvojových cílů a opatření v konkrétních územních úrovních (viz např. KRAJSKÝ ÚŘAD JIHOMORAVSKÉHO KRAJE, 2015). V ideálním případě se obě roviny vzájemně prolínají, díky čemuž je možné hovořit o skutečně integrovaném přístupu ke spolupráci. Integrované přístupy přichází do ČR zejména v souvislosti s novým programovacím obdobím EU, ze všech nástrojů lze uvést např. Integrovanou

územní investicí (ITI), Integrovaný plán rozvoje území (IPRÚ) nebo Komunitně vedený místní rozvoj (CLLD) atd. Kladem těchto řešení je posílení finanční síly regionů, rozvoj hospodářství a zaměstnaností v regionech a možnost realizace celé řady projektů, které posílí rozvoj obcí. Integrované nástroje však sebou nesou i celou řadu úskalí, zejména pro menší obce, např.:

- nepřehlednou a náročnější administraci projektu,
  - riziko krácení či vracení dotací,
- } → nebezpečí pro obecní finance, skandalizace a ostrakizace obce atd.

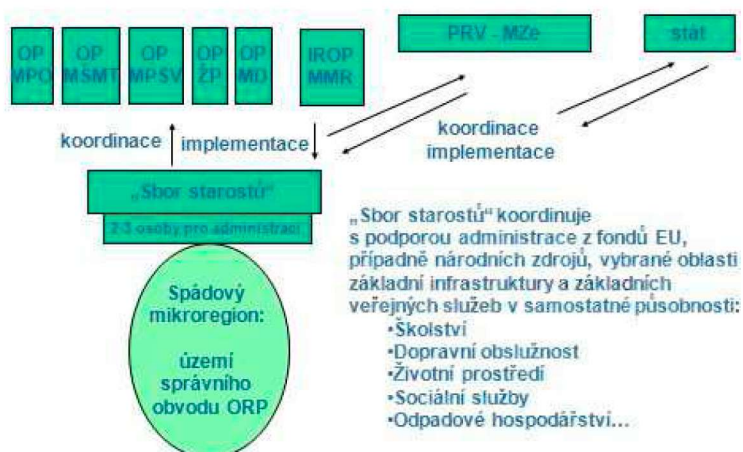
Zajímavé je i pojetí jednotlivých nástrojů, které z pohledu autora nově podporují soutěž „nerovných“ – aglomerace (ITI) x venkov (CLLD), zde lze opět předpokládat zásadní rozpory mezi Svazem měst a obcí ČR a Sdružením místních samospráv ČR v pohledu na to, jak by se měly či neměly regiony rozvíjet a jaké nástroje by měly využívat – např. v Jihočeském kraji je vytvářeno pouze IPRÚ České Budějovice zahrnující území ORP České Budějovice, ostatní regiony jsou tak velmi znevýhodněny. Ideální nemusí být ani využití nástroje IPRÚ v rámci území, kdy např. místo projektu 4 specializovaných komplexů odborných učeben ZŠ rozmístěných rovnoměrně po celém regionu ORP je na základě požadavku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR záměr koncentrován pouze do jednoho komplexu přímo v Českých Budějovicích,

- vytvoření zcela nové formy/způsobu spolupráce obcí – zde lze představit například myšlenku Svazu měst a obcí ČR na vytvoření tzv. spádového mikroregionu fungujícího na bázi ORP (neboli svazku obcí územního obvodu ORP), aniž by byly jakkoliv dotčeny stávající mikroregiony, koordinační úlohu by zde sehrával sbor starostů. Zde nelze nepřipomenout již zmíněné klíče, že „problémy a nedostatky související s realizací vybrané formy spolupráce se v ČR často řešily a řeší vytvořením jiné formy spolupráce“. ORP by v tomto pojetí měly sehrávat rozhodující úlohu při koordinaci rozvoje území, kdy spádové mikroregiony by měly zabezpečit zejména:

- sjednocení a komunikací společného stanoviska všech obcí,
- zabezpečit dostupnost veřejných služeb v gescí obcí na celém území ORP,
- vytvořit a realizovat komplexní IPRÚ pro celé území ORP,
- podporovat zvýšení absorpční kapacity území ORP,
- realizovat další rozvojové cíle a priority ve vztahu k ORP → rovnoměrný a vzájemně provázaný rozvoj území.



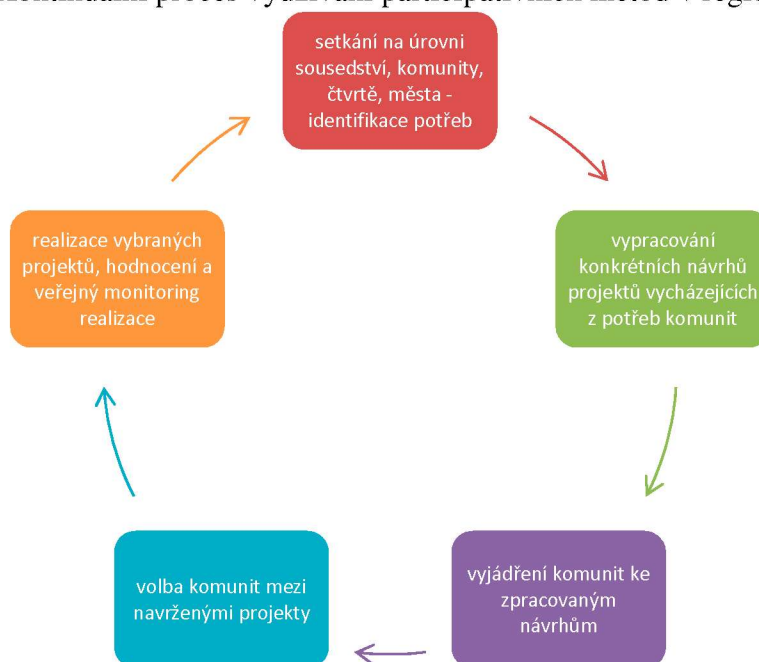
Obrázek 48 – Schéma fungování spádového mikroregionu



Zdroj: ŠTEGMANNOVÁ, 2013.

- participativní metody v regionálním rozvoji – tento přístup vnáší do regionálního rozvoje prvky přímé demokracie, kdy umožňuje obyvatelům určitého prostoru nebo členům místní komunity participovat na přípravě strategií regionálního rozvoje, priorit, realizaci a kontrole rozvojových procesů. Tento přístup může mít z hlediska praktického využití celou řadu podob (ve světě je využíváno okolo 60 metod), např.:
- eParticipace.
  - hackathon (intenzivní workshop),
  - participativní GIS,
  - participativní rozpočet obce,
  - Pop Up demokracie,
  - technologie Open Space,
  - územní výbory a územní komise,
  - World Café atd.

Obrázek 49 – Kontinuální proces využívání participativních metod v regionálním rozvoji



Zdroj: AGORA CENTRAL EUROPE, 2015, vlastní zpracování.

- urbanizační procesy podporující regionální rozvoj (např. gentrifikace – znovu osídlování prostoru okolo centra měst; relokalizace – samostatné obce, města či jinak vymezené regiony se propojují do širších kooperačních sítí, v rámci kterých sdílejí vzájemně své zkušenosti a spolupracují; rurbanizace – zahrnutí venkovského obyvatelstva a venkovského prostoru do městského prostoru apod.),
- a další koncepty podporující rozvoj regionů a lokální ekonomiky, které odrážejí různorodost problémů jednotlivých zemí světa, složitost, komplexnost a dynamičnost dané problematiky.

Ať se jedná o procesy fragmentace či defragmentace municipalities, spolupráci obcí či jiné aktivity dotýkající se fungování obce a jejích orgánů, vždy se jedná bez výjimky o procesy velmi komplikované, až kontroverzní, a zejména dlouhodobé. I když se o reformě stávajícího systému veřejné správy ČR v kontextu počtu municipalities diskutuje již od 90. let 20. století, tak do současnosti nedošlo k žádným zásadním systémovým změnám. Kromě zhoršující se finanční situace menších obcí je zde ještě jeden impuls, proč realizovat reformu v horizontu roku 2020 – české obce mají nyní zřejmě poslední unikátní možnost využití finančních prostředků EU k potřebným změnám... ať již budou realizovány jakýmkoliv směrem, neboť po roce 2021 lze očekávat výrazné navýšení povinného spolufinancování ze strany veřejných rozpočtů členských zemí a nižší alokací finančních prostředků (ČR bude pravděpodobně čistý plátec do rozpočtu EU). Čím déle bude reforma trvat, tím budou změny náročnější, dražší a pro obce bolestnější. Případným reformním krokům by ale měla předcházet důkladná analýza a zmapování situace, aby bylo v dlouhodobé perspektivě opravdu dosaženo trvale udržitelné samostatnosti obcí různých velikostí. V Evropě existuje celá řada příkladů úspěšných municipálních reformních kroků, ale též příkladů špatné praxe (Severní Irsko, Itálie), kdy reformy zaznamenaly velké zpoždění či byly dokonce zrušeny, čehož by se měla ČR vyvarovat, chce-li patřit mezi vyspělé země s funkčním a efektivním systémem veřejné správy, z čehož bude profitovat nejen stát, ale i obce a jejich občané. Prvním krokem na cestě k úspěchu je *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014-2020* schválený usnesením vlády ČR č. 680 ze dne 27. srpna 2014. Implementační plány *Strategického rámce rozvoje veřejné správy ČR* pak byly schváleny usnesením vlády ČR č. 21 ze dne 14. ledna 2015. Autorem řešené problematiky se nejvíce dotýká strategický cíl 2 – Revize a optimalizace výkonu veřejné správy v území, jenž by měl vést ke zvýšení transparentnosti výkonu státní správy v území, a to jak z pohledu občana, tak financování, a navázat tak na dosud nedokončenou *Koncepci reformy veřejné správy z roku 1999*.

## 7.5 Paradoxy v oblasti spolupráce obcí

Spolupráce obcí funguje v současné době prakticky ve všech státech Evropy, nevyjimaje ani Českou republiku, kde se začala úspěšně rozvíjet po roce 1989, kdy došlo k obnovení obecní samosprávy a dezintegraci dříve integrovaných obcí (nárůst počtu obcí o 52,5 % ze 4 100 v roce 1990 na 6 253 v roce 2015). Česká republika se tak z hlediska municipální struktury stala v Evropě určitým fenoménem nejen z hlediska % nárůstu počtu obcí, ale i z hlediska absolutního počtu obcí ve velikosti do 1 000 obyvatel (v roce 2015: 4 819 z 6 253 obcí, což je podíl 77,1 %!). Zajímavou okolností je i fakt, že jiné postsocialistické státy si takto intenzivním dezintegračním procesem neprošly (Slovensko, Polsko, pobaltské státy apod.). Specifická sídelní struktura vyznačující se velkým počtem malých obcí je na druhé straně ideálním základem pro rozvoj širokého spektra všech možných forem a způsobů spolupráce obcí, ke kterým dochází v posledním více než čtvrtstoletí. I po této době se však lze setkat v oblasti spolupráce obcí a regionálního rozvoje s celou řadou nesmyslů a překvapivých paradoxů, výjimkou není ani tento výzkum. Rekapitulace zjištěných paradoxů proto může napomoci nejen jejich hlubšímu porozumění, ale i případné budoucí eliminaci...

### ➤ paradoxy ekonomické:

- Nedostatek finančních prostředků je označován za zásadní bariéru rozvoje regionu, ačkoliv existuje řada národních i evropských grantových schémat či dalších možností k získání finančních prostředků.
- V regionálním rozvoji převažuje využívání finančních nástrojů, ačkoliv existuje celá řada jiných a mnohdy efektivnějších nástrojů (příkladem mohou být regionální rozvojové agentury atd.).
- Absorpční schopnost regionů se navzdory více než desetiletému členství ČR v EU spíše zhoršuje, než zlepšuje, k čemuž přispívají např. změny financovaných priorit i centralizace operačních programů (např. IROP).
- Přestože úspěšné využívání prostředků EU dokáže zkvalitnit realizaci základních funkcí obcí, 19 % obcí ČR je nevyužívá.
- Bývalá i současná grantová schémata nedokáží plně reagovat na individuální a specifické potřeby obcí, obce financují namísto svých skutečných potřeb záležitosti zapadající do grantových schémat.
- Změny rozpočtového určení daní v období 2013-2015 měly navzdory politickým prohlášením na úrovni celé České republiky i Jihočeského kraje výrazně negativní fiskální dopad zejména na obce velikosti do 500 obyvatel.

- Na příkladu přeshraničních impulzních center (GIZ) je vidět, že příliv finančních prostředků dokáže iniciovat vznik a rozvoj nových forem spolupráce, nemusí však zaručit relevantní rozvojové aktivity a dlouhodobou udržitelnost této spolupráce obcí.
- paradoxy informační:
  - Statistická data týkající se regionálního rozvoje nejsou z celé řady důvodů k dispozici aktérům regionálního rozvoje, jedná se např. o metodické problémy, roztržitost informačních zdrojů mezi několika státními či dokonce soukromými organizacemi atd.
  - Problematiku regionálního rozvoje reflektuje celá řada koncepčních a strategických dokumentů ČR, vzhledem k nízké validitě a spolehlivosti datových informačních zdrojů není možné identifikovat všechny aktéry regionálního rozvoje.
  - Aktivity některých úřadů/organizací se v oblasti regionálního rozvoje duplují (například monitoring mikroregionů), což má jak negativní fiskální dopady, tak i kvalitativní dopady u požadovaných výstupů.
- paradoxy koncepční a strategické:
  - Ačkoliv existuje celá řada koncepčních a strategických dokumentů (např. *Strategie regionálního rozvoje ČR 2014-2020*, *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014-2020* atd.), skutečná a relevantní koncepce spolupráce obcí chybí.
  - *Strategický rámec rozvoje veřejné správy ČR pro období 2014-2020* akcentuje sice potřebnost reformy veřejné správy, nepřichází však opět s žádným konkrétním návrhem řešení. Cílem je opět „jen“ vytvoření variant řešení stávající situace.
  - I přes existenci koncepčních a strategických dokumentů ČR nepanuje mezi shareholders, stakeholders a placeholders shoda na základních principech budoucího regionálního rozvoje (viz názorový střed mezi velkými a malými obcemi, SMO ČR a SMS ČR apod.).
- paradoxy kooperační:
  - Namísto posílení stávajících forem spolupráce obcí se existence nějakého problému obvykle řešila vytvořením dalších způsobů spolupráce.
  - Spolupráce municipalit často probíhá uvnitř přirozeně vytvořených regionů, jež jsou však často diametrálně odlišné od administrativně-správních regionů.

- Malé obce mají díky svému ekonomickému, administrativnímu a technickému zázemí menší schopnost zapojení do různých forem spolupráce, grantů a příspěvkových programů, lze si tak položit otázku, zda můžeme současnou regionální politikou opravdu odstraňovat či zmiřňovat regionální disparity.
- Legislativní opatření v některých případech omezují vznik a rozvoj způsobů spolupráce obcí (např. podmínky členství v místních akčních skupinách, existence vojenských újezdů, schválení zákona č. 89/2012 Sb., *občanského zákoníku*, s platností od 1.1.2014 apod.).
- Spolupráce obcí nemusí být vždy jen prospěšná a efektivní, existují případy formálního členství/způsobu spolupráce, což naznačuje například enormně nízký rozpočet mikroregionu či místní akční skupiny.
- Pojetí a využívání některých způsobů spolupráce obcí se v ČR značně liší od jejich aplikace v zahraničí (např. pojetí klastrů ČR-Rakousko, případně i české specifikum využívání MAS pouze jako „dotačního programu“).
- I přes existenci více než 20 způsobů spolupráce obcí se kvůli různým omezením nejedná o dostačující a uspokojivý stav a objevují se návrhy na vznik dalších způsobů kooperace (např. společenství obcí, spádový mikroregion atd.).
- Přestože Jihočeský kraj sousedí s Německem i Rakouskem a z Českých Budějovic je zhruba stejná vzdálenost na německé a rakouské hranice, je zástupcům municipalit historicky bližší Rakousko, což se kladně projevuje i v oblasti přeshraniční spolupráce.
- V oblasti spolupráce obcí se subjekty jiných států byly často iniciátoři a první účastníci z řad vnitrokrasjských municipalit namísto příhraničních obcí.
- Rozvoj evropské územní spolupráce patří v programovacím období 2007-2013 i 2014-2020 mezi klíčové cíle financované z evropských fondů, přesto došlo v letech 2007-2014 v Jihočeském kraji k poklesu spolupráce obcí se subjekty jiných států o -40,74 %.
- Shluková analýza naznačila namísto kromě konvergence regionů i jejich dílčí rozrůžňování, kdy místo 3 shluků v roce 2007 lze v roce 2014 identifikovat již shluky 4 (kooperačně slabá či průměrná území lze nově členit i z hlediska dynamičnosti a potenciálu rozvoje).

➤ paradoxy rozvojové:

- Přes závažnost problému regionálního rozvoje neexistuje jednotná terminologie a pojmoslovi (viz např. definice obce, města, venkova apod.),
- Snaha o rozvoj obce může vést v některých případech k zbrzdění či zhoršení její situace (využívání národních zdrojů nebo zdrojů EU představuje rizikový kapitál, který je v případě pochybení při realizaci velkým nebezpečím pro obecní finance a pověst obce).
- Prioritizace některé oblasti regionálního rozvoje se často děje na úkor jiné oblasti (např. rozvoj cestovního ruchu na úkor životního prostředí).
- Na problémy rozvoje obcí neexistuje univerzální a jednoduchý recept v podobě integrace obcí či kooperace obcí, každý způsob přináší konkrétní pozitiva i negativa.
- Rozvojové koncepty přichází často jako top-down iniciativy namísto bottom-up přístupu.
- Paradox počtu obcí a počtu obyvatel v ČR: 92,76 % obcí reprezentuje pouze 32,31 % obyvatel.
- Došlo ke zrušení okresů a okresních úřadů a vzniku obcí s rozšířenou působností, přesto obce dle průzkumu stále postrádají nějaký „mezičlánek“ územní samosprávy.
- České Budějovice, jakožto největší a krajské město v regionu, nejsou „motorem“ regionálního rozvoje nejen na úrovni kraje, ale i ORP (např. nejsou vůbec zapojeny do žádného mikroregionu apod.), což dokládá pokles koeficientu spolupráce z hodnoty 4 na 3.
- V ČR došlo v průběhu 90. let k silným dezintegračním procesům, které byly často zdůvodňovány přirozenou reakcí obcí na procesy násilné integrace v období socialismu. Ačkoliv k obdobným násilným integracím obcí došlo i v jiných státech, jen v ČR se projevila takto silná dezintegrační tendence, jejíž důsledky se doposud nepodařilo vyřešit.

Souhrn výše uvedených paradoxů nelze brát rozhodně jako vyčerpávající přehled všech existujících paradoxů v oblasti rozvoje obcí a jejich spolupráce, ale jako rekapitulaci těch nejzásadnějších, na které autor při realizaci výzkumu a zpracování této práce narazil. 33 kategorizovaných položek je možné považovat za číslo mimořádně vysoké a demonstrující složitost a komplikovanost vědní disciplíny, již regionální rozvoj bezesporu je.

## ZÁVĚRY

### Současné možnosti spolupráce obcí v ČR

Municipální kooperace mají v Česku za sebou více než stoletou historii, kdy byl jejich vývoj až do roku 1989 násilně přerušován různými dějinnými událostmi. Po roce 1989 nastává období intenzivního rozvoje mnoha kooperací, v nichž lze podle autorem navržené typologizace spolupráce obcí vymezit 4 základní formy spolupráce:

- meziobecní spolupráci na regionální úrovni,
- spolupráce obcí se subjekty v území,
- národní struktury spolupráce obcí,
- spolupráce obcí se subjekty jiných států.

Tyto formy spolupráce obcí je možné dále rozčlenit na 16 konkrétních způsobů spolupráce obcí a 4 specifické formy spolupráce zahrnující lokální specifické formy kooperace vyskytující se jen na území některých regionů (např. Svaz měst a obcí Jihočeského kraje) nebo marginální způsoby kooperace, do nichž se z důvodu nějakého omezení může zapojit jen několik obcí z regionu (např. Asociace měst pro cyklisty, České dědictví UNESCO, Sdružení historických sídel Čech, Moravy a Slezska, Sdružení lázeňských míst, Společenství měst s husitskou minulostí a tradicí apod.). Typologizací forem spolupráce obcí v ČR se v minulosti věnovalo jen několik odborníků (např. GALVASOVÁ, et al, 2007a, s. 28), tyto návrhy jsou ale poplatné době svého vzniku a ani tehdy často nereflektovaly široké spektrum všech možných způsobů spolupráce, které vznikaly celkem ve 3 vlnách. První vlnou vzniku spolupráce obcí byl rok 1989, kdy došlo ke vzniku prvních způsobů spolupráce (mikroregiony, euroregiony, partnerská a spřátelená města a obce atd.) vlivem rychlé dezintegrace stávajících obcí. Druhou vlnu odstartovaly po roce 1999 finanční prostředky z předvstupních fondů EU a fondů EU (např. přeshraniční impulzní centra či místní akční skupiny). Jako třetí vlnu je možné označit vývoj spolupráce obcí po roce 2004 (vstupu ČR do EU), kdy dochází jednak k rozkolu mezi zájmy velkých a malých obcí (vznik SMS ČR) či k iniciaci nových způsobů spolupráce řešících koordinaci či dosavadní kooperační problémy (např. s přijetím NOZ).

Obrázek 50 – Vývoj počtu způsobů spolupráce obcí v ČR



Poznámka: Uvedeny všechny způsoby spolupráce obcí s výjimkou specifických forem spolupráce.  
Zdroj: Vlastní zpracování.

Autorem navržená typologizace vznikla na základě výsledků výzkumu nejenže reflektuje současné nejnovější poznatky v oblasti způsobů spolupráce obcí, díky zařazení specifických forem spolupráce je možná aplikace této typologizace kdekoliv v České republice, nejen na území zkoumaného Jihočeského kraje.

Obce České republiky disponují v současné době poměrně pestrou paletou forem a způsobů spolupráce obcí, bohužel i navzdory této skutečnosti se potýká realizace spolupráce obcí s celou řadou nedostatků, zejména u právních a ekonomických aspektů spolupráce (viz např. omezení členství měst s 25 000 obyvatelí a více v místních akčních skupinách nebo nezapojení subjektů soukromé sféry do dobrovolných svazků obcí, je možné uvést i nevýhodnou polohu obce z hlediska využívání finančních prostředků podporujících přeshraniční spolupráci apod.). Implikací tohoto stavu je dosavadní neexistence všestranné a univerzální formy spolupráce využitelné ve všech případech a za všech okolností, o jejíž návrh se neúspěšně snažila a snaží celá řada subjektů (např. v podobě společenství obcí či spádového mikroregionu), k čemuž vydatnou měrou přispívá chybějící koncepce spolupráce obcí. V některých případech tak jsou obce po „vyčerpání“ stávajících realizovaných způsobů spolupráce nuceny řešit danou situaci vytvořením další formy spolupráce. Lze nalézt i případy, kdy jsou způsoby spolupráce obcí využívány pouze formálně a spolupráce obcí fakticky nefunguje (např. mikroregion disponující rozpočtem v řádu jednotek tisíc korun). Navzdory různým bariérám je však spolupráce obcí hojně využívaná metoda vedoucí k překonání velikostních omezení, například v Jihočeském kraji se do žádného způsobu spolupráce obcí nezapojuje jen 1,77 % obcí (pokles v období 2007-2014 o -57,7 %).

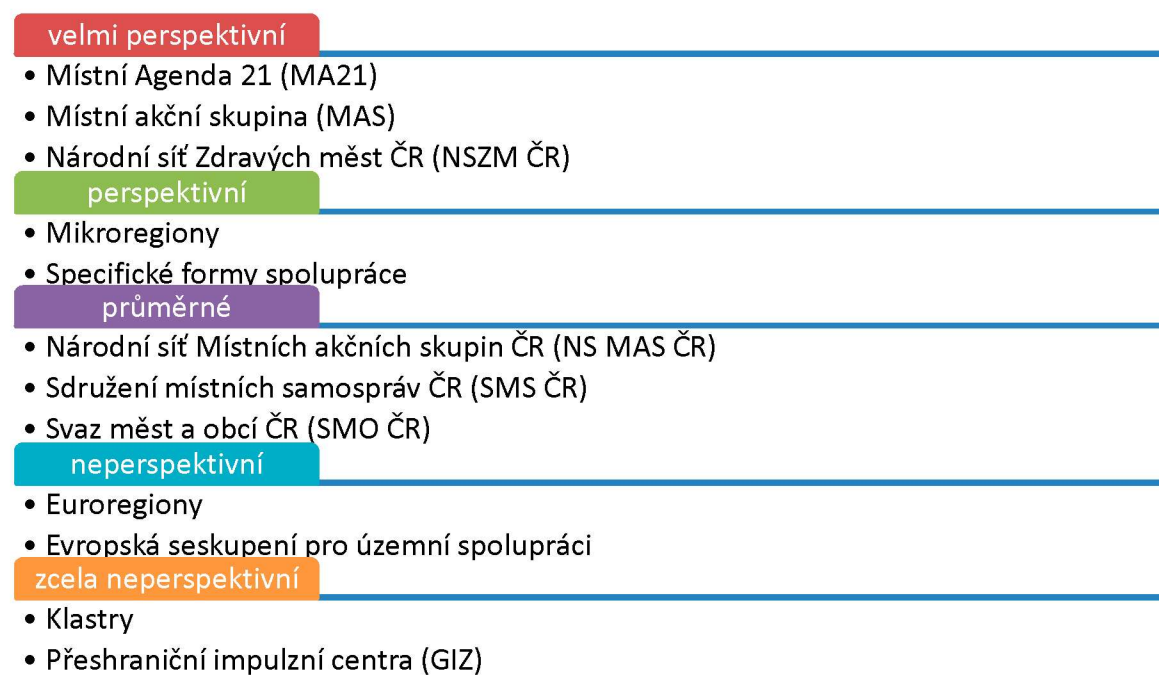
Význam a váha jednotlivých způsobů spolupráce obcí není totožná, zatímco některé formy spolupráce přináší obcím nezanedbatelné finanční benefity, v jiných případech se jedná jen o pouhý lobbystický či marketingový nástroj. Tyto aspekty se samozřejmě mohou lišit geograficky i časově pro každou obec, je proto poměrně obtížné stanovit rozvojový potenciál kooperačních způsobů. Komparativní výzkum spolupráce obcí v Jihočeském kraji umožnil na základě výše změn zájmu o jednotlivé způsoby kooperace v letech 2007-2014 diferenciací jejich budoucího potenciálu do 5 kategorií (vzhledem k podobným podmínkám lze předpokládat platnost výsledků i v jiných krajích):

- velmi perspektivní – progresivní způsoby spolupráce obcí zajišťující mimo významných finančních toků z prostředků EU i zásadní zkvalitnění života obyvatel prostřednictvím vyšší úrovně veřejných statků a služeb v celém zkoumaném území  
→ růst zájmu se může pohybovat v dalším období až v desítkách %,



- perspektivní – způsoby spolupráce obcí pokrývající specifické potřeby skupiny obcí nebo celoregionální způsoby spolupráce ovlivněné nějakým limitujícím faktorem (např. omezené možnosti čerpání finančních prostředků EU) → růst zájmu se bude pohybovat v dalším období jen v řádu jednotek %,
- průměrné – nelze předpokládat žádné zásadní změny počtu členů ani přínosů pro obce, často se jedná o národní struktury spolupráce obcí,
- neperspektivní – realizace způsobů spolupráce obcí přináší dílčí výstupy, které je ovšem možné zabezpečit jinými efektivnějšími a flexibilnějšími způsoby → lze předpokládat pokles zájmu obcí či dokonce nezapojení obcí,
- velmi neperspektivní – způsoby spolupráce obcí, do kterých se obce nemohou (nebo nechtějí) z důvodu chybějících zdrojů či adekvátních výstupů zapojit → lze předpokládat absolutní nezájem obcí o tyto kooperace.

Obrázek 51 – Způsoby spolupráce obcí dle perspektivy budoucího vývoje



Zdroj: Vlastní zpracování.

Kromě perspektivy budoucího vývoje způsobů spolupráce obcí lze dokonce stanovit i hierarchii potřeb jednotlivých obcí (analogie Maslowovy hierarchie potřeb), kdy obce nejprve vyhledávají a naplňují základní způsoby spolupráce obcí a až následně postupují k vyšším, ale méně potřebným, úrovním spolupráce. Za základní formy spolupráce lze považovat meziobecní spolupráci na regionální úrovni (např. mikroregiony) a spolupráci obcí se subjekty v území (např. místní akční skupiny) – v Jihočeském kraji tvoří tyto formy spolupráce cca 62,3 % spolupráce.

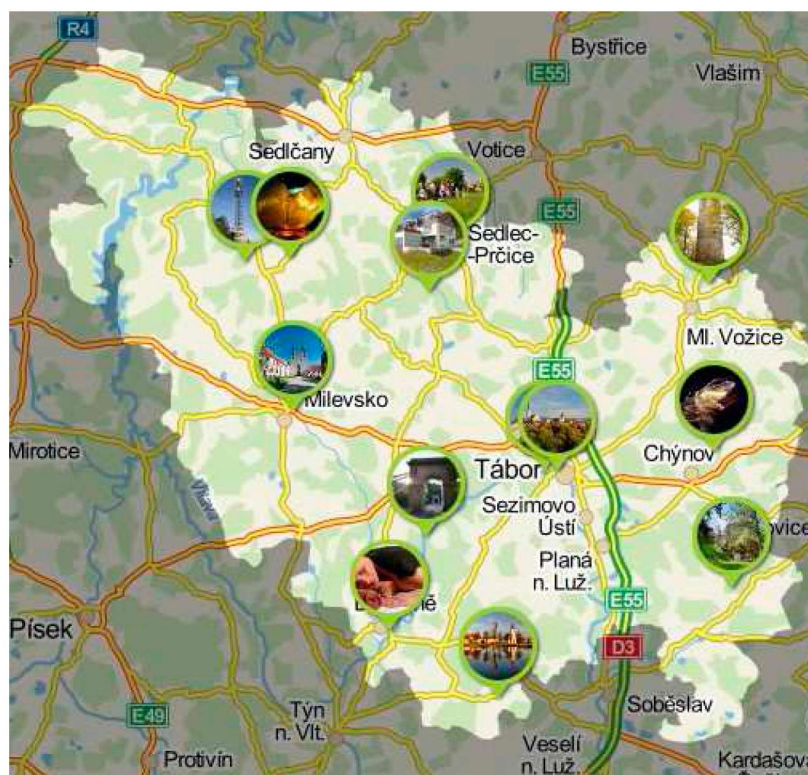
Do zhodnocení perspektiv současných způsobů a forem spolupráce obci ani kategorizace základních forem spolupráce obci nelze vzhledem k neexistenci statistických dat zařadit případné nové, dosud nerealizované, způsoby kooperace, jejichž návrhy se objevují v posledních cca 10 letech (od společenství obci ke spádovému mikroregionu atd.). Pokud bychom diskutovali o jednotlivých způsobech spolupráce obci, tak zde existuje celá řada různých limitů a bariér (bližší viz kapitola 7.3). Vznik nějaké další nové varianty municipální kooperace má vždy ambivalentní efekt. Na jednu stranu je možné, že nový způsob spolupráce obci napomůže řešení nějakého stávajícího problému díky možnosti zapojení do nových národních nebo evropských grantových schémat, na druhou stranu se navrhované způsoby kooperaci potýkají se zcela novými problémy, které se u starších kooperačních způsobů nevyskytovaly, např.:

- u společenství obci byl požadavek vlády, aby se jednalo o návrh rozpočtově neutrální, čili návrh, který nepočítá s navýšením finančních prostředků municipalitám → návrh nikterak obce nemotivuje na participaci v tomto společenství, v případě vzniku by se mohla opakovat situace s GIZ,
- spádový region na bázi ORP vychází často z přirozených vazeb v území, zásadní negativum tohoto návrhu se skýtá již v jeho názvu – budovat region na bázi ORP znamená na jedné straně problém plnohodnotné integrace a zapojení všech obcí ORP, na straně druhé nepřipouští možnost zapojení obcí z jiného ORP, ačkoliv jsou tyto vazby v Jihočeském kraji poměrně časté nejen mezi obcemi různých ORP, ale i mezi různými kraji.

Autor by se proto přikláněl namísto vytváření zbrusu nových kooperačních způsobů k efektivnějšímu využití stávajících způsobů kooperace. Chceme-li dosáhnout 100 % zapojení subjektů vybraného území, je to možné díky vhodnému nastavení grantových schémat (ideálně na krajské úrovni). Analogicky tomu je i při iniciaci nějakého způsobu spolupráce obcí (například dobrovolného svazku obcí či mikroregionu), kdyby mohlo ze strany státu dojít k určité bonifikaci obcí v rámci rozpočtového určení daní v případě, že (venkovské) obce vytvoří větší územní celek, v rámci kterého budou realizovat jak úkony spadající do samostatné působnosti, tak i některé vybrané úkony z oblasti přenesené působnosti obcí, čímž dojde k racionalizaci výkonu veřejné správy → konkrétním projevem této kooperace může být vznik tzv. center sdílených služeb, která by díky společnému zajišťování služeb (ať již pro obce jako takové nebo jejich občany) realizovala úspory z rozsahu. Tyto uvedené modifikace vycházející z principů bottom-up iniciativy a dobrovolnosti a je zřejmé, že jejich pomocí lze pomocí finančních stimulů dosáhnout stejných cílů, aniž by se komplikovaně vytvářel další způsob municipální kooperace

přispívající k její ještě větší nepřehlednosti a fragmentaci systému. Efektivitu a smysluplnost citlivého využívání finančních stimulů při spolupráci obcí se subjekty v území je možné demonstrovat na novince – tzv. certifikovaných oblastech cestovního ruchu, mezi něž se zařadil jako první region Toulava v Jihočeském kraji. K penězům vygenerovaným z vlastních zdrojů získá turistická oblast stejnou částku od kraje či státu. Subjekty tak jsou v regionu motivovány spolupracovat, nestávají se však existenčně závislými na finančních zdrojích kraje či státu. Jedinečnost Toulavy lze spatřovat nejen v propojení podnikatelů, neziskových subjektů a více než 150 obcí z dvou různých krajů (Jihočeského a Středočeského), ale hlavně v propojení poměrně různorodých regionů bez společné atraktivity do společné turistické oblasti → proces komodifikace zdrojů cestovního ruchu (vytváření komody), jenž je výsledkem kooperace MAS Krajina srdce, MAS Lužnice, MAS Sedlčansko a MAS Střední Povltaví. Chybějící hlavní společná turistická atraktivita je nejen slabou, ale zároveň i silnou stránkou spolupráce, kdy se všechny subjekty soustřeďují na propagaci celého regionu namísto preference nejnámějšího a turisticky nejatraktivnějšího místa. Příkladem turistické oblasti Toulava můžeme prokázat, že vhodně nastaveným stimulem je možné dosáhnout nejen zajímavých výsledků spolupráce, ale též adicionality či koncentrace finančních prostředků a jiných hledisek → dlouhodobě udržitelná spolupráce.

Obrázek 52 – Turistická oblast Toulava



Zdroj: MĚSTO SEDLČANY, 2014.

## Měření spolupráce obcí – možnosti a limity

Vlastní znalost typologie způsobů a forem je však jen prvním krokem při identifikaci aktuálního stavu jednotlivých forem spolupráce obcí, nedojde-li k transformaci dat do kvantitativní podoby, což následně otevírá možnosti dalšího zkoumání celou řadou vědních disciplin, zejména ekonomik. Autorem navržený a na příkladu Jihočeského kraje realizovaný způsob měření spolupráce obcí (specifikovaný v kapitole 4.4) představuje mimořádnou možnost kvantifikace jedné z dimenzí sociálního kapitálu (jednání). Unikátnost a inovativnost navrženého řešení pomocí koeficientu spolupráce  $K_s$  lze spatřovat primárně ve skutečnosti, že žádný jiný pokus o měření spolupráce obcí nebyl dosud nejen v ČR, ale pokud je autorovi známo, ani v zahraničí učiněn. Jeho vznik je totiž podmíněn dvěma základními předpoklady:

- existenci přehledu realizovaných forem a způsobů spolupráce obcí,
- existenci datových podkladů charakterizujících úroveň realizovaných způsobů spolupráce obcí.

Naplnění obou dvou předpokladů zároveň je velmi obtížné vzhledem k minimální teoretické rozpracovanosti typologizace forem a způsobů spolupráce obcí v ČR, neméně závažným problémem je i faktická nedostupnost kvalitních datových podkladů vztahujících se ke spolupráci obcí, což bylo diskutováno v předcházejících kapitolách. Číselné vyjádření spolupráce obcí v podobě  $K_s$  však umožňuje lepší a objektivní porovnání jednotlivých obcí i regionů nejen z hlediska úrovně spolupráce, ale i dalších ekonomických, environmentálních, sociálních, kulturních a jiných proměnných, kterými lze vymezit specifika jednotlivých obcí zkoumaného regionu.

Zároveň využívání koeficientu spolupráce  $K_s$  umožňuje efektivnější predikci budoucího vývoje území. Hodnotíme-li například absorpční schopnost území, můžeme ji nyní hodnotit jen zpětně na základě údajů Ministerstva financí ČR, koeficient spolupráce ale může již předem naznačit, v kterých regionech je úroveň spolupráce obcí nízká a kde tím pádem lze očekávat i nedostatečnou absorpční schopnost území. Tato budoucí predikce umožňuje kompetentním orgánům včasné přijetí adekvátních opatření, která napomohou ke zlepšení absorpčních schopností. Další výhodou koeficientu  $K_s$  je jeho názornost, která například v případě nastavení váhy 1,0 u každé proměnné vede k okamžité informaci o počtu zapojení obce do některého ze způsobů spolupráce obcí. V případě shromáždění údajů za delší časové období, jako tomu bylo v případě autorem realizovaného výzkumu, je možné stanovit trendy ve vývoji spolupráce obcí ve zkoumaném území. Konstrukce vzorce, ačkoliv je stanovená na základě zjištěných způsobů a forem spolupráce obcí v Jihočeském kraji, umožňuje jeho libovolný transfer a aplikaci v kterémkoliv regionu ČR

čí zahraničí, a to díky poměrně snadnému přizpůsobení způsobů či forem kooperace (reflektující příslušné místní podmínky) zahrnutých do výpočtu  $K_s$ . Jednotlivé způsoby spolupráce obcí a jejich význam je možné při výpočtu  $K_s$  diferencovat pomocí stanovení různých vah, které mohou vycházet např. ze subjektivních názorů respondentů na význam a dopady spolupráce v příslušném regionu či objektivního objemu získaných finančních prostředků z kooperace obcí.

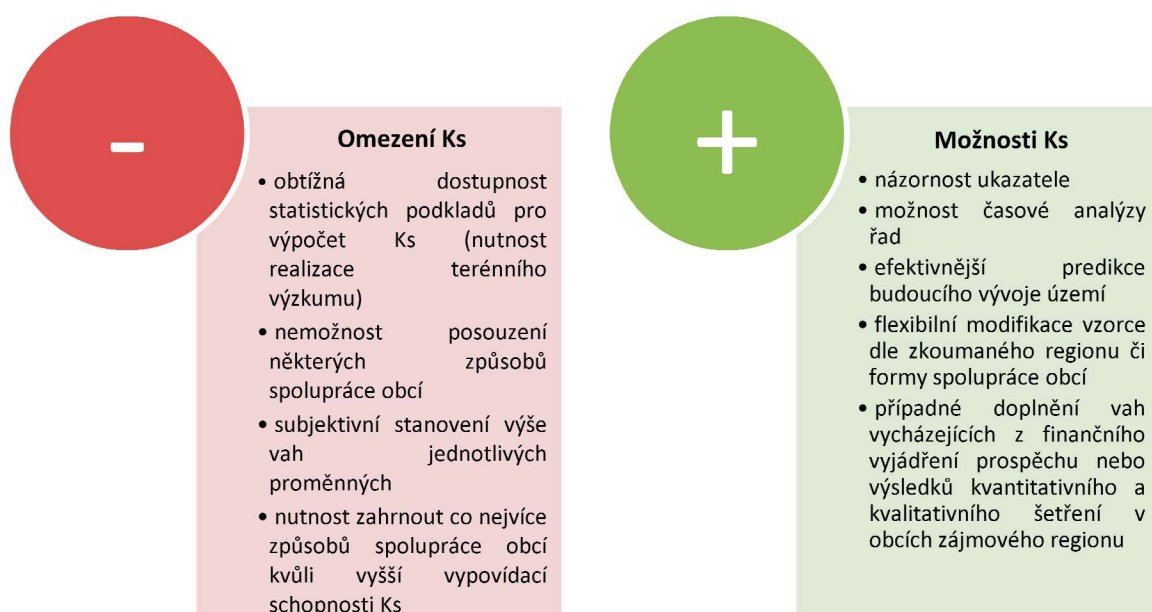
Výsledný koeficient, jenž je založen na jednoznačném zařazení statisticky sledovatelných způsobů spolupráce obcí ve zkoumaném regionu do výpočtu, umožňuje následně zhodnocení konkrétního stavu území – v případě maximální možné dosažitelnosti  $K_s = 9$  ve fiktivním regionu, například proporcionalmente takto:

- $K_s < = 1,8$ : území s minimálním či žádným sociálním kapitálem, nejsou naplňovány veškeré základní funkce obcí, což je překonáváno intenzivními a trvalými finančními transfery z regionálních, národních či evropských zdrojů zacílenými do hospodářsky nejslabších území regionu,
- $1,8 < K_s < = 3,6$ : území s podprůměrnou úrovní sociálního kapitálu, významná část základních funkcí obcí není uspokojivě naplňována, tyto nedostatky jsou řešeny pomocí mimořádných finančních transferů z regionálních, národních či evropských zdrojů do hospodářsky slabých území regionu,
- $3,6 < K_s < = 5,4$ : území s průměrným sociálním kapitálem, základní funkce obcí jsou v zásadě naplňovány, nejsou realizovány mimořádné finanční transfery z regionálních, národních či evropských zdrojů, obce se postupně začínají zapojovat do spolupráce obcí → růst absorpční schopnosti území,
- $5,4 < K_s < = 7,2$ : území s nadprůměrným sociálním kapitálem, všechny funkce obcí jsou naplňovány, zejména u menších obcí může docházet k dynamickému a skokovému růstu, obce jsou úspěšné při získávání financí,
- $7,2 < K_s$ : území s mimořádně nadprůměrným sociálním kapitálem, všechny funkce obcí jsou naplňovány, obce se stávají jádry regionálního rozvoje, čímž pozitivně stimuluje rozvoj okolních obcí a případný vznik další kooperace.

Uvedené ilustrativní hodnoty koeficientu  $K_s$  ukazují široké možnosti, které koeficient spolupráce dává při výzkumu sociálního kapitálu. V případě nižších maximálně možných hodnot  $K_s$  lze zvolit rozdělení hodnot  $K_s$  do menšího počtu kategorií a naopak tak, aby výsledná kategorie co nejlépe odrážela konkrétní stav a vývoj spolupráce obcí ve zkoumaném území. Analogicky je možné akcentovat tyto skutečnosti i ve slovních interpretacích výše hodnoty koeficientu spolupráce, které mohou být diametrálně odlišné zejména mezi státy s různě fragmentovanou sídelní strukturou.

Samozřejmě, jako každý návrh tohoto druhu, disponuje i představený způsob měření sociálního kapitálu kromě množství výhod i celou řadou omezení, které limitují případné využití Ks v praxi. Významnými limitujícími faktory jsou v tomto ohledu časová a finanční náročnost získání statistických podkladů pro výpočet koeficientu Ks, neboť statistická data nejsou často dostupná vůbec nebo existují s několika desítek procentní chybovostí, což vede k nezbytnosti realizace terénního šetření ověřujícího kvalitu vstupních dat. U některých způsobů spolupráce obcí by pak bylo získání statistických podkladů natolik složité, že je při realizaci výzkumu efektivnější tento způsob spolupráce obcí vyloučit z hodnocených kooperací. Jednou ze zmíněných výhod Ks byla možnost diferenciací významu a dopadů spolupráce pomocí různých vah, jejichž nevýhodou a zároveň i rizikem je subjektivizmus výzkumníka či skupiny respondentů, což může značně zkreslit hodnotu Ks. Při realizaci výzkumu je nutné mít na paměti i dostatečnou vypovídací schopnost a průkaznost koeficientu Ks, která je úměrná počtu zahrnutých způsobů spolupráce obcí a rozsahu zkoumaného území. Realizace výzkumu na malém území proto nevede k očekávanému rozrůznění jednotlivých obcí, koeficient spolupráce má v tomto případě značně omezenou vypovídací schopnost. Přestože je tedy využití Ks limitováno některými omezeními, jeho aplikace v praxi plně prokázala praxeologickou funkčnost a využitelnost výsledků vzhledem k interpretovanému tématu a lépe umožnila nejen proniknout do podstaty složitých a komplikovaných kooperačních vztahů obcí, ale i do oblasti výzkumu sociálního kapitálu, kde se pilotně podařilo realizovat jeho měření na bázi spolupráce obcí.

Obrázek 53 – Možnosti a omezení navrženého způsobu měření spolupráce obcí



Zdroj: Vlastní zpracování.

## **Stav a potenciál jednotlivých forem spolupráce obcí ve vybraném regionu – Jihočeském kraji**

Máme-li k dispozici typologii členění způsobů a forem spolupráce obcí v ČR a způsob měření sociálního kapitálu, je možné přistoupit již k vlastní analýze interakci mezi subjekty. Provedené analýzy a výzkum prokazují a potvrzují na příkladu Jihočeského kraje nejen vlastní význam sociálního kapitálu, ale i budoucí potenciál rozvoje spolupráce obcí, byť je nutné konstatovat, že s největší určitostí již nedosáhne dynamiky z období let 2007-2014, kdy atakoval téměř 50 % růst všech statisticky měřitelných forem spolupráce obcí. Za takto dynamickým růstem stálo několik vnitřních i vnějších příčin, mezi kterými je možné jmenovat prostředky z evropských fondů a iniciativy Výboru regionů, přijetí NOZ, rozrůznění zájmů malých a velkých obcí, určitou módnost environmentálních témat atd.

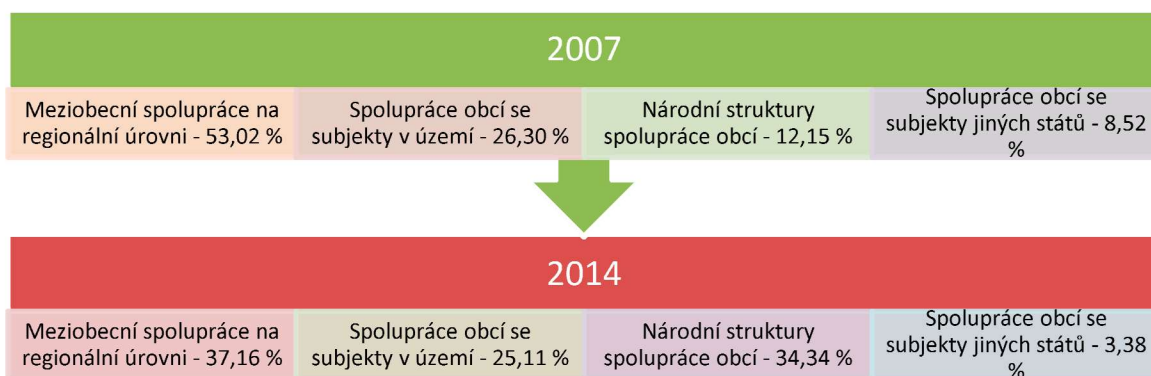
Spolupráce obcí se během programovacího období 2007-2013 značně proměnila a postupně směřuje k 100 % saturaci území kraje (nezapojeno je aktuálně jen 11 municipalit, v roce 2007 to bylo 26 obcí), k dalšímu posunu by mělo v budoucnu přispět např. zmenšení vojenských újezdů. K -57,69 % snížení nezapojených obcí došlo hlavně díky rozvoji mikroregionálních způsobů kooperace a MAS na Jindřichohradecku, které patří mezi ekonomicky nejslabší a z hlediska spolupráce obcí nejproblémovější regiony (ze 13 nezapojených obcí v roce 2007 se zde počet obcí snížil na 5 v roce 2014). Zmíněných 11 dosud nezapojených obcí v roce 2014 je možné z hlediska příčin nezapojení rozlišit na 2, respektive 3, kategorie:

- suburbanizované obce v blízkosti velkých měst – České Budějovice, Jindřichův Hradec a Soběslav (Dobrá Voda u Českých Budějovic, Nová Včelnice, Staré Hodějovice, Zvěrotice – ø počet obyvatel 1 596),
- malé obce s nedostatečným administrativním, finančním, personálním a technickým zázemím (Bednárec, Hadravova Rosička, Hájek, Vlčetinec, Vrbice, Žďár – ø počet obyvatel 68),
- obce ležící ve vojenském újezdu či vojenském výcvikovém prostoru (Boletice) – tato kategorie může být pro potřeby dokonalejšího zmapování území vyčleněna samostatně – tyto obce jsou sice samostatnými územními jednotkami, avšak správně by se neměly řadit mezi obce.

Pokud jde o jednotlivé autorem definované formy a způsoby spolupráce obcí – díky mikroregionální spolupráci dominovala od konce 90. let 20. století meziobecní spolupráce na regionální úrovni s více než 50 % podílem, v současnosti ale dochází v Jihočeském kraji na úrovni 30 % k určité stabilizaci a vyrovnávání významu / zapojení obcí do 3 stěžejních kooperačních struktur (meziobecní spolupráce na regionální úrovni, se subjekty v území,

národní struktury spolupráce obcí), zatímco výrazného ústupu dosahuje spolupráce obcí se subjekty jiných států, jejíž zastoupení se v rámci spolupráce obcí snížilo na pouhých 3,38 %, k čemuž přispěl i navzdory dlouhodobé systémové podpoře EU rozpad přeshraničních impulzních center a pokles zájmu o členství v euroregionech.

Obrázek 54 – Vývoj spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014

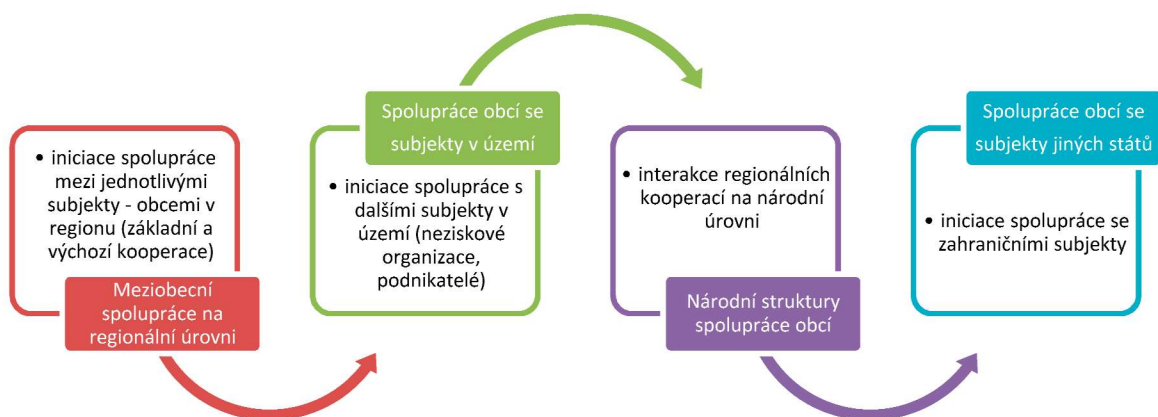


Zdroj: Vlastní zpracování.

Na bázi jednotlivých způsobů kooperace došlo v letech 2007-2014 k největšímu nárůstu u Národní sítě Zdravých měst ČR o +3 275 % a Místní Agendy 21 o +118,03 % – do těchto způsobů kooperace je však i přesto nyní zapojeno jen cca 5 % municipalit, nelze tedy předpokládat nějaké zásadnější dopady v oblasti rozvoje regionální ekonomiky. Daleko podstatnější, byť méně dynamický růst, je 32,12 % vzestup zapojení do místních akčních skupin, kde je již zapojeno celkem 580 obcí, což výrazně napomůže rozvoji venkova a jeho absorpčním schopnostem, zvláště pokud jde o finanční prostředky z národních a evropských zdrojů. Celá řada způsobů spolupráce obcí dosáhla již svých možností a nelze u nich předpokládat další větší růst – jedná se například o Svaz měst a obcí Jihočeského kraje, Svaz měst a obcí České republiky i mikroregionální způsoby spolupráce, kde se změny zapojení obcí pohybují v uplynulých letech již jen v řádech jednotek procent. Obce se při svém zapojování do struktur spolupráce obcí nechovají náhodně, ale postupují od základních forem spolupráce (nejčastěji mikroregionálních) k vyšším formám spolupráce (místní → národní → světová/mezinárodní úroveň), kdy nejprve dochází ke vzniku spolupráce mezi okolními obcemi, následně jsou tyto kooperace postupně rozšiřovány o zapojení dalších neziskových a podnikatelských subjektů. V okamžiku, kdy se totožné struktury spolupráce rozvinou ve více krajích, může dojít i ke vzniku různorodých kooperací na národní úrovni. Za vrcholný způsob kooperace lze považovat kooperaci se subjekty jiných států, která může mít podobu kooperace individuálního i institucionálního charakteru.



Obrázek 55 – Proces vzniku a rozvoje spolupráce obcí



Zdroj: Vlastní zpracování.

Ke zhodnocení vývoje spolupráce obcí v období 2007-2014 lze ještě doplnit, že byla ovlivněna 3. vlnou vzniku spolupráce obcí, byť jen marginálně, neboť v hodnoceném období došlo ke vzniku 3 nových způsobů kooperace (Národní síť Místních akčních skupin ČR, Sdružení místních samospráv ČR, Evropská seskupení pro územní spolupráci), všechny tyto formy patří mezi statisticky hodnotitelné. České obce tak nyní disponují již více než 20 způsoby municipální kooperace, včetně specifických způsobů spolupráce. Jejich využívání a konkrétní přínosy se však značně liší, což vedlo autora v rámci obrázku 51 k rozčlenění těchto forem dle perspektivy jejich budoucího vývoje → závěry jsou v obecné rovině platné nejen pro Jihočeský kraj, ale i další kraje a regiony celé České republiky. Nejpopulárnějšími a nosnými způsoby spolupráce obcí jsou nyní mikroregiony (581 obcí) a místní akční skupiny (580 obcí), do žádného z těchto dvou způsobů kooperace není zapojeno jen 16 obcí (v této skupině jsou kromě 11 zcela kooperačně nezapojených obcí město České Budějovice a malé obce převážně z Jindřichohradecka – Dívčí Kopy, Drunče, Dubičné, Zahradky). Důvody této mimořádné popularity jsou významné finanční transfery do regionů, např. celkový objem finančních prostředků mikroregionů (dobrovolných svazků obcí) se v roce 2014 pohyboval na úrovni 291,2 mil. Kč, u místních akčních skupin dosáhla podpora z PRV 2007-2013 498,7 mil. Kč! Extenzivní růst v obou případech sice již nelze předpokládat, v případě úspěšného fungování periferních mikroregionů a místních akčních skupin je možné dle autorových odhadů dosáhnout maximálně zapojení 600 obcí v kraji. Perspektivními formami kooperace v období 2014-2020, pomineme-li případný vznik zcela nových forem, se dále jeví:

- místní Agenda 21 (jakožto nástroj podporující zvyšování kvality a efektivity veřejné správy, implementaci prvků strategické řízení a rozšíření okruhu shareholderů o další stakeholdery či placeholdery),

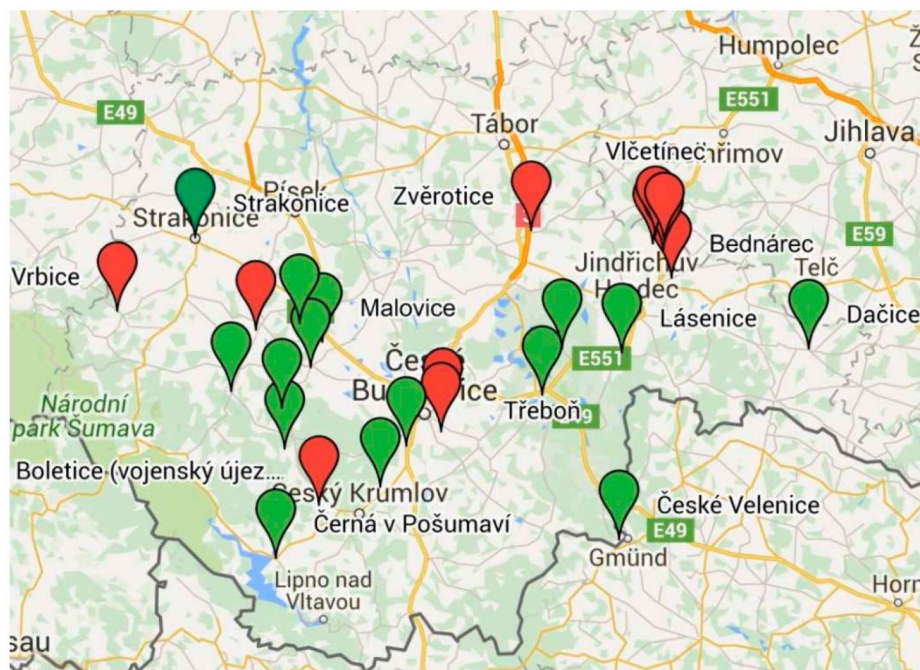
➤ Národní síť Zdravých měst ČR (kooperace reflektující principy udržitelného rozvoje či zdravého způsobu života obyvatel, taktéž rozšiřující okruh shareholderů). Jakýmsi „černým koněm“ kooperačních způsobů se mohou stát specifické formy spolupráce, které mohou sehrát pozitivní roli při řešení specifických úkolů, mezi něž patří oblast ochrany a rozvoje kulturního dědictví či cestovního ruchu (lázeňství, regionální cyklotrasy a cyklostezky, hipostezky apod., více o problematice venkovského cestovního ruchu např. ŠIMKOVÁ, 2015). Za průměrně perspektivní je možné považovat zapojení obcí do národních struktur spolupráce obcí, kde lze ke spíše nevelkým přínosům očekávat stagnaci či mírný pokles počtu členů. Z dnešního pohledu, vycházející z realizovaného výzkumu, je možné označit za neperspektivní většinu způsobů spolupráce obcí se subjekty jiných států, které jsou silně závislé na externích finančních zdrojích a existenci celé řady, zejména administrativních, bariér. Mezi problematičtější způsoby spolupráce obcí patří též klastrové iniciativy či Evropská seskupení pro územní spolupráci, které je reálné budovat spíše na vzájemné kooperaci podnikatelských subjektů než obcí v území, neboť disponují ke svému rozvoji vhodnějšími kooperačními mechanismy. A i když stávající paleta způsobů spolupráce obcí obsahuje dílčí nedostatky a omezení, preferoval by autor namísto tvorby nových konceptů spolupráce (viz neúspěšný legislativní návrh společenství obcí, spádový mikroregion na bázi ORP) již zmíněné prohloubení stávajících způsobů kooperace – např. v podobě center sdílených služeb, certifikovaných oblastí cestovního ruchu apod. Výzkum prokázal, že vhodným nastavením finančních grantových schémat (pobídek) s prvky adicionality je možné efektivně iniciovat dlouhodobě udržitelné způsoby spolupráce obcí lépe, než by tomu bylo v top-down přístupech či vytvářením nových způsobů kooperace. Katalyzátorem regionálního rozvoje pak může být, ať již v rámci kvalitativního či kvantitativního rozvoje spolupráce obcí, eventuální využití integrovaných či participativních přístupů, urbanizačních a jiných rozvojových konceptů (blíže viz kapitola 7.4 *Spolupráce obcí jako zdroj dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí*), které by mohly napomoci řešení situace v problémových regionech. Za tyto problémové regiony je možné považovat primárně regiony s nízkou úrovní zapojení obcí do spolupráce obcí a dále hospodářsky podprůměrné a slabé oblasti, jejichž obce jsou vystavené setrvalému rozpočtovému tlaku zejména v případě malých venkovských obcí. Nastíněné negativní rozpočtové dopady (daňový systém, nové programovací období, rostoucí výdaje na zabezpečování veřejných statků atd.) nepřímou potvrzují i statistiky Generálního finančního ředitelství – zatímco v celé ČR v roce 2015 využilo navýšení místního koeficientu u daně z nemovitosti, jakožto jediné modifikovatelné svěřené daně, 533 obcí, v roce 2016 vzrostl tento počet již na 573 obcí.

Detailnější informace pro hlubší analýzu spolupráce obcí poskytuje existence koeficientu spolupráce  $K_s$ , který je možné stanovit jak na úrovni celého kraje, tak i na úrovni okresů, území ORP či jednotlivých měst a obcí. Bylo-li uvedeno, že počet zapojení obcí do spolupráce obcí se zvýšil o téměř 50 %, je možné tento růst interpretovat i pomocí  $K_s$ , který se zvýšil z hodnoty 3,05 v roce 2007 na hodnotu 4,56 v roce 2014. Nejčtenější hodnotou v roce 2007 byla hodnota  $K_s = 3$ , v roce 2014 je to již hodnota 5, kterou disponuje 29,7 % všech obcí. S výjimkou ORP Trhové Sviny došlo ve sledovaném období k růstu koeficientu  $K_s$  ve všech regionech Jihočeského kraje, největší změny byly zaznamenány na severovýchodní vnitřní periférii kraje a jihozápadní pohraniční periférii kraje, v regionech sousedících se Středočeským krajem došlo k jen minimálním změnám kooperace obcí. Pozitivní tendencí jsou změny konvergenčního charakteru – v roce 2007 byl mezi nejlepším a nejhorším regionem rozdíl u  $K_s$  3,51 (1,62 – SO ORP Jindřichův Hradec a 5,13 – SO ORP Trhové Sviny), v roce 2014 se rozdíl mezi regiony snížil na 2,88 (2,64 – SO ORP Týn nad Vltavou a 5,52 SO ORP Třeboň), což se projevilo i na celkovém poklesu počtu regionů se slabou úrovní spolupráce (7 regionů v roce 2007 x pouhé 2 regiony v roce 2014). Regiony s aktuálně nejnižším zapojením obcí do spolupráce obcí jsou SO ORP Týn nad Vltavou a Soběslavsko, k čemuž přispělo v minulosti například ukončení činnosti některých MAS či ryzí formalismus praktikovaný při realizaci některých způsobů spolupráce obcí. Paradoxně je však tyto regiony možné označit za málo perspektivní, ale nikoliv za nejproblémovější regiony Jihočeského kraje – na základě výsledků výzkumu byla v Jihočeském kraji i 2 hlavní problémová území kraje: Českobudějovicko – bezprostředně v okolí Českých Budějovic a Jindřichohradecko – zejména v periferních regionech na hranici s Krajem Vysočina. Toto vymezení vychází nejen z vlastní výše  $K_s$ , ale bere v úvahu vývoj jednotlivých obcí či menších územních celků v těchto regionech, ve kterých i navzdory celkovému růstu  $K_s$  dochází u celé řady obcí dokonce k jeho průběžnému snižování – flagrantním příkladem tohoto vývoje je Statutární město České Budějovice, které navzdory své velikosti nelze označit za jádro regionálního rozvoje centrálních regionů kraje. Na Jindřichohradecku pak existuje stále řada municipalit minimálně zapojených či zcela nezapojených do žádné formy spolupráce obcí, navíc zde není přirozený leader v podobě aktivní malé či velké municipality, která by iniciovala vznik spolupráce obcí a její diseminaci do okolí. Přidáme-li k tomu omezené možnosti zapojení do přeshraniční spolupráce a sousedství hospodářsky podprůměrných a slabých oblastí Kraje Vysočina, získáváme kombinaci mnoha nepříznivých faktorů najednou, potvrzených i metodou škálování, jejichž vliv se bude dlouhodobě nepříznivě projevovat v tomto regionu i v budoucnu. Řešením této situace by mohlo být buď

aktivnější zapojení města Jindřichův Hradec, Nové Bystřice a dalších větších měst nebo cílená finanční stimulace oblasti, což komplikuje hranice dvou krajů – Jihočeského a Vysočiny.

Na zcela opačném pólu stojí regiony obklopující municipality s vysokým kooperačním zapojením do spolupráce obcí, mezi něž patří zejména municipality s  $K_s = 8$  a 9, jichž se nachází v Jihočeském kraji celkem 15. Koeficientem  $K_s = 9$  však disponují pouze Strakonice, které historicky patří mezi nejaktivnější města nejen v této oblasti Jihočeského kraje, ale i v podmínkách celé České republiky. Toto prvenství se synergicky projevuje v celém regionu, který patří v oblasti spolupráce obcí spolu s Českokrumlovskem a Třeboňskem mezi 3 nejúspěšnější regiony kraje. Spolu se Strakonice je možné za opravdová jádra a „motory“ rozvoje označit i Dačice, Prachatice a Třeboň, kde bychom našli celou řadu inspirativních příkladů dobré praxe, které přispěly k dosažení 4. vývojového stupně snižování disparit mezi regiony. Konkrétní podoba spolupráce obcí nemá v regionech uniformní charakter a reflektuje celou řadu místních, historických a jiných specifik a souvislostí, takže zatímco například na Dačicku, Písecku, Soběslavsku a Vltavotýnsku dominují mikroregionální způsoby kooperace, na Českobudějovicku, Prachaticku a Vodňansku jsou to naopak MAS, což následně prokázaly i výsledky realizované shlukové analýzy.

Obrázek 56 – Jádra regionálního rozvoje a problémové municipality dle zapojení do spolupráce obcí v Jihočeském kraji



Poznámka: Červeně označeny municipality nezapojené do spolupráce obcí ( $K_s = 0$ ), zeleně označeny municipality maximálně zapojené do spolupráce obcí ( $K_s = 8$  nebo 9) → jádrové oblasti rozvoje.

Zdroj: Vlastní zpracování.

Výsledky shlukové analýzy potvrdily logickou domněnku, že území Jihočeského kraje není tvořeno souvislým homogenním venkovským a městským prostorem – z hlediska sociálního kapitálu je zde možné identifikovat 4 různé typy území se značnými diferencemi (kooperačně slabé a stagnující území, kooperativně dynamicky se rozvíjející území, kooperativně vyspělé území, kooperativně průměrné území s vysokým potenciálem růstu), jež jsou ovlivňovány existencí sousedského a gravitačního efektu spolupráce obcí. Stěžejními faktory diferenciací obcí v rámci jednotlivých shluků byly kromě vlastního koeficientu spolupráce  $K_s$  shledány i další demografické, ekonomické a jiné proměnné, jejichž vzájemná souvislost byla následně otestována v rámci stanovených hypotéz. Postupnou konvergencí je možné předpokládat ve střednědobém horizontu snížení 4 typů území na 3 typy území díky zániku kooperativně průměrných území s vysokým potenciálem růstu.

Při prokazování vzájemných vztahů a souvislostí proměnných v oblasti spolupráce obcí bylo výsledkem výzkumu odhalení několika významných faktorů, které ovlivňují velikost (předpoklady) zapojení obce do spolupráce obcí, tj. sociální kapitál obcí. Těmito faktory jsou velikost obce, ekonomická síla a soběstačnost (autarkie) municipality a neperiferní lokalizace obce v rámci kraje (uvnitř jednotlivých ORP jsou rozdíly  $K_s$  zanedbatelné). Pozitivním trendem jsou statisticky prokazatelné konvergenční procesy mezi jednotlivými obcemi (periferními – centrálními, malými – velkými, ekonomicky slabšími a silnějšími municipalitami → pokles polarizace). Není též náhoda, že se podařilo prokázat střední až podstatnou statisticky významnou závislost mezi  $K_s$  a získáváním finančních prostředků municipalitami, což patří mezi stěžejní (a nyní již prokázané) dopady spolupráce obcí. V podmínkách Jihočeského kraje je možné získané finanční transfery do zájmového území kvantifikovat rámcovým odhadem na cca 450-500 mil. Kč ročně. Byla tak se vši určitostí prokázána důležitá role spolupráce obcí při rozvoji obcí. Nepotvrzené hypotézy nemají vliv na verifikaci vyslovených a prokázaných závěrů týkajících se významu spolupráce obcí a koeficientu spolupráce  $K_s$ , naopak poukazují na heterogenitu jednotlivých území kraje a více přibližují komplexní a komplikované téma, kterým sociální kapitál a spolupráce obcí beze sporu je. Předložené závěry zkoumání se sice týkají „jen“ sledovaného souboru 623 obcí Jihočeského kraje (tj. 9,96 % všech obcí v České republice), vzhledem k velikosti zkoumaného vzorku je však možné uvažovat, že závěry a výsledky výzkumu platí obdobně i v jiných regionech či krajích České republiky, i když prošly mírně odlišným historickým, kulturním, politickým, ekonomickým a sociálním vývojem apod.

V rámci Jihočeského kraje lze na příkladu spolupráce obcí identifikovat řadu různých typů sociálního kapitálu. Ve vazbě na obrázek 21 (typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR) je u meziobecní spolupráce na regionální úrovni dominující tzv. svazující forma sociálního kapitálu, neboť tato forma spolupráce je bazickou formou spolupráce obcí. Jedná se o jedinou formu spolupráce, na které se mohou podílet pouze samotné obce. Stejnou formu sociálního kapitálu lze nalézt i v případě spolupráce obcí se subjekty jiných států, kde též dochází primárně ke vzájemné interakci mezi jednotlivými obcemi nebo skupinami obcí. Výjimečně (např. ESÚS) může mimo obce dojít i k zapojení dalších veřejnoprávních subjektů (celé státy, regionální a místní orgány atd.), v tomto případě by mohly být identifikovány i jiné formy sociálního kapitálu. U třetí formy spolupráce – spolupráce obcí se subjekty v území, kde dochází ke kontaktům nejen mezi obcemi navzájem, ale i k zapojení podnikatelských subjektů, vzniká přemostující sociální kapitál mezi veřejným a soukromým sektorem. U poslední formy spolupráce – národních struktur spolupráce obcí – dochází ke kontaktům a vazbám na celostátní úrovni, v tomto případě lze hovořit o hierarchickém sociálním kapitálu.

Procesy utváření sociálního kapitálu v Jihočeském kraji, obdobně jako v Kraji Vysočina (bližší viz MAJEROVÁ, 2011, et al, s. 205), provazují aktivity zdola, vyplývající z potřeby spolupráce aktérů na místní a regionální úrovni, s využíváním opatření shora na podporu takové spolupráce, tj. při využívání specifických podpor fondů Evropské unie nebo národních zdrojů, ať už se jedná o místní akční skupiny ve venkovském prostoru, nebo zavádění principů místní Agendy 21. Pokud jde o aktivity podporující sociální kapitál, za nejvýznamnější aktéry lze logicky označit Jihočeský kraj a Statutární město České Budějovice, bohužel často jednající nikoliv koordinovaně a synergicky, ale spíše nekoordinovaně a nesystémově. Z nejzajímavějších aktivit, podporujících vytváření meziskupinového sociálního kapitálu, tzn. vazby mezi zástupci kraje, různě velkých municipalit, venkova, MAS, hospodářské komory, neziskových organizací, akademického sektoru, zástupci profesních asociací a sdružení, církve apod., lze zmínit na úrovni kraje partnerskou platformu tzv. Regionální stálé konference, kde dochází k dialogu o územních potřebách a prioritách na území Jihočeského kraje. Činnost platformy napomáhá ke společné vizi o směřování podpory z evropských strukturálních fondů, přináší výsledky ve formě efektivního zohlednění územních disparit a pozitivních dopadů souvisejících s rozvojovými činnostmi. Na úrovni Statutárního města České Budějovice je nejvýznamnější platformou Integrovaný plán rozvoje území. Tento plán umožňuje koordinaci navzájem provázaných a územně zacílených intervencí z různých prioritních os programů evropských strukturálních fondů nejen v jádrovém městě, ale i spádovém území SO ORP.

V souvislosti s hlavním cílem práce – identifikaci úrovně sociálního kapitálu, tj. identifikaci aktuálního stavu jednotlivých forem spolupráce obcí, v Jihočeském kraji patří na základě výsledků výzkumu mezi stěžejní poznatky následující zjištění:

- sociální kapitál v podobě spolupráce obcí má statisticky významnou roli při rozvoji regionální ekonomiky,
- význam sociálního kapitálu vyplývá z turbulentního vývoje počtu českých obcí ve 20. století (v letech 1950-1990 proběhlo v Česku jedno z největších snížení obcí v Evropě o -62,27 %, v letech 1990-2011 naopak největší nárůst obcí o +52,27 %),
- vysoká chybovost datových podkladů týkajících se spolupráce obcí (např. jen v případě mikroregionů v roce 2014 dosahuje míry 19,5 %),
- z více než 20 způsobů spolupráce obcí je možné efektivně statisticky sledovat jen cca 12 způsobů kooperace,
- v letech 2007-2014 došlo k téměř 50 % akceleraci vývoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji (nejvíce u NSZM ČR o +3 275 %, nejméně u přeshraničních impulzních center o -90,63 %), která byla částečně implikovaná 3. vlnou fragmentarizace způsobů spolupráce obcí (po vstupu České republiky do Evropské unie),
- mezi nejperspektivnější způsoby spolupráce obcí patří v podmínkách ČR místní Agenda 21, MAS, NSZM ČR, mikroregiony a specifické formy spolupráce obcí,
- jako nejdůležitějšího partnera v oblasti regionálního rozvoje vnímají obce na prvním místě okolní obce a města,
- fundamentálními způsoby kooperace jsou nyní mikroregiony a místní akční skupiny (celkový podíl 47,24 % způsobů kooperace v Jihočeském kraji),
- pomocí finančních stimulů lze dosáhnout stejných cílů, aniž by se komplikovaně vytvářel další způsob municipální kooperace,
- s výjimkou několika suburbanizovaných obcí v blízkosti velkých měst a malých obcí s nedostatečným administrativním, finančním, personálním a technickým zázemím jsou do spolupráce obcí zapojeny všechny municipality kraje,
- jako největší překážku spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2004 a 2014 označují obce nedostatek (nedostupnost) finančních prostředků,
- malé venkovské obce jsou vystaveny setrvalému rozpočtovému tlaku,
- největší změny Ks (kladné i záporné) lze najít na severovýchodní vnitřní periferii kraje a jihozápadní pohraniční periferii Jihočeského kraje,
- rozdíly mezi Ks se zvětšují s mírou desagregace (Ks je vyšší na úrovni kraje, okresů a nižších celků, jako jsou SO ORP, než u samostatných měst a obcí).

Tabulka 64 – Koeficient spolupráce Ks die administrativního členění území

Region	Ks (minimum)	Ks (maximum)	$\Delta$ Ks	$\sigma$ Ks	Trend
Okres	3,54	5,28	1,75	4,64	↑
ORP	2,64	5,52	2,88	4,56	
Město	0	9	9	5,55	↑
Městys	2	7	5	5,32	
Ostatní obce	0	8	8	4,44	

Zdroj: Vlastní výzkum.

- trendem posledních let je rapidní pokles zájmu o spolupráci obcí se subjekty jiných států (z 8,52 % v roce 2007 na 3,38 % v roce 2014) a rozpad některých dosud realizovaných způsobů kooperace (např. přeshraniční impulzní centra GIZ),
- proces vzniku a rozvoje spolupráce obcí postupuje v následujícím sledu: zapojení okolních obcí → zapojení dalších subjektů → vytváření národních struktur spolupráce → vytváření spolupráce se zahraničními subjekty,
- v Jihočeském kraji je možné v oblasti spolupráce obcí identifikovat pomocí shlukové analýzy 4 různé typy území se značnými diferencemi (kooperačně slabé a stagnující území, kooperačně dynamicky se rozvíjející území, kooperačně vyspělé území, kooperačně průměrné území s vysokým potenciálem růstu), v případě komparace regionů jen na bázi velikosti Ks lze regiony členit např. na regiony se slabou, průměrnou a nadprůměrnou úrovní spolupráce,
- několika analýzami byla v oblasti spolupráce obcí 2 hlavní problémová území kraje: Českobudějovicko (bezprostřední okolí Českých Budějovic) a Jindřichohradecko (zejména v periferních regionech na hranici s Krajem Vysočina),
- jako jádrové regiony rozvoje spolupráce obcí v Jihočeském kraji byly identifikovány města Strakonice, Dačice, Prachovice, Třeboň a jejich okolí,
- z pohledu spolupráce obcí byl v Jihočeském kraji dosažen nejvyšší 4. vývojový stupeň snižování rozdílů mezi regiony – prostorová integrace, růst vzájemné propojenosti a závislosti, což potvrzují změny koeficientu spolupráce Ks v letech 2007 a 2014.

Je zřejmé, že města a obce čelí v současnosti celé řadě palčivých problémů, jejichž úplné vyřešení stojí mimo možnosti tohoto státu. K jejich řešení by mohla úspěšně napomoci právě spolupráce obcí, jejíž potenciál není stále dosud plně využit, a proto autor stanovil na základě reflektování výsledků realizovaného výzkumu celkem 12 doporučení, jejichž naplnění by výrazným způsobem napomohlo využívání municipální kooperace nejen v celé ČR, ale samozřejmě i v regionu Jihočeského kraje:



1. zlepšit vzájemnou součinnost odpovědných zainteresovaných orgánů (ČSÚ, CRR ČR, MMR, KÚ, ÚÚR) a systematizovat sledování dat (rozsah, obsah, struktura, smysluplnost apod.) týkajících se spolupráce obcí → odstraněním duplicitního a nesystémového sledování dojde k výrazné úspoře veřejných finančních prostředků a zlepšení tzv. místní znalosti,
2. jasně definovat koncepci spolupráce obcí v podmínkách České republiky a její roli při reformě veřejné správy reagující na vývojové trendy municipalit a promítnout ji do příslušných strategických rozvojových dokumentů namísto neustálého hledání a vytváření variant řešení stávající situace (konkrétní podpora by mohla být realizována např. daňovým zvýhodněním kooperujících subjektů atd.),
3. nevytvářet zcela nové způsoby spolupráce obcí, ale prohloubit dosavadní realizované způsoby spolupráce obcí, případně efektivněji využívat dosud příliš nevyužívané způsoby spolupráce obcí (např. Evropské seskupení pro územní spolupráci),
4. systémově podporovat zejména zkvalitňování sociálního kapitálu → např. způsoby spolupráce obcí reprezentující rozvoj daného zájmového území (na bázi mikroregionů či místních akčních skupin) a přípravu společných rozvojových regionálních i nadregionálních projektů,
5. preferovat formy a způsoby spolupráce obcí vycházející z principů bottom-up iniciativy a dobrovolnosti → dlouhodobě udržitelná kooperace,
6. vzhledem k výsledkům koeficientu spolupráce Ks v území by bylo vhodné zjednodušit přístup malých a „ohrožených“ venkovských obcí k národním a evropským finančním zdrojům (např. prostřednictvím vzniku center sdílených služeb díky úspoře finančních prostředků za zpracování a administraci projektů, možnostmi předfinancování projektů atd.), aby bylo podpořeno zabezpečení základních funkcí obcí a realizace výkonu veřejné správy,
7. kompenzovat nedostatek evropských finančních prostředků alokovaných jen do vybraných oblastí či zpožděných pozdním zahájením čerpání vznikem „náhradních“ národních finančních zdrojů či opatření,
8. motivovat obce a eliminovat překážky spolupráce obcí (zejména v podobě nedostatku finančních prostředků, rostoucí administrativní náročnosti a častých legislativních změn → hypertrofie práva atd.) např. prostřednictvím vhodně nastavených finančních grantových schémat s prvky adicionality a koncentrace (viz např. certifikované oblasti cestovního ruchu), případně jinými administrativními a komunikačními nástroji,

9. zlepšit metodickou a poradenskou podporu obcí, svazků obcí či jiných forem kooperace ze strany státu a nahradit tak „chybějící“ mezičlánky územní samosprávy,
10. transferovat a implementovat příklady dobré praxe a zahraniční zkušenosti – zde je vhodnější získávat zkušenosti zejména ze států, kde mezi 50.-90. léty 20. století neproběhlo administrativní slučování municipalit nebo kde nebyla reforma územní veřejné správy úspěšně realizována,
11. akcentovat nové přístupy, postupy a koncepty v oblasti regionálního rozvoje (integrované přístupy, participativní metody apod.) a prostřednictvím výměny zkušeností mezi zainteresovanými obcemi a dalšími shareholdery, stakeholdery a placeholdery eliminovat nejčastější diskrepance a paradoxy spolupráce obcí v ekonomické, informační, koncepční, strategické, kooperační a rozvojové rovině,
12. na municipální úrovni hledat a identifikovat nové možné oblasti kooperace obcí respektujících princip subsidiarity (např. oblast vodohospodářství, sociálních záležitostí, odpadů, školství → svazkové školství), v nichž dosud není spolupráce obcí využívána vůbec nebo zcela nedostatečně, aby byly problémy území řešeny komplexně a koordinovaně tak, aby se realizující subjekty vyvarovaly dílčích či nekonzistentních řešení.

Samostatným doporučením, nemajícím přímo vliv na spolupráci obcí, ale na vlastní fungování obcí, je reflektovat v oblasti veřejné správy v dostatečné míře koncept digitální ekonomiky a závazky vyplývající z *Akčního plánu pro rozvoj digitálního trhu* (např. v podobě elektronizace veřejné správy aplikačním využitím konceptů Smart Administration, Smart City, Smart Governance, Smart Region, Smart Data apod.).

Budoucí další výzkum spolupráce obcí by se měl dle autora především koncentrovat na význam sociálního kapitálu při rozvoji regionální ekonomiky, stejně jako na zkoumání vzájemných vztahů obcí I., II. a III. stupně a jejich konkrétní role (právní i faktické) v rozvoji území. Zjištěné výstupy budou cenným inputem pro další navazující výzkum zaměřující se na efektivitu podpory spolupráce obcí (např. v souvislosti se stanovením vnitřních a vnějších faktorů efektivit spolupráce obcí) a jejich multiplikačních a synergických efektů tak, aby byly lépe a hlouběji popsány věcné a prostorové vazby kooperace municipalit jako klíčového faktoru vyváženého střednědobého a dlouhodobého socioekonomického rozvoje území regionální ekonomiky, respektive celé společnosti.

Sumarizujeme-li závěrem tuto práci, je možné kromě vlastního naplnění cíle (*na základě primárního a sekundárního výzkumu identifikovat úroveň sociálního kapitálu, tj. úroveň spolupráce obcí, na příkladu Jihočeského kraje po skončení programovacího období 2007-2013, vymezit její přínos pro rozvoj území při zohlednění další udržitelnosti v programovacím období 2014-2020*) a ověření stanovených hypotéz definovat a strukturovat i jednotlivé přínosy práce – v teoretické, vědecké, pedagogické i praktické rovině.

Teoretické přínosy práce:

- ✓ Vzhledem k terminologické nejednotnosti je přínosem práce vymezení jednotlivých kooperativních vztahů v regionálním rozvoji.
- ✓ Zpracování přehledu způsobů řešení dané problematiky v ČR i zahraničí, včetně historických změn počtu municipalit ve vybraných evropských zemích.
- ✓ Návrh nového členění forem a způsobů spolupráce obcí v ČR reflektující dosavadní vývoj v oblasti spolupráce obcí.
- ✓ Charakteristika nejvýznamnějších forem a způsobů spolupráce obcí využívaných v ČR,
- ✓ Zhodnocení vybraných strategických a koncepčních dokumentů ČR na období 2007-2013 a 2014-2020 z hlediska spolupráce obcí.

Vědecké přínosy práce:

- ✓ Návrh metodického postupu měření sociálního kapitálu a klasifikace municipalit dle intenzity spolupráce obcí.
- ✓ Prokázání vzájemných vztahů a souvislostí proměnných v oblasti spolupráce obcí a sociálního kapitálu obcí.
- ✓ Stanovení pyramidálního modelu jednotlivých způsobů spolupráce obcí od základních k vyšším způsobům kooperace obcí (analogie k Maslowově hierarchii potřeb).
- ✓ Rozvoj metod a technik výzkumu sociálního kapitálu.

Přínosy práce pro pedagogickou oblast:

- ✓ Využití publikovaných i nepublikovaných materiálů, metodických postupů a statistických výstupů při výuce a inovaci existujících tematicky vhodných předmětů na všech stupních studia ekonomických univerzit a vysokých škol.
- ✓ Prakticky orientované výsledky výzkumu lze uplatnit v kurzech celoživotního vzdělávání např. ve Vstupním vzdělávání pracovníků veřejné správy a Vzdělávání vedoucích úředníků a vedoucích úřadů územně samosprávných celků (dle zákona č.

312/2002 Sb., o úřadních územních samosprávných celků a o změně některých zákonů, § 27) v oblasti ekonomiky a financí ve veřejné správě a regionální a strukturální politiky EU.

Praktické přínosy/výstupy práce:

- ✓ Návrh vlastního metodického postupu klasifikace municipalit dle intenzity spolupráce obcí a jeho realizace na příkladu Jihočeského kraje.
- ✓ Možnost využití koeficientu spolupráce při měření sociálního kapitálu (na bázi četnosti spolupráce obcí),
- ✓ Kategorizace 623 municipalit Jihočeského kraje dle intenzity spolupráce obcí, stanovení „problémových území“ a potenciálních „os rozvoje“ regionu.
- ✓ Komparace a zhodnocení změn podílu/významu jednotlivých forem spolupráce obcí v letech 2007-2014 na příkladu Jihočeského kraje.
- ✓ Zhodnocení efektivity využití finančních prostředků EU v oblasti spolupráce obcí.
- ✓ Identifikace finančních a jiných dopadů spolupráce obcí na rozvoj municipalit Jihočeského kraje.
- ✓ Návrh zefektivnění a optimalizace postupů statistického sledování spolupráce obcí ze strany veřejné správy.
- ✓ Identifikace předpokladů a překážek dalšího rozvoje spolupráce obcí, včetně nastínění dalšího pravděpodobného směřování ČR.
- ✓ Návrh opatření k podpoře spolupráce obcí v ČR.
- ✓ Možné využití výsledků práce při stanovení budoucích priorit a potřeb rozvoje regionu v rámci *Akčního plánu rozvoje Jihočeského kraje a IPRÚ České Budějovice* (autor se podílel na vzniku a průběžné aktualizaci strategických dokumentů).
- ✓ Možnost dále využít získaná statistická data ze strany odborných pracovišť, např.:
  - Oddělení regionálních analýz a informačních služeb Českého statistického úřadu,
  - Oddělení regionálních informací Centra pro regionální rozvoj ČR,
  - Odbor regionální politiky Ministerstva pro místní rozvoj ČR,
  - Odbor regionálního rozvoje, územního plánování, stavebního řádu a investic Krajského úřadu Jihočeského kraje,
  - Odbor rozvoje a veřejných zakázek Statutárního města České Budějovice,
  - Ústav územního rozvoje v Brně,
  - regionální rozvojové agentury apod.

## **Doslov**

*Nikdy nepochybujte o tom, že by mald skupina přemýšlivých, odhodlaných lidí mohla změnit svět. Ve skutečnosti je to jediná věc, která ho kdy změnila.*

*Dr. Margaret Meadová, americká antropoložka*

Spolupráce obcí se díky společenským změnám v roce 1989 stala spolu s obnovou místní samosprávy jednou z nejvýznamnějších pozitivních změn, které české obce v uplynulých více než 25 letech potkaly. Za tu dobu si prošla spolupráce obcí celou řadou zásadních strukturálních proměn, jež z původně ojedinělého způsobu kooperace vytvořily masový fenomén zasahující v roce 2016 až na výjimky skoro všechny obce. Překotný vývoj spolupráce obcí zejména po roce 2000 znamenal sice velký nárůst počtu forem a způsobů spolupráce obcí a tím i širokou nabídku pro zapojení obcí, na druhé straně se systém poměrně zkomplikoval a zneřehlednil, takže některé obce využívají jen základní formy a způsoby spolupráce bez ambice posunout úroveň spolupráce obcí na kvalitativně vyšší úroveň, která sice poměrně dobře funguje v oblasti samosprávné působnosti obcí, nikoliv však v oblasti přenesené působnosti obcí. A zde je nutné si položit otázku, jestli vlastně vůbec chceme, aby obce spolupracovaly...

Vztah sociálního kapitálu a spolupráce obcí můžeme považovat za mimořádně významný prvek managementu rozvoje území s potenciálním využitím na vybraných stupních veřejné správy. Spolupráce obcí ale není univerzálním a všespasitelným lékem na všechny neduhy municipalit, navíc vyžaduje existenci kvalitního sociálního kapitálu, který díky angažovanosti, spolupráci a důvěře napomáhá rozvoji regionu. Kooperace představuje pro všechny malé i velké obce jen možnost, které mohou, ale i nemusí, využít. Bohužel i navzdory mnohaletému využívání různých forem spolupráce obcí se jedná v České republice o stále nedoceněný prvek rozvoje regionální a municipální ekonomiky, který díky sociálnímu kapitálu umožňuje efektivně překonávat obcím své různé hendikepy ve více či méně formalizovaných strukturách kooperace.

Tato práce vzniká a reflektuje dobu na přelomu dvou programovacích období EU – 2007-2013 a 2014-2020, kdy je jasné, že se v nejbližších letech v souvislosti s celou řadou ekonomických, společenských, politických a dalších jevů odehrají na municipální úrovni stejně závažné a významné změny, jako v období po roce 1989 či před vstupem ČR do EU v roce 2004. Je jen na nás, zda budeme těmto jevům nečinně přihlížet nebo budeme jejich aktivními účastníky. Obcím, respektive státu, se přitom nabízí celá řada možností, jak řešit současné problémy municipalit – od francouzské cesty v podobě státem podporované

kooperace po islandskou municipální defragmentaci, případně je možné přijít i s ryze specifickým českým řešením kombinujícím více přístupů. Jakékoliv rozhodnutí je však lepší variantou než „nicnedělání“, které by mohlo mít zcela zásadní a existenční dopady zejména na menší venkovské obce. Než k němu ale dospějeme, je třeba si položit a zodpovědět následující 4 otázky, na které se snaží odpovědět i tato práce:

- Jakým způsobem řešit problémy obcí vyplývající z roztržité sidelní struktury?
- Jaké jsou dosavadní zkušenosti z realizace různých forem a způsobů spolupráce obcí?
- Jak podpořit další rozvoj spolupráce obcí v ČR?
- Jak zvýšit úroveň sociálního kapitálu v ČR?

Přijetí rozhodnutí o dalším směřování spolupráce obcí a (ne)existenci malých municipalit přinese natolik zásadní a hlavně dlouhodobé změny zejména pro venkovské regiony, že by toto rozhodnutí mělo být nade vše pochybnosti přijato jen na základě konsensuálního vyústění věcné diskuse, zájmů a požadavků všech aktérů s akcentací skutečnosti, jak již zmiňuje výše uvedený citát Margaret Meadové, že nejideálnější variantou vždy je, pokud iniciace změn vychází od lokální komunity (bottom-up přístup) než seshora od státu (top-down přístup). Nemá smysl prosazovat direktivní řešení, jejichž dlouhodobá platnost a udržitelnost je více než sporná, ale naopak podporovat participativní řešení například prostřednictvím existence nezatěžujících motivačních a iniciačních nástrojů, které mohou v delším časovém horizontu sami postupně a hlavně dobrovolně vyústit v pozdější slučování. Mobilizace nevyužitých zdrojů ekonomiky a zvyšování sociálního kapitálu může jen napomoci tomu, aby se spolupráce obcí v podmínkách České republiky opravdu etablovala jako moderní a efektivní nástroj rozvoje ekonomiky 21. století.

## SOUHRN

Ambici předložené práce *Vliv sociálního kapitálu na regionální ekonomiku na příkladu spolupráce obcí v Jihočeském kraji* je snaha představit na příkladu spolupráce obcí význam sociálního kapitálu, v jehož využívání se však v podmínkách ČR vyskytují značné rezervy. Společně se zhoršující se finanční situaci obcí vyvolává tato problematika stále naléhavěji otázky týkající se dlouhodobé udržitelnosti samostatnosti malých obcí. Stojíme tak před dilematem preference demokracie a správy věci veřejných i v malých municipalitách nebo naopak ekonomické efektivity veřejné správy. Motivací ke zpracování této práce byl proto nejen současný stav a vývoj spolupráce obcí v ČR, ale i snaha zhodnotit vývoj spolupráce obcí v uplynulých letech, protože zásadním změnám v této oblasti by měla vždy předcházet důkladná analýza a diskuse. Významnost řešené problematiky podtrhuje i skutečnost, že se ČR nachází zřejmě v posledním programovacím období (2014-2020), kdy získané prostředky z evropských zdrojů přesáhnou 20 mld. €, jedná se tak o unikátní možnost využít tyto prostředky k reformám stávajícího modelu územní veřejné správy. Potřebnost reformy vyplývá nejen z autorových analýz, ale i z názorů zástupců jednotlivých obcí, zmiňuje ji i celá řada strategických dokumentů. Nelze tak hovořit o tom, zda reforma ano či ne, ale spíše kdy a jak?

Jako každá oblast má i spolupráce obcí celou řadu výhod, nevýhod, překážek a možností, což se snaží tato práce reflektovat v celkem 7 hlavních kapitolách a podkapitolách. Výchozí teoretickou bází práce tvoří první tři kapitoly práce. Úvodní první kapitola *Teoretická východiska a souvislosti regionální ekonomie* se v obecné rovině zabývá problematikou regionální ekonomie a regionální ekonomiky. Kapitola druhá *Sociální kapitál v regionální ekonomice* v návaznosti na první kapitolu charakterizuje tzv. neokapitál – sociální kapitál, jeho historii, konceptualizaci, formy, způsoby měření apod. Koncept sociálního kapitálu, ovlivňující významně ekonomický vývoj a zejména ekonomický růst, patří mezi moderní přístupy v oblasti rozvoje regionální ekonomiky, který se zabývá studiem sociálních sítí, vztahů, důvěry, normami a hodnotami. Třetí kapitola *Management spolupráce, partnerství a participace* se již orientuje přímo na oblast spolupráce obcí definováním jednotlivých kooperativních vztahů v rozvoji regionální ekonomiky, dále je obširně charakterizován význam a důvody spolupráce, vývoj podmínek spolupráce a její legislativní aspekty. Čtvrtá kapitola *Cíl práce a metaúčetní přístup k hodnocení spolupráce obcí* tvoří nezbytné intermezzo mezi teoretickou a praktickou částí specifikující cíl, očekávané přínosy práce a výzkumné hypotézy. Zformulován je vlastní metodický postup řešení práce (měření sociálního kapitálu), způsoby hodnocení spolupráce

obci a občanské a technické vybavenosti obci, což je zakončeno přehledem všech základních informačních zdrojů dat, jež se staly nezbytnými prameny ke zpracování této práce a analýz spolupráce.

Pátá kapitola *Vývoj spolupráce obcí na příkladu vybraného území Jihočeského kraje v letech 2007-2014* se věnuje vývoji vybraných (statisticky sledovatelných) forem spolupráce obci v letech 2007-2014 ve zkoumaném regionu, kterým byl v tomto případě Jihočeský kraj. Inovativnost výstupů této kapitoly spočívá zejména v tom, že takto komplexní a rozsáhlý přehled nebyl dosud v této oblasti zpracován. Jihočeský kraj byl jakožto zkoumaný region zvolen díky optimálním podmínkám pro rozvoj různých způsobů spolupráce obci (nízká hustota zalidnění, fragmentovaná sídelní struktura, fyzicko-geografická poloha atd.), region tak může být vhodným modelovým příkladem pro ostatní české mikroregiony, mezoregiony či makroregiony. Hodnocené časové období let 2007-2014 je vzhledem ke své délce dostatečné období, na jehož základě je již možné identifikovat střednědobé a dlouhodobé tendence vývoje zkoumaného jevu. Vzhledem k záměrně zvolenému překryvu zkoumaného časového období s programovacím období 2007-2013 došlo i k posouzení úspěšnosti finančních intervencí z národních a evropských zdrojů v této oblasti. Šestá kapitola *Analýza spolupráce obcí v Jihočeském kraji* základními i pokročilými statistickými metodami analyzuje vývoj spolupráce obcí v Jihočeském kraji v letech 2007-2014. Klíčovou částí je prezentace výpočtu a hodnocení spolupráce obcí pomocí tzv. koeficientu spolupráce  $K_s$ . Rozkrytí vzájemných vazeb a souvislostí je věnována závěrečná pasáž kapitoly šesté, k čemuž byla využita i metoda shlukové analýzy. Doplnění celé práce poskytuje sedmá kapitola *Reflexe vybraných problémů managementu spolupráce obcí*, která akcentuje nejvýznamnější problémy/otázky, jež autor při zpracování této práce identifikoval – např. rozporuplná kvalita informačních zdrojů, specifika spolupráce obcí v regionech, role sociálního kapitálu, předpoklady a překážky spolupráce obcí, diskuze ohledně udržitelné samostatnosti obcí v ČR a paradoxů spolupráce obcí. Závěr práce pak přináší sumarizaci všech autorem zjištěných poznatků potvrzujících roli a význam sociálního kapitálu na příkladu spolupráce obcí. Stěžejní výstupy realizovaného výzkumu představuje zejména originální datová báze spolupráce obcí, návrh typologie způsobů a forem spolupráce obcí v ČR, nový způsob hodnocení spolupráce obcí pomocí koeficientu spolupráce  $K_s$  a možnosti jeho aplikačního praxeologického využití (např. měření úrovně sociálního kapitálu).



## SUMMARY

The ambition of the habilitation thesis *Impact of Social Capital on Regional Economics on the Example of Cooperation among Municipalities in the South Bohemian Region* is to make an attempt to present the importance of social capital on the example of cooperation between municipalities, because there are major reserves in the application of social capital in the Czech Republic. Together with the worsening financial situation of municipalities, this problem area gives rise to many questions regarding long-term sustainability of autonomy of small municipalities. We are facing the dilemma whether to prefer democracy and autonomy even in small municipalities or economic effectiveness of public administration. Motivation to write this thesis was thus not only the current situation and the development of municipal cooperation in the Czech Republic but also effort to assess the development of municipal cooperation in the Czech Republic in the past, because major changes in this area should take place only after profound analysis and discussion. The significance of this area is underlined by the fact that the Czech Republic most likely finds itself in the last programme period (2014-2020) in which EU structural funds available to the Czech Republic exceed € 20 billion. This period thus offers a unique chance to use these funds to reform the current model of regional public administration. The need for reform is obvious not only from the author's analyses, but also from opinions of representatives of individual municipalities; it is also mentioned in a whole number of strategic documents. The question thus is not whether to reform or not but rather when and how.

Like every field, cooperation between municipalities offers a number of advantages, disadvantages, obstacles and opportunities, which this paper tries to reflect in seven main chapters and sub-chapters. The first three chapters constitute the initial, theoretical basis of the paper. The first introductory chapter *Theoretical background and context of the regional economy* deals, on the general level, with the regional economy and economics. Following up the first chapter, the second chapter *Social capital in the regional economy* characterises the so-called neocapital – social capital, its history, conceptualisation, forms, measurement methods, etc. The concept of social capital, significantly affecting particularly the economic development and economic growth, belongs to modern approaches in the development of the regional economy and studies the social networks, relationships, trust, standards and values. The third chapter *Management of cooperation, partnership and participation* focuses directly on the area of municipal cooperation by defining various cooperation relations in regional economy. Further, the significance of and reasons for municipal cooperation are profoundly dealt with, as is the

development of conditions for municipal cooperation and its legislative aspects. The fourth chapter *Objective of the thesis and systematic approach to evaluation of municipal cooperation* represents the necessary intermezzo between the theoretical and the practical part, defining the objective and the expected benefits of the thesis and of the research hypothesis. The actual methodical approach of the thesis is described (measuring social capital), as are the methods of evaluation of municipal cooperation and of available civic and technical facilities in municipalities. In conclusion, all basic information and data sources are provided – they were essential sources making this thesis and the extensive analyses of municipal cooperation possible.

The fifth chapter *Development of municipal cooperation on the example of a selected area in the South Bohemian Region in the years 2007-2014* deals with development of selected (statistically observable) forms of municipal cooperation in the years 2007-2014 in the investigated region, in this case the South Bohemian Region. The innovative character of outputs in this chapter lies especially in the fact that such a complex and extensive survey has so far never been carried out in this area. The South Bohemian Region was selected due to its ideal conditions for development of various forms of municipal cooperation (low population density, fragmented settlement structure, geographical location etc.); the region can thus be a suitable model example for other Czech micro-regions, mezzo-regions or macro-regions. The evaluated time period of 2007-2014 is long enough to enable identification of middle- and long-term tendencies in the investigated phenomenon. Due to the intentionally chosen overlap of the investigated time period with the programme period of 2007-2013, evaluation of the success rate of financial interventions from domestic and European sources was possible. The sixth chapter, *Analysis of municipal cooperation in the South Bohemian Region* analyses with the use of basic and advanced statistical methods the development of municipal cooperation in the South Bohemian Region in the years 2007-2014. An essential part is presentation of calculation and evaluation of municipal cooperation using a so-called cooperation coefficient  $C_c$ . The final part of the sixth chapter deals with mutual connections and relations; also applied here has been the method of cluster analysis. The seventh chapter *Reflection of selected problems of municipal cooperation management* represents a complement of the whole thesis. It accents the most significant problems which the author identified during work on this thesis – e.g. the inconsistent quality of information sources, the specific nature of municipal cooperation in regions, the role of social capital, prerequisites and obstacles related to municipal cooperation, discussion about sustainable autonomy of municipalities in the Czech Republic and paradoxes of municipal

cooperation. In the conclusion, there is a summary of all findings made by the author that confirm the role and significance of social capital on the example of cooperation among municipalities. The crucial output of the research done is above all the unique database of municipal cooperation, a proposal of categorization of forms and methods of cooperation among municipalities in the Czech Republic, a new method of evaluation of municipal cooperation using a cooperation coefficient  $C_c$  and possibilities of its further application (e.g. measuring of social capital).

## PŘÍLOHY

### Příloha I – Spolupráce obcí v zahraničí

V některých evropských zemích je spolupráce obcí fenomén starý jako sama obec, významnějším způsobem a v nejrůznějších formách se však začala v Evropě postupně rozvíjet od roku 1950 až do současností, kdy se stala spoluprací víceúčelovou. Někde je spolupráce zákonnou povinností, kdy zákon upravuje úkoly a kompetence, v několika evropských zemích byla zase spolupráce obcí výsledkem přesvědčování, pobídek a právních požadavků (HULST, MONTFORT, 2007). Konkrétní příklady velkých evropských států a států sousedících s ČR viz tabulka níže.

Tabulka 65 – Přehled dílčích charakteristik vybraných států EU a forem spojování obcí

Státy	Státní zřízení	Počet obyvatel (v mil.)	Rozloha v km <sup>2</sup>	Hustota zalidnění km <sup>2</sup> /ob.	Průměrný počet obyvatel obce	Formy spojení obcí
Francie	unitární republika	65,33	543 965	120	1 770	spolupráce obcí + slabá integrace
Itálie	unitární republika	59,39	301 340	197	7 470	spolupráce obcí + integrace
Německo	federativní republika	81,84	357 022	229	7 080	spolupráce obcí + integrace ne na celém území
Rakousko	federativní republika	8,44	83 871	101	3 560	integrace ne na celém území
Slovensko	unitární republika	5,40	49 035	110	1 850	spolupráce obcí
Švédsko	konstituční monarchie	9,48	449 964	21	32 340	integrace
Velká Británie	konstituční monarchie	63,26	243 610	260	152 680	větší orientace na provázanost s vyššími správními celky

Zdroj: HALÁSEK, 2006 in GALVASOVÁ, 2007a, s. 125, vlastní úprava.

Formy spolupráce obcí lze členit dle celé řady hledisek, a přestože ani zde neexistuje jednotné univerzální členění/klasifikace, zásadní je vždy vazba mezi formou spolupráce a jejím účelem. Patrné jsou i rozdíly z hlediska jednotlivých zemí (přístupů), kdy například KURTZ, 2006, s. 7, nachází v rámci spolupráce obcí ve Spojených státech amerických čtyři hlavní přístupy: neformální spolupráci (Handshake Agreements), spolupráci dle zákona č. 177/2006, spolupráci v rámci Rady samospráv (Councils of Governments) a společenství obcí (Joint Authorities). Většina obcí zde má zkušenosti s jedním nebo více z těchto přístupů, nejčastěji pak s neformální spoluprací. Při organizování této spolupráce musí být vždy stanovena konkrétní odpovědnost, časový plán a alokace nákladů.

Moldavský autor STANEK, 2012, na spolupráci obci nahlíží z pohledu dobrovolnosti, kdy rozlišuje jen spolupráci dobrovolnou a (polo)povinnou, vzhledem k tomu, že se zde začíná spolupráce obci teprve formovat, není zde k dispozici podrobnější systém klasifikace. Velmi obecně rozlišují spolupráci obci i chorvatští autoři PODOLNJAK, et al, 2010, s. 11, kteří při charakteristice modelů spolupráce obci rozlišují historické souvislosti, počty obcí a systémy veřejné správy jednotlivých evropských zemí:

1. jihoevropský model s fragmentovanou municipální strukturou (např. Francie a Španělsko),
2. model administrativní spolupráce (např. Německo, Velká Británie),
3. středoevropský model zemí s tranzitivní ekonomikou (např. Česká republika, Slovensko, Maďarsko).

Výše uvedené modely se vzájemně ovlivňují a prolínají, v žádné zemi tak nenajdeme jeho čistou podobu.

Francouzský odborník HERZOG, 2008, člení spolupráci obci na tři kategorie:

- neformální,
- funkční (např. technická, politická, flexibilní),
  - smlouva,
  - nevládní nezisková organizace,
  - obchodní společnost,
  - veřejnoprávní subjekt s jednoúčelovým zaměřením,
- teritoriální (administrativní a polická, blízká samosprávě)
  - veřejnoprávní subjekt s víceúčelovým zaměřením,
  - plnohodnotná samospráva.

Odlíšné členění spolupráce volí jini francouzští autoři (KOLEKTIV AUTORŮ, 2007, s. 26), kteří rozlišují v obecné rovině spolupráci v rámci jednotlivých sektorů:

- veřejnoprávní subjekty,
- soukromoprávní subjekty,
- PPP partnerství,
- spolupráce založená na geografických charakteristikách (není založena na právní formě či zvláštních charakteristikách, ale v umístění – spolupráce venkova vs. měst).

Zaměříme se na Francii blíže, neboť je to v oblasti spolupráce obci často zmiňovaný model. Ve Francii existuje nyní 36 697 obcí, které se velmi často sdružují za účelem kvalitního výkonu samosprávné působnosti i přenesené státní správy při zachování své identity. Tento systém je pro ČR přijatelnější než slučování obcí, které proběhlo např. v

sousedním Sasku. Francouzský model je českému historickému uspořádání sídel velmi blízký. Vznikaly zde různé struktury spolupráce obcí: ve venkovských oblastech to byla sdružení či spolky obcí, ve velkých aglomeracích podle okrsků se řešily problémy např. v hromadné dopravě, údržbě komunikaci, požární ochraně. Do roku 1998 se toto dalo pouze na dobrovolném sdružování, ale situace se stávala velice složitou, vznikaly různé druhy sdružení – pouze za jedním účelem, ale i za více účely. Docházelo k tomu, že na jednom území působilo několik sdružení, ale v každém nebyly všechny obce. Situace byla velice nepřehledná. V roce 1998 proto ministr vnitra rozhodl o zjednodušení systému a vznikly tři stupně spolupráce obcí (KNOBOVÁ, 2003): sdružení městských obcí (nad 200 000 obyvatel), sdružení aglomerací (nad 50 000 obyvatel) a sdružení obcí.

V Itálii je sídelní struktura rovněž značně rozdrobená (tři čtvrtiny obcí mají pod 5 tis. obyvatel). Spolupráce na místní úrovni proto výrazně přispívá k zajištění veřejných služeb. Velkou část administrativy dříve vykonávaly místo obcí speciální agentury nebo odvětvové úřady a teprve v 70. letech 20. století byly tyto úkony převedeny na obce. Existují tři druhy působnosti: v oblasti sociálních služeb (bydlení, školství, kultura, zdravotnictví atd.), ekonomiky (obchodní aktivity, zemědělství, turistika) a využití území obce (veřejné práce, místní doprava, územní plánování apod.). V Itálii nalezneme celkem 7 forem spolupráce obcí (BOLGHERINI, 2011): úmluvy (Convenzioni) a dohody (Accordi); územní uskupení (Patti territoriali) a územní plány (Piani di area), konsorcia (ConSORZI), svazky obcí (Unioni di Comuni) a horská společenství (Comunità Montane). První skupina (úmluvy, dohody, uskupení a plány) jsou formy bez právní subjektivity, které jsou charakterizovány určitou flexibilitou a monotematickým zaměřením, což v některých případech naznačuje politicky orientovaný záměr, zejména v souvislosti se sociální a zdravotní oblastí (BALDINI, 2009, s. 32). Konsorcia jsou bezesporu nejstarší formou spolupráce obcí (FEDELE a MOINI 2006, VANDELLI, 2011), velmi formalizované a vysoce institucionalizované, zahrnují většinou monotematicky orientovanou spolupráci při zajištění veřejných služeb stejně jako meziobecní či víceúrovňové formy spolupráce (mezi obcemi a provinciemi). Svazky obcí jsou místní orgány oprávněné členskými obcemi poskytovat některé veřejné služby a zajišťovat územní úkoly, ale jsou také formou velmi podporovanou nedávným legislativním vývojem. Horská společenství jsou tradiční formou spolupráce obcí v Itálii, vychází ze specifických geografických podmínek (v tomto případě horské oblasti). Horské společenství mají mnoho společného se svazky obcí, v obou případech jsou orgánem veřejné správy s právní subjektivitou, zatímco ostatní formy

spolupráce obcí nejsou. Popularitu spolupráce obcí v Itálii v posledních letech dokládá skutečnost, že v roce 1999 zde bylo pouhých 16 svazků obcí, v roce 2010 to bylo již 322.

Komplexněji charakterizují spolupráci obcí němečtí autoři (viz např. SCHMIDT, 2005, FRICK a HOKKELER, 2008, SCHADLY, 2008, atd.), jejich přístup je kombinací již zmíněných francouzských přístupů – pohybují se od neformální spolupráce a soukromoprávních forem spolupráce (a.s., s.r.o., soukromoprávní smlouvy a sdružení), oboje často využívaných, k institucionalizované veřejnoprávní spolupráci, posledně jmenovanou formu spolupráce lze dále konkretizovat a rozčlenit dle BOLGHERINIOVÉ, 2011, na tři hlavní skupiny forem spolupráce:

- Nejvolnější formy jako je obecní pracovní společenství (Kommunale Arbeitsgemeinschaft), zvláštní pracovní společenství (besondere Arbeitsgemeinschaft), územní kooperace (sousedské sdružení – Nachbarschaftsverband, regionální plánování nebo multisektorový přístup společenství obcí), všechny z nich jsou zřízeny jednoduchou soukromoprávní nebo veřejnoprávní smlouvou mezi obcemi.
- Více strukturovaná řešení jsou správní nebo účelová sdružení druhé skupiny, z nichž nejznámější a také nejpoužívanější jsou öffentlich-rechtliche Vereinbarungen, veřejnoprávní smlouva nebo dohoda mezi obcemi k poskytování a plnění veřejných služeb. Hlavním rysem těchto forem spolupráce obcí je, že nevyžadují zřízení nové administrativní formy. Více institucionalizovanou formou spolupráce obcí v rámci stejné skupiny jsou účelové svazky obcí (Zweckverbände), které jsou právníckou osobou a druhou nejpoužívanější formou spolupráce obcí v Německu, kombinující ekonomické aspekty s aspekty zajištění veřejných služeb. Těmto subjektům mohou být poskytnuty práva kompletně, exkluzivně a nezávisle zajišťovat veřejné služby (jedná se o plnohodnotný přenos kompetencí od členských obcí na svazek a může zahrnovat jednoúčelovou spolupráci jako zásobování vodou, dopravu apod.). Zweckverbände jsou účelové svazy samosprávných obcí (i když mohou také zaměstnávat zaměstnance veřejného sektoru), ale nejsou územním správním orgánem. Každá spolková země však může stanovit, že každý takovýto účelový svaz musí spravovat záležitosti vyhrazené mu zákonem (gesetzlichen Zweckverbände).
- Nové orgány veřejné správy (sloučení, splynutí či fúze obecních úřadů, jakož i mezí obcemi a administrativními jednotkami), které představují třetí skupinu a jsou nejsilnější formou spolupráce obcí, což vyžaduje vytvoření nového orgánu veřejné

správy s vlastními politickými a správními pravomocemi a odpovědnosti (bez ohledu na pokračující existenci jejich členských místních úřadů) – bližší viz HEINZ, 2007, s. 104. Podle odhadu z roku 2009 bylo v Německu nově vytvořeno okolo 1 708 těchto aktivních meziobecních orgánů (WOLLMANN, 2010, s. 271).

Meziobecní a regionální spolupráce je tak dle SCHNABELA, 2012, v Německu už zavedeným institutem. V jednotlivých systémech regionální a místní úrovně (spolupráce obcí – obce a okresy, spolupráce v zájmovém území velkých měst – Stadt-Umland-Kooperation, regionální spolupráce – bezprostředně pod úrovní spolkové země (subnationale Ebene)) se však uplatňuje s rozdílnou intenzitou a v rozdílných prostorových uspořádáních. Rovnocennou náhradou spolupráce obcí je do jisté míry územní reforma. Ovšem i tato strategie má své omezení. Zejména u smíšených územních celků totiž vždy zůstává část úkolů, které interně vyřídit nelze. Platí to zejména pro technickou infrastrukturu (zásobování pitnou vodou, odkanalizování odpadních vod, pozemní komunikace nebo systém nakládání s odpady).

V Rakousku se obce rozhodují pro společné plnění svých úkolů primárně z ekonomických důvodů – zvláště v Rakousku je mnoho obcí velmi malých. Jsou zde právní předpisy o povinných svazech (sdruženích obcí), jakož i o zákonem zajištěných podporách pro spolupráci obcí jiných územních uskupení (především finanční povahy). Zákonné podklady na všech úrovních veřejné správy, které umožňují spolupráci obcí, jsou velkého významu. Tyto úpravy by neměly ke spolupráci nutit, nýbrž ji pouze podporovat. Princip dobrovolnosti je důsledně dodržen. Může být např. ustanoven program pro podporu spolupráce obcí, který nabídne pobídky různého druhu. Obecně ale zde platí, že nejlepší je připravit výhodné podmínky pro rozvoj spolupráce obcí. Získané zkušenosti pak jednoznačně ukazují, že uvolnění finančních prostředků působí vždy jako pozitivní motivační faktor. Je nutno ovšem zvážit, že finanční podpora bude muset být dlouhodobě garantována a zároveň provázána s co nejméně byrokratickými pravidly (MINISTERSTVO VNITRA ČR, 2006, s. 5).

Sídelní strukturu Slovenska ovlivňuje řada faktorů jako například členitý reliéf Slovenska, historie osídlování Slovenska, rozvoj ekonomických aktivit a jejich soustředění do vybraných lokalit, ale hlavně integrace obcí v období socialismu a následně dezintegrace způsobená zavedením demokratických prvků do řízení a správy státu po roce 1990. Procesy integrace obcí, které dominovaly během posledních čtyř desetiletí minulého století, byly součástí tzv. socialistické přestavby sídelní struktury země.



Zatímco v roce 1950 bylo na Slovensku celkem 3 344 obcí, v roce 1989, na sklonku předchozího režimu jich bylo již jen 2 669, což byl nejnižší stav počtu obcí na Slovensku v novodobé historii. Za celé období 1950-1989 se tak zredukoval počet obcí téměř o 20 %. Po celospolečenské změně začátkem 90. let docházelo v sídelní struktuře na Slovensku k navrácení do původního stavu a procesy dezintegrace byly nejvýraznější (TICHÝ, 2005). Za období 1990-1999 na Slovensku dle BERČÍKA a LOVECKÉHO, 2003, s. 49, vzniklo rozdělením 267 nově zřízených obcí, které měly 191 821 obyvatel. Značná část z nich byla už samostatnými obcemi v blízké, respektive v dávné minulosti. V současnosti je v SR již 2 891 obcí. Slovensko zvolilo v roce 1990 zákonem o obecním zřízení jiný systém místní veřejné správy, a síce oddělení státní správy a samosprávy a také přímou volbu starosty. Ale i tady je východiskem z obtížné situace malých obcí spolupráce obcí. Týká se však nejen samosprávných funkcí, ale i přenesené působnosti (VAJDOVÁ, ČERMÁK, ILLNER, 2006, s. 43). Spolupráce obcí na Slovensku je dle NIŽŇANSKÉHO, et al, 2009, s. 17, řešena povinným sdružováním ze zákona anebo na dobrovolné bázi, na základě svobodného rozhodnutí obce. Z geografického hlediska mohou existovat minimálně tři formy: spolupráce v rámci venkovského osídlení, spolupráce měst a obcí v okolí a spolupráce městských částí v rámci velkých měst. Koncepce decentralizace vedla ke vzniku různých forem dobrovolné spolupráce obcí cestou smluvních vztahů na bázi soukromého práva, na základě smlouvy veřejnoprávního charakteru, na bázi dohody o zřízení společného obecního úřadu, anebo vytvořením účelového svazku (sdružení) obcí. Ve smyslu zákona č. 369/1990 Zb., *o obecnom zriadení*, ve znění pozdějších předpisů, je umožněná vzájemná spolupráce obcí při výkonu samosprávné působnosti, ale i při zabezpečování přeneseného výkonu působností státní správy. Obce tuto možnost dostatečně nevyužívaly. Kompetence, které vykonávaly do roku 2002, si to buď nevyžadovaly, anebo na některé specifické působnosti obce rezignovaly. Jako důvod jejich představitelé často uvádějí, že občané tyto úkoly nevyžadují (blíže viz též KUKLIŠ, 2002).

Ve Španělsku nalezneme tři hlavní typy spolupráce obcí, které odpovídají velikostí i administrativně-správním kapacitě municipalities:

1. Mancomunidades jsou sdružení místních samospráv a patří mezi nejjednodušší formy spolupráce založená na dobrovolném základě,
2. Správní konsorcía zahrnují různé typy organizací, včetně subjektů soukromého sektoru,
3. Metropolitní oblasti, na jejichž vzniku se podílí místní úřady.

Podstatně odlišná je situace ve Švédsku, Norsku a Dánsku. Vzhledem k reliéfu severských zemí, vzhledem k velikosti obcí (zanedbatelný počet obcí do 2 tisíc obyvatel) a několikaúrovňovému systému veřejné správy není spolupráce obcí nutnou strategií obcí. Jenom Finsko, které nemá regionální samosprávu jako ostatní země, nahrazuje tuto určitým systémem kooperace obcí. Jsou vytvářeny společné obecní rady, na které obce vkládají odpovědnost za specializované služby jako zdravotnictví, ekonomický rozvoj apod. V roce 1993 bylo takových společných rad na 300, nyní jejich počet sice poklesl, ale udává se stále 200. Zdá se, že v současnosti je taková forma spolupráce zajímavá i pro ostatní severské země (VAJDOVÁ, ČERMÁK, ILLNER, 2006, s. 42).

Samospráva Velké Británie, přesto, že prošla v 20. století několika reformami, je stále založena na silných tradicích. Struktura samosprávy tomu napovídá. Anglie má v urbanizovaných územích jednostupňovou samosprávu – 36 metropolitních okresů (metropolitan districts). Kromě nich se Londýn sestává z 33 londýnských samosprávných obvodů (London boroughs). Venkovské území mají dvouúrovňový systém samosprávy – hrabství (county) a okresy (district). V některých územích byly okresy a hrabství sloučeny do jedné unitární zprávy, dnes je v Anglii 13 takových samospráv. Na příkladu Anglie je možné vidět, že samospráva této části ostrovního státu má značně odlišnou strukturu než v kontinentální Evropě. V některých hrabstvích vytvářejí samosprávy společné organizace odpovědné za policii, požární ochranu, likvidaci odpadu a územní plánování. Tyto organizace jsou právními osobami, mají tedy vlastní orgány a právní subjektivitu a jsou odpovědné za provádění dané služby na daném území. Výkonným orgánem této organizace je rada, do níž jsou jmenováni členové jednotlivými samosprávami v daném území, obvykle poměrně podle počtu obyvatel (NÍŽŇANSKÝ, et al, 2011).

Problematika integrace/desintegrace obcí patří mezi zajímavou, aktuální problematiku, ale i velmi komplikovanou problematiku, což naznačil přístup vybraných, převážně evropských, zemí ke spolupráci obcí. Zatímco ve Francii a Německu přistupují ke kooperaci spíše větší obce, v ČR se jedná naopak zejména o menší a středně velké municipality. Porovnáme-li formy spolupráce ČR (viz např. FRUMAROVÁ, 2002a, 2002b, VAJDOVÁ, ČERMÁK, ILLNER, 2006, NEJDL a ČERMÁK, 2007 nebo BINEK, et al, 2011b), tak z uvedených států nejvíce ČR koresponduje historicky právě se Slovenskem, což je dáno dle ŽÁRSKÉ, 2006, s. 8, velmi rozdrobenou strukturou osídlení, kdy se s počtem 2 883 obcí a průměrnou velikostí obce s 1 900 obyvateli zařazuje Slovensko právě před ČR a Francií.

Spolupráci obci dnes již nelze považovat za unikum několika evropských zemi, v současnosti je realizována ve většině vyspělých zemi světa. Liší se však svými formami, které odráží příslušný systém veřejné správy, právní systém státu, historicko-kulturní a další faktory. Příkladem takové různorodosti může být dle DRULÁKA, KÖNIGOVÉ a KRATOCHVÍLA, 2004, s. 4, odlišný význam NUTS regionů v Evropě – v některých zemích jsou rozhodující NUTS 1 (Belgie a Německo), v Česku naopak NUTS 3 a některé studie paradiplomacie se často zaměřují na NUTS 2 (ve Francii, Itálii nebo Rakousku). Tato různorodost se může projevit jako určitá brzda spolupráce regionů, neboť regiony zakotvené v různých národních systémech jsou často nesouměřitelné co do postavení a kompetenci, přičemž tento rozdíl nelze redukovat pouze na odlišnosti mezi státy federálními (např. Německo) a unitárními (např. Francie). Ale i přes různorodost aktérů můžeme v procesu regionalizace zaznamenat určité společné rysy, které se týkají její dynamiky a jejich motivů.

Cíl spolupráce je totiž dle JECHA a ŠTEGMANNOVÉ, 2013, vždy stejný, a to prostřednictvím spolupráce obci ve vhodně zvoleném území koordinovat poskytování základních veřejných služeb občanům, a tím docílit možných úspor ze společné činnosti, nabídky většího množství služeb při zapojení dostupných zdrojů, zajištění větší míry jejich efektivity atp. Výhodou dlouhodobé spolupráce je i společné sdílení informací a zkušeností. Mezi základní rysy účinné spolupráce patří její dobrovolnost, která však nevyklučuje (ba naopak předpokládá) různé formy opory v legislativě, jak dokládají četné zahraniční zkušenosti. Často zmiňovaným vzorem je „francouzský model“ společenství obci, které s cílem šetřit náklady často spolupracují na plnění svých samosprávných úkolů. Ekonomické důvody jsou motivem ke spolupráci malých obci také v Rakousku. Ve Švýcarsku se zase obce např. povinně ze zákona sdružují v tzv. školní obci za účelem zajišťování základního a středního školství apod.

Průměrná velikost územních samosprávných celků – obci se v jednotlivých zemích Evropy výrazně liší, zatímco v České republice je to 1 680 obyvatel/municipalitu a ve Francii 1 770, ve Velké Británii je to 152 680 obyvatel a v Dánsku 56 590 obyvatel/municipalitu.

Tato rozdílná a mnohdy velmi složitá a komplikovaná struktura je DAVEYHO, et al, 2011, s. 68, výsledkem mnoha trendů v 80. a 90. letech 20. století, mezi které patří:

- podpora rozvoje regionálních úrovní samosprávy ze strukturálních fondů po přistoupení nových států do Evropské unie,
- funkční požadavky na environmentální infrastrukturu financovanou ze strany EU,

- touha po opětovné samostatnosti municipalit v období po roce 1989 – éře násilného slučování v komunistické totalitě,
- regionální autonomie ve Španělsku,
- etnický konflikt v zemích západního Balkánu.

Finanční krize poté zaměřila pozornost na náklady související s touto institucionální „proliferací“ (množení, bujení), odhalování nákladů z hlediska zvýšených režijních nákladů, rozměňování odborných zdrojů nebo nedostatek úspor z rozsahu, na což reagovaly některé členské státy EU změnami, které v posledních letech probíhají. Zvýšenou pozornost efektivitě územních samosprávních celků ukazuje i vzorek 25 autorem zvolených evropských států v tabulce 66.

Tabulka 66 – Změny počtu municipalit ve vybraných evropských zemích v letech 1945-2011

Stát	1945-1950		1988-2002			2011			
	Rok	Počet municipalit (A)	Rok	Počet municipalit (B)	% Δ (B/A)	Počet municipalit (C)	% Δ (C/B)	Průměrný počet obyvatel obce	Průměrná rozloha obce (km <sup>2</sup> )
Řecko	1950	5 959	1992	5 922	-0,62%	325	-94,51%	34 780	406
Litva	-	-	1990	581	-	60	-89,67%	54 780	1088
Lotyšsko	1950	570	2002	542	-4,91%	119	-78,04%	18 820	543
Dánsko	1950	1 387	1992	275	-80,17%	98	-64,36%	56 590	440
Island	1950	229	1995	170	-25,76%	74	-56,47%	4 303	1394
Nizozemi	1950	1 015	1998	572	-43,65%	418	-26,92%	39 740	99
Finsko	1950	547	1993	455	-16,82%	336	-26,15%	15 960	1006
Německo	1950	25 930	1994	14 808	-42,89%	11 553	-21,98%	7 080	31
Švýcarsko	1950	3 097	1992	3 021	-2,45%	2 551	-15,56%	3 118	16
Sp. království	1950	2 028	1999	467	-76,97%	406	-13,06%	152 680	601
Estonsko	-	-	1990	254	-	226	-11,02%	5 930	200
Norsko	1950	744	1992	439	-40,99%	428	-2,51%	11 351	900
Lucembursko	1950	127	1992	118	-7,09%	116	-1,69%	4 780	24
Francie	1945	38 814	1990	36 763	-5,28%	36 697	-0,18%	1 770	17
Itálie	1950	7 781	1999	8 099	4,09%	8 094	-0,06%	7 470	37
Belgie	1950	2 669	1991	589	-77,93%	589	0,00%	18 480	52
Švédsko	1950	2 281	1992	289	-87,33%	290	0,35%	32 340	1552
Španělsko	1950	9 214	1992	8 082	-12,29%	8 116	0,42%	5 680	62
Portugalsko	1950	303	1992	305	0,66%	308	0,98%	34 540	299
Rakousko	1950	3 999	1992	2 301	-42,46%	2 357	2,43%	3 560	36
Polsko	1949	3 693	1988	2 399	-35,04%	2 479	3,33%	15 400	126
Slovensko	1950	3 344	1989	2 694	-19,44%	2 890	7,28%	1 850	17
Rumunsko	1950	6 276	1998	2 948	-53,03%	3 181	7,90%	6 740	75
Moldavsko	-	-	1988	881	-	981	11,35%	3 629	39
ČR	1950	10 877	1990	4 104	-62,27%	6 249	52,27%	1 680	13

Zdroj: Národní statistické úřady jednotlivých států, vlastní výzkum a výpočty.

Dánsko mezi léty 1992 a 2011 zredukovalo počet obcí z 275 na 98, což představuje pokles o -64,36 %. Obdobný trend však probíhal nejen ve Skandinávii, ale ve většině států Evropy. Finanční krize dala na začátku 21. století tomuto redukčnímu procesu nový impuls. Není náhodou, že mezi 5 státy s největším % poklesem obcí jsou tři ekonomicky nejvíce krizí postižené země Evropy – Island, Lotyšsko a samozřejmě Řecko, které snížilo počet municipalit do roku 2011 o -94,51 %. Cílem úspor však nemůže být jen redukce absolutního počtu municipalit, ale vytvoření větších územních samosprávních jednotek. Velká část evropských států reformou dosáhla cílového stavu, kdy počet municipalit s velikostí do 1 000 obyvatel je maximálně v řádu jednotek %, oproti tomu v České republice atakuje hranici 80 %.

Tabulka 67 – Počet municipalit velikosti do 999 obyvatel ve vybraných evropských zemích

Stát	Anglie a Wales	Litva	Bulharsko	Švédsko	Nizozemí	Dánsko	Polsko	Slovensko	Finsko	Norsko	Rumunsko	Itálie	Estonsko	Španělsko	Lotyšsko	Maďarsko	Slovensko	Francie	ČR
<b>% municipalit s velikostí pod 1 000 obyvatel</b>	0	0	0	0	0,2	0	0	3	5	4	2	24	9	61	32	54	68	77	78

Zdroj: HAUS, HEINELT, STEWART, 2004, s. 106, vlastní úprava.

Větší municipality by měly utrácet menší část svých zdrojů na administrativní režijní náklady a dosáhnout větších úspor z rozsahu. Ale zatímco sloučení může umožnit místním orgánům poskytovat větší rozsah nebo kvalitu služeb, nejsou zatím přesvědčivé důkazy o tom, že dojde k celkovým úsporám. Nehledě na jednorázové náklady na reorganizaci územní samosprávy, kde je tendence sloučených municipalit přejímat „nejdražší“ návyky jejich jednotlivých předchůdců. Posilování partnerství a spolupráce mezi obcemi je rychlejší a ekonomičtější cesta s menšími politickými náklady, ekonomická krize pak tento proces akcelerovala (DAVEY, et al, 2011, s. 68). To potvrzuje v rámci svého výzkumu i ŽÁRSKA, 2012, s. 120, která shodně uvádí, že řešení limitující velikosti samosprávy a možností průniku inovací a poznatků v samosprávě je právě ve schopnosti využívání spolupráce obcí a spolupráce s aktéry působícími na území obce, kde se projevuje vysoká intenzita využívání integračního potenciálu, který je prioritně zaměřený na způsoby a řešení výkonu veřejných kompetencí, má ale i své další nesporné výhody a projevy.

Řada odborníků, ekonomů, politiků i filosofů vede dlouhodobě intenzivní debatu bez závěru o tom, jaká by měla být optimální velikost obce jako nejnižší samostatné jednotky územní samosprávy. Zatímco BERČÍK a LOVECKÝ, 2003, s. 27, i SWIANIEWICZ, 2002, citují myšlenku antického filozofa Platóna, že ideální město by mělo mít velikost dostatečnou k tomu, aby plnilo všechny důležité funkce pro své občany, ale zároveň by mělo být přiměřeně malé k tomu, aby udrželo svoji jednotu – tj. 5 040 obyvatel, tak jiní odborníci stanovují tuto hodnotu ještě mnohonásobně výše v rozmezí 20 000-50 000 obyvatel.

Na příkladu výše uvedených států je zřejmá poměrně velká diverzita jednotlivých států, ať již jde o systém územní správy či sídelní strukturu. KAŠPAROVÁ, et al, 2009, k tomu uvádí, že nyní je v EU celkem více než 90 tisíc obcí a měst, téměř 80 % je přitom umístěno pouze v 5 státech – Francii – 41 %, Německu – 13 %, Španělsku – 9 %, Itálii – 9 % a ČR – 7 %. Drtivá většina (82 %) obcí a měst v Evropě má velikost do 5 000 obyvatel, více než 17 % obcí a měst má velikost od 5 000 do 100 000 obyvatel. Struktura osídlení ČR, která vyjadřuje hierarchické uspořádání sídel, je proto odlišná od ostatních zemí EU. Problémy s rozličně fragmentovanou sídelní strukturou a omezenými ekonomickými možnostmi tak vedly v minulosti k řadě různých řešení, které sumarizuje ŽÁRSKA, 2010:

- amalgamizace – plošné slučování/spojování obcí buď zánikem původních obcí (Švédsko, Dánsko) anebo bez zániku původních obcí (Polsko),
- municipalizace – převod pravomoci na místní samosprávu (např. Dánsko),
- dvojstupňová místní správa (Německo),
- typové rozlišení obcí (ČR),
- spolupráce obcí – povinná (Francie) nebo dobrovolná (Slovensko).

ŠVEC, 2009, s. 268-283, poukazuje na skutečnost, že stejně jako nalezneme rozličné lokální systémy v jednotlivých zemích, nalezneme stejnou diverzitu i mezi formami spolupráce či slučování, jakožto nástroje k vyššímu zefektivnění lokální samosprávy. Je možné též poukázat na vliv sídelní struktury na spolupráci obcí či jejich slučování. Samozřejmě se nejedná o vliv jediný, svoji roli sehrává například i politická kultura (zejména nutné zmínit v případě Francie). Právě v případě Francie, která má velmi vysoký počet malých obcí, se ukazuje jako jediná účinná motivace obcí ke spolupráci forma blokových dotací, jelikož díky silnému obecnímu patriotismu není slučování efektivní. Naopak ve Finsku, které má také fragmentovanou sídelní strukturu, navíc podpořenou nízkým počtem obcí a obyvatel, je spolupráce obcí zcela přirozeným jevem. Tzv. joint municipal boards jsou institucemi dobrovolnými a ve svém rozhodování autonomními. Srovnáme-li pak dva příklady zemí s podobně velkou rozlohou – tedy

Nizozemí a Estonsko, ukáže se, že je to opět počet obyvatel, co hraje značnou roli. Vysoká hustota osídlení způsobená vysokým počtem obyvatel vede k dlouhodobému, všemí přijímanému slučování obcí, zatímco v Estonsku s počtem obyvatel mnohem nižším a s nevyváženou hustotou osídlení se jedná o proces slučování velmi pomalý a vyšší roli v něm hrají regionální asociace, na jejichž bázi probíhá spolupráce. Dalšími autory, kteří se zabývají problematikou územní samosprávy evropských zemí z různých pohledů, patří například LEACH, DAVIS, 1996, GIDLUND, JERNECK, 2000, JOHN, 2000, BARTHOLOMEEUSSEN, 2001, ČAPKOVÁ, et al, 2001, KOLEKTIV AUTORŮ, 2007, COULSON, CAMPBELL, 2008, a mnozí další.

Precízní studií s komplexním pohledem na současné evropské trendy v oblasti spolupráce obcí v kontextu rozpočtového určení daní realizoval TOTH, 2008, podle kterého spolupráce obcí a přenášení některých pravomocí na kooperační struktury probíhá s různou intenzitou ve všech zemích EU (výjimku tvoří Velká Británie). Ačkoliv hlavním principem spolupráce mezi obcemi je dobrovolnost, v některých případech může být vytváření intermunicipálních struktur povinné pro vykonávání určitých veřejných služeb (Fínsko, Rakousko v minulosti i v SRN nebo v Nizozemí). Slučování municipalít se však v některých zemích ukázalo jako částečně neúčinné (Itálie, Francie), popř. po určitém období povinného sloučení obcí opět dochází k jejich rozdělování (Švédsko). V současné době je proto zřejmý jednoznačný trend podporovat sdružování obcí finančními nástroji. Mívá formu státních nebo regionálních dotací na podporu činností organizací spolupráce obcí (Řecko, Lucembursko a Portugalsko). Nejzajímavějším příkladem je v této souvislosti zřejmě Francie, kde sdružení obcí a měst (tzv. aglomerační sdružení obcí) v rámci širšího územního celku má za hlavní cíl zajišťovat společné řízení projektů a programů rozvoje za účelem vytváření a rozvíjení územní solidarity. Sdružení mají specifický právní statut i rozsáhlé kompetence v oblasti správy veřejných služeb a zařízení. Pro financování těchto aktivit mohou tyto kooperační struktury vytvořit společnou sazbu daně z živnostenského podnikání, sdružování obcí do nové právní formy je dále podporováno státem pomocí dotací.

Shrnutí a zhodnocení zahraničních zkušeností se spoluprací obcí a jejich typologizace je i dle JEŽKA, 2015, s. 463, velmi obtížná a komplexní záležitost. Jednotlivé modely, jak bylo zmíněno výše, se totiž značně odlišují, a to jak z hlediska jejich iníciování, tak i financování, organizační struktury, sledovaných cílů a úkolů. Výrazně se liší také legislativní možnosti vzniku. Většina uvedených příkladů se shoduje pouze v jednom kritériu (způsob iníciování), přičemž u ostatních vykazuje značnou variabilitu.

## Příloha II – Základní charakteristiky zkoumaného regionu – Jihočeského kraje

Cílem přílohy II je popis základních prvků a charakteristik kraje a jeho správních obvodů ORP z hlediska fyzicko-geografického, administrativního, socioekonomického, demografického, což následně posloužilo jako podklad pro analytickou část práce.

Příloha II se opírá v mnoha případech o již existující a velmi často neměnná data, jsou představeny charakteristiky regionu, které se v ostatních kapitolách neobjevují a neměly by být z principu opomenuty, anebo takové, které do základní charakteristiky patří a jsou pak samozřejmě podrobněji nebo z jiného pohledu řešeny v této práci.

Obrázek 57 – Mapa Jihočeského kraje



Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a, s. 17.

### Fyzicko-geografické a administrativní faktory Jihočeského kraje

Jihočeský kraj leží při jižní hranici ČR s Rakouskem (Horní a Dolní Rakousko) a Spolkovou republikou Německo (Bavorsko) a má rozlohu 10 057 km<sup>2</sup>, což je 12,8 % rozlohy ČR. Převážná část území kraje leží v nadmořské výšce 400-600 metrů nad mořem.

Dle ústavního zákona č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, bylo zřízeno v roce 2000 14 vyšších územních samosprávných celků (VÚSC), včetně Jihočeského kraje (původně Budějovického) se sídlem v Českých Budějovicích. Kraj je tvořen územím okresů České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec,



Písek, Prachatice, Strakonice a Tábor. Okres je po reformě veřejné správy územně správní jednotka středního stupně a je vymezen výčtem obcí a vojenských újezdů. Území ČR se dělí na okresy dle zákona č. 36/1960 Sb., *o územním členění státu*, § 1, ve znění pozdějších předpisů. Změny území okresů se řídí zákonem č. 36/1960 Sb., *o územním členění státu*, ve znění zákona č. 320/2003 Sb., čl. CXIV, a to formou zákona (při změnách přes krajskou hranici) nebo prováděcím předpisem Ministerstva vnitra ČR (při změně uvnitř kraje) změnou výčtu obcí a vojenských újezdů, vymezení okresů bylo v poslední době upraveno zákonem č. 387/2004 Sb., *o změně krajských hranic*, a vyhláškou č. 564/2002 Sb., *o stanovení území okresů České republiky a území obvodů hlavního města Prahy*, ve znění vyhlášky č. 513/2006 Sb. Okres leží na jednom souvislém území. Území okresů jsou v Jihočeském kraji skladebná a beze zbytku ho vykrývají od 1.1.2007.

Obrázek 58 – Okresy a správní obvody obcí s rozšířenou působností v Jihočeském kraji



Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a, s. 18.

V rámci reformy veřejné správy bylo dále v Jihočeském kraji od 1.1.2003 ustaveno 17 správních obvodů obcí s rozšířenou působností (tzv. malé okresy, SO ORP) a 37 správních obvodů obcí s pověřenými obecními úřady. Na území kraje se nachází také Vojenský újezd a Vojenský výcvikový prostor Boletice o rozloze 21 950 ha. Zákonem č. 15/2015 Sb., *o hranicích vojenských újezdů*, se od 1.1.2016 z vojenského újezdu vyčleňuje nově vzniklá obec Polná na Šumavě. Dále se katastrální území Březovík 1 a Březovík 2

připojí k obci Ktíř, Hájenky k obcí Kříšťanov, Houbový Vrch a Maňávka u Českého Krumlova k obcí Horní Planá, Kraví Hora k obcí Kájov, Mýtina u Želnavy k obcí Želnavá a Okrouhlík k obcí Chvalšín. Zbývající území bude i nadále spravovat újezdní úřad.

Pověřené obecní úřady spravují obce v území, které je skladebné do okresů i do správních obvodů obcí s rozšířenou působností. Kromě SO ORP vznikly ještě správní obvody pověřených obecních úřadů (dále POU), které byly stanoveny vyhláškou Ministerstva vnitra ČR č. 388/2002 Sb., o stanovení správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem a správních obvodů obcí s rozšířenou působností, a aktualizovány vyhláškou Ministerstva vnitra ČR č. 388/2004 Sb. Obvody jsou vymezeny výčtem obcí, uvedených ve vyhlášce, jsou skladebné do správních obvodů obcí s rozšířenou působností, respektují hranice krajů, nemusejí zatím respektovat území okresů. K 1.1.2007 bylo formou vyhlášky Ministerstva vnitra ČR č. 513/2006 Sb. provedeno sladění územně správního členění okresů a správních obvodů obcí s pověřeným obecním úřadem ve většině případů, případy nesouladu mimo Jihočeský kraj zbývají k řešení formou zákona (blíže viz ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013d).

Tabulka 68 – Základní geografické charakteristiky Jihočeského kraje k 31.12.2014

Okres	SO ORP	Počet obyvatel	Rozloha (km <sup>2</sup> )	Hustota osídlení (osob/km <sup>2</sup> )	Počet obcí	Počet obcí se statutem města
České Budějovice	České Budějovice	157 018	923,78	169,97	79	5
	Trhové Sviny	18 747	452,34	41,44	16	3
	Týn nad Vltavou	14 096	262,39	53,72	14	1
Český Krumlov	Český Krumlov	41 690	1 129,94	36,90	31	4
	Kaplice	19 420	484,72	40,06	15	2
Jindřichův Hradec	Dačice	19 379	471,89	41,07	23	2
	Jindřichův Hradec	47 575	933,51	50,96	58	7
	Třeboň	24 824	538,14	46,13	25	4
Písek	Milevsko	18 466	385,21	47,94	26	1
	Písek	52 168	741,68	70,34	49	4
Prachatice	Prachatice	33 334	839,58	39,70	44	5
	Vimperk	17 466	535,35	32,63	21	1
Strakonice	Blatná	13 790	278,57	49,50	26	2
	Strakonice	45 262	574,09	78,84	69	2
	Vodňany	11 601	179,21	64,73	17	2
Tábor	Soběslav	21 983	323,85	67,88	31	2
	Tábor	80 481	1 002,12	80,31	79	7
<b>Celkem</b>		<b>637 300</b>	<b>10 056,35</b>	<b>63,37</b>	<b>623</b>	<b>54</b>

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a, 2015a, vlastní výpočty.

Jihočeský kraj je krajem s nejmenší hustotou zalidnění z celé ČR. V kraji žilo k 1.1.2015 celkem 637 300 obyvatel, hustota osídlení je tedy 63,37 osob/km<sup>2</sup>. V roce 2014 bylo v kraji celkem 623 obcí, což ho řadí na 4. místo z hlediska počtu obcí v rámci všech

krajů ČR (po Středočeském, Vysočině a Jihomoravském kraji). Hustotou obcí na 1 000 km<sup>2</sup> se však řadí až na 11. místo (62 obcí), dále jsou již jen kraj Moravskoslezský (55 obcí), Karlovarský (40 obcí) a Praha. Největší hustota obcí na 1 000 km<sup>2</sup> je ve Středočeském kraji a na Vysočině (104 obcí) (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2013c, 2015a).

Ze 7 okresů Jihočeského kraje má největší hustotu obyvatelstva okres České Budějovice, kde žije zhruba čtvrtina obyvatel kraje. Je to dáno především soustředěním do samotného města České Budějovice, v němž bydlí 93,29 tis. osob. Dalšími velkými městy jsou k 1.1.2015 Tábor (34,72 tis. obyvatel), Písek (29,82 tis. obyvatel), Strakonice (23,02 tis. obyvatel) a Jindřichův Hradec (21,66 tis. obyvatel). V těchto 5 městech žije třetina Jihočechů. Naproti tomu nejmenší obce do 200 obyvatel představují 37,4 % z celkového počtu obcí, ale žije v nich pouze 4,19 % celkového počtu obyvatel Jihočeského kraje. Nejmenší obcí v kraji je v současné době obec Kuřimany v okrese Strakonice s 28 trvale žijícími obyvateli (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a).

Tabulka 69 – Počet obcí v Jihočeském kraji v letech 1961-2015

NUTS	Území, kraj, okres	1961	1970	1980	1990	2000	2007	2010	2013	2014	2015
<b>CZ031</b>	<b>Jihočeský kraj</b>	<b>1069</b>	<b>742</b>	<b>344</b>	<b>298</b>	<b>623</b>	<b>623</b>	<b>623</b>	<b>623</b>	<b>623</b>	<b>623</b>
CZ0311	České Budějovice	176	114	61	51	107	109	109	109	109	109
CZ0312	Český Krumlov	68	49	39	35	46	46	46	46	46	46
CZ0313	Jindřichův Hradec	206	161	48	39	106	106	106	106	106	106
CZ0314	Písek	158	85	59	42	76	75	75	75	75	75
CZ0315	Prachatice	115	69	40	38	65	65	65	65	65	65
CZ0316	Strakonice	169	126	50	49	112	112	112	112	112	112
CZ0317	Tábor	177	138	47	44	111	110	110	110	110	110

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007, 2015a, vlastní výzkum.

Tabulka 70 – Velikostní struktura obcí dle počtu obyvatel v Jihočeském kraji

Velikostní struktura obcí dle počtu obyvatel	Počet obcí	Počet obyvatel k 31.12.2014	% obyvatel k 31.12.2014	Počet obyvatel k 31.12.2007	Δ obyvatel 2007/2014	% Δ obyvatel 2007/2014
do 199	233	26 702	4,19%	25 241	1 461	5,47%
200-499	201	64 452	10,11%	62 633	1 819	2,82%
500-999	87	59 594	9,35%	56 166	3 428	5,75%
1 000-1999	50	71 033	11,15%	67 433	3 600	5,07%
2 000-4999	31	91 657	14,38%	90 252	1 405	1,53%
5 000-9 999	14	97 026	15,22%	99 757	-2 731	-2,81%
10 000-19 999	2	24 332	3,82%	25 464	-1 132	-4,65%
20 000-49 999	4	109 219	17,14%	111 247	-2 028	-1,86%
50 000-99 999 (Č.B.)	1	93 285	14,64%	95 071	-1 786	-1,91%
<b>Celkem</b>	<b>623</b>	<b>637 300</b>	<b>100,00%</b>	<b>633 264</b>	<b>4 036</b>	<b>0,63%</b>

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2007, 2015a, vlastní výpočty.

Struktura osídlení vznikla během dlouhodobého historického vývoje území. Jejím znakem je značná roztržitost (viz tabulka 70). Neexistuje sice jednotná a univerzálně

platná definice pojmu venkov, ale pokud bychom vyšli z *Národního strategického plánu rozvoje venkova ČR (NSPRV)*, je zde zmíněn pojem tzv. venkovské obce, což jsou obce s méně než 2 000 obyvateli. Na území Jihočeského kraje tvoří tyto venkovské obce (výjimečně i města) 571 obcí z celkového počtu 623 měst a obcí (91,7 %!), žije v nich však jen 34,8 % obyvatel kraje. Po roce 1990 došlo k vytvoření velkého množství dalších malých obcí s nízkým počtem obyvatel a omezenými ekonomickými možnostmi. Zároveň se velmi negativně projevuje vylidňování venkovských oblastí a periferii kraje. Přesun obyvatelstva do městských oblastí je zapříčiněn nedostatečnou dopravní obslužností venkovských oblastí a nízkou nabídkou služeb. Města a jejich části nabízejí lepší podmínky, a to nejen z hlediska kvality života, ale také z hlediska rozvoje podnikatelské činnosti. Je zde však patrná i tendence úbytku obyvatelstva velkých měst ve prospěch menších obcí v okolí měst (např. České Budějovice). Migrace obyvatel z velkých měst směřuje do menších sídel, jejichž infrastruktura je ale velice blízká městu a s městem je zajištěna snadná dopravní dostupnost. Nelze tedy říci, že tento trend znamená návrat k bydlení na vesnici či návrat k vesnickému způsobu života. K největšímu nárůstu počtu obyvatel tak dochází v období 2007-2014 zejména u obcí ve velikosti 200–1 999 obyvatel.

### **Socioekonomické faktory Jihočeského kraje**

Jihočeský kraj lze považovat za region, jehož celkové vnější vnímání je dlouhodobě spíše pozitivní. V rámci mezikrajského srovnání je zřetelná pozitivní, bezpečná a zdravá image kraje, což mimo jiné potvrzuje i poměrně vysoký turistický zájem o jihočeský region doprovázený pestrou národnostní strukturou návštěvníků, vysoká kvalita zdejšího životního prostředí či solidní dlouhodobý hospodářský vývoj a dobré přeshraniční vztahy se sousedními regiony (JIHOČESKÝ KRAJ, 2014).

Struktura hospodářství Jihočeského kraje je výrazným způsobem ovlivněna důsledky historických procesů, které se na území kraje prosazovaly již od dob průmyslové revoluce v několika vlnách. Dlouhodobým faktorem, který dnes opětovně významně přispívá k atraktivitě Jihočeského kraje pro rozvoj podnikání, je poloha území při významných tranzitních trasách spojujících důležitá středoevropská hospodářská centra.

Tradiční ekonomika kraje byla do značné míry založena na využívání místních surovinových zdrojů, finální výrobky pak byly z větší části využity na místním trhu, zbytek byl exportován především do přilehlých regionů – sousedici české kraje, rakouské a bavorské příhraničí. Přírodní podmínky umožnily rozvoj dřevařského a papírenského průmyslu, naleziště kvalitního křemene a křemenného písku vytvářela předpoklad pro

vznik sklářského průmyslu. Obdobně naleziště grafitu vedla k rozvoji celosvětově proslulé výroby tužek. Množství vodních toků umožnilo rozvoj textilního průmyslu, který využíval vodu nejen jako surovinu, ale také jako potřebnou hnací sílu. Textilní průmysl se však vždy velmi těžko vyrovnával s technologickými změnami a změnami poptávky, což se odrazilo v několika vlnách restrukturalizace. Industrializace probíhala na území Jihočeského kraje ve srovnání s jinými regiony ČR s menší intenzitou, významnější závody vznikaly s rozvojem dopravy, potravinářského průmyslu (zvláště výroby piva) a později i energetiky. V současnosti je rozložení průmyslových a obchodních ploch v Jihočeském kraji ovlivněno tradicí průmyslové výroby v městských centrech. Území kraje je charakteristické spíše svým potenciálem pro cestovní ruch a rekreaci, vybraná odvětví průmyslu charakteristiku spíše doplňují (KRÁL, et al, 2005).

Ve statistickém registru ekonomických subjektů bylo v roce 2014 registrováno 159 363 subjektů. Jeho největší část tvořili podnikatelé – fyzické osoby (127 152 subjektů), obchodních společností je v registru 14 869 (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014c). Nejvýznamnějšími odvětvími je zpracovatelský průmysl, doprava, skladování a spoje a výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody. Přes výrazný pokles si primární sektor (zemědělství, lesnictví a rybářství) zachovává významné postavení na většině území Jihočeského kraje.

Jihočeský kraj se svojí ekonomickou vyspělostí, měřenou HDP na obyvatele, řadí mezi průměrné regiony ČR, míra nezaměstnanosti je však dlouhodobě nižší (7,1 % k 31.12.2013 a 6,2 % k 31.12.2014). Na tvorbě hrubého domácího produktu v České republice se kraj v roce 2013 podílí 5,2 %, v přepočtu na 1 obyvatele dosahuje 85,1 % republikového průměru a je mezi kraji na 6. pozici (ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2014a, s. 20).

Organizační struktura podnikání v kraji je velice podobná situaci v celé ČR. Výraznější odlišnosti nenalezneme ani v kategorii ekonomických subjektů podle počtu zaměstnanců. Snad jediným významnějším rozdílem je nižší počet velkých podniků na území kraje, zvláště pak podniků s více než 1 000 zaměstnanci.

Základní bariérou rozvoje nejen v oblasti cestovního ruchu je nedostatečné napojení kraje na kapacitní dopravní systém (dálnice D3, D4), který by zatraktivnil kraj podnikatelům s kvalitními investičními záměry. Odstraněním tohoto problému dokončením železničního koridoru, dostavbou dálnice a dalšími projekty bude dosaženo lepší dostupnosti domácích a zahraničních trhů, poklesnou významně dopravní náklady (KRÁL, et al, 2005), termíny finálního dokončení těchto staveb však nejsou v současné době známy, odhady hovoří o období po roce 2030.

## Demografické faktory Jihočeského kraje

Demografické trendy v Jihočeském kraji jsou podobné jako v celé ČR, přes klesající úmrtnost docházelo od roku 1991 ke snižování přírůstku v důsledku nízké porodnosti a od roku 1994 dokonce k úbytku počtu obyvatel přirozenou měnou. Přírůstek obyvatel kraje tak byl plně zajištěn migračním saldem, které je dlouhodobě kladné. Vývoj porodnosti a zvyšování průměrného věku dožití se promítá do změn ve věkovém složení a dochází k postupnému stárnutí populace, jehož ekonomické a sociální dopady bude nutné výhledově řešit na úrovni státní, regionální i lokální (JIHOČESKÝ KRAJ, 2008).

Tabulka 71 – Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje

Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel	Rok	Počet obyvatel
1869	682 795	1991	622 889	2007	633 264
1900	735 491	2000	625 293	2008	636 328
1921	737 300	2001	624 568	2009	637 643
1930	719 034	2002	625 097	2010	638 706
1950	550 876	2003	625 541	2011	638 138
1961	573 713	2004	625 712	2012	636 611
1970	577 543	2005	627 766	2013	636 707
1980	613 171	2006	630 006	2014	637 300

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2001, 2014b.

Tabulka 72 – Změna počtu obyvatel dle okresu Jihočeského kraje mezi roky 2007/2014

Okres	SO ORP	Rok 2014	Rok 2007	Δ obyvatel	% Δ obyvatel
České Budějovice	České Budějovice	157 018	152 171	4 847	3,19%
	Trhové Sviny	18 747	17 998	749	4,16%
	Týn nad Vltavou	14 096	14 087	9	0,06%
Český Krumlov	Český Krumlov	41 690	41 544	146	0,35%
	Kaplice	19 420	19 717	-297	-1,51%
Jindřichův Hradec	Dačice	19 379	20 003	-624	-3,12%
	Jindřichův Hradec	47 575	47 359	216	0,46%
	Třeboň	24 824	25 331	-507	-2,00%
Písek	Milevsko	18 466	18 859	-393	-2,08%
	Písek	52 168	51 451	717	1,39%
Prachatice	Prachatice	33 334	33 812	-478	-1,41%
	Vimperk	17 466	17 658	-192	-1,09%
Strakonice	Blatná	13 790	13 761	29	0,21%
	Strakonice	45 262	45 323	-61	-0,13%
	Vodňany	11 601	11 603	-2	-0,02%
Tábor	Soběslav	21 983	22 105	-122	-0,55%
	Tábor	80 481	80 482	-1	0,00%
<b>Celkem</b>		<b>637 300</b>	<b>633 264</b>	4 036	0,64%

Zdroj: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2015a, Veřejná databáze ČSÚ, vlastní výpočty.

Obyvatelstvo kraje má proti republikovému průměru poněkud starší věkovou strukturu (průměrný věk je 41,9 let). Od demografické struktury Jihočeského kraje se s pestřejším národnostním složením výrazněji odlišuje pohraniční okres Český Krumlov.

## SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZŮ

### Monografie a vysokoškolské učebnice

- [1] ANAS, A. 2013. *Modelling in Urban and Regional Economics*. London : Taylor & Francis, 2013. 144 s. ISBN 978-11-3646-078-4.
- [2] ANDERSSON, T., SERGER, S. S., SÖRVIK, J., HANSSON, E. W. 2004. *The Cluster Policies Whitebook*. Malmö : IKED, 2004. 266 s. ISBN 91-85281-03-4.
- [3] ANDRUSZ, G., HARLOE, M., SZELNYI, I. 1996. *Cities After Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*. Oxford : Wiley-Blackwell, 1996. 356 s. ISBN 978-1-55786-164-1.
- [4] ARMSTRONG, H. TAYLOR, J. 2000. *Regional Economics and Policy*. 3. vydání. Oxford : Blackwell, 2000. 448 s. ISBN 978-06-3121-713-8.
- [5] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. 1978. *Regional Economic Policy and its Analysis*. London : Philip Allan Publishers, 1978. 352 s. ISBN 978-08-6003-015-7.
- [6] ARMSTRONG, H., TAYLOR, J. 1993. *Regional Economics and Policy*. London : Harvester Wheatsheaf, 1993. 397 s. ISBN 978-07-4501-439-5.
- [7] ARNOTT, R. J., MCMILLEN, D. P. 2006. *A Companion to Urban Economics*. Malden : Blackwell Publishing, 2006. 604 s. ISBN 978-1-4051-0629-0.
- [8] ASOCIACE NA PODPORU PROJEKTŮ VEŘEJNÉHO A SOUKROMÉHO SEKTORU. 2009. *Proč je PPP aktuální v současné ekonomické situaci!* Praha : Asociace na podporu projektů veřejného a soukromého sektoru, 2009. 28 s.
- [9] AYDALOT, P. 1985. *Economie Régionale et Urbaine*. Paris : Economica, 1985. 487 s. ISBN 978-27-1780-878-0.
- [10] AZIZ, A., KRISHNA, S. 1996. *Regional Development: Problems and Policy Measures*. Bangalore : Institute for Social and Economic Change, 1996. 199 s. ISBN 978-81-7022-581-2.
- [11] BALDINI, G., et al. 2009. *Unioni di Comuni. Le sfide dell'intercomunalità in Emilia-Romagna*. Bologna : Istituto Cattaneo. 192 s. ISBN 978-88-9043-570-6.
- [12] BALÍK, S. 2009. *Komundlní politika: Obce, aktéři a cíle místní politiky*. Praha : Grada Publishing, 2009. 256 s. ISBN 978-80-2476-984-4.
- [13] BANFIELD, E. C. 1958. *The Moral Basis of a Backward Society*. New York : Free Press, 1958. 188 s. ISBN 978-0-02-901510-0.
- [14] BARRY JONES, R. J. 2001. *Routledge Encyclopedia of International Political Economy: Entries G-O*. London : Taylor & Francis, 2001. 1818 s. ISBN 978-04-1514-532-9.
- [15] BARTHOLOMEEUSSEN, T. 2001. *Spoločná vec (rozvoj – partnerstvo a medziobecná spolupráca)*. Bratislava : Phare 9808-04-01/007 - Špeciálny prípravný program pre štrukturálne fondy na Slovensku, Skupina budovania partnerstva s podporou Nadácie otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, 2001. 120 s.
- [16] BEBBINGTON, A., CARROLL, T. F. 2000. *Induced Social Capital and Federations of the Rural Poor*. Washington : World Bank, 2000. 47 s.
- [17] BENNETT, R. 1993. *Local Government in the New Europe*. London : Belhaven, 1993. 309 s. ISBN 978-18-5293-287-9.
- [18] BENNETT, R. 1997. *Local Government in post-socialist cities*. Budapest : Local Government and Public Service Reform Initiative, 1997. 42 s.
- [19] BERČÍK, P., LOVECKÝ, P. 2003. *Územné zmeny obcí v Slovenskej republike od roku 1990*. Bratislava : Sekcia verejnej správy Ministerstva vnútra SR, 2003. 314 s. ISBN 80-88842-64-6.
- [20] BINEK, J., et al. 2010a. *Synergie ve venkovském prostoru – Přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí*. 1. vyd. Brno : GaREP, 2010. 120 s. ISBN 978-80-904308-4-6.

- [21] BINEK, J., et al. 2010b. *Rozvojové možnosti obcí*. 1. vyd. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2010. 52 s. ISBN 978-80-87147-29-0.
- [22] BINEK, J., et al. 2011a. *Synergie ve venkovském prostoru – Paradoxy rozvoje venkova*. 1. vyd. Brno : GaREP, 2011. 64 s. ISBN 978-80-904308-6-0.
- [23] BINEK, J., et al. 2011b. *Obce a regiony pro podnikatele & podnikatelé pro obce a regiony*. 1. vyd. Brno : GaREP, 2011. 120 s. ISBN 978-80-905139-0-7.
- [24] BINEK, J., et al. 2012. *Přístupy k posílení spoluprdce a synergie ve venkovských mikroregionech*. 1. vyd. Brno : GaREP, 2012. 20 s. ISBN 978-80-905139-4-5.
- [25] BINGHAM, R. D., MIER, R. 1993. *Theories of Local Economic Development: Perspectives from Across the Disciplines*. Newbury Park : SAGE Publications, 1993. 319 s. ISBN 978-08-0394-868-6.
- [26] BLAIR, J. P. 1995. *Local Economic Development: Analysis and Practice*. Newbury Park : SAGE Publications, 1995. 345 s. ISBN 978-08-0395-376-5.
- [27] BLAŽEK, B. 2004. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Brno : Era, 2004. 184 s. ISBN 80-86517-90-X.
- [28] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2002. *Teorie regionálního rozvoje – ndstin, kritika, klasifikace*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2002. 211 s. ISBN 80-246-0384-5.
- [29] BLAŽEK, J., UHLÍŘ, D. 2011. *Teorie regionálního rozvoje – ndstin, kritika, implikace*. 2. vyd. Praha : Karolinum, 2011. 342 s. ISBN 978-80-246-1974-3.
- [30] BOFOTA, Y. B. 2012. *Social Capital, Human Capital and Economic Development: Theoretical Model and Empirical Analyses*. Louvain : Presses Universitaires de Louvain, 2012. 172 s. ISBN 978-28-7558-086-3.
- [31] BONIN, J., PUTTERMAN, L. 2001. *Economics of Cooperation and the Labour-Managed Economy*. Oxon : Routledge, 2001. 200 s. ISBN 0-415-27467-2.
- [32] BONTENBAL, M. 2009. *Cities as Partners: The Challenge to Strengthen Urban Governance Through North-South City Partnerships*. Delft : Uitgeverij Eburon, 2009. 323 s. ISBN 978-90-5972-313-9.
- [33] BOURDIEU, P. 1984. *A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge : Harvard University Press, 1984. 613 s. ISBN 978-06-7421-277-0.
- [34] BOWEN, H. R. 1997. *Investment in Learning*. Baltimore : JHU Press, 1997. 507 s. ISBN 978-08-0185-530-6.
- [35] BRADEN, P. V. 1977. *Human Resource and Regional Economic Development: A Staff Report of the Office of Economic Research, Economic Development Administration*. Washington : U.S. Department of Commerce, Economic Development Administration, 1977. 416 s.
- [36] BURT, R. S. 1982. *Toward a Structural Theory of Action: Network Models of Social Structure, Perception and Action (Quantitative studies in social relations)*. New York : Academic Press, 1982. 381 s. ISBN 978-01-2147-150-7.
- [37] BURT, R. S. 1992. *Structural Holes, The Social Structure of Competition*. Cambridge : Harvard University Press, 1992. 324 s. ISBN 978-06-7484-371-4.
- [38] CALHOUN, C. 2002. *Dictionary of the Social Sciences*. Oxford : Oxford University Press, 2002. 563 s. ISBN 978-01-9512-371-5.
- [39] CAPELLO, R., NIJKAMP, P. 2009. *Handbook of Regional Growth and Development Theories*. Cheltenham Glos : Edward Elgar Publishing Limited, 2009. 544 s. ISBN 978-1-84720-506-3.
- [40] CASTIGLIONE, D., VAN DETH, J. W., WOLLEB, G. 2008. *The Handbook of Social Capital*. Oxford : Oxford University Press, 2008. 722 s. ISBN 978-01-9927-123-8.
- [41] CEMR. 2008. *Partnerství pro budoucnost*. Brussels : Council of European Municipalities and Region, 2008. 44 s.
- [42] CIHELKOVÁ, E., et al. 2007. *Nový regionalismus. Teorie a případovd studie (Evropská unie)*. Praha : C.H. Beck, 2007. 361 s. ISBN 978-80-7179-808-8.



- [43] CLARK, T. E. 1992. *Essays on Regional Macroeconomics*. Ann Arbor : University of Michigan, 1992. 182 s.
- [44] COLEMAN, J. S. 1990. *Foundation of Social Theory*. Cambridge : The Belknap Press of Harvard University, 1990. 993 s. ISBN 978-06-7431-225-8.
- [45] CONSCISE. 2007. *The Contribution of Social Capital in the Social Economy to Local Economic Development in Western Europe*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2007. 176 s. ISBN 978-92-79-07567-4.
- [46] COOKE, P. N., LAZZERETTI, L. 2008. *Creative Cities, Cultural Clusters and Local Economic Development*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2008. 384 s. ISBN 978-18-4720-994-8.
- [47] COOKE, P. N., PICCALUGA, A. 2004. *Regional Economies as Knowledge Laboratories*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2004. 241 s. ISBN 978-18-4542-339-1.
- [48] COOPER, R., DONAGHY, K., HEWINGS, G. 2007. *Globalization and Regional Economic Modeling*. Berlin : Springer Science & Business Media, 2007. 475 s. ISBN 978-35-4072-444-5.
- [49] COULSON, A., CAMPBELL, A. 2008. *Local Government in Central and Eastern Europe: The Rebirth of Local Democracy*. Oxon : Routledge, 2008. 172 s. ISBN 978-0-415-41152-3.
- [50] CRANE, F. 2008. *War and World Government*. Charleston : BiblioBazaar, 2008. 256 s. ISBN 978-0-559-44381-7.
- [51] CULLEN, M., WHITEFORD, H. 2001. *The Interrelations of Social Capital with Health and Mental Health*. Canberra : Mental Health and Special Programs Branch, Commonwealth Department of Health and Aged Care, 2001. 60 s. ISBN 06-425-0330-3.
- [52] CZECHINVEST, 2007. *Průvodce klastrem*. Praha : CzechInvest, 2007. 107 s.
- [53] CZESANY, S. 2007. *Koncepty a měření udržitelného rozvoje*. Praha : Český statistický úřad, 2007. 17 s.
- [54] ČADIL, J. 2010. *Regionální ekonomie. Teorie a aplikace*. Praha : C.H. Beck, 2010. 152 s. ISBN 978-80-7400-191-8.
- [55] ČAPKOVÁ, S., et al. 2001. *Štruktúra územnej samosprávy vo vybraných štátoch Európy. Porovndvacia štúdia*. Bratislava : Nadácia vzdelávania samosprávy SR, 2001. 140 s. ISBN 80-88947-07-3.
- [56] ČEPELKA, O., et al. 2010. *Analýza možností využití metody LEADER a struktur Místních akčních skupin (MAS) pro implementaci programů SFŽP*. Rostěnice-Zvonovice : Národní observatoř venkova o. p. s., 2010. 76 s.
- [57] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2014a. *Statistická ročenka Jihočeského kraje 2014*. 1. vyd. České Budějovice : Český statistický úřad, 2014. 232 s. ISBN 978-80-250-2588-8.
- [58] ČEVELA, R., et al. 2014. *Sociální gerontologie: Východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha : Grada Publishing, 2014. 240 s. ISBN 978-80-2479-290-3.
- [59] DAVEY, K., et al. 2011. *Local Government in Critical Times: Policies for Crisis, Recovery and a Sustainable Future*. Strasbourg : Council of Europe - Centre of Expertise for Local Government Reform, 2011. 152 s.
- [60] DE TOCQUEVILLE, A. 1838. *Democracy in America*. New York : George Dearborn & Co., Adlard and Saunders, 1838. 1000 s.
- [61] DE VAUS, D. 2014. *Surveys in Social Research*. 6. vydání. Oxon : Routledge, 2014. 400 s. ISBN 978-0-415-53018-7.
- [62] DOČKAL, V., et al. 2006. *Regionální politika EU a naplňování principu partnerství: případové studie ČR, Německa, Francie a Slovinska*. 1. vyd. Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity v Brně, 2006. 153 s. ISBN 80-210-4012-2.

- [63] DUŠEK, J. 2010. *Faktory regionálního růstu a rozvoje (se zaměřením na spoluprdci měst a obcí v Jihočeském kraji)*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2010. 294 s. ISBN 978-80-86708-94-2.
- [64] DUŠEK, J., PÁNA, L. 2011. *Zdravá města a místní Agenda 21*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2011. 134 s. ISBN 978-80-87472-07-1.
- [65] DUŠEK, J., PROTIVA, V. 2008. *Veřejná ekonomika*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2008. 240 s. ISBN 978-80-86708-43-0.
- [66] DYNES, R. R. 2002. *The Importance of Social Capital in Disaster Response*. Newark : University of Delaware, Disaster Research Center, 2002. 60 s.
- [67] EVROPSKÝ HOSPODÁŘSKÝ A SOCIÁLNÍ VÝBOR. 2011. *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k tématu LEADER jako nástroj pro místní rozvoj (stanovisko z vlastní iniciativy)*. Brusel : Evropský hospodářský a sociální výbor, 2011. 7 s.
- [68] FIELD, J. 2003. *Social Capital*. Oxon : Routledge, 2003. 165 s. ISBN 978-04-1525-754-1.
- [69] FINE, B. 2002. *Social Capital Versus Social Theory*. Oxon : Routledge, 2002. 304 s. ISBN 978-11-3457-830-6.
- [70] FINE, B., MILONAKIS, D. 2009. *From Economics Imperialism to Freakonomics: The Shifting Boundaries Between Economics and Other Social Sciences*. Oxon : Routledge, 2009. 216 s. ISBN 978-11-3409-937-5.
- [71] FINGLETON, B. 2007. *New Directions in Economic Geography*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2007. 369 s. ISBN 978-18-4720-421-9.
- [72] FIREBAUGH, G. 2009. *The New Geography of Global Income Inequality*. Cambridge : Harvard University Press, 2009. 272 s. ISBN 978-06-7403-689-5.
- [73] FIXEL, J., et al. 2010. *Územní studie aglomeračních vazeb města Brna a jeho okolí*. Brno : ATELIER ERA – sdružení architektů Fixel & Pech, 2008. 175 s.
- [74] FLORIDA, R. 2005. *The Flight of the Creative Class: The New Global Competition for Talent*. New York : Harper Business, 2005. 320 s. ISBN 978-00-6075-690-1.
- [75] FRICK, H. J., HOKKELER, M. 2008. *Interkommunale Zusammenarbeit – Handreichung für die Kommunalpolitik*. Bonn : Friedrich-Ebert-Stiftung Kommunalakademie, 2008. 86 s. ISBN 978-3-89892-824-3.
- [76] FRUMKIN, H., FRANK, L., JACKSON, R. J. 2004. *Urban Sprawl and Public Health: Designing, Planning, and Building for Healthy Communities*. Washington : Island Press, 2004. 338 s. ISBN 978-15-5963-305-5.
- [77] FUKUYAMA, F. 1995. *Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity*. New York : Free Press, 1995. 480 s. ISBN 978-06-8482-525-0.
- [78] GALVASOVÁ, I., et al. 2007a. *Spoluprdce obcí jako faktor rozvoje*. 1. vyd. Brno : Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-20-9.
- [79] GALVASOVÁ, I., et al. 2007b. *Identifikace kompetencí zatěžujících výkon veřejné správy se zvláštním přihlédnutím k malým obcím*. Brno : GaREP, Centrum pro regionální rozvoj Masarykovy univerzity v Brně. 61 s.
- [80] GARMANN JOHNSEN, H. CH. 2016. *The New Natural Resource: Knowledge Development, Society and Economics*. London : Routledge, 2016. 304 s. ISBN 978-13-1702-275-6.
- [81] GIDLUND, J., JERNECK, M. 2000. *Local and Regional Governance in Europe: Evidence from Nordic Regions*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2000. 291 s. ISBN 1-84064-368-4.
- [82] GREBENÍČEK, P. 2011. *Regionální a municipální ekonomika*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2011. 61 s.
- [83] GROENEWEGEN, J. 2012. *Transaction Cost Economics and Beyond*. Dordrecht : Kluwer Academic Publishers, 2012. 390 s. ISBN 978-94-0091-800-9.

- [84] GROOTAERT, CH., VAN BASTELAER, T. 2002a. *Understanding and Measuring Social Capital: A Multidisciplinary Tool for Practitioners*. Washington : World Bank, 2002. 304 s. ISBN 978-08-2135-068-3.
- [85] GROOTAERT, CH., VAN BASTELAER, T. 2002b. *The Role of Social Capital in Development: An Empirical Assessment*. Cambridge : Cambridge University Press, 2002. 360 s. ISBN 978-05-2181-291-7.
- [86] GUPTA, K. R. 2009. *Economics of Development and Planning – History, Principles, Problems and Policies, Volume II*. New Delhi : Atlantic Publishers & Distributors, 2009. 844 s. ISBN 978-81-2691-011-3.
- [87] HAGGETT, P. 1975. *Geography: A Modern Synthesis*. London : HarperCollins Publishers, 1975. 620 s. ISBN 978-00-6042-576-0.
- [88] HALACHMI, A., BOORSMA, P. B. 2013. *Inter and Intra Government Arrangements for Productivity: An Agency Approach*. Berlin : Springer Science & Business Media, 2013. 201 s. ISBN 978-14-7572-864-4.
- [89] HALPERN, D. 2005. *Social Capital*. Cambridge : Polity Press, 2005. 388 s. ISBN 978-07-4562-547-8.
- [90] HALVORSEN, R., BROWN, G. M., LAYTON, D. 2006. *Explorations in Environmental and Natural Resource Economics: Essays in Honor of Gardner M. Brown, Jr.* Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2006. 288 s. ISBN 978-18-4720-296-3.
- [91] HAMPL, M. 2005. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha : DemoArt, 2005. 147 s. ISBN 80-86746-02-X.
- [92] HANDLEY, S. 2006. *Take Your Partners: The Local Authority Handbook on International Partnerships*. London : Local Government International Bureau. 25 s.
- [93] HARMÁČEK, J. 2016. *Teorie, realita a rozvojové souvislosti ekonomického růstu v nejméně rozvinutých zemích (LDCs)*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 288 s. ISBN 978-80-2445-095-7.
- [94] HARTLEY, J. E. 1997. *The Representative Agent in Macroeconomics*. London : Routledge, 1997. 200 s. ISBN 0-415-14669-9.
- [95] HÄUBERER, J. 2011. *Social Capital Theory: Towards a Methodological Foundation*. Wiesbaden : Springer Fachmedien Wiesbaden, 2011. 330 s. ISBN 978-35-3192-646-9.
- [96] HAUS, M., HEINELT, H., STEWART, M. 2004. *Urban Governance and Democracy: Leadership and Community Involvement*. Oxon : Routledge, 2004. 272 s. ISBN 0-415-34361-5.
- [97] HELPMAN, E. 2004. *The Mystery of Economic Growth*. Cambridge : Belknap Press, 2004. 240 s. ISBN 978-06-7404-605-4.
- [98] HIGGINS, B., SAVOIE, D. J. 1997. *Regional Development Theories and Their Application*. New Brunswick : Transaction Publishers, 1997. 436 s. ISBN 978-0-7658-0420-4.
- [99] HOLEČEK, J., et al. 2009. *Obec a její rozvoj v širších souvislostech*. 1. vyd. Brno : GaREP Publishing, 2009. 74 s. ISBN 978-80-904308-2-2.
- [100] HOOVER, E. M., GIARRATANAI, F. 1971. *An Introduction to Regional Economics*. New York : Alfred A. Knopf, 1971. 395 s. ISBN 978-03-9431-040-4.
- [101] HOSPERS, G. J. 2004. *Regional Economic Change in Europe: A Neo-Schumpeterian Vision*. Mümster : LIT Verlag Mümster, 2004. 216 s. ISBN 978-38-2588-177-1.
- [102] HOWARD, M. M. 2003. *The Weakness of Civil Society in Post-Communist Europe*. New York : Cambridge University Press. 206 s. ISBN 978-05-2101-152-5.
- [103] HRABINOVÁ, Š., et al. 2011. *Partnerství a spoluprdce akademického, veřejného a soukromého sektoru*. Zlín : Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2011. 63 s.

- [104] HUBER, T. 2014. *Interkommunale Zusammenarbeit im Rahmen der (Teil-)Flächennutzungsplanung Windkraft: als Konsequenz der Änderung des baden-württembergischen Landesplanungsgesetzes*. Kehl : Hochschule für öffentliche Verwaltung, 2014. 124 s. ISBN 978-37-3860-665-2.
- [105] HŮLKOVÁ, G., et al. 2012. *Současné trendy měst a obcí v partnerství - sbírka praktických příkladů mezinárodní spolupráce*. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2012. 54 s.
- [106] HULST, R., VAN MONTFORT, A. 2007. *Inter-Municipal Cooperation in Europe*. Dordrecht : Springer, 2007. 238 s. ISBN 978-1-4020-5378-8.
- [107] HYTTINEN, P., et al. 2002. *Forest Related Perspectives for Regional Development in Europe*. Leiden : Brill, 2002. 129 s. ISBN 978-90-0412-311-3.
- [108] CHABIČOVSKÁ, K., et al. 2009. *Rozvojový interaktivní audit – přístupy k řešení disparit*. Brno : GaREP, 2009. 66 s. ISBN 978-80-904308-1-5.
- [109] CHAND, M., PURI, V. K. 1983. *Regional Planning in India*. New Delhi : Allied Publishers, 1983. 560 s. ISBN 978-81-7023-058-8.
- [110] CHERTI, M. 2008. *Paradoxes of Social Capital: A Multi-generational Study of Moroccans in London*. Amsterdam : Amsterdam University Press, 2008. 338 s. ISBN 978-90-5356-032-7.
- [111] CHISHOLM, M. 1990. *Regions in Recession & Resurgence*. London : Unwin Hyman, 1990. 217 s. ISBN 978-00-4330-062-6.
- [112] CHRISTALLER, W. 1933. *Die zentralen Orte in Süddeutschland*. Jena : Gustav Fischer, 1933. 340 s.
- [113] ICLEI. 1996. *The Local Agenda 21 Planning Guide: An Introduction to Sustainable Development*. Toronto : International Council for Local Environmental Initiatives, 1996. 212 s. ISBN 0-88936-801-5.
- [114] IISAKKA, L. 2006. *Social Capital in Finland – Statistical Review*. Helsinki : Statistics Finland, 2006. 120 s. ISBN 952-467-604-4.
- [115] ISARD, W. 1956. *Location and Space-Economy: a General Theory Relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade, and Urban Structure*. Cambridge : The Technology Press of MIT, 1956. 350 s.
- [116] ISARD, W. 1966. *Methods of Regional Analysis*. Cambridge : MIT Press, 1966. 784 s. ISBN 978-58-8251-544-6.
- [117] ISARD, W. 1975. *Introduction to Regional Science*. London : Pearson Education, 1975. 506 s. ISBN 978-01-3493-841-7.
- [118] ISARD, W. 2003. *History of Regional Science and the Regional Science Association International: The Beginnings and Early History*. Heidelberg : Springer-Verlag, 2003. 274 s. ISBN 978-3-540-00934-4.
- [119] ISARD, W., LANGFORD, T. W. 1971. *Regional Input-output Study: Recollections, Reflections, and Diverse Notes on the Philadelphia Experience*. Cambridge : MIT Press, 1971. 228 s. ISBN 978-02-6209-013-1.
- [120] JENNINGS, K. 2015. *Moral Hazard: Text Classics*. Melbourne : Text Publishing Company, 2015. 176 s. ISBN 978-19-2218-215-9.
- [121] JEŘÁBEK, M. 1999. *Geografická analýza pohraničí České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 1999. 180 s. ISBN 80-85950-76-6.
- [122] JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. 2004. *České pohraničí - bariéra nebo prostor zprostředkování?* Praha : Academia, 2004. 296 s. ISBN 978-80-20010-51-3.
- [123] JETMAR, M. 2007. *Meziregionální a přeshraniční spolupráce v cestovním ruchu*. Praha : Institut pro výzkum a vzdělávání, 2007. 105 s.
- [124] JEŽEK, J., et al. 2014. *Regionální rozvoj*. Plzeň : Západočeská univerzita v Plzni, 2014. 121 s. ISBN 978-80-261-0462-9.
- [125] JIRÁNEK, R., et al. 2008. *Zhodnocení koncepce podpory rozvoje neziskového sektoru*. Praha : Úřad vlády ČR, 2008. 61 s.

- [126] JOHANISOVÁ, N. 2008. *Kde peníze jsou služebním, nikoliv pdnem*. Volary : Stehlik, 2008. 126 s. ISBN 978-80-86913-05-6.
- [127] JOHANSSON, B., KARLSSON, C., STOUGH, R. R. 2012. *Theories of Endogenous Regional Growth: Lessons for Regional Policies*. Berlin : Springer Science & Business Media, 2012. 428 s. ISBN 978-36-4259-570-7.
- [128] JOHN, P. 2001. *Local Governance in Western Europe*. London : SAGE Publications, 2001. 202 s. ISBN 0-7619-5636-0.
- [129] JOHNSTON, R., et al. 2000. *The Dictionary of Human Geography*. 4. vyd. Oxford : Wiley-Blackwell, 2000. 976 s. ISBN 978-0-631-20561-6.
- [130] JUREČKA, V., et al. 2010. *Mikroekonomie*. Praha : Grada Publishing, 2010. 359 s. ISBN 978-80-2473-259-6.
- [131] KADERÁBKOVÁ, J., KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, Z. 2008. *Region a regionální vědy (Vybrané sociální, kulturní a environmentální aspekty)*. Praha : Vysoká škola finanční a správní, 2008. 78 s. ISBN 978-80-7408-009-8.
- [132] KAŠPAROVÁ, L., et al. 2009. *Kohezní politika: Osídlení v České republice : Partnerství měst a venkova*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2009. 91 s. ISBN 978-80-903928-7-8.
- [133] KELLER, J. 2009. *Nejistota a důvěra aneb K čemu je modernitě dobrá tradice*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2009. 174 s. ISBN 978-80-7419-002-5.
- [134] KESSLER, M., FINAN, G., SIMS, A. 1999. *Laboratory for European Integration: The Euroregions, (Volume 14)*. München : Inter Nationes, 1999. 15 s.
- [135] KLAPKOVÁ, Z., et al. 2001. *Nvod k použití místní Agendy 21 na příkladu projektu místní Agendy 21 v Českém krasu*. Praha : MŽP ČR, 2001. 49 s.
- [136] KLEIN, B. 2012. *Kommunale Kooperationen zwischen innerstaatlichem Organisationsakt und Markt: ein Beitrag zur Bestimmung der Reichweite des europdischen Vergaberechts dargelegt am Beispiel der Vergabekoordinierungsrichtlinie, des Vergabepremdrrechts und des deutschen Kartellvergaberechts*. Göttingen : V&R Unipress GmbH, 2012. 277 s. ISBN 978-38-9971-925-3.
- [137] KLUFOVÁ, R. 2015. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015. 276 s. ISBN 978-80-7478-733-1.
- [138] KOLEKTIV AUTORŮ. 2004. *Úvod do regionálních věd a veřejné sprdvy*. 4. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2004. 447 s. ISBN 80-86473-80-5.
- [139] KOLEKTIV AUTORŮ. 2006. *Specifické role aktérů v regionálním partnerství*. Praha : DHV CR, 2006. 87 s.
- [140] KOLEKTIV AUTORŮ. 2007. *Good Practices in Intermunicipal Co-operation in Europe*. European Comittee on Local and Regional Democracy, 2007. 60 s.
- [141] KOLEKTIV AUTORŮ. 2008. *Průvodce řízením klastrů – příručka pro rozvíjení a management klastrůvých iniciativ*. Linz : TMG, 2008. 75 s.
- [142] KONČELÍK, J., KÖPPLOVÁ, B., PRÁZOVÁ, I. (eds.). 2002. *Konsolidace vldnutí a podnikní v České republice a v Evropské unii: Sociologie, prognostika a sprdva, média*. Praha : Matfyzpress, 2002. 407 s. ISBN 80-85863-00-2.
- [143] KOUDELKA, Z. 2006. *Obecní samosprdva - Zdkon o obcích v komentovaném znění*. Brno : Doplněk, 2006. 96 s. ISBN 80-7239-193-3.
- [144] KRAFTOVÁ, I. 2002. *Finanční analýza municipální firmy*. Praha : C.H. Beck, 2002. 206 s. ISBN 80-7179-778-2.
- [145] KRAJASITS, C. 1997. *Die regionalpolitische Relevanz von Impulszentren in Österreich*. Wien : Österreichisches Institut für Raumplanung, 1997. 41 s. ISBN 978-39-0047-583-3.
- [146] KRAJŠEK, B. 1998. *Úvod k místním Agenddm 21 v České republice*. Praha : Ministerstvo životního prostředí ČR, 1998. 44 s. ISBN 80-7212-052-2.

- [147] KREJČÍ, T. 2010. *Regionální rozvoj – teorie, aplikace, regionalizace*. 1. vyd. Brno : Mendelova univerzita v Brně, 2010. 155 s. ISBN 978-80-7375-414-3.
- [148] KRESL, P. K., FRY, E. H. 2005. *The Urban Response to Internationalization*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2005. 232 s. ISBN 978-18-4542-676-7.
- [149] KRUGMAN, P. R. 1991a. *Geography and Trade*. Cambridge : MIT Press, 1991. 142 s. ISBN 978-02-6261-086-5.
- [150] KUPKA, V., PONIKELSKÝ, P., KOŠTEJNOVÁ, Z. 2012. *Regionální a municipální ekonomika*. Praha : Vysoká škola regionálního rozvoje Praha, 2012. 107 s.
- [151] KURTZ, T. S. 2006. *Intergovernmental Cooperation Handbook*. 6. vydání. Harrisburg : Pennsylvania Department of Community and Economic Development, 2006. 61 s.
- [152] KUTSCHERAUER, A., et al. 2006. *Regionální a municipální management – souhrnná výzkumná zpráva (WB-14-04)*. 1. vyd. Ostrava : Konsorcium DHV CR a VŠB-Technická univerzita Ostrava, Ekonomická fakulta Ostrava, 2006. 240 s.
- [153] KUZNETS, S. 1971. *Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure*. Cambridge : Harvard University Press, 1971. 363 s. ISBN 978-06-7449-349-0.
- [154] LAFOND, L. J., et al. 2003. *National Healthy Cities Networks*. Copenhagen : World Health Organization, 2003. 90 s. ISBN 92-890-1087-8.
- [155] LANGER, J. 2007. *Euroregions - The Alps-Adriatic Context*. Frankfurt am Main : Peter Lang (Verlag), 2007. 264 s. ISBN 978-3-631-55357-2.
- [156] LARRISON, CH. R. 2002. *A Comparison of Top-down and Bottom-up Community Development Interventions in Rural Mexico: Practical and Theoretical Implications for Community Development Programs*. Lewiston : Edwin Mellen Press, 2002. 116 s. ISBN 978-07-7347-086-6.
- [157] LEACH, S., DAVIS, H. 1996. *Enabling or Disabling Local Government: Choices for the Future*. Buckingham : Open University Press, 1996. 184 s. ISBN 978-03-3519-545-9.
- [158] LEEMANS, A., F. 1970. *Changing Patterns of Local Government*. Hague : International Union of Local Authorities, 1970. 512 s.
- [159] LEFEBER, L. 1958. *Allocation in Space: Production, Transport and Industrial Location*. Amsterdam : North-Holland Publishing, 1958. 151 s.
- [160] LELIÈVRE, J., BALAVOINE, M. 1994. *Le Mans-Paderborn, 836-1994: dans l'Europe, une amitié séculaire, un sillage de lumière (in French)*. Le Mans : M. Balavoine, 1994. 111 s.
- [161] LEWANDOWSKI, J. 2006. *Tocqueville in the New Europe? Social Capital, Stratification, and Democratisation*. Unpublished manuscript, 2006.
- [162] LIN, N. 2001. *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 278 s. ISBN 978-05-2152-167-3.
- [163] LIU, Y. 2008. *Modelling Urban Development with Geographical Information Systems and Cellular Automata*. Boca Raton : CRC Press, 2008. 186 s. ISBN 978-14-2005-990-8.
- [164] LOKOČ, R., LOKOČOVÁ, M., KOLÁŘOVÁ ŠULCOVÁ, M. 2010. *Vývoj krajiny v České republice*. Brno : LÖW & spol., 2010. 84 s.
- [165] LÜCKE, B., BELLOCHI, E. 1997. *A Europe of towns and cities: a practical guide to town-twinning*. Brussels : Office for Official Publications of the European Communities, 1997. 263 s. ISBN 978-92-8278-272-9.
- [166] MACHÁČEK, J., TOTH, P., WOKOUN, R. 2011. *Regionální a municipální ekonomie*. Praha : VŠE v Praze, 2011. 200 s. ISBN 978-80-245-1836-7.
- [167] MAJEROVÁ, V., KOSTELECKÝ, T., SÝKORA, L., et al. 2011. *Sociální kapitál a rozvoj regionu : příklad Kraje Vysočina*. Praha : Grada, 2011. 224 s. ISBN 978-80-247-4093-5.

- [168] MARKOVÁ, H. 2000. *Finance obcí, měst a krajů*. 1. vyd. Praha : ORAC, 2000. 190 s. ISBN 80-86199-23-1.
- [169] MARKUSEN, A. R. 1985. *Profit Cycles, Oligopoly, and Regional Development*. Cambridge : MIT Press, 1985. 357 s. ISBN 978-0-262-13201-5.
- [170] MARTIN, A. R. 2009. *Analyzing the Effects of Microregions on Macroregions: Can Euroregions Legitimize the European Union?* Ann Arbor : ProQuest, 2009. 122 s.
- [171] MARTIN-BREEN, P., ANDERIES, J. M. 2011. *Resilience: A Literature Review Bellagio Initiative*. Brighton : IDS, 2011. 67 s.
- [172] MASCIARELLI, F. 2011. *The Strategic Value of Social Capital: How Firms Capitalize on Social Assets*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2011. 192 s. ISBN 978-08-5793-643-1.
- [173] MATHUR, O. P. 1981. *Training for Regional Development Planning: Perspectives for the Third Development Decade*. Nagoya : Maruzen Asia for United Nations Centre for Regional Development, 1981. 342 s. ISBN 978-96-2220-209-2.
- [174] MATOUŠKOVÁ, Z., et al. 2000. *Regionální a municipální ekonomika*. 1. vyd. Praha : VŠE v Praze, 2000. 156 s. ISBN 80-245-0052-3.
- [175] MCCANN, P. 2013. *Modern Urban and Regional Economics*. Oxford : OUP Oxford, 2013. 408 s. ISBN 978-01-9958-200-6.
- [176] MILLS, E., S. 1973. *Studies in the Structure of the Urban Economy*. Washington : Resources for the Future, 1973. 151 s. ISBN 978-08-0181-595-9.
- [177] MIYAO, T. 1981. *Dynamic Analysis of the Urban Economy*. New York : Academic Press, 1981. 204 s. ISBN 978-03-2316-026-1.
- [178] MLČOCH, L., et al. 2013. *Soudobá ekonomie očima tří generací*. Praha : Karolinum Press, 2013. 150 s. ISBN 978-80-2462-148-7.
- [179] MORISHIMA, M. 1990. *Ricardo's Economics: A General Equilibrium Theory of Distribution and Growth*. Cambridge : Cambridge University Press, 1990. 264 s. ISBN 978-05-2139-688-2.
- [180] MOŽNÝ, I. 1991. *Proč tak snadno... : některé rodinné důvody sametové revoluce*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1991. 81 s. ISBN 80-901-0590-4.
- [181] NEJDL, P., ČERMÁK, D. (eds.). 2007. *Participace a partnerství v místní veřejné správě*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2007. 135 s. Edice Sociologické studie 07/10.
- [182] NEMEC, J., WRIGHT, G., STILLMAN, R. J. 2002. *Public Management in the Central and Eastern European Transition: Concepts and Cases*. Bratislava : NISPAcee, 2002. 504 s. ISBN 80-89013-08-2.
- [183] NESTEL, D., JOLLY, N., KELLY, M., WATSON, M. 2017. *Healthcare Simulation Education: Evidence, Theory and Practice*. Chichester : John Wiley & Sons, 2017. 242 s. ISBN 978-11-1906-159-5.
- [184] NIJKAMP, P., MILLS, E. S., CHESHIRE, P. C. 1986. *Handbook of Regional and Urban Economics: Regional Economics*. Amsterdam : Elsevier, 1986. 702 s. ISBN 978-04-4487-969-1.
- [185] NIŽŇANSKÝ, V., et al. 2009. *Medziobecná spolupráca a zlučovanie obcí na Slovensku*. Bratislava : Merkury, 2009. 59 s.
- [186] NORTH, D. C. 1990. *Institutions, Institutional Change, and Economic Performance*. New York : Cambridge University Press, 1990. 159 s. ISBN 978-05-2139-734-6.
- [187] NORTH, D. C. 2005. *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton : Princeton University Press, 2005. 187 s. ISBN 978-0-691-11805-5.
- [188] NOURSE, H. O. 1967. *Regional Economics*. Unpublished manuscript, 1967.
- [189] OECD. 2001. *The Well-being of Nations: The Role of Human and Social Capital*. Paris : Organisation for Economic Cooperation and Development, Centre for Educational Research and Innovation, 2001. 120 s. ISBN 978-92-6418-589-0.

- [190] OHMAE, K. 1982. *The Mind of the Strategist: The Art of Japanese Business*. New York : McGraw-Hill, 1982. 304 s. ISBN 978-00-7047-904-3.
- [191] OLSON, M. 1982. *The Rise and Decline of Nations: Economic Growth, Stagflation, and Social Rigidities*. New Haven : Yale University Press, 1982. 273 s. ISBN 978-03-0003-079-2.
- [192] OSTŘÍŽEK, J., KOUBA, L. 2009. *Vliv realizace PPP na ekonomiku České republiky*. Praha : Asociace pro rozvoj infrastruktury, 2009. 39 s.
- [193] OTOČAN, O. 2010. *Euroregion as a Mechanism for Strengthening Transfrontier and Interregional Co-Operation: Opportunities and Challenges*. Strasbourg : European Commission for Democracy Through Law, 2010. 9 s.
- [194] PANARA, C., VARNEY, M. R. 2013. *Local Government in Europe: The 'Fourth Level' in the EU Multi-Layered System of Governance*. London : Routledge, 2013. 448 s. ISBN 978-11-3502-126-9.
- [195] PAULÍK, T., et al. 2002. *Regionální rozvoj v podmínkách sblížení a vstupu České republiky do Evropské unie*. Opava : Slezská univerzita, Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné, 2002. 328 s. ISBN 80-7248-181-9.
- [196] PAVEL, J. 2007. *PPP projekty v České republice – šance nebo riziko?* Praha : Transparency International, 2007. 57 s.
- [197] PAVELKOVÁ, D., et al. 2009. *Klastry a jejich vliv na výkonnost firem*. Praha : Grada Publishing, 2009. 272 s. ISBN 978-80-247-2689-2.
- [198] PAVLÍK, M., et al. 2014. *Jak úspěšně řídit obec a region: Cíle, nástroje, trendy, zahraniční zkušenosti*. Praha : Grada Publishing, 2014. 160 s. ISBN 978-80-247-5256-3.
- [199] PEARCE, D. W. 1983. *The Dictionary of Modern Economics*. London : Macmillan Press, 1983. 481 s. ISBN 978-13-4917-125-5.
- [200] PEARCE, D. W. 1995. *Macmillanův slovník moderní ekonomie*. 2. vyd. Praha : Victoria Publishing, 1995. 549 s. ISBN 80-7187-041-2.
- [201] PEKOVÁ, J. 2004. *Hospodaření a finance územní samosprávy*. Praha : Management Press, 2004. 375 s. ISBN 978-80-7261-086-0.
- [202] PEKOVÁ, J., KADERÁBKOVÁ, J. 2012. *Územní samospráva - udržitelný rozvoj a finance*. Praha : Wolters Kluwer, 2012. 300 s. ISBN 978-80-7357-910-4.
- [203] PEKOVA, J., POMAHAČ, R., VIDLÁKOVÁ, O. 2003. *Vzorový učební text vstupního vzdělávacího úředníků územních samosprávných celků*. Praha : Institut pro právní vzdělávání a informace, 2003. 85 s.
- [204] PELC, P., FARKAS, I., HANDEREK, P. 2004. *Public participation in regional development in Central Europe - Aarhus Convention and Regional Development Project*. Wrocław : Europejskie centrum pro ekologiczne, 2004. 63 s.
- [205] PERKINS, D. H., RADELET, S., LINDAUER, D. L. 2006. *Economics of Development*. 6. vydání. New York : W. W. Norton & Company, 2006. 831 s. ISBN 978-03-9392-652-1.
- [206] PERLOFF, H. S., DUNN, E. S. Jr., LAMPARD, E. E., MUTH, R. F. 1960. *Regions, Resources, and Economic Growth*. Baltimore : John Hopkins Press, 1960. 716 s.
- [207] PERLOFF, H., S., HANSEN, A. H. 1944. *State and Local Finance in the National Economy*. London : Allen and Unwin, 1944. 310 s.
- [208] PERRY, M. 2010. *Controversies in Local Economic Development: Stories, Strategies, Solutions*. Oxon : Routledge, 2010. 272 s. ISBN 978-11-3695-574-7.
- [209] PEŠEK, P. 2001. *Podpora rozvoje problémových regionů a předvstupní pomoc Evropské unie*. Ústí nad Labem : Univerzita J. E. Purkyně, 2001. 163 s. ISBN 80-7044-379-0.
- [210] PETRAKIS, P. 2011. *The Greek Economy and the Crisis: Challenges and Responses*. Heidelberg : Springer, 2011. 450 s. ISBN 978-36-4221-175-1.



- [211] PIERRE, J. (ed.). 1998. *Partnerships in Urban Governance: European and American Experience*. Houndmills : MacMillan and St. Martin's, 1998. 224 s. ISBN 978-03-3368-939-4.
- [212] PODOLNJAK, R., et al. 2010. *Inter-municipal Cooperation in the Republic of Croatia*. Zagreb : Association of Municipalities in the Republic of Croatia, 2010. 70 s.
- [213] PONIKELSKÝ, P., KOŠTEJNOVÁ, Z. 2008. *Úvod do regionalistiky*. Praha : Vysoká škola regionálního rozvoje, 2008. 59 s.
- [214] PONSARD, C. 2012. *History of Spatial Economic Theory*. Berlin : Springer Science & Business Media, 2012. 240 s. ISBN 978-36-4282-125-7.
- [215] PORTER, M. E. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. New York : Free Press, 1990. 875 s. ISBN 00-292-5361-6.
- [216] PORTUGALI, J. 2011. *Complexity, Cognition and the City*. Heidelberg : Springer, 2011. 412 s. ISBN 978-3-642-19451-1.
- [217] POTLUKA, O., et al. 2012. *Příručka pro projekty realizované v partnerství*. Praha : Úřad vlády ČR, 2012. 192 s. ISBN 978-80-7440-062-9.
- [218] PROVAZNÍKOVÁ, R. 2009. *Financovní měst, obcí a regionů – 2. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha : Grada Publishing, 2009. 304 s. ISBN 978-80-2472-789-9.
- [219] PROVAZNÍKOVÁ, R. 2015. *Financovní měst, obcí a regionů - teorie a praxe: 3. aktualizované a rozšířené vydání*. Praha : Grada Publishing, 2015. 288 s. ISBN 978-80-2475-608-0.
- [220] PUCHER, J., GASPARI, E., RADZYNER, A. 2013. *EGTC Monitoring Report 2012*. Brussels : European Union, 2013. 130 s. ISBN 978-92-895-0709-7.
- [221] PUTNAM, R. D. 2000. *Bowling Alone: The Challenge and Revival of American Community*. New York : Simon and Schuster, 2000. 541 s. ISBN 978-07-4320-304-3.
- [222] PUTNAM, R. D., LEONARDI, R., NANETTI, R. Y. 1993. *Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton : Princeton University Press, 1993. 280 s. ISBN 978-06-9103-738-7.
- [223] RADA VLÁDY PRO UDRŽITELNÝ ROZVOJ. 2011. *Koncepce podpory a místní Agendy 21 v ČR do roku 2020 a Akční pln pro období 2012-2013*. Praha : Rada vlády pro udržitelný rozvoj, 2011. 25 s.
- [224] RAGHAVAN, S. N. 1995. *Regional Economic Cooperation Among SAARC Countries*. New Delhi : Allied Publishers, 1995. 246 s. ISBN 978-81-7023-501-9.
- [225] RAY, D. 1998. *Development Economics*. Princeton : Princeton University Press, 1998. 872 s. ISBN 978-06-9101-706-8.
- [226] REGULSKI, J. 1988. *Decentralization and Local Government: A Danish-Polish Comparative Study in Political Systems*. New Brunswick : Transaction Publishers, 1988. 271 s. ISBN 978-14-1282-134-6.
- [227] REIF, M. 2010. *Struktur und Entwicklung der Euroregion Neißة*. München : Grin Verlag, 2010. 28 s. ISBN 978-3-640-51755-8.
- [228] RICHTER, M. 2013. *Regionalisierung und interkommunale Zusammenarbeit: Wirtschaftsregionen als Instrumente kommunaler Wirtschaftsförderung*. Berlin : Springer-Verlag, 2013. 214 s. ISBN 978-36-6305-707-9.
- [229] ROBBINS, L. C. 1932. *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. London : Macmillan and Co., 1932. 141 s.
- [230] ROSE, J. 2010. *L'aménagement du territoire, la coordination intermunicipale et les relations centrales-locales en contexte métropolitain*. Québec : Université du Québec - École nationale d'administration publique. 58 s.
- [231] SAMČÍK, P., et al. 2006. *Příručka pro starostu 2*. Praha : Verlag Dashöfer, 2006. ISSN 1801-7819.
- [232] SAMULSON, P. A., NORDHAUS W. D. 1992. *Ekonomie*. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1992, dotisk prvního vydání. 1011 s. ISBN 80-205-0192-4.

- [233] SEELEY, J., SIM, R. A., LOOSEY, E. W. 1956. *Crestwood Heights: A Study of the Culture of Suburban Life*. New York : Basic Books, 1956. 505 s.
- [234] SCHADLY, M. 2008. *Kooperation von Gebietskörperschaften zur Aufgabenerledigung- eine Alternative zur Neugliederung?* München : Grin Verlag, 2008. 28 s. ISBN 978-36-4011-814-4.
- [235] SCHÄTZEL, L. 1996. *Wirtschaftsgeographie I*. Paderborn : Schöningh, 1996. 280 s. ISBN 978-38-2520-782-3.
- [236] SCHÄTZL, L., DIEZ, J. R. 2012. *Technological Change and Regional Development in Europe*. Berlin : Springer-Verlag, 2012. 421 s. ISBN 978-36-4257-467-2.
- [237] SCHIELBERG, S. 2010. *Grenzen regionaler Kooperation an der EU-Außengrenze*. Münster : LIT Verlag, 2010. 381 s. ISBN 978-3-643-11019-0.
- [238] SCHMIDT, T. I. 2005. *Kommunale Kooperation*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2005. 695 s. ISBN 3-16-148749-4.
- [239] SCHULITZ, A., KNOBLAUCH, B. 2011. *Interkommunale Kooperation schrumpfender Kleinstddte: Analyse der Chancen und Grenzen für schrumpfende Kleinstddte im lndlichen Raum*. München : AVM - Akademische Verlagsgemeinschaft München, 2011. 264 s. ISBN 978-38-6306-716-8.
- [240] SCHWARTING, H., KRÖKEL, K. 2006. *Interkommunale Kooperation*. Wiesbaden : Hessisches Ministerium für Wirtschaft, Verkehr und Landesentwicklung, 2006. 87 s.
- [241] SIEBERT, H. 1969. *Regional Economic Growth: Theory and Policy*. Scranton : International Textbook Company, 1969. 217 s.
- [242] SIEGEL, Z. H. 2016. *Finding Community in Chaos: The Importance of Social Capital in Community Resilience*. Ithaca : Cornell University, 2016. 112 s.
- [243] SINGH, J., DHILLON, S. S. 2004. *Agricultural Geography*. New Delhi : Tata McGraw-Hill Education, 2004. 492 s. ISBN 978-12-5908-236-8.
- [244] SKOKAN, K. 2004. *Konkurenceschopnost, inovace a klastry v regionálním rozvoji*. 1. vyd. Ostrava : Repronis, 2004. 159 s. ISBN 80-7329-059-6.
- [245] SKOŘEPA, L., JEŽEK, J., JEŽKOVÁ, R. 2008. *Marketing měst a obců České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií*, 2008. 164 s. ISBN 978-80-86708-55-3.
- [246] SLANGEN, L. H. G., LOUCKS, L. A., SLANGEN, A. H. L. 2008. *Institutional Economics and Economic Organisation Theory: An Integrated Approach*. Wageningen : Wageningen Academic Publishers, 2008. 431 s. ISBN 978-90-8686-077-7.
- [247] SLOBODA, D. 2006. *Slovensko a regionálne rozdiely – Teórie, regióny, indikatory, metódy*. 2006. Bratislava : Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika, 2006. 49 s.
- [248] SMITH, P., MORRISON, W. I. 2012. *Simulating the Urban Economy: Experiments with Input-output Techniques*. London : Routledge, 2012. 168 s. ISBN 978-11-3567-835-7.
- [249] SOHTORIK, A. S. 2016. *A Knowledge Discovery Approach to Urban Analysis*. Delft : Delft University of Technology, 2016. 406 s. ISBN 978-94-6186-652-3.
- [250] SOLOW, R. M. 1970. *Growth Theory - An Exposition*. Oxford : Oxford University Press, 1970. 120 s. ISBN 978-01-9501-295-8.
- [251] SÖLVELL, Ö., LINDQVIST, G., KETELS, C. 2003. *The Cluster Initiative Greenbook*. Stockholm : Bromma Tryck AB, 2003. 94 s. ISBN 91-974783-1-8.
- [252] SOTARAUTA, M., HORLINGS, I., LIDDLE, J. 2012. *Leadership and Change in Sustainable Regional Development*. Oxon : Routledge, 2012. 336 s. ISBN 978-0-415-67894-0.
- [253] SPĚVÁČEK, V., ŽDÁREK, V., et al. 2016. *Makroekonomická analýza – teorie a praxe*. Praha : Grada Publishing, 2016. 544 s. ISBN 978-80-2475-858-9.
- [254] STACHOVÁ, J. 2008. *Občanská společnost v regionech České republiky*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2008. 93 s. ISBN 978-80-7330-142-2.

- [255] STACHOVÁ, J., BERNARD, J., ČERMÁK, D. 2009. *Sociální kapitál v České republice a v mezinárodním srovnání*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2009. 121 s. ISBN 978-80-7330-166-8.
- [256] STROHMAIER, J. 2008. *Interkommunale Standortkooperation*. München : Grin Verlag, 2008. 148 s. ISBN 978-36-3892-361-3.
- [257] SVEJKOVSKÝ, J., DEVEROVÁ, L., et al. 2013. *Právnícké osoby v novém občanském zákoníku. Komentář*. Praha : C.H. Beck, 2013. 522 s. ISBN 978-80-7400-445-2.
- [258] SWARTZ, D. 1997. *Culture and Power: The Sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago : University of Chicago Press, 1997. 342 s. ISBN 978-0-226-78595-0.
- [259] SWIANIEWICZ, P. (ed.). 2002. *Consolidation or Fragmentation? The Size of Local Governments in Central and Eastern Europe, Local Government and Public Service Reform Initiative*. Budapest : Open Society Institute Budapest, 2002. 329 s. ISBN 963- 9419-45-1.
- [260] SZARKOVÁ, M., ANDREJČÁK, M., MATKOVČÍKOVÁ, N. 2014. *Personnel audit as a function of personnel marketing and personnel management*. Brno : Tribun EU, 2014. 189 s. ISBN 978-80-263-0809-6.
- [261] SZCZYRBA, Z., SMOLOVÁ, I., JEŘÁBEK, M. 2006. *Analýza přeshraniční spolupráce v euroregionálních strukturách na česko-polském pohraničí – závěrečná zpráva výzkumného projektu RM 02/22/05*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, 2006. 20 s.
- [262] ŠAFR, J., SEDLÁČKOVÁ, M. 2006. *Sociální kapitál: koncepty, teorie a metody měření*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2006. 94 s. ISBN 80-7330-095-8.
- [263] ŠEBOVÁ, M., et al. 2012. *Aktuálne koncepty ekonomiky a riadenia samospráv*. Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2012. 184 s. ISBN 978-80-553-1264-4.
- [264] ŠIMKOVÁ, E. 2015. *Aktuální témata rozvoje venkovského cestovního ruchu v ČR*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2015. 126 s. ISBN 978-80-7435-624-7.
- [265] ŠKRABAL, I., et al. 2006. *Metodika zavádění managementu rozvoje mikroregionů*. Přerov : Centrum pro komunitární práci, 2006. 182 s. ISBN 80-86902-39-0.
- [266] ŠTASTNÁ, J. 2016. *Když se řekne komunitní práce*. Praha : Karolinum Press, 2016. 118 s. ISBN 978-80-2463-356-5.
- [267] ŠUBRT, J., et al. 2008. *Součobá sociologie II. Teorie sociálního jevání a sociální struktury*. Praha : Karolinum Press, 2008. 394 s. ISBN 978-80-2461-275-1.
- [268] ŠUBRT, J., et al. 2010. *Součobá sociologie IV. Aktuální a každodenní*. Praha : Karolinum Press, 2010. 384 s. ISBN 978-80-2461-789-3.
- [269] TELES, F. 2015. *Local Governance and Inter-municipal Cooperation*. London : Palgrave Macmillan, 2015. 118 s. ISBN 978-11-3744-575-9.
- [270] TELFORD, T. 2000. *Local Agencies 21: Engineering the Future*. London : Thomas Telford Ltd., 2000. 38 s. ISBN 978-07-2772-689-6.
- [271] THOMPSON, T. P. 1829. *The True Theory of Rent in Opposition to Mr. Ricardo and Others: Being an Exposition of Fallacies on Rent, Tithes, &c., in the Form of a Review of Mr. Mill's Elements of Political Economy*. London : R. Heward, 1829. 32 s.
- [272] TITTELBACHOVÁ, Š. 2011. *Turismus a veřejná správa: průniky, úsfunke, problémy, šance: státní politika turismu České republiky: systémový přístup k řešení problémů*. 1. vyd. Praha : Grada, 2011. 200 s. ISBN 978-80-247-3842-0.
- [273] TOMALOVÁ, E. 2008. *Kulturní diplomacie: Francouzská zkušenost*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2008. 128 s. ISBN 978-80-8650-673-9.
- [274] TORRE, A., WALLET, F. 2014. *Regional Development and Proximity Relations*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2014. 392 s. ISBN 978-17-8100-289-6.
- [275] VAJDOVÁ, Z., ČERMÁK, D., ILLNER, M. 2006. *Autonomie a spolupráce: úsleáky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2006. 108 s. Edice Sociologické studie 06/02. ISBN 80-7330-086-9.

- [276] VANDELLI, L. 2011. *Il sistema delle autonomie locali*. Bologna : Il Mulino, 2011. 326 s. ISBN 978-88-1514-676-2.
- [277] VITURKA, M. 2007. *Regionální ekonomie a politika II*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2007. 130 s. ISBN 978-80-210-4478-4.
- [278] VITURKA, M., et al. 2003. *Regionální hodnocení rozvojových účinků evropského integračního procesu na příkladě krajů České republiky*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2003. 96 s. ISBN 80-210-3277-4.
- [279] VITURKA, M., et al. 2010. *Kvalita podnikatelského prostředí, regionální konkurenceschopnost a strategie regionálního rozvoje České republiky*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. 227 s. ISBN 978-80-247-3638-9.
- [280] WADE, P., RINNE, P. 2011. *Průvodce programem LEADER založený na zkušenostech z Finska, Irska a České republiky*. Brno : Ústav územního rozvoje, 2011. 136 s. ISBN 978-80-87318-20-1.
- [281] WANG, Y. 2005. *Traditional Villages and Residence in Mountainous Areas in Southeast Guizhou*. Tianjin : Tianjin University, 2005.
- [282] WEBER, A. 1909. *Ueber den Standort der Industrien. Erster Teil. Reine Theorie des Standorts. Mit einem mathematischen Anhang von Georg Pick*. Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1909. 246 s.
- [283] WESTLUND, H. 2006. *Social Capital in the Knowledge Economy: Theory and Empirics*. Berlin : Springer-Verlag, 2006. 212 s. ISBN 978-35-4035-366-9.
- [284] WESTLUND, H., LARSSON, J. P. 2016. *Handbook of Social Capital and Regional Development*. Camberley Surrey : Edward Elgar Publishing Limited, 2016. 512 s. ISBN 978-1-783-47682-4.
- [285] WILLEMS, J., TYNAN, B., JAMES, R. 2013. *Global Challenges and Perspectives in Blended and Distance Learning*. Hershey : Idea Group Inc., 2013. 347 s. ISBN 978-14-6663-979-9.
- [286] WILLIAMSON, O. E. 1985. *The Economic Institutions of Capitalism: Firms, Markets, Relational Contracting*. New York : Free Press, 1985. 450 s. ISBN 00-293-4820-X.
- [287] WOKOUN, R. 2003. *Česká regionální politika v období vstupu do Evropské unie*. Praha : Oeconomica, 2003. 326 s. ISBN 80-245-0517-7.
- [288] WOKOUN, R., et al. 2008. *Regionální rozvoj (Východisko regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. 1. vyd. Praha : Linde Praha, 2008. 480 s. ISBN 978-80-7201-699-0.
- [289] WOOD, J. C. 1991. *David Ricardo: Critical Assessments*. London : Taylor & Francis, 1991. 224 s. ISBN 978-04-1506-382-1.
- [290] WORLD BANK. 2000. *The Quality of Growth*. Oxford : Oxford University Press. 296 s. ISBN 978-0-19-521593-9.
- [291] WORLD BANK. 2006. *Where Is The Wealth of Nations? Measuring Capital for the 21<sup>st</sup> Century*. Washington : WB Publications, 2006. 188 s. ISBN 978-08-2136-355-3.
- [292] ZDENĚK, M. 2005. *Jak zvýšit konkurenceschopnost podniku: Konkurenční dynamika a potenciál podnikání*. Praha : Grada Publishing, 2005. 200 s. ISBN 978-80-2476-263-0.
- [293] ZICH, F. 2007. *Přeshraniční vlivy v českém pohraničí (přeshraniční spoluprdce v pohraničí jako evropeizace zdola?)*. Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2007. 282 s. ISBN 978-80-7044-931-8.
- [294] ŽÁK, M., et al. 2002. *Velká ekonomická encyklopedie*. 2. vydání. Praha : Linde, 2002. 887 s. ISBN 978-80-7201-381-4.
- [295] ŽÁRSKA, E. 2007. *Komunálna ekonomika a politika*. 2007. Bratislava : EKONÓM, 2007. 194 s. ISBN 978-80-225-2293-9.
- [296] ŽÍTEK, V. 2002. *Regionální ekonomie a politika I*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2002. 174 s. ISBN 80-210-2767-3.

## Kapitola v monografii nebo vysokoškolské učebnici

- [I] ALANEN, A., PELKONEN, L. 2000. Can Regional Economic Growth be Explained by Social Capital? In KAJANOJA, J., SIMPURA, J. (ed.). *Social Capital. Global and Local Perspectives*. Helsinki : Government Institute for Economic Research, 2000. s. 51-70. ISBN 978-95-1561-339-4.
- [2] BEAUREGARD, R. A. 1993. Constituting Economic Development: A Theoretical Perspective. In BINGHAM, R. D., MIER, R. (eds.). *Theories of Local Economic Development: Perspectives from Across the Disciplines*. Newbury Park : SAGE Publications, 1993. s. 267-283. ISBN 978-08-0394-868-6.
- [3] BLAŽEK, J. 2008. Teorie regionálního rozvoje. In WOKOUN, R., et al. *Regionální rozvoj (Východisko regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování)*. 1. vyd. Praha : Linde Praha, 2008. s. 221-222. ISBN 978-80-7201-699-0.
- [4] BOSCHMA, R. A. 2005. Social Capital and Regional Development: An Empirical Analysis of the Third Italy. In BOSCHMA, R. A., KLOOSTERMAN, R. C. (eds.). *Learning from Clusters: A Critical Assessment*. Dordrecht : Springer, 2005. s. 139-168. ISBN 978-1-4020-3679-8.
- [5] BOURDIEU, P. 1986. The Forms of Capital. In RICHARDSON, J. (ed.). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York : Greenwood Press, 1986. s. 241-258. ISBN 978-03-1323-529-0.
- [6] DURLAUF, S. N., FAFCHAMPS, M. 2005. Social Capital. In AGHION, P., DURLAUF, S. (ed.). *Handbook of Economic Growth – Volume 1*. Amsterdam : Elsevier, 2005. s. 1639-1699. ISBN 978-0-444-52041-8.
- [7] DUŠEK, J. 2012. Sociální kapitál a jeho vztah k rozvoji regionů. In PÁNA, L., VALEŠ, L., et al. *Sociologie politiky – minulost, současnost, budoucnost*. 1. vyd. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2012. s. 242-249. ISBN 978-80-87472-33-0.
- [8] FRASER, N. 1992. Rethinking the Public Sphere: A Contribution to the Critique of Actually Existing Democracy. In CALHOUN, C. (ed.). *Habermas and the Public Sphere*. Cambridge : MIT Press, 1992. s. 109-142. ISBN 0-262-53114-3.
- [9] FRIEDMANN, J. 1972. A General Theory of Polarized Development. In HANSEN, N. M. (ed.). *Growth Centres in Regional Economic Development*. New York : Free Press, 1972. s. 82-107.
- [10] GYLFASON, T. 2011. Natural Resource Endowment: A Mixed Blessing? In AREZKI, R., GYLFASON, T., SY, A. *Beyond the Curse: Policy to Harness the Power of Natural Resources*. Washington : International Monetary Fund, 2011. s. 7-34. ISBN 978-16-1635-145-8.
- [II] HALÁSEK, D. 2006. Spolupráce obcí jako faktor rozvoje vč. přehledu vybraných zemí EU (expertní stanovisko). In GALVASOVÁ, I., et al. *Spoluprdce obcí jako faktor rozvoje*. 1. vyd. Brno : Georgetown, 2007. 140 s. ISBN 80-251-20-9.
- [12] HEINZ, W. 2007. Inter-municipal Cooperation in Germany: The Mismatch Between Existing Necessities and Suboptimal Solutions. In HULST, R., VAN MONTFORT, A. *Inter-Municipal Cooperation in Europe*. Dordrecht : Springer, 2007. s. 91-115. ISBN 978-1-4020-5378-8.
- [13] HLADÍK, P. 2005. Budování kapacit komunit (Community Capacity Building). In MAJEROVÁ, V. (ed.). *Český venkov 2005: Rozvoj venkovské společnosti*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005. s. 98-108. ISBN 978-80-2131-274-6.
- [14] JANC, K. 2006. Human and Social Capital in Poland – Spatial Diversity and Relations. In KOMORNICKI, T., CZAPIEWSKI, K. L. (eds.). *Core and Peripheral Regions in Central and Eastern Europe*. Warszawa : Polish Academy of Sciences, 2006. ISSN 1429-7132, s. 39-55.

- [15] JONES, V. N., WOOLCOCK, M. 2009. Mixed Method Assesment. In SVENDSEN, G. T., SVENDSEN, G. L. H. (eds.). *Handbook of Social Capital: The Troika of Sociology, Political Science and Economics*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 2009. s. 379-401. ISBN 978-18-4542-323-0.
- [16] KEATING, M. 1995. Size, Efficiency and Democracy: Consolidation, Fragmentation and Public Choice. In JUDGE, D., STOKER, G., WOLLMAN, H. *Theories of Urban Politics*. London : SAGE Publications, 1995. s. 117-134. ISBN 0-8039-8865-6.
- [17] LAMOREAUX, N. R. 1998. Economic History and the Cliometric Revolution. In WOOD, G. S., MOLHO, A. (eds.). *Imagined Histories: American Historians Interpret the Past*. Princeton : Princeton University Press, 1998. s. 59-84. ISBN 0-691-05810-5.
- [18] LOWE, P., MURDOCH, J., WARD, N. 1995. Networks in Rural Development beyond Exogenous and Endogenous Models. In VAN DER PLOEG, J. D., VAN DIJK, G. (eds.). *Beyond Modernisation: The Impact of Endogenous Rural Development*. Assen : Van Gorcum, 1995. s. 87-105. ISBN 978-90-2322-938-4.
- [19] MAIER, K., PELTAN, T. 2012. Sociální rozměr udržitelného rozvoje území. In MAIER, K. *Udržitelný rozvoj území*. Praha : Grada Publishing, 2012. 253 s. ISBN 978-80-2474-198-7.
- [20] MASKELL, P. 2000. Social Capital, Innovation, and Competitiveness. In BARON, S., FIELD, J., SCHULLER, T. (eds.). *Social Capital – Critical Perspectives*. Oxford : Oxford University Press, 2000. s. 111-123. ISBN 0-19-924367-0.
- [21] NIJKAMP, P., ABREU, M. 2009. Regional Development Theory. In KITCHIN, R., THRIFT, N. (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. Amsterdam : Elsevier Science, 2009. s. 202-207. ISBN 978-0-08-044910-4.
- [22] PERLÍN, R. 1999. Venkov, typologie venkovského prostoru. In MALÝ, F., VIKTORIOVÁ, B. *Českd etnoekologie*. Praha : Cargo, 1999. s. 87-106. ISBN 80-238-4932-8.
- [23] ROWE, J. E. 2005. Lessons Learned and Future Directions. In ROWE, J. E. (ed.). *Economic Development in New Zealand*. Aldershot : Ashgate Publishing Limited, 2005. s. 221-234. ISBN 07-546-4398-0.
- [24] ROWE, J. E. 2009. The Importance of Theory: Linking Theory to Practice. In ROWE, J. E. (ed.). *Theories of Local Economic Development*. Farnham : Routledge, 2009. s. 3-30. ISBN 978-11-3827-003-9.
- [25] SACHS, J. D., WARNER, A. M. 1999. Natural Resource Intensity and Resource Abundance. In MAYER, J., CHAMBERS, B., FAROOQ, A. (eds.). *Development Policies in Natural Resource Economies*. Cheltenham : Edward Elgar Publishing, 1999. s. 13-17. ISBN 978-1-84064-009-0.
- [26] SCHULLER, T., BARON, S., FIELD, J. 2000. Social Capital: a Review and Critique. In BARON, S., FIELD, J., SCHULLER, T. (eds.). *Social Capital – Critical Perspectives*. Oxford : Oxford University Press, 2000. s. 1-38. ISBN 0-19-924367-0.
- [27] SIMPURA, J. 2002. Sosiaalista pääomaa mittaamassa. In RUUSKANEN, P. (ed.). *Sosiaalinen pddoma ja hyvinvointi. Ndkökulmia sosiaali- ja terveystaloille*. Jyväskylä : PS-kustannus, 2002. s. 200-222. ISBN 952-451-052-9.
- [28] UPHOFF, N. 1999. Understanding Social Capital: Learning from the Analysis and Experience of Participation. In DASGUPTA, P., SERAGELDIN, I. (eds.). *Social Capital: A Multiperspective Approach*. Washington : World Bank, 1999. s. 215-249.
- [29] USLANER, E. M. 2003. Rust and Civic Engagement in East and West. In BADESCU, G., USLANER, E. M. (eds.). *Social Capital and the Transition to Democracy*. London : Routledge, 2003. s. 81-94. ISBN 978-04-1525-814-2.
- [30] VESELÝ, A. 2008. Zdroje a kapitály. In POTŮČEK, M., MUSIL, J., MAŠKOVÁ, M. (eds.). *Strategické volby pro českou společnost. Teoretická východiska*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2008. s. 195-214. ISBN 978-80-8642-986-1.

- [31] ZICH, F. 2006. Sociální potenciál – pojmové vymezení a souvislosti. In ZICH, F., et al. *Sociální potenciál regionu*. Praha : Vysoká škola finanční a správní, 2006. s. 6-27. ISBN 80-86754-69-3.
- [32] ŽÁRSKA, E. 2012. Determinanty znalostnej samosprávy. In ŠEBOVÁ, M., et al. *Aktuálne koncepty ekonomiky a riadenia samospráv*. Košice : Technická univerzita v Košiciach, 2012. s. 105-123. ISBN 978-80-553-1264-4.

### Periodika (časopisy) a sborníky, resp. statě v nich zveřejněné

- [I] ABRAMOVITZ, M. 1956. Resource and Output Trends in the United States since 1970. In *American Economic Review*, roč. 46, 1956, č. 52. ISSN 0002-8282, s. 5-23.
- [2] ACEMOGLU, D., JOHNSON, S., ROBINSON, J. A. 2002. Reversal of Fortune: Geography and Institutions the Making of the Modern World Income Distribution. In *Quarterly Journal of Economics*, roč. 117, 2002, č. 4. ISSN 1231-1294, s. 1231-1294.
- [3] ACEMOGLU, D., JOHNSON, S., ROBINSON, J. A. 2004. Institutions as the Fundamental Cause of Long-Run Growth. In *CEPR Discussion Paper No. 4458*, 2004. 113 s.
- [4] ADAM, F., RONČEVIĆ, B. 2003. Social Capital: Recent Debates and Research Trends. In *Social Science Information*, roč. 42, 2003, č. 2. ISSN 0539-0184, s. 155-183.
- [5] AKPAN, G. E., CHUKU, CH. 2014. Natural Resources, Human Capital and Economic Development in Nigeria: Tracing the Linkages. In *Journal of Economics and Sustainable Development*, roč. 5, 2014, č. 21. ISSN 2222-1700, s. 44-50.
- [6] ALANEN, A. 2003. Ajankäytöllä sosiaalista pääomaa mittaamaan. In *Futura*, roč. 22, 2003, č. 3. ISSN 0785-5494, s. 46-59.
- [7] ANDERSON, J., O'DOWD, L. 1999. Borders, Border Regions and Territoriality: Contradictory Meanings, Changing Significance. In *Regional Studies*, roč. 33, 1999, č. 7. ISSN 0034-3404, s. 593-604.
- [8] ANDRÝSOVÁ, L. 2012. Teorie sociálního kapitálu ve výzkumu občanské společnosti. In *Acta Politologica*, roč. 4, 2012, č. 1. ISSN 1803-8220, s. 56-70.
- [9] ASHTON, J., GREY, P., BARNARD, K. 1986. Healthy Cities – WHO's New Public Health Initiative. In *Health Promotion International*, roč. 1, 1986, č. 3. ISSN 0957-4824, s. 319-324.
- [10] ASCHAUER, W. 1995. Dimensionen und Aspekte grenzüberschreitender Regionsbildung im ungarisch-österreichischen Grenzraum. In *Neue grenzüberschreitende Regionen im östlichen Mitteleuropa (Frankfurter wirtschafts- und sozialgeographische Schriften – vydání 67)*. Frankfurt am Main : Institut für Wirtschafts- und Sozialgeographie der Johann Wolfgang Goethe-Universität, 1995. ISSN 0340-8345, s. 139-160.
- [II] AUTY, R. M. 2007. Natural Resources Capital Accumulation and Resource Curse. In *Ecological Economics*, roč. 61, 2007, č. 4. ISSN 0921-8009, s. 627-634.
- [12] BAKEŠ, M., et al. 1997. *Veřejná správa a právo : pocta prof. JUDr. Dušanu Henárychovi k 70. narozeninám*. 1. vyd. Praha : C.H. Beck, 1997. 378 s. ISBN 80-7179-191-1.
- [13] BERMAN, S. 1997. Civil Society and the Collapse of the Weimar Republic. In *World Politics*, roč. 49, 1997, č. 3. ISSN 0043-8871, s. 401-429.
- [14] BEUGELSDIJK, S., VAN SCHAİK, T. 2005. Differences in Social Capital between 54 Western European Regions. In *Regional Studies*, roč. 39, 2005, č. 8. ISSN 0034-3404, s. 1053-1064.

- [15] BLAAS, W., KRAMAR, H. 2007. Impulszentren als Instrumente der Regionalpolitik. In *Der Öffentliche Sektor – Forschungsmemoranden*, roč. 33, 2007, č. 1-2. ISSN 1563-4604, s. 45-54.
- [16] BOLGHERINI, S. 2011. Local Government and Inter-Municipal Cooperation in Italy and Germany. In *PIFO Uni Giessen Occasional Papers*, 2011, č. 12. ISSN 1866-7619, s. 1-64.
- [17] BOONEKAMP, G. M. M., et al. 1999. Healthy Cities Evaluation: The Co-ordinators Perspective. In *Health Promotion International*, roč. 14, 1999, č. 2. ISSN 0957-4824, s. 103-110.
- [18] BORTS, G. H. 1960. The Equalization of Returns and Regional Economic Growth. In *American Economic Review*, roč. 50, 1960, č. 3. ISSN 0002-8282, s. 319-347.
- [19] BRANDA, P. 2008. Evropské seskupení pro územní spolupráci. In *Working Papers Fakulty mezinrodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze*, 2008, č. 6. ISSN 1802-6591. 21 s.
- [20] BURT, R. S. 1997. The Contingent Value of Social Capital. In *Administrative Science Quarterly*, roč. 42, 1997, č. 2. ISSN 0001-8392, s. 339-365.
- [21] BUŠTÍKOVÁ, L. 1999. Analýza sociálních sítí. In *Sociologický časopis*, roč. 35, 1999, č. 2. ISSN 0038-0288, s. 193-206.
- [22] CALLOIS, J. M., ANGEON, V. 2004. On the Role of Social Capital on Local Economic Development: An Econometric Investigation on Rural Employment Areas in France. In *78<sup>th</sup> Conference of Agricultural Economics Society*, 2004. s. 1-27.
- [23] CALLOIS, J. M., AUBERT, F. 2007. Towards Indicators of Social Capital for Regional Development Issues: The Case of French Rural Areas. In *Regional Studies*, 41, č. 6. ISSN 0034-3404, s. 809-821.
- [24] CAPELLO, R. 2009. Regional Growth and Local Development Theories: Conceptual Evolution over Fifty Years of Regional Science. In *Géographie, Économie, Société*, roč. 11, 2009, č. 1. ISSN 1958-5802, s. 9-21.
- [25] CAPELLO, R. 2012. Regional Economics: Theoretical Achievements and Challenges. In *Timisoara Journal of Economics*, roč. 5, 2012, č. 18. ISSN 1844-7139, s. 313-335.
- [26] COBB, C. W., DOUGLAS, P. H. 1928. A Theory of Production. In *American Economic Review*, roč. 18, 1928, č. 1. ISSN 0002-8282, s. 139-165.
- [27] COLEMAN, J. S. 1987. Families and Schools. In *Educational Researcher*, roč. 16, 1987, č. 6. ISSN 0013-189X, s. 32-38.
- [28] COLEMAN, J. S. 1988. Social Capital in the Creation of Human Capital. In *American Journal of Sociology*, roč. 94, 1988. ISSN 0002-9602, s. 95-120.
- [29] CÔTÉ, S. 2001. The Contribution of Human and Social Capital. In *Canadian Journal of Policy Research*, roč. 2, 2001, č. 1. ISSN 1492-0611, s. 29-36.
- [30] CUNNINGHAM, S. MEYER-STAMER, J. 2005. Planning or Doing Local Economic Development? Problems with the Orthodox Approach to LED. In *Africa Insight*, roč. 35, 2005, č. 4. ISSN 1995-641X, s. 4-14.
- [31] CUSACK, T. R. 1999. Social Capital, Institutional Structures and Democratic Performance: A Comparative Study of German Local Governments. In *European Journal of Political Research*, roč. 35, 1999, č. 1. ISSN 1475-6765, s. 1-34.
- [32] DAMBORSKÝ, M., TVRDOŇ, J. 2016. Vliv lokalizace významného investora na místní ekonomický rozvoj. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XIX. mezinrodné kolokvium o regionálnych viedach. Sborník příspěvků*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2016. s. 201-209. ISBN 978-80-210-8273-1.
- [33] DIXON, R. J., THIRLWALL, A. P. 1975. A Model of Regional Growth-Rate Differencies on Kaldorian Lines. In *Oxford Economic Papers*, roč. 27, 1975, č. 2. ISSN 0030-7653, s. 201-214.



- [34] DOBEŠ, M., ČÁP, J. 2008. Vytvoření systému spolupráce s partnery. In *PROFUTURO*, 2008, č. 4. ISSN 1212-9720, s. 9-10.
- [35] DOUGHERTY, C., JORGENSON, D. 1996. International Comparisons of the Sources of Economic Growth. In *American Economic Review*, roč. 86, 1996, č. 2. ISSN 0002-8282, s. 25-29.
- [36] DRULÁK, P., KÖNIGOVÁ, L., KRATOCHVÍL, P. 2004. *Poátl obecních a krajských samospráv na zahraniční politice ČR. Zpráva z výzkumného projektu MZV ČR*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004. 66 s.
- [37] DUBEY, V. 1964. The Definition of Regional Economics. In *Journal of Regional Science*, roč. 57, 1964, č. 3. ISSN 1467-9787, s. 25-29.
- [38] DUŠEK, J. 2009. Spolehlivost a validita databázi mikroregionů v Jihočeském kraji. In JEŽEK, J. (ed.). *Sborník z mezinárodní vědecké konference Cezhraničná a nadaregionálna spolupráca Trnavska – Ekonomické, sociálne, technologické, právne, politické a územné výzvy rozvoja Trnavska v rámci Slovenska a poúnajského priestoru*. Sládkovičovo : Vysoká škola v Sládkovičove, 2009. s. 140-148. ISBN 978-80-89267-49-1.
- [39] DUŠEK, J. 2013. Evropské seskupení pro územní spolupráci jako způsob přeshraniční regionální spolupráce v rámci Evropské unie. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2013. s. 329-336. ISBN 978-80-210-6257-3.
- [40] DUŠEK, J., SKOŘEPA, L. 2006. Vnější a vnitřní spolupráce v mikroregionech. In *Auspicia: recenzovaný vědecký časopis pro otázky společenských věd*, roč. 3, 2006, č. 2. ISSN 1214-4967, s. 46-50.
- [41] EASTERLY, W., LEVINE, R. 2001. It's Not Factor Accumulation: Stylized Facts and Growth Models. In *Working Papers of Central Bank of Chile*, 2001, č. 164.
- [42] ELANDER, I. 2002. Partnerships and Urban Governance. In *International Social Science Journal*, roč. 54, 2002, č. 172 (June). ISSN 1468-2451, s. 191-204.
- [43] FEDELE, M., MOINI, G. 2006. Cooperare conviene? Intercomunalità e politiche pubbliche. In *Rivista Italiana di Politiche Pubbliche*, roč. 7, 2006, č. 1. ISSN 1722-1137, s. 71-98.
- [44] FINE, B. 2008. Social Capital versus Social History. In *Social History*, roč. 33, 2008, č. 4. ISSN 0307-1022, s. 442-467.
- [45] FRUMAROVÁ, K. 2002a. Formy spolupráce obci podle zákona o obcích. In *Veřejná správa*, roč. 13, 2002, č. 38. ISSN 1213-6581, s. 12 a 21.
- [46] FRUMAROVÁ, K. 2002b. Formy spolupráce obci podle zákona o obcích. In *Veřejná správa*, roč. 13, 2002, č. 39. ISSN 1213-6581, s. 12 a 22.
- [47] GAGGIO, D. 2004. Do Social Historians Need Social Capital? In *Social History*, roč. 29, 2004, č. 4. ISSN 0307-1022, s. 499-513.
- [48] GLAESER, D., LAIBSON, D., SACERDOTE, B. 2002. The Economic Approach to Social Capital. In *Economic Journal*, roč. 112, 2002, č. 483. ISSN 1468-0297, s. 437-458.
- [49] GRANOVETTER, M. 1985. Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness. In *American Journal of Sociology*, roč. 91, 1985, č. 3. ISSN 0002-9602, s. 481-510.
- [50] GRANOVETTER, M. S. 1973. The Strength of Weak Ties. In *American Journal of Sociology*, roč. 78, 1973, č. 6. ISSN 0002-9602, s. 1360-1380.
- [51] GROOTAERT, CH. 1998. Social Capital: The Missing Link? In *Social Capital Initiative Working Paper*, č. 3. Washington : World Bank, 1998. 24 s.
- [52] GROOTAERT, CH., et al. 2004. Measuring Social Capital: An Integrated Questionnaire. In *World Bank Working Paper*, č. 18. Washington : World Bank, 2004. 61 s.

- [53] GUNDER, M. 2004. Shaping the Planner's Ego-ideal: a Lacanian Interpretation of Planning Education. In *Journal of Planning Education and Research*, roč. 23, 2004, č. 3. ISSN 0739-456X, s. 299-311.
- [54] HALL, R., JONES, C. 1999. Why do Some Countries Produce so Much More Output per Worker than Others. In *Quarterly Journal of Economics*, roč. 114, 1999, č. 1. ISSN 0033-5533, s. 83-116.
- [55] HAMPL, M. 2003. Diferenciace a zvraty regionálního vývoje Karlovarska: unikátní případ nebo obecný vzor? In *Geografie*, roč. 108, 2003, č. 3. ISSN 1212-0014, s. 173-190.
- [56] HAMPL, M., MÜLLER, J. 1998. Jsou obce v České republice příliš malé? In *Geografie*, roč. 103, 1998, č. 1. ISSN 1212-0014, s. 1-12.
- [57] HANIFAN, L., J. 1916. The Rural School Community Center. In *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 1916, č. 67. ISSN 0002-7162, s. 130-138.
- [58] HEFFRON, J. M. 2000. Beyond Community and Society: The Externalities of Social Capital Building. In *Policy Sciences*, roč. 33, 2000, č. 3,4. ISSN 0032-2687, s. 477-494.
- [59] CHRISTOPOULOS, D. 2012. Elite Social Capital and the Regional Economy. In *European Urban and Regional Studies*, roč. 21, 2012, č. 3. ISSN 0969-7764, s. 272-285.
- [60] ISSERMAN, A. 1994. State Economic Development Policy and Practice in the United States: "A Survey Article". In *International Regional Science Review*, roč. 16, 1994, č. 1-2. ISSN 0160-0176, s. 49-100.
- [61] IYER, S., KITSON, M., TOH, B. 2005. Social Capital, Economic Growth and Regional Development. In *Regional Studies*, roč. 39, 2005, č. 8. ISSN 0969-7764, s. 1015-1040.
- [62] JANČÁK, V., et al. 2008. Regional Differentiation of Selected Conditions for the Development of Human and Social Capital in Czechia. In *Geografie*, roč. 113, 2008, č. 3. ISSN 1212-0014, s. 269-284.
- [63] JETMAR, M. 2011. Regionální ekonomie v teorii i praxi. In *Politická ekonomie*, roč. 59, 2011, č. 1. ISSN 0032-3233, s. 140-144.
- [64] JETMAR, M. 2014. Podpora rozvoje meziobecní spolupráce v ČR. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2014. s. 517-525. ISBN 978-80-210-6840-7.
- [65] JEŽEK, J. 2006. Dobrovolná sdružení obcí a měst v České republice a jejich budoucnost. In *Sborník příspěvků Veřejná správa*. Pardubice : Univerzita Pardubice, 2006. s.185-189. ISBN 80-7194-882-9.
- [66] JEŽEK, J. 2007. Teoretické problémy endogenního přístupu. In *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference INPROFORUM 2007 : Inovace - Podniky - Regiony – Organizace*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Ekonomická fakulta, 2007. s. 251-256. ISBN 978-80-7394-0.
- [67] JEŽEK, J. 2008a. Podpora místního ekonomického rozvoje. In KLÍMOVÁ, V. (ed.). *XI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2008. s. 320-326. ISBN 978-80-210-4625-2.
- [68] JEŽEK, J. 2008b. Podpora rozvoje místní ekonomiky v malých městech České republiky. In *National and Regional Economics VII*. Košice : Ekonomická fakulta technickej univerzity v Košiciach, 2008. s. 341-347. ISBN 978-80-553-0084-9.
- [69] JEŽEK, J. 2015. Meziobecní spolupráce v Německu, Rakousku a Švýcarsku – organizační pohled. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XVIII. mezinárodní*

- kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků.* Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2015. s. 463-469. ISBN 978-80-210-7861-1.
- [70] JÖRBY, S. A. 2002. Local Agenda 21 in Four Swedish Municipalities: A Tool towards Sustainability. In *Journal of Environmental Planning and Management*, roč. 45, 2002, č. 2. ISSN 1360-0559, s. 219-244.
- [71] KAŇKA, L., JEŽEK, J. 2013. Evropský region Dunaj-Vltava: na cestě k Evropskému seskupení pro územní spolupráci. *XVI. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků.* Brno : Ekonomicko-správní fakulta Masarykovy univerzity v Brně, 2013. s. 337-343. ISBN 978-80-210-6257-3.
- [72] KAPIRIRI, L., NORHEIM, A. F., MARTIN, D. K. 2007. Priority Setting at the Micro-, Meso- and Macro-levels in Canada, Norway and Uganda. In *Health Policy*, roč. 82, 2007, č. 1. ISSN 0168-8510, s. 78-94.
- [73] KENZER, M. 1999. Healthy Cities: A Guide to the Literature. In *Environment and Urbanization*, roč. 11, 1999, č. 1 (April). ISSN 0956-2478, s. 201-220.
- [74] KHENDRICHE TRHLÍNOVÁ, Z., JELÍNKOVÁ, M. 2014. Komunitní přístupy k rozvoji venkova: účinný nástroj regionální politiky po roce 2014? In *Sborník příspěvků z vědecké konference Veřejná správa 2014.* Pardubice : Univerzita Pardubice, 2014. s. 119-129. ISBN 978-80-7395-828-2.
- [75] KIZILKAYA, O. 2017. Sosyal Sermayenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Potansiyel Etkisi: Türkiye İçin Yapısal Kırılmalı Eşbütünleşme Analizi. In *Sosyoekonomi*, roč. 25, 2017, č. 33. ISSN 1305-5577, s. 175-194.
- [76] KNACK, S., KEEFER, P. 1997. Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation. In *Quarterly Journal of Economics*, roč. 112, 1997, č. 4. ISSN 1231-1294, s. 1251-1288.
- [77] KOROTAYEV, A., et al. 2011. Global Unconditional Convergence among Larger Economies after 1998? In *Journal of Globalization Studies*, roč. 2, 2011, č. 2. ISSN 2075-8103, s. 25-62.
- [78] KOTVALOVÁ, J. 2001. Meziobecní spolupráce. In *Veřejná správa*, roč. 12, 2001, č. 6. ISSN 1213-6581, s. 12 a 21.
- [79] KRAFT, J. 2007. Teoretická východiska změn tržních struktur v nových členských zemích. In *2<sup>nd</sup> Central European Conference in Regional Science International Conference Proceedings.* Košice : Technical University of Košice, Faculty of Economics, 2007. s. 446-451. ISBN 978-80-8073-878-5.
- [80] KRÄTKE, S. 1999. Regional Integration or Fragmentation? The German-Polish Border Region in a New Europe. In *Regional Studies*, roč. 33, 1999, č. 7. ISSN 0969-7764, s. 631-641.
- [81] KRÄTKE, S., BORST, R. 2007. EU Eastern Enlargement and the Configuration of German-Polish Inter-firm Linkages. In *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, roč. 98, 2007, č. 5. ISSN 1467-9663, s. 621-640.
- [82] KRUGMAN, P. R. 1991b. Increasing Returns and Economic Geography. In *Journal of Political Economy*, roč. 99, 1991, č. 3. ISSN 0022-3808, s. 483-499.
- [83] KUČEROVÁ, S. 2008. Education Towards Obtaining Various Forms of Capital. In *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, roč. 46, 2008, č. 1. ISSN 0300-5402, s. 23-33.
- [84] KUKLIŠ, P. 2002. Meziobecní spolupráce. In *Průvny obzor*, roč. 85, 2002, č. 2. ISSN 0032-6984, s. 141-154.
- [85] LENGYEL, I. 2009. Bottom-up Regional Economic Development: Competition, Competitiveness and Clusters. In *BAJMÓCY, Z., LENGYEL, I. (eds.). Regional Competitiveness, Innovation and Environment.* Szeged : JATEPress, 2009. s. 13-38.
- [86] LEROUX, K., BRANDENBURGER, P. W., PANDEY, S. K. 2010. Interlocal Service Cooperation in U.S. Cities: A Social Network Explanation. In *Public Administration Review*, roč. 70, 2010, č. 2. ISSN 1540-6210, s. 268-278.

- [87] LIBMAN, A., ZWEYNERT, J. 2014. Ceremonial Science: The State of Russian Economics Seen through the Lens of the Work of 'Doctor of Science' Candidates. In *IOS Working Papers No. 337*, 2014. ISSN 2199-9465, 45 s.
- [88] LIDSTRÖM, A. 1998. The Comparative Study of Local Government Systems – A Research Agenda. In *Journal of Comparative Policy Analysis*, roč. 1, September 1998, č. 1. ISSN 1387-6988, s. 97-115.
- [89] LIN, N. 1999. Building a Network Theory of Social Capital. In *Connections*, roč. 22, 1999, č. 1. ISSN 0226-1776, s. 28-51.
- [90] LIN, N., ENSEL, W. M., VAUGHN, J. C. 1981. Social Resources and Strength of Ties: Structural Factors in Occupational Status Attainment. In *American Sociological Review*, roč. 46, 1981, č. 4. ISSN 0003-1224, s. 393-405.
- [91] LIN, N., VAUGHN, J. C., ENSEL, W. M. 1981. Social Resources and Occupational Status Attainment. In *Social Forces*, roč. 59, 1981, č. 4. ISSN 0037-7732, s. 1163-1181.
- [92] LINDKVIST, K. B. 2010. Mistrust and Lack of Market Innovation: A Case Study of Lost of Competitiveness in a Seafood Industry. In *European Urban and Regional Studies*, roč. 17, 2010, č. 1. ISSN 0969-7764, s. 31-43.
- [93] LOURY, G. 1992. The Economics of Discrimination: Getting to the Core of the Problem. In *Harvard Journal for African American Public Policy*, roč. 1, 1992. ISSN 1081-0463, s. 91-110.
- [94] LUCAS, R. 1990. Why doesn't Capital Flow from Rich to Poor Countries? In *American Economic Review*, roč. 80, 1990, č. 2. ISSN 0002-8282, s. 92-96.
- [95] MACQUEEN, J. B. 1967. Some Methods for Classification and Analysis of Multivariate Observations. In *Proceedings of 5<sup>th</sup> Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability*. Berkeley : University of California Press, 1967. s. 281-297.
- [96] MALINOVSKÝ, J. 2007. Používání vybraných pojmů při řešení projektu. In *Working Papers Regionální disparity*, roč. 1, 2007, č. 1. ISSN 1802-9450, s. 20-25.
- [97] MAREK, T. 2004. Sociální síť, aktéři a instituce v regionálním rozvoji. In *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XIII*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2004. s. 831-835. ISBN 80-213-1190-8.
- [98] MARTIN, R., SUNLEY, P. 1998. Slow Convergence? The New Endogenous Growth Theory and Regional Development. In *Economic Geography*, roč. 74, 1998, č. 3. ISSN 1944-8287, s. 201-227.
- [99] MASSEY, D. 1979. In What Sense a Regional Problem? In *Regional Studies*, roč. 13, 1979, č. 2. ISSN 0034-3404, s. 223-243.
- [100] MATĚJŮ, P. 1993. Determinanty ekonomického úspěchu v první fázi postkomunistické transformace: Česká republika 1989-1992. In *Sociologický časopis*, roč. 29, 1993, č. 3. ISSN 0038-0288, s. 341-366.
- [101] MATĚJŮ, P., VITÁSKOVÁ, A. 2006. Interpersonal Trust and Mutually Beneficial Exchanges: Measuring Social Capital for Comparative Analyses. In *Sociologický časopis*, roč. 42, 2006, č. 3. ISSN 0038-0288, s. 493-516.
- [102] MEYER, J. R. 1963. Regional Economics: A Survey. In *American Economic Review*, roč. 53, 1963, č. 1. ISSN 0002-8252, s. 19-54.
- [103] MILANOVIĆ, B. 1982. The Austrian Theory of the Cooperative Firm. In *Journal of Comparative Economics*, roč. 6, 1982, č. 4. ISSN 0147-5967, s. 379-395.
- [104] MINISTERSTVO VNITRA ČR. 2006. *Ndvrh nové formy meziobecní spoluprdce (pracovní verze)*. Praha : Ministerstvo vnitra ČR, 2006. 31 s.
- [105] MOHAN, G., MOHAN, J. 2002. Placing Social Capital. In *Progress in Human Geography*, roč. 26, 2002, č. 2. ISSN 0309-1325, s. 191-210.

- [106] MOHAN, G., STOKKE, K. 2000. Participatory Development and Empowerment : the Dangers of Localism. In *Third World Quarterly*, roč. 21, 2000, č. 2. ISSN 0143-6597, s. 244-268.
- [107] MORROW, V. 2001. Young People's Explanations and Experiences of Social Exclusion: Retrieving Bourdieu's Concept of Social Capital. In *International Journal of Sociology and Social Policy*, roč. 21, 2001, č. 4-6. ISSN 0144-333X, s. 37-63.
- [108] NARAYAN, D. 1999. Bonds and Bridges : Social and Poverty. In *Policy Research Working Paper No. WPS 2167*. Washington : World Bank, 1999. 52 s.
- [109] NASSER, B. 2000. Economia regional, desigualdade regional no Brasil e o estudo dos eixos nacionais de integração e desenvolvimento. In *Revista do BNDES*, roč. 7, 2000, č. 14. ISSN 0104-5849, s. 145-178.
- [110] NIŽŇANSKÝ, V., et al. 2011. Medziobecná spolupráca a zlučovanie obci na Slovensku. In *Obecné noviny*, ročník 21, 2011, č. 18. ISSN 1335-650X, s. 14.
- [111] NS MAS ČR. 2012. *Výroční zpráva organizace za rok 2012*. Hanušovice : Národní síť Místních akčních skupin České republiky, 2012. 76 s.
- [112] PATULNY, R. V., SVENDSEN, G. L. H. 2007. Exploring the Social Capital Grid: Bonding, Bridging, Qualitative, Quantitative. In *International Journal of Sociology and Social Policy*, roč. 27, 2007, č. 2. ISSN 0144-333X, s. 32-51.
- [113] PAXTON, P. 1999. Is Social Capital Declining in the United States? A Multiple Indicator Assessment. In *American Journal of Sociology*, roč. 105, 1999, č. 1. ISSN 0002-9602, s. 88-127.
- [114] PERLÍN, R. 2005. Spolupráce venkovských obci – možnost nebo podmínka úspěchu. In *Sborník prací z mezinárodní vědecké konference Agrární perspektivy XIV*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2005. s. 569-576. ISBN 80-213-1372-2.
- [115] PILEČEK, J. 2010. Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. In *Geografie*, roč. 115, 2010, č. 1. ISSN 1212-0014, s. 64-77.
- [116] PILEČEK, J., JANČÁK, V. 2010. Je možné měřit sociální kapitál? Analýza územní diferenciace okresů Česka. In *Geografie*, roč. 115, 2010, č. 1. ISSN 1212-0014, s. 78-95.
- [117] PORTER, M. E. 1998. Clusters and the New Economics of Competition. In *Harvard Business Review*, roč. 76, 1998, č. 11-12. ISSN 0017-8012, s. 78.
- [118] PORTES, A. 1998. Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology. In *Annual Review of Sociology*, roč. 24, 1998, č. 1. ISSN 0360-0572, s. 1-24.
- [119] PORTES, A., LANDOLT, P. 1996. The Downside of Social Capital. In *American Prospect*, roč. 26, 1996, č. May-June. ISSN 1049-7285, s. 18-22.
- [120] PORTES, A., SENSENBRENNER, J. 1993. Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. In *American Journal of Sociology*, roč. 98, 1993, č. 6. ISSN 0002-9602, s. 1320-1350.
- [121] PUTNAM, R. 2001. Social Capital. Measurement and Consequences. In *Canadian Journal of Policy Research*, roč. 2, 2001, č. 1. ISSN 1492-0611, s. 41-51.
- [122] PUTNAM, R. D. 1995. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. In *Journal of Democracy*, roč. 6, 1995, č. 1. ISSN 1045-5736, s. 65-78.
- [123] QIANG, X., RENYONG, C. 2009. Comparing R&D Consortia in Taiwan and the Chinese Mainland. In *European Business Review*, roč. 21, 2009, č. 5. ISSN 0955-534X, s. 481-497.
- [124] RAAGMA, G. 2002. Regional Identity in Regional Development and Planning. In *European Planning Studies*, roč. 10, 2002, č. 1. ISSN 0965-4313, s. 55-76.
- [125] RÁB, K. 2004. Regionální politika v České republice. In RENÖCKL, H., MACHULA, T. *Region budoucnosti jižní Čechy – střední Evropa*. České Budějovice : Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2004. s. 109-113. ISBN 80-7040-665-8.

- [126] RADCLIFFE, S. 2004. Geography of Development: Development, Civil Society and Inequality – Social Capital is Almost Dead? In *Progress in Human Geography*, roč. 28, 2004, č. 4. ISSN 0309-1325, s. 517-527.
- [127] RAISER, M., et al. 2002. Social Capital in Transition: A First Look at the Evidence. In *Czech Sociological Review*, roč. 38, 2002, č. 6. ISSN 0038-0288, s. 693-720.
- [128] REY, S. J., ANSELIN, L. 2000. Regional Science Publication Patterns in the 1990's. In *International Regional Science Review*, roč. 23, 2000, č. 4. ISSN 0160-0176, s. 323-344.
- [129] ROMER, P. 1987. Growth Based on Increasing Returns Due to Specialization. In *American Economic Review*, roč. 77, 1987, č. 2. ISSN 0002-8282, s. 56-62.
- [130] ROSE, R., HAERPFER, CH., MISHLER, W. 1997. Getting Real: Social Capital in Post-communist Societies. In *Studies in Public Policy* 278. Glasgow : University of Strathclyde, 1997. 36 s.
- [131] RUBIN, H. 1988. Shoot Anything that Flies, Claim Anything that Falls: Conversations with Economic Development Practitioners. In *Economic Development Quarterly*, roč. 2, 1988, č. 3. ISSN 0891-2424, s. 236-251.
- [132] RYCHEN, F., ZIMMERMANN, J. 2008. Clusters in the Global Knowledge-based Economy: Knowledge Gatekeepers and Temporary Proximity. In *Regional Studies*, roč. 42, 2008, č. 6. ISSN 0034-3404, s. 767-776.
- [133] ŘEHOŘ, P., ŠEBESTOVÁ, Š. 2013. Hospodaření a rozvoj obcí. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XVI. meziodrodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2013. s. 421-427. ISBN 978-80-210-6257-3.
- [134] SABATINI, F. 2005. Measuring Social Capital in Italy: An Explanatory Analysis. In *Working Paper No. 12*, 2005. Corso di Laurea in Economia delle Imprese Cooperative e delle ONP. 45 s.
- [135] SABATINI, F. 2008. Social Capital and the Quality of Economic Development. In *Kyklos*, roč. 61, 2008, č. 3. ISSN 1467-6435, s. 466-499.
- [136] SABATINI, F. 2009. Does Social Capital Create Trust? Evidence from a Community of Entrepreneurs. In *FEEM Working Paper*, 2009, č. 44.
- [137] SACHS, J. D., WARNER, A. M. 1995. Natural Resources and Economic Growth. In *NBER Working Paper Series No. 5398*, 1995. 47 s.
- [138] SAKAI, S. 2012. Social Capital and Regional Economy: Empirical Analysis Using Individual Data from Questionnaire Survey. In *Public Policy Review*, roč. 8, 2012, č. 5. ISSN 1880-0955, s. 705-736.
- [139] SCOTT, A. J. 1996. The Craft, Fashion, and Cultural-products Industries of Los Angeles: Competitive Dynamics and Policy Dilemmas in a Multisectoral Image-producing Complex. In *Annals of the Association of American Geographers*, roč. 86, 1996, č. 2. ISSN 2469-4452, s. 306-323.
- [140] SEDLÁČKOVÁ, M., ŠAFR, J. 2005. Měření sociálního kapitálu. Koncepce, výzkumné projekty a zdroje dat. In *SDA Info*, 2005, č. 1. s. 4-11.
- [141] SEIDL, T., CHROMÝ, P. 2010. Problémy integrace marginálního území do regionálního systému: příklad vojenského újezdu Boletice. In *Geografie*, roč. 115, 2010, č. 1. ISSN 1212-0014, s. 44-63.
- [142] SCHAFFT, K., BROWN, D. L. 2000. Social Capital and Grass Roots Development: The Case of Roma Self-Governance in Hungary. In *Social Problems*, roč. 47, 2000, č. 2. ISSN 0037-7791, s. 201-219.
- [143] SCHAMP, E. W. 1994. *Industrial Transition in the Post-socialist Countries: Geographical Perspectives*. A Paper Presented to the IGU Commission on the Organization of Industrial Space, Budapest Conference, 16-21 August, 1994.
- [144] SCHULLER, T. 2001. The Complementary Roles of Human and Social Capital. In *Canadian Journal of Policy Research*, roč. 2, 2001, č. 1. ISSN 1492-0611, s. 18-24.

- [145] SIRVEN, N. 2000. *Capital social et développement : quelques éléments d'analyse*. Document de travail n° 57. Bordeaux : Centre d'Economie du Développement, 2000. 26 s.
- [146] SOKOLOFF, K. L., ENGERMAN, S. L. 2000. History Lessons: Institutions, Factor Endowments, and Paths of Development in the New World. In *Journal of Economic Perspectives*, roč. 14, 2000, č. 3. ISSN 0895-3309, s. 217-232.
- [147] SOLOW, R. M. 1957. Technical Change and the Aggregate Production Function. In *Review of Economics and Statistics*, roč. 39, 1957, č. 3. ISSN 0034-6535, s. 312-320.
- [148] SPILKOVÁ J. 2004. Kontaktní systémy, moderní aglomerační výhody a zahraniční investoři. In *Geografie*, roč. 109, 2004, č. 3. ISSN 1212-0014, s. 252-265.
- [149] STEIN, J. L. 1961. The Simultaneous Determination of Spot and Futures Prices. In *American Economic Review*, roč. 51, 1961, č. 5. ISSN 0002-8252, s. 1012-1025.
- [150] SUCHÁČEK, J. 2005. Regionální vývoj v České republice po roce 1990: reformace či deformace? In *Ekonomická revue*, roč. 8, 2005, č. 4. ISSN 1212-3951, s. 37-51.
- [151] SVOBODA, O., KLEMENTOVÁ, T. 2014. *Ekonomická výkonnost a výkonnostní aktivity jako významný faktor ekonomické odolnosti regionů*. In KLÍMOVÁ, V., ŽÍTEK, V. (eds.). *XVII. mezinárodní kolokvium o regionálních vědách. Sborník příspěvků*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2014. s. 179-185. ISBN 978-80-210-6840-7.
- [152] SÝKORA, L., MATOUŠEK, R. 2009. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. In POŠTOLKA, V., et al (eds.). *Geodny – Geodays 2008 – Sborník příspěvků z výroční konference ČGS*. Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009. s. 50-56.
- [153] ŠAFR, J., HÄUBERER, J. 2007. Měření přemostujícího sociálního kapitálu: Baterie PSK zjišťující odlišnosti v okruhu přátel. Data a výzkum. In *SDA Info*, roč. 1, 2007, č. 2. ISSN 1802-8152, s. 85-108.
- [154] ŠIMKA, M. 2006. Praktická aplikace pojmu mikroregion, legislativně-administrativní vymezení. In PÁPOL, T., PAVLAS, M. (eds.). *Problémy mikroregionů při tvorbě společných projektů*. Hradec Králové : Civitas per Populi, 2006. 90 s. ISBN 80-903813-1-6.
- [155] ŠVEC, K. 2009. Případy meziobecní spolupráce v evropských zemích: Estonsko, Finsko, Francie a Nizozemí. In *Acta Politologica*, roč. 1, 2009, č. 3. ISSN 1803-8220, s. 268-283.
- [156] ŠVIHLOVÁ, D. 2009. Klimatické zmeny ako miestny problém: lokalizácia a implementácia na príklade Kanady. In *Ekonomický časopis*, roč. 57, 2009, č. 9. ISSN 0013-3035, s. 918-932.
- [157] TARROW, S. 1996. Making Social Science Work Across Space and Time: A Critical Reflection on Robert Putnam's Making Democracy Work. In *American Political Science Review*, roč. 90, 1996, č. 2 (June). ISSN 0003-0554, s. 389-397.
- [158] THRIFT, N. 2002. The Future of Geography. In *Geoforum*, roč. 33, 2002, č. 3. ISSN 0016-7185, s. 291-298.
- [159] TICHÝ, D. 2005. Združovanie obcí ako predpoklad rýchlejšieho rozvoja samospráv a regiónov. In *Ekonomický časopis*, roč. 53, 2005, č. 4. ISSN 0013-3035, s. 364-382.
- [160] USLANER, E. M. 2004. Doping and Social Capital: The Informal Sector and the Democratic Transition. Paper Presented at the Conference *Unlocking Human Potential: Linking the Formal and Informal Sectors*. Helsinky, 2004.
- [161] VAN DETH, J. W. 2003. Measuring Social Capital: Orthodoxies and Continuing Controversies. In *International Journal of Social Research Methodology*, roč. 6, 2003, č. 1. ISSN 1364-5579, s. 79-92.
- [162] VAN GEENHUIZEN, M. S., VAN GEENHUIZEN, M., NIJKAMP, P. 1995. The Dynamics of Regional Science: A European Perspective. In *Discussion Paper*, roč. 95, 1995, č. 43. ISSN 0929-0834, 30 s.

- [163] VÁŇA, T. 2013. Procesy evropské defragmentace jako inspirativní nástroj policymaking. In *Středoevropské politické studie*, roč. XV, 2013, č. 2-3. ISSN 1212-7817, s. 101-122.
- [164] VÁNĚ, P. 2012. Lidský a sociální kapitál vnitřních periferií Česka: příklad tří mikroregionů Středočeského kraje. In *Geografický časopis*, roč. 64, 2012, č. 4. ISSN 0016-7193, s. 357-381.
- [165] VESELÝ, A. 2007. Sociální kapitál v teorii J. Colemana. In *Socioweb*, roč. 6, 2007, č. 6. ISSN 1214-1720, s. 2-14.
- [166] WIESINGER, G. 2007. The Importance of Social Capital in Rural Development, Networking and Decision-making in Rural Areas. In *Journal of Alpine Research*, roč. 95, 2007, č. 4. ISSN 0035-1121, s. 43-56.
- [167] WOLLMANN, H. 2010. Comparing Two Logics of Interlocal Cooperation: The Cases of France and Germany. In *Urban Affairs Review*, roč. 46, 2010, č. 2. ISSN 1078-0874, s. 263-292.
- [168] WOOLCOCK, M. 1998. Social Capital and Economic Development: Toward a Theoretical Synthesis and Policy Framework. In *Theory and Society*, roč. 27, 1998, č. 2. ISSN 0304-2421, s. 151-208.
- [169] WOOLCOCK, M. 2001. The Place of Social Capital in Understanding Social and Economic Outcomes. In *Canadian Journal of Policy Research*, roč. 2, 2001, č. 1. ISSN 1492-0611, s. 11-17.
- [170] WOOLCOCK, M., NARAYAN, D. 2000. Social Capital: Implication for Development Theory, Research and Policy. In *World Bank Research Observer*, roč. 15, 2000, č. 2. ISSN 0257-3032, s. 225-249.
- [171] ZAHÁLKA, J., FARSKÝ, M. 2008. Teoretické přístupy k řešení regionálních disparit. In *Studia Oecologica*, roč. II, 2008, č. 1. ISSN 1802-212X, s. 19-27.
- [172] ZICH, F. 2009. Territorial Differences in Social Capital – An Empirical Comparison of Two Regions. In *GeoScape*, roč. 1, 2009, č. 4. ISSN 1802-1115, s. 3-9.
- [173] ŽÁRSKA, E. 2006. Bariéry a šance rozvoje malých obcí. In *Acta regionalia et environmentalica : vědecký časopis pro regionálně a environmentálně vedy*, roč. 3, 2006, č. 1. ISSN 1336-5452, s. 8-12.
- [174] ŽÁRSKA, E. 2009. Finanční kapacita obce jako determinant rozvoje. In *Teoretické a praktické aspekty veřejných financí*. Praha : Oeconomica, 2009. s. 92. ISBN 978-80-245-1513-7.

## Internetové zdroje

- [1] ADVISER-EURO. 2009. *Regionální ekonomická data pro evaluaci RPS a NSRR a pro sekundární analýzy regionálního rozvoje* [online]. Praha : Adviser-EURO, 2009 [cit. 2016-07-20]. Dostupné z WWW: <[https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/f38edd16-efc0-42c2-8ea2-0e5c0fcb5a95/Metodika-hodnoceni-ekonomickeho-a-rozvojoveho-potencialu\\_final.pdf?ext=.pdf](https://www.strukturalni-fondy.cz/getmedia/f38edd16-efc0-42c2-8ea2-0e5c0fcb5a95/Metodika-hodnoceni-ekonomickeho-a-rozvojoveho-potencialu_final.pdf?ext=.pdf)>.
- [2] AGORA CENTRAL EUROPE. 2015. *Co je to participativní rozpočet?* [online]. Praha : Agora Central Europe, 2015 [cit. 2016-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.participativnirozpocet.cz/o%20participativn%C3%ADm%20rozpo%C4%8Dtu>>.
- [3] ALANEN, A., NIEMELÄINEN, S. 2001. *Sosiaalisen pddoman subjektiivisten mittareiden etsintä – luottamus, ystävyyssuhteet ja toiminta aluetasolla Suomessa* [online]. Helsinki : Statistics Finland, 2001 [cit. 2016-06-24]. Dostupné z WWW: <<http://tilastokeskus.fi/tup/sospo/artikkelit.html>>.
- [4] ALI, S., MACHART, F., VIMMER, M. K. 2012. Negativní aspekty slučování municipalit: analýza akademické diskuze. In *Acta Politologica* [online]. roč. 4, 2012,



- č. 3 [cit. 2013-08-25]. ISSN 1803–8220. Dostupné z WWW: <<http://acpo.vedeckecasopisy.cz/publicFiles/00326.pdf>>.
- [5] BENEŠ, M. 2006. *Úvod* [online]. České Budějovice : Svaz měst a obcí Jihočeského kraje, 2006, 20.2.2006 [cit. 2015-08-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.smojk.cz/uvod/d-3293/p1=1504>>.
- [6] BLAŽEK, J., MACEŠKOVÁ, M., CZANK, P. 2007. *Model čtyř kapitlů – nová metoda přípravy rozvojových strategií?* [online]. Praha : Triada, 2007, 23.1.2007 [cit. 2016-01-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6253746>>.
- [7] BRUSAPORCI, G. 2013. *Euroregions in South Eastern Europe: How to Define a Good Model for the Development of the Area* [online]. Louvain-la-Neuve : Université Catholique de Louvain, 2013 [cit. 2014-01-02]. Dostupné z WWW: <[http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/spri/documents/G\\_Brusaporci.pdf](http://www.uclouvain.be/cps/ucl/doc/spri/documents/G_Brusaporci.pdf)>.
- [8] CENIA. 2013a. *Agenda 21* [online]. Praha : CENIA, 2013 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://ma21.cenia.cz/Základniinformace/Agenda21/tabid/101/language/cs-CZ/Default.aspx>>.
- [9] CENIA. 2013b. *Základní informace o místní Agendě 21 v České republice* [online]. Praha : CENIA, 2013 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://ma21.cenia.cz/Základniinformace/MA21/tabid/85/language/cs-CZ/Default.aspx>>.
- [10] CENIA. 2013c. *Základní statistiky k MA21* [online]. Praha : CENIA, 2013 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://ma21.cenia.cz/DatabázeMA21prohlizeni/Statistiky/základnistatistikykMA21/tabid/759/language/cs-CZ/Default.aspx>>.
- [11] CENIA. 2013d. *MA21 v ČR v mapách* [online]. Praha : CENIA, 2013 [cit. 2013-09-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.cenia.cz/web/ma21/ma21.nsf/List?OpenAgent>>.
- [12] CENIA. 2014. *Kompletní seznam všech municipalit v MA21* [online]. Praha : CENIA, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://ma21.cenia.cz/DatabázeMA21prohlizeni/Kompletniseznamsubjektůdletypu/tabid/758/language/cs-CZ/Default.aspx>>.
- [13] CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR. 2013. *Euroregiony* [online]. Praha : Centrum pro regionální rozvoj ČR, 2013 [cit. 2013-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/stredocesky-kraj/regionalni-informace/euroregiony>>.
- [14] CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR. 2014a. *Euroregiony* [online]. Praha : Centrum pro regionální rozvoj ČR, 2014 [cit. 2015-08-06]. Dostupné z WWW: <[http://www.risy.cz/Files/Images/jihocesky/reginf/CZ031\\_euroregiony.jpg](http://www.risy.cz/Files/Images/jihocesky/reginf/CZ031_euroregiony.jpg)>.
- [15] CENTRUM PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ ČR. 2014b. *Mikroregiony* [online]. Praha : Centrum pro regionální rozvoj ČR, 2014 [cit. 2015-08-08]. Dostupné z WWW: <[http://mapy.crr.cz/tms/crr\\_a/mikro/index.php?mikro=1#c=3473049%252C5434384&z=2&l=ajax\\_mikro,ajax\\_mikro\\_plochy&p=&](http://mapy.crr.cz/tms/crr_a/mikro/index.php?mikro=1#c=3473049%252C5434384&z=2&l=ajax_mikro,ajax_mikro_plochy&p=&)>.
- [16] CESCO. 2009. *EGTC (European Grouping of Territorial Cooperation)* [online]. Central European Service for Cross-Border Initiatives, 2009 [cit. 2014-11-26]. Dostupné z WWW: <<http://cesci-net.eu/egtc>>.
- [17] COMMITTEE OF THE REGIONS. 2015. *EGTC Map* [online]. Brussels : Committee of the Regions, 2015 [cit. 2016-06-03]. Dostupné z WWW: <[https://portal.cor.europa.eu/egtc/Register/Documents/2465\\_egtc\\_map.pdf](https://portal.cor.europa.eu/egtc/Register/Documents/2465_egtc_map.pdf)>.
- [18] CUTLER, H., SHIELDS, M., WEILER, S. 2016. *Regional Economics* [online]. Fort Collins : Colorado State University, 2016 [cit. 2016-08-05]. Dostupné z WWW: <<http://economics.colostate.edu/seminars/fields/regional>>.

- [19] CZECHINVEST. 2013. *Klastry* [online]. Praha : CzechInvest, 2013, 18.3.2013 [cit. 2013-10-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.czechinvest.org/klastry>>.
- [20] CZECHTRADE. 2010. *Klastry* [online]. Praha : CzechTrade, 2010, 20.11.2010 [cit. 2013-10-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/klastry-pruvodce-2766.html#!>>.
- [21] ČESKO. 2000. Zákon č. 128 ze dne 12. dubna 2000 o obcích. In *Sbírka zákonů, Česká republika*. 2000, částka 38, s. 1744-1745. Dostupné z WWW: <<http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonStruct.jsp?page=0&idBiblio=49296&recShow=7&fulltext=&nr=128~2F2000&part=&name=&rpp=15#parCnt>>.
- [22] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2001. *Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel Jihočeského kraje, jeho okresů a okresních měst* [online]. 1. vyd. Praha : Český statistický úřad, 2001, 29.6.2009 [cit. 2009-09-04]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/dlouhodoby\\_vyvoj](http://www.czso.cz/x/redakce.nsf/i/dlouhodoby_vyvoj)>.
- [23] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2007. *Počet obcí v České republice v letech 1961-2007* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2007, 14.3.2007 [cit. 2013-09-25]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2007ediciplan.nsf/t/9D00431C22/\\$File/okresy.xls](http://www.czso.cz/csu/2007ediciplan.nsf/t/9D00431C22/$File/okresy.xls)>.
- [24] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2013a. *Počet obcí podle krajů (stav k 1.1.)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2013, 23.8.2013 [cit. 2013-09-25]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/cz/cr\\_1989\\_ts/0201.xls](http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0201.xls)>.
- [25] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2013b. *Počet obcí a obyvatel v jednotlivých velikostních skupinách obcí podle výsledků sčítání lidu v letech 1921-2001* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2013, 23.11.2012 [cit. 2013-09-25]. Dostupné z WWW: <[http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/B5001FC4FC/\\$File/4032120114.xls](http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/B5001FC4FC/$File/4032120114.xls)>.
- [26] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2013c. *Statistický průvodce obcemi Jihočeského kraje 2013*. Praha : Český statistický úřad, 2013, 30.8.2013 [cit. 2014-09-29]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/csu/czso/statisticky-pruvodce-obcemi-jihoceskeho-kraje-2013-qjmayeqjvi>>.
- [27] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2013d. *Správní obvod obce s pověřeným obecním úřadem*. Praha : Český statistický úřad, 2013, 19.2.2013 [cit. 2014-08-29]. Dostupné z WWW: <[https://www.czso.cz/csu/rso/poverene\\_obce](https://www.czso.cz/csu/rso/poverene_obce)>.
- [28] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2014b. *Vybrané údaje za Jihočeský kraj - obyvatelstvo* [online]. 1. vyd. Praha : Český statistický úřad, 2014, 14.12.2014 [cit. 2015-09-03]. Dostupné z WWW: <[https://www.czso.cz/documents/266810/25810364/jhc\\_1\\_obyvatelstvo.xlsx/10874c62-8103-48d4-8623-4aa1f99e7746?version=1.6](https://www.czso.cz/documents/266810/25810364/jhc_1_obyvatelstvo.xlsx/10874c62-8103-48d4-8623-4aa1f99e7746?version=1.6)>.
- [29] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2014c. *Mezikrajské srovnání vybraných ukazatelů za rok 2014* [online]. 1. vyd. Praha : Český statistický úřad, 2014, 8.8.2014 [cit. 2015-09-03]. Dostupné z WWW: <[https://www.czso.cz/documents/11256/17801189/NUTS3\\_srovnani.pdf/0a27e39f-de85-4133-adbd-f41f431517eb?version=1.2](https://www.czso.cz/documents/11256/17801189/NUTS3_srovnani.pdf/0a27e39f-de85-4133-adbd-f41f431517eb?version=1.2)>.
- [30] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2015a. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1.1.2015* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2015, 30.4.2015 [cit. 2015-06-27]. Dostupné z WWW: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20556287/1300721503.xlsx/75b39cc7-7aa3-4f31-a6e3-018bb06a5f83?version=1.1>>.
- [31] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2015b. *Vývoj počtu obcí v České republice podle krajů (stav k 1.1.)* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2015, 15.5.2015 [cit. 2015-06-26]. Dostupné z WWW: <[https://www.czso.cz/documents/10180/20551237/32018115\\_0201.xlsx/cfdeb0ee-b8ff-4fa4-8c7d-649944f31460?version=1.0](https://www.czso.cz/documents/10180/20551237/32018115_0201.xlsx/cfdeb0ee-b8ff-4fa4-8c7d-649944f31460?version=1.0)>.

- [32] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2015c. *Český statistický úřad* [online]. Praha : Český statistický úřad, 2015, 15.7.2015 [cit. 2015-06-26]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz>>.
- [33] DOČKAL, V. 2004. Ústřední pojmy regionální politiky EU. In *Středoevropské politické studie* [online]. roč. VI, 2004, č. 1 [cit. 2013-08-08]. ISSN 1212-7817. Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>>.
- [34] ELIÁŠ, A. 2008. *Boj nebo spoluprdce?* [online]. Praha : Triada, 2008, 25.3.2008 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6312815>>.
- [35] ESÚS SPOLEČNÝ REGION. 2013. *Spoločný región* [online]. Senica : ESÚS Spoločný region, 2013 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.spolocnyregion.sk/?page=uvod>>.
- [36] EUROREGION SILESIA, 2013. *EGTC / ESÚS – nový ndstroj přeshraniční spoluprdce* [online]. Opava : Euroregion Silesia, 2013 [cit. 2014-08-25]. Dostupné z WWW: <[http://www.euroregion-silesia.cz/show\\_text.php?id=cinnost-EGTC-ESUS](http://www.euroregion-silesia.cz/show_text.php?id=cinnost-EGTC-ESUS)>.
- [37] EUROREGION SILESIA. 2013. *Euroregiony - mosty přes hranice* [online]. Opava : Euroregion Silesia, 2013 [cit. 2014-11-11]. Dostupné z WWW: <[http://www.euroregion-silesia.cz/show\\_text.php?id=euroregion-silesia-o-euroregionu&show\\_menu=58](http://www.euroregion-silesia.cz/show_text.php?id=euroregion-silesia-o-euroregionu&show_menu=58)>.
- [38] EUROREGION SILVA NORTICA. 2013. *Zdkladní informace o ERSN* [online]. Jindřichův Hradec : Euroregion Silva Nortica, 2013 [cit. 2015-08-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.silvanortica.com/cs/section-1/zakladni-informace-o-ersn.htm?sub=2>>.
- [39] EUROREGION SILVA NORTICA. 2014. *Členové* [online]. Jindřichův Hradec : Euroregion Silva Nortica, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.silvanortica.com/cs/section-34/clenove.htm?sub=6>>.
- [40] EUROREGION ŠUMAVA – JIHOZÁPADNÍ ČECHY. 2006. *Euroregion Šumava* [online]. Běšiny : Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy, 2006, 21.8.2006 [cit. 2015-08-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=30&lag=&lang=cz&r=22>>.
- [41] EUROREGION ŠUMAVA – JIHOZÁPADNÍ ČECHY. 2014. *Členové Euroregionu k 1.1.2014* [online]. Klatovy : Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=514&lang=cz&sm=2>>.
- [42] EVROPSKÁ KOMISE. 2011. *Evropská skupení pro územní spoluprdci (ESÚS)* [online]. Brusel : Evropská komise, 2011, 5.9.2011 [cit. 2014-11-25]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/regional\\_policy/archive/funds/gect/index\\_cs.htm](http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/funds/gect/index_cs.htm)>.
- [43] EVROPSKÝ PARLAMENT. 2006. *Nářzení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1082/2006 ze dne 5. července 2006 o Evropském seskupení pro územní spoluprdci* [online]. Brusel : Evropský parlament, 2006 [cit. 2014-08-27]. Dostupné z WWW: <[http://ec.europa.eu/regional\\_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce\\_1082\(2006\)\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/regulation/pdf/2007/gect/ce_1082(2006)_en.pdf)>.
- [44] FLORA, C. B., EMERY, M., FEY, S., BREGENDAHL, C. 2005. *Community Capitals: A Tool for Evaluating Strategic Interventions and Projects* [online]. Ames : North Central Regional Center for Rural Development, 2005 [cit. 2016-06-23]. Dostupné z WWW: <[https://www.ffa.org/SiteCollectionDocuments/lts\\_communitycapitals.pdf](https://www.ffa.org/SiteCollectionDocuments/lts_communitycapitals.pdf)>.
- [45] FUKUYAMA, F. 1999. *Social Capital and Civil Society* [online]. Washington : International Monetary Fund, 1999, 1.10.1999 [cit. 2015-10-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/seminar/1999/reforms/fukuyama.htm>>.

- [46] GALVASOVÁ, I., et al. 2008. *Formy spoluprdce obcí* [online]. Praha : Triada, 2008, 4.7.2008 [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6326681>>.
- [47] GAREP, E-ROZVOJ.CZ. 2012. *Zhodnocení dostupnosti a relevantnosti datové zkladny na obecní úrovni – zhodnocení 1. etapy* [online]. Brno : GaREP, e-Rozvoj.cz, 2012, 31.10.2012 [cit. 2015-09-10]. Dostupné z WWW: <<http://mmr.cz/getmedia/873fe797-a976-49aa-9b1e-a1fff20334f8/1-c-ZHODNOCENI-DATOVE-ZAKLADNY.doc>>.
- [48] GIZ RETZ. 2011. *GIZ Retz - Idea* [online]. Retz : GIZ Retz, 2011 [cit. 2011-08-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.gizretz.at/cz/pages/default.aspx>>.
- [49] GOODWIN, N. R. 2003. *Five Kinds of Capital: Useful Concepts for Sustainable Development* [online]. Medford : Tufts University – Global Development and Environment Institute, 2003 [cit. 2016-06-25]. Dostupné z WWW: <[http://www.ase.tufts.edu/gdae/publications/working\\_papers/03-07sustainabledevelopment.PDF](http://www.ase.tufts.edu/gdae/publications/working_papers/03-07sustainabledevelopment.PDF)>.
- [50] HERZOG, R. 2008. *Intermunicipal Forms of Cooperation* [online]. Strasbourg : Council of Europe, 2008 [cit. 2013-08-29]. Dostupné z WWW: <[http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/programmes\\_democratic\\_stability/imc/Bratislava\\_Documents/Bratislava\\_Hertzog\\_Presentation.pdf](http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/programmes_democratic_stability/imc/Bratislava_Documents/Bratislava_Hertzog_Presentation.pdf)>.
- [51] HNÁTKOVÁ, P. 2011. *Výroční zpráva za rok 2010 - Hodnotící zpráva o postupu realizace Pldnu zlepšovdní projektu Zdravého město a místní Agenda 21 Karlovy Vary* [online]. Karlovy Vary : Magistrát města Karlovy Vary, 2011 [cit. 2013-11-03]. Dostupné z WWW: <[http://www.mmkv.cz/data/USR\\_189\\_DEFAULT/Vyrocní\\_zprava\\_projektu\\_Zdrave\\_mesto\\_a\\_mistni\\_Agenda\\_21\\_Karlovy\\_Vary\\_za\\_rok\\_2010\(2\).pdf](http://www.mmkv.cz/data/USR_189_DEFAULT/Vyrocní_zprava_projektu_Zdrave_mesto_a_mistni_Agenda_21_Karlovy_Vary_za_rok_2010(2).pdf)>.
- [52] HOLENDA, P., et al. 2007. *Regionální rozdíly v demografickém, sociálním a ekonomickém vývoji Jihočeského kraje v letech 2000 až 2005* [online]. 1. vyd. Praha : Český statistický úřad, 2007, 30.4.2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/xec/edicniplan.nsf/publ/13-3106-06->>>.
- [53] JECH, J. 2013. In RYŠAVÝ, I. 2013. *Meziobecní spoluprdce: Společný zdjem lze i lépe společně prosadit* [online]. Praha : Moderní obec, 2013, 1.8.2013 [cit. 2016-01-02]. Dostupné z WWW: <<http://moderniobec.cz/meziobecní-spoluprdce-spoluprdce-spolocny-zajem-lze-i-lepe-spolocne-prosadit>>.
- [54] JECH, J., ŠTEGMANNOVÁ, I. 2013. *Podpořme společně rozvoj meziobecní spoluprdce v ČR!* [online]. Praha : Economia, 2013, 4.7.2013 [cit. 2014-01-03]. Dostupné z WWW: <<http://moderniobec.ihned.cz/c1-60187420-podporme-spolocne-rozvoj-meziobecní-spoluprdce-v-cr>>.
- [55] JIHOČESKÝ KRAJ. 2008. *Program rozvoje Jihočeského kraje 2007-2013* [online]. České Budějovice : Jihočeský kraj, 2008, 27.5.2008 [cit. 2015-03-02]. Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par%5Bid\\_v%5D=710&par%5Blang%5D=CS](http://www.kraj-jihocesky.cz/index.php?par%5Bid_v%5D=710&par%5Blang%5D=CS)>.
- [56] JIHOČESKÝ KRAJ. 2014. *Program rozvoje Jihočeského kraje 2014-2020* [online]. České Budějovice : Jihočeský kraj, 2014, 24.4.2014 [cit. 2015-08-02]. Dostupné z WWW: <[http://www.kraj-jihocesky.cz/1598/program\\_rozvoje\\_jihoceskeho\\_kraje\\_2014\\_8211\\_2020.htm](http://www.kraj-jihocesky.cz/1598/program_rozvoje_jihoceskeho_kraje_2014_8211_2020.htm)>.
- [57] JIHOMORAVSKÝ KRAJ. 2015. *Integrované přístupy* [online]. Brno : Krajský úřad Jihomoravského kraje, 2015 [cit. 2015-12-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/eu-a-regionalni-rozvoj/spoluprdce-obci-v-uzemi-jako-zaklad-uspechu-cerpani-prostredku-z-fondu-eu-i-dlouhodobé-udržitelné-samostatnosti-obci.aspx>>.

- [58] JIROUŠEK, J. 2003. *Euroregiony* [online]. Praha : CzechTrade, 2003, 21.1.2003 [cit. 2013-11-22]. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvoj-regionu/euroregiony/1001179/5159>>.
- [59] KAMENÍČKOVÁ, V. 2011. *Hospodářství obcí podle velikostních skupin (příjmová část rozpočtu)* [online]. Praha : Triada, 2011, 29.12.2011 [cit. 2013-08-25]. Dostupné z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6521067>>.
- [60] KNOBOVÁ, A. 2003. *Malé obce ve Francii* [online]. Praha : Triada, 2013, 28.11.2003 [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=5724852>>.
- [61] KONEČNÁ, M. 2010. *Sociální kapitál v regionálním rozvoji a veřejné správě* [online]. Praha : VŠE v Praze, 2010 [cit. 2016-07-30]. Dostupné z WWW: <[http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/2010/09/ws\\_konecna.pdf](http://nf.vse.cz/wp-content/uploads/2010/09/ws_konecna.pdf)>.
- [62] KRAJSKÉ SDRUŽENÍ NS MAS ČR JIHOČESKÉHO KRAJE. 2014. *Jihočeské akční skupiny* [online]. Malenice : Krajské sdružení NS MAS ČR Jihočeského kraje, 2014 [cit. 2015-08-04]. Dostupné z WWW: <<http://jihocesemas.cz/mas>>.
- [63] KRÁL, J., et al. 2005. *Sociálně-ekonomický profil Jihočeského kraje* [online]. 1. vyd. České Budějovice : Regionální rozvojová agentura jižních Čech RERA, 2005 [cit. 2014-08-28]. Dostupné z WWW: <<http://partnerstvi.kraj-jihocesky.cz/download.php?sekce=5>>.
- [64] KYPETOVÁ, J. 2010. *Deset let francouzské meziobecní spolupráce – úspěch, který vyvolal další reformu* [online]. Praha : Triada, 16.6.2010, 2010 [cit. 2016-01-02]. Dostupné z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=6433218>>.
- [65] LI, Y., PICKLES, A., SAVAGE, M. 2003. *Conceptualising and Measuring Social Capital: A New Approach* [online]. Manchester : Centre for Census and Survey Research, Department of Sociology Manchester University, 2003 [cit. 2016-06-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.iser.essex.ac.uk/bhps/2003/docs/pdf/papers/li.pdf>>.
- [66] LOVERIDGE, S. 2000. *Introduction to Regional Science* [online]. Regional Research Institute, 2000 [cit. 2016-08-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.rri.wvu.edu/loveridgeintroregsci.htm>>.
- [67] LYSÁK, T. 2012. *Co trápí náš venkov?* [online]. Praha : Svaz měst a obcí České republiky, 2012, 24.7.2012 [cit. 2015-12-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/eu-a-regionalni-rozvoj/co-trapi-nas-venkov.aspx>>.
- [68] MARKOVA, V. 2014. *Cross-Border Integration: Case of the Russian Far East and North-East of China* [online]. Lund : Lund University, 2014 [cit. 2016-06-12]. Dostupné z WWW: <<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4623056&fileId=4623057>>.
- [69] MĚSTSKÝ ÚŘAD SEDLČANY. 2014. *Mapa turistické oblasti Toulava* [online]. Sedlčany : Městský úřad Sedlčany, 2014 [cit. 2016-01-22]. Dostupné z WWW: <[http://mesto-sedlcany.cz/sites/default/files/imce2/turistika/mapka\\_-\\_toulava.jpg](http://mesto-sedlcany.cz/sites/default/files/imce2/turistika/mapka_-_toulava.jpg)>.
- [70] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. 2010. *ARISweb – domovská stránka* [online]. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2010 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://www.info.mfcr.cz/aris>>.
- [71] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. 2013. *Aktualizovaný přehled projektů PPP v ČR – květen 2013* [online]. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2013, 3.5.2013 [cit. 2014-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/monitoring/hodnotakoncesnich-smluv-ppp/2013/aktualizovany-prehled-projektu-ppp-v-cr-12007>>.
- [72] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR. 2015. *Monitor* [online]. Praha : Ministerstvo financí ČR, 2015 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://monitor.statnipokladna.cz>>.

- [73] MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. 2009. *Občanská a technická infrastruktura venkova* [online]. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2009, 5.2.2009 [cit. 2015-07-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Evropska-seskupeni-pro-uzemni-spolupraci>>.
- [74] MINISTERSTVO PRO MÍSTNÍ ROZVOJ ČR. 2012. *Evropská seskupení pro územní spolupráci (ESÚS)* [online]. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2012 [cit. 2013-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Evropska-seskupeni-pro-uzemni-spolupraci>>.
- [75] MINISTERSTVO ZAHRANIČÍ ČR. 2014. *Partnerství veřejného a soukromého sektoru* [online]. Praha : Ministerstvo zahraničí ČR, 2014 [cit. 2014-09-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.czech.cz/cz/66396-partnerstvi-verejneho-a-soukromeho-sektoru>>.
- [76] MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ ČR. 2011. *Místní akční skupiny* [online]. Praha : Ministerstvo zemědělství ČR, 2011 [cit. 2013-09-06]. Dostupné z WWW: <<http://eagri.cz/public/web/mze/venkov/mistni-akcni-skupiny>>.
- [77] MISTERKA, V. 2004. *Definice a principy partnerství* [online]. Praha : Národní vzdělávací fond, 2004, 28.3.2004 [cit. 2013-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.topregion.cz/index.jsp?articleId=1567>>.
- [78] MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ. 2013. *Evropské seskupení pro územní spolupráci (ESÚS)* [online]. Ostrava : Moravskoslezský kraj, 2013 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z WWW: <<http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/esus.html>>.
- [79] NETOLICKÝ, V. 2008. *Veřejná správa a regionální rozvoj* [online]. 2008 [cit. 2013-08-12]. Dostupné z WWW: <[http://www.scomp.cz/demo/scomp/eurad/Verejna\\_sprava\\_a\\_regionalni\\_rozvoj\\_demo/P1003/Page.htm](http://www.scomp.cz/demo/scomp/eurad/Verejna_sprava_a_regionalni_rozvoj_demo/P1003/Page.htm)>.
- [80] NIJKAMP, P., DE GRAAFF, H., SIGAR, E. 1981. *A Multiáimensional Analysis of Regional Infrastructure aná Economic Development* [online]. Amsterdam : Vrije Universiteit Amsterdam, 1981 [cit. 2016-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://degree.uvu.nl/repec/vua/wpaper/pdf/19810010.pdf>>.
- [81] NOVÁKOVÁ, M. 2005. *Monitoring mikroregionů a rozvojových áokumentů mikroregionů* [online]. Brno : Ústav územního rozvoje, 2005, 27.5.2009 [cit. 2009-08-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=2208>>.
- [82] NS MAS ČR. 2013a. *Místní akční skupiny v České republice (8/2013)* [online]. Hanušovice : Národní síť Místních akčních skupin České republiky, 2013 [cit. 2013-09-06]. Dostupné z WWW: <[http://nsmascr.cz/content/uploads/2013/08/MAS-v-CR-8\\_2013.pdf](http://nsmascr.cz/content/uploads/2013/08/MAS-v-CR-8_2013.pdf)>.
- [83] NS MAS ČR. 2013b. *O nás* [online]. Hanušovice : Národní síť Místních akčních skupin České republiky, 2013 [cit. 2013-11-07]. Dostupné z WWW: <<http://nsmascr.cz/o-nas>>.
- [84] NS MAS ČR. 2014. *Databáze MAS* [online]. Hanušovice : Národní síť Místních akčních skupin České republiky, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://databaze.nsmascr.cz>>.
- [85] NSZM ČR. 2013. *Přehleá členských municipalit* [online]. Praha : Národní síť Zdravých měst ČR, 2013 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.nszm.cz/index.shtml?apc=r2087231t>>.
- [86] NSZM ČR. 2014. *Přehleá členských municipalit* [online]. Praha : Národní síť Zdravých měst ČR, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.nszm.cz/?apc=r2087231t>>.
- [87] PATOČKOVÁ, V. 2007. *Co se můžeme áočíst o spolupráci obcí* [online]. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2007 [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=271&lst=106>>.

- [88] PEKOVÁ, J. 1998. *Hospodaření obcí a externality* [online]. Praha : Triada, 1998, 25.6.1998 [cit. 2015-09-10]. Dostupné z WWW: <<http://denik.obce.cz/clanek.asp?id=32>>.
- [89] REDLICOVÁ, R. 2015. *Regionální ekonomika* [online]. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 2015 [cit. 2016-07-04]. Dostupné z WWW: <<http://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/index.pl?cast=53904>>.
- [90] REGIONAL SCIENCE ACADEMY. 2016. *Regional Science in Perspective* [online]. Stockholm : Regional Science Academy, 2016 [cit. 2016-08-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.regionalscienceacademy.org/site/regional-science-perspective>>.
- [91] RISSLER, P., RUTLIN, K. 2016. *The Socioeconomic Condition of Rural Communities and the Effect of Renewable Energy Industries* [online]. Manhattan : Kansas State University, 2015 [cit. 2016-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://cse.ksu.edu/REU/S15/mdeininger/img/flora%20and%20flora.png>>.
- [92] ROLAND, E., LANDUA, G. 2011. *8 Forms of Capital* [online]. New York : AppleSeed, 2011 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.appleseedpermaculture.com/8-forms-of-capital>>.
- [93] RYŠAVÝ, I. 2006. *Společenství obcí ještě vzbudí diskusi, ale pro venkov je jednou ze šancí* [online]. Praha : Economia, 2006, 3.1.2006 [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <<http://moderniobec.ihned.cz/c1-17516690-spolecenstvi-obci-jeste-vzbudi-diskusi-ale-pro-venkov-je-jednou-ze-sanci>>.
- [94] RYŠAVÝ, I. 2012. *Hlubší meziobecní spoluprdce by pomohla i veřejným službám* [online]. Praha : Economia, 2012, 3.10.2012 [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <<http://moderniobec.ihned.cz/c1-57725020-hlubsi-meziobecni-spoluprace-by-pomohla-i-verejnym-sluzbam>>.
- [95] SDRUŽENÍ RŮŽE. 2006. *Co jsou přeshraniční impulzní centra?* [online]. Nové Hradky : Sdružení Růže, 2006 [cit. 2013-11-14]. Dostupné z WWW: <[http://ipc.sdruzeniruhe.cz/vismo/dokumenty2.asp?id\\_org=100120&id=8863&p1=2115](http://ipc.sdruzeniruhe.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=100120&id=8863&p1=2115)>.
- [96] SEAL. 2014. *LEADER-regiony a regiony připravující se na LEADER* [online]. Praha : SEAL, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://leader.isu.cz>>.
- [97] SCHNABEL, F. 2012. *Formy meziobecní a regionální spoluprdce v Německu* [online]. Praha : Economia, 2012, 5.3.2012 [cit. 2014-01-07]. Dostupné z WWW: <<http://moderniobec.cz/formy-meziobecni-a-regionalni-spoluprace-v-nemecku>>.
- [98] SMO ČR. 2011. *Hlavní cíle Svazu měst a obcí ČR* [online]. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2011 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/svaz-mest-a-obci-cr/hlavni-cile/default.aspx>>.
- [99] SMO ČR. 2013. *Co je partnerství měst neboli town-twinning?* [online]. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2013 [cit. 2014-01-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.partnerskamesta.cz/o-twinningu/co-je-twinning/co-je-partnerstvi-mest-neboli-town-twinning.aspx>>.
- [100] SMO ČR. 2014. *Členská základna* [online]. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2014, 7.5.2014 [cit. 2014-07-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/svaz-mest-a-obci-cr/clenstvi/clenska-zakladna/default.aspx>>.
- [101] SMO ČR. 2015. *Kdo jsme* [online]. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2015 [cit. 2015-07-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/svaz-mest-a-obci-cr/kdo-jsme/kdo-jsme.aspx>>.
- [102] SMO ČR. 2016. *Mapa partnerství* [online]. Praha : Svaz měst a obcí ČR, 2016 [cit. 2016-06-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.partnerskamesta.cz/mapa/default.aspx>>.
- [103] SMOJK. 2014. *Stav členské základny Svazu měst a obcí Jihočeského kraje* [online]. České Budějovice : Svaz měst a obcí Jihočeského kraje, 2014, 1.1.2014 [cit. 2014-

- 08-21]. Dostupné z WWW: <<http://smojk.cz/seznam-clenskych-obci/d-13451/p1=4459>>.
- [104] SMS ČR. 2013. *Cíle sdružení* [online]. Zlin-Pršténé : Sdružení místních samospráv ČR, 2013 [cit. 2013-11-06]. Dostupné z WWW: <[http://www.smscr.cz/cile\\_sdruzeni.php](http://www.smscr.cz/cile_sdruzeni.php)>.
- [105] SMS ČR. 2014. *Členové SMS ČR* [online]. Zlin-Pršténé : Sdružení místních samospráv ČR, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.smscr.cz/cz/clenove-sms-cr>>.
- [106] STANEK, R. A. 2012. *“Inter-municipal cooperation: concept and forms. Results from the OECD financed task on sustainable business models for rural sanitation”* [online]. Cimişlia : GIZ Moldova, 2012 [cit. 2013-08-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.slideshare.net/GIZMoldova/rafal-andrzej-stanek-ocde-intermunicipal-cooperation-concept-and-forms-results-from-the-oecd-financed-task-on-sustainable-business-models-for-rural-sanitation>>.
- [107] ŠAFÁŘOVÁ, B., ŠKRABAL, I. 2008. *Mikroregiony a místní akční skupiny* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra ČR, 2008 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/mikroregiony-a-mistni-akcni-skupiny.aspx>>.
- [108] ŠTEGMANNOVÁ, I. 2013. *Spoluprdce obcí v území jako zdroj úspěchu čerpdní prostředků z fondů EU i dlouhodobě udržitelné samostatnosti obcí* [online]. Praha : Svaz měst a obcí České republiky, 2013, 8.2.2013 [cit. 2015-12-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.smocr.cz/cz/oblasti-cinnosti/eu-a-regionalni-rozvoj/spoluprace-obci-v-uzemi-jako-zaklad-uspechu-cerpani-prostredku-z-fondu-eu-i-dlouhodobě-udržitelně-samostatnosti-obci.aspx>>.
- [109] TOTH, P. 2008. *Možnosti dalšího vývoje rozpočtového určení daní v ČR z pohledu zahraničních zkušeností* [online] Praha : VŠE v Praze, 2008 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z WWW: <[http://kvf.vse.cz/wp-content/uploads/2010/06/1218124555\\_sb\\_tothpetr.pdf](http://kvf.vse.cz/wp-content/uploads/2010/06/1218124555_sb_tothpetr.pdf)>.
- [110] TUBA, L., SZOMOLAI, V., KOVÁCS, E. 2006. *Budovanie partnerstva, miestny a regionálny rozvoj* [online]. 2006 [cit. 2013-12-22]. Dostupné na WWW: <[http://www.ngoemmanual.org/10\\_sl.pdf](http://www.ngoemmanual.org/10_sl.pdf)>.
- [111] ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE. 2013a. *Grafické výstupy z monitoringu mikroregionů ČR (2013)* [online]. Brno : Ústav územního rozvoje, 2013 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=4627>>.
- [112] ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE. 2013b. *Monitoring mikroregionů a jejich rozvojových dokumentů* [online]. Brno : Ústav územního rozvoje, 2013, 12.9.2013 [cit. 2015-09-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/default.asp?ID=1923>>.
- [113] ÚSTAV ÚZEMNÍHO ROZVOJE. 2014. *Informační systém / registr GIS mikroregionů ČR* [online]. Brno : Ústav územního rozvoje, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.uur.cz/iMR/iMR.asp>>.
- [114] VÁLKOVÁ, H. 2010. *Obcím zvoní administrativní hrana. Česko se nevyhne jejich slučovdní* [online]. Praha : Mafra, 2010, 25.3.2010 [cit. 2013-08-25]. Dostupné z WWW: <[http://zpravy.idnes.cz/obcim-zvoni-administrativni-hrana-cesko-se-nevyhne-jejich-slucovani-lil-/domaci.aspx?c=A100923\\_162713\\_domaci\\_hv](http://zpravy.idnes.cz/obcim-zvoni-administrativni-hrana-cesko-se-nevyhne-jejich-slucovani-lil-/domaci.aspx?c=A100923_162713_domaci_hv)>.
- [115] VILLANUEVA, M. 2016. *Definitions of LED* [online]. Maraval : Caribbean Association of Local Government Authorities, 2016 [cit. 2016-07-10]. Dostupné z WWW: <<http://cariled.org/about-led/definitions>>.
- [116] VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. 2011. *Euroregiony* [online]. Praha : Vláda České republiky, 2011 [cit. 2013-08-03]. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/8775/sekce/euroregiony---uvod>>.
- [117] VLASÁK, O. 2013. *Novinky u Evropských seskupení pro územní spoluprdci* [online]. Hradec Králové : Oldřich Vlasák, 2013, 15.6.2013 [cit. 2013-11-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.vlasak.eu/tp/texty-1/medium/3346>>.



- [118] VLASÁK, O. 2014. *Pětina obcí vůbec nevyužila peníze z evropských fondů* [online]. Praha : Česká televize, 2014, 18.11.2014 [cit. 2015-08-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1008763-petina-obci-vubec-nevyuzila-penize-z-evropskych-fondu>>.
- [119] VÝBOR REGIONŮ. 2014. *European Grouping of Territorial Cooperation* [online]. Brusel : Výbor regionů, 2014 [cit. 2014-08-21]. Dostupné z WWW: <<https://portal.cor.europa.eu/egtc/CoRAactivities/Pages/welcome.aspx>>.
- [120] WATZKO, M. 2011. *Euroregiony, jejich struktura a působnost na území ČR* [online]. Brno : Vysoké učení technické v Brně, Fakulta stavební, 2011 [cit. 2013-11-22]. Dostupné z WWW: <[http://www.fce.vutbr.cz/veda/JUNIORSTAV2011/pdf/8/Watzko\\_Miroslava\\_CL.pdf](http://www.fce.vutbr.cz/veda/JUNIORSTAV2011/pdf/8/Watzko_Miroslava_CL.pdf)>.
- [121] WILAM, P. 2005. *Přeshraniční spolupráce v rámci Evropské unie* [online]. Ostrava : Ostravská univerzita, 2005 [cit. 2016-06-30]. Available at WWW: <[http://www1.osu.cz/home/Rumpel/JEAN%20MONET/Texty/Preshranicni\\_spoluprace\\_text\\_Wilam.pdf](http://www1.osu.cz/home/Rumpel/JEAN%20MONET/Texty/Preshranicni_spoluprace_text_Wilam.pdf)>.
- [122] WORLD BANK. 2011. What is Local Economic Development (LED) [online]. Washington : World Bank, 2011 [cit. 2016-07-16]. Dostupné z WWW: <<http://go.worldbank.org/EA784ZB3F0>>.
- [123] ŽÁRSKA, E. 2010. *Reforma miestnej samosprávy a jej finančné aspekty* [online]. Bratislava : NF EUBA, 2010 [cit. 2014-01-11]. Dostupné z WWW: <[http://kreg.vse.cz/wp-content/uploads/2010/04/Prezentacia\\_PRAHA\\_2.pdf](http://kreg.vse.cz/wp-content/uploads/2010/04/Prezentacia_PRAHA_2.pdf)>.